Coperta: *Vlad Mihăilescu*

859.209
7.11

POEȚII VĂCĂREȘTI

(IANACHE, ALECU ȘI NICOLAE)

OPERE

Ediție critică, studiu introductiv, note, glosară, bibliografie și indice
de
CORNEL CÎRSTOIU

EDITURA MINERVA
București, 1982

LITERATURĂ
Bucureşti

STUDIU INTRODUCTIV

Secolul al XVIII-lea este în istoria țărilor române o epocă cunoscută sub numele de „epocă fanariotă". După dezastrul de la Stănilești (1711) și trecerea lui Dimitrie Cantemir în Rusia, precum și după suprimarea de către turci a lui Ștefan Cantacuzino, voievodul Țării Românești, și a tatălui său, stolnicul Constantin Cantacuzino, în 1716, la Constantinopole, turcii renunță la domniile pământene și trec la numirea unor domni recrutați din oamenii lor de încredere, dintre vîrfurile societății grecești din Imperiu, toți mari dragomani ai Porții.

Domnii veneau astfel în țară, fără să mai fie propuși de divan, dar copleșiți de datorii și însoțiți de rude, prieteni și mai ales de creditori grăbiți să-și recupereze banii. Ajunși în scaun, prin jaf, vînzarea slujbelor, confiscarea averilor, cămătărie, acumulau, dacă aveau timp, o bogăție imensă.

Limba greacă, devenită limba saloanelor bucureștene, lasă urme în vocabularul limbii române și o găsim în lucrările literare ale epocii.

Se dezvoltă literatura istorică. Cronicarii oglindesc în special evenimentele social-politice pe care le-au trăit. Nu avem în această perioadă lucrări de valoarea cronicii lui Neculce, dar avem istorii, hronografe și cronici rimate, scrise, cele mai multe, de autori mărunți, dar care, pe lîngă înregistrarea faptelor, își exprimă cu toată sinceritatea, uneori în proză, alteori în versuri, gîndurile și sentimentele într-o limbă românească cu aspect popular, spontană, presărată cu cuvinte turcești, grecești sau italiene și franțuzești,

după gradul de cultură al fiecăruia, avînd pe alocuri figuri de stil ce merită toată atenția. Un loc aparte îl ocupă *Istorie a prea puternicilor înpărați othomani*, scrisă la sfîrșitul secolului de Ianache Văcărescu, și *Cronograful* lui Dionisie Eclisiarhul, scris la începutul celui următor.

Situația de dependență față de turci și mai ales pătrunderea elementului grecesc, n-au împiedicat spiritele luminate ale timpului să vadă rezultatele civilizației apusene, fie călătorind în Apus, fie prin contactul cu literatura franceză, italiană sau germană și să se gîndească la capacitatea poporului și limbii române, să propovăduiască cinstirea patriei și să îndemne la eforturi pentru ridicarea ei. Unul dintre aceștia a fost Ianache Văcărescu în a cărui operă la fiecare pas se subliniază cuvîntul „patrie", iubirea și „cinstirea" patriei fiind lăsate și prin testament urmașilor săi.

Afirmarea spiritului național va fi condiționată și de înființarea în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea a învățămîntului în limba română.

În ce privește concepția despre lume, scriitorii din această perioadă, cu toate diferențele dintre ei, determinate de poziția de clasă sau de formația lor intelectuală, sînt în ansamblu tutelați și de gîndirea religioasă. Ianache Văcărescu se va intitula pompos „dicheofilax al bisericii cei mari a Răsăritului" în toate operele sale. La sfîrșitul secolului, poezia, obișnuită pînă aci să exprime cuvinte de laudă la stema țării, sau la adresa domnului, cu cheltuiala sau din porunca căruia se făceau tipăriturile, mai toate religioase, se desprinde de această tutelă și exprimă sentimente de dragoste, e plină de dulcegării sentimentale, de lacrimi și jurăminte. Asemenea versuri n-au fost scrise pentru tipar. Ele reprezintă frînturi de gînduri și simțiri poetice spontane și aduc în literatură un nou gen de poezie. Cu ele începe faza premodernă a literaturii românești. Același Ianache Văcărescu, boierul mare dregător sub mulți domnitori fanarioți, priceput în ale diplomației, cunoscător perfect al orînduielilor turcești, el însuși trăind într-un fastuos interior constantinopolitan, a scris și un însemnat număr de asemenea versuri.

În secolul al XVII-lea apăruseră primele dicționare slavo-române, din nevoia traducerilor de cărți în limba română. În veacul următor se alcătuiesc dicționare bilingve sau poliglote, dar locul limbii slavone e luat de limba latină sau de o limbă modernă. Mai toate erau îndreptate spre cunoașterea limbilor franceză și italiană. Ianache Văcărescu a elaborat cel dintîi un dicționar român-german și german-român, și tot cel dintîi un dicționar român-turc și turc-român rămase în manuscris.

IANACHE VĂCĂRESCU

În sînul familiei Văcărești a existat totdeauna tradiția în baza căreia ar descinde din nobilii transilvăneni ai Făgărașului fugiți dincoace de Carpați din cauza cotropirii ungurilor însoțind pe voievodul lor Negru Vodă. [1]

Printre boierii care l-au urmat cu credință și devotament pe Radu Vodă a fost și nepotul său de soră Neagoe Văcărescu (Negoiță) [2], fiul lui Dan, voievodul Făgărașului — fapt consemnat de Mihai Cantacuzino în *Genealogia Cantacuzinilor* (p. 364) și de însuși Ianache Văcărescu pe fila 3 verso a manuscrisului gramaticii sale păstrată la Academia R.S.R. sub nr. 305. Aci aflăm că Neagoe a venit în 1215 împreună cu mama sa Anna, așezîndu-se la Cîmpulung. A avut doi fii, pe Radu și Șerban, și șase fete. Însemnarea vorbește în continuare de Pătrașcu Văcărescu, născut în 1554, botezat de Pătrașcu cel Bun, al cărui nume îl poartă, tatăl lui Petru Cercel și Mihai Viteazul. Acesta a zidit biserica de la Văcărești, de lîngă Tîrgoviște în 1584, a fost „îngrijitor zidirii bisericii domnești din Tîrgoviște în zilele lui Pătru Cercel Voevoda". A însoțit pe Mihai Viteazul în toate luptele sale. Abia cu acest Pătrașcu datele devin mai sigure. El a avut mai mulți frați. Jupîneasa Catalina, probabil soția unuia dintre frați, vindea la 24 ianuarie 1642 nepotului său *Ivan*, pitar ot Văcărești, „toată partea sa de ocină din Văcărești, din cîmp și din pădure și din apă du preste tot hotarul, cîtă să va alege, drept ughi 40, moșie stearpă făr' de rumâni". [3]

Acest Ivan Pitarul este numele cu care începe genealogia documentară neîntreruptă a Văcărești lor. El a avut 3 copii: Alexandra, căsătorită cu cupețul Mihai, căpitan prin 1654, pe Dumitrașcu — paharnic prin 1653 și Neagoe sau Negoiță, ajuns mare spătar și baș-capichihaie a lui Șerban Cantacuzino la Poartă. Acest Negoiță,

[1] Vezi nota 1, p. 395—396.
[2] Vezi nota 2, p. 396—404.
[3] George D. Florescu și Dan Pleșia, *Condica Văcăreștilor, copii de documente, regeste și mențiuni*, în *Studii, Revista de istorie*, 5, tom. 19, 1966, p. 967.

căsătorit cu Necșuța Bucșan, a avut doi fii: Ianache și Ivan. Ianache a jucat un rol politic foarte însemnat. A fost de multe ori trimisul lui Brîncoveanu — căruia îi era cumnat — la Constantinopol, și mare vistier. A fost decapitat odată cu domnitorul la Constantinopol, la 15 august 1714. A avut 8 copii: 4 fete — Maria, Ilinca, Bălașa și Neacșa și 4 băieți — Radu, Constantin, Barbu și Ștefan. Aceștia au luat parte activă la administrarea țării. Mai activi au fost Barbu și Ștefan, care, din cauza uneltirilor boierești, au fost arestați și exilați în insula Cipru, la Magusa (Nicosia) „punîndu-i la o rea și întunecoasă închisoare". Barbu Văcărescu a pierit în închisoare, ne spune *Genealogia Cantacuzinilor*, iar pe Ștefan l-ar fi scos și adus în 1757 în țară domnitorul Constantin Mavrocordat cu care se înrudea. [1]

Ștefan Văcărescu a ocupat funcții de vistier și de mare ban. Fiul lui, Ianache Văcărescu, care a consemnat în *Istorie a prea puternicilor înpărați othomani* acțiunea militară a tatălui său, în 1758, trece peste acest moment tragic cu care i se sfîrșește viața. Faptele par a fi adevărate, căci Ianache se refugiază la Constantinopol.

Ștefan s-a căsătorit cu Ecaterina Done, nepoată de soră lui Ion Neculce, vestitul cronicar moldovean. Se știe că una din surorile după mamă ale lui Neculce, Sanda, era căsătorită în Țara Românească cu căpitanul de margine Done Damian cu care au avut doi copii: Ecaterina și Constantin. Ecaterina se căsătorește cu Ștefan Văcărescu, el însuși cu preocupări pentru carte avînd talent creator și oratoric. [2] Ianache Văcărescu, fiul lor urmează tradiția familiei mamei sale în toată opera de gramatic și cea de istoric, atunci cînd introduce în *Istorie a prea puternicilor înpărați othomani* amintiri personale, asemeni acelora care dau atîta strălucire străunchiului său matern, Ion Neculce. Dar va moșteni din partea familiei tatălui său talentul poetic și, ce e și mai important, latura patriotică, preocuparea pentru etnografie, pentru păstrarea și promovarea specificului național, preocuparea pentru cinste și adevăr.

[1] Odobescu consideră că Barbu și Ștefan au pierit otrăviți din porunca lui Constantin Cehan Racoviță în 1763, printr-un bucătar, pe cînd se aflau la via lor de la Valea Orlii în Săcuieni. Părerea e reluată de Al. Piru în *Introducere* la *Poeții Văcărești*, București, 1961, p. VII. Oricum ar fi lucrurile, se desprinde ideea că boierii Văcărești se ridicau cu hotărîre împotriva grecilor veniți aci cu domnii fanarioți pentru căpătuială.

[2] Vezi și Dan Simonescu, *Orațiile domnești în sărbători și la nunți*, în *Cercetări literare*, IV, 1940, p. 22—59.

Nu cunoaștem cu precizie data nașterii lui Ianache.[1]

Înfățișîndu-ne domnia sultanului Mahmud I (Mehmed a V-lea), între 1730—1754, Ianache Văcărescu scrie cu amărăciune: „În zilele acestui fericit înpărat la . . . am văzut și eu lumina lumii aceștii pline de amar, și la fericirile ei, și de nestatornicie, și la cele ce se pot socoti mai statornice". Nu trece nici data și nici locul nașterii. Considerăm că s-a născut înainte de 1740. [2]

Citind cu atenție cele două opere capitale — gramatica și istoria — desprindem ideea că Văcărescu știa limba slavă, limba greacă, franceza, germana, turca, araba, persana, italiana. Pe toate le scria și le vorbea curent: a scris corespondențe și s-a întreținut în limba italiană, menționează bibliografii în limba turcă, greacă, franceză, germană, italiană, a scris poezii în limba greacă, a alcătuit dicționare român-turc, turc-român și român-german, german-român. Desigur a învățat limba greacă și slavona la școala grecească de la „Sf. Sava" [3], unde predau dascăli renumiți: George Trapezuntul, Alexandru Turnavitu, Lazăr Scrivas (secretar al lui Constantin Mavrocordat), Neofit Kavsocalivitul — de la care a învățat gramatica, Manasses Iliades — care preda logică, fizică, retorică, Lambru Fotiade, Constantin Vardalah și alții. De la un Weber a învățat Ianache limba latină și germană, de la un hoge limba turcă, de la Linchou, limba franceză. A învățat limba italiană încă din copilărie, fie de la un dascăl italian, fie de la mătușa sa Venețiana, soția unchiului său Radu Văcărescu, fie chiar la școlile din Veneția. Fapt cert este că limba italiană va fi limba lui diplomatică, iar modelele gramaticii lui — gramatica lui Girolamo Gigli în italiană și a lui Antonio Catiforos, în limba greacă au apărut în Italia.

Trebuie observat că Văcărescu n-a învățat limbile enumerate mai sus toate în anii copilăriei. Atunci a învățat greaca și slavona, italiana, germana, iar în desfășurarea vieții, după împrejurări, celelalte limbi. După moartea tatălui său în 1763, Văcărescu se refugiază la Constantinopol unde învață gramatica turcească — sarfu — cu Halil Hamid, secretar al secretariatului împărătesc. Tot acum învață

[1] Acesta este numele cu care și-a semnat gramatica și se găsește în toate documentele epocii, și nu Ienăchiță.

[2] Vezi nota 3, p. 404—408.

[3] Vezi nota nr. 4, p. 404—411.

araba, persana și prin socrul său, Iacovache Rizu, intră în legătură cu toți diplomații.

Cu o asemenea cultură era firesc să ocupe de timpuriu funcții boierești de înaltă răspundere. Încă din 1760 făcea parte din divanul domnesc semnînd în documente ca vel comis și vel căminar. Sub Alexandru Ghica (1766—1768) este mare clucer, iar sub Grigore Alexandru Ghica — cumnatul său, este mare vistier al țării. În vîltoarea evenimentelor dintre 1768—1774 se refugiază la Brașov și aci cunoaște pe împăratul Iosif al II-lea cu care se întreține în limba italiană. Odată cu numirea ca domn a lui Alexandru Ipsilanti (1775—1782), se întoarce în țară și este din nou vistier, sfetnic principal și om de încredere. Îl ajută pe domnitor în organizarea justiției; redactează *Pravilniceasca condică* tipărită la București în 1780.

Ianache Văcărescu a sprijinit pe înțeleptul domnitor Alexandru Ipsilanti și în ceea ce privește organizarea învățămîntului. Socotim că hrisoavele de organizare sînt redactate de el, de vreme ce e singurul dintre boieri care va avea preocupări de acest fel, alcătuind în curînd și o gramatică a limbii române.

La sfîrșitul anului 1781, beizadelele Constantin și Dimitrie fug în Transilvania. Aceasta va prilejui cunoașterea unei noi trăsături a personalității lui Ianache Văcărescu, finețea diplomatică. Deși îi murise soția la 2 septembrie 1780 — Elenița Rizu (cu care se căsătorise în ianuarie 1762 și de la care avea trei copii), de curînd îi murise și mama — Ecaterina —, pleacă în misiune în Transilvania și apoi la Viena, la 26 decembrie 1781, ca să aducă beizadelele fugare, tocmai în ziua cînd îi vine a doua soție de la Țarigrad — Elena Caragea, fiica tergimanului Iordache Caragea. Fără rezultat la Brașov și Sibiu, în ianuarie 1782 ajunge la Viena și are convorbiri cu ministrul Coblenz. Vizitează la 25 ianuarie pe principele Kaunitz.

Aci, la Viena, primește vestea că Alexandru Ipsilanti a fost mazilit, că el a fost numit caimacam și să se întoarcă în grabă la București. Rămîne totuși pînă la îndeplinirea misiunii. Este primit în audiență de împărat. Cu acest prilej desprindem arta oratorică și finețea diplomatică a solului. Văcărescu știe să-și susțină interesele atît de convingător, încît împăratul spune *brava* și îi făgăduiește pe cuvîntul lui de împărat „că nici în țările mele și nici în slujba mea nu-i voi ține pe băieții aceștia, ci-i voi întoarce numaidecît în Turcia". Este poate punctul culminant al carierei politice a lui

Văcărescu. Această vizită scoate în relief spiritul fin de observație, talentul oratoric, iscusința diplomatică, inteligența, devotamentul în susținerea unei cauze, demnitatea personală și națională a trimisului român. Prin aceasta numai și Văcărescu ar trebui să ocupe un loc important în istoria diplomației românești.

Sub Nicolae Caragea este din nou vistier. Murindu-i și a doua soție — Elena Iordache Caragea —, se căsătorește a treia oară cu a cincea fiică a domnului N. Caragea — Ecaterina — „la Văleat 1783". Domnia socrului său a fost scurtă. În august 1783 e numit domn Mihai Șuțu și Văcărescu păstrează în continuare dregătoria de mare vistier. Dar și domnia acestuia încetează la 26 martie 1786 În locul lui e numit Nicolae Mavrogheni care-l menține în dregătorie.

Acum găsește prilejul să-și tipărească gramatica la Rîmnicu-Vîlcea și ediția a doua la Viena în 1787, ajutat și de Mavrogheni. Dealtfel, Mavrogheni, omul turcilor, vrînd să treacă în istorie și ca om al culturii, hotărăște să facă o școală a țării la Țarigrad în seraiul Țării Românești cu cheltuiala sa unde să învețe șapte tineri pămînteni limba turcă. Pentru aceasta poruncește epitropilor să-i găsească șapte tineri cu cunoștinte de limba greacă pe care să-i verifice „dumnealui vel vornic Ianache Văcărescu".

Dar legăturile lui Văcărescu cu Mavrogheni se strică în curînd, fiindcă acesta smulgea multe pungi de bani de la boieri și mai ales pentru că nu s-au înțeles în privința unui război ce bătea la ușă.

Drept urmare, Văcărescu și alți boieri sînt exilați la Nicopole și apoi în insula Rodos. Văcărescu va unelti apoi și va contribui în mare măsură la tăierea capului lui Mavrogheni de către turci.

În timpul acelui exil — la Nicopole și Rodos — scrie Văcărescu lucrarea istorică, rămasă în manuscris, *Istorie a prea puternicilor înpărați othomani*, publicată abia în 1863 de Al. Papiu-Ilarian, în grafie latinizantă.

În timpul celei de a doua domnii a lui Mihai Șuțu, Văcărescu este din nou vistier și mare ban al Craiovei.

În decembrie 1792, Poarta face schimb de domni și în Țara Românească este adus Alexandru Moruzi care-l numește pe Văcărescu mare spătar. În această funcție, de numele lui Văcărescu se leagă înființarea flotei navale pe Dunăre. Prin stilul, prin referirea la literatură și prin cunoașterea obiceiurilor tradiționale ale țării, socotim că *arzmagzarul* pe care domnitorul și boierii îl trimit sulta-

nului spre aprobare este alcătuit de marele spătar Ianache Văcărescu, cel care avea să ducă munca de organizare și să poarte toată răspunderea.

Domnitorul încredințează organizarea, grija și administrația flotei marelui spătar Ianache Văcărescu, care este astfel primul ministru al marinei românești.[1]

Tot în timpul lui Moruzi, Văcărescu este numit mare vistier. Moruzi era un domnitor tînăr, iubitor de lux și de petreceri. Aceasta nu convenea marelui vistier și nici mitropolitului Filaret, prieten al lui Văcărescu. Drept urmare, mitropolitul își va da demisia, apoi moare pe neașteptate (se pare otrăvit), iar Văcărescu rărește vizitele sale la domnie. La aceasta se adaugă și faptul că între Văcărescu și soția lui Moruzi existau unele relații, devenite publice.

Se cunoaște poezia *Zoico mor*, dată la iveală de Al. Piru, dedicată de Ianache soției domnitorului, iar cronica mondenă a timpului a consemnat în versuri măiestre această situație și a pictat portretul marelui dicheofilax al bisericii Răsăritului:

Ienăchiță Văcărescu
Șade-n poartă la Dudescu
Cu ciubuc de diamant,
Capot roșu îmbrăcat,
Cu anteriu de atlaz,
Moare doamna de necaz.
Cu hanger de Korassan.
Doamna trece în rădvan,
În rădvanul aurit,
Cu tot coșul poleit,
Ocolit de ciohodari,
Tras de patru armăsari.
Trece des și-l mai privește
Că cu foc ea îl iubește!
Ienăchiță stih îi face
Că domnița mult îi place!
Stih cu libov înfocat
Și-o dezmiardă-n lăudat.
Boier astfel ca un brad
Nu se află-n Țarigrad.
El cu doamna s-ar lovi
Dacă vodă ar muri!

Bănuind legătura dintre vistier și soția sa și întărit în aceasta de zvonurile care circulau, e posibil ca domnitorul să fi interzis vistierului său să mai vină la Curte. Fapt cert este că și Văcărescu, prudent, încetă de a mai călca pragul caselor domnești, deși continua să fie mare vistier.

Totuși împrejurările prin care trecea țara din cauza foametei și a ciumei îl silesc pe Moruzi să nu renunțe la Văcărescu, numindu-l la 30 aprilie 1795 și mare ban al Craiovei. A ținut de asemenea să-l consulte în legătură cu seceta și foametea și atitudinea lui a intrat

[1] Vezi nota nr. 5, p. 411—413.

în legenda consemnată de Alexandru Odobescu. Fapt-este că la propunerea lui Văcărescu țara n-a trimis zahereaua la Poartă, venind astfel în sprijinul populației înfometate și sărace. Țara a căpătat ajutor turcesc pentru potolirea foametei, după sfatul lui Ianache Văcărescu, dar dizgrația marelui vistier a rămas.

Legenda are și o confirmare documentară. Mai tîrziu, fiul său Nicolae Văcărescu a fost trimis la Craiova să ia comanda arnăuților împotriva lui Tudor Vladimirescu.[1] A tratat cu Tudor Vladimirescu, dar în loc de izbîndă a primit o scrisoare în care marele patriot îi spunea că dacă el este cu adevărat fiul acelui slăvit Văcărescu care a apărat odinioară prin cuvînt, în fața domnului, drepturile poporului, atunci și el ar fi trebuit să se alăture acestei acțiuni a poporului. Din scrisoarea lui Vladimirescu din 11 februarie 1821 mai desprindem: „...Prea bine știu pe dumneata că ești foarte înțelept și născut din om slăvit și iubitor de patrie, și părinții dumitale niciodată nu s-au ridicat cu arme de moarte împotriva patriei, ci cu înțelepciune multe orînduieli bune au făcut patriei".

În contrast izbitor cu goana după îmbogățire rapidă a lui Moruzi, Văcărescu face dovada unui înalt patriotism. El frînează abuzurile, pedepsește aspru pe cei care săvîrșesc fărădelegi. Această trăsătură e subliniată de un document în limba greacă tradus de George Murnu și publicat de V. A. Urechiă în *Memoriu asupra perioadei din istoria românilor de la 1774—1786*, București, 1893, p. 590. Documentul arată că Văcărescu „ca un om iubitor de patrie, condus de zel", vrînd să împiedice abuzurile și să dea o bună rînduială țării, prin hrisoave domnești a pus ordine în sămeșiile județelor și a pus sameși în județe oameni cinstiți, pe care i-a ales el însuși și fără să ia de la dînșii nici un gologan ca rușfet, „i-a trimis cu o astfel de poruncă, ca ispravnicii fără de știința sameșilor să nu aibă voie să facă cel mai mic herechet (urcare) și cînd sameșul ar vedea pe ispravnici făcînd abuz la poruncile domnești și orînduielile vistieriei, îndată să-i dea de știre; de asemenea și cînd i-ar vedea săvîrșind cea mai mică nedreptate, fără întîrziere să facă cunoscut, și cînd acești sameși ar urma în chipul acesta, să rămîie cît vor trăi sameși, iar cînd se vor abate cumva din calea aceasta, pedepsindu-se să se scoată din slujbă. Orînduiala aceasta bună pentru sameși s-a păstrat pînă la moartea zisului boier".

[1] Vezi nota 6, p. 413-416.

Documentul acesta prețios arată că Ianache Văcărescu este autorul tuturor legiuirilor drepte din țară, că el a fost într-adevăr un om iubitor de patrie, pentru care a lucrat cu zel, și n-a fost în slujba străinilor — greci sau turci — cum susține Pompiliu Eliade: *„Son patriotisme ne signifie donc rien autre chose que la soumission la plus complète à la Turquie"*.[1]

Același document grecesc, parcă să sublinieze și mai mult rolul lui Văcărescu, ne arată și cele întîmplate după moartea sa: „După moartea lui însă, fără nici o întîrziere de timp, nu numai că acești sameși s-au schimbat și s-au pus în locul lor cei mai necinstiț și tîlhari, dar și abuzurile cele vechi au reînceput să se facă cu adaos în județe, încît din zi în zi tîlhăriile, răpirile, abuzurile și nedreptățile au ajuns la culmea lor". Sămeșiile erau vîndute pe 10—15—20 de pungi de bani, după județ, și astfel de sameși s-au întovărășit cu ispravnicii și „ard și prăpădesc pe bieții locuitori".

Documentul este cel mai frumos omagiu ce i se poate aduce lui Văcărescu, ca mare dregător, iar partea finală este poate materialul concret, este realitatea în care își are izvorul romanul lui Nicolae Filimon, *Ciocoii vechi și noi*.

La 20 august 1796, Alexandru Moruzi este mazilit, cînd nu se aștepta, fără să aibă putința să se răzbune pe fostul său spătar, apoi vistier și mare ban al Craiovei. Urmează la tron Alexandru Ipsilanti, sub care Văcărescu este din nou mare vistier și-l slujește cu aceeași bună credință ca și în întîia domnie. Două sînt însă actele mai importante care îi asigură lui Văcărescu un loc binemeritat în istoria poporului nostru din timpul acestei domnii: înființarea Logofeției de obiceiuri și organizarea armatei terestre pămîntene. Logofeția obiceiurilor a fost decretată de Ipsilanti la 20 iulie 1797, dar încă din martie 1797 aflăm pe Isac Ralet figurînd în divan ca vel logofăt al obiceiurilor.

Crearea acestei noi autorități boierești în administrația statului este opera lui Văcărescu, singurul dintre boierii divanului care înțelegea însemnătatea istoriei, el însuși un istoric și un cunoscător al legilor și obiceiurilor pămîntului, deși decretul de instituire al logofeției apare la cîteva zile după moartea lui.

Sarcina principală a noii instituții era de a scrie istoria patriei. Văcărescu știa că istoria țării fusese inițial consemnată în cronici

[1] P. Eliade, *De l'influence française sur l'esprit public en Roumanie*, Paris, 1898, p. 78.

oficiale, apoi în cronici de familie. El avea însă vederi largi, fruct al vastei sale culturi. Cunoștea și obiceiurile turcești, știa că acolo, la Constantinopol, erau anumiți funcționari care consemnau zilnic faptele și ținеau la respectarea obiceiurilor. El cunoscuse de asemenea obiceiurile apusene fie cu prilejul refugiului la Brașov, fie în vizita oficială la Viena, fie chiar din călătoriile prin Italia. A fost interesat de asemenea și de cunoașterea unor lucrări de specialitate. Cunoștea opera lui Cantemir — *Descrierea Moldovei*, ce apăruse tipărită în traducere germană în 1771.

Văcărescu era și omul legii. De aceea, în hrisov, se cere ca toate obiceiurile și orînduielile „să se păzească de-a pururea și în toată vremea, cu cuviință și cu statornicie, ca un lucru ce neavîndu-l țara pînă acum", căci, „cîte se făcea, uneori se făcea într-un chip, alteori într-alt chip, adică fără nici o rînduială întocmit".

Logofătul de obiceiuri era un fel de ministru al protocolului, plătit cu aceeași leafă, de 500 lei pe lună, pe care o aveau și ceilalți boieri de divan. Acesta avea obligația să vegheze la respectarea rînduielilor, să fie de față și să îndrepte: „și cînd se face înălțare de dregători, sau se dau boierii și se săvîrșesc alte obiceiuri și țeremonii atît politicești cît și bisericești, să se afle față pentru îndreptarea și povața în ce chip se cuvine a se face după obicinuita lor orînduială".

Activitatea Logofeției urma să se desfășoare pe cinci secțiuni. În primul rînd trebuiau adunate toate letopisețele privind *Istoria domnilor Valahiei* (prima secțiune), a doua secțiune — *În gheografia țării* — se ocupa cu hotarele țării în diverse timpuri, cu privilegiile și hatișerifurile ce s-au dat după vremi. Celelalte secțiuni: *În cele ce se cuvin la domn; Bisericească orînduială; Orînduiala politicească* se ocupau cu ceremoniile domnești, ceremoniile privind fețele bisericești și participarea domnului la diverse ceremonii interne, fixarea dregătoriilor și veniturilor lor.

Tot de la Ianache Văcărescu avem primele orînduieli în legătură cu armata terestră, prin *nizamul* pe care îl face către domn și aprobarea lui la 26 iunie 1797.

O moarte neașteptată îl surprinde. La 12 iulie 1797 se stingea otrăvit de doctorul Hristodor, datorită uneltirilor domnitorului Moruzi.

La 10 iulie 1797, Ianache se găsea în viață și semna ca mare vistier, iar hrisovul Logofeției de obiceiuri din 20 iulie 1797 nu mai era semnat de el, deși el îl alcătuise. Documentul 157, fila 6,

a manuscrisului CMXXXI B poartă însemnarea: „Cheltuiala ce s-a făcut la pomenirea de un an a *răposatului vistier Ianache Văcărescu, 98* iulie 12".[1] Această dată este data pomenirii. Dacă pomenirea s-a făcut exact cînd se împlinea un an de la moarte, atunci înseamnă că Văcărescu a încetat din viață la 12 iulie 1797.

Moartea l-a surprins cu o seamă de datorii. N-a avut răgazul să pună la punct moștenirea sa, stabilind drepturile fiecăruia. Comisia instituită imediat după moarte pentru catagrafierea averii a avut mult de lucru și din cauza datoriilor, nu prea mari, dar și din cauza neînțelegerilor ivite între Alecu Văcărescu, fiul din prima căsătorie, și Ecaterina Caragea, a treia soție a defunctului. Comisia a prețuit averea rămasă după lichidarea datoriilor, în sumă totală de 250 463 lei, cuprinzînd moșii, vii, case, țigani și mai ales bijuterii și obiecte din aur, argint și mărgăritar, o bogăție imensă, și a împărțit-o în șase părți egale: una a revenit domniței Ecaterina Caragea, altalui Alecu, trei părți minorilor Nicolae, Iordache și Elena, iar a șasea parte pentru pomenirea defunctului.[2] Neînțelegerile ivite scot în evidență și diverse probleme de drept succesoral care interesează pe specialiști. Pentru aceasta pot fi cercetate: Cîrstoiu C., *Ianache Văcărescu, viața și opera*, Editura Minerva, București 1974, p. 117—134; Mihai Caratașu, *Documentele Văcărești lor*, Editura Litera, București, 1975, p. 63—99. Era firesc ca această bogăție să stîrnească gelozia unui domnitor ca Moruzi, pofte și certuri între urmași.[3]

Ianache Văcărescu a avut mai mulți copii. Din căsătoria cu Elenița Rizu au rezultat: Alecu Văcărescu, care, căsătorit la 29 aprilie 1791 cu Elena Dudescu, va fi tatăl lui Iancu Văcărescu — și două fete, Ecaterina și Maria. Cu a treia soție, Ecaterina Caragea, a avut mai mulți copii, dintre care important pentru noi este Nicolae.

Opera lui Ianache Văcărescu

Grammatica. Ianache Văcărescu, părintele gramaticii românești, cum îl numește Ion Eliade Rădulescu, a scris și tipărit cea dintîi gramatică a limbii române în limba română și, dacă luăm de bună afirmația lui Sulzer, este anterioară chiar operei lui Micu și Șincai ca dată a alcătuirii ei.

[1] Vezi nota nr. 7, p. 416.
[2] Vezi nota nr. 8, p. 417 și nr. 9, p. 418-420.
[3] Vezi nota nr. 10, p. 420—429.

Sulzer, istoric austriac, care a trăit și în țările noastre — în 1776 s-a stabilit la curtea lui Ipsilanti ca dascăl al copiilor acestuia — a cunoscut în foarte de aproape activitatea lui Văcărescu și mărturisea în volumul II, p. 102, al lucrării *Geschichte des transalpinischen Daciens*, Viena 1781—1782, că acesta „ce se numește în taină grof unguresc" lucra la o gramatică. Rezultă deci că preocuparea pentru gramatica limbii române este anterioară apariției gramaticii lui Micu și Șincai *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (1780) redactată în latină. Astfel are dreptate Ianache să afirme în prefața adresată episcopului Filaret că lucrarea sa este cea dintîi. Nu știa nimic despre gramatica lui Eustatievici, elaborată între 1755—1757, rămasă însă în manuscris. Gramatica sa va fi terminată în curînd și apare la Rîmnicu-Vîlcea în 1787 sub titlul: *Observații sau Băgări-dă-seamă asupra regulelor și orînduelelor grammaticii rumânești, adunate și alcătuite acum întîiu, dă dumnealui Ianache Văcărescul cel dă acum dicheofilax a bisericii cei mari a Răsăritului și mare vistieru a Prințipatului Valahiei, și hărăzite dă însuși la prea cinstitul sfințitul, dă Dumnezeu iubitoriul episcop a sfintei episcopii, Rîmneculuі chir Filaretu. Tipărite cu porunca și blagoslovenia sfinției sale, acum în domnia prea înălțatului și prea luminatului prințipu a toatei Ungrovlahiei, Nicolae Mavrogheni voevod. În arhieria prea sfințitului și alesului dă Dumnezeu mitropolitu și arhiepiscop a țării chir Grigorie. La leatu 1787. În tipografia sfintei episcopii a Rîmnecului. De Gheorghie sin Popa Costandin tip. Rîmniceanul.*

Are o prefață scrisă și semnată în ianuarie 1787 și dedicată episcopului Filaret al Rîmnicului (p. 1—12), după care urmează titlul *Grammatică rumânească* și conținutul gramaticii (p. 13—151).

Gramatica apare la începutul anului 1787, la cîteva luni de domnie a lui Mavrogheni, și e tipărită cu porunca și blagoslovenia episcopului Filaret, prietenul vistierului, în tipografia de la Rîmnic, de tipograful Gheorghe, fiul lui Popa Constantin.

Fiind încă în relații bune, Văcărescu a prezentat gramatica sa domnitorului Mavrogheni, prilej pentru a măguli pe domn și pentru a obține noi privilegii pentru tipografia de la Rîmnic. Mavrogheni, sensibil la măguliri, voia neapărat să intre în istorie și prin fapte de cultură. Rămîne deci încîntat că gramatica a apărut în „fericite zilele domniei lui" și prin documentul semnat la 12 aprilie 1787, păstrat inedit în biblioteca Academiei R.S.R. sub nr. doc. rom.

XCII/56, acordă Episcopiei dreptul de a ține șase lude scutiți și apărați de dajdii.

În același an 1787, gramatica apare la Viena în a doua ediție, cu următorul titlu: *Observații sau Băgări-dă-seamă asupra reguleloru Grammaticii rumânești adunate și alcătuite dă dumnealui Iannache Văcărescul cel dă acum dicheofilax a bisericii cei mari a Răsăritului și mare vistierul a Prințipatului Valahiei. Tipărită acum întru al doilea rîndu în Vienna Austriei, la Iosifu, noblu de Curțbec înpărătescul și crăescul al Curții tipografu și vivliopolu, 1787.*

Manuscrisul gramaticii se păstrează la Biblioteca Academiei R.S.R. sub nr. 305. Dedicația către Filaret din manuscris cuprinde numai partea dedicatorie și referirile la originea poporului și limbii române, dar și acestea prescurtate.

Pînă la verb și o parte din verb se tipărește gramatica lui Văcărescu în 1872 în *Trompeta Carpaților*, numerele 993—994, 1000—1002 și 1007, publicată de scriitorul Dimitrie Bolintineanu.

Ediția de la Viena reproduce textul ediției de la Rîmnic, mai puțin prefața-dedicație către episcopul Filaret.

Gramatica lui Ianache Văcărescu prezintă importanță deosebită atît prin ideile expuse în prefață *(Proimion)*, cît și prin conținutul lucrării. Văcărescu știe că limba română este o limbă latină, dar scopul său este nu să dovedească latinitatea limbii, ci să arate că limba română nu s-a dezvoltat din lipsa unei gramatici. Și limba română nu este o limbă oarecare, ci *„limba patriei noastre prin care cuvîntăm..."* limba cu care cuvîntînd petrecem viețuirea aceasta vremelnică..." El scrie deci din dragostea pentru limba noastră (în plină epocă fanariotă), nu din poruncă domnească, ci preocupat de dezvoltarea ei și pentru a fi folosită cu temei în toate domeniile de activitate spirituală. Lui i-a fost dragă limba noastră românească, într-o vreme cînd mulți o respingeau, și a înfățișat-o tuturor cu mîndrie așa cum era, *căci e limba noastră, a patriei noastre, prin care zilnic cuvîntăm.* Pentru aceasta e nevoie de gramatică.

Scrutînd istoria, Văcărescu știe că Traian, împăratul romanilor nesuferind a mai plăti „tribut" și a da „dajdie" craiului Daciei „ce era atunci „craiu al nostru", tribut ce rămăsese „în regulă" de la

[1] Semnalat de Constantin Giurescu în *Istoricul ctitoriilor bucureștene ale lui Nicolae Vodă Mavrogheni*, extras din *Biserica Ortodoxă Română*, 1962, p. 363.

Domițian, a purtat două războaie cu crăia dacilor. Trecînd Dunărea pe podul de piatră din județul Mehedinților, prin Țara Românească a mers în Transilvania către „cetatea *Cermiceghetura*", capitala craiului „Decebal" sau „Decheval", pe care a înconjurat-o și a cucerit-o. Decebal a pierit în luptă, iar capul său a fost dus la Roma. Dacia a fost astfel supusă și încorporată Imperiului roman.

Văcărescu știe că împăratul Traian, supranumit „Dacicus", a organizat Dacia în „provinții și eparhii romaicești" și, vrînd să-și statornicească stăpînirea, „au cugetat să facă strămutări" și să trimită colonii din Italia, „partea cea mai cinstită atunci din Europa a stăpînirii romaicești". Socotește această colonizare un mijloc politic, un mijloc înțelept. Drept urmare, Traian „au adus mulțime de latini și de italieni" pe care i-a așezat mai întîi în județul Romanaților — care le poartă numele — și apoi în celelalte județe ale Olteniei, apoi în Transilvania și Moldova, în ținutul Timișoarei și „pă marginile Ungariei, pă apa Tisei în sus în toată crăia dacilor".

Cum vedem, Văcărescu are cunoștințe cu privire la originea romană a poporului nostru, are conștiința originii comune și a unității naționale, fără a face însă caz de ea.

Preocupat de dezvoltarea limbii românești, arată că romanii aduși *„au fost precum să vede oameni din cei ce pot lesne a să muta adică proști și țărani, și nu cu știință dă știență, ci și fără grammatică, au grăitu ei latinește și talienește ca oamenii proști" (p. 5)*

Limba vorbită de coloni, limba latină sau italiană, a continuat apoi „să se dejghine, cu atît mai mult cu cît fiind dachii împreună lăcuitori cu dînșii, sîrbii și bulgarii vecini, atîtea limbi dăosăbite și a lor fără grammatică", s-a stricat și mai mult, devenind „limba noastră de astăzi". Dacă ar fi fost „măcar un dascăl dă grammatică, astăzi am grăi toți limba latinească sau talienească cu carele au venit acei stăpînitori dă atuncea aicea" (p. 5).

El știe că vechii locuitori ai țării noastre (după colonizare), neavînd altă limbă „care să fie înlățită ca și acea talienească" și „vreo mumă de limbi cum iaste acea latinească pentru jîrtvele închinăciunilor bisericești", au îmbrățișat limba sîrbească. Această limbă a devenit limbă de stat, limba cultă pînă la 1688, pentru că „exista și dascăli de această limbă, care s-au zămislit în urmă și aici". Limba românească era folosită numai „păntru a grăire și păntru negoțiu și trătăluiri politicești".

Subliniază importanța covîrșitoare a *Bibliei de la București* pentru introducerea limbii române în biserică: „Eu pociu să zicu că limba românească dă la anul 1688 s-au început, măcar și dă era începută dă la anul 105 dă la Hristos, adică cu 1583 dă ani mai înainte, dă cînd s-au tălmăcitu în limba noastră legea veche și legea noao, sau sfintele biblii, dă către răpăosatul Șărban prințul Cantacuzinul, cel vrednicul dă pomenire și dă laude domnu" (p. 7—8).

Văcărescu știe, totuși, că celelalte cărți religioase erau tot în limba slavă pînă în vremea episcopului Damaschin.

Văcărescu laudă deci pe Damaschin pentru osteneala patriotică de a traduce și tipări în limba română, de a face să pătrundă definitiv în biserică limba română. Și mai ales laudă pe episcopii Chesarie și pe Filaret care au tipărit *Mineele*, între 1779—1780.

Conștient de importanța *Bibliei* de la 1688, dar și de importanța gramaticii sale, el afirmă că „limba noastră au la 1688 au luatu începutul cel dă al doilea, sau acumu". E vorba de limba literară, E conștient deci de faptul că gramatica sa stabilește canoane, constituie un îndreptar pentru dezvoltarea limbii literare românești. Întrucît acest început are loc în Oltenia — adică se tipărește în provincia prin care au intrat mai întîi romanii — o hărăzește episcopului, ca de aci să crească și în celelalte părți ale țării.

E conștient de faptul că, lipsind alte încercări de gramatică a limbii române, nici el nu se încumetă a face decît *Băgări-dă-seamă*, dar le face din dragostea pentru patrie. Atrage atenția episcopului să nu considere această afirmație drept frază retorică. Poate chiar simpatrioții săi să-i găsească metehne și greșeli. Cînd însă? „După ce se vor face dintr-aceasta dăstoinici", adică după ce se vor dezvolta studiile de gramatică.

Dacă atunci se vor găsi greșeli în gramatica sa, el nu se va supăra din contră va fi foarte fericit. Găsim aci conștiința unui om de știință preocupat de progresul în dezvoltarea și cultivarea limbii.

În această prefață-dedicație, Văcărescu își sprijină ideile pe izvoare de circulație și renume. Astfel, pentru tributul pe care Domițian îl dă dacilor, pentru războaiele lui Traian și trecerea lui pe podul cel de piatră de la Turnu-Severin, citează *Abregé chronologique* a lui „Rișer" (Richer) — *Dă Dația*, apărut la Paris în 1753.

Dintr-o gramatică geografică a luat știrea că țara se numește Valahia după numele lui Flacus, „arhistratigul romaicești puteri",

care trecuse înaintea lui Traian și supusese țara, cum arată și Miron Costin în versurile privind romanitatea poporului român, versuri solicitate de mitropolitul Dosoftei și publicate la sfîrșitul *Psaltirei*. Este vorba de *Gramatica geografică* a lui Gheorghios Fatseas, apărută la Veneția în 1760.

Un alt geograf consideră că țara se numește Valahia după Ulah, „numire sau nume, ce alemanii și ungurii dau romanilor". În nota marginală, arată că acest geograf este „Bușing" (Büsching), iar știrea se găsește în tomul 8 al operei *Erdbeschreibung* apărută la „Lausana", în 1780.

Știrea că împăratul Traian a purtat două bătălii cu dacii a găsit-o Văcărescu la mulți „istornici", și la mulți „geografi", dar mai ales la Meletie, fostul profesor al lui Dimitrie Cantemir la Constantinopole.

Ideea romanității poporului nostru, dezbătută în această prefață, scoate în relief și atitudinea lui față de dacii băștinași *și față de romanii cuceritori*. Are sentimente de admirație față de Traian — „Marele acela Traian împăratul romanilor", dar „Decebal" sau „Decheval", nu este un rege oarecare, ci este „craiul nostru Decebal". În timpul celui de al doilea război „au pierit craiul nostru Decheval, căruia i-au adus și capul la Roma", iar Traian „au suppus crăia *noastră* la schiptrurile romaicești".

Vorbind de faptul că, în curgerea timpului și datorită împrejurărilor, vechii locuitori au îmbrățișat limba sîrbească, Văcărescu aduce drept mărturie pe Voltaire: „la *Viața lui Petru" (Viața lui Petru cel Mare)*. Face chiar aprecieri asupra lui Voltaire: „un istornic adevăratu întru toate, însă, la istornicele sale și la politicește arătări numai" (p. 7).

În cuprinsul gramaticii sale, Văcărescu va lăuda „dulceața *Enriadii*" alcătuită „în limba galicească" de filozoful Voltaire, iar în *Istorie a prea puternicilor înpărați othomani*, va folosi opera voltairiană *Essai sur les mœurs et l'esprit des nations*.

Conștient de pregătirea sa, dar și de îndatorirea patriotică de a da limbii românești o gramatică, „a ostenit ostenind" și a obosit străduindu-se.

De la filozoful latin Seneca (circa 4 î.e.n.—65 e.n.) a avut în tot momentul „inemă și coragiu", de la care a învățat că „nici un lucru nu iaste cu greu a să birui dă către lucrarea îndesită și cu tărie și dă către silința cea cu scumpătate" (p. 9).

A face o gramatică a limbii române, într-o vreme cînd nu exista o tradiție școlară în limba românească și nici preocupări pentru stabilirea unor norme gramaticale ale limbii române, era desigur un lucru foarte greu. Văcărescu arată că de multe ori a hotărît să renunțe la această „epihirimă grea".

Stăruind totuși, ajungînd la această stare, Văcărescu își intitulează alcătuirea nu gramatică, ci numai *Băgări-dă-seamă*, conștient însă că a realizat o operă din iubirea fierbinte față de patrie. Citează în această privință pe filozoful grec „Thalis" (e vorba despre Thales din Milet — circa 625—550 î.e.n.), filozof și matematician grec întemeietor al școlii filozofice materialiste din Milet, de la care a învățat „să moară pentru patrie".

Dacă urmașii, mai destoinici în cercetarea faptelor de limbă, îi vor găsi metehne și greșeli, el le va răspunde prin filozoful latin „Salustie" (Caius Sallustius Crispus — 86—35 î.e.n.) că „arhistratigul să împărtășază dă slava ce dobîndescu ostașii lui biruindu", iar și „dă nu voru vrea să-l auză și voru pohti ca să priimescu a fi biruitu, la toate sufletul mieu să mulțumește" (p. 10).

Conștient de faptul că nevoile învățămîntului nu sînt satisfăcute numai prin cunoștințe de gramatică, el făgăduiește să alcătuiască și un dicționar.

Cuprinsul gramaticii. Deși titlul pe copertă este *Observații sau Băgări-dă-seamă* pe care îl susține și în prefață, el își numește opera *Grammatică rumînească* (p. 13). Aceasta înseamnă că Văcărescu avea gata gramatica, iar în ianuarie 1787, cînd venise momentu fericit, n-a scris decît prefața și din modestie a numit-o *Observații*.

Gramatica cuprinde două părți, intitulate „Cărți". Cartea întîi dispusă în zece părți, tratează: definiția gramaticii, noțiuni de fonetică, studiază părțile vorbirii. Cartea a doua, cuprinzînd patru părți, fixează unele reguli de sintaxă, ortografie, ortoepie și topică, se preocupă cu prozodia și poetica.

E firesc ca în primul rînd să dea o definiție gramaticii. După el, „grammatica iaste meșteșugul cuvîntului care arată construcțiul, sau sindaxis, adică alcătuirea părților cuvîntului și ortografia, cu care să poată neștine a scriere bine și meșteșugește" (p. 13).

Dacă ținem seama de faptul că prin *cuvînt* Văcărescu înțelege propoziție, se vede că el limitează gramatica la sintaxă și la ortografie. În ultima parte a gramaticii (p. 137) arată în versuri că gramatica este un meșteșug, o artă care te învață să alcătuiești, dar și

o știință care stabilește reguli care povățuiesc scrierea și vorbirea corectă și care învață și cum se alcătuiesc versurile.

Lui Văcărescu îi datorăm cele dintîi noțiuni de fonetică. „Slova (ca semn și sunet) iaste o parte mică a glasului și nu să împarte" (p. 14). Reduce alfabetul cirilic la 33 semne.

Face deci cea dintîi simplificare a alfabetului cirilic folosit pe pămîntul țării noastre. Din cele 33 litere, 9 sînt *glasnice* adică vocale, а, є, і, и, о, ъ, ѫ, ѡ, ѵ și 24 *neglasnice*, adică consoane: б, в, г, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ѳ, ф, х, ц, ч, ш, щ, ѣ, ѱ, ѳ, Vorbește despre *diftongi (8 la număr), silabă, zicere* sau *termen, cuvînt* sau *„propoziție"*.

Recunoaște nouă părți de vorbire: *articolul*, adică *încheierea; nome*, adică *nume; pronome*, adică *pronume; verbu*, adică *grai; partițipie*, adică *părtășire; propoziționе*, adică *propunere; adverbiu*, adică *supragraiu; congiunționе*, adică *legare; interiețione*.

Din cele nouă părți de vorbire, *articolul, nomele, pronomele, verbul* și *partițipie* „se înduplecă" adică sînt flexibile; celelalte „nu se înduplecă", deci sînt neflexibile.

Începînd cu partea a doua a primei părți, analizează pe rînd cele nouă părți de vorbire, adică se ocupă cu morfologia.

Articolul se schimbă după *ghener* (neam), *număr* și *cădere* (caz). Articolul este *hotărît (săvîrșitoriu), arătătoriu* (azi îi zicem demonstrativ), *cel, cea* și *nesăvîrșitoriu* (nehotărît), *un, o*. Cunoscător al limbilor franceză și italiană, unde articolul se pune întotdeauna înaintea substantivelor sau pronumelor (de aci a luat și definiția articolului), Văcărescu arată că „la limba noastră nu să urmează așa, ci au rămas idiotisme sau însușire a limbii, dă a să pune unii înaintea numelui și pronumelui, iar alții în urmă".

Nomele sau *numele* se schimbă după *ghener, furmă, numere, căderi* și *înduplecare* (declinare).

Despre forme arată doar că sînt trei: *nealcătuit pus, alcătuit suppus* și *mai alcătuit prea suppus*.

Numerele sînt două: *singuritul* și *înmulțitul*.

Căderile (cazurile) sînt: *nominativă*, adică *numitoare, ghenitivă* adică (nemuitoare); *dativă*, adică *dătătoare, acuzativă* sau *pricinuitoare; vocativă* sau *chemătoare* și *ablativă*, adică *aducătoare*.

Nomele este de două feluri: *nome sostantiv*, adică *ființat*, și *nome adietivu*, adică *spre pus*. La rîndul lor substantivele sînt *proprii* sau *însuși* și *apelative* sau *aduse* (comune).

La *adietive* (adjective), gradele de comparație sînt: *positiv* sau *puitoriu, comparativ* sau *alegătoriu, superlativ* sau *covîrșitoriu*.

Tot din rîndul numelor fac parte și *numărători* (numeralele), care sînt: *cel cardinal* (nu-l numește, dar îl arată), *cel orînduitoriu* (ordinal), *împărțitoriu* (distributiv).

În partea a patra tratează despre pronume, care este *perzonal* sau *primitiv*, *dobînditoriu* sau *posesiv*, *adeveritoriu* sau *aseverativ* (pronumele de întărire), *arătătoriu* sau *dimonstrativul*, *relativ* sau *aducătoriu*, *dă felurime* sau de *cvalità*, *dăosebitoriu* sau *dă diversità*, dă *gheneralità*, *dă cîtătime* sau *cvantità*.

Pronumele se schimbă după *ghener*, *număr*, *cădere*, *față*.

Verbul sau *graiul* este *perzonal* și *fără perzonă*. Verbul personal are forme deosebite pentru cele trei persoane: *eu iubesc*, *tu iubești*, *el iubește*; verbele *fără perzónă* sînt de trei feluri: *rigorozi (plouă, fulgeră, tună, ninge)*; *jumătate de fără perzónă (să cade, să cuvine, mi să cade, mi să cuvine)*; și *fără perzónă (să zice, să crede, să aude, să vorbește)*.

Verbele personale pot fi *transitive* sau *strămutătoare* și *intransitive* adică *nestrămutătoare*.

Graiul se schimbă prin *mode*, *timpi*, *numere*, *perzóne*, sau *fețe*, și această schimbare „să numește *furmare* și să face prin *înjugări*" (conjugări).

Modele (modurile) sînt cinci: *indicativă*, adică *arătătoare* sau *hotărîtoare*; *imperativă* adică *poruncitoare*; *otativă*, adică *rîvnitoare*; *congiuntivă*, sau *adăugătoare*; și *infinitivă*, adică *nesăvîrșitoare* sau *nehotărîtoare*.

Găsește trei timpuri: *cel dă acum*, *cel trecut* și *cel viitoriu*. „Aceștia apoi după firea și natura fieștecăruia chip să împarte în dăosăbiri schimbătoare".

Gerunziul „nu se înduplecă": *fiind*, *avînd*.

Propoziționе sau *propunere* (prepoziția) poate cere cazul dativ sau acuzativ. Prepozițiile pot fi *semplici* și *composte* (alcătuite).

Adverbul poate arăta: timpul sau vremea, locul, suma (cît, atît) felul (azi modul), îndoiala, adunarea, împărțirea, făgăduința, tăgăduirea, asemănarea, întrebarea, arătarea, hotărîrea, alegerea, tălmăcirea, nehotărîrea, scăderea etc., în total vreo 25 de feluri de adverbe.

Congiunționе sau *legarea* (conjuncția), ca și adverbul este de mai multe feluri *(soarte)*, adică poate arăta: împletirea, despărțirea, întîmplarea, pricinuirea, cercetarea, chibzuirea, alegerea, împlinirea, împotrivirea, înduplecarea.

În sfîrșit, interjecția *(interiețione* sau *parenthezis)* cu care se încheie cartea întîi la p. 94, poate arăta bucuria, durerea, mînia, frica, voința mirarea.

Cartea a doua e intitulată: *Păntru pronunție, orthografie, păntru construcționе, adică syndaxis și păntru poetică sau facere dă stihuri.*

Se ocupă deci în primul rînd cu pronunțarea sunetelor și cu scrierea lor.

Ianache Văcărescu își dă seama de existența în scriere a unor litere de prisos, pe care nu le poate totuși înlătura. Astfel: ï, И, Y „au tot o pronunție dar nu tot o orthografie" și stabilește reguli *(canoane)* pentru întrebuințarea fiecăreia.

În pronunțarea consoanelor face apropieri cu limbile latină, franceză, persană, greacă, italiană, turcă și slavonă.

Partea a doua a acestei „cărți" se ocupă cu *prosodia*, *frasis*, *idiotizmă* sau *obicei*.

Prosodia tratează despre accente și semnele de punctuație, care sînt opt: *oxia* sau *acentul*, *apostrof*, *linea*, *ufen* (semnul de sub diftong), *stigmi mică* (virgula), *stigmi mare* (punctul) și *semnul întrebătoriu* și *răspunzătoriu* (semnul întrebării).

Prin *frasis* înțelege cuvinte compuse de felul *bagu-seama* (pricep), *iau-aminte* (grijesc), *dăschide-ți ochii* (caută).

Prin *idiotizmă* înțelege particularitatea limbii române de a prescurta cuvintele: din *săvîrșit — sfîrșit — fîrșit*; *avînd vorbă — avîn vorbă*.

Partea a treia e consacrată sintaxei (p. 104 și urm.) intitulată *Păntru construțione sau alcătuire*. „Alcătuirea" poate fi *sîmplice*, adică redă vorbirea firească supusă doar regulelor de gramatică *(eu am iubit* și *iubesc pe Constandin)* și *înfigurată*, adică nu respectă regulile gramaticii. Stabilește numeroase reguli pentru construcția simplă.

În ce privește *construțione figurată* (p. 125 și urm.), arată că limba noastră este „îndăstulată dă alcătuiri figurate". Acest capitol este un tratat de stilistică, primul de această natură în literatura română. Aci el vorbește despre cinci „figuri gramaticești": *ellipsis*, *pleonazm*, *sillipsis* (antiteză), *enallaghi*, *iperbat* (construcție inversată)

După acest capitol, adaugă cîteva cuvinte despre *aligorie și metaforă*. Definițiile sînt foarte greoaie și nu pot exprima clar și pe scurt gîndurile autorului.

Ultima parte a gramaticii este un tratat de poetică intitulată *Păntru poetică*. În puține pagini (134—149) Văcărescu ne dă mai întîi un scurt istoric al preocupărilor de poetică, începînd cu evreii și chaldeii și insistînd mai îndelung asupra grecilor. De aici s-au ridicat între alții „lăudații Aristofan, Isiod, Evripid și vestitul Omir și mulți alții carii toate alcătuirile lor le făcea în stihuri vrînd a să numi poetici și nu logografi" (p. 134). Romanii au urmat grecilor. La ei au strălucit „Ovidie și Virghiliu".

În legătură cu versurile italiene, Văcărescu precizează că sînt felurite și scrise cu paza construcției, după regulile gramaticii, „cu multă dulceață, cu mari gîndiri", precum sînt versurile lui „Tasu, Ariostu și Petrarha" și „ale prea înțeleptului și plinului dă istorie și dă știință, și mai vîrtos dă duhu născătoriu, Metastasie, păntru care îndrăznescu a zice că nu s-au împodobitu acest poet cu poezia talienească, ci au împodobitu poezia talienească cu duhul și cu condeiul său" (p. 136).

Deși admirator al poeziei clasice grecești și latine, Văcărescu constată că poezia română nu este urmașa acestora și, cu toată „evlavia", se încearcă să imite dar și să alcătuiască versuri noi

Dă apoi trei reguli pe care să le respecte oricine vrea să facă versuri bazate pe accent și, ca model, adaugă șase poezii proprii prin care el devine creatorul versului modern.

Vladimir Streinul precizează[1] că regulile fixate de Văcărescu sînt arbitrare. Cu toate acestea realizarea practică, ilustrarea prin versuri este meritorie. Instinctul poetic e mai convingător decît partea teoretică. Poeziile pe care le dă ca exemplu, spune Vladimir Streinul, se bucură de o corectitudine mai apreciabilă decît a multor poeți de mai tîrziu.

Văcărescu încheie gramatica cu capitolul: *Păntru stihurile cu număru dă piciere, după orînduiala greciloru*, vorbindu-ne despre *picior*, despre felul picioarelor — unele alcătuite din două silabe *(spondeu, pirihiu, troheu și iamb)*, altele din trei silabe *(dactilul)*. Creează versuri pentru dactili, iambi. Dă reguli (p. 144) pentru întocmirea versurilor, vorbește despre cezură (p. 146) și despre scurtarea cuvintelor în interesul versificației. În acest capitol — despre versificație — citează și izvorul folosit, gramatica lui Antonie Catiforos (p. 140).

[1] Vladimir Streinul, *Versificația modernă. Studiu istoric și teoretic asupra versului liber*, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 112—113.

În concluzie, Văcărescu stabilește patru reguli privind tehnica versului care trebuiesc respectate (păzite): *„Canoanele stihurilor; gîndirea*, cugetarea sau noima cuvîntului; *construcțione* după meșteșugul gramaticii; și *orthografia"*.

Dincolo de tehnica versificației, dincolo de aceste reguli, Ianache Văcărescu întrezărește domeniul poeziei și indică sensul în care trebuie să se desfășoare activitatea oricărui poet: „Iar aflarea și evglotia alcătuirii, și gîndirile cele înnalte rămînu la duhul și isteciunea făcătorului dă stihuri" (p. 146).

Izvoarele. Importanța gramaticii. La alcătuirea gramaticii era firesc să folosească izvoare. Pentru prima parte Văcărescu a folosit un izvor italian — *Lezioni di lingua toscana* a lui Girolamo Gigli, apărută la începutul secolului al XVIII-lea.

Alte izvoare au fost indicate chiar de Văcărescu în prefață. E vorba de *Gramatica geografică* a lui Gheorghe Fatseas (Fațea), un manual de geografie, în limba greacă, tradus însă din limba italiană și apărut în trei volume la Veneția în 1760 și *Gramatica greacă* a lui Antonie Catiforos, tipărită la Veneția în 1734.

Influența gramaticii lui Catiforos asupra lui Văcărescu este evidentă în tot cuprinsul ei. Totuși facem observația că Văcărescu este corect, căci precizează izvorul folosit, așa cum a făcut în prefață și pe parcurs pentru alte gramatici. Exemplele date sînt însă românești, ceea ce înseamnă că el a prelucrat izvoarele și le-a adaptat nevoilor limbii române. D. Popovici *(Primele manifestări de teorie literară în cultura românească*, în *Studii literare*, vol. II, Sibiu, 1942, p. 24) arată că punctul de plecare al ideilor expuse de Văcărescu în capitolul despre stilistică se găsește într-adevăr în gramatica lui Catiforos, dar că el își îngăduie față de model unele libertăți. Aceasta înseamnă că Văcărescu nu copiază, ci prelucrează izvoarele, că ia de acolo ideea pe care o concretizează cu fapte românești. Numai atunci cînd reproduce, el citează, ca un om de știință, izvorul.

Dar Ianache Văcărescu a folosit nu numai pe Fatseas, Meletie, Girolamo Gigli, Antonie Catiforos, ci și alte modele de gramatică — franțuzești, italiene, persane, arabe, latine, slavone — cum singur mărturisește și la care face dese referiri, și poate chiar cunoștințele de gramatică, căpătate în timpul instruirii sale cu dascăli în casă (în limba germană, franceză, italiană, turcă), la Veneția cum bănuiește N. Iorga *(Istoria învățămîntului românesc*, București, 1928, p. 88*)* sau la Constantinopol, cum el însuși mărturisește în *Istorie*

a prea puternicilor împărați othomani ; de asemenea, el era la curent cu lucrările învățaților ardeleni.

Cert este că din toate aceste izvoare el a alcătuit o sinteză, preocupat de a da limbii românești o gramatică fără de care — spune el — o limbă nu se poate dezvolta. Pentru aceasta, cea mai grea problemă a fost a terminologiei. Lipsesc „din limba noastră toți termenii științei", zice el în prefață la pagina 6, și insistă asupra necesității introducerii neologismelor. Pentru aceasta, înaintea lui Ion Eliade Rădulescu, Văcărescu se adresează limbilor romanice.

Folosind modele italiene și cunoscînd perfect limba italiană, era firesc ca principalii termeni să fie de origină italiană: *grammatica, dicționarul, pronunția, articol, nome, sostantiv, adietiv, pronome și pronume, verbu, adverbiu, partițipie, propoziționе, congiunționе, interiețione, gheneru, nume propriu, nume apelativu, căderile nominativă, ghenitivă, dativă, acuzativă, vocativă, ablativă, pronumele perzonal sau primitiv, dobînditoriu sau positiv (posesiv), aseverativ sau adeveritoriu (de întărire), dă cvalită, dă diversită, dă gheneralită, dă cvantită ;* verbele sînt *perzonale* și *fără perzonă* și se împart în: *ative, asolute, neutre, neutre-pătimitoare, imperzonale, rigorozi, regulate, anomale ; modele (moduri)* sînt: *indicativă, imperativă, congiuntivă, infinitivă, gerundiu ;* timpii sînt: *prezente, preteritu imperfetu, preteritu indeterminatu, preteritu perfetu, trapasatu imperfetu, foturu ;* prepozițiile sînt: *semplici* și *composte* (compuse) ; *acentul, apostroful* (luat din grecește), *linea construțione, construcțiul, concordanța, dipendența, oratione* și altele.

Tot în gramatică găsim și alți termeni, de alt ordin decît gramatical, de origină tot italiană ; *coloni, providență, oservații, știență, coragiu, exemplu, compasione, caraterul, grație, poetă* (pentru poet), *poetic, soghet, sostanță, soarte* și altele.

Mai ales în partea a doua a gramaticii, găsim o bogată terminologie greacă: *sindaxis, catahrizis, diftong, lexis, orthografie, silaba, prosodie, oxie,* o mulțime de figuri de stil și de gramatică, cum am arătat, folosind pe Catiforos pentru partea despre poetică: *ellipsis, pleonasm, silipsis, enallaghi, iperbat* cu cele cinci feluri: *anastofi, tmisis, parenthesis, anacoluthom, sinhisis, metaforă, alegorie ;* termeni ca: *frasis, idiotizmă, stigmi mică* (virgula), *stigmi mare* (punctul) *ifenu ;* numele picioarelor metrice: *spondiu, pirrihiu, troheos, iamvos, dactili, exametru iroicescu, iroi,* (pluralul de la erou) ; *epigrammata, pendametru, proemiu, epigrammă, evglotia* (elocvență).

Există și termeni slavoni: *slovă* (pentru litere și sunet), *glasnice* (vocale), *neglasnice* (consoane), *slomnire* (silabă), *stih* (vers).

Mai important este însă faptul că Ianache Văcărescu a fost conștient că neologismele introduse de el trebuiesc înțelese de cititori. Pentru aceasta, alături de ele, se află și traducerea cu cuvinte românești, înțelese. Astfel, declinările sînt *înduplecări,* numele se înduplecă, numerele sînt *singurit* și *înmulțit,* gradele de comparație ale adjectivului sînt *positiv* sau *puitoriu, comparativ* sau *alegătoriu* și *superlativ* sau *covîrșitoriu ;* articol adică *încheiere, nome,* adică *nume, pronome,* adică *pronume.* Precizăm că Văcărescu înțelege prin *nume :* substantivul, adjectivul și numeralul ; *sostantiv* adică *ființat, adietivul,* adică *sprepus,* iar pentru numeral zice nume numărător. Pronumele sînt: *perzonal* sau *primitiv, positiv* sau *dobînditoriu, aseverativ* sau *adeveritoriu, dimonstrativ* sau *arătătoriu, relativ* sau *adunătoriu* etc.

Verbul e tradus prin *grai,* pasivul prin *pătimitoriu,* conjugarea prin *înjugare, participie* prin *părtășire, propoziționе* prin *propunere,* adverbul prin *spregrăire, conjuncționе* prin *legare,* iar *căderile* sînt *numitoare, nemuitoare, dătătoare, pricinuitoare, chemătoare, aducătoare ;* verbele transitive prin *strămutătoare,* cele intransitive prin *nestrămutătoare.*

Pentru lumea cultă, unii termeni grecești erau cunoscuți din gramatici. De aceea uneori, unii termeni italieni sau latini sînt traduși prin cuvinte grecești: „Construcțiul sau *sindaxis*" (p. 13) ; „Zicerea sau termenul care să numește dă greci *lexis*" (p. 16) ; „Sogetul adică *ipochimenul* cum zic grecii" (p. 58) ; „Interiețione sau *parenthesis* (p. 93) ; „Regula sau *canon*".

Căderea nominativă este *basis* (grec) și *fundament* (latin) vorbirii. Cuvîntul latin *silabă* (provenit din greacă) e tradus prin *slomnire* (slav).

Privită în general, predomină terminologia italiană și apoi cea grecească.

Gramatica lui Văcărescu a circulat în toate provinciile țării și a servit ca model lui Tempea, lui Paul Iorgovici, lui Constantin Diaconovici Loga, lui Eliade Rădulescu, lui Iordache Golescu și în general tuturor celor care au scris gramatici în veacul al XIX-lea.

Mulți termeni s-au încetățenit. Alții nu s-au păstrat în forma lor italiană, ci în cea franceză, fixată de Eliade Rădulescu.

Ocupîndu-se în cartea a II-a, partea I, cu pronunția și ortografia, Văcărescu ne dă multe deslușiri în folosirea, în scrierea și pronunția celor 33 de slove.

O observație foarte interesantă este privitoare la *u* final. Acesta este plenison în cuvinte ca: *umblu, umplu,* dar și consonatic sau *mut* și nu se pronunță: *omu,* „iar puindu-se articol să pronunție cu tărie: *omul, pomul, șoimul.*"

În ce privește pronunțarea slovelor neglasnice, Ianache Văcărescu face apropieri cu pronunțarea acelorași sunete în limba latină, franceză, italiană, greacă, slavă, turcă.

Mai găsim în cuprinsul gramaticii lui Văcărescu înregistrări și ale graiurilor regionale, ceea ce înseamnă că Văcărescu, cel dintîi dialectolog al nostru, a studiat limba vie, limba vorbită de popor în toate provinciile românești.

Concluzii : Prin marile probleme pe care le pune și le rezolvă cu privire la limba română, gramatica lui Văcărescu este una din cele mai importante manifestări ale începutului lingvisticii și filologiei românești. Este importantă prin afirmarea categorică a originii latine a limbii române, a influenței slave asupra ei, a necesității introducerii neologismelor, prin reducerea semnelor și mai ales prin faptul că prin intermediul gramaticii se deschid porțile spre lingvistica apuseană, în special cea italiană.

Mai presus de toate trebuie să apreciem strădania autorului ca limba română să fie cunoscută după legi, ca izvorul oricărei vorbiri și scrieri corecte, și să fie folosită în știință și poezie.

Anul 1787, data apariției gramaticii lui Văcărescu, rămîne deci o dată memorabilă în istoria lingvisticii românești. Fără a face mult zgomot, ca gramatica Școlii ardelene, ea a trecut modest prin gramatica lui Eliade și a lui Iordache Golescu, a fost uitată apoi pînă către 1870, dar a fost readusă în scenă, timid, de Bolintineanu și revine în drepturile ei abia după un veac, pentru ca astăzi limba vie, limba poporului, ce i-a stat la bază, să triumfe, să devină limbă literară.

Ianache Văcărescu—Lexicograf. În prefața gramaticii sale, Văcărescu se angaja să alcătuiască și un dicționar al limbii române.

În Biblioteca Academiei R.S.R. există două manuscrise, 1392 și 1393, ce cuprind primul un dicționar român-german și german-român și al doilea un dicționar român-turc și turc-român. Amîndouă manuscrisele fuseseră dăruite Academiei de către Ministerul Cultelor

și Instrucțiunii Publice la 17 septembrie 1897, adică la un secol de la moartea autorului lor.

Deși s-au aflat în Biblioteca Academiei încă de la acea dată, ele n-au constituit nici un fel de preocupare nici pentru istoricii literari, nici pentru lingviști și filologi. Redescoperirea lor de către Iosif Pervain și prezentarea sumară făcută în coloanele *Tribunei,* anul IV (1960), nr. 10, au atras atenția cercetătorilor asupra lor și iată că deja, pînă la această dată, au și apărut studii despre ele. Amintim indicațiile prețioase ale lui Mircea Seche din *Schiță de istorie a lexicografiei române,* vol. I., București, 1966, p. 20, privind numai dicționarul român-turc și turc-român, neglijînd pe celelalte, și recentul studiu al lui Andrei Nestorescu, *Dicționarele lui Ienăchiță Văcărescu și limba română literară la sfîrșitul secolului al XVIII-lea,* apărut în *Studii de limbă literară și filologice* publicate de Institutul de lingvistică al Academiei R.S.R., București, 1969, p. 51—63.

Amîndouă manuscrisele autografe, reprezintă două caiete groase cu coperți din carton presat și cu cotorul legat în piele. Sînt scrise cu cerneală neagră. Cerneala roșie a fost folosită doar pentru sublinierea unor grupuri de litere sau numerotarea altora. În toate cele patru dicționare a folosit alfabetul chirilic, chiar și pentru scrierea cuvintelor germane și turcești. Nici unul din dicționare nu e terminat.

Elaborarea acestor dicționare își are izvorul în dragostea lui Văcărescu pentru limba românească, în dorința pentru continua ei înflorire: „Nu se află vreun om care să adune termenii filozofici prin vreun dicționar, ca să poată tălmăci cu înlesnire cărțile dă știință în limba românească și să nu mai puie în osteneală pă lăcuitorii acestor eparhii ce vor pohti să fie știutori dă știință și dă filosofie, ca să învețe altă limbă străină, întru care să le afle acestea".

Elaborarea dicționarelor român-turc și turc-român trebuie pusă și în legătură cu dezvoltarea învățămîntului.

Dicționarele lui Ianache Văcărescu — după cum bine observă Andrei Nestorescu, *op. cit.,* p. 52 — sintetizează momentul cultural din țara noastră la sfîrșitul secolului al XVIII-lea: pe de o parte, influență turcească, impusă de realitatea istorică a vremii, pe de alta, orientarea timidă către luminile civilizației moderne, occidentale.

Dicționarul german-român și cel turc-român sînt înșiruiri în ordine alfabetică, de termeni nemțești și turcești, pentru al căror corespondent în românește Văcărescu trimite la dicționarele român-german și român-turc. Aceasta înseamnă că de fapt ne aflăm în fața

unor liste de cuvinte care constituie un instrument de lucru pentru poet și erudit, realizat din dorința de a avea oricînd la dispoziție cuvintele de care ar avea nevoie. Așa se explică sistemul folosit în orînduirea termenilor, în gruparea lor pe teme și subteme. La fiecare literă el aplică un număr considerabil de teme, și la fiecare temă un alt număr impresionant de subteme în care întrevedem diverse forme gramaticale pe care le îmbracă cuvîntul titlu.

Văcărescu însoțește unele cuvinte de explicații sinonimice. Astfel pentru:

— *marghilie* se dă ca explicație: *șărătlic, vicleșug ;*
— *marule* se dă ca explicație: *lăptuci lungi ;*
— *marcă* se dă ca explicație: *semn ;*
— *fată de mare* se dă ca explicație: *sirenă.*

În cuprinsul manuscriselor mai găsim și alte sinonime: pentru *alunecos :* unsuros, vîrtos; *anatema :* blestemul; *arunc :* lepăd, zvîrlesc; *ascultare :* supunere; *asud :* mă nădușesc; *adeverință :* încredințare; *boierie :* dregătorie; *cercetare :* căutare; *dezlegare :* slobozenie; *iscoadă :* spion; *jăfuitor :* răpitor; *pojar :* vărsat mic; *slobod :* văduv; *varvar :* mojic; *vrăjit :* fermecat și multe altele.

Desprindem de aci preocupările poetului de a nota serii de cuvinte cu același înțeles, care să-i permită, în anumite situații, găsirea celei mai potrivite expresii.

În al doilea rînd materialul astfel prezentat constituie o bogăție lexicală excepțională, deoarece este o mărturie a părții celei mai vii din limba epocii, a vocabularului și a expresiilor din vorbirea zilnică, comună, deci populară. Lipsesc cu desăvîrșire arhaismele. Lipsesc chiar cuvintele turcești și neogrecești ce fac uneori neinteligibile și nelizibile multe fraze din primul volum al *Istoriei prea puternicilor înpărați othomani.* A reținut din cuvintele turcești și grecești numai pe acelea care erau însușite de masa largă de vorbitori. Exemple de cuvinte turcești: *alai, catîr, cearșaf, chirie, chirigiu, cusur, dud, hazna, magazie, mahrama, ocaoa, odaie, samur, șalvari, tulpan, zarzăre, amanet, anteriu, bacșiș, basma, belea, cafea, cais, caldarîm, chef, cîntar, divan, dovleac, macat, murdar, mușteriu, pezevenchi, rachiu, tiptil, zaherea, zambilă, zor, zurba* și altele. Toate acestea fac parte și astăzi din fondul principal de cuvinte.

Exemple de cuvinte grecești: *agoniseală, dascăl, boboc, eparhie, fidea, folos, frică, hîrtie, ison, mînie, patimă, pedepsesc, piper, politicos, portocală, prisos, proaspăt, procopsesc, traistă, vopsea* și altele.

Prea puține cuvinte grecești, trecute în liste, nu se mai întrebuințează astăzi: *diiată, metahirisi, politie.*

Lexicul lui Văcărescu înregistrează vorbirea populară a graiului muntean cu toate particularitățile lui fonetice și morfologice. Cele mai multe din asemenea particularități s-au păstrat în vorbirea literară de astăzi.

În afară de materialul lexical românesc, tălmăcirile în limba germană prilejuiesc și ele interesante observații: scrie cum se pronunță, pentru unele dă sinonime. Cîteva exemple:

adormire	— *ainșlafen (einschlafen)*
an slobod	— *frai iar (frei jahr)*
așa	— *ia, frailich (ja, freilich)*
basne	— *merhen, fabel (Märchen, Fabel)*
cercare	— *prifung, verzuh (Prüfung, Verzuh)*
melanholie	— *șvermut (Schwermut)*
o sută	— *hunder (hundert)*
soare	— *sone și zone (Sonne).*

Dicționarele probează că Văcărescu avea destule cunoștințe de limba germană. Are meritul alcătuirii celor dintîi de acest fel în istoria lexicografiei române, lăsîndu-ne o moștenire prețioasă, minunat document de cunoaștere a limbii vii a epocii, a vocabularului și a expresiilor celor mai uzuale.

Ianache Văcărescu — Istoric. Exilat la Nicopole din porunca lui Mavrogheni, în 1788, Văcărescu începe să scrie, cum însuși mărturisește, o istorie pe scurt a împăraților otomani, de fapt o cronică, la care lucra încă în 1794, cînd reintrase în administrația țării. Cronica e concepută în două volume și poartă următorul titlu:

Istorie a prea puternicilor înpărați othomani. Adunată și alcătuită pă scurtu dă dumnealui Iannache Văcărescul, dicheofilax a bisericii cei mari a Răsăritului și spatar al Valahiei. Începîndu-se în vremea prea puternicului înpăratu sultan Abdul Hamid I, la văleatu Hîjretu 1202 și Mîntuitoriu 1788, în Nicopoli a Bulgariei, și s-a săvîrșitu în zilele prea puternicului înpăratu sultan Selimu III, la văleatul 1794 și 1208 în luna lui șevalu.

Opera, rămasă neterminată, se păstrează în manuscris în Biblioteca Academiei R.S.R., sub nr. 2905 (tom. I) și 2906 (tomul II), cuprinzînd 277 pagini. A fost publicată doar de Al. Papiu-Ilarian, în *Tesauru de monumente istorice pentru România,* tom. II, București, 1863, în transcriere latinizantă.

Motivul alcătuirii cronicii. Primul volum începe cu un *Proimion*, un fel de prefață, în care Văcărescu își exprimă în primul rînd gîndurile despre cronicari și despre scopul istoriei. Aruncînd o privire spre trecut, el recunoaște că mulți dintre cei care au vrut să scrie istorii, mai ales acei care au rîvnit să înnoiască cele scrise de alții mai înainte, „fiind îndăstulați cu darurile științei, ș-au împodobitu condeiul cu înfrumusețate alcătuiri" care strălucesc atît prin stil (retoric), cît și prin „meșteșuguri grammaticești". Prin asemenea scrieri ei au biruit lenea ce a cuprins pe mulți în citirea cărților și au atîțat pofta celor lăudați, îndemnîndu-i pe toți spre a citi și a se îndestula de „folosirile cele ce să nascu din istorii".

Aci, în exil, fiind lipsit de „toate trecerile dă vreme cele veselitoare dă suflet" și mai ales fiind întristat la gîndul că patria sa suferă, iar el negăsind deocamdată nici un mijloc care să-i aducă tămăduirea, a fost întrebat de unii cine a supus Bulgaria și Nicopole la sangeacul turcesc. A compus deci spre a lămuri pe necunoscuții întrebători „o adunare istornică, a prea puternicilor înpărați othomani pă scurt alcătuită, arătînd dă cînd și cu ce mijloc au luat această stăpînire începerea ei, și creșterea, și starea, și urmările celelalte pînă astăzi, ca prin scurtarea povestirii să poată afla fără multă osteneală vericine istoria othomanicești înpărății".

Mărturisește, de asemenea, că scrie ca să-și mîngîie cu această osteneală „petrecerea vremii cei tulburate".

Izvoarele. Pentru alcătuirea istoriei, în același *Proimion*, Văcărescu arată că a folosit numeroase izvoare turcești și creștine. Scriind o cronică despre turci, era firesc ca, în primul rînd, să folosească izvoare turcești. El se dovedește a fi un adînc cunoscător al cronicilor turcești.

Cu cronicarii contemporani el se afla în bune relații.

În cuprinsul lucrării el citează pe Rașid în legătură cu evenimentele din 1711.

Unele informații cu privire la istoria turcilor le-a căpătat Văcărescu de la acel hogea, de la care în anii copilăriei învățase turcește și, în timpul refugiului la Constantinopol după moartea tatălui său, cînd a învățat gramatica turcească de la Halil Hamid, și tot atunci limba persană și arabă. Cu acest Halil Hamid Pașa a păstrat legături pentru tot restul vieții, căci a jucat un rol politic însemnat.

Pentru chestiuni de *Coran*, el are legături cu vizirul Selim Pașa.

Pretutindeni, în timpul exilului, a avut legături cu marii demnitari ai Porții.

Prin asemenea legături el era la curent cu politica turcească și cu cea europeană.

Unul „din cei mari" Hechin Pașa îl informa în martie 1788 cu privire la evenimentele turco-nemțești de la Dunăre.

Ca mare boier al țării, partizan al turcilor, bun diplomat și instruit, a fost folosit la diverse congrese și conferințe de pace. Cu acest prilej, este alături de alți demnitari și învățați turci, cu care întreține legături și face cunoștință cu o seamă de reprezentanți străini.

Un alt diplomat turc cu care Ianache Văcărescu se afla în bune relații și de la care se informa a fost un grec Atanasache Ipsilanti, primul medic al vizirului Mehmed Pașa, în timpul sultanului Osman al III-lea.

Văcărescu avea preocupări pentru studiul istoriei și chiar pentru alcătuirea unei istorii a Țării Românești. Pentru aceasta el aduna orice carte, orice document, care aveau să-i folosească. La Istambul fiind, ca și la Rodos, Adrianopole sau Nicopole, el copia, cheltuind bani grei, asemenea vechi „hatihumaiumuri", într-o condică. După această condică păstrată de fiul său Alecu, Dionisie Fotino a scris un capitol întreg din volumul III al *Istoriei generale* a *Daciei*, intitulat *Adunarea vechilor hatihumaiumuri* (p. 216—223).

Merită amintite *Hatihumaiumul lui Baiazid I Ildirim* din anul 1393 prin care țara noastră se obliga să plătească 3 000 bani, sau 500 lei de argint; *Hatihumaiumul lui Sultan Mehmet II* din anul 1460; *Firmanul lui Mehmet IV* despre boieri din anul 1663; *Firmanul lui Sultan Abdul Hamid către Nicolae Vodă Mavrogheni* pentru declararea războiului cu Rusia, din 1787, august 15.

Că intenționa să scrie și o istorie a Țării Românești o dovedește și faptul că pe marginea manuscrisului *Istoriei prea puternicilor înpărați othomani* a însemnat toți voievozii care s-au perindat la conducerea țării de la Negru Vodă pînă în vremea sa. N-a avut vreme să încerce această osteneală, dar a ținut să înființeze în țara sa, după obiceiul turcilor, o Logofeție de obiceiuri, a cărei primă preocupare trebuia să fie *Istoria domnilor Valahiei*, adică adunarea tuturor letopisețelor țării ce s-au scris după vremi de oameni cu știință „cu schimbările și prefacerile ei", împreună cu cronologia

domnilor și ocîrmuitorilor, pe scurt, așa cum văzuse el la Constantinopol.

Izvoare europene. Pe lîngă izvoare turcești, Văcărescu a folosit și izvoare creștine, adică izvoare ale învățaților europeni: „greci, latini, francezi și itali, dintru ale cărora istorii cu multă băgare dă seamă făcînd o adunare, arăt pă scurt toate cîte ar putea da o idee pă deplin la cititori dă curgerea, starea și ocîrmuirea împăraților othomani". Pe margine citează: „Nichifor, Zonara, Laonic, Leungravie, Ladvocat, Cantemir, Volter, Busing" și alții. De observat e faptul că-i înșiră în ordinea în care au trăit și au scris.

Observăm că pentru același eveniment Văcărescu consultă mai multe izvoare, și turcești și europenești, printre care și pe Antonie Catiforos, preotul din Zante și profesor la școala greacă din Veneția în prima jumătate a veacului al XVIII-lea, care pe lîngă *Gramatica greacă completă*, utilizată de Văcărescu pentru gramatica din 1787 a scris în limba italiană *Vita di Pietro il Grande, imperator della Russia*, Veneția 1736, și pe care Văcărescu a folosit-o în scrierea operei sale istorice.

Deși este o cronică a sultanilor turci, *Istorie a prea puternicilor înpărați othomani* nu este totuși o înșirare seacă de evenimente și sultani. Autorul folosește izvoare scrise de unde se informează Știrile luate sînt verificate, confruntate, încît opera nu este o compilație, ci o prelucrare, iar autorul este de acord sau nu cu concluziile trase de fiecare din autorii folosiți. Se observă că Văcărescu are preocupări pentru istorie, nu din momentul cînd a fost exilat la Nicopole și Rodos, ci încă din anii de studii, probabil la Veneția. Așa se explică faptul că avea la îndemînă o seamă de opere, unele apărute cu veacuri înainte, în special ale cronicarilor bizantini și pe care nu-i putea găsi decît în bibliotecile din Italia și la Constantinopole. De asemenea, e de reținut și faptul că Văcărescu era la curent cu întreaga istorie a epocii sale, cu tot ce s-a scris în veacul său. El a studiat nu numai opere care priveau în mod special istoria turcilor, ci și orice operă atingătoare de istoria turcească în limbile europene: franceză, italiană, germană, greacă. Cînd el însuși este actor pe scena istoriei, nu i-au mai trebuit izvoare, căci toate au fost înscrise în inima sa. Opera devine o amintire și din acel moment este mai apropiată de literatură decît de istorie.

Dintre toate izvoarele folosite, pare că opera lui Cantemir i-a servit nu numai pentru completarea sau confruntarea știrilor, ci chiar pentru tehnica lucrării în sine.

Opera lui Cantemir *Istoria imperiului otoman* este împărțită în două volume (părți). Prima parte are o prefață în care autorul ne vorbește despre Mahomed, despre numele și națiunea turcilor, despre originea familiei otomane, genealogia familiei otomane, după care desfășoară firul istoriei de la anul 1300 pînă la asediul Vienei în 1683, adică de la domnia lui Osman pînă la domnia lui Muhamed IV. Partea a doua cuprinde evenimentele de la 1683 pînă la 1712, adică de la Muhamed IV, pînă la Ahmed III. Această ultimă parte are mai mult caracter memorial, de vreme ce autorul a trăit sau a luat parte el însuși la evenimente.

Prima parte cuprinde creșterea Imperiului turcesc și e dispusă în trei părți. Pentru fiecare sultan face un fel de monografie pe care o intitulează, de exemplu *Istoria domniei lui Othman sau Osman I*, fondatorul imperiului otoman: *Istoria domniei lui Orchan*, al doilea împărat al turcilor etc. Astfel, împărații turci poartă un număr de ordine.

Același lucru îl găsim și în opera lui Văcărescu. După *Proimion*, în care arată ce l-a determinat să scrie istoria și izvoarele folosite, se ocupă pe scurt cu viața lui Mahomed, ne dă lămuriri despre *Coran*, ajunge la același an 1300, an cu care începe împărăția turcească, și apoi deapănă firul istoriei sultanilor sub titlul, de exemplu *Înpărăția lui sultan Osman I.*, de desubtul căruia, pe margine, pune numărul 1, apoi *Înpărăția lui sultan Orhan I*, sub care pune pe margine numărul 2 și tot astfel mai departe. Numerotația și titlurile corespund cu cele date de Cantemir. Și la unul și la altul, domnia fiecărui sultan se încheie cu o caracterizare; în plus, Văcărescu adaugă versuri pentru fiecare sultan, scrise cu mîna sa, spre deosebire de textul propriu-zis scris de copist.

Prima parte ține la Cantemir pînă la 1683, an de la care începe, după concepția sa, declinul puterii turcești, iar partea a doua povestește fapte pînă la 1712, pe care însuși le-a trăit.

La Văcărescu, primul volum merge pînă la 1730 și este o cronologie a sultanilor, iar în volumul al doilea, care începe cu acest an, fără a întrerupe firul cronologic, ne dă amănunte despre propria sa viață. În plus, față de Cantemir, Văcărescu face pe marginea manuscrisului său o cronologie a tuturor domnilor Țării Românești, mari și mici, fără a intra în context sau să aibe legături războinice cu sultanul contemporan lor. Aceasta înseamnă că scriitorul n-a neglijat istoria țării sale, că avea intenția chiar să o scrie.

Primul volum al istoriei otomane cuprinde pe scurt domnia a 23 sultani. Este volumul în care folosește izvoare istorice turcești și străine pe care le interpretează, dînd unitate întregii povestiri. Dacă la începutul volumului, la începutul istoriei otomane, introduce și momente din istoria provinciilor românești, pe măsură ce anii înaintează evenimentele din țara noastră, în special lupta pentru scuturarea jugului, sînt tot mai mult absente. Aceasta se datorește faptului că el a scris cronica în timpul exilului și era preocupat pentru cîștigarea prieteniei turcești ca să poată unelti împotrica lui Nicolae Mavrogheni. Cronica astfel alcătuită constituia o dovadă a atașamentului său față de turci, prin intermediul căreia trebuia să cîștige bunăvoința înaltului devlet. Din această pricină nu putea vorbi nici despre Mihai Viteazul, nici despre Brîncoveanu. A trecut sub tăcere pe strămoșul său Pătrașcu, unul din vitejii lui Mihai Viteazul despre care vorbește în gramatică, pe bunicul său Ianache Văcărescu — omul de credință al lui C. Brîncoveanu, buna sa rudă. Trece sub tăcere pe Dimitrie Cantemir, cel care încercase să scape țara de turci, cu ajutorul rușilor. Cîtă reținere pentru atingerea unui scop!

Dacă în gramatică nu există pagină în care să nu găsim cuvîntul patrie, sau să nu se înțeleagă că scrie din iubire fierbinte față de patrie, în primul volum al cronicii turcești aceasta lipsește. Autorul este rece, se abține de la orice comentariu.

„Istoria" pe care o povestește este ea însăși o dramă. Cei mai mulți viziri și sultani au sfîrșit uciși sau în închisoare și mai toți tineri, în jur de 50 de ani. Chiar viața autorului este adesea în primejdie. Totuși, gîndul la țara lui se manifestă prin scrierea versurilor la sfîrșitul fiecărei domnii. În gramatică ne arătase că limba românească este aptă și pentru versuri, creînd ad-hoc diverse modele de versuri. Reia acum în cronica turcească această idee și alcătuiește 28 de strofe în primul volum, variate ca fond, formă și mărime, ceea ce dovedește că nu l-a preocupat atît sultanul, cît un nou tip de vers în care să mlădieze limba noastră românească.

Dacă n-a vorbit, sau n-a putut vorbi, despre marii voievozi români ce au stat scut țării și au pierit pentru libertatea ei, și-a permis să vorbească, să-și exprime entuziasmul față de orice conducător de popoare cu care turcii s-au aflat în luptă. Are, de exemplu, cuvinte de laudă pentru Tamerlan, cel care l-a învins pe Baiazid I Ildirim și l-a închis într-o colivie de fier.

Pentru Văcărescu, Petru I, țarul rușilor, și Carol al XII-lea, regele Suediei, erau cei mai mari principi ai întregii Europe, la începutul veacului al XVIII-lea.

Primul volum dezvăluie însă și o altă latură a lui Văcărescu: dragostea și admirația pentru iscusiții diplomați ai timpului. Unul dintre aceștia și cel dintîi este Panaiotache, prin intermediul căruia s-a luat de către turci, în 1669, cetatea Candia.

Are cuvinte de laudă mai ales pentru Alexandru Mavrocordat „ce atunci se afla și mare tergiman al divanului împărătesc".

Și Văcărescu stăruie pe larg, ca unuia ce i-au plăcut actele diplomatice, asupra activității vestitului tergiman, încît cronica se apropie tot mai mult de literatură împletind vorbirea directă a personajelor cu nararea sa.

Volumul al doilea (p. 132—277 ale manuscrisului 290) cuprinde domnia a cinci sultani: Mahmud I (1730—1754); Osman III (1754—1757); Mustafa III (1757—1773); Abdul Hamid I (1773—1789); și Selim III (1789—1807). Numai pentru primii trei a mai alcătuit versuri. Pentru Abdul Hamid a lăsat loc liber, iar domnia lui Selim n-a apucat s-o termine — s-a oprit la 1791.

Diviziunea materiei în cele două volume nu este întîmplătoare. În primul volum depănase firul istoriei turcești pînă la 1730 bazat pe izvoare. Al doilea volum se deschide cu domnia sultanului Mahmud I, în timpul căruia el însuși a văzut lumina zilei.

Înseamnă că, respectînd cronologia sultanilor turci, opera va avea cu totul alt caracter. Din timpul sultanului Mahmud, Văcărescu trăiește evenimentele. De la o vreme ia parte activă la desfășurarea lor, pătrunde în culisele diplomației otomane și în viața internațională. Dacă primul volum este într-adevăr o istorie a împăraților otomani, volumul al doilea este mai degrabă o istorie a Țării Românești, în legăturile ei cu Poarta și în cele din urmă un memoriu al vieții și activității autorului. Găsim deci aci o bogată informație cu privire la istoria patriei și la viața sa personală, date pe care cu greu le-am fi putut cunoaște.

Pe măsură ce acțiunea se concentrează în jurul persoanei sale, narațiunea devine vie, atrăgătoare, reconfortantă, frazele nu mai sînt reci, ci cîștigă forță și culoare. Se dezvăluie astfel talentul de povestitor. Prin aceasta el deschide în literatura română genul amintirilor diplomatice. Amintim, spre exemplificare, audiența la împăratul Iosif II. Este o pagină rară în istoria diplomației româ-

nești. Între actele diplomatice ale lui Miron Costin, narate de Neculce, ale lui Nicolae Milescu spătarul, și ale poetului Vasile Alecsandri la curtea împăratului Franței, în secolul al XIX-lea, un mărgăritar prețios ni-l oferă nu numai rezultatul obținut de Văcărescu, dar și talentul cu care ne-a înfățișat misiunea sa, făcîndu-ne să creștem ca nație în fața împăratului Austriei. De aceea nu e de mirare că mai bine de două ceasuri luminatul împărat s-a întreținut cu Văcărescu despre Valahia și obiceiurile ei și apoi s-a îngrijit de pașapoartele de care diplomatul avea nevoie la întoarcerea în țară.

Dacă primul volum privește, din punct de vedere istoric, numai pe turci, volumul al doilea, din contră, cuprinde o sursă de indicații prețioase asupra Valahiei, la a cărei istorie a luat parte activă Ianache Văcărescu.

Limba și stilul. Tratînd istoria împăraților otomani, și mai ales trăind într-o epocă în care influența turcească se face tot mai mult simțită în țările noastre, era firesc ca Văcărescu să folosească un limbaj adecvat, mai ales cînd acesta se referă la administrație, la termeni militari sau diplomatici.

La Văcărescu găsim cu atît mai multe cuvinte turcești, cu cît el scrie o istorie turcească, a ocupat funcții administrative și mereu a fost în contact cu cercurile politice turcești.

Întreaga operă e plină de cuvinte turcești. Nefiind tipărită în timpul vieții autorului, cuvintele turcești introduse de Văcărescu în text au rămas înmormîntate aci. Cele mai multe au dispărut și din scrierile altor autori contemporani, odată cu încetarea influenței turcești. N-au pătruns în popor, n-au avut circulație largă. Din mulțimea cuvintelor turcești n-au rămas decît prea puține. Nici unul nu se referă la organizarea politică, administrativă sau militară. Au rămas numai acele cuvinte care pătrunseseră de mult în limba populară. Ele se păstrează și astăzi: *hambar, bacșiș, baș, beșleagă, cadiu, cafenea, cilibiu, cucă, calcan, calabalîc, Ceauș* (în nume proprii), *conac, cherestea, divan, geamie, hain, hasna, hoge, iatac. marifet* (azi *marafet*), *musafir, ortac, ordie, perdea, surghiun, șah, tacîm, taraf, tain, tiptil, vechil, zorba* (și *zurbă*), *ziafet* (și *zaiafet*).

Paralel cu influența turcească s-a exercitat și influența grecească. Aceasta atinge punctul ei culminant în epoca fanariotă. La Văcărescu, vocabularul grec nu se referă prea mult la administrație sau la viața politică și militară, ci cuprinde cuvinte folosite zilnic în vorbirea curentă și în toate domeniile. Să nu uităm că

cele trei soții ale lui erau prințese grecești și că vorbea grecește cu domnitorii, iar perioada în care el a trăit era o perioadă de intensă influență grecească.

În majoritatea lor, cuvintele neogrecești au avut o circulație limitată la curțile boierești, la cancelaria domnească, la funcționari, la școală. Aceasta înseamnă că au avut un caracter oficial și savant în același timp. De aceea și ele au dispărut în cea mai mare parte odată cu încetarea influenței grecești la noi. Astăzi, chiar un om cult dacă își apleacă cu căldură ochii spre cărțile din această epocă nu înțelege dacă nu folosește dicționarul.

Din lexicul neogrec folosit de Văcărescu își mai găsesc astăzi o rară întrebuințare, în anumite sectoare de activitate, doar cuvintele: *chiverniseală, catastih, etică, eparhie, epitrop, eclipsă, epigramă, heretisi, hărăzi, economisi, monedă, scop, stenahorie, stratagemă, pricopseală* (și *procopseală*), *mărgăritar, mister, ipodrom, apostat.*

De vreme ce și-a făcut studiile în limba italiană, de vreme ce aceasta era limba folosită de el în relațiile și misiunile diplomatice, de vreme ce chiar domnitorul său favorit Alexandru Ipsilanti coresponda tot în italiană, era firesc ca în vorbirea istoricului nostru să fi pătruns numeroase cuvinte de origină italiană.

Chiar dacă scrie o istorie a turcilor, chiar dacă se declară partizan al acestora, și folosește un lexic turc atît de frecvent, dar tot mai neînțeles astăzi, gîndul lui este totuși spre modernizarea limbii române. O îmbogățește introducînd o mulțime de termeni din limba italiană sau franceză.

Urmărind „creșterea limbii românești", prin adaptarea de cuvinte noi din limbile romanice apusene, limbile surori, el este promotorul realităților noi pentru care româna timpului nu avea încă denumiri.

E de observat că multe din cuvintele italiene folosite de Văcărescu se păstrează și astăzi în limbă, fie în cea literară, fie în cea vorbită: *asalt, aliat, asediu, alianță, amor, audiență, azil, analogie, arhivă, bătălie, bilet, condiție, congres, conte, coroană, ceremonie, consilier, clemență, consiliu, curier, corespondență, comandă, economie, deputat, dohtor, disgrațiat, erou, eroină, exercițiu, elocvență, excelență favoare, garanție, garant, general, interes, încorona, locotenent, mediator, ocazie, olentă, parolă, pretenție, plenipotență, patron, pompă, provincie, protecție, protector, pașaport, rang, repaos, secretar, succesor, ștafetă, tabacheră, trădător, tratat, triumf, vițiu* și multe altele

Pentru Văcărescu, William al Angliei este Gulielm; Ludovic al Franței — Luigi. După moda italiană scrie „Casa de Austria". Numele planetelor sînt italiene: *Saturn, Giove, Marte, Mercuriu, Venere*, și nu grecești cum era de așteptat. Numele zeilor sînt, de asemenea, italiene *Minerva, Marte*. Pentru a denumi fenomenele naturii care se manifestă ca o forță puternică, el nu întrebuințează termenul din limba slavă *stihie*, provenit din limba greacă, ci pe cel de origină latină — *elementum*, prin filieră italiană, „elementurile" și dă ca exemplu *ira* (it. *ira* = mînie, furie, provenit din lat. *ira-irae*). Chiar și *virtute* și *vițiu* și numele tuturor *virtuților* și *viciilor* sînt tot de origine italiană.

Unele toponime sînt italienizate: în loc de Cosova, el scrie *Casovia*, apoi *Magnisia*. Țările române sînt denumite ca în limba italiană — *Moldavia, Valachia*. Orașul Viena e scris totdeauna ca-n italiană cu nn — *Vienna*.

Influența italiană se resimte și în morfologia verbelor. Nu numai că împrumută din italiană pe *dichiarare* (a declara), dar îi păstrează forma și la perfectul simplu: „Deci intrară cu toții în Ardeal pe munții Țării Rumânești și bătură pe Haizler gheneral, *dicherară (dichiararono)* pă Techeli domn" (p. 111).

Același lucru despre verbul *a împatroni* inexistent în limba română, dar împrumutat din limba italiană cu formă și conținut. „Trecu Dunărea și ordia... și dă unde și să nădăjduia și să cuvenea să ia turcii stăpînirea în Polonia să *împatronirâ (impadronirono)* rușii și dă Moldavia și dă Valachia" (vezi și Romiro Ortiz), *Per la storia della cultura italiana in Rumania*, București, Editura C. Sfetea, 1916, p. 233—234).

De reținut, așadar, e faptul că neologismele italiene își păstrează și conținutul și forma. Peste un sfert de veac, Ion Eliade Rădulescu va legifera în prefața gramaticii sale împrumuturile din limbile romanice cu deosebirea că va cere adaptarea la specificul limbii românești. Oricum, Văcărescu este precursorul curentului italienist în limba română.

Văcărescu era cunoscător și al limbii franceze. Voltaire era unul din favoriții săi, pentru care are sentimente de admirație. Era firesc să introducă și neologisme franceze. Acestea sînt tousi puține, dacă ne referim la faptul că Văcărescu obișnuia să păstreze și forma cuvintelor. Astfel sînt franțuzești: *asemblée (assemblée)* = adunare; *ambasador* (fr. *ambassadeur*, it. *ambasciatore*); *neutralité armè; cloșuri (cloche); elector (electeur); garnizon* (*garnison* = garnizoană, unitate militară); *un dejur șambelan* (fr. *chambelan*, it. *ciambellano*).

E de reținut că și numele autorului *Enriadii* îl scrie cum se pronunță „Volter", ca și pe al ambasadorului „Șatoniof".

Găsim și cuvinte germane, puține la număr: *cantilaria*, care se poate explica și prin italianul *cancelleria*, dar și prin germanul *kanzellariat; canghelariu* (germ. *kanzelaru*, it. *cancelliere*); *cantelist* (germ. *kanzelist*); *loagher (lager)*.

Întîlnim și cîteva cuvinte rusești: *comandir, armie, polc*. Nu e de mirare dacă întîlnim și cuvinte maghiare: *bișug (böseg); catane (katona); gazdă (gazda); hotar (hatar); husar (huszar)*.

Nu lipsesc nici cuvinte vechi slave: *capiște, a poftori, a popri, zapis*.

Ca o concluzie, limba scrierii istorice a lui Văcărescu, care are la bază vorbirea populară, este presărată, împestrițată, peticită, cum spune N. Iorga, cu cuvinte grecești și turcești, după moda zilei, cu cuvinte vechi slave, încetățenite de multă vreme, dar și împrospătată cu elemente noi, cu precădere din limbile romanice și mai ales din limba italiană. Aceasta ni-l arată pe Văcărescu ca fiind omul zilei, omul epocii, omul care-și dă seama de realitatea vieții și scrutează viitorul. Contribuie, chiar și sub forma aceasta la redeșteptarea națională, la modernizarea limbii literare.

Autorul folosește un stil oral. Aceasta se observă nu numai în volumul al doilea, cînd autorul povestește fapte și întîmplări trăite și cînd își destăinuie gîndurile și sentimentele, dar și în volumul întîi, unde redă fapte de mult trecute. Citind orice pagină ai impresia că participă cu trup și suflet la evenimente. La aceasta contribuie îndeosebi frecvența gerunziului, folosirea perfectului simplu în nararea faptelor — trăsătură caracteristică lui Bălcescu în *Românii supt Mihai Voievod Viteazul*.

Alteori, forma contrasă a perfectului simplu dă iuțeală acțiunii: „După ce *ajunsem* la lazaret și *mersem* în Brașov, episcopul, banul și eu *făcum* multă silință spre a-i face să se întoarcă (beizadelele lui Ipsilanti — n.n.) și *nu întîmpinăm* lesnirea".

Materialul memorialistic referitor la viața autorului și știrile despre Țara Românească la sfîrșitul veacului al XVIII-lea constituie un moment remarcabil în dezvoltarea prozei noastre, interesînd în egală măsură și pe istoricul dornic să cunoască aspecte din epoca fanariotă, dar și pe literatul preocupat să cunoască realitatea vieții oglindită în imagini pitorești, ca și pe lingvistul preocupat de evoluția faptelor de limbă de-a lungul vremii.

Poezia. Văcărescu a scris poezii ocazionale, deci datate sau legate de anumite evenimente, și poezii erotice, fără dată. Din prima categorie fac parte poeziile religioase publicate în diferite cărți de cult, versuri la stema țării, versurile ilustrative publicate în gramatica din 1787, versuri scrise între 1788 și 1794 închinate sultanilor turci și cuprinse în *Istorie a prea puternicilor înpărați othomani*, versuri închinate Sfintei Fecioare în 1795, cu prilejul nașterii fiului său Iordache, versuri cu prilejul ridicării unor cișmele în București, de către domnitorul Alexandru Moruzi. [1]

Poeziile erotice sînt exprimări spontane ale unor sentimente de dragoste prilejuite, poate, de „lumeștile petreceri" și de desfătările de care a avut mai totdeauna parte. Un loc important, ca o încununare a activității sale poetice îl ocupă testamentul literar, cel dintîi de acest fel din literatura noastră.

Ca poet, Ianache Văcărescu se deosebește fundamental de toți contemporanii săi: el nu e un om simplu, nici un funcționar mărunt, ci un om cult, un erudit în puterea cuvîntului, cunoscător al multor limbi și al regulelor gramaticale ale acestora, al istoriei și al poeziei universale. Cunoaște poezia clasică greacă (Aristofan, Hesiod, Euripid, Homer) și latină (Ovidiu, Vergiliu), cunoaște literatura franceză (Voltaire), italiană (Tasso, Ariosto, Petrarca, Metastasio), spaniolă și germană. Acest orizont poetic ne este mărturisit chiar de el în capitolul *Păntru poetică* din gramatica sa.

La aceasta se adaugă cunoașterea poeziei populare românești, sensibilitatea deosebită și talentul poetic care au dat viață sentimentelor sale intime în versuri ce-l așează printre primii noștri poeți moderni.

Poezia ocazională. Cea dintîi mențiune ca poet, în limba greacă datează din 1771. *Bibliografia românească veche*, tomul II (1716—1800) înregistrează (la p. 200—201) sub numărul 379 *Slujba Sfîntului Alexandru, arhiepiscopul Constantinopolei*, apărută la Veneția în 1771, în grecește. Din titlu aflăm că lucrarea a fost întocmită în 1767 la cererea domnitorului Alexandru Scarlat Ghica, revăzută de patriarhul Ierusalimului, Efrem, mitropolit al Țării Românești fiind Grigorie. S-a tipărit „cu osîrdia și îngrijirea prea cinstitului

[1] În ce privește poema *Trîmbița românească* (1769), atribuită greșit lui Ianache Văcărescu, vezi Ariadna Camariano-Cioran, *Despre poema patriotică antiotomană Trîmbița românească*, în *Studii și materiale de istorie medie*, Vol. II, București 1957, p. 457—464.

și prea nobilului boier din Valahia domnul Ioan Văcărescu, mare vistier și mare dicheofilax al bisericii celei mari a tronului patriarhal apostolic din Constantinopol" în tipografia lui Nicolae Glichi, grec din Ianina.

„Slujba" cuprinde cîteva poezii religioase, unele alcătuite de Ianache Văcărescu, altele de Nicolae Velara și alții. De aci desprindem trei lucruri importante: la 1767 Văcărescu făcea versuri, că acestea erau în limba greacă, limba epocii sale, și că aveau caracter religios.

Cele opt modele de versuri din gramatică nu pot fi considerate decît versuri create ad-hoc și nu pot fi apreciate decît ținînd seama de context și de intenția gramaticului de a dovedi că limba română este aptă și pentru exprimarea în versuri. [1]

În *Istorie a prea puternicilor înpărați othomani*, el introduce 29 strofe, totalizînd 151 versuri.

Al. Piru, nu le neagă valoarea, subliniind că ele „trebuie apreciate în context".

Aceste versuri nu pot fi înțelese decît în strînsă legătură cu textul. Pentru cititor, ca și pentru orice cercetător, luate izolat, strofele nu atestă decît încercări de versificație, de punere în versuri a unor idei care nu totdeauna par clar exprimate. Cine citește însă cu atenție textul, în proză, își dă seama că versurile au un anumit conținut și ilustrează contribuția respectivului sultan în mersul istoriei.

Aci, Văcărescu n-a scris un singur fel de vers, ne referim la măsură, nici folosind un singur fel de ritm și nici chiar numai rima pereche cum am fi tentați să credem. În unele strofe folosește versuri lungi în altele scurte; altele sînt combinări simetrice de versuri lungi și scurte.

Dedesubtul acestor forme de versificație sîntem tentați să vedem dorința aceluiași teoretician al versurilor din *Observații...*, de a mlădia limba română, de a o face aptă vorbirii poetice. Sigur nu-l putem compara cu un Alecsandri, cu atît mai mult cu Eminescu, în ce privește măiestria artistică a versului, Văcărescu este însă un pionier al versului românesc dus la desăvîrșire de urmași.

[1] Pentru tehnica versurilor lui Văcărescu, împărțite în trohaice și iambice, vezi și Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, București, Editura Minerva, 1971, p. 122—127.

În *Catavasierul* din 1793, găsim 10 versuri sub stema țării închinate lui Alexandru Moruzi și atribuite lui Ianache Văcărescu.

Din iulie 1795 datează trei poezii, cunoscute sub numele de *Molifte* către Sfînta Fecioară.

Poeziile își au izvorul în evenimente de familie. Domnița Ecaterina era în durerile nașterii. Tot atunci izbucnește ciuma (14 septembrie 1795). De teamă că aceasta cuprinde întreaga casă și mai ales pe domniță și pe noul născut — Iordache —, poetul, după ce și-a luat toate măsurile preventive, „alcătuiește singur" cele trei *Molifte* adresate Fecioarei, după cum mărturisește logofătul de vistierie D., martor al întîmplării.[1]

N. Tcaciuc-Albu (în studiul său *Ienăchiță Văcărescu. Viața — opera, influențele străine*) alătură celei de a doua *Molifte* două paralele lirice germane: *Abendlied* și *In Krankheit* de Christian Gellert, spre care ipoteza comparatistă duce la identitate.

A treia *Moliftă* este de „mulțămită". În timp ce a doua *Moliftă* este scrisă în 12 strofe a trei versuri fiecare, în măsura versurilor populare, a treia poezie e scrisă ca și cea dintîi în distihuri și cuprinde în final o strofă din 12 versuri lungi, în care, ca mare dicheofilax, își exprimă credința în divinitate.

La începutul lui iulie 1795, Văcărescu alcătuiește *Stihuri la Ceșmeaua dă la Cotrăceni* construită de Moruzi și căruia îi aduce un imn de slavă. Probabil că versurile i-au fost cerute, din această cauză sînt reci.

În 1796, Moruzi construiește încă două cișmele în Tîrgul-de-Afară. Îi cere lui Văcărescu din nou versuri pentru ele, ca să-și facă numele nemuritor. Versurile astfel poruncite, sînt și mai slabe.

Asemenea poezii n-au decît valoare documentară. Ele se referă la anumite momente din viața domnului, și în genere sînt lipsite de sentiment, și de suflu poetic.

Poezia erotică. Adevărata valoare poetică trebuie s-o căutăm în poezia erotică. Prin ea Ianache Văcărescu este socotit primul poet modern din literatura noastră.

1 Pentru cele trei *Molifte* și mărturia logofătului D., vezi N. Iorga, *Versuri nouă ale lui Ienăchiță Văcărescu*, în *An. Ac. Rom.*, seria II, t. XXXV (1912-1913), București, 1913, p. 165-173.

Cea dintîi este *Amărîtă turturea.* Poetul descrie jalea unei turturele căreia i-a pierit soția. Nimic din natură nu o poate înveseli: nici flori, „nici livede, nici pădurea verde". Zboară mereu, pînă cade obosită și atunci numai pe ramură uscată se odihnește. Nu bea apă limpede niciodată. Dorindu-și moartea, bea numai apă turbure, iar cînd vede vînătorul „Acolo o duce dorul, / Ca s-o vază, s-o lovească, / Să nu se mai pedepsească". În final, poetul compară jalea adîncă a sărmanei turturele cu propria sa durere.

Această poezie a stîrnit numeroase discuții, dezvoltîndu-se în jurul ei o întreagă bibliografie.

Alexandru Odobescu, cel dintîi biograf al lui Văcărescu, o consideră poezie originală inspirată din durerea nemărginită ce l-a cuprins pe poet la moartea uneia dintre soții.

Hasdeu (*Cuvente den bătrîni*, II, 1879, p. 442—444) consideră poezia un diamant poporan și motivul ei se află în literatura tuturor popoarelor. Motivul turturelei se găsește și în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, dar socotea că Neagoe a transpus în proză cîntecul popular *Amărîtă turturea* pe care-l valorifică și Văcărescu.

Ramiro Ortiz în *Per la storia della cultura italiana în Rumania*, București, 1916, p. 229, emite părerea că Văcărescu a cunoscut direct literatura populară italiană și a găsit aci motivul poeziei sale.

Ariadna Camariano în studiul *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești*, București, 1935, p. 314, susține că motivul turturelei este universal, că se găsește în literatura populară, de unde l-a luat și Văcărescu adăugînd în final două strofe care îi aparțin pînă la un punct, dar și acestea sînt luate dintr-o poezie neogreacă publicată de Atanasie Psalidas în *Efectele amorului*, Viena, 1792.

Ovid Densusianu o socotește de inspirație populară, luată de Văcărescu de la lăutari (*Literatura română modernă*, I, București, 1920, p. 95, 175, 184—186). Moses Gaster a arătat că motivul turturelei se găsește în *Fisiolog* și de aci a trecut în *Învățăturile lui Neagoe*. N. Cartojan îl găsește în textul *Albinușei*, identic cu variantele culese de G. Dem. Teodorescu și de Simeon Florea Marian.

Sintetizînd cercetările, Al. Piru consideră că tema poeziei a fost pusă în circulație de *Bestiariile* medievale de unde a trecut și în literatura noastră. Socotește totuși că modelul folosit de Văcărescu a fost o poezie din culegerea lui Psalidas, din 1792, așa cum a susținut Ariadna Camariano.

Argumentele aduse că *Amărîta turturea* ar fi o traducere a poeziei anonime neogrecești nu par convingătoare. În 1792, Atanasie Psalidas trăia la București și îi era cunoscut lui Văcărescu. Dacă Văcărescu a scris poezia după 1792, nu se poate justifica tăria sentimentului exprimat, mai ales că finalul poeziei nu consună cu aspecte ale vieții sale. La data respectivă el era căsătorit pentru a treia oară, se gîndea chiar la dragostea soției domnitorului căreia i-a făcut o poezie în al cărui acrostih putem citi *Zoico mor*. Nu era deci văduv și nici nu se gîndea la moarte. Rezultă că poezia sa a fost alcătuită înaintea textului grecesc și anume în 1780, cu prilejul morții primei sale soții.

Poezia lui Văcărescu, odată făcută, a trecut în mase și a fost cîntată de unii și alții, poate chiar și de lăutari. Ea a fost culeasă mai tîrziu de germanul *Vater* și introdusă apoi de B. Whyte în scrierea *Histoire des langues romanes*, tom. I, apărut în 1841, ca model de limbă românească.

Nu este exclus deci ca *Amărîtă turturea* să fi fost tradusă și în limba greacă curînd după alcătuirea ei în limba română, poate chiar de Văcărescu — care alcătuise poezii în limba greacă încă din 1771, avînd deci o experiență poetică — și copiată în acele „*mișmașuri*" care circulau atunci prin București. Psalidas o publică astfel în limba greacă, anonimă și fără vreo mențiune că e populară sau aparține vreunui grec sau român.

Am arătat mai sus că primele sale poezii de natură religioasă au fost publicate la Veneția în 1771, în limba greacă în lucrarea *Slujba Sfîntului Alexandru*.

Tot în limba greacă scrie între altele și un cîntec intitulat *Me distihiais polemo*, pe care un călător francez Pierre-Augustin Guys (1720—1799) contemporan cu Văcărescu, îl publică în 1771 la Paris în opera sa *Voyage littéraire de la Grèce ou Lettres sur les grecs anciens et modernes, avec une Parallèle de leurs mœurs*.

Guys dădea alături de textul grec și traducerea franceză intitulîndu-l *Cîntec al lui Ienăchiță*, pe care mai tîrziu Jacov-Levi Salomo Bartholdy (1779—1825) îl va traduce în limba germană și-l va publica

în 1805 în volumul *Bruchstücke zur näheren kenntniss des heutigen Griechenlandes, gesammelt auf einer Reise im Jahre 1803—1804*, Berlin, in der Realschulbuchhandlung, 1805. Apoi va fi tradus în limba franceză în 1807 — *Voyage en Grèce fait dans les années 1803 et 1804*, traduit de l'allemand par A du C..., Paris, 1807.

Manuscrisul original al poeziei ajunsese în posesia orientalistului J. A. Buchon. Acesta l-a împrumutat lui L. J. Nepomucène Lemercier, care l-a tradus din nou în limba franceză și l-a publicat în volumul al doilea al culegerii sale, *Chants heroique des montagnards et matelots grecs*, Paris, 1825.

Amănunte despre acest cîntec grecesc al lui Văcărescu ca și despre traducătorii lui găsim la N. A. Gheorghiu, *Ienăchiță Văcărescu popularizat în apus*, publicat în *Viața românească*, anul XXXI, nr. 12, decembrie 1939, p. 43—57. Tot aci găsim și textul grecesc ca și toate traducerile în limba franceză și germană făcute între 1771 și 1825.

Rezultă deci că Văcărescu debutase de mult ca poet în limba greacă și nu este exclus — cum socotește și D. Popovici în *op. cit.*, p. 377 că *Amărîtă turturea* și versiunea greacă din *Efectele amorului* a lui Psalidas să aibe un izvor comun, sau să fie datorate amîndouă aceluiași autor — Ianache Văcărescu.

N. Tcaciuc-Albu, în studiul amintit, propune, în legătură cu *Amărîtă turturea*, întîlnirea cu fabula lui Gottlich Konrad Pfeffel — *Die Turteltaube und der Papagei*, apărută posterior baladei cu temă similară *Der Wanderer und die Turteltaube* (1755) de Wilhelm Ludwig Gleïm, pe care deopotrivă le-ar fi putut cunoaște Văcărescu prin preceptorul său neamț Weber. Tot de la Weber, presupune autorul, ar fi învățat Văcărescu să compună și versuri.

Alți cercetători — în primul rînd Ovid Densusianu, consideră poezia nu numai de inspirație populară, dar și finalul este alcătuit de poet după modelul lăutarilor. E vorba de acea interjecție *oh* pe care o găsim adesea în poezia populară transmisă prin lăutari.

Părerea că *Amărîtă turturea* este inspirată în întregime din poezia populară, că și finalul aparține lăutarilor a fost susținută și de N. Andrieș în articolul: *Ienăchiță Văcărescu. Originea populară a două poezii: „Amărîtă turturea" și „Spune inimioară, spune"*, în *Revista critică*, VI, 1932, p. 122—124, pornind de la prelucrarea lui Anton Pann.

În genere, poeziile de dragoste, circulînd, erau cîntate și de lăutari. De la lăutari, orice poezie de dragoste ajungea în „mișma-

șuri". Oamenii care le auzeau și cărora le plăceau, le însemnau și apoi le transcriau în condică. Chiar dacă nu le notau după lăutari, ei le căutau printre manuscrisele prietenilor, îndemnul tot de la cîntec venea. De aci, poeziile iarăși își luau zborul în lume și în viață, prin farmecul rostirii sau al incantației melodice. Conținutul lor se reînnoia fără odihnă, pînă cînd ieșirea din modă le arunca, pentru cîtva timp, sau pentru totdeauna, în vălul uitării.

Poezia lui Ianache Văcărescu a urmat această cale. A fost culeasă de Anton Pann și ea conține modificările pe care timpul și oamenii le-au făcut. A fost publicată — anonim — în *Spitalul amorului*, 1831 (noi am folosit broșurile retipărite de Oprea Demetrescu, Rîmnicu-Vîlcea, 1891).

Și Vasile Alecsandri a cules din popor vestita poezie publicînd-o în colecția sa în 1866 sub titlul *Turturica*. Ea nu este alta decît cea publicată de Anton Pann în *Spitalul amorului*, mai redusă și fără final.

Poezia lui Văcărescu a constituit apoi izvor de inspirație pentru mulți scriitori din literatura cultă. Astfel, Gheorghe Asachi scrie *Păsăruica stingheră.*

Constantin Stamati scrie poezia *Porumbița stingheră.*

Poezia lui Văcărescu a mai constituit un izvor de inspirație și pentru N. Istrati în scrierea poeziei *Turturica*, publicată în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, V (1842), p. 232, sub pseudonimul *Narrateur Identique*. Ea a fost reprodusă și de Anton Pann în *Spitalul amorului* (vezi ed. II-a, broșura 6, București, 1891, p. 82).

Tot aci la p. 33—34 sînt două poezii intitulate *Cîntec 40* și *Cîntec 41* inspirate din *Amărîtă turturea*, amîndouă anonime. Primul cîntec exprimă durerea personală a autorului care e hotărît să moară în pustiuri, chemînd acolo și turturica să-și îngroape împreună focul. A doua poezie ne arată că durerea turturelei este într-adevăr mare, dar n-are rost să plîngă fără încetare. O cheamă la viață.

Punînd în față toate discuțiile pe care le ridică poezia *Amărîtă turturea*, tragem concluzia că ea este o poezie originală a lui Văcărescu. Pentru a arăta tăria sentimentului ce-l copleșea, poetul a făcut apel la motivul turturelei din literatura populară. Avînd talent poetic, a redat adîncimea sentimentului turturelei la pierderea ființei iubite în imagini de frumusețe rară. A adăugat în final versuri care corespundeau concepției sale de viață. Tot el a scris-o și în limba greacă. Versiunea greacă a fost publicată în culegerea *Efectele amorului* de Athanasie Psalidas, iar cea românească a continuat să circule pe cale scrisă printre cei care se interesau. Ea a devenit astfel anonimă și populară. Anton Pann, a cules-o, probabil și a prelucrat-o, cum va face și Vasile Alecsandri. Sîmburele este însă același. Alte variante, mai slabe la G. Dem. Teodorescu și S. Fl. Marian.

Amărîtă turturea este totuși poezia care a făcut și vîlvă, dar a adus și faimă primului nostru poet modern. Meritul ei de căpetenie este că poetul a folosit o limbă și o structură metrică foarte simplă, după modelul poeziilor populare, și a contribuit la formarea unui limbaj poetic românesc.

Văcărescu a compus și poezii după moda poeziilor galante ale veacului al XVIII-lea. Toate însă în vers de factură populară: [*Tu ești puișor canar*]; [*Într-un copaci zarifior*]; [*Spune, inimioară, spune*].

În poezia *Tu ești puișor canar*, femeia iubită este comparată cu un canar care, în loc să se hrănească cu „zahăr" sau „măcar cu cînepioară" „hrăpește" inima poetului.

În *Într-un copaci zarifior*, poetul se compară cu un șoim de munte care se laudă cu trecutul său, căci a vînat multe păsări, dar acum își plînge nenorocul pentru că a căzut în laț, inima fiindu-i prinsă pentru totdeauna: „N-am nădejde să mai scap", spune el în final.

Poezia *Spune, inimoară, spune* constituie o întrebare pe care poetul o pune inimii sale — Ce durere o răpune? — și îi cere să i-o împărtășească spre a-i găsi leacul.

Deși e scrisă în versuri populare, deși trădează de la început inspirație populară, i s-a găsit în aceeași culegere *Efectele amorului* a lui Athanasie Psalidas, un corespondent în limba greacă:

Întrebarea sufletului către inimă:

„Inimă, ce ai și suferi
Și plîngi nemîngîiată?
Mă îndemni și pe mine
Să plîng cu tine.
Spune-mi, inimă, durerea ta,
Că poate să-ți găsesc doftoria."

Ariadna Camariano, în studiul citat, arată că poezia lui Văcărescu nu e originală, că el „a imitat" modelul grec și că cele trei strofe ale lui Văcărescu nu spun mai mult decît cele șase versuri grecești.

Poezia lui Văcărescu spune însă mult mai mult decît cea grecească, că poetul nostru nu plînge, ci este mult mai stăruitor în a

afla ce chinuri îi bîntuie inima. Aceasta duce la ideea că cea greacă a avut ca model poezia românească, sau că amîndouă au avut model comun sau autor comun.

Dealtfel, poezia românească are și corespondențe populare semnalate de N. Andrieș, se găsesc chiar în *O șezătoare la țară* sau în *Spitalul amorului* ale lui Anton Pann.

Astfel, în *O șezătoare la țară*, partea a II-a, București, 1852, p. 61, găsim:

„Scoală, sufletele, scoală,
Scoală să vedem ce boală,
Ce boală te împresoară,
Te doboară, te omoară;
Scoală, mi-spune și mie
Ca să-ți caut doftorie.
Scoală, un cuvînt îmi spune,
Nu tăcea, nu mă răpune!"

Iar în *Spitalul amorului* găsim altă variantă, asemănătoare cu prima, numai că „sufletelul" este înlocuit cu „puiculița":

„Scoală, puiculiță, scoală,
Scoală, să vedem ce boală
Ce grea boală te-mpresoară,
Te muncește, te doboară.
Ce durere te răpune?
Spune, puiculiță, spune,
Fă-o cunoscută mie
Ca să-ți caut dohtorie..."

Spune, inimioară, spune abundă în dulcegării sentimentale dar aceasta, după cum se vede, este o boală a veacului, caracteristică poeziei românești. Trebuie observat însă că prea mult este apreciată intervenția lăutarilor, și atunci cînd nu se găsește o explicație se recurge la ei. Nimeni nu contestă rolul lor. El a fost subliniat de toți istoricii literari. „Dar nu tot ceea ce au compus în acest gen poeții din lumea unor boieri, ca Văcărești — spune Ovidiu Papadima [1] — a ajuns însă în gurile lăutarilor și în manuscrisele lui Anton Pann."

[1] Ovidiu Papadima, *Anton Pann și cîntecele de lume*, în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, 3—4, anul VI, 1957, p. 578.

Și Ariadna Camariano, mergînd pe aceleași urme, exagerează cînd afirmă că poezia românească trebuie să aibă neapărat un model grecesc. Cunoscînd activitatea lingvistică și istorică a lui Văcărescu, am apreciat corectitudinea și cinstea în folosirea izvoarelor. Sîntem convinși că, dacă Văcărescu ar fi tradus sau imitat vreo poezie greacă ar fi spus-o sub o formă sau alta.

Metoda comparatistă este indiscutabil foarte folositoare. Dar a merge pînă acolo încît, fiindcă se găsesc corespondențe, să negi autenticitatea unor opere, socotim că nu este un criteriu care să ducă la clarificarea problemelor. Uneori devin ridicole asemenea comparații. Un exemplu ni-l oferă chiar cea mai gingașă dintre poeziile lui Ianache Văcărescu: *Într-o grădină:*

„Într-o grădină
Lîng-o tulpină,
Zării o floare ca o lumină.

S-o tai, să strică!
S-o las, mi-e frică
Că vine altul și mi-o rădică."

Observîndu-i frumusețea artistică, gingășia sentimentului, comparatiștii n-au socotit-o românească și i-au căutat un corespondent pe care l-au găsit, după lungi dibuiri, în poezia *Gefunden* a lui Goethe.

Cel dintîi care s-a ocupat cu această poezie a fost V. A. Urechiă. Acesta, într-un articol publicat în ziarul *Adunarea Națională*, I, nr. 9 din 8 iunie 1869, arăta chiar că poezia Văcărescului este superioară ca formă celei germane, pe care o reeditează și o traduce.

Titu Maiorescu combate retorismul lui Urechiă, dar nu și faptul că *Într-o grădină* nu este imitată după Goethe. Aceasta a făcut ca mulți istorici literari să ia de bună afirmația lui V. A. Urechiă. Ramiro Ortiz reia ideea arătînd că e clară influența unei poezioare a lui Goethe [1].

Mihai Dragomirescu vine cu preciziuni: *„Într-o grădină* este o simplă traducere prescurtată după o poezioară a lui Goethe, marele poet german".[2] Analizînd mai departe (p. 58), Mihail Dragomirescu

[1] R. Ortiz, *Per la storia della cultura italiana în Rumania*, București, 1961, p. 227.

[2] M. Dragomirescu, *Poeziile Văcărești*, București, Socec, 1908, colecția Biblioteca românească enciclopedică, nr. 2, p. 57.

adaugă: „Din poeziile lui Goethe alege pe cea mai simplă, *Gefunden*, care e în același timp și simbolică: floarea tainică și luminoasă pe care o găsește poetul lîngă o tulpină, nu e o floare, ci însăși copila nevinovată și gingașă, care i-a fermecat sufletul. Și ne pare rău că scriitorul român n-a tradus și sfîrșitul acestei poezii, în care poetul german spune că a luat floarea cu rădăcină cu tot și cum a răsădit-o în alt loc mai sigur. Deși numai o traducere, am fi avut atunci o capodoperă de simplitate și gingășie poetică."

Sextil Pușcariu constată un anacronism între opere și afirmă că la baza poeziei lui Goethe și a lui Ianache Văcărescu pare să fie un izvor comun, și anume o poezie germană *Garoafa* aparținînd lui Pfeffel, apărută în 1783. El merge și mai departe, aducînd exemple din literatura populară germană, pe care Văcărescu a cunoscut-o prin profesorul său din tinerețe Weber. Rezultă deci, după Sextil Pușcariu, că modelul poeziei lui Văcărescu nu este *Gefunden* (Găsit) al lui Goethe ci *Garoafa* lui Pfeffel, care, la rîndul ei, își are izvorul în poezia populară germană.[1]

Se pare că motivul acestei poezii este frecvent în poeziile populare din colecția *Goedecke* și *Tittmann* (1877) — ne spune I. E. Torouțiu, în *Ienăchiță Văcărescu și Goethe*, tipografia Bucovina, 1931, p. 62, dar se găsește și în unele poezii ale lui Uhland. Chiar la Herder și Goethe se găsesc cîteva cîntece populare cu același motiv.

Giorge Pascu, în *Istoria literaturii române din secolul al XVIII-lea. Cronicarii moldoveni și munteni*, în capitolul dedicat poeziei, precizează la p. 125 că „a doua poezie *(Într-o grădină)* este un cîntec al lui Goethe popularizat la noi în împrejurări necunoscute".

Informația a trecut apoi chiar în literatura germană (Kurt Karl Klain, *Rumänisch — Deutsche Literaturbeziehungen*, Heidelberg, 1929, p. 16).

În concluzie, comparatiștii — istorici literari și esteticieni — au socotit că poezia lui Văcărescu este ori o traducere neterminată a poeziei lui Goethe, ori o imitație a ei. În orice caz, discuția își are avantajul ei, căci Ianache Văcărescu nu mai este considerat un simplu poet frivol, care scrie poezii ușoare, și dacă ar fi redat și finalul poeziei lui Goethe, cu toată lipsa de originalitate, poezia sa ar fi fost „o capodoperă a simplității și a gingășiei". Se recunoaște deci în persoana lui Văcărescu un talent poetic ce ar fi putut sta alături de

[1] S. Pușcariu, *Cele trei Crișuri*, I, 1920, p. 9—12.

Goethe, comparație zeflemisită de Titu Maiorescu: „Goethe și Văcărescu? Herakles kai Pithekos? Goethe un om practic și Văcărescu un poet sublim" *(Critice*, vol. I, București, 1915, p. 133).

Cei care s-au ocupat de poezia lui Văcărescu au fost, desigur, frapați de asemănarea perfectă ce există între cele două poezii, privind conținutul, forma populară, așezarea versurilor și ritmul.

Dar Goethe a scris poezia în ziua de 26 august 1813 între stațiunea Weimar și Ilmenau și a fost trimisă în formă de scrisoare soției sale Christiane, născută Vulpius, în semn de aducere-aminte a celei dintîi întîlniri a lor în anul 1788. Rezultă că Goethe sărbătorea astfel un sfert de veac de la întîlnirea cu Christiane Vulpius, ce i-a devenit soție.

Dacă cercetătorii noștri ar fi ținut seama de datele cronologice ale vieții scriitorilor, ar fi aflat că Văcărescu a murit înainte de 1800 — cum era scris de la Odobescu încoace, și și-ar fi dat seama că n-ar fi fost posibilă o apropiere și nici afirmația categorică după care Văcărescu l-ar fi tradus pe Goethe. Tendința însă de a minimaliza, alteori de a ridica în slăvi un scriitor, îi determină la comparații, uneori hazardate. Așa se explică de ce pentru Giorge Pascu poeziile lui Văcărescu sînt copilărești, iar poetul este un versificator fără ritm, fără rimă și fără sentiment.

I. E. Torouțiu a analizat pe larg toate discuțiile în jurul poeziei lui Văcărescu *Într-o grădină*, în două articole importante: *Herman și Dorothea* și *Ienăchiță Văcărescu și Goethe*, în 1931, clarificînd pentru totdeauna: nu există nici o legătură între poezia Văcărescului și a lui Goethe, după cum nu există nici o legătură între poezia *Într-o grădină* și poezia populară germană.

Se ajunge la concluzia că poezia este autentic românească, că este inspirată din literatura noastră populară, ceea ce propusese Bogdan-Duică încă din 1922, cu prilejul recenziei pe care a făcut-o primelor două volume de *Literatură română modernă*, a lui Ovid Densusianu, publicată în *Dacoromania*, II (1921—22), Cluj, p. 724—727.

Din literatura populară poetul a luat ideea fundamentală a dilemei, atmosfera și chiar unele elemente ale naturii, elemente simbolice: grădină, floare și altele.

Metafore ca „puișor canar", „un șoim prins în lățișor", „multe păsări am vînat", „zării o floare ca o lumină" fac parte din chiar felul ales de a vorbi al poporului nostru, pe care Văcărescu l-a înțeles cel dintîi.

La Văcărescu nu întîlnim rezolvarea dilemei în care se găsește tînărul și în aceasta constă farmecul poeziei, iar inspirația din popor, nota simbolică și folosirea metaforelor, frumusețea imaginilor așează această poezie la loc de cinste în orice antologie de poezie românească. Poezia *Într-o grădină* este oglinda puterii creatoare a talentului poetic al lui Văcărescu.

Ritmul poeziei va fi reluat întocmai de V. Alecsandri în *Barcaa vola venețiană*, chiar și în *Dridri*, apoi de B.P. Hasdeu în poezia *Iulia* și de poetul Mihail Zamfirescu (1840—1879) în poeziile *Noaptea e lină*, *Nebuna* și *Chitara*. Iată o strofă din această ultimă poezie:

„Pe unda pură
Care murmură
Sub sărutarea dulcelui vînt
Vino cu mine,
Și-n vise line
Să trecem noaptea șoptind un cînt."

O altă poezie la care ne oprim este, dacă ne referim la acrostih, *Zoico mor*, relevat de Al. Piru, cel dintîi. Poezia își are izvorul în dragostea ce o purta soției domnitorului Alexandru Moruzi, Zoe, mai tînără decît el cu vreo 20 de ani. Ea era atrasă de inteligența, frumusețea, bogăția și luxul marelui vistier, iar el îi admira frumusețea.

Într-adevăr, folosind tot elementele naturii, arătînd că chipul ei e strălucitor ca și razele soarelui, poetul regretă că nu-i iscusit să i-l poată zugrăvi și faptul că n-are prilejul s-o slăvească și nici nu vede cum ar îndrăzni. Poezia exprimă dorința neîmplinită a iubirii ce o nutrea pentru domniță:

„Oi putea oare vrodată,
păn' nu merg pe lume-ailaltă,
Măcar pe scurt să-ți vorbesc,
să vezi cum mă chinuiesc?
Oftările-mi sărcinează
pieptul, viața îmi scurtează,
Răpaus, viaț-oi avea
numai Stixul cînd o vrea."

Probabil că domnitorul a simțit atracția soției sale spre poet, iar Văcărescu înțelept, și-a păstrat cu prudență capul, rărind vizitele la Curte și în cele din urmă prezentîndu-și demisia din dregătoria de mare vistier ce deținea.

Domnitorul a ținut totuși să se răzbune, mai ales că vistierul îi făcuse destule afronturi. Nereușind în timpul scurtei sale domnii, a făcut-o mai tîrziu, căci Văcărescu a încetat din viață în chip fulgerător la 12 iulie 1797, nu înainte de a ne fi lăsat un testament literar, care rezumă întreaga sa activitate creatoare și constituie imboldul pentru „clironomii săi trupești", așa cum se exprimase cu zece ani mai înainte în prefața *Observațiilor...*:

„Urmașilor mei, Văcărești!
Las voă moștenire:
Creșterea limbei românești
Și-a patriei cinstire."

Forma poeziei e strălucită, iar ideea e nobilă. Ea pune în adevărată lumină nu numai omul, dar și sensul operei sale, fie că este cea istorică, cea lingvistică, sau cea poetică.

Locul lui Ianache Văcărescu în literatură. Aruncînd o privire retrospectivă asupra întregii activități a lui Văcărescu, ne dăm seama că ne aflăm în fața unei mari personalități a veacului al XVIII-lea, care a ilustrat în egală măsură viața politică și viața spirituală a epocii sale.

Din punct de vedere politic, a fost partizan al turcilor. Politica lui filoturcă a fost dictată de împrejurările vieții. Cînd tatăl lui a fost decapitat, el s-a refugiat la turci. Ca și Dimitrie Cantemir, pe vremuri, ca să le cîștige încrederea, le-a învățat limba; prin Iacovache Rizu, tergimanul, socrul său, le-a înțeles politica; s-a apropiat de corpul diplomatic spre a putea cu ușurință să-și atingă scopul. Cînd viața îi era în primejdie, a socotit prudent să pară om al turcilor. Așa se explică de ce după efectuarea unui serviciu, se îngrădea de acte care să-i ateste atașamentul față de turci și prin aceasta să-și salveze capul, aflat în primejdie. Relațiile cu Mavrogheni ar fi dus sigur la decapitarea lui, dacă n-ar fi fost înarmat cu dovezi grăitoare ale actelor sale de bună-credință.

N-a fost însă decît formal alături de turci. El vedea bine că Imperiul turcesc este în destrămare, vedea bine că se ridica alături de Austria, o nouă putere europeană, Rusia. El însuși a manifestat admirație față de Maria Tereza, față de împăratul Iosif al Austriei, dar și față de Petru cel Mare țarul inovator al Rusiei, și față de Ecaterina a II-a, „cea mai mare eroină a veacului". Un partizan convins al turcilor n-ar fi privit cu atîta admirație pe potrivnici.

Și totuși, cînd unele împrejurări ar fi prilejuit trecerea la ruși, Văcărescu, prudent, nu s-a grăbit. N-a trecut nici la turci, ci s-a retras la Brașov, ca un spectator. Deși ar fi dorit eliberarea de sub turci, apreciind situația, și-a dat seama că nu sosise momentul, că nu erau coapte condițiile.

În vizită la împăratul Iosif, a discutat mult — vreo două ceasuri — despre obiceiurile și viața Valahiei. Nu ne-a spus scopul, dar povestirea ne lasă să subînțelegem gîndurile lui de eliberare națională, gînduri pe care în alte împrejurări, în 1787, le va exprima direct agenției austriece la București.

Nu există act cultural sau social, de interes general, care să nu se fi făcut de el sau prin el. Organizarea învățămîntului în timpul lui Alexandru Ipsilanti, introducerea limbilor moderne apusene ca limbi de predare, înființarea școlilor în limba națională în fiecare capitală de județ, sînt fapte care-l ridică în fața posterității ca pe un patriot, ca pe un om care avea ochii deschiși spre viitorul țării, spre afirmarea ființei sale, spre eliberarea ei. A urmărit, deci, în primul rînd, formarea unei conștiințe românești în acest veac de domnie fanariotă. Din aceste nevoi, a alcătuit o gramatică a limbii române, în limba română. A continuat să sprijine învățămîntul în limba română sub toți domnii următori, o dovadă concretă a iluminismului său.

Faptul cel mai important din viața sa este înființarea flotilei pe Dunăre, la 23 noiembrie 1793. Prin acest act de autentică voință românească, Ianache Văcărescu se dovedește a fi nu numai patriot, cu gîndul la apărarea fruntariilor țării și la recunoașterea că Dunărea este un fluviu românesc, dar și un om al timpului care vede în comerțul pe Dunăre un factor de progres economic pentru țara sa.

Un ultim act patriotic, de care numele său va fi pururea legat este înființarea logofeției de obiceiuri, un fel de minister al culturii și al protocolului, cu scopul de a scrie istoria și a veghea la respectarea strictă a obiceiurilor.

Tot de la Ianache Văcărescu avem și primele orînduieli în legătură cu armata terestră.

Din punct de vedere al activității creatoare, Văcărescu a fost jurist, lingvist, lexicolog, istoric și poet.

Cînd Alexandru Ipsilanti a vrut să statornicească legea, a făcut apel la cunoștințele vaste de drept bizantin și de obiceiul pămîntului la Văcărescu și astfel a apărut *Pravilniceasca condică*.

Pentru dezvoltarea învățămîntului românesc, pentru dezvoltarea limbii literare și pentru folosirea ei și în exprimări poetice, a scris *Observațiile*. Simplificînd alfabetul chirilic, adoptînd în scriere principiul fonetic, dîndu-ne cele dintîi indicații fonetice, el a contribuit la fixarea regulelor ortografice și ortoepice ale limbii române.

În lipsa unei terminologii gramaticale românești, el s-a străduit să fixeze o nouă terminologie, făcînd apel la limba italiană. Chiar dacă această terminologie nu s-a impus — fiind preferată cea franceză datorită gramaticii și autorității lui Ion Eliade Rădulescu, Văcărescu are meritul de a fi orientat cel dintîi studiile de gramatică românească spre limbile romanice din Apus, în special limba italiană. Primele noțiuni de teorie literară scrise, primele noțiuni de versificație, primele încercări de adaptare a limbii românești la diferite tipare de versuri se datoresc tot lui Ianache Văcărescu.

El nu este un istoric în adevăratul sens al cuvîntului — deși era un erudit și a folosit multe izvoare — ci un cronicar, un povestitor pe scurt al faptelor turcești.

În aprecierea lucrării sale istorice trebuie ținut seama de timpul cînd a scris, de locul unde a scris și de scopul urmărit. Trecînd pe margine cronologia domnilor români înseamnă că n-a neglijat istoria țării, că intenționa s-o scrie. Partea a doua a lucrării este un excelent memorial din care desprindem talent în nararea faptelor — prin aceasta deschide genul amintirilor diplomatice în literatura noastră, un fin și priceput diplomat, ocupînd un loc fruntaș în istoria diplomației românești. În plus, opera constituie un bun document de cunoaștere a politicii generale a epocii. Din punct de vedere literar trebuie apreciată preocuparea de a îmbogăți limba literară prin numeroase neologisme de origină italiană și prin adaptarea limbii române la diverse tipare de versuri, o continuare a preocupării sale din *Observații*.

Lui Ianache Văcărescu i se datoresc cele dintîi dicționare bilingve: româno-german, german-român, româno-turc și turco-român.

A fost și poet de limbă greacă și de limbă română. A scris poezii în limba română ca să ilustreze noțiunile de versificație către care îndemna pe *poetici*, poezii consemnate în *Observații*. Ele par greoaie, lipsite de sentiment. Scopul urmărit era nu să prezinte stări sufletești, ci să arate cititorilor că e posibil ca și în limba română să se scrie versuri iambice, dactilice, trohaice etc. Ele sînt însă scurte compuneri epigramatice, de înțelesuri didactice, cu caracter sentențios.

Același lucru se poate spune și despre versurile cu care încheie domnia sultanilor turci din *Istorie a prea puternicilor împărați othomani*. Pentru înțelegerea lor trebuie făcut apel la context. Ele demonstrează o cultură clasică, o orientare spre cultura latino-italiană, deși caracterizează împărați turcești, un spirit de observație și talent de a prinde în cuvinte puține, dar esențiale viața și activitatea unui om. Pe alocuri versurile nu-s lipsite de imagini artistice, sugestive și de o reală valoare literară.

Văcărescu este creatorul poeziei erotice românești. Dovedește o inspirație creatoare din literatura noastră populară, urmărind adaptarea limbii românești pentru exprimări poetice în vers popular. Este primul nostru poet modern.

În general, în activitatea sa găsim elemente care îl încadrează în orînduirea feudală, în limitele clasei sociale din care a făcut parte, dar și elemente noi care fac din Văcărescu un precursor al timpurilor moderne. Folosirea unei terminologii grecești și slavone în gram atică, scrierea cronicii turcești într-o vreme cînd epoca cronicarilor trecuse, folosirea unui limbaj adecvat subiectului, plin de turcisme și grecisme sînt elemente care îl leagă de literatura veche, caracteristică orînduirii noastre feudale.

Dar, cunoscător al multor limbi moderne, observîndu-le folosul n-a precupețit nici un efort ca să orienteze dezvoltarea limbii și culturii românești spre aceste limbi. Prin strădaniile sale literare și filologice contribuie la formarea acelei conștiințe naționale care se va manifesta cu pregnanță curînd după moartea sa.

În plină epocă fanariotă a scris în limba română. Unele poezii scrise în limba greacă sau în limba română au fost traduse în limbi străine și publicate în apusul Europei. În timp ce lucrările lui Cantemir traduse în limbile europene făceau cunoscute istoria, geografia, etnografia Principatelor române, poeziile lui Văcărescu traduse în limba franceză sau germană erau o mărturie că la Dunăre și Carpați există o națiune care trăia și care-și cerea dreptul la viață. Poeziile erotice pline de sensibilitate și alcătuite după model popular într-o limbă populară sînt dovada grăitoare că folclorul nostru a constituit pentru Văcărescu un izvor de apă vie.

Ianache Văcărescu a fost așadar un mare patriot, un iluminist al poporului român în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea. A fost prin ideile sale, prin punerea operei în slujba patriei un precursor al generației revoluționare de la 1840—1848.

A avut o viață scurtă, dar plină de fapte și lucrări folositoare, care-i asigură un loc bine meritat în istoria culturii și civilizației românești.

ALECU VĂCĂRESCU

Patriotismul și mai ales talentul poetic al lui Ianache Văcărescu s-a transmis fără îndoială și fiilor săi: Alecu și Nicolae.

Alecu s-a născut în jurul anului 1769 din căsătoria cu prima soție, Elenița Rizu, efectuată în 1762. Din această căsătorie au mai rezultat două fete, Ecaterina și Maria. Alecu a învățat carte grecească și franțuzească în familie, așa cum învățase și tatăl său.

Alecu Văcărescu și cele două surori rămîn, după moartea mamei lor (1780) în grija bunicii, Ecaterina, dar și aceasta va muri în curînd. La 26 decembrie 1781 la un an și trei luni după moartea primei soții, lui Ianache îi venea de la Țarigrad a doua soție, Elena Caragea, fiica tergimanului Iordache Caragea, dar el pleca în aceeași zi spre Brașov, Sibiu și Viena în căutarea beizadelelor transfuge ale lui Ipsilanti, încît Alecu și surorile au rămas în grija acesteia.

Neînțelegîndu-se cu domnitorul Mavrogheni, Ianache este exilat la Nicopole în martie 1788 .Ia cu sine soția, Ecaterina Caragea, pe Alecu și o fată din prima căsătorie — Maria murise între timp, în vîrstă de 14 ani — și alți trei fii din a treia căsătorie — Constantin, Mihai și Nicolae. Aci, la Nicopole, au trăit în mare strîmtorare. I-au murit trei copii: Ecaterina, Constantin și Mihai.

Mutat în insula Rodos, fără soție, Ianache a luat cu sine pe Alecu. Abia în februarie 1790, Ianache și Alecu sosesc la Tîrnovo, unde îi fusese mutată soția și de aci, intrînd în grațiile vizirului, Ianache pleacă la Rusciuc și participă ca om de încredere al turcilor la numeroase acțiuni, contribuind în mare măsură la moartea lui Nicolae Mavrogheni.

În timp ce Ianache Văcărescu îndeplinea diverse misiuni, își trimitea soția la Țarigrad să-și vadă mama și apoi la Arvanitohori, lîngă Tîrnovo. Aci, la Arvanitohori, trimitea și pe Elena Dudescu, căreia îi muriseră părinții, să fie cununată cu fiul său Alecu. Căsătoria a avut deci loc, aci, la 29 aprilie 1791. Elena Dudescu avea doar 15 ani, iar Alecu 22. Atît nora — care aducea o zestre considerabilă — cît și fiul au fost înzestrați de Ianache Văcărescu cu bani, moșii și bijuterii prețioase în diamant, aur, argint și mărgăritar.

Această căsătorie a fost însă nefericită, pentru că peste cinci ani se vor despărți și se pare că cel care purta vina era Alecu, care avea legături extraconjugale. Dovada cea mai elocventă o constituie unele mărturisiri ale fratelui său Nicolae.

Alecu a ocupat și funcții în administrație, printre care aceea de ispravnic și de clucer. Probabil că nu-și îndeplinea atribuțiile în mod conștiincios. Aceasta a dus la răcirea relațiilor între tată și fiu. Pentru că era cheltuitor și pentru multe abateri, Ianache Văcărescu își certa adesea fiul.[1]

La moartea tatălui său, Alecu nu s-a înțeles cu mama sa vitregă, Ecaterina Caragea, asupra împărțirii averii și s-a deschis un proces. Din pretențiile lor rezultă că Ianache Văcărescu, acel Cresus al românilor, lăsase o avere imensă. Alecu a primit zestrea mamei sale Elenița Rizu, în numerar — 20 000 taleri, precum și a șasea parte din averea evaluată la 250 463 taleri, adică 41 810 taleri — avere mobilă și imobilă — moșii, vii, case, țigani și alte „lucruri mișcătoare și nemișcătoare".

La 19 iulie 1798 multe din juvaerurile lui Ianache Văcărescu s-au vîndut la mezat. Vînzarea s-a făcut în detaliu. Îl vedem participant la licitație și pe fiul său Alecu.

Procesul de divorț nu era terminat nici în septembrie 1798.

Acest proces l-a sărăcit pe Alecu Văcărescu, încît epitropia casei voind să-l ajute, îi acordă din „partea sufletului" (partea repartizată pentru milostenii, și pomenirea tatălui său), suma de 5 000 taleri la 8 septembrie 1798.[2]

Se pare că Alecu Văcărescu întreținea legături de dragoste cu Maria, frumoasa fiică a Venețianei Văcărescu, care locuia la moșia Jilavele din județul Ialomița. Către sfîrșitul lui octombrie 1798, Venețiana a fost asasinată la moșia sa. A circulat zvonul că Alecu Văcărescu știa cine a comis crima, că el ar fi plătit niște șicari s-o omoare, fiindcă nu îngăduia dragostea dintre fiică și nepot.

Alecu Văcărescu se plînge[3] lui vodă Hangerli de calomniile ce i se aduc, printr-o jalbă că el ar fi autorul moral al uciderii „unei cocoane cinstite, rudă a mea, și care ținea lîngă mine loc de mumă".

[1] Vezi și documentul 159 din pachetul CMXXXI aflat la Biblioteca Academiei R.S.R. sub titlul *Succesiunea Văcărești lor*, precum și traducerea acestui document în *Documentele Văcărești lor*, publicate de Mihai Caratașu, București, 1975, p. 87—93.

[2] V.A. Urechiă, *Istoria românilor*, VII, p. 359.

[3] Vezi nota 11 de la p. 429-431.

Prin argumente convingătoare, el combate învinuirea adusă și cere dreptate arătînd că asemenea calomnii sînt răspîndite de Scarlat Cîmpineanu „a cărei gură vicleană și plină de toate răutățile a cutezat să verse atîtea neadevăruri împotriva unui om care nu i-a făcut nici un rău". Făcînd aluzie la scoborîrea acestuia prin femei din neamul Cantemireștilor, îl califică „suflet plin de venin, stărpitură împuțită a naturii, dobitoc ce se trage din tătari".

Justiția n-a descoperit pe vinovat. Hangerli închide procesul. În curînd, însă, sub Alexandru Moruzi, după o tradiție a familiei raportată de Uliysse de Marsillac, Alecu Văcărescu va fi ridicat din sînul familiei de trimiși domnești și exilat la Tulcea.

După aceeași tradiție a familiei consemnată de Ulysse de Marsillac în *Les poétes roumains. Jean Vacaresco* (în *La voix de la Roumanie*, I, 1861 nr. 12), Alecu ar fi fost ucis pe drum și apoi aruncat în Dunăre.

De curînd, însă Nestor Camariano, fiind în posesia a două scrisori în limba greacă, inedite, copiate într-un manuscris, ajunge la concluzia că Alecu s-a stins din viață în închisoarea din Tulcea de boală, de mizerie și probabil asasinat — pus la cale de comploturi politice.

Revenit la domnie, Alexandru Moruzi, îndemnat de Scarlat Cîmpineanu și „probabil și de Elena Dudescu" redeschide procesul legat de asasinarea Venețianei, îl judecă și-l condamnă la închisoare, unde va fi ucis. Nestor Camariano arată, bazat pe o afirmație a lui Alecu (*...„Cei mai apropiați mie s-au ridicat de departe și s-au grăbit și din nenorocire se grăbesc în a cere cu menzil sufletul meu"*) că Ecaterina Caragea — mama lui vitregă, și Elena Dudescu — fosta lui soție „au contribuit la moartea lui" și au răspîndit zvonul că „oamenii lui Moruzi l-au ridicat din casă și în drum spre Tulcea l-au omorît și trupul său l-au aruncat în Dunăre" (vezi Nestor Camariano, *Alecu Văcărescu și sfîrșitul său tragic*, în *Manuscriptum*, XI, 3, 1980, p. 80—87).

E oare posibil ca familia să fi avut atîta ură încît să ajungă la asasinat? Ne puteam aștepta din partea lui Scarlat Cîmpineanu și mai ales din partea lui Moruzi, cu care Văcărești nu s-au avut bine.

În întîia sa domnie, Alexandru Moruzi (ianuarie 1793— august 1796) era „foarte maestru în a strînge bani" ne spune Dionisie Eclisiarhul. Nici Ianache Văcărescu, nici fiul său Alecu n-au iertat

domnului acea lăcomie. Mazilirea neașteptată a domnitorului în 1796 l-a determinat pe Alecu să scrie poezia *Tatăl nostru parodiat*

„*Tată*, tu de duci răpind avutul — *nostru*
Deci ai lucrat împotriva celor ce-ți poruncește
— *cel din ceruri*,
Ai luat cu totul în deșert cuvîntul — *sfințească-se*
Și sîntem siliți să blestemăm — *numele tău*,
Căci tu, abuzînd de puterea ta, ai zis: — *vie*,
Însă din nelegiuitele tale jafuri s-a împlut — *împărăția ta*.

Dacă Dumnezeu te va pedepsi, noi vom zice: — *să fie*
Pentru că întotdeauna s-a arătat silnică — *voia ta*.
Fie ca de-acum să putem trăi și noi — *precum în cer*
Adică fără necazuri și nedreptăți,— *așa și pe pămînt*."

Drept urmare, îndată ce a venit din nou domn al Țării Românești după Hangerli, Moruzi a trecut la uciderea și a lui Alecu Văcărescu.

Trebuie observat însă că moartea plină de mister a lui Alecu Văcărescu, ca și a tatălui său, s-a produs în împrejurări interne și internaționale deosebite. Întreaga Europă era zguduită de Revoluția franceză și de succesele militare ale lui Napoleon Bonaparte. Nobili emigranți, dar și revoluționari entuziaști, veniseră și în țările noastre Și unii și alții vorbeau despre libertate, și unii și alții povesteau scene de necrezut, care au avut ca efect răscolirea sufletului și aprinderea dorului de libertate. La aceasta se adaugă și ideea de libertate ce cuprinsese toate popoarele balcanice, în fruntea cărora se aflau grecii.

Alexandru Moruzi, omul turcilor, urcat în scaun începu vînătoarea partizanilor Revoluției franceze.[1] Și astfel Alecu Văcărescu dispare nu înainte de a ne fi lăsat o operă poetică, care a stîrnit admirație, fiind numit „Ovidiu" al românilor, iar Odobescu în *Pseudokinegetikos* are încă cuvinte de laudă la adresa poeziilor acestuia.

Multe din poeziile lui scrise într-o „condicuță" i-au fost „furate", mărturisește el într-o prefață din 4 decembrie 1796, încît cele care ne-au parvenit sînt cele scrise într-o altă condicuță începînd cu luna

[1] Noutăți în legătură cu acest sfîrșit de veac găsim în articolul *Un logofăt valah la Napoleon Bonaparte*, semnat de Al. Alexianu în *Magazin istoric* an. II, nr. 6 (27), iunie 1969, p. 18—21.

aprilie „a văleatului 1795". N-a scris cu intenția de a se adresa cititorului, n-a scris pentru „gustul lumii", ci numai pentru „a sa trebuință".

Aceste poezii au fost adunate cu grijă și pietate de fratele său Nicolae. Ele fac astăzi obiectul manuscriselor 287, 421 și 3238 păstrate în Biblioteca Academiei R.S.R.

Desprindem din analiza poeziilor trei laturi mai importante: iubirea, tendința morală și satira. Poezia de dragoste reprezintă de fapt un jurnal intim, în care poetul consemnează stările sale sufletești sub imperiul iubirii pentru o anumită femeie. Folosind, ca și tatăl său, acrostihul, Alecu, poate și sub înrîurirea lui Petrarca sau Dante, ne dezvăluie și numele celor care după împrejurări îi stăpînesc inima: Luxandra — Ruxandra (poeziile nr. 1, 3, 19) și Elenco (nr. 24). Cum e firesc, poetul este încîntat de frumusețea fizică și de înțelepciunea iubitei:

N-ai potrivnică supt soare! Frumusețe,-nțelepciune,
Și mă jur și pui prinsoare Vorbă, duh și isteciune,
Că ești mai deosebită Le văz toate adunate
Și cu toate-npodobită: Și la tine-npreunate.

Nu lipsește însă îndoiala asupra sincerității ei, deși el e gata să se jertfească pentru ea:

Ah, dar cît ești dă frumoasă!
Cînd ai fi și credincioasă
Și eu sufletul din mine
Să-l fac jărtfă pentru tine!

Om cult, cu temeinice lecturi din literatura greacă — Anacreon îndeosebi, din *Vita nuova* a lui Dante și mai ales din *canțonetele* lui Petrarca, acest „Ovidiu" al românilor a cîntat diverse aspecte ale sentimentului iubirii fiind în această privință un înaintaș al lui Eminescu. Desprindem un început de modernizare, de vreme ce lipsesc din poezia sa acele „ah"-uri și „oh"-uri caracteristice epocii în care a trăit. Urmîndu-l foarte aproape pe Petrarca, Alecu este un cîntăreț al ochilor iubitei:

La doi ochi ce sînt din fire
plini de nur și dă simțire
Urmează ca să să-nchine
vrînd și nevrînd fiescine
Căci într-o căutătură
viață dau și viață fură

Sînt dăprinși tot a supune
ș-a robi fără minune.
Acești ochi plini de putere,
căutînd cu mîngîiere
N-au zăbovit să găsească
lesnire să mă robească;
Dar și eu fără sfială
le didei făgăduială
Rob să le fiu pe vecie
cu mare statornicie;
Acest dulce de rob nume
să-l port și în ceia lume.

Compară, de exemplu, cu versurile lui Petrarca:

„Slăvite fie clipă, ceas și loc,
Meleag și an, și anotimp și lună,
Și ziua-n care *ochii* tăi, stăpînă.
În mine aprins-au vîlvătăi și foc".[1]

Sau:

„Cînd *ochii* tăi mi-au cunoscut paloarea
ce lumii gîndul morții i-amintește,
m-ai salutat zîmbind dumnezeește
și-ai readus pe buza mea suflarea" [2].

În timp ce Petrarca vede în *ochii* Laurei „o lumină ce drumul către ceruri" i-l arată, „și-n taina lor senină privind mereu cu dragostea de mînă, inima însăși ți-o zăresc curată" [3], Alecu Văcărescu cere iubitei sale să nu se mai uite în oglindă, căci nu-i arată adevărata ei frumusețe, ci în ochii lui:

„În ei te cată să te vezi
Întocma pe cît luminezi
Și dîntr-a lor vedere
Vezi cîtă ai putere
Crede-i, săracii, cînd îți spun
Că numai ție să supun
Și că le ești din fire
A lor dumnezeire."

N. Iorga consideră că poezia [*Ochilor! ajung-atît*] aparține lui Ianache Văcărescu [4], iar Ariadna Camariano consideră că poetul s-a

[1] Petrarca, Francesco, *Rime*, traducere, note și tabel cronologic de Eta Boeriu, Editura Univers, București, 1971, p. 62.
[2] *Ibidem*, p. 65.
[3] *Ibidem*, p. 78.
[4] N. Iorga, *Versuri nouă ale lui Ienăchiță Văcărescu*, în *An. Ac. Rom.*, Mem. s. ist., Seria II, vol. 35 (1913), p. 156—173.

inspirat dintr-o poezie grecească, anonimă, aflată în *Noul Erotocrit* al lui Dionisie Fotino, Viena 1818, p. 120, împrumutînd de la ea motivul de a se adresa pe rînd: ochilor, limbii, pieptului, picioarelor, mîinilor și buzelor. Totuși Ariadna Camariano constată[1] o deosebire antitetică între așa-zisul original grecesc și imitația românească. În timp ce în poezia grecească poetul anonim cere de la ochii lui, de vreme ce a pierdut pe iubita sa, să plîngă pînă să orbească, de la limbă să amuțească, de la piept să se topească de căldura ce îl arde, de la picioare să se zdrobească și să nu mai umble, pentru că nu-l duc la iubita sa, de la mîini să se înlemnească, fiindcă nu ating mîna ei, și de la buze să se dezrădăcineze, dacă nu mai sărută mîinile iubitei, Văcărescu cere ochilor să nu mai plîngă amărît, limbii, care pînă acum era mută, să se dezlege și să spună focul căruia poetul i se supune, pieptului să nu mai ardă, ci să se bată ceasuri întregi în drum spre iubită, mîinilor să nu mai fie înlemnite, ci să strîngă binișor acel minunat trupșor, picioarelor să nu mai tremure, ci să-l ducă hotărît spre stăpînă pe care o slăvește, iar buzelor să sărute fără saț.

Trebuie, așadar, observat faptul că motivul poate fi de influență grecească, dar poetul își exprimă propria sa stare sufletească, tăria sentimentului de dragoste pentru iubita sa. Poezia aparține nu lui Ianache, ci lui Alecu Văcărescu.

Nicolae Văcărescu ne spune că poeziile lui Alecu sînt exprimări spontane, că sînt sclipiri ale talentului, improvizări sub impresia momentului, deci nu îndelungi elaborări.

În poezia [*În flacăra care mă arz*], poetul se compară cu un fluture care aleargă în voie, motiv folosit și de Petrarca, cum precizează și Al. Piru în introducere la *Poeții Văcărești* (Editura pentru literatură, 1961, p. XXX și XXXI). Chiar antiteza cald-frig se găsește la Petrarca:

„Ca pervaneaoa am ajuns
Nu e vrun lucru de ascuns,
Singur alerg de voie,
În loc fără nevoie
Cînd nu te văz, înghieț de frig,
Voi să te văz și să mă frig!
A ochilor tăi rază
Îmi place să mă arză!"

[1] Camariano, Ariadna, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești*, Cartea românească, București, 1935, p. 23—25.

Compară, de exemplu, cu versurile lui Petrarca:

„De nu se mistuiește
făptura mea firavă-n foc, știu bine,
nu vrerea mea să scape cînd se-ncoardă,
ci teama doar, ce-n vine
tot sîngele-mi *îngheață;* ea-ntărește
inima mea, ca mai vîrtos *să ardă*" [1]

Improvizată „într-un ceas" este și poezia [*Foarte multă văz plăcere*]. Poetul se afla într-o „fericită pustietate", în zi de mai, cu iubita sa și primește poruncă să facă o poezie. Folosește comparații sugestive. Trei lucruri în lume pot să îndulcească o vedere omenească: „o apă", „o verdeață" și „un chip frumos la față". Dar, „o minte cu simțire, delicată și supțire" nu face nici o deosebire valorică între ele.

Totuși, referindu-se la frumusețe, poezia se transformă în meditație, „căci intrăm în adîncime și dă tălmăciri mulțime". Apa și verdeața oferă privitorului o frumusețe naturală care nici nu scade, nici nu crește, frumusețea chipului omenesc este însă variată:

„Vedem chipuri milioane:
Dar sînt cadre și icoane —
Care-npodobesc pereții —
Cu năpastea frumuseții!"

La frumusețea fizică, poetul pretinde și frumusețe morală:

„Cînd voi zice frumusețe,
Voi și suflet cu blîndețe,
Cu simțiri, cu isteciune,
Depărtat de-nșelăciune."

Introduce aci și acel motiv frecvent în literatura universală, *nescio quid*, cunoscut de Văcărescu prin literatura franceză, *je ne sais quoi*.

Adevărata fericire în dragoste este cînd te afli în mijlocul naturii, în pustietate, contemplînd apa (rîul) și verdeața (peisajul) și avînd alături chipul frumos al iubitei:

„Acest dar al frumuseții
Cu al apei ș-al verdeții,
Avînd și singurătatea
Face rai pustietatea."

[1] Petrarca, Francesco, *op. cit.*, p. 75.

Găsim în poezia lui Alecu Văcărescu și unele comparații și metafore care prevestesc pe Eminescu și pe Blaga.

„Cum să-ntoarce după soare
Pururea această floare,
Așa inima din mine
În veci umblă după tine."

Sau:

„Să nu gîndești, *lumina mea*, d-acu-ncolo vrodată
că focul tău din pieptul meu poate să să abată;
Am hotărît cu jurămînt supt prea slăvita-ți mînă,
pîn-oi muri să fiu supus și tu să-m fii stăpînă."

Chinuit în dragoste, poetul își exteriorizează starea sufletească în versuri după moda epocii:

„Dă nu mă crezi pă mine,
Întreabă pă oricine
Și vezi cît pătimește
Un suflet ce iubește!
Cînd nu te văz am chinuri,
Și cînd te văz, leșinuri;
Ș-un ceas nu-m prisosește
S-îți spui ce mă trudește!"

Cum, însă, iubita nu răspunde iubirii lui înfocate, poetul o ceartă, cum va face mai tîrziu Eminescu în *Pelîngă plopii fără soț:*

„Și tu-n loc de răpaos,
Mai mult îm faci adaos
Dă chinuri cu voință,
Nevrînd să-m dai credință.
Nu crezi cum că firește
Să dăznădăjduiește
Ș-o inimă-npietrită
Cînd nu e miluită."

Poet al iubirii, Alecu Văcărescu a ridicat acest sentiment pe o treaptă nouă, superioară. Poezia sa este un vibrant jurnal intim, o convorbire cu sine însuși, în care consemnează cu sinceritate trăirile sufletului său. Pentru Alecu Văcărescu iubirea este un chin, dar și o lege firească. Fiecare act, fiecare gest al iubitei este pentru el izvor de poezie.

Trebuie observat că în toate poeziile sale, Alecu Văcărescu consemnează marea putere pe care o exercită iubirea numai asupra sa, nu și asupra ființei pe care o iubește. Poetul cîntă amărăciunea și bucuria iubirii, lacrimile îi curg pîraie, sînt neistovite, el suspină mereu, dar niciodată nu găsim un gînd al femeii iubite. Poetul sugerează uneori necredința ei.

Marele merit al lui Alecu Văcărescu este că, deși cu multe stîngăcii, a lărgit surprinzător registrul motivelor erotice, scoțînd poezia

din interjecție și așezînd-o în zona simbolisticii și a imaginației. Pe lîngă motivul *nescio quid* („nu știu ce") căruia literaturile lumii i-au dat o semnificație din cele mai profunde, în special în epoca romantică, motiv căruia Eminescu îi va da o strălucire lirică, găsim în poezia lui Alecu motivul heliotropismului, după care iubirea fiind prefigurată ca soare, sentimentele îndrăgostiților se îndreaptă spre lumină, precum și motivul fluturelui, al pervanelei, cum spune el însuși, care plătește necugetatele sale avînturi prin arderea aripilor în flacăra spre care se simte atras. Văcărescu și-a hrănit sufletul cu iluzii, de unde și puterea de a idealiza. Pentru el iubita nu este o femeie oarecare, ci prototipul frumuseții, căruia Afrodita i-a lăsat „schiptrul său de împărăție și puternicul magnit"

„Dăruindu-ți și putere
Ca să poți să stăpînești
Și să tragi la a ta vrere
Inimile omenești."

Poeziile lui erotice cîștigă valoare prin contaminarea cu folclorul, de la care a împrumutat măsura versului, naivitatea și șăgălnicia. De aceea spre deosebire de lirica altor poeți din secolul al XVIII-lea, versul lui Alecu Văcărescu începe să mîngîie și să aline, prevestind armonia poeziei lui Eminescu. El și-a dedicat lirica sa îndeosebi eroticii, convins, ca și Eminescu, dealtfel, că iubirea este o lege a firii, dacă nu chiar condiția de a trăi, rațiunea vieții.

Alecu Văcărescu este însă nu numai poetul iubirii, ci și al meditației. În acest sens unele poezii au caracter moralizator:

„Rabdă, inimă, cît poți,
Nu-ți da taina pî la toți;
Patimile vrînd să-ți spui,
Nu te-ncrede fitecui.
Căci anevoie găsești
O inimă pă cum ești,
Să aibă prieteșug
Curat, fără vicleșug.
Și astăzi văz foarte rar
Între oameni acest dar,
Cît poci să zic c-așa firi
Mai nu găsești nicăiri.
Nu le căta c-îți zîmbesc
Și îți rîd cînd îți vorbesc,
C-acelea sînt fățării
Și te mușcă, cînd nu știi".

Tendințe de satiră, prevestind pe Grigore Alexandrescu, găsim în poeziile scrise în limba greacă traduse de Al. Piru. El este sceptic pentru că „lumea întreagă te minte și-nșeală", orice prietenie a ajuns viclenie; nu are încredere în nimeni.

Justiția este nedreaptă; nu găsești ajutor nici la prieteni, nici la rude.

Nu are încredere nici în femei, pentru că:

„Te amăgesc
Te rătăcesc
Și pîn' la urmă te zăpăcesc."

Ca și tatăl său, Alecu Văcărescu a fost patriot. Și-a manifestat toată ura împotriva domniilor fanariote. A parodiat rugăciunea religioasă, *Tatăl nostru* — deci este și creatorul acestui fel de poezie în care va excela mai tîrziu G. Topîrceanu. Dacă în finalul fiecărui vers, cititorul recunoaște rugăciunea, în cuprinsul lor desprindem exploatarea, jaful la care erau supuși românii de către domnultată fanariot. Din nelegiuitele jafuri i s-a umplut „împărăția", a furat pe nedrept lăsînd românilor plîngerea „Cea de toate zilele". Zadarnică le-a fost strigarea, pentru că le-a sporit împovărarea. De aceea, adresîndu-se părintelui ceresc:

„Scapă-ne, Doamne, de el, cu căldură te rugăm și nu trece cu vederea astă rugăciune a noastră *și ne izbăvește* ca pe oricare neam și supus *de cel rău,* de fiorosul și cruntul păstor".

În asemenea împrejurări poetul devine pesimist, ca și Eminescu mai tîrziu.

„Inimă nenorocită, ești nebună de mai crezi
C-ai putea să-nduri durerea pe care-o simți și o vezi.
Știu că răbdarea se prinde suferințele să-nfrunte
Și că o vreme le ține pieptul, cît ar fi de crunte.
Dar cînd puterea-i slăbește, atunci nu mai e răbdare,
Numai poartă acest nume, ci se cheamă disperare."

Alecu Văcărescu este primul nostru poet care a simțit că sufletul omului poate avea o *istorie*, că fiecare întîmplare din viață poate fi izvor de poezie. El și-a ales ca temă iubirea, privită ca sentiment intim, dar a fost și un poet al meditației generată de iubirea de patrie, trăsătură principală a vieții și activității tuturor Văcărești lor.

Alecu Văcărescu avea un suflet pasionat, cu dezlănțuiri pătimașe. Pentru el, dragostea era în același timp și supliciu și plăcere ca și viața lui, dealtfel. Este în această privință premergător romanticilor. În general, istoria literară l-a considerat poet al iubirii. Analiza în toată complexitatea ei a operei sale poetice dovedește că poetul a fost un suflet grav, manifestînd dispreț față de societatea fățarnică și coruptă: „Lumea toată, fără sfială, a ajuns să fie minciună și vicleșug".

Prin latura satirică a creației sale, el se deosebește de contemporani. Moartea prematură este consecința neadaptării sale condițiilor societății fanariote în care a trăit. Trăind în epoca luminilor, el rămîne clasic prin analiza stării sufletești, dar și romantic în puterea cuvîntului prin lirismul său excesiv.

NICOLAE VĂCĂRESCU

Este al doilea fiu al lui Ianache Văcărescu care moștenește talentul poetic al acestuia. S-a născut în 1784 din căsătoria lui Ianache cu Ecaterina Caragea. Am arătat mai sus că a doua soție a sa a fost Elena Caragea, fiica tergimanului Iordache Caragea. După 7 luni de căsnicie, Elena Caragea moare, iar în 1783 domnitorul Nicolae Caragea îl căsătorește cu a cincea fiică a sa, Ecaterina. Din această nouă căsătorie se naște în anul următor — 1784 — Nicolae. Se infirmă deci părerea lui G. Călinescu din *Istoria literaturii române*, II, ediția Academiei R.S.R., p. 175, că Nicolae ar fi fiul Elenei Caragea.

Nicolae l-a urmat pe tatăl său în exil — 1788 — la Nicopole. Se reîntoarce în țară în 1790, odată cu tatăl său. Învață în familie carte grecească și franțuzească. Însoțește pe fratele său vitreg Alecu în aventurile lui amoroase și se va îngriji de strîngerea poeziilor acestuia pe care le va însoți cu note ce ne sînt de mare preț.

Nicolae Văcărescu se căsătorește în 1814 cu Alexandra Băleanu (Luța, Luxița, Luxandra) cu care va avea o singură fată, Marița ce se va căsători cu Constantin Ghica de care se va despărți la 5 iulie 1843 și se va recăsători cu domnitorul Gheorghe Bibescu.

Din documentele ce ne-au parvenit desprindem că Nicolae Văcărescu era în 1815 căminar, iar în 1818 agă.

În 1820 era mare vornic. În 1821 izbucnește mișcarea lui Tudor Vladimirescu. Aceasta fusese pusă la cale din 1820. La sfîrșitul lui decembrie 1820, Tudor încheia cu serdarul Iordache și căpitanul Ioan Farmache o înțelegere pentru răsturnarea stăpînirii turcești. Fiecare dintre semnatari era „autorizat să se prefacă a provoca dezordini, a stîrni complicații interne și externe și a se folosi de toată viclenia care poate duce la atingerea scopului nostru comun".[1] Nicolae Văcărescu era încă mare vornic. Cum unii dintre boieri intenționau să fugă, el se adresează la 10 februarie unui mare dregător arătîndu-i că ar fi nedrept dacă ar pleca lăsînd „pe atîția luptători fără cele trebuincioase pentru hrana lor precum și pentru vitele lor". Tot atunci întreba pe C. Samurcaș dacă are vreo știre despre acțiunea serdarului Iordache și a căpitanului Farmache. Cînd Tudor își stabilește tabăra la Țînțăreni, divanul îl trimite pe N. Văcărescu să trateze cu el. Văcărescu îi trimite o scrisoare, iar Tudor îi răspunde. Drept urmare Văcărescu se face bolnav. Dintr-o *Notă informativă despre evenimentele din Țara Românească*, trimisă autorităților ruse (e vorba de documentul 182 din 23 februarie 1821, București, publicat în *Documente privind istoria României — Răscoala din 1821, documente interne*, vol. I; 1959), aflăm că N. Văcărescu fusese trimis la Craiova spre a lua comanda tuturor arnăuților. Acesta a declarat, venind la București „că nu este în stare să acționeze împotriva poporului, din cauza bolii de care suferă și a hemoptiziei. A tratat și el cu Tudor Vladimirescu dar nu a putut obține nici o izbîndă, ci a primit numai o scrisoare, în care Vladimirescu îi spune că dacă el este cu adevărat fiul acelui slăvit Văcărescu, care a apărat odinioară prin cuvînt, în fața domnului, drepturile poporului, atunci și el ar fi trebuit să se alăture acestei acțiuni a poporului".

Rezultă fără putință de tăgadă că Nicolae Văcărescu se alătură mișcării lui Tudor, nu înțelege să lupte împotriva acestuia. Se pare că oastea lui a trecut la Tudor, iar el prefăcîndu-se bolnav se retrage și pleacă la Brașov.

Acolo a trăit în strîmtorare, pentru că era foarte cheltuitor.

Nicolae Văcărescu a încetat din viață în intervalul 26 mai 1825—20 mai 1826.

A fost înmormîntat în biserica Sfîntul Nicolae din Scheii Brașovului.

Nicolae Văcărescu era un mare iubitor al cărții. O bună parte din datorii erau făcute pentru cumpărare de cărți.

Că a fost mare iubitor de carte ne-o dovedește *Catalogul manuscris*, în limba greacă, al cărților aflate în biblioteca sa. Acesta cuprinde 70 de titluri în 180 volume și 9 titluri franțuzești în 36 volume și în valoare de 551 piaștri. Desprindem din această bibliotecă unele cărți rare și de mare preț. Ele scot în relief preocuparea marelui boier, formația clasică: avea în bibliotecă marile epopei ale lui Homer — *Iliada* și *Odiseia*, în 13 volume, în versiunea lui Gheorghios Russiades, tipărită la Viena în 1817; *Geografia* lui Strabon, apărută la Amsterdam în ediție bilingvă greco-latină; *Comentarii la „Logica"* lui Aristotel, de Teofil Coridaleu, apărută la Veneția în

[1] *Răscoala din 1821*, vol. I., p. 191—194.

1725, opera completă a lui Xenofon, apărută în 6 volume la Lipsca; *Geografia* lui Meletie, apărută la Viena. Multe dicționare și gramatici în limba latină, greacă, franceză, italiană.

Găsim de asemenea, opere istorice: *Skenderbey* (tipărită la Moscova), opera lui Cornelius Nepos, a lui Tucidide, comentat de N. Duca, și, ceea ce ne interesează și mai mult — *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului otoman* a lui Dimitrie Cantemir, apărută la Paris în 1743, în traducere franceză a abatelui Joncquières. Găsim romane populare printre care: *Etiopica* lui Heliodor, apărută la Paris în 2 volume, *Erotocrit*, apărut la Viena tot în două volume; de asemeni, cărți religioase, retorice, de fizică, pedagogie, de filozofie.[1] Toate acestea demonstrează o preocupare deosebită pentru cultură, moștenită de la părinți.

Pe Nicolae Văcărescu l-a preocupat originea poporului nostru. Ideea poate să-i fi venit prin prefața gramaticii scrisă de tatăl său și pe care o păstra. Fapt este că el traduce din Dio Cassius, un fragment din Capitolul I cu privire la *Colonia romanilor în Dacia și despre războaiele romanilor și dacilor înaintea lui Traian*, urmărind îndeosebi epoca lui Domițian și cea dintîi luptă a lui Traian cu dacii.

Nicolae Văcărescu este și el un poet al iubirii. Recunoaște în prefața la poeziile fratelui său că, „neavînd duh născocitor" s-a folosit de poeziile lui Alecu, spre a le dedica iubitei Luxandra Băleanu, viitoarea sa soție, cu atît mai mult cu cît unele din ele purtau acrostihul „Lucsandra: „poci cu tot dreptul să mă fălesc la atîta norocire pentru multe alte cuvinte și pentru că și acrostihidile dinlăuntru sînt făcute iarăși pă numele tău".

În cele cîteva poezii care-i aparțin desprindem puterea dragostei dătătoare de viață:

„În rai fără tine e moarte! e gheață!
Și-în iad lîngă tine e bine! e viață!
Și-în iarnă cu tine sînt toate-nflorite,
Și-în vară cînd nu ești, sînt toate perite.
Tu ești sufletire dă duhuri istețe,
Și-ai fi mîngîiere d-ai fi cu blîndețe".

[1] Vezi acest catalog în limba greacă în pachetul CMXXXI/136 din Biblioteca Academiei R.S.R. și la M. Caratașu, *op. cit.*, p. 283—287.

Iubirea, în concepția lui Nicolae Văcărescu, se întemeiază pe simțire, pe dorință și mai ales pe jertfă:

„A trăi fără-a iubi,
Mă mir ce trai o mai fi!
A iubi fără-a simți,
Mă mir ce dragoste-o fi!
A simți fără-a dori,
Mă mir ce simțire-o fi!
A dori fără-a jertfi,
Mă mir ce dor o mai fi!"

Mai desprindem din poezia lui oarecare pesimism. Neavînd nădejde nici în dragoste, dar nici de la viață, el își dorește moartea. Poezia cîștigă valoare prin contrastul dintre năzuință și realitate, prin ritm și prin frumusețea imaginilor:

„Un pic dă nădejde d-aș ști c-o să-m vie,
Și traiul mai dulce că poate să-m fie,
Atuncea și viața mi-ar fi doar mai scumpă,
Și ața ce-o trage n-aș vrea să să rumpă.

Dar cînd de nădejde dă leac nu să simte,
Și nici cum să-m vie nu-mi trece prin minte.
D-amor... nu e vorbă, dar nici dă viață,
S-au săvîrșit toate!... ah, rumpe-te, ață!"

Comparația aceasta o găsim și în poemul lui Miron Costin — *Viața lumii*, se află și în *Eclesiast* dar care a ajuns și la Costin și la N. Văcărescu prin lectura poeziei lui Ovidiu.

Dar Nicolae Văcărescu ocupă un loc deosebit prin poezia patriotică de inspirație folclorică, prevestind pe Vasile Alecsandri. Este vorba de cîntecul haiducesc *Durda [Primăvara se ivește]*. El se identifică cu haiducul care în timp de iarnă și-a ținut roibul „pe bere și pe mîncare", dar de îndată ce primăvara se ivește, cînd mugurul înfrunzește, iarba încolțește, cucul cîntă, iar florile răspîndesc miros plăcut, inima îi „zburdă și crește", cere calului să-l ducă peste pripoare, pe potecă fără soare, la locuri de strîmtoare. Își îngrijește durda și cheamă pe cel cu inima vitează la fapte măreț. Poezia explică într-un fel și adeziunea poetului la mișcarea lui Tudor Vladimirescu.

De la Nicolae Văcărescu ne-a rămas și o interesantă corespondență literară, inițiată de el în 1814, cu nepotul său Iancu, fiul lui Alecu Văcărescu, pusă în lumină de Ion Vîrtosu.[1] Recunoscînd în

[1] Vîrtosu Ion, *Corespondența literară între Nicolae și Iancu Văcărescu*, București, 1938.

nepot un talent poetic deosebit, îl îndeamnă să-l fructifice. Pentru aceasta, are mai întîi cuvinte de laudă, de admirație și recunoștință față de valoarea științifică, patriotică și poetică a tatălui și fratelui său. Îi trimite prefața la gramatica lui Ianache Văcărescu:

„...îți trimiț un epitre dedicatoar ce au făcut moși-tău către Filaret, cînd i-au închinat *Grămmatica rumînească*. Îl trimiț ca să-l vezi, îl trimiț ca să te invitez și să te aț̆ăț̆, îl trimiț ca să te aprinz, să te fac să fii foc viu, mai mult dăcăt ești, și apoi, tot ce am păț̆it și eu, ca să te fac să-ți aduci aminte cu toată puterea și virtuția duhului și a inimi[i] și a cugetului ce porți, ce au fost părinții noștri: tată-tău și moșă-tău, și să plîngi cu inimă înfrîntă și cu duh slobod, dar supus dăn întămplări a purta jugu".

Impresionează plăcut dorința pe care i-o simțim încărcată de elan patriotic și imbold spre mai bine, de a semăna în vrednicie cu înaintașii.

Recitind el însuși această prefață, inima îi „arde în flacără nestinsă și în cumplită văpaie" și se amărăște simțindu-se „muscă": „Mă arz atăt încăt și în ceasul ce-ți scriu mă podidesc lacrămile simțind ce era acei oameni și văzînd că noi nu sîntem nici de a face cevaș fițeșcine în parte, nici măcar oameni de a ne uni și a face".

Schimbul de scrisori între unchi și nepot avea menirea să ușureze comunicarea între ei a gîndurilor și sentimentelor cu privire mai ales la preocupări poetice. În scrisorile sale, Nicolae Văcărescu introduce adesea versuri. Unele, adresate nepotului, recunosc în acesta „darul poeticii", „dulceață", „duh poeticesc".

Față de încercările „poeticești" ale nepotului se arată receptiv și atent. Aprecierile depășesc pragul încurajării și devin un elogiu.

Scopul era, prin urmare, să creeze o atmosferă favorabilă poeziei. Alte scrisori relatează însă proza vieții. Nicolae Văcărescu este informat, de exemplu, că Iancu Văcărescu, este reclamat la isprăvnicie de satele Bunget și Văcărești și intervine pentru dreptate și adevăr. Pentru că Iancu Văcărescu nu era un prea bun funcționar („pentru că dormi mult, pentru că pînă a te găti faci multe ceasuri, că nu vrei a scoate pricinile înaintea dumitale și, mai la urmă, că ții pricinile cîte doao și trei zile, fără a le cerceta"), Nicolae Văcărescu îi atrage atenția că toate acestea nu sînt demne „dă un isprăvnic nou, și mai ales de un Văcărescu!". E în primul rînd la N. Văcărescu sensul onoarei și responsabilității numelui familiei

În alte scrisori găsim relații despre alți membri de familie și chiar despre propria sa persoană: adesea bolnav, că îi plăcea să mănînce mult, să se ocupe cu vînătoarea și pescuitul și să întrețină legături amoroase cu o „Dafinica", apoi cu o „Victoriță".

Uneori se plictisea, pentru că ducea o viață lipsită de activitate productivă: „Mă întrebi ce fac. Șăz într-un unghi de casă, uitîndu-mă și privind vîrful nasului mieu cu ochii amîndoi, și întocmai ca gîngăniile la vremea iernii, așa sînt; nici din deget nu poci mișca".

Prin aceste scrisori, însă, Nicolae Văcărescu desăvîrșea legătura dintre generații. El era pătruns adînc de valoarea literară a părintelui și fratelui său și urmărea să sădească în nepot mîndria neamului și imboldul spre mai bine. Este așadar executorul testamentului tatălui său, cu atît mai mult cu cît Iancu rămăsese orfan la vîrsta de 7 ani.

Corespondența cu Iancu Văcărescu permite să cunoaștem preocupările lui în perioada 1814—1820. El apare ca un suflet sensibil, capabil de înfierbîntări bruște, dar și de căderi deprimante. Relațiile cu Iancu sînt întemeiate pe o dragoste sinceră, adevărată, nu de la unchi la nepot, căci între ei diferența de vîrstă este prea mică, ci între doi prieteni.

Dacă primii Văcărești — Ianache și Alecu — străluciseră prin propria creație, Nicolae își simțea vocația executorului testamentelor și a editorului, cultivînd cu pietate mîndria neamului și ocrotind zborul în lume al talentatului său nepot Iancu Văcărescu.

CORNEL CÎRSTOIU

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Pentru prima dată vede lumina tiparului, într-o ediție completă, opera primilor scriitori Văcărești: Ianache, Alecu și Nicolae.

Gramatica lui Ianache Văcărescu n-a fost publicată în întregime decît în prima ei ediție de la Rîmnic din 1787, *Istorie a prea puternicilor înpărați othomani* a fost publicată în stil latinizant de Al. Papiu-Ilarian în 1863, în *Tesaur de monumente istorice pentru România*, tom. II, ediție greu utilizabilă. În ce privește creația poetică s-a pus accentul numai pe lirica erotică atît la Ianache, cît și la fiii săi Alecu și Nicolae Văcărescu.

Ediția de față își propune să prezinte întreaga lor operă, pentru ca cititorul și cercetătorul să aibă o imagine completă asupra personalității lor.

Textul *Gramaticii* lui Văcărescu din ediția de față este reprodus după ediția de la Rîmnic din 1787, ediție completă, cu o prefață, mai dezvoltată decît cea din manuscrisul nr. 305, constituind textul definitiv publicat de autor sub îngrijirea și „cu mîna sa" cum mărturisește în prefață. Am confruntat însă textul și cu manuscrisul 305, ca și cu ediția a doua de la Viena, tipărită în același an.

Ediția de la Rîmnic, ca și cea de la Viena, a apărut cu caractere cirilice. În transcrierea cu caractere latine am urmat chiar indicațiile autorului privind valoarea fonetică a literelor din alfabetul cirilic.

Ne-am străduit ca în transcriere să redăm pronunția lui Ianache Văcărescu și să păstrăm din regulele fixate de el. Știm că

Văcărescu a păstrat 33 litere și 9 diftongi. Pentru sunetele care au o singură grafie transcrierea nu ridică probleme. Astfel:

а, б, в, г, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ѕ, ц, ч cu valoare de ce, ci), ш, щ, ц, au fost transcrise, a, b, v, g, d, j, z, c l, m, n, p, r, s, t, f, x, ț, ș, șt, g (cu valori de ge, gi). Dar pentru sunetele care au mai multe grafii, am procedat în felul următor:

— vocalele ї, и, ѵ, pentru că au aceeași pronunție — deși Văcărescu fixează reguli ortografice pentru fiecare — au fost pretutindeni transcrise cu *i*;

— Vocala ъ are valoarea lui *e*, spune Văcărescu. Totuși el ne atrage atenția că nu se pronunță chiar *e*, ci are o pronunție ceva „mai groasă", deci aparte, și l-am redat prin *ă*. Văcărescu constată totuși o oscilare între *ă* și *e*: *văz — vedem; păntru — pentru; dă — de.*

— Sunetul ѫ nu se pronunță *i* ci *î*. Și acest sunet „se amestecă" cu *i*: *dîn — din.* Văcărescu atrage atenția că „*păntru* ortografia acestor doao (ъ,ѫ) un grammatic urmînd pronunției lor numai nu va greși niciodată la orthografie". De aceea le-am transcris cu *ă* și *î*.

— Pentru vocala *o* Văcărescu folosea semnele о și ѡ. Cum astăzi nu mai întrebuințăm decît un singur semn, am transcris pretutindeni cu *o*.

— Diftongii ѣ, ѥ, ѥ, ю au fost transcriși cum se pronunță: *ea, ia, ie, iu;* N-am menținut însă ortografia diftongului ѥ, pentru că pronunția fiind grecească ar avea valoarea *ev*; Eyropa — Evropa.

Pronumele personal în cazul dativ scris *m*, în loc de *mi*, a fost păstrat pentru a reda cît mai exact vorbirea și scrierea autorilor.

— Pentru sunetul *u*, Văcărescu folosea grafiile: ѕ, ѵ, оу; pe toate le-am redat prin *u*. Am păstrat în scrierile în proză și pe *u* final (*u* mut) în cazuri ca: mai vîrtos*u*, au rîvîni*tu* etc. precum și pe *u* consonantic în cuvinte ca voi*u*, poci*u*. Din motive lesne de înțeles, *u* final n-a fost păstrat în versuri.

— ѳ a fost redat prin *th* deși se pronunță t, în cuvinte ca: *othoman* sau *orthografie, ethică, parenthezis, anacoluthon*, toate de origine grecească.

Văcărescu constată că în limba română nu există consoane duble. Numai în cuvintele compuse întrebuința asemenea consoane, exemplu: *suppus, înnainte, înnapoi.* Am păstrat în astfel de cazuri grafia autorului.

Am transcris cu consoane duble și *grammatică, ellipsis, sillipsis, enallaghi, epigramma* etc. — cuvinte de origine greacă, pentru că Văcărescu, împrumutînd termeni din diferite limbi, a păstrat intactă și ortografia lor. Astfel am procedat și cu termenii de origine italiană, germană sau franceză.

Accentul, întrebuințat mai la fiecare cuvînt de autor, a fost înlăturat, cu excepția cuvintelor care cereau menținerea lui, pentru evitarea unor confuzii: „să trimiță *colónii* din Italia".

În prefața gramaticii, Văcărescu a însemnat pe margine titluri de opere și nume de scriitori. Le-am păstrat însă nu marginal, ci în subsolul paginii.

Locul unde se termină o pagină din textul gramaticii princeps sau din manuscrise a fost marcat cu două bare înclinate, iar la margine am pus numărul corespunzător al paginii cu cifre arabe, nu cu cele chirilice cum se află în textele originale.

În redarea modelelor de versuri, din *Gramatică* și din *Istorie*, am respectat dispunerea lor de către autor pentru ca cercetătorul să-și dea ușor seama că intenția lui Văcărescu a fost să arate că limba română este aptă pentru orice fel de ritm, iar strofele pot căpăta diferite forme și mărimi.

Textul *Istoriei a prea puternicilor împărați othomani*, reproduce textul manuscriselor unice 2905 (Tom I) și 2906 (Tom II), păstrate în Biblioteca Academiei R. S. România. Aceste manuscrise au o singură scriere de la început pînă la sfîrșit, probabil scrierea unuia din secretarii lui Văcărescu.

În titlul lucrării se spune că a fost terminată la văleatul 1794. Aceasta înseamnă că lucra la ea în 1794 și intenționa să o aducă la zi. În realitate narează faptele numai pînă la 1791. Ultima frază a rămas neterminată. Se poate trage concluzia că, revenit în țară și antrenat prea mult în administrația țării, Văcărescu n-a avut răgazul să continue, sau secretarul și-a întrerupt copierea.

De observat e iarăși faptul că versurile prin care caracterizează sultanii sînt scrise de mîna lui Văcărescu și adăugate ulterior. La aceasta concură și faptul că în manuscrise e lăsat loc liber pentru asemenea versuri. N-a scris versuri, lăsînd loc liber, pentru Abdul Hamid I, cel de al 27-lea sultan (ms. 2906, p. 246), deși îi povestește foarte pe larg domnia. Tot de mîna lui Văcărescu sînt scrise titlurile capitolelor, unele corecturi pe margine și notele ce însoțesc unele versuri.

Sînt lăsate iarăși libere paginile 259 și 260 pentru scrisoarea adresată de Văcărescu boierilor din București după uciderea lui Mavrogheni, scrisoare care nu a mai fost transcrisă nici de copist nici de autor.

În transcriere am reprodus exact textul manuscrisului ținînd seama și aici de indicațiile autorului date în gramatică.

Numerotația paginilor în *Istorie a prea puternicilor împărați othomani*, spre deosebire de gramatică, este cu cifre arabe. Marginal am pus sub formă de fracție, sus pe cea a Academiei, iar la numitor pagina lui Ianache Văcărescu sau a copistului.

În redarea versurilor am păstrat de asemenea aranjamentul lor din manuscris, pentru ca cititorul să-și dea seama că preocuparea lui Văcărescu a fost nu atît portretul sultanului, cît modelarea limbii române după diferite tipare de strofe și versuri.

Ne-am străduit ca cititorul să aibă o imagine cît mai exactă a scrierii și vorbirii lui Ianache Văcărescu.

Prezenta ediție cuprinde și poeziile lui Ianache, Alecu și Nicolae. La Ianache Văcărescu am urmărit poezia în ordine cronologică.

N-am reprodus separat versurile privind definiția gramaticii și versurile date ca model în gramatică pentru că ele se află în textul *Gramaticii* și nici versurile pentru caracterizarea sultanilor turci, pentru că se găsesc în *Istorie* și nu pot fi apreciate decît în context.

Am reprodus totuși versurile în acrostih publicate în *Catavasier*, 1793, cu convingerea că *Stihuri zece de cîte doaosprezece slomniri...* aparțin lui Ianache Văcărescu.

Cele trei *Molifte*, numerotate în ediția noastră de la 2—4. precum și versurile pentru *Cișmelele* lui Moruzi (5—7), au fost reproduse după textul publicat de N. Iorga în *Analele Academiei Române* seria II, tom. XXXV (1912—1913), București, 1913 p. 165—173.

Poeziile erotice au fost reproduse după manuscrisele 332 și 421. N-am respectat ordinea lor din manuscrise, ci le-am reprodus adoptînd principiul cronologic (după anii elaborării lor). Poeziile 8, 9, 11 și 14 au fost reproduse după ms. 421, iar cele cu nr. 10, 12 și 13 după ms. 332. Am încheiat cu testamentul literar adresat fiilor săi „la prea înaltul ceas al morții" — cum spune I. Voinescu II — pentru creșterea limbii românești și cinstirea patriei.

La Alecu Văcărescu am reprodus prefața sa după ms. 3238, am pus alături prefața lui Nicolae după ms. 287, fiind în legătură cu poeziile fratelui său Alecu. Poeziile lui Alecu au fost reproduse

după ms. 287 (nr. 1—25); numai poezia nr. 26 a fost reprodusă după ms. 421. Poeziile scrise în limba greacă și numerotate de la 1—9 sînt cuprinse în ms. 3238. Pentru toate am reprodus traducerea în versuri făcută de Al. Piru și publicată în *Poeții Văcărești*, București, 1961, dar am însoțit-o și de traducerea în proză făcută de un anonim în secolul al XX-lea și reprodusă de Ion Vîrtosu în *Corespondența literară între Nicolae și Iancu Văcărescu*, București, 1938.

Textul grecesc al poeziilor 8 și 9 *(Satira* și *Tatăl nostru parodiat)* a fost publicat de C. Erbiceanu în *Biserica Ortodoxă Română*, XXI (1897), nr. 3, însoțit de traducerea în versuri, reprodusă de Teodor Vîrgolici în *Primii noștri poeți*, B.P.T., București, 1954 p. 20—22. N-am reprodus această traducere pentru că ni s-a părut mai literară a lui Al. Piru.

În ce privește poeziile lui Nicolae Văcărescu, am reprodus după același manuscris 287 primele cinci, scrise de mîna sa, iar poeziile 6 și 8 după manuscrisul 421. Poezia nr. 7 după ms. 1651 Scrisorile către nepotul său Iancu Văcărescu, unele avînd contingență cu poezia sînt reproduse după ms. 1651 și 421.

Pentru că în toate operele — gramatică, istorie și poezii — întîlnim numeroase cuvinte, pentru al căror înțeles ar trebui să facem apel la dicționare, am alcătuit un glosar.

Socotim că această ediție, punînd la îndemîna cititorului și cercetătorului pentru prima dată scrieri elaborate cu aproape două secole în urmă, va contribui în mai mare măsură la definirea locului ce-l ocupă poeții Văcărești în dezvoltarea literaturii românești Apariția ei se datorește Editurii Minerva care depune eforturi pentru valorificarea moștenirii noastre literare și căreia îi aducem calde mulțumiri. Aceleași gînduri de calde mulțumiri se îndreaptă cu recunoștință către prof. dr. docent Dan Simonescu pentru îndemnul și sfaturile prețioase pe care ni le-a dat cu atita bunăvoință în timpul elaborării, precum și către Constantin Mohanu, redactor al cărții, care alături de noi a depus o muncă asiduă pentru ca ediția să apară în cît mai bune condițiuni.

CORNEL CÎRSTOIU

IANACHE VĂCĂRESCU

OBSERVAȚII
SAU BĂGĂRI-DĂ-SEAMĂ

asupra regulelor și orînduelelor grammaticii rumînești, adunate și alcătuite acumu întîiu, dă dumnealui IANACHE Văcărescul cel dă acum dicheofilax a bisericii cei mari a Răsăritului și mare vistieru a Prințipatului Valahiei, și hărăzite dă însuși la prea cinstitul, sfințitul, dă Dumnezeu iubitoriul episcopu a sfintei episcopii Rîmneculuí, chir FILARETU.

Tipărite cu porunca și blagoslovenia sfinției sale, acumu în domnia prea înnălțatului și prea luminatului prințipu a toatei Ungro-Vlahiei, NICOLAE MAVROGHENI VOEVOD.

În arhieria prea sfințitului și alesului dă Dumnezeu mitropolitu și arhiepiscopu a țării, chir GRIGORIE. La leatu 1787.

În tipografia sfintei episcopii a Rîmneculuí.

De Gheorghie sin Popa Constandinu tip. Rîmniceanul.

Prea cinstitului, sfințitului, iubitoriului de Dumnezeu episcopu a sfintei episcopii Rîmneculuĭ și Craiovei, exarhu Noului Severinu, chir Filaret

Și la cine altu să cuvine a să arătarea meșteșugul cuvîntului? Dăcîtu la îndreptătorul dă cuvîntul adăvărului? Și la ce altu să poate cerca metalul aurului și argintului, dăcîtu la piatra cea cercătoare? Dumnezeiasca providență carea te-au povățuit spre rîvna aceștii învredniciri, de a fi adică îndreptătoriu dă cuvîntul adevărului său, te-au gătit mai înnainte ca pe un vasu priimitoriu dă acest mai pre sus dă tot cuvîntul firescu dar, înpodobindu-te și cu știința cuvîntului firescu, și sau păntru căci erai înpodobit cu știința cuvîntării firești, te-au făcut îndreptătoru și cuvîntării cei pîste fire; sau păntru căci te-au ales a fi îndreptătoru cuvîntării cei pîste fire te-au înpodobit și cu știința cuvîntului firescu, // acumu ești îndreptătoriu și al unui cuvînt 2
și al altuia.

Deci un bine-credincios al acestui cuvînt ce propoveduești, care poate s-au amăgit socotindu că au alcătuit un meșteșug al cuvîntului grammaticescu, prin care să să poată dobîndi și știința cuvîntului firescu, la cine să cuvine să-l aducă? La cine să-l cearce? Și la cine să-l hărăzească altul? Dăcît la cea întru toate vrednicie a ta.

Dar cîndu și Grammatica aceasta, sau mai bine să zicu Observații asupra idiotizmii limbii noastre în starea ce să află acumu după regulile grammaticești, nu iaste dă altă limbă ce fieștește care nu au cîte puține gramma-

tici, ci iaste de limba rumînească ce nu are în starea ei nici una pînă acum, limba patriei noastre prin care cuvîntăm, limba cu care ne închinăm marelui Dumnezeu proslăvindu-l întru închinăciunea Troiții cei dă o ființă, limba cu care cuvîntîndu petrecem vieţuirea această vremelnică, și nădăjduind dobîndirea acei statornice ne străduim a o cîștiga.

Și către acestea cîndu urmează ca și această // gram-
3 matică să-și ia începutul său,dîn Mehedinți și Romanați, iarăși din eparhia sfinţeniei tale, dă unde au început a i să zămisli, au a nu firea, au pierzania ei, ce mai rămîne să facu altu? Dăcîtu la iubitoriul dă cuvîntu și fericitul tău suflet să o hărăzescu.

Știutu iaste la știința sfinţeniei tale, că marele acela Traianu împăratorul romanilor, după ce nesuferindu a mai plăti tribut și a da dajde la craiul dacilor, ce era atunci craiu al nostru, care încă dă la Domeţian rămăsese în regulă, și după ce au venit aici în doao rînduri în crăia daciloru, și au trecut apa Istrului sau a Dunării, pă trecerea cea dă piatră ce ese în județul Mehedinților, a cărîia să vede rămășița stîlpilor și pînă astăzi, la văleatu 104, dă la Hs.[1] trecîndu prin țara rumînească, și suppuindu-să țara aceasta dă către Flacu[2], arhistratigul romaiceștilor puteri, după a căruia nume au luatu și Valahia numirea (Măcar că alt gheografu zice că să numește Valahia după Ulah, numire sau nume, ce ale-
4 manii și ungurii dau romanilor)[3]. Trecîndu și împe//ratorul Traian, au mersu în Transilvania către cetatea Cermiceghetura, ce era capitale a craiului nostru Decabal, sau Decheval, precum arată și alți mulți istornici și mulți gheografi, și între toți și Meletie, ce zice că politia ce să numește acum Varel, întru care să vădu rămășițe a traianiceștii ulpii, aceasta s-au numit Cermiceghetura, sau Sarmighethusa, între apa Mureșului și a Oltului; pă care după ce au închis-o cu încungiurări, la al doilea bătălie și războiu au peritu craiul nostru

[1] Abreje hronologhic, tip. la Pariș 1753 a lui Rișer Dă Dacia Tipo. (nota autorului).
[2] Gramm. Gheograf. Fațea tip. 1760. Vineț. Tom. II. (nota autorului).
[3] Busing Tom. 8 Tip. la Lausana 1780. (nota autorului).

Decheval, a căruia i-au dusu și capul la Roma, și au suppus crăia noastră la schiptrurile romaicești. Și după ce s-au și numitu Dacicu și au dăosibit crăia noastră în provinții și eparhii romaicești, vrînd a-ș statornici stăpînirea au cugetat să facă strămutări și să trimiță colónii dîn Italia, partea cea mai cinstită atunci din Europa a stăpînirii romaicești.

Și cu acestu mijlocu politicescu, sau mai bine să-i zicu înțelepțescu, voindu să-ș facă stăpînirea ohabnică și fără dă nici o îngrijare au adusu mulțime dă latini și
5 dă italiani // aici. Și dintr-aceia cei ce s-au așăzat întru sălășluire aici, întîiu au coprinsu județul Romanaților, care le poartă numele și pînă acumu, și dinpreună cu acela și celelalte ale creștinești tale eparhii, apoi s-au întinsu și în cestelalte și în Transilvania și în Moldavia spre ținuturile Timișvarului și pă mărginile Ungariei, pă apa Tisei în susu în toată crăia dacilor.

Dar ce folosu că de au și lăcuitu aceaste frumoase eparhii romanii au fost pre cum să vede oameni dîn cei ce potu lesne a să muta, adică proști și țărani, și nu cu știință dă șiență, ci și fără de grammatică, au grăitu ei latinește și talienește ca oamenii proști. Dar crezu că dă la fiii lor au început a să și mai dăjghina limba. Și fiindu dachii împreună lăcuitori cu dînșii, sîrbii și bulgarii vecini, atîtea limbi dăosibite, și a lor fără grammatică, ce urma să fie alt la limba noastră dăcît aceia ce vedem astăzi? Căci dă ar fi fost măcar un dascal dă grammatică, astăzi am grăi toți limba latinească sau talienească, cu carele au venitu acei stăpînitori dă atuncea aicea.

6 Să cunoaște adevărul arătărilor // mele, din doao lucruri mai cu deadinsul: cel dîntîiu dîn strămutarea și dejghinarea limbii nefiind grammatică; cel dă al doilea, din a lipsi dîn limba noastră toți termenii științei, și cîte ziceri au luatu italianii dă la latini, și latinii dîn izvorul cel mai dăsăvîrșit, adică din limba grecilor.

Ar fi lucru dă mirare, și poate îl socoti fieștescine, cum în vreame dă 1601 ani nu să află vreun omu ca să grijască să coprinză starea limbii prin mijlocul a vre-

unii grammatici și să adune termenii filosofii prin vreun dicționaru, ca să poată tălmăci cu înlesnire cărțile dă știință în limba rumînească și să nu mai pue în osteneală pă lăcuitorii acestor eparhii ce vor pohti să fie știitori dă științe și dă filosofie, ca să învețe altă limbă streină, întru care să le afle acestea. Cu toate acestea, eu pociu face dăzlegarea aceștii mirări în oarește chipu cu o chibzuire socotită dă adevărată. Toți acei vechi lăcuitori a acestor eparhii, neavîndu altă limbă în urma acestor strămutări, care să fie înlățită ca și acea talienească, măcar păntru filosofii, și vreo mumă dă limbi
7 cum iaste acea // latinească păntru jîrtvele închinăciunilor bisericești (Mai vîrtosu după ce ne-au dat botezul și ne-au îndestulat dă lumina credinții și a legii ce avemu, marele împeratoru și sfîntu, Constandin, înprecumu ne încredințează și un istornicu adăvăratu [1], ntru toate, însă, la istornicile sale și la politicestile arătări numai) au îmbrățișatu limba sîrbească. Și cîtu păntru acestea, s-au îndestulatu dă dînsa pînă la anul 1688, căci să afla în preajmă dascali dă acea limbă, și s-au zămislit în urmă și aici. Iar limba rumînească o avea numai păntru a grăire și păntru negoțiu și trătăluiri politicești. Deci nici urma să să aducă oameni streini denadinsu, ca să facă cele ce am zisu sus, întru o limbă dă care însuș acei ce grăia cu dînsa nu avea trebuință dă dînsa. După acestu cuvîntu eu (măcar că cu catahrisis) pociu să zicu că limba rumînească dă la anul 1688 s-au începutu, măcar și dă era începută dă la anul 105 dă la Hristos, adică cu 1583 dă ani mai înnainte, dă cîndu s-au tălmăcitu în limba noastră legea veche și legea noao,
8 sau sfintele biblii, dă către ră//păosatul Șărban Printipul Cantacozinul, cel vrednicu dă pomenire și dă laude domnu.

Dă atunci măcar că avea biserica aceste doao sfinte cărți în limba rumînească, dar celelalte era tot sîrbești pînă în zilele fericitului ierarh, predecesorul sfinteniei tale, Damaschin, cîndu au tălmăcit *Anthologhiul*. Iar *Mineele* s-au începutu a să tălmăci dă către cel dă mai naintea arhieriei tale iubitoriu dă faceri dă

[1] Volter la *Viața lui Petru* (nota autorului).

bine, Chesarie, și s-au săvîrșitu dă către cea întru toate iubire dă bunătăți a ta, care după dreptate cu feronimie te-au trimis și numele în adevăru. Unde eu pociu să zicu (măcar că mă rog să-m dea ertăciune veri cîți mă vor auzi) că limba noastră au la 1688 au luatu începutul cel dă al doilea, sau acumu. Dă aceia și cugetîndu să aducu și această limbă a noastră în sistemă grammaticească, după starea ce să află acumu, și socotindu că au a nu firea, sau pierzania ei cea dinceputu, dîn eparhia sfinteniei tale s-au zămislitu, iubirei tale dă Dumnezeu să cuvine să o hărăzescu. Ca iarăș într-acea eparhie zămislindu-se, dă acolo să i să facă și
9 nașterea și creșterea în // celelalte părți, precum și a ne firea după dreptate și cuviință.

Înțelepte părinte, am ostenitu, ostenindu, și am obositu străduindu-mă, nu ca să facu grammatică, ci numai Băgări-dă-seamă, asupra grammaticii a limbii noastre. Un dumnezeescu părinte și dascal bisericescu [1] m-au suppus întru această trudă, cu a mă face vinovatu cîndu nu voiu face un bine ce aș putea, întocmai ca cum aș fi făcut răul ce iaste văzutu. Un filosofu latinu[2], mi-au datu în totu momentul inemă și coragiu, zicîndu-mi: nici un lucru nu iaste cu greu a să birui dă către lucrarea îndeșită și cu tărie, și dă către silința cea cu scumpătate. Dă cîte ori amu luatu condeiul să scriu, dă atîtea ori am și hotărîtu să mă părăsescu dă această epihirimă grea. Și după ce amu sositu la această stare, nu pociu iarăș să numescu Grammatică această alcătuire, fără dă numai Băgări-dă-seamă asupra idiotizmii limbii noastre spre regulile grammaticești.

Dă amu a cădea în vină, căci am făcutu un omu plin dă amathie și neștiință această îndrăzneală, să scoțu acest felu dă carte în vedeală, învinovățirea-m
10 iaste iubi//rea patriei, a vecinătății și a rumînilor ce vorbescu cu această limbă, și sîntu gata să-m iau dă la aceștia pedeapsa după vina mea.

[1] Marele Vasilie (nota autorului).

[2] Seneca (nota autorului).

Să nu să mire sfinţenia ta, dă această propunere, şi să o socotească doar ca un ritorismu. Te încredinţezu că însuş simpatrioţii miei vor să-m găsească la această alcătuire metahne şi greşăli, cîndu însă? După ce să vor face dintr-aceasta dăstoinici, şi să-i învrednicească Dumnezeu prin blagosloveniile sfinţii[i] tale.

Şi atunci le voiu da pă un filosofu latinu[1] să le răspunză, că arhistratigul să înpărtăşază dă slava ce dobîndescu ostaşii lui biruindu, iar şi dă nu vor vrea să-l auză şi vor pohti ca să priimescu a fi biruitu, la toate sufletul mieu să mulţumeşte. Şi dă amu greşală să va dăsfăima şi firea şi un filosof grecu [2] dîn cei vechi, care m-au învăţatu să moriu păntru patrie.

Întîmplarea şi norocul dă multe ori face aceia ce nu poate face timpul şi vremea. Unde puteam găsi duhovnicu ierarhu, ca să judece în taină şi nu dă faţă? Şi acela plin dă învăţătură să poată judeca grammatică? Şi acela episcop Rîmneculuí, a epar//hiei dă unde
11 s-au pierdutu a firea a grammaticii, care să voiască să-i dea începerea dă acolo? Acela dăstoinicu a-m îndrepta greşălile? Acela îndreptătoriu la cîte am trecut cu vederea? Unde puteam găsi vremea a unui mitropolitu şi arhiepiscop al ţării iubitoriu dă a vedea lucruri dă folosul patriei? Unde puteam găsi prinţip sîrguitoriu dă cele dă folosul patriei? Unde puteam găsi fraţi boeri, carii să nu-m judece îndrăzneala, ci să-m laude rîvna? Dă aceia şi fericescu momenturile ce aducu atîtea îndestulări nenădăjduite în vreme, şi de aceia aducîndu această osteneală a mea în mîinile sfinţeniei tale, a unui judecătoriu, întocmai-următoriu numelui propriu, şi înpodobitu şi cu toate cele ce sîntu trebuincioase spre înfăţişarea aceştii cărţi, mă rogu întru Hs., fii sîrguitoriu, a fi aceasta începere dă învăţătură, iar nu privelişte dă trecere dă vreme.

1 Salustie (nota autorului).

2 Thalis (nota autorului).

Şi eu iarăş mă aflu în osîrdie ca să aducu dă voiu avea viaţă şi un dicţionaru la vedere, iar dă nu mă voiu învrednici, lasu clironomi şi pă fii[i] miei cei tru-
12 peşti, şi pă fii[i] miei cei gramma//ticeşti, ca să clironomisească dragostea, rîvna şi silinţa mea cea păntru binele, cinstea şi folosul simpatrioţilor şi a patriei.

1787, ianuarie

Al sfinţeniei tale

întru Hs. fiiu smeritu şi gata slugă,

IANACHE VĂCĂRESCUL dicheofilax al bisericii cei mari a Răsăritului şi marele vistieru al Prinţipatului Valahiei.

Cu mîna mea.

13

GRAMMATICĂ RUMÎNEASCĂ

CARTE DÎNTÎIU

PARTEA DÎNTÎIU:

Ce iaste Grammatica? Şi păntru înpărţeala slovelor, şi păntru părţile cuvîntului

Grammatica iaste meşteşugul cuvîntului care arată construcţiul, sau sindaxis, adică alcătuirea părţilor cuvîntului şi orthografia cu care să poată neştine a scriere bine şi meşteşugeşte.

Aceasta să înparte în părţile cuvîntului, carele la noi sîntu noao. Deci pînă a nu arăta dă aceste părţi, prin carele să alcătueşte fieşteşce cuvîntu, urmează să arătu întîiu păntru slove şi păntru înpărţeala lor, fiindu că acestea sîntu acelea ce făcîndu adunare întru una, arată şi termenii şi cuvîntul la vedere.

Păntru slove şi înpărţeala lor

Slova iaste o parte mică a glasului şi nu să înparte,
14 şi la noi sîntu slove treizeci şi // trei: а, б, в, г, д, е, ж, з, ї, и, к, л, м, н, о, п, р, с, т, ф, θ, χ, ъ, ѫ, ѡ, ц, ч, ш, щ, ѯ, ѱ, ц̣, ѵ.

Figură

Аа, Ббб, Вв, Гг, Дд, Єє, Жж, Зз, Іі, Ии, Кк, Лл, Мм, Нн, Оо, Пп, Рр, Сс, Тт, Θθ, Фф, Хх, Ъъ, Ѫѫ, Ѡѡ, Цц, Чч, Шш, Щщ, Ѯѯ, Ѱ, Цц̣, Ѵѵ.

Dîntr-acestea sînt glasnice noao: а, е, і, и, о, ъ, ѫ, ѡ, ѵ,

Şi neglasnice doao-zeci-şi-patru: б, в, г, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, θ, ф, χ, ц, ч, щ, щ, ѯ, ѱ, ц̣.

Şi să numescu glasnice, căci fieşteşcare singură îş glăsueşte pronunţia sa: а, е, ї. Nemaifiind trebuinţă a zice *alfa*, sau *azu* şi *est* şi *ijă*.

Iar ceale neglasnice să numesc aşa căci nu poate o
15 slovă singură să-ş glăsuiască pro//nunţia sa dă nu va fi legată cu vreuna dîn cele glasnice; б singur nu să poate zice dă nu să va scrie şi е. Şi aşa să zice ве şi asemenea şi celelalte.

Deci dîn slovele cele glasnice carele sîntu lungi sau mari trei: и, ѫ, ѡ şi scurte sau mici trei: е, о, ъ, şi dă obşte iarăş trei: а, і, ѵ. să făcu difthonghi.

Difthongul iaste o unire dă doao slove glasnice într-o pronunţie, şi să numeşte dă greci aşa.

Şi la noi sîntu difthonghi optu: еѵ, ѣ, ꙗ, ю, ѥ, оа şi ѡа, ȣ şi ѵ mut. Şi să făcu dîn: е,ѵ=е,ѵ; dîn е,а=ѣ; dînї,а=ꙗ dînї,о=ю; dînї,е=ѥ; dîn о,а=оа; dîn ѡ,а=ѡа; dîno,ѵ=ȣ şi ѵ.

Iar dîn cele neglasnice avem îndoite б, з, щ, ѯ, ѱ, şi să numescu îndoite căci să facu dîn doao neglasnice una: dîn м п = б; dîn г д=з dîn ш т=щ dîn к с=ѯ; dîn п с=ѱ.

Şi schimbătoare: в, г, д, ж, з, к, м, с, т, ц, щ. Şi acestea să numescu schimbătoare, căci să schimbă la înduplecările numelor şi la furmările graiurilor cum в cu м, г cu ц̣, д—з к—ч т—ц, с к în щ, cum să va vedea.

16 Iar neschimbătoare л, н, п, р, θ, ф // χ, ш. Ci păntru acestea toate vomu arăta pre largu la partea dintîiu a cărţii a doao, unde avemu să scriemu păntru pronunţia slovelor şi păntru orthografie.

Ci dar din slovele acestea să face *silaba* sau *slomnirea*, adică *cu*, din care apoi şi termenul sau zicerea *cutare*. Şi dintr-acestea apoi şi cuvîntul: *Cutare citeşte*.

Păntru slomnire

Slomnirea ce să zice *silabă* iaste o înpreunare dă doao slove cît dă puţinu adică ба; să poate face şi din trei, cum прѣ , şi din patru, cum скріȣ. Însă să pot

numi și slovele glasnice slomniri, cum а, е, ѡ, și celelalte.

Păntru ziceri

Zicerea sau *termenul*, care să numește dă greci *lexis*, iaste o parte mică din care să alcătuește un cuvîntu, adică *eu, mergu, în, cutare, loc.* Toate acestea în parte ziceri să numescu.

Păntru cuvîntu

Iar *cuvîntul* iaste o adunare dă *ziceri*, înțelegere dăsăvîrșitu arătîndu, adică *Eu mergu în, cutare locu.* Și toate
17 aceste ziceri // un *cuvînt* să numescu.

Și *cuvîntul* are noao părți carele sîntu acestea: *articol* adică *încheerea, nome* adică *nume, pronome* adică *pronume, verbu* adică *graiu, partițipie* adică *părtășire, propozițione* adică *propunere, adverbiu* adică *spre graiu, congiunțione* adică *legare*, și *interiețione.*

Dintr-acestea, *articolul, nomele, pronomele, verbul, partițipie* să înduplecă, iar *propunerea, adverbiul, congiunțione* și *interiețione* nu să înduplecă.

Articolul, adică *încheerea*, iaste una dîn părțile cuvîntului ce să înduplecă și, adăogîndu-se sau unindu-se la nume și la pronume, are putere a hotărî și a face să să înțeleagă lucrul ce s-au arătat mai înnainte.

Nome, sau *numele*, iaste iarăși o parte a *cuvîntului* înduplecătoare prin *căderi*, care însemnează vreun lucru, fără de a arătare vreme sau timpu, cum: *omu, Petru, bunătate.*

Pronome, sau *pronumele*, iaste parte ce să înduplecă, care coprinde locul numelui, cum: *eu, tu, elu, cesta, cela.*

Verbul, sau *graiul*, iaste o parte a cuvîntului ce să
18 furmează, care arată vreun lucru, cu *vreme* // și *timpu: iubescu, scriu, citescu*, și să înțelege că acumu.

Partițipiul, sau *părtășirea*, iaste o parte care să și furmează la graiu, să și înduplecă la nume, dă aceia să zice *părtășire*, căci să înpărtășază la doao părți, și furmîndu-se dă un graiu arată vreun lucru ce s-au însemnatu dă dînsul, cum: *pîrîș* și *pîrîtu, iubitoru* și *iubitu* vine după *pîrăscu* și *iubescu.*

Propozițione, adică *propunerea*, iaste una dîn părțile ce nu să înduplecă, care adăogîndu-se la o altă parte a cuvîntului are puteare a o dăosebi la cădere și la arătare, cum: *mergu s p r e București; viu dă la Tîrgoviște; întru în cetate; amu grăitu p ă n t r u tine.*

Adverbiu, sau *spre graiul*, iarăș din părțile cele [ne] înduplecătoare iaste. Și acesta adăogîndu-se și unindu-se la graiu are putere a tălmăcirea lucrările sale, adică: *Petrul grăiaște î n ț e l e p ț e a ș t e; Alexandrul scrie b i n e.*

Congiunțione, sau *legarea*, iaste parte dîn ceale ce nu să înduplecă și are putere a uni și a lega întru una părțile cuvîntului, adică: *și, păntru, păntru-căci, deci.*

19 *Interiețione*, iarăș din părțile ce nu să înduplecă // iaste și unindu-se și intrîndu prin vorbe dăscopere și arată patimile sufletului, cumu: *ah, oh, vai mie.*

Și acestea sîntu părțile cuvîntului toate. Deci acumu să le arătămu dăosebi pă fiește̦scare, păntru ca să facem pă acei ce le-au cunoscutu numai să le și bine cunoască.

PARTEA A DOAO A CĂRȚII DINTÎIU

Păntru articol sau încheere

Articolul sau *încheetura* iaste una din părțile cuvîntului ce să înduplecă, care adăogîndu-se și unindu-se la nume și la pronume are puteare a hotărî și a face să să înțeleagă lucrul ce s-au zis mai înnainte. La acesta sîntu

trei următoare, adică *gheneru* sau *neamu*, *număru*, și *cădere*.

Pentru aceste trei următoare la articol, fiindu următoare și la nume, le arătăm pă largu acolo cîte trele.

20 Orînduiala înduplecărilor ale articolilor: //

	Bărbătești	*Fămeești*	*Neutre*	*Obștești*
	Singurite	*Singurite*	*Singurite*	*Singurite*
Nominativă	l, le, a !	a, oa, ea	l, le	a
Ghenitivă	lui, a, i le a lui	i, a, de	lui, de	a, i, dă
Dativă	la	la	la	la
Acuzativă	pă, l, le	pă	pă le	pe
Vocativă	o, le	o	o	o
Ablativă	de la	de la	de la	de la
	Înmulțite	*Înmulțite*	*Înmulțite*	*Înmulțite*
Nominat.	i	le	le	le
Ghenit.	lor, de	lor, a de	a, lor, de	lor, de
Dativă	la	la	la	la
Acuzat.	pă, i	pă, le	pă, le	pă, le
Vocat.	o, lor	o	o	o
Ablat.	dă la	de la	dă la	dă la

21 Calul, șarpele — Marie, oglindă, șa — Lucru, bine — Slugă, vită, gazdă //

Mai avemu doao chipuri dă articoli: unul arătătoriu și săvîrșitoriu, cum: *cel, cea, cel, cea ;* altul nesăvîrșitoriu, *un, o, un, o.* Însă nu să zicu articoli, căci sîntu pronume, ci să numescu articoli dă pronume și să vor vedea la pronume: *cel calu, cea oglindă, cel lucru, cea slugă ;* și *un omu, o oglindă, un lucru, o gazdă.*

Articolii, cu toate că la alcătuirea lor ar trebui dă a pururea să să pue înnaintea numelui și pronumelui, dar la limba noastră nu să urmează așa, ci au rămas idiotizmă sau însușire a limbii dă a să pune unii înnaintea numelui și pronumelui, iar alții în urmă după căderi. Însă, cu toate acestea, și această urmare, de să și vede în oareșcare chipu, fără regulă dăsăvîrșitu, dar și această ne-nregulare păzește canoane la toate locurile.

Și la cele bărbătești căderea dativă: *la ;* și căderea acuzativă: *pă ;* căderea vocativă *o* să punu dă a pururea înnaintea tuturor numelor și pronumelor, cum și căderea ablativă iarăș înnainte, căci această cădere vine dă la propoziționc, iar căderea nominativă totdeauna să pune în urma numelui și pronumelui, însă la numele
22 ce să săvîr//șăscu cu *u* și *iu* să pune articolul *l*, cum: *omu-omul ; pomu-pomul ; fiiu-fiiul.*

Iar la numele ce să sfîrșescu cu *e* legat cu altă slovă glasnică, să pune articolul *le*, cum: *șarpe-șarpele ; verde-verdele ;* la acestea căderea ghenitivă să pune în urmă: *omului, fiiului, șarpelui.* Și căderea acuzativă *l* și *le* să pun iar în urmă ; și vocativă *le* iar în urmă.

Iar numele ce vinu săvîrșite în slovă neglasnică și în *e* curatu și în *i* legat și în *ă*, afară din cele obștești, la căderea nominativă nu priimescu articoli, cum: Ioan, Ștefan, Ilie, Gheorghie, Pantazi, Pană. Și la acestea căderea ghenitivă să pune înnainte [1]. Și acestea păzescu mai bună regulă: lui Ioan, lui Ilie.

Iar la numele obștești ce să săvîrșăscu cu *ă*, să alcătuește căderea nominativă cu *a*, cum, *slugă, slugăa-sluga*, tăindu-se *ă* păntru reaoa glăsuire, ca să nu fie alăturate doao slove glasnice ce nu să pot potrivi. Și ghenitiva cădere cu *i* și să pune după nume: *slugăi* și *slugii*, și la cele înmulțite numere. Iar cu asemenea
23 orînduială urmează încă și numele dăla // a doao înduplecare, ce nu au articol la căderea nominativă, la numărul înmulțitu au și să alcătuește în urma numelui și ghenitiva asemenea: *Ioanii, Ioanilor.*

Articolii neutri urmează a să alcătui cu numele ca și cei bărbătești ai acei înduplecări dîntîiu, precum să va arăta la nume și la înduplecările sale, avînd dăosebire numai la numărul înmulțitu.

Cele fămeești articole *a, oa* și *ea*, căderea nominativă tot în urma numelui să scriu. Și *ea* nu doară că iaste dăosebitu articol, ci tot *a* iaste, dar de vreme ce *e* și *a*

[1] În textul de bază greșit: în *urmă*. Corectat *înnainte* după ediția de la Viena, p. 14.

fac acest difthongu oricîndu să va întîmpla *e* la sfîrșitul numelui, fiindcă urmează a cădea înnaintea lui *a* să face difthongu, iar articolul iaste tot *a*, cum: *vreme* vrînd a să îndupleca rămîne a să zice *vremea*. Și ca să nu să facă pronunția urîtă să zice *vremea; muere-muerea, lege-legea.*

Iar cînd vor cădea a fi numele cu doao glasnice la sfîrșitu, vrîndu a să pune și articolul *a* să fac trei. Deci atunci păntru reaoa glăsuire să tae dă la nume slova după urmă, cum iaste: Marie, Mariea [e-a], sau Mariea [ea = diftong], însă păntru reaoa glăsuire să tae *e* dă
24 totu // și rămîne *Maria, Anastasia,* fămea.

Așijderea și cîte nume să sfîrșăscu cu *ă:* fiindu că *ă* cu *a* nu să potu alcătui, să tae și *ă* dă tot și să zice *fată;* nu *fatăa,* ci *fata, vacă-vaca, săracă-săraca* și toate celelalte.

Cele ce să săvîrșăscu cu *a* și *ea* priimescu articolul *oa* adică: *șa-șaoa, ipîngea-ipîngeaoa.*

Ghenitiva *i* să pune în urma numelui, iar părticica *a* înnainte [1], adică: *Mariei* și *a Mariei.* Iar la celelalte căderi urmează și cele fămeești acelor bărbătești.

PARTEA A TREIA A CĂRȚII DÎNTÎIU

Păntru nume

Nome sau *nume* iaste parte a cuvîntului care să înduplecă prin căderi. Și la nume sîntu următoare: *ghenerii* sau *neamurile, furme, numere, căderi* și *înduplecări.*

Gheneri sau *neamuri* sîntu cinci, gîndite și socotite, iar obicinuite și cunoscute patru:

bărbătescu, cum: timpu, înțeleptu, craiu, cîine, șarpe;
25 *fămeescu,* cum: fămea, crăiasa, Maria, oglinda.//

[1] În textul de bază greșit: *în urmă;* corectat *înnainte* după ediția de la Viena, p. 16.

neutru sau dă nici-unul, cum: obiceiu, lucru, lemnu, nume, bine.

obștescu, cum: slugă, vită, barză, gazdă; să zice obștescu căci să obicinuește a să arăta amîndoao neamurile dă mai sus cu o numire, adică și partea bărbătească și partea fămeiască. Mai sîntu și alte nume obștești care să înduplecă la înduplecarea bărbătească, cum: *omul* și altele.

confuzu care cu un glas slujaște dă a să numi și partea bărbătească și partea fămeiască, cum: *vulturul, privighitoarea, rîndurea, șoarice, șarpe, broască,* deci acest ghener, fiindu că să înduplecă sau la înduplecarea bărbătească, și să înțelege și partea fămeească, cum *vulturul,* sau la înduplecarea fămeiască și să coprinde și cea bărbătească, cum *privighitoare,* neavîndu dăosebită înduplecare, nu mai să socotește confuzu, cum și iaste, iar să înduplecă la înduplecările bărbătești și fămeești.

Furme sîntu trei: *nealcătuit pusu, alcătuit suppus* și *mai alcătuit prea-suppus.*

Numere sîntu doao: *singuritu,* adică *timpu; înmulțit — timpi.*

Căderi sîntu șase:

1) nominativă, adică numitoare;
2) ghenitivă, adică nemuitoare;
26 3) dativă, adică dătătoare; //
4) acuzativă, sau pricinuitoare;
5) vocativă, sau chemătoare;
6) ablativă, adică aducătoare.

Înduplecări, noi avem doao. La cea dintîiu să înduplecă toate numele bărbătești, fămeești, neutre și obștești ce priimescu articol la căderea numitoare, și sîntu toate acelea ce priimescu cu slovă glasnică. La cea dă a doao să înduplecă toate cele ce nu priimescu încheetură la căderea numitoare, carele sîntu acele ce să săvîrșescu cu slovă neglasnică și cu *e* curat, și cu *i,* bărbătești și fămeești nume.

Înduplecarea dîntîiu

Gheneru bărbătescu — Număru singuritu

Nominativă: timpul
Ghenitivă: timpului
Dativă: la timpu
Acuzativă: pă timpu, și timpul
Vocativă: o timpe, și timpule
Ablativă: dă la timpu.

Iar gheneru bărbătescu

N.: șarpele
G.: șarpelui
D.: la șarpe
A.: pă șarpe, și șarpele
V.: o șarpe
Ab.: dă la șarpe//

27 *Număru înmulțitu*

Nominativă timpii
Ghenitivă: timpilor
Dativă: la timpi
Acuzativă: pă timpi, și timpii
Vocativă: o timpi, și timpilor
Ablativă: dă la timpi.

Pă această înduplecare să înduplecă și altele asemenea cum: omul, tatăl, fiiul, pomul, calul, vasul, domnul, craiul, și toate cele asemenea lor.

N.: șărpii
G.: șărpilor
D.: la șărpi
Ac.: pă șărpi
V.: o șărpi, și șărpilor
Ab.: dă la șărpi.

Pă această înduplecare să înduplecă și altele asemenea cum: verdele

Gheneru fămeescu

Singuritu

Nom.: vremea
Ghen.: vremii
Dat.: la vreme
Acuz.: pă vreme, și vremea
Vocat.: o vreme, și vremeo
Ablat.: dă la vreme.

28 *Înmulțitu*

N.: vremile
G.: vremilor
D.: la vremi
Ac.: pă vremi, și vremile
V.: o vremi, și vremilor
Ab.: dă la vremi.

Iar gheneru fămeescu

	Singuritu		*Înmulțitu*
N.:	Maria	N.:	Mariele
G.:	Mariei	G.:	Marielor
D.:	la Marie	D.:	la Marii
Ac.:	pă Maria, și Maria	Ac.:	pă Marii, și Mariele
Voc.:	o Marie, și Mario	V.:	o Marii și Marielor
Ab.:	dă la Maria	Ab.:	dă la Marii

Gheneru făm.:

	Singuritu		*Înmulțitu*
N.:	masa	N.:	mesele
G.:	mesii	G.:	meselor
D.:	la masă	D.:	la mese
Ac.:	pă masă, și masa	Ac.:	pă mese, și mesele
29 Voc.:	o masă	Voc.:	o mese, și meselor
Ab.:	dă la masă	Ab.:	dă la mese

	Singuritu	*Înmulțitu*
N.:	șaoa	șalele
G.:	șalii	șalelor
D.:	la șa	la șale
Ac.:	pă șa, și șaoa	pă șale, și șalele
Voc.:	o șa	o șale, și șalelor
Ab.:	dă la șa	dă la șale

Gheneru neutru

	Singuritu	*Înmulțitu*
N.:	lucrul	lucrurile
G.:	lucrului	lucrurilor
D.:	la lucru	la lucruri
Ac.:	pă lucru, și lucrul	pă lucruri, și lucrurile
V.:	o lucru	o lucruri, și lucrurilor
Ab.:	dă la lucru	dă la lucruri

	Singuritu	*Înmulțitu*
N.:	binele	binile
G.:	binelui	binilor
D.:	la bine	la bini
Ac.:	pă bine, și binele	pă bine, și binile
V.:	o bine	o bini, și binilor
Ab.:	dă la bine //	dă la bine

Însemnează că numele bărbătești cu cele neutre la înduplecare să aseamănă, și toată dăosebirea numeloru bărbătești dîn cele neutre stă numai la căderea nominativă și acuzativă a numărului înmulțitu.

Gheneru obștescu

	Singuritu	*Înmulțitu*
N.:	sluga	slugile
G.:	slugăi, și slugii	slugiloru
D.:	la slugă	la slugi
Ac.:	pă slugă, și sluga	pă slugi, și slugile //
V.:	o slugă	o slugi, și slugilor
Ab.:	dă la slugă	dă la slugi

Pă această înduplecare să înduplecă și *gazdă* și *barză* și *pradă* și cîte să potu lua și la parte bărbătească și fămeiască.

Înduplecarea a doao

Gheneru bărbătescu

	Singuritu	*Înmulțitu*
N.:	Ioan	Ioanii
G.:	lui Ioan	Ioanilor
D.:	la Ioan	la Ioani
Ac.:	pă Ioan	pă Ioani
V.:	o Ioane	o Ioani, și Ioanilor
Ab.:	dă la Ioan	dă la Ioani

Altu nume bărbătescu

	Singuritu	*Înmulțitu*
N.:	Gheorghie	Gheorghii
G.:	lui Gheorghie	Gheorghilor
D.:	la Gheorghie	la Gheorghii
Ac.:	pă Gheorghie	pă Gheorghii //
Voc.:	o Gheorghie	o Gheorghilor
Ab.:	dă la Gheorghie	dă la Gheorghii

Așijderea și *Pantazi, Pană* și alte nume după canonu ce s-au zis aici să înduplecă.

Gheneru fămeescu

	Singuritu	*Înmulțitu*
N.:	Elisavet	Elisavetele, și Elisavtele
G.:	Elisavetei, și Elisavtei	Elisavetelor, și Elisavtelor
D.:	la Elisavet și Elisavta	la Elisavete, și Elisavte
Ac.:	pă Elisavet și Elisavta	pă Elisavete, și Elisavte
V.:	o Elisavet, și Elisavto	o Elisavete, și Elisavtelor
Ab.:	dă la Elisavet, și Elisavta	dă la Elisavete, și Elisavte

Pă această furmă și înduplecare să înduplecă și *Iudith* și alte nume ce să săvîrșăscu cu slovă neglasnică.

Păntru chipurile numelui

Chipuri întru carele să înparte numele sîntu multe, precumu să vor vedea, dar cea mai aleasă și mai dăsă-
33 vîrșit înpărțeală iaste în nume *so//stantivu*, adică *ființat*, și nume *adietivu*, adică *sprepusu*.

Sostantivu nume iaste acela ce însemnează o ființă sau vreun lucru care să coprinză ființa care ia dă sineși să să coprinză și să să poată alcătui fără dă altu nume cu care să fie unitu, cum: *ceriu, omu, pămîntu, apă.*

Iar adietivu iaste acela ce însemnează mijlocul sau felurimea lucrului și nu să obicinuește la alcătuiri fără dă a nu să uni cu un nume ființatu, sau zicîndu-se, sau gîndindu-se. Și zicîndu-se, cum: omul *înțeleptu*, iar gîndindu-se, cum: *înțeleptul.*

Exemplu

Nume sostantive sau ființate	ceriu - - frumosu omu - - înțeleptu pămîntu - - mare apă - - bună	Nume adietive sau sprepuse

Numele sostantive să înduplecă numai într-un feliu, după cum îi va fi gheneru, sau bărbătescu, sau fă-
meescu, sau neutru, sau obștescu, cum: *ceriul, omul.* //
Iar numele adietive să înduplecă în toate felurile,
34 adică *frumosu, frumoasă, bun, bună, înțeleptu, înțeleaptă.*

Mai sîntu doao chipuri dă nume, adică *propriu*, sau *însuș* și *apelativu*, sau *adusu*. Și *propriu* iaste acel ce să înparte la vreun lucru sau față ca aceasta: *Pătru, Ștefan, București, Tîrgoviștea.*

Iar cel *apelativu* iaste acela cu care să numescu multe lucruri și multe perzone, ce sîntu totu într-acel chip cu o numire, însă dăsăvîrșitu, cum ar fi omu în

care să coprinde Pătru și Ștefan; și politie întru care să coprinde Bucureștii și Tîrgoviștea.

Exemplu

Nume proprii	Pătru Ștefan	omu	nume apelative//
	Ioan Bucureștii		
35	Tîrgoviștea Craiova	politie	

Mai sîntu trei chipuri ale numelui carele să numescu: *positivu* sau *puitoriu, comparativu* sau *alegătoriu, superlativu* sau *covîrșitoriu.*

Positivu e tot numele sprepus în furma lui, adică *bunu, rău mare, micu.*

Comparativu e totu numele acela ce însemnează adaosu sau scădere din numele positivu, care la noi să alcătuiește cu părticica *mai*, adică: *mai bunu, mai rău, mai mare, mai micu.*

Superlativu să numește tot numele ce covîrșaște toată rîvna adăogării, care și acesta la noi să alcătuește cu părticica *prea*, adică: *prea bunu, prea mare, prea rău.*

Positivu sau *puitoriu*	*Comparativu* sau *alegătoriu*	*Superlativu* sau *covîrșitoriu*
bunu	mai bunu	prea bunu
înțeleptu	mai înțeleptu	prea înțeleptu
mare	mai mare	prea mare
frumosu	mai frumosu	prea frumosu//

36 Mai iaste un chipu dă nume ce să numește *numărătoriu*, adică: *unul, doi, trei, patru.* Ci la acestu nume, numai *unul* să înduplecă dă la numărul unitu și pînă la sfîrșitu, iar *doi, trei, patru* să înduplecă numai la număru înmulțitu și totdeauna cu pronume, cumu iaste: *cei doi, cei trei,* și toate asemenea.

Mai iaste un chipu ce să zice *orînduitoriu: întîiu, al doilea, al treilea.*

Mai iaste un chipu ce să zice *înpărțitoriu: cîte unul, cîte doi, fieșcare, unul dîn doi, altul, oareșcare, oareșcine.*

Mai iaste un chipu dă nume carele să numescu *legate* sau *relative*, căci să țină unul dă altu, cum iaste: *tată, fiiu, stăpîn, slugă*, dă vreme ce zicîndu *tată* urmează să arăți al cui, așa și fiiu, și stăpînu, și slugă, și altele.

Mai iaste un chipu ce să numește *întrebătoriu: cine? cui? pă cine?* și *care? căruí? la care? pă care?*

Mai iaste un chipu ce să zice *mîngîitoriu*, sau *răsfățătoriu*, căci răsfață și desface un nume dîn mare micu, adică: *mare, măricelu, micu, mititelu, bunu-bunișoru,*
37 și *călușălu, omenașu, nevestică*, și altele. //

PARTEA A PATRA A CĂRȚII DÎNTÎIU

Păntru pronume

Pronome sau *pronumele* iaste parte a cuvîntului ce să înduplecă, care coprinde locul numelui, și să înparte în multe chipuri: *perzonalu, dobînditoriu, adeveritoriu, arătătoriu, relativu, dă felurime, dăosebitoriu, de gheneralitá, dă cîtățime.*

La pronume sîntu următoare patru: *gheneru, număru, cădere* și *față.*

Pronume perzonalu sau primitivu
Fața dîntîiu

Singurite		*Înmulțite*	
Nominativă:	eu, m, mă	N.:	noi, ne, ni
Ghenitivă:	mie, îm, m, mi, de mine	G.:	noao, de noi
Dativă:	la mine	D.:	la noi
Acuzativă:	pă mine, mă, m	Ac.:	pă noi, ne
Vocativă:	---	V.:	------
38 Ablativă:	dă la mine	Ab.:	dă la noi //

Fața a doao

Singuritu	*Înmulțitu*
N.: tu, te, t	N.: voi, vă
G.: ție, ț, îț, ți, dă tine	G.: voao, dă voi
D.: la tine	D.: la voi
Ac.: pă tine, te	Ac.: pă voi, vă
V.: o tu	V.: o voi
Ab.: dă la tine	Ab.: dă la voi

Fața a treia, care-și are patru gheneri

Singuritu	*Înmulțitu*
N.: elu, l, să, s	N.: ei, i, să, s
Ghen: lui, dă elu, ș, îș, i, îi	Ghenetivă: lor, le, dă ei, îș, ș
Dat: la elu	D.: la ei
Ac.: pă elu, îl, l, să, s	Ac.: pă ei
V.: -----	V.: ----
Ab.: dă la elu	Ab.: dă la ei

Fămeescu. Singuritu — *Înmulțitu*

39 N.: ia, să, s	N.: ele, le, l, să, s
G.: ei, i, îi, ș, îș	G.: lor, ș, îș, de
D.: la ia	D.: la ele
Ac.: pă ia, o, să, s	Ac.: pă ele, le, l
V.: ----	V.: ----
Ab.: dă la ia	Ab.: dă la iale

Neutru. Singuritu — *Înmulțitu*

N.: l, să, s	N.: le, l, să, s
G.: lui, i, îi, îș, ș	G.: lor, îș, ș
D.: la elu	D.: la ele
Ac.: pă elu, l, să, s	Ac.: pă ele, le, să, s
V.: -----	V.: ----
Ab.: dă la elu	Ab.: dă la ele

Obștescu. Singuritu — *Înmulțitu*

N.: a, să, s	N.: le, l, să, s
G.: i, îș, ș	G.: lor, îș, ș
D.: la ia	D.: la ele

Ac.: pă ia, a, o, să, s	Ac.: pă ele, l, le, să, s
V.: - - - -	V.: - - - -
Ab.: dă la ia	Ab.: dă la ele//

40 **Pronume dobînditoru, sau positivu**

Fața dintîiu

Bărbătescu. Singuritu	*Înmulțitu*
al mieu, m, a mieu, mieu	ai miei, miei
al nostru, a nostru, nostru	ai noștri, noștri

Fămeescu. Singuritu	*Înmulțitu*
a mea, mea, m	ale mele, mele
a noastră, noastră	ale noastre, noastre

Neutru. Singuritu	*Înmulțitu*
al mieu, m, a mieu	ale mele, mele
41 al nostru, nostru	ale noastre, noastre //

Obștescu. Singuritu	*Înmulțitu*
a mea, mea, m	ale mele, mele
a noastră, noastră	ale noastre, noastre

Fața a doao

Bărbătescu. Singuritu	*Înmulțitu*
al tău, și tău	ai tăi, vă
al vostru, vă	ai voștri, vă

Fămeescu. Singuritu	*Înmulțitu*
a ta, și ta	ale tale,
a voastră, voastră	ale voastre

Neutru. Singuritu	*Înmulțitu*
al tău, tău, ț	ale tale, tale
al vostru, vă	ale voastre, voastre

Obștescu. Singuritu	*Înmulțitu*
ta, a ta	ale tale, tale
42 a voastră, voastră	ale voastre, și voastre //

Fața a treia

Bărbătescu. Singuritu	*Înmulțitu*
al său, său	ai săi, săi
al lor, lor	ai lor, lor

Fămeescu. Singuritu	*Înmulțitu*
a sa, sa	ale sale, sale
a lor, lor	ale lor, lor

Neutru. Singuritu	*Înmulțitu*
al său, său	ale sale, sale
al lor, lor	ale lor, lor

Obștescu. Singuritu	*Înmulțitu*
a sa, sa	ale sale, sale
a lor, lor	ale lor, lor

Pronume aseverativu sau adeveritoriu

Fața întîiu

	Singurită	*Înmulțită//*
43	N. însumu	N. înșine
	G. de sinemu, dă însumu	G. dă sinene, dă înșine
	D. la sinemu, la însumu	D. lă sinene, la înșine
	Ac. pă sinemu, pă însumu	Ac. pă sinene, pă înșine
	V. - - - - -	V. - - - - -
	Ab. de la sinemu, de la însumu	Ab. de la sinene, de la înșine

Fața a doao

	Singurită	*Înmulțită*
	N. însuți	N. înșivă
	G. dă sineți, dă însuți	G. dă sinevă, dă înșivă
	D. la sineți, la însuți	D. la sinevă, la înșivă

Ac. pă sineți, pă însuți
V. - - - -
Ab. dă la sineți, dă la însuți

Ac. pă sinevă, pă înșivă
V. - - - - -
Ab. dă la sinevă, dă la înșivă

Fața a treia

Singurită

N. însuși
G. dă sine, dă însuși
D. la sine, la însuși
Ac. pă sine, pă însuși
V. - - - - - -
Ab. dă la sine, dă la însuși

Înmulțită

N. înșiși
G. dă sineși, dă înșiși//
D. la sineși, la înșiși
Ac. pă sineși, pă înșiși
V. - - - - - -
Ab. dă la sineș, dă la însuși

Pronume dimostrativu sau arătătoriu

Furma dîntîiu, fața a treia, mai apropiată

Bărbătescu. Singuritu

N. acestu, și cestu, și ăstu
G. acestui, și cestui, și ăstui, și acestuia
D. la acesta, și cesta, și ăsta
Ac. pă acesta, și cesta, și ăsta
V. - - - - - - - -
Ab. dă la acesta, și cesta, și ăsta

Înmulțitu

N. acești, și cești, și ăști
G. acestor, și cestor, și ăstor, și acestora
D. la acești, și cești, și ăști
Ac. pă acești, și cești, și ăști
V. - - - - - - - -
Ab. dă la acești, și cești, și ăști

Fămeescu. Singuritu

N. aceasta, și ceasta, și asta
G. aceștii, și ceștii, și ăstei
D. la această, și ceastă, și astă

Ac. pă această, și ceastă, și astă
V. - - - - -
Ab. dă la această, și ceastă, și astă

Înmulțitu

N. aceste, și ceste, și aste
G. acestor, și cestor, și ăstor
D. la aceste, și ceste, și aste
Ac. pă aceste, și ceste, și aste //
V. - - - - - - - -
Ab. dă la aceste, și ceste, și aste

Neutru. Singuritu

N. acestu, și cestu, și ăstu
G. acestui, și cestui, și ăstui
D. la acesta, și cesta, și ăsta
Ac. pă acesta, și cesta, și ăsta
V. - - - - - -
Ab. de la acesta, la cesta, și ăsta

Înmulțitu

N. aceste, și ceste, și aste
G. acestor, și cestor, și ăstor
D. la aceste, și ceste, și aste
Ac. pă aceste, și ceste, și aste
V. - - - - -
Ab. dă la aceste, și ceste, și aste

Obștescu. Singuritu

N. aceasta, și ceasta, și asta
G. aceștii, și ceștii, și ăștii
D. la această, și ceastă, și astă
Ac. pă această, și ceastă, și astă
V. - - - - -
Ab. dă la această, și ceastă, și astă

Înmulțitu

N. aceste, și ceste, și aste
G. acestor, și cestor, și ăstor
D. la aceste, și ceste, și aste

Ac. pă aceste, și ceste, și aste
V. - - - - -
Ab. dă la aceste, și ceste, și aste//

46 *Furma a doao. Fața a treia, mai dăpărtată*

Bărbătescu. Singuritu	*Bărbătescu. Înmulțitu*
N. acela, cela, cel, și ăla	N. acei, și cei, și ăi
G. acelui, celui, ălui, și aceluia	G. acelor, și celor, și ălor
D. la acela, și cela, și ăla	D. la acei, și cei, și ăi
Ac. pă acela, și cela, și ăla	Ac. pă acei, și cei, și ăi
V. - - - - -	V. - - - - -
Ab. dă la acela, și cela, și ăla	Ab. dă la acei, și cei, și ăi

Fămeescu. Singuritu	*Înmulțitu*
N. aceia, și ceia, și aia, cea, a	N. acele, și cele, și ale
G. acei, și cei, și ăi	G. acelor, și celor, și ălor
D. la acea, și cea, și a	D. la acele, și cele, și ale
Ac. pă acea, și cea, și aia	Ac. pă acele, și cele, și ale
V. - - - - -	V. - - - - -
Ab. de la acea, și cea, și a, și aia	Ab. dă la acele, și cele, și ale

Neutru. Singuritu	*Înmulțitu*
N. acela, cela, cel, și ăla	N. acele, și cele, și ale
G. acelui, celui, și ălui	G. acelor, celor, și ălor
D. la acela, și cela, și ăla //	D. la acele, și cele, și ale
Ac. pă acela, și cela, și ăla	Ac. pă acele, și cele, și ale
V. - - - - -	V. - - - - -
Ab. dă la acela, și cela, și ăla	Ab. dă la acele, și cele, și ale

Obștescu. Singuritu	*Înmulțitu*
N. aceia, ceia, aia, și cea, a	N. acele, cele, ale
G. acei, și cei, ăi	G. acelor, celor, ălor
D. la acea, și cea, și a	D. la acele, cele, ale
Ac. pă acea, și cea, și a	Ac. pă acele, cele, ale
V. - - - - - -	V. - - - - - -
Ab. dă la acea, și cea, și a	Ab. dă la acele, cele, ale

Pronume relativu sau adunătoriu

48

Bărbătescu. Singuritu	*Înmulțitu//*
N. carele	N. carii
G. cărui, și căruia	G. căror, și cărora
D. la care	D. la carii
Ac. pă care, și care	Ac. pă carii, și carii
V. - - - - -	V. - - - - -
Ab. dă la care	Ab. de la carii

Fămeescu. Singuritu	*Înmulțitu*
N. carea	N. carele
G. cării, și căriia	G. cărora
D. la care	D. la carele
Ac. pă care	Ac. pă carele
V. - - - - -	V. - - - - -
Ab. dă la care	Ab. dă la carele

Neutru. Singuritu	*Înmulțitu*
N. carele	N. carele
G. cărui	G. cărora
D. la care	D. la carele//
49 Ac. pă care	Ac. pă carele
V. - - -	V. - - - -
Ab. dă la care	Ab. dă la carele

Obștescu. Singuritu

N. carea
G. cării
D. la care
Ac. pă care
V. - - - -
Ab. dă la care

Bărbătescu. Singuritu

N. dînsul, și elu
G. dă dînsul
D. la dînsul
Ac. pă dînsul, și îl
V. - - - - -
Ab. dă la dînsul

50 *Fămeescu. Singuritu//*

N. dînsa, și ia
G. dă dînsa
D. la dînsa
Ac. pă dînsa
V. - - - -
Ab. dă la dînsa

Neutru. Singuritu

N. dînsul, elu
G. dă dînsu
D. la dînsu
Ac. pă dînsu
V. - - - -
Ab. dă la dînsu

Obștescu. Singurite

N. dînsa, ia
G. dă dînsa
D. la dînsa
51 Ac. pă dînsa //
V. - - - - -
Ab. dă la dînsa

Înmulțitu

N. carele
G. cărora
D. la carele
Ac. pă carele
V. - - - - -
Ab. dă la carele

Bărbătescu. Înmulțit u

N. dînșii
G. dă dînșii
D. la dînșii
Ac. pă dînșii
V. - - - - -
Ab. de la dînșii

Înmulțitu

N. dînsele
G. dă dînsele
D. la dînsele
Ac. pă dînsele
V. - - - -
Ab. dă la dînsele

Înmulțitu

N. dînsele
G. dă dînsele
D. la dînsele
Ac. pă dînsele
V. - - - -
Ab. dă la dînsele

Înmulțitu

N. dînsele
G. dă dînsele
D. la dînsele
Ac. pă dînsele
V. - - - - -
Ab. dă la dînsele

Întrînsu să arată pronume, dar nu este acest termen singuru pronume, ci iaste unitu cu propoziționе prin tăere dă slove: *întru* + *dînsul* = *întrînsu.//*

52

Singuritu

N. ce, ci
G. cui
D. la care
Ac. ce, ci
V. - - - - -
Ab. de la cel

Înmulțitu

N. ce, ci
G. căror
D. la cei
Ac. ce, ci
V. - - - -
Ab. de la cei

Acest pronume, în toți ghenerii, cu această înduplecare să înduplecă, adică: *omul ce a* văzut.; *fămeia ce* a cusut; *lucru ce* s-au lucrat; *sluga ce* slujaște; și celelalte căderi asemenea.//

Pronume dă cvalita, sau dă felurime

Singuritu

N. acest felu
G. acestui felu
D. la acestu felu
Ac. pă acestu felu
V. - - - -
Ab. dă la acestu felu

Înmulțitu

N. acestu felu
G. acestor felu
D. la acestu felu
Ac. pă acestu felu
V. - - - - -
Ab. dă la acestu felu

Și acestu pronume, în toți ghenerii, fără altă schimbare, să înduplecă, adică: *acestu felu dă omu; acestu felu dă femee; acestu felu dă lucru; acestu felu dă slugă;* adăogîndu-se articolul *dă: după dînsul.*

53 **Pronume dă diversita sau dă dăosibire**

Bărbătescu. Singuritu

54 N. altul//
G. altui
D. la altu

Înmulțitu

N. alții
G. altor
D. la alții

Ac. pă altu	Ac. pă alții
V. - - - - -	V. - - - - -
Ab. dă la altul	Ab. dă la alții

Fămeescu. Singuritu	*Înmulțitu*
N. alta	N. altele
G. altii, alții, și altiia	G. altor
D. la alta	D. la altele
Ac. pă alta, și alta	Ac. pă altele
V. - - - -	V. - - - -
Ab. dă la alta	Ab. dă la altele

Neutru. Singuritu	*Înmulțitu*
N. altul	N. altele
G. altui	G. altor
D. la altu	D. la altele
Ac. pă altu	Ac. pă altele
V. - - - - - -	V. - - - - -
55 Ab. dă la altu //	Ab. dă la altele

Obștescu. Singuritu	*Înmulțitu*
N. alta	N. altele
G. altei	G. altor
D. la altă	D. la altele
Ac. pă altă	Ac. pă altele
V. - - - -	V. - - - - -
Ab. dă la altă	Ab. dă la altele

Pronume de gheneralitá

Vericare, oricare, vericine, fieșteșcare, și *fieșcare, verice, fie unde, veriunde, totu, păste totu, dă totu, vreunul, frunul, nici unu,* și *nimenea, nimălui, la nimeni*
56 *pă nimeni, o — dă la nimeni.* //

Să înduplecă și celelalte dă mai susu, fieșcare cu termenul după urmă, la înduplecările pronumelor și numelor ce s-au arătatu. Adică: *veri care, veri căruia, la veri care,* și celelalte, afară dîn *fie unde* și *veri unde,* căci termenul dîn urmă iaste adverbiu și nu să înduplecă.

unu, o, unul-altul, oareș care, oareș cine, oareș ce, ori ce, alt atît, înc-atît, atîta cîtu.

Să numescu dă cîtățime nesăvîrșită, căci nu să săvîrșaște numirea. Adică, zicîndu *un omu,* nu zici nici cutare, nici unul, și zicîndu ori ce, nu zici ce? Să înduplecă și dîntr-acestea unile, ca și cele dă gheneralitá: *unu, unui, la un, pă un, dă la un, unii, unor, la unii, pă unii, dă la unii.* Făm.: *o unii, la una, pă una* și *o, dă la una, unele, unor, la unele, pă unile, dă la unile.* Obștescu ca și femeescu.

Acesta la noi să ia dreptu articol nesăvîrșitu și să înduplecă cu numele. Ca și articolu, cum și pronumele cel arătătoru, dă aceia aceste doao să numescu *articol-*
57 *dă-pronume.* //

PARTEA A CINCEA [A] CĂRȚII 1

Păntru verbi sau graiuri

Graiul iaste o parte a cuvîntului care să furmează și să înparte mai dăsăvîrșitu în doao: în *perzonalu* și *fără perzonă.*

Perzonalu iaste acel ce să schimbă prin trei dăosibite perzone, cum: *eu iubescu, tu iubești* și *elu iubește.*

Fără perzonă iaste acel ce nu are mai multu dăcîtu perzona a treia. Și aceștiia să dăosebescu în trei chipuri: în *rigorozi* sau ne-strămutați, cum: *ploao, fulgeră, tună, ninge, burează* și altele; și în *jumătate de fără perzonă* carii cu toate că s-ar putea obicinui și posluși prin perzonă, dar să slujăscu cîteodată fără perzonă, unindu-se cu căderea dîntîiu ce să va întîmpla, sau arătată, sau socotită, cum: *să cade, să cuvine,* și altele, adică *să cade* și *mi să cade, să cuvine, mi să cuvine, i să cuvine;* și în *fără perzonă* adică înfurmați în graiurile perzonale a naturii loru, cu chipul pătimitoru, cum iaste: *să zice, să crede, s-aude, să vorbește.*

Dîn graiurile *perzonale*, altele sînt *transitive*, sau *strămutătoare*, altele *intransitive*, adică *nestrămutătoare*. Graiu strămutătoriu iaste acela // ce însemnează lucrare, care să treacă sau însuşi, sau prin înţelegere într-un termenu sau zicere dăosebită dă începutul său, cum: *Dascalul bate pă ucenici; Muma iubeşte pă fii.* Iar graiu nestrămutătoriu iaste acela ce însemnează lucrare, care nu să înparte, nici să dăosebeşte dă la începerea sa, nici trece în altu termenu sau zicere. De aceste graiuri avemu dă doao chipuri, păntru căci unile sîntu *asolute* sau *dă-sineş* şi nu au după dînsele vreo cădere, cum: *a dormire, a murire, a curgere, dormu, moriu, curgu,* şi altele. Iar alte graiuri nestrămutătoare au cădere după dînsele, dar fără trecere dă lucrare în vreun termenu altu, sau zicere, cum: *intru în casă, cazu în tină,* şi altele. Şi dintr-acestea sîntu unile carele au pătimire, păntru căci însemnează lucrare, care să întoarce la sughetu sau la suppunerea sa, cum: *a să pocăirea, a să întristarea.*

Am arătat dă graiurile ce însemnează lucrare, că sîntu cele mai multe, păntru căci graiul *a firea* însemnează sostanţa sau fiinţa, iar nu lucrarea soghetului, adică a ipochimenului cum zicu grecii, care iaste lucrul dă suppunere, cum ar fi adică aceia ce are soghetul însuş, întru sine, iar nu aceia ce elu lucrează, sau pătimeaşte. //

Acumu daru arătămu că limba rumînească nu are orînduelele graiuriloru, ce are limba grecească şi latinească, adică să aibă multe chipuri dă graiuri cumu au aceste doao, şi numere duale cumu are limba grecească şi arăpească, sau graiuri fămeeşti, ci urmează limbii talieneşti şi celorulalte ce sîntu asemenea aceştiia, carele au începutul dîn limba latinească şi izvorul dîn limba grecească.

Deci limba rumînească dă şase graiuri propii sau însuşite să poslueşte, carele sîntu acestea: *ative* sau *lucrătoare, asolute* sau *dă-sineş, neutre* sau *dă nici-unul, neutre-pătimitoare,* şi *imperzonale* sau *fără perzonă,* şi *obşteşti.*

Ative sîntu acele ce însemnează lucrare strămutătoare şi au după dînsele pricinuitoare, pătimitoare: *iubescu, urăscu, chemu, miluescu.*

Asolute sîntu acele ce nu au nici o cădere după dînsele: *dormu, zacu, şăzu, bănuescu, auzu, scriu, trăescu.*

Neutre sîntu acele ce nu au însemnare strămutătoare, sau măcar dă sineş săvîrşitoare, şi nu însemnează nici lucrare, nici patimă, cum: *dormu, moriu, sîntu, nascu, ajungu, stau//.*

Neutre-pătimitoare să chiamă acele ce însemnează întoarcere dă la lucrare la soghetu: *mă adormu, mă bolnăvescu, mă zăticnescu, mă ruşinezu, mă tînguescu.*

Imperzonale s-au arătatu că sîntu acele ce să furmează în a treia perzonă: *ploao, ninge, să cuvine.*

Nu are limba noastră în vreun graiu dă glasu pătimitoriu dăosebitu, dar strămutîndu-să nominativa lucrătoare în căderea a şasea cu propunerea *dă,* sau cu cea *dă-către,* şi acuzativa pătimitoare în numitoare, ia gîndirea pătimitoare; adică: *eu miluescu pă săracu = săracul iaste miluit dă mine; eu iubescu pă prietenu = prietenul iaste iubit de mine* sau *dă către mine.*

Să mai poate face graiul pătimitoru, ajungîndu-se cu părticica *să,* numai lucrătoarea să să pue la căderea a şasea cu propunerea *dă,* sau cu cea *dă către,* ca cum am zice: *eu iubescu pă Dumnezeu = Dumnezeu să iubeşte dă mine.* Şi precum zice Aristotel, cerul dă înţelegeri să mişcă. Şi acestu graiu să numeşte şi *reciprocu,* sau *dă-sineş pătimitoriu.*

Graiu *obştescu* este acela ce dă să şi aseamănă cu graiul însuş pătimitoru, însă s-au obicinuit ca // cum nu ar însemna patimă, cum ar fi *mă luptu, mă ducu, mă rogu, mă batu,* şi însemnează lucrare.

Graiul să schimbă prin *mode, timpi, numere, perzone* sau *feţe,* şi această schimbare să numeşte *furmare* şi să face prin înjugări.

Modele sîntu cinci: *indicativă,* adică *arătătoare* sau *hotărîtoare, imperativă,* adică *poruncitoare, otativă* adică *răvnitoare, congiuntivă* sau *adăogătoare* şi *imfinitivă* adică *nesăvîrşitoare* sau *nehotărîtoare.*

Timpii, mai dăsăvîrșitu grăindu, sîntu trei: *cel dă acumu, cel trecutu*, și *cel viitoriu*. Aceștiia apoi după firea și natura fieștescăruia chipu să înparte în dăosebiri schimbătoare.

Moda indicativă are timpi șase propii, dîn carii unul arată vremea dă acum, patru arată vremea trecută, prin alcătuiri după vremea și timpul ce vor să arate. Unul arată vremea viitoare. Însă nu să pot numi cu un termenu toți, nici în limba noastră, precum nici în limbile talienești și latinești, dîn care să trage limba noastră, ci numai în limba grecilor să numescu cu un termenu.

Perzente să numește timpul cel de acum: *eu iubesc.*

Preterit imperfetu, cel nesăvîrșitoru trecutu, care
62 însemnează lucrare nu dăsăvîrșitu, adică // cu vremea nearătată cîndu, cum: *eu iubiamu.*

Preteritu indeterminatu, cel trecutu nehotărîtoriu, adică *eu iubiiu.*

Preteritu perfetu, trecutu săvîrșitoriu, adică *eu am iubitu.*

Trapasatu imperfetu, și mai trecutu nesăvîrșitoriu, adică *eu iubisemu*, și *aveamu iubitu.*

Foturu, cel viitoriu, adică *iubi-voiu*, și *voiu iubi.*

Moda imperativă are doi timpi:

Cel dă acumu: *iubește*

Cel viitoriu: *să iubească*

Însă această modă are numai 2 fețe, lipsindu cea dîntîiu, căci nu poate nimeni a-ș porunci lui.

Moda otativă are timpi cinci:

Cel dă acum: *ca să iubescu; dă aș fi avutu noroc ca să iubescu învățătura aș fi învățat.*

Cel dă acum al doilea: *aș iubi; dă nu aș avea frică dă Dumnezeu, aș iubi curviia.*

Cel trecutu hotărîtoriu: *ca să fiu iubit; n-am avutu noroc ca să fiu iubit pă cutare.*

Cel viitoriu: *iubire-ași; iubire-ași învățătura, iubi-*
63 *re-ași cinstea.* //

Cel viitoriu al doilea: *ca să pociu iubi; dă m-ar învrednici Dumnezeu ca să pociu iubi spăscnia.*

Moda congiuntivă are timpi patru:

Cel dă acum: *dă aș iubi; dă aș iubi beția aș fi dăsfăimatu.*

Cel trecutu nesăvîrșitoriu: *dă vreamu iubi; dă vreamu iubi atunci pă cutare.*

Cel trecutu hotăr[îtoriu]: *dă aș fi iubitu; dă aș fi iubitu banii aș fi bogatu.*

Cel viitoriu: *dă voiu iubi; dă voiu iubi pă cutare mă pociu înșăla.*

Moda imfinitivă are timpi trei:

Cel dă acum: *a iubire, iubire, iubi:* să ia căteodată și moda otativă timpul dă acum, care să alcătuește cu *să* congiunțione: *soarta pricinuirii să iubescu, să facu, nu pociu să facu*, în loc dă *nu pociu facere* și *face*, și pentru aceasta arătăm la partea Sindaxiei.

Cel trecut hot[ărîtoriu]: *a firea iubitu.*

Cel viitoriu: *a avearea de a iubirea.*

Numerile graiului sîntu doao:

singurite: cumu *eu iubescu*

mulțite: *noi iubimu*

Perzoncle sau *fețele* în fieștescare nume sîntu trei:
64 *eu, tu, elu, noi, voi,* // *ei.*

Cîtu păntru *furmare*, dă doao chipuri sîntu graiurile, dă vreme ce unile sîntu regulate, și altele fără regulă, care să numescu și *anomale.* Și regulate sîntu acelea ce să furmează cu regulă dă obște la multe graiuri. Iar fără regulă sîntu acelea ce esu dîn regula cea dă obște, a celorlalte graiuri, și au în parte dăosebită furmarea loru.

Patru sîntu la noi furmările graiuriloru care să cunoscu și-și iau regula dă la timpul cel dă acumu a modei imfinitive și să numescu înjugări.

Cea dintîiu să sfîrșaște în *are* sau în *a: a cîntare, a mîncare, a dăsfăimare, a mustrare, a dăsfătare*, și are doao furmări.

Cea dă a doao să sfîrșaște în *ere* și să numește lungu căci are oxia mai înnainte dă slomnirea dă la sfîrșitu: *a mérgere, a fácere, a drégere.*

Cea dă a treia să sfîrşaşte cu *ire* şi *îre*: *a simţire, a mărire,* şi *a tăbărîre, a omorîre,* şi aceasta are doao furmări, sau patru.

Cea dă a patra să sfîrşaşte cu *ére* şi să numeşte scurtu, căci are oxie la slomnirea dă la sfîrşitu, *a vedére,*
65 *a tăcére, a zăcére,* şi acea// sta are o furmare.

Doao graiuri avemu din cele fără regulă: *a fire* şi *a avere,* carele să numescu ajutătoare, dă vreme ce cu acestea ne ajutorămu mai dăsăvîrşitu la furmarea graiurilor celoralalte. Şi cu *a avere* ne ajutorămu la cele lucrătoare, iar cu *a fire* la cele pătimitoare.

Putemu numi graiuri ajutătoare şi alte doao: *a putére,* şi *a vrere.* Daru, fiindu că cu acestea ne ajutorămu la puţini timpi, să arătămu păntru cele mai dăsăvîrşitu ajutătoare graiuri.

a avere

Modă indicativă sau hotărîtoare

Timpulu cel dă acumu: *eu amu, tu ai, el are, noi avemu* şi *amu, voi aveţi* şi *aţi, ei au.*

Cel nesăvîrşitoriu: *aveamu, aveai, avea, aveamu, aveaţi, avea.*

Cel nehotărîtoriu: *avuiu, avuşi, avu, avumu, avutu, avură.*

Cel săvîrşitoriu: *am avutu, ai avutu, a avutu, am avutu, aţi avutu, au avutu.*

Cel şi mai nesăvîrşitoriu: *avusesemu, avuseseşi, avu-*
66 *sese, avusesemu, avusesetu, // avuseră,* şi *aveamu avutu.*

Cel viitoriu: *voiu avea, vei avea, va avea, vomu avea, veţi avea, voru avea.*

Modă imperativă sau poruncitoare

Cel dă acumu: *aibi, aibă, aveţi, aibă.*
Cel viitoriu: *să aibi, să aibă, să aveţi, să aibă.*

Modă otativă sau răvnitoare

Cel dă acumu dintîiu: *ca să aibu, ca să aibi, ca să aibă, ca să avemu, ca să aveţi, ca să aibă.*

Cel dă acumu al doilea: *aşi avea, ai avea, ar avea,*

amu avea, aţi avea, ar avea.

Cel hotărîtoriu: *ca să fiu avutu, ca să fii avutu, ca să fie avutu, ca să fimu avutu, ca să fiţi avutu, ca să fie avutu.*

Cel viitoriu: *avear-aşi, avear-ai, avear-ar, avear-amu, avear-aţi, avear-aru.*

Cel viitoriu al doilea: *să pociu avea, să poţi avea, să poată avea, să putemu avea, să puteţi avea, să poată avea.*

Modă congiuntivă sau adăogătoare

Cel dă acumu dîntîiu: *dă aş avea, dă ai avea, dă*
67 *ar avea, dă amu avea, dă // aţi avea, dă aru avea.*

Cel nesăvîrşitoriu: *dă vreamu avea, dă vreai avea, dă vrea avea, dă vreamu avea, dă vreaţi avea, dă vrea avea.*

Cel hotărîtoriu: *dă aş fi avutu, dă ai fi avutu, dă ar fi avutu, dă amu fi avutu, dă aţ fi avutu, dă ar fi avutu.*

Cel viitoriu: *dă voiu avea, dă vei avea, dă va avea, dă vomu avea, dă veţi avea, dă vor avea.*

Modă imfinitivă sau nesăvîrşitoare

Cel dă acumu: *a averea* şi *avea*
Cel hotărîtoriu: *a fi avutu*
Cel viitoriu: *a fi dă a avea*

Gherundiu

avîndu, întru a avea, cu a avea
Gherundiu trecutu: *avîndu avutu*

Partiţipie sau *părtăşire*

68 *avutoriu, avutoare,* şi *cel ce are, ceia ce are //*

A fire

Modă hotărîtoare sau indicativă

Timpul cel dă acumu: *sîntu, eşti, iaste* şi *e* şi *i, sîntem, sînteţi, sîntu.*

Cel nesăvîrșitoriu: *eramu, erai, era, eramu, erați, era.*
Cel nehotărîtoriu: *fuiu, fuși, fu, fusemu, fusetu, fură* și *fuseră.*
Cel săvîrșitoriu: *amu fostu, ai fostu, a fostu, amu fostu, ați fostu, au fostu.*
Cel și mai nesăvîrșitoriu: *fusesem, fuseseși, fusese, fusesem, fuseseț, fuseseră.*
Cel viitoriu: *voiu fi, vei fi, va fi, vomu fi, veți fi, vor fi.*

Modă poruncitoare sau imperativă

Cel dă acumu: *fii, fie, fiți, fie.*
Cel viitoriu: *să fii, să fie, să fiți, să fie.*

Modă răvnitoare sau otativă

Cel dă acumu: *ca să fiu, ca să fii, ca să fie, ca să fimu, ca să fiți, ca să fie.*
Cel dă acumu al doilea: *aș fi, ai fi, ar fi, am fi, ați fi, ar fi.*
Cel hotărîtoriu: *ca să fiu fostu, ca să fii fostu, ca să fie fostu, ca să fimu fostu, ca să fiți fostu, ca să fie fostu.*
Cel viitoriu: *fire-aș, fire-ai, fire-ar, fire-amu, fire-ați, fire-ar.//*
69
Cel viitoriu al doilea: *ca să pociu fi, ca să poți fi, ca să poată fi, ca să putem fi, ca să puteți fi, ca să poată fi.*

Modă adăogătoare sau congiuntivă

Cel dă acumu: *dă aș fi, dă ai fi, dă ar fi, dă amu fi, dă ați fi, dă ar fi.*
Cel nesăvîrșitoriu: *dă vreamu fi, dă vreai fi, dă vrea fi, dă vreamu fi, dă vreați fi, dă vrea fi.*
Cel hotărîtoriu: *dă aș fi fostu, dă ai fi fostu, dă ar fi fostu, dă amu fi fostu, dă ați fi fostu, dă ar fi fostu.*
Cel viitoriu: *dă voiu fi, dă vei fi, dă va fi, dă vom fi, dă veți fi, dă vor fi.*

Modă nesăvîrșitoare sau imfinitivă

Cel dă acumu: *a fire,* și *a fi,* și *fi.*
Cel hotărîtoriu: *a firea fostu,* și *a fi fostu.*
70
Cel viitoriu: *a avea dă a fi.//*

Gherundiu

fiindu, întru a fi, cu a fi.
Gherundiu trecutu: *fiindu fostu.*

Părtășire sau partițipie

fiitoriu, fiitoare, cel ce iaste, ceia ce iaste.

Înjugarea dîntîiu sfîrșaște moda imfinitivă cu *a* și timpul dă acumu a modei indicative totu cu acea slovă neglasnică cu care să fîrșaște și imfinitiva, cum: *a mîncare-mănîncu.* Așijderea și cu *z: a înștiințare-înștiințezu.*
Avîndu această înjugare doao furmări.

A mîncare	*A înștiințare*
Modă hotărîtoare	
Timpul cel dă acum	
mănîncu, mănînci, mănîncă, mîncămu, mîncați, mănîncă	înștiințezu, înștiințezi, înștiințează, înștiințămu, înștiințați, înștiințează
Cel nesăvîrșitoriu	
mîncamu, mîncai, mînca, mîncamu, mîncați, mînca	înștiințamu, înștiințai, înștiința, înștiințamu, înștiințați, înștiința
Cel neh[otărîtoriu]	
mîncaiu, mîncași, mîncă, mîncămu, mîncatu, mîncară	înștiințaiu, înștiințași, înștiință, înștiințămu, înștiințatu, înștiințară.
Cel săvîrșitoriu	
am mîncat, ai mîncat, am mîncatu, ați mîncatu, au mîncatu	am înștiințatu, ai înștiințatu, a înștiințatu, am înștiințatu, ați înștiințatu, au înștiințatu
71 *Cel și mai nes[ăvîrșitoriu]*	
mîncasem, mîncasei, mîncase, mîncasemu, mîncasetu, mîncaseră	înștiințasemu, înștiințaseș, înștiințase, înștiințasem, înștiințasetu, înștiințaseră

Cel viitoriu

voiu mînca, vei mînca, va mînca, vomu mînca, veți mînca, vor mînca

voiu înștiința, vei înștiința, va înștiința, vomu înștiința, veți înștiința, vor înștiința

Modă poruncitoare

Cel dă acumu

mănîncă, mănînce, mîncați, mănînce

înștiințează, înștiințeze, înștiințați, înștiințeze

Cel viitoriu

să mănînci, să mănînce, să mîncați, să mănînce

să înștiințezi, să înștiințeze, să înștiințați, să înștiințeze

Modă răvnitoare

Cel dă acumu

ca să mănîncu, [ca] să mănînci, [ca] să mănînce, ca să mîncămu, ca să mîncați, [ca] să mănînce

ca să înștiințezu, [ca] să înștiințezi [ca] să înștiințeze, [ca] să înștiințăm, [ca] să înștiințați, [ca] să înștiințeze

Cel dă acum al doilea

aș mînca, ai mînca, ar mînca, am mînca, ați mînca, ar mînca

aș înștiința, ai înștiința, ar înștiința, amu înștiința, ați înștiința, aru înștiința //

Cel hot[ărîtoriu]

ca să fiu mîncatu
[ca] să fii mîncatu,
[ca] să fie mîncatu,
[ca] să fimu mîncatu,
[ca] să fiți mîncatu,
[ca] să fie mîncatu,

ca să fiu înștiințatu,
[ca] să fii înștiințatu,
[ca] să fie înștiințatu,
[ca] să fimu înștiințatu,
[ca] să fiți înștiințatu,
[ca] să fie înștiințatu.

Cel viitoriu întîiu

mîncare-ași, mîncare-ai, mîncare-ar, mîncare-amu mîncare-ați, mîncare-ar

înștiințare-ași, înștiințare-ai înștiințare-ar, înștiințare-amu, înștiințare-ați, înștiințare-ar.

Cel viit[oriu] al doilea

ca să pociu mînca, [ca] să poți mînca, [ca] să poată mînca, [ca] să putemu mînca, [ca] să puteți mînca, [ca] să poată mînca.

ca să pociu înștiința, [ca] să poți înștiința, [ca] să poată înștiința, [ca] să putemu înștiința, [ca] să puteți înștiința, [ca] să poată înștiința.

Modă adăogătoare

Cel dă acumu

dă așu mînca, dă ai mînca, dă ar mînca, dă amu mînca, dă ați mînca, dă aru mînca.

dă așu înștiința, dă ai înștiința, dă aru înștiința, dă amu înștiința, dă ați înștiința, dă aru înștiința.

Cel nesăv[îrșitoriu]

dă vreamu mînca, dă vreai mînca, dă vrea mînca, dă vreați mînca, dă vrea mînca.

dă vreamu înștiința, dă vreai înștiința// dă vrea înștiința, dă vreați înștiința, dă vrea înștiința.

Cel hot[ărîtoriu]

dă așu fi mîncatu, dă ai fi mîncatu, dă ar fi mîncatu, dă amu fi mîncatu,

dă aș fi înștiințatu dă ai fi înștiințatu, dă ar fi înștiințatu, dă amu fi înștiințatu,

dă aţi fi mîncatu, dă aţi fi înştiinţatu,
dă ar fi mîncatu. dă ar fi înştiinţatu.

Cel viitoriu

dă voiu mînca, dă voiu înştiinţa,
dă vei mînca, dă vei înştiinţa,
dă va mînca, dă va înştiinţa,
dă vomu mînca, dă vomu înştiinţa,
dă veţi mînca, dă veţi înştiinţa,
dă vor mînca. dă vor înştiinţa.

Modă imfinitivă

Cel dă acumu: a mîncare şi a mînca; a înştiinţare şi a înştiinţa
Cel hotărîtoriu: a fi mîncatu; a fi înştiinţatu
Cel viitoriu: a avea de a mînca; a avea dă a înştiinţa

Gherundiu

mîncîndu, întru a mînca, cu a mînca. înştiinţîndu, întru a înştiinţa, cu a înştiinţa.
Trecutu: fiindu mîncatu fiindu înştiinţatu

Părtăşire

mîncătoriu, înştiinţătoriu,
mîncătoare, înştiinţătoare,
ceia ce au mîncatu; cel ce au înştiinţatu,
74 şi cel ce au mîncatu, ceia ce au înştiinţatu.//

Înjugarea a doao sfîrşaşte moda imfinitivă cu *e* lungu şi timpul dă acumu a modei indicative totu cu acea slovă neglasnică cu care să sfîrşaşte şi cea imfinitivă:

a mergere — mergu
a facere — facu
a dregere — dregu

A facere

M[o]d[ă] hotărît[oare]

Cel dă ac[umu]: facu, faci, face, facem, faceţi, facu.

Cel nesăv[îrşitoriu]: făceamu, -ai, -ea, -eamu, -eaţi, -ea.
Cel neh[otărîtoriu]: făcuiu, -uşi, -u, -umu, -utu, -ură.
Cel săv[îrşitoriu]: amu făcutu, ai făcutu;
Cel şi mai nesăv[îrşitoriu]: făcusem, -seş, -se, -sem, -ţ, -seră.
Cel viit[oriu]: voiu face, vei face, va face.

M[o]d[ă] poruncit[oare]

Cel dă ac[umu]: fă, facă; //
Cel viit[oriu]: să faci, să facă, să faceţi, să facă;

M[o]d[ă] răvnit[oare]

Cel dă ac[umu]: ca să facu, [ca] să faci, [ca] să facă;
Cel dă ac[umu] al 2-[lea]: aş face, ai face, ar face;
Cel hot[ărîtoriu]: ca să fiu făcutu, [ca] să fii făcutu, [ca să fie făcutu];
Cel viit[oriu] [întîiu]: facere-aş, -eai, -ear, -eam, -eaţi, -ear;
Cel viit[oriu] [al] 2-[lea]: ca să pociu face, [ca] să poţi face, [ca să poată face].

M[o]d[ă] adăogăt[oare]

Cel dă ac[umu]: dă aş face, dă ai face, dă ar face
Cel nesă[vîrşitoriu]: dă vreamu face şi cell.
Cel nehot[ărîtoriu]: dă aş fi făcutu şi cell.
Cel viit[oriu]: dă voiu face şi cell.

M[o]d[ă] imf[initivă] sau nesăvîrş[itoare]

Cel dă ac[umu]: a facere, şi a face
Cel hot[ărîtoriu]: a fi făcutu
75 *Cel viit[oriu]:* a avea de a face //

Gherundiu

făcîndu, întru a face, cu a face
Trecutu: fiindu făcutu

făcătoriu, făcătoare, şi cel ce au făcutu, ceia ce au făcutu.

Înjugarea a treia săvîrşaşte m[o]d[a] imfinitivă cu *i* şi timpul dă acumu a cei indicat[ive] şi cu slova neglasnică, ce iaste la m[o]d[a] imfinitivă, şi cu *escu*, cumu: *a iubire-iubescu*, şi *a simţire-simţu*. Aşijderea şi cîte graiuri sfîrşăscu m[o]d[a] imfinitivă cu *î*, care are tot o unire dă a pururea cu *i*.

Totu la această înjugare să furmează: *a tăbărî-tăbărăscu, a omorî-omoru*, şi celelalte.

a iubire *a tăbărîre*

M[o]d[ă] hotărît[oare]

Cel dă ac[umu]

iubescu, iubeşti, iubeşte, iubimu, iubiiţi, iubescu. — tăbărăscu, tăbărăşti, tăbăraşte, tăbărîmu, tăbărîţi, tăbărăscu.//

76

Cel nesăv[îrşitoriu]

iubiamu, iubiai, iubia, [iubiamu, iubiaţi, iubiau]. — tăbăramu, tăbărai, tăbăra, [tăbăramu, tăbăraţi, tăbăra]

Cel neh[otărîtoriu]

iubiiu, -işi, -i, -imu, -itu, -ră. — tăbărîiu, -îşi, -î, -îmu, -îtu, -îră.

Cel săv[îrşitoriu]

amu iubitu şi cell. — amu tăbărîtu şi cell.

Cel şi mai nesăv[îrşitoriu]

iubisem, -seş, -se, -sem, -setu, -seră. — tăbărîsem, -seşi, -se, -sem, -setu, -seră.

Cel viitoriu

voiu iubi şi cell. — voiu tăbărî, şi cell.

M[o]d[ă] poruncit[oare]

Cel dă ac[umu]:

iubeşte, iubească, -iţi, -ească. — tăbăraşte, tăbărască, -îţi, -ască.

Cel viit[oriu]

să iubeşti, -ească, -iţi, -ească. — să tăbărăşti, -ască, -îţi, -ască.

M[o]d[ă] răvnitoare

Cel dă ac[umu] [întîiu]: ca să iubescu şi cell; ca să tăbărăscu şi cell.

Cel dă ac[umu] [al] 2-[lea]: aş iubi şi cell; aş tăbărî, şi cell.

Cel hot[ărîtoriu]: ca să fiu iubitu; ca să fiu tăbărîtu şi cell.

Cel viit[oriu] [întîiu]:

iubire-aşi, -ai, -ar, -amu, -aţi, -ar. — tăbărîre-aşi, -ai, -ar, -amu, -aţi, -ar.

Cel viit[oriu] [al] 2-[lea]:

să pociu iubi şi cell.; să pociu tăbărî şi cell.

Modă adăogăt[oare]

Cel dă ac[umu]:

77

dă aş iubi şi cell.; — dă aş tăbărî, şi cell.//

Cel nesăv[îrşitoriu]

dă vreamu iubi, şi cell.; — dă vreamu tăbărî, şi cell.

Cel neh[otărîtoriu]

dă aş fi iubitu şi cell.; — dă aş fi tăbărîtu [şi celelalte]

Cel viit[oriu]

dă voiu iubi; — dă voiu tăbărî

Modă nehotărît[oare] [1]

Cel dă acumu: a iubire, și a iubi; a tăbărîre și a tăbărî
Cel hotărîtoriu: a fi iubitu; a fi tăbărîtu
Cel viitoriu: a avea de a iubi; a avea de a tăbărî

Gherundiu

iubindu, întru a iubi, cu a iubi; tăbărîndu, întru a tăbărî, cu a tăbărî
Cel trecutu: fiindu iubitu; fiindu tăbărîtu

Partițipie sau părtășire

iubitoriu, iubitoare, și cel ce iubește, ceia ce iubește — tăbărîtoriu, tăbărîtoare, cel ce tăbărește, ceia ce tăbărește

a simțire — *a omorîre*

Modă hotărîtoare

Cel dă ac[umu]:

simțu, simți, simte, simțimu, simțiți, simtu — omoru, omori, omoară, omorîmu, omorîți, omoară

Cel nesăv[îrșitoriu]:

simțeamu, -eai, -ea, -eamu, -eați, -ea — omoramu, -ai [2], -a, -amu, -ați, -a.//

78

Cel neh[otărîtoriu]:

simțiiu, -iș, -i, -imu, -itu, -ră. — omorîiu, -își, -î, -îmu, -îtu, -îră.

Cel săv[îrșitoriu]

amu simțitu și cell. — amu omorîtu și cell.

Cel și mai nesăv[îrșitoriu]:

simțisemu, -eși, -ise, -isem, -iset, -iseră. — omorîsemu, -eși, -se, -sem, -setu, -seră.

[1] În textul de bază — dintr-o eroare — se continuă conjugarea la „Moda nehotărîtoare" cu verbul *a cinstire;* corectat după ediția de la Viena, p. 82.
[2] În textul de bază ca și în ediția de la Viena greșit: *ați.*

Cel viit[oriu]:

voiu simți și cell. — voiu omorî și cell.

Modă porunci[toare]

Cel dă ac[umu]:

simți, simță, -iți, -ță — omori, omoară, -îți, -ră

Cel viit[oriu]:

să simți, să simță, -iți, -ță — să omori, să omoare, -îți, -re.

Modă răvnit[oare]

Cel dă ac[umu]:

ca să simțu, și cell; — ca să omoru

Cel dă ac[umu] [al] 2-[lea]:

aș simți și cell. — aș omorî

Cel hot[ărîtoriu]

ca să fiu simțitu și cell. — ca să fiu omorîtu

Cel viit[oriu] [întîiu]

simțire-așĭ, -ai, -ar, -amu, -ați, -ar. — omorîre-așĭ, -ai, -ar, -amu, -ați, -ar.

Cel viitoriu [al doilea]

să pociu simți și cell. — să pociu omorî și cell.

Modă adăogăt[oare]

Cel dă ac[umu]

dă aș simți și cell. — dă aș omorî și cell.

Cel nesăv[îrșitoriu]

79 dă vreamu simți — dă vreamu omorî //

Cel neh[otărîtoriu]

dă așĭ fi simțitu — dă așĭ fi omorîtu

Cel viit[oriu]

dă voiu simți — dă voiu omorî

Modă nehot[ărîtoare]

Cel dă ac[umu]: a simțire, a simți; a omorîre, a omorî

Cel hot[ărîtoriu]: a fi simțitu; a fi omorîtu

Cel viit[oriu]: a avea dă a simți; a avea dă a omorî

Gherundiu

simțindu, întru a simți, cu a simți — omorîndu, întru a omorî, cu a omorî

Trecutu: fiindu simțitu — fiindu omorîtu

Părtășire

simțitoriu, simțitoare, cel ce au simțitu, ceia ce au simțitu — omorîtoriu, omorîtoare, cel ce au omorîtu, ceia ce au omorîtu.

Înjugarea a patra săvîrșaște moda imfinitivă cu *ere* scurtu, sau *eare* și timpul dă acumu a cei hotărît[oare] cu acea slovă neglasnică ce iaste și la moda imfinitivă: *a tăcere-tacu, a vedere-văzu, a zăcere-zacu,* și *a tăceare, a vedeare, a zăceare.*//

80 *Modă hotărît[oare]*

Cel dă ac[umu]: tacu, taci, tace, -em, -eți, tacu

Cel nesăv[îrșitoriu]: tăceamu, tăceai, tăcea, -amu, -ați, -a.

Cel neh[otărîtoriu]: tăcuiu, -uși, -u, -umu, -utu, -ură.

Cel săv[îrșitoriu]: am tăcutu, și cell.

Cel și mai nesăv[îrșitoriu]: tăcusem, -eși, -se, -semu, -et, -eră.

Cel viit[oriu]: voiu tăcea, și cell.

Modă poruncitoare

Cel dă ac[umu]: taci, tacă, tăceți, tacă

Cel viit[oriu]: să taci, să tacă, și cell.

Modă răvnitoare

Cel dă ac[umu] [întîiu]: ca să tacu și cell.

Cel dă ac[umu] [al] 2-[lea]: aș tăcea și cell.

Cel neh[otărîtoriu]: ca să fiu tăcutu și cell.

Cel viit[oriu] [întîiu]: tăceare-aș și cell.

Cel viit[oriu] [al] 2-[lea]: ca să pociu tăcea și cell.

Modă adăogătoare

Cel dă ac[umu]: dă aș tăcea

Cel nesăv[îrșitoriu]: dă vreamu tăcea

Cel neh[otărîtoriu]: dă aș fi tăcutu

Cel viit[oriu]: dă voiu tăcea

Modă nehot[ărîtoare]

Cel dă acumu: a tăcere, a tăcea

Cel hot[ărîtoriu[: a fi tăcutu

Cel viit[oriu]: a avea dă a tăcea

Gherundiu

tăcîndu, întru a tăcea, cu a tăcea

Trecutu: fiindu tăcutu

Părtășire

81 tăcutoriu, tăcutoare, cel ce tace, ceia ce tace //

Graiurile pătimitoare și neutropătimitoare să furmează cu graiul *a firea* și cu pronumele perzonalu păste totu, cum sîntu acestea:

Modă hot[ărîtoare]

Cel dă ac[umu]: sîntu cinstitu, ești cinstitu, iaste și e cinstitu, sîntemu cinstiți, sînteți cinstiți, sîntu cinstiți. Și toate cell. cu graiul *a fire.*

Cel dă acumu: mă cinstescu, te cinstești, să cinstește, ne cinstimu, vă cinstiți, să cinstescu.

Și toate celelalte tot cu acestu pronume, neschimbîndu-se graiul ajutătoriu *a averea*, ci dînpreună să furmează la toți timpii, adăogîndu-se numai pronumele.

Graiuri fără regulă noi avemu prea puține, și nu poate zice neștine că avemu doar puține, căci ar fi adică toate fără regulă.

Dă vreme ce după ce am arătatu bună orînduiala graiuriloru, și pă aceste furme și înjugări să voru furma toate graiurile. Știu starea ce au alte limbi, și încă cele mai mari, asupra graiuriloru anomale, cumu știu și cîți știu, și-m vor da dreptate după ce voru cunoaște limba noastră. Iar noi nu numai avemu puține, ci încă și acelea nu păzescu regulă la un timpu sau doi, mai vîrtosu la cei dă acumu, cum: *a luare* nu face
82 timpul dă acumu *luu*, cum să cuvenea, ci // face: *iau, iai, ia, luîmu*, luați, iau. Iar ceialalți timpi mergu după regulă. Și iar timpii dă acumu ale altoru mode să schimbă. *A avere* și *a fire* nu facu *avu* și *fiu*, cumu să cuvine, ci face *amu* și *sîntu*, cumu să vădu la furmare.

Alte graiuri nu au neînregularea loru, la furmarea graiuriloru, ci numai la schimbatul sloveloru.

A vrere nu face *vreu*, cumu să cuvine, ci face *voiu*.

A putere nu face *potu*, cumu să cuvine, ci face *pociu*.

Aceste doao în prințipatul Moldaviei să pronunție cu regulă și nu sîntu anomale. Și măcar că n-am avutu norocu pînă acumu să mergu într-acea lăudată eparhie, dar dîn întîlnirile ce amu avutu cu frați moldoveni aici, amu băgatu seamă că la multe graiuri din obiceiu păzescu regula grammaticească, mai cu scumpătate: *nu vreu să mergu*, zicu, *nu potu să facu*, și așa iaste regula.

A puterea trebue să facă *potu*. Iar dă vomu da ca să schimbă *t*, trebue să să schimbe în *ț*, să să zică încai
83 *poțu*. La noi însă // s-au obicinuitu *pociu* și nepăzindu nici unu canonu, rămîne a fi fără regulă.

La multe graiuri păzescu și rumînii ardeleni regulile grammaticești, cumu *a lucrare, lucru*, zicu nu *lucrezu* și altele. Cumu și orthografia o obicinuescu mai cu scumpătate, acolo la cele mai multe, însă pînă acumu totu dîn obiceiu.

Păntru părtășire și gherundii

Părtășirea iaste parte a cuvîntului ce să înduplecă, înpărtășîndu-se și la nume și la graiu, căci dîn graiu să izvoraște, și să înparte în doao: în *lucrătoare* și *pătimitoare*. Și *lucrătoare părtășire* iaste *mîncătoriu, făcătoru, pîrîșu*; iar *pătimitoare* iaste *mîncatu, făcutu, pîrîtu*.

Să poate face și cu pronumele unită părtășirea, adică lucrătoare: *cel ce iubește, iubitorul*, și *cel ce să iubește-iubitu*. Și această părtășire pătimitoare să cunoaște ca un nume lucrător în toate graiurile: *mersul*
84 *mieu,// făcutul tău, chematul lui*, și să ia ca și graiul imfinitivu cu articolul: *mergerea mea, facerea ta, chemarea lui*, și celelalte, cumu să va arăta în urmă.

Deci această parte fiind înpărtășită și la nume și la graiu, să și înduplecă, să și furmează, urmîndu-i toate cîte urmează la aceste doao.

Doao pronume unindu-se cu graiu facu părtășirea lucrătoare: *cel ce merge, cel ce face*. Iar trei facu părtășirea însuș pătimitoare: *ceia ce să iubește*.

Gherundiu nu să înduplecă, cumu: *mergîndu, fiindu, avîndu, cercetîndu*. Să poate face și timpu trecutu: *avîndu avutu* și *fiindu fostu* și altele asemenea.

Moda imfinitivă cu articolii să face nume, și sîntu obștești, nu pociu să-i numescu fămeești, dă vreme ce de ar fi fămeești ar fi și bărbătești unii, iar în vreme ce nu sîntu bărbătești, nici fămeești nu sîntu toți, ci obștești, căci să iau la amîndoao părțile, și să înduplecă ca un nume obștescu și toate numele grainice ce ca fămeești să cunoscu astăzi, iaste modă imfinitivă cu articol *a* obștescu, ce după canoane să pune la sfîrșitu. Adică *mergerea a mea* să face ca un nume *mergerea mea* păntru difthongu, deci să și înduplecă: *mergerea, mer-*
85 *gerii.// Avere a lui* să face *averea lui*, unde *averea, averii*.

Așa toate: *firea-firii, natura*, și *lucrarea, dăsfăimarea, starea*, și toate imfinitivele cu articol *a* să facu grainice nume obștești. Sîntu însă cu adăvăratu mode imfinitive cu articol *a*, măcar că aceasta o obicinuescu și alte limbi a o face, și italienească, franțoz[ească], latinească, și încă și muma tuturor, cea grecească.

CARTEA ÎNTÎIU. PARTEA A ȘAPTE

Păntru propoziție sau propunere

Propoziție, sau *propunerea*, iaste o parte a cuvîntului ce nu să înduplecă, care adăogîndu-se la o altă parte a cuvîntului, are putere a o dăosibi la cădere și la arătare, și să numește așa căci dă a pururea să pune înnaintea părții aceia ce cade, păntru căci face schimbare de căderi, zicînd așa: *mergu acasă*. Această propoziție *a* arată că aicea *casă* iaste cădere dătătoare
86 dativă; *păntru tine* cădere pricinuitoare, acuzativă.//

Propunerile sîntu unile *semplici*, și altele *composte, alcătuite*, adică, cum: *a, spre, prin*, și *înpotrivă, deasupra, dădăsuptu;* și dintr-acestea unile *dăspărțite*, altele nedăspărțite. Și *dăspărțite* sîntu acele ce să potu scrie și cuvînta dă sineși, cu a însemna oareșce, cumu: *înpotrivă, lîngă, suptu, înprejuru.* Iar *nedăspărțite* sîntu acelea ce dă sineș nu însemnează nimicu, cum: *dîn, prin, dăs, ne: dîn casă, prin mijlocire, ne dreptu, ne cuviosu, ne norocitu, dăsfăcutu, dăsfăimatu.*

Propoziție sîntu acestea: prin, lîngă, în urmă, în, întru, deasupra, supu, suptu, păste, spre, dăs, în preajmă, înpotrivă, dela, a, dîn, dă a, ad, către, con, păntru, cu, înpreună, pro, întîiu, ne, după, prea, mai,
87 foarte, și altele asemenea.//

CARTEA ÎNTÎIU. PARTEA A OPTU

[Păntru adverbiu sau spre graiu]

Adverbiul, sau *spre graiul*, iaste o parte a cuvîntului ce nu să înduplecă, care adăogîndu-se și unindu-se la graiu are putere a tîlmăci lucrările sale, înmulțindu-i și împuținîndu-i puterea; și iaste adverbiul cu graiul aceia ce iaste numele adietivu cu cel sostantiv, adică face să să cunoască întîmplările graiului. Deci adverbiul iaste de multe soarte și chipuri, cum să vădu acestea.

Soarta timpului sau a vremii:

Acumu, atunci, iar, iarăș, cîndu, pînă, eri, alaltăeri, mîine, poimîine, acuși, dămultu, pururea, tot dauna, în veci, dă veci, pînă într-atîtu, curîndu, dăgrabu, apoi, odată, dă multe ori, înnainte, mai înnainte, în urmă, mai în urmă, mai dăgrabu, desu, și *adesea, în cea după urmă, în sfîrșitu.*

Soarta locului

Susu, jos, afară, înlăuntru, aproape, dăparte, înpotrivă, contra, încotro, încotrova, unde, dă unde, mai în colo,
88 *mai încoace, deasupra, dădăsuptu,// în dreptu.*

A sumei

Cîtu, cîte, atîtu, atîți, multu, puținu, prea, mai, și mai multu, odată, dă doao ori, dă trei, dă multe ori, foarte, foarte multu, prea multu, puținu, d-abia, numai.

A felului

Bine, frumos, tare, înțelepțește, și cîte să săvîrșăscu cu *ște: filosofește, meșteșugește*, și cîte să sfîrșăscu cu *at* și cu *it* și cu *ît: întristat, înveselitu, amărîtu, cu cale, cu dreptate, pă largu.*

A îndoelii:

Abia, abia să poată, poate, bag-seamă, să vedemu.

A adunării:

întru una, amîndoi, cîte trei, toți.

A înpărțirii:

fără, însă, dăosebi, afară

A făgăduinții://

89 *dă acumu înnainte, dă mîine, dă poimîine, dă azi încolo bucurosu, cu toată inema, asupra capului mieu.*

A tăgăduirii:

nu, ba, nici, nicicum, nici măcar, dă leacu, nici dă leacu, ferească Dumnezeu.

A asemănării:

cumu, ca, ca cumu, de ce, în scurtu, ca cîndu, mai vîrtos, poate, pre cumu oare.

A întrebării:

Cîndu? cîți? oare? dă ce? unde? în ce locu? cu cine? dă unde? păntru ce? căci?

A arătării:

iată, iaca, ia, colo, acestu feliu, așa.

A hotărîrii:

așa, în adăvăru, nesmintitu, fără greșală, fără glumă, fără îndoială, mai vîrtos, să.

A alegerii://

90 *mai vîrtosu, mai multu.*

A tîlmăcirii:

adică, adicăte, ca cum, cum, sau.

A nehotărîrii:

oareși cumu, ori ce felu,

A scăderii:

afară, fără

A încetării:

raru, d-abia, abia, puținu, prea puținu.

A popririi:

o, încetu, nu, nú

A înmulțirii:

prea, foarte, multu.

A încredințării:

negreșitu, adăvăru.

A înfricoșării://

91 *ao*

A chemării:

o, ei, mă, măi.

A orării:

să, să fie, amin, măcar.

A sprepunerii:

aș, așa.

Mai sîntu și alți adverbii și soarte carele unu gramaticu să poate singuru să le afle și să le întocmească.

CARTEA ÎNTÎIU. PARTEA A NOAO

Păntru congiunțione

Congiunțione, sau legarea, iaste o parte a cuvîntului ce nu să înduplecă, avîndu putere a lega părțile celelalte
92 una cu alta; și aceasta prin *soarte* să înparte. //

Soarta înpletirii:

și, încă, șî, cu, ci, și și, deci, ci și, i.

A dăspărțirii:

nici, au, nici așa, adică, însă, osebi, afară, dîn, și din.

A întîmplării:

dă vreme, dă vreme ce, dă cîndu, fiindu, cu toate că.

A pricinuirii:

păntru căci, căci, dă ce, dă aceasta, ca să, ca să.

A cercetării:

oare? nu care cumva? nu cumva? apoi? dar? dă va fi?

A chibzuirii:

oare? deci? unde? de? dă voiu? dă va?

A alegerii:

au tu, au el, au, sau.

A înplinirii:

93 *oriunde, orice, oarc unde, fite unde, fiește̦sce.* //

A înpotrivirii:

numai, dar, ci dar.

A înduplecării:

poate și celelalte.

Dă interiețione

Interiețione, sau *parenthesis*, cum zicu grecii, iaste parte a cuvîntului ce nu să înduplecă, tîlmăcindu rîvnile și patimile sufletului. Și sîntu multe, însă cele mai obicinuite sîntu acestea. Și iarăși prin soarte să înțelegu.

A bucuriei:

oh, bine, vivat, slavă lui Dumnezeu.

A durerii:

94 *ah, oh, vai mie, vai dă mine.* //

A mîniei:

deh, afară, fugi, lasă-mă.

A fricii:

oh Doamne, oh Dumnezeule.

A voinții:

fie, n-am ce-m face capului, aide.

A mirării:

o, cum poate, cum va fi, cum s-a întîmplatu, o Doamne și altele asemenea.

GRAMMATICĂ RUMÎNEASCĂ

CARTEA A DOAO

Păntru pronunție; Orthografie; Păntru construțione, adică Sindaxis, și păntru poetică sau facere dă stihuri

PARTEA ÎNTÎIU:

Păntru pronunție și orthografie

Am arătat că noi ne poslușîmu dă slove treizeci și trei, adică: ѧ,ѣ,ѣ,ґ,ѧ și cell. Dîntr-acestea sîntu glasnice noao: ѧ,ѥ,ї,ꙗ,ѳ,ъ,ѫ,ѡ,ѹ dîn care trei sîntu lungi: ꙗ,ѫ,ѡ Trei scurte: ѥ,ѳ,ъ și de-a valma sau dă obște trei: ѧ,і,ѹ

Să chiamă lungi căci să fac dîn 2 scurte una lungă. Dîn doao ѥѥ = ꙗ dîn doao ъъ = ѫ dîn doao ѳѳ = ѡ.

Cele scurte să numescu așa păntru dăosibirea celoru lungi, căci sîntu firește în starea loru.

Cele dă obște, căci să iau și să amestecă, și la o parte și la alta, la număratul poeticii.

Dîntr-acestea să facu diftonghi optu: ѣ,ѥѹ,ѣ,ѥ,ю, ѳѧ, ѡѧ,ѕ și ѵ mutu; dîn ѥѧ să face ѣ: *vremea, de-a valma.* Dîn ѥѹ să face ѥѹ *Evropa, evanghelie.* Dîn і ѧ = ѣ *Ianache, Iacovu.* Dînd і ѥ să face ѥ: *bietul, viespe.* Dîn і ѳ să face ю *iubescu.* Dîn ѳ ѧ să face ѳѧ: *oameni.* Dîn ѡ ѧ = ѡѧ: *șaoa.* Dîn ѳ ѹ = ѕ: *urăscu,* și ѵ care să pune la sfîrșitu termenului, și nefiind oxie asupră-i
96 numai să însemnează // iar nu să pronunție: *omũ.* Însă nu cîndu va urma articol după dînsul, căci atunci să pronunție, cum *omul.* Deci 9 slove glasnice avemu, și pronunții glasnice 17, precumu să vor arăta cu orthografia dînpreună.

Iar slove neglasnice avemu 24: ѣ, ѣ, ґ, ѧ, ж, ꙁ, [și celelalte], dîn care cinci sîntu îndoite: ѣ, ꙁ, ѱ, ѯ, ѱ,

Să chiamă acestea *îndoite* căci să facu dîn doao neglasnice una. Dîn м п = ѣ; dîn с ѧ = ꙁ; dîn

ш т = щ; din к с = ѯ; din п с = ѱ. Şi 12 sîntu schimbătoare: в,г,д,ж,з,к,м,с,т,ц,ч,щ, Să chiamă schimbătoare, căci să schimbă la înduplecările numeloru şi la furmările graiurilor, una în alta, adică: в în м; *a avea — amu;* г în ц: *mergu — mergi;* д în з: *văzu — vede;* к în ч: *facu — faci;* т în ц: *batu — baţi;* ск în щ: *cinstescu — cinsteşti.*

Iar optu sîntu neschimbătoare: л,н,п,р,ѳ,ф,х,ш.

Pronunţia şi orthografia la noi nu are greotate, dă vreme ce avîndu slove din dăstul, putem a înplini şi pronunţia cu înlesnire şi orthografia cu regulă dăsăvîrşit.

ѧ : are pronunţia ei curată şi orthografia orînduită unde să va cădea, ne mai fiindu altă asemenea slovă ei, ca să să dăosebească.

97 ѣ : şi acesta cîndu iaste legat cu slovă neglasnică // înnaintea sa pronunţia îi iaste curată: *are.* Iar cîndu nu iaste legat cu slovă neglasnică, pronunţia i să face ca cumu ar fi legat cu un *I: eu-ieu, elu-ielu, trebueşte-trebuieşte.* Şi orthografia sa iaste una, unde să va cuveni a cădea.

ї, и, ѵ: acestea au tot o pronunţie, dar nu tot o orthografie, dă vreme ce ї dă a pururea să scrie cu canonu şi regulă înnainte dă toate slovele glasnice veri cîndu, veri unde s-ar întîmpla: *Ioan* (Іѡан) *scriu* (скрїѫ) *Ilie* (Илїе) *avuţie* (авѫцїе.)

и: să scrie înnainte dă toate slovele neglasnice: *isteţu* (истецѫ) *inemă,* (инемъ), *Isaia* (Исаїа), *înnainte.* (înнаїнтѣ)

ѵ: împlineşte pronunţia difthonghilor numai, ѣѵ,оѵ şi întră în unile termene ce vinu dă la greci scrise cu această slovă, cum *kyr, kyrie, typariu;* însă aceasta nu iaste aşa trebuincioasă la noi, căci păntru a scrie limba noastră cu orthografie nu ne îndatorăm să aflăm orthografia altor limbi.

ъ aceasta iaste ca cum am zice ѣ

ѫ aceasta iaste ca cum am zice и

Însă şi ъ şi ѫ nu face ѣ, ci face mai groasă pronunţia ъ: *văzu, văzduh,* şi nu *vezduh* şi *vezu,* dar să amestecă amîndoao: *văzu, vedem.* Şi ѫ nu face и, ci iar

mai groasă pronunţia: ѫ: *pîste, pînă, pîntece,* dar iar să amestecă cu и: *piste—pîste,* şi—şi *pintece — pîntece,*
98 *dîn—din.* //

Păntru orthografia acestor doao, un grammaticu, urmîndu pronunţiei lor numai, nu va greşî niciodată la orthografie: *pînă, vînătu, vînezu, văzu.*

о,ѡ aceste doao slove iarăşi o pronunţie au, însă nu şi o orthografie.

о: să scrie înnaintea tuturoru slovelor: *omu, oameni, prostu, orbu, osu, totu, oaste, oae, oi;*

о: să scrie şi după toate slovele neglasnice: *slovă, sobă, hotaru.*

ѡ: să scrie dă a pururea după slovele glasnice: *Iwan, Iwrdan, Iwrdache, oaw, doaw, ploiwsu, ploaw, dăwsebescu, şawa.*

ѡ: să scrie articol chemătoru, ѡ Doamne.

ѡ: să scrie pronumele fămeescu, ѡ chemară, şi număru, ѡ fămee, în locu dă una fămee.

Obicinuescu unii scriitori, cum am văzutu la tipară vechi, dă scriu pă ѡ, şi cîndu să fie legatu cu slovă neglasnică la sfîrşitu termenului şi să aibă oxie deasupra, cum sîntu adverbii *încotrѡ, încolѡ;* însă de a să păzi canonul cel dă obşte dă mai sus, că *о* să scrie dăsăvîrşit după toate slovele neglasnice. Aceasta iaste catahrisis, şi nu să cuvine a să urma.

99 ѣ: pronunţia acestui difthongu iaste *ea,* luate // tot dăodată: *vreme—vremea—vremѣ. Mergere,* m[o]d[a] imfin[itivă], puindu-i-se articol *a*-obştescu, la înduplecare să face *mergerea,* să face difthongu şi să scrie şi să zice мерџерѣ, дрецерѣ, фачерѣ

ѣѵ: pronunţia acestui difthongu iaste grecească, şi vine ca cum ar fi scrisă cu в, sfînta *eyanghelie—evanghelie, Eyropa—Evropa,* şi *Eystathie—Evstathie,* şi altele.

ıа *(ia):* acestu difthongu cumu să scrie aşa să şi pronunţie: *Ianache,* numai *ia* să ia tot dăodată, nu *i-a,* ci *ia.*

ıѣ *(ie):* asemenea cum să scrie să pronunţie, cumu: *bietul, fierul, vieru, viespe.* Nu să zice *bietul,*

și *fierul*, și *vierul* — cel ce păzește via, căci vieru, va să zică rămătoriu sau porcu.

ю: acesta are doao pronunții, și ca cum ar fi *io* luat totu dăodată. Deci atunci să scrie cu ѡ, căci vine ѡ după slovă glasnică, cum краïѡва, іѡбаџю; și ca cum ar fi *iu* și atunci să scrie ю: юбитȣ, юте, юшагȣ.

оа, ѡа: acești doi difthonghi iarăș tot dăodată să iau la pronunție, nu *o-a*, ci оа și ѡа. Însă оа să scrie în tot locul: *oameni, oae, oase, oală*. Iar ѡа să scrie după canonul lui ѡ, cîndu să scrie acest difthongu după
100 slovă glasnică: ша—шаѡа ипѫнџѣ —ипѫнџѣѡа și altele. //

ȣ, ѵ: are pronunție dăosibită dîn ceia ce să scrie, căci nu face оу, ci face ȣ: ȣмблȣ, ȣмплȣ, ȣсȣкȣ, ȣскатȣ.

Și ѵ mutu tot această pronunție are, însă să zice mutu căci la unile nume ce să sfîrșăscu în *u* nu să pronunție cu tărie *u* cel dă la sfîrșitu zicerii, cîndu nu au articol, și nu au oxie asupra loru, ci o au mai înnainte, ci atunci numai să furmează, cum: омѵ, томѵ, шоимѵ, осѵ, мерсѵ, афлатѵ, afară dîn numele ce să sfîrșăscu cu *cr*, înnaintea lui *u* cumu: *lucru, socru*, și *tr*: *patru*.

Iar puindu-se articol să pronunție cu tărie: *omul, pomul, șoimul*; iar la graiuri nu să obicinuește atîta: *mergu, facu, dregu, cîștigu, văzu*, și altele.

Slovelor neglasnice pronunția le iaste așa:

б: ca *be* al limbii latinești.
в: ca *vita* a limbii grecești și *ve* latinești.
г: nu ca *gama* a grecilor, ci ca *ghe* al latinilor.
д: ca *d* al latinilor.
ж: ca *je* al franțozilor și *je* al perșilor.
з: ca *zita* a grecilor.
к: ca *kapa* a grecilor și cel a latinilor; dă aceia
101 să schimbă în ч. //

л:
м:
н:
о:
п:
р:
с:
} acestea toate ca grecii și latinii și italienii.

т ca grecii
θ:
ф:
χ:
} ca grecii
ц ca *ts* al latinilor, dă aceia să schimbă în *t* și ca з a loru.
ч ca *ce* al latinilor, dă aceia să schimbă în к [c].
ш ca *șa* al slovanilor și *șîi* al turcilor.
щ: ca *șt* al slovanilor
ѱ:
ѯ:
} ca grecii
џ: ca *g* al latinilor și *gim* al turciloru.

Nu avem vreo deosibită orthografie cu acestea, căci la noi nu să scriu îndoite, ci după pronunția sa fieșteșcare, atîta numai cîndu să unescu și să facu dîn doi termeni unul, și să întîmplă doao asemenea slove, să scriu așa cum: *suppusu*, căci vine dîn *sup*
102 și *pus*, însă *raru*. //

[A] CĂRȚII A DOAO. PARTEA A DOAO

Păntru prosodie, frasis, idiotizmă sau obiceiu

Prosodie am arătat că iaste o tărie dă glăsuire scrisă, care arată cum să să facă pronunția la cele scrise. La noi, dîn obiceiu, să vădu a fi optu trebuincioase, și sîntu acestea: $\frac{\text{´ ^ - . ?}}{\text{∪ ⊃ ·}}$

(´) *oxie* sau *acentu*, păntru a arăta apăsarea glăsuirii, cum: *mérgu, vî́nă*, și *vînắ*.

(^): *apostrofu*, care să obicinuește la termeni cîndu să tae și să pune ca să înțeleagă slova ce lipsește, cum: *cîndu mergi*, în locu dă *c͡îd mérgi*, și *cî́n mergi* și *făr̂ dă numai* în locu dă *fără dă numai*; *să-i* în locu dă *să îi*, și altele.

Să pune și deasupra a toatei slove glasnice cîndu iaste la începutul termenului sau zicerii: *âstăzi, î̂ată, ê̂u*.

(-) *Linea* să pune cîndu să leagă doao ziceri sau termeni întru una, și să arată un termenu: *dă bine-*

voitoriu, dă bun-neam, dă bine-făcătoriu, bagu-seamă, fără-dă numai. Însă aceasta la tiparuri iaste trebuincioasă, iar la scrieri grabnice, și la fieștesce scriitoriu să poate trece cu vederea.

(∪) *Yfenu* iaste numai păntru a arăta articolii cei ce au slovele dăspărțite, cumu: ıe, ıe, oa, wa.

103 (,) *Stigmi mică* să pune cîndu să fîrșaște o parte // dă cuvîntu, și să înțelege cugetul său, și să înțelege că mai iaste dă a să zice și nu s-au fîrșit cuvîntul, cumu: *eu și cu prietenul mieu am mersu la o grădină,*

(.) Iar *stigmi mare* să pune cîndu să fîrșaște totu cugetul cuvîntului ce voiu să arătu, cumu: *eu și cu prietenul mieu am mersu la o grădină și după ce ne-am primblatu, iarăș ne-am întorsu acasă.*

(·) Stigmi mare deasupra să pune păntru a arăta pă и, la dăosibirile ce are la pronunție, cumu: *bune,* și *buserică, vune,* și *bune, semunțe, mustrie,* și pă *i,* asemenea: *prietenu, scriu, vieru,* și *fieru, víeru, via, viața, domnie, boerie.*

(?) Și semnul întrebătoriu și răspunzătoriu, cumu: cine? cînd au mersu? eri?

Frasis iarăș iaste aceia ce doi termeni uniți cu dăosibită înțelegere arată o cunoștință și o înțelegere, cum: *bagu-seamă,* va să zică *pricepu, iau-aminte* va să zică *grijăscu, dăşchide-ț ochii* va să zică *caută* și altele multe asemenea.

Idiotizmă iarăș iaste aceia ce are limba obiceiu, fie și fără regulă, și căci iaste obiceiu al limbii rămîne regulă și canonu, cumu: timpulu cel săvîrșitoriu trecutu a modei indicative a graiului *a firea* s-aru cuveni
104 după orînduială să fie // *eu sîntu fostu,* iaste însă *eu amu fostu* și iaste idiotizmă cumu sîntu și altele ce vomu arăta.

Limba noastră obicinuește a tăia prea multu termenii și zicerile, spre a le scurta, cumu ar fi: *săvîrșitu* face *sfîrșitu* și *fîrșitu; avîndu vorbă — avîn vorbă; fără dă numai — fără numai; lasă să meargă — laŝ să meargă; întru acest feliu — într-acestu feliu; să îi — să-i; fiindu bine — fiîn bine; umblîndu tare — umblîn tare* și altele multe dîn obiceiu.

A CĂRȚII A DOAO, PARTEA A TREIA

Păntru construțione sau alcătuire

Construțione, sau *alcătuirea,* care dă greci vine numită *sintaxis,* iaste acea cuviincioasă orînduială ce trebue să aibă între dînsele părțile cuvîntului.

În doao chipuri poate să fie alcătuirea: *sîmplice* și *înfigurată.* Cea *sîmplice alcătuire,* au fie cea regulată, iaste aceia ce urmează orînduelii firești și reguliloru grammaticii, cum iaste aceasta: *eu amu iubitu și iubescu pă Constandin.* Cea *înfigurată* iaste aceia ce să dăpărtează dă orînduiala firească și dă regulile cele de obște ale grammaticii, dă aceia încă să numește și
105 *fără dă regulă* // cumu iaste aceasta: *la aceia rămîindu, puținu sau nimicu putea să arate cevaș dîn vrednicia sa.*

Ci păntru alcătuirea înfigurată vomu grăi la locul său, iar acumu să arătămu pentru cea *sîmplice* și cu regulă.

Trei lucruri trebuescu a să socoti la *alcătuirea sîmplice* sau *regulată:* întîiu, întocmirea și așăzarea părțiloru după orînduială; a doao, dipendența sau suppunerea a unii părți ce să ține dă către ceialaltă; a treia, și con-glăsuirea sau concordanța a unii părți cu alta.

Să tîlmăcimu în parte aceste trei lucruri și cu aceasta vomu veni a da idea cea dăsăvîrșită a construționei rumînești.

Buna întocmire, cea orînduită, a părților cuvîntului

La alcătuirea cea regulată trebue să să bine întocmească și să să așaze părțile cuvîntului, fieșteșcare la locul ei, după natura și firea loru și după regulile și după orînduelile grammaticii.

Regula 1

Căderea nominativă dă a pururea să pune în locul cel dîntîiu, la care să aduce și să alcătuește lucrarea graiului, și această nominativă cădere după

106 orînduială trebue să fie un nume sau un pro // nume, sau o modă imfinitivă cu articol, obicinuită în locu dă nume: *omul citește, eu scriu, a lucrarea folosește.*

Regulă al doilea

Cîndu lucrarea graiului să aduce la mai multe perzone, sau lucruri, acestea toate sîntu suppuse la căderea nominativă și să punu în locul cel dintîiu unite cu legarea, sau cu congiunționea loru, cumu: *Pătrul și Constandin citescu; florile și erbele crescu; bogații și săracii viețuescu.*

Regulă a treia

Așijderea la căderea nominativă să aducu numele sprepuse sau adietive, înpreunate la numele sostantivu, a căruia iaste lucrarea graiului, și de aceia adietivele să punu după cel sostantivu înnaintea graiului, cumu: *școlarii silitori și sîrguitori procopsescu; ostașii harnici și viteji biruescu;* și tot asemenea trebue să să zică și dă vreo propunere întîmplătoare care prin mijloculu pronumelui relativu să fie unită la căderea nominativă, cumu: *Radul, pă care tu prea bine-l cunoști, au muritu.*

Regula a patra

De va avea un nume articol, sau articol dă pronume, și între acestea alte părți, acele părți ce să înțelegu
107 sau sîntu între articol și între nume, sîn // tu *iperbati*, și nu au parte la alcătuirea sîmplice sau regulată, ci la cea înfurmată cumu: *tînăru rău crescutu;* sau *cel rău crescutu tînăru la proastă și dăsfăimată chibzuirea lui, aduce totu gîndiri netrebnice.*

Regula a cincea

Căteodată un graiu cu căderea lui ia părțile căderii nominative, cum: *creștinescu lucru iaste d-a avea compasione și durere dă cei întristați;* și cîteodată încă ia și cîte o propunere întreagă: *în astă seară tu cu noi te culcă.*

Regula a șase

Dă multe ori nominativa să înțelege fără a să zice și a să scrie, cum: *iubescu,* să înțelege că eu, *cítescu,* iar să înțelege că eu.

Regula a șapte

Adverbiul pururea cu graiul să alcătuește, păntru căci îi tîlmăcește puterea și cugetul, sau înnainte, cum să și cuvine, sau în urmă, însă nu după cuviință, cum: *Pătru au grăit înțelepțește* și *Ioan alcătuește astăzi grammatica.* Iar înnainte [1]: *Radul bine aleargă,*
108 *cîndu îl gonește cinevaș.* //

Regula a optu

Gherundiul fiindu o arătare a graiului îi înplinește locul, cu toate acestea face trebuință să-i întărească altu graiu cugetu, cum: *eu, înpreunîndu pă prietenul mieu, am săvîrșit cutare treabă.* Să face și adunare dă mulți gherundii legați cu un graiu, cum: *Ioan, întîlnindu pă înnălțatul nostru domnu și arătîndu-i cutare pricină, și cerîndu dreptatea o au aflatu.*

Regula a noao

După graiu dă a pururea să punu căderile sale, carele potu să fie și una și multe după firea lucrării sale, cum: *eu iubescu pă Petre;* și *eu dăruescu lui Ștefan o carte.*

Cu toate acestea, un graiu a unii căderi nominative, care s-au pusu mai înnainte, poate să aibă și multe căderi pricinuitoare după dînsul, sau legate cu congiunțione, sau cu o propozițione, sau și cu un graiu întregu cu căderea sa, cum iaste: *eu iubescu pă Constandin, și pă Alexandru, și [pă] Nicolae;* și *Dimitrie voește să bea apă;* și *dascalul grijește ca ucenicii săi să știe orînduelele grammaticii.*

Regula a zece

109 Cîndu are stigmi mică căderea graiului, aceasta // dă a pururea să pune înnaintea căderii sale, ca cum ar

[1] În textul de bază: *pă urmă.*

zice neştine: *iaste dă o frumoasă şi plăcută făptură; şi dă un groaznicu şi foarte iute focu să arde.* Însă şi aceasta să numără la alcătuirea figurată, la *iperbati.*

Regula a unsprezece

Cîndu razimă căderea graiului într-o modă imfinitivă cu căderile ei, dă are moda imfinitivă căderе acuzativă, să pune înnainte, iar cîndu are nominativă să pune în urmă: *mai dă multe ori, să cuvine a-l milui (urmează a-l dăpărta) după dragostea în care te are; au hotărît nu de-a trimite, ci de-a merge însuş sfinţia sa păntru dumneata.*

Regula a doaosprezece

În locu dă modă imfinitivă ia cîteodată gherundiu părţile căderii graiului, dar are putere dă modă imfinitivă: *Măriia sa Vodă le-au scrisu arătîndu-le pedeapsa ce era să le facă.*

Regula a treisprezece

Congiunţionea să dă la soarta pricinuirii, legîndu-se cu timpul dă acumu a modei indicative, facu timpul dă acumu a modei otative: *ca să mergu,* şi *să mergu* Deci acestu timpu al modei otative ia mai de multe
110 ori locul modei imfinitive // şi mai vîrtosu la vorbă cumu în locu de a să zice: *nu pociu merge, nu voiu mînca — nu pociu să mergu, nu voiu să mănîncu.*

Regula a patrusprezece

Partiţipia, fiindu că să pune şi la nume şi la graiu cîteodată, seamănă ablativă de sineş şi are putere dă gherundiu, şi iaste frumoasă alcătuire, cumu: *şi aceşti vrăjmaşi (uniţi) cu acei făcători dă rele veniră asupră-mi,* în locu dă *unindu-se.*

Propoziţione merge dă a pururea înnaintea căderii, cumu: *lîngă casă, aproape dă mine, cu tine, pîste dînsul, spre el, în cetate.*

Congiunţione trebue să să pue în mijlocul acelor părţi ce leagă, cumu: *eu şi tu, cutare cu toate că nu iaste bogatu, face milostenii.* Iar cîndu să începu cu congiunţione iaste mijlocu ritoricescu, care arată chibzuire acelui ce scrie, sau mirare.

Interieţione nu are locu dă a să uni cu celelalte părţi, căci să înţelege dă sine, şi să obicinueşte pururea a să pune înnaintea cuvîntului, cumu: *vai dă mine, ce iaste aceia ce văzu; ah, duşmanilor şi vrăjmaşilor; oh, şi morţii mănîncă.*

111 *Regula a cincisprezece //*

Articolii să punu înnaintea numelor unii, şi alţii în urmă, să înduplecă şi cu pronumele, precum amu arătatu.

Articolii dă pronume să înduplecă cu numele, cumu: *un omu, o fămee,* şi *cel omu.* Şi aceşti articoli dă pronume, uniţi cu însuşi articolii la unile căderi, să înduplecă cu numele: *la cel omu, la un omu.*

Dipendenţa
sau supunerea a unii părţi
ce să ţine dă ceialaltă

Regula una

Căderea nominativă iaste *basis* şi fundamentu vorbii, şi la dînsul să suppune şi face graiu dipendenţă, precumu şi la graiu să suppunu celelalte căderi.

Adietivu să suppune la sostantivu, la care să razimă. Şi adverbiul la graiu, căci îi tîlmăceşte puterile.

Regula a doao

Căderea ghenitivă dipende dă un sostantivu arătătoriu sau tăcutu, sau totu dă o potrivă care să alcătueşte.

Regula a treia

Căderea acuzativă razimă sau într-un graiu lucrător, a căruia graiu să-i fie căderea pătimitoare, sau

dă o modă imfinitivă, ca cumu: *auzisu că ar fi greșit // la aceasta*, sau dă o propozițione, ca cumu: *mergu spre biserică.*

Regula a patra

Dativa și vocativa cădere nu au dipendință cu scumpătate dă celelalte părți. Dativa iaste cădere dă arătare, și iaste dă obște mai la toate numele și graiurile. Vocativa nu însemnează altu decîtu perzona cu care altul grăește.

Con-glăsuirea a unii părți cu alta
Regula una

Cele adietive să să con-glăsuiască cu sostantivele în gheneru, număru, și cădere, cumu: *un omu înțeleptu, palaturi frumoase.*

Și graiul cu numele sau pronumele, la număru și la perzonă: *eu iubescu, noi sîntemu, elu face.*

Regula a doao

Cîndu sîntu multe sostantive singurite și unite, adietiva sau partițipia ce să ajunge cu ele, trebue să fie număru înmulțitu: *Constandin, și Ioan, și Gheorghe, mulțămiți să întoarseră.*

Păntru alcătuirea și construțione graiurilor lucrătoare

Toate graiurile lucrătoare au după dînsele o pri[ci]nuitoare ce arată termenul lucrării loru, și afară dîntr-aceasta potu să aibă și alte căderi după ca // raterul și după lățimea lucrării loru, cumu să va vedea.

Chipul sau regula una

Toate graiurile ce sîntu strămutătoare dăsăvîrșitu, la carele să dă un termenu lucrătoriu cu o cădere acuzativă pătimitoare, sîntu ale aceștii regule și dă aceia

mai pă scurtu toate graiurile lucrătoare ce vor fi fără alte căderi în urma căderii acuzative, sîntu înpărtășite la această orînduială și regulă, cumu: *dascalul iubește pă ucenicu; stăpînul miluește pă slugă.* Citeodată au aceste graiuri în locu dă acuzativă pătimitoare, un graiu cu căderea sa, sau o modă imfinitivă, cum: *eu ași pohti să aflu un mijlocu cuviinciosu dă a-m păzirea cinstea; și armele ocrotescu sănătatea celoru ce pohtescu a viețuirea.*

Regula a doao

Graiurile aceștii regule, afară dîn acuzativa pătimitoare, mai punu o ghenitivă arătătoare dă materie, sau dă materia lucrării graiului, cumu: *amu chematu un omu dă cinste; și ca să facu aceia dă care tu în multe rînduri m-ai rugatu.*

Regula a treia

Graiurile aceștii regule după o pricinuitoare pă // timitoare punu o dătătoare arătătoare dă termenu, care să priimească lucrarea graiului: *eu făgăduescu a aduce calul la tine.*

Regula a patra

Graiurile aceștii regule după acuzativa pătimitoare punu și altă acuzativă tîlmăcitoare dă vro felurime a soghetului lucrării graiului: *noi te socoteamu înțeleptu.* Și cu propozițione *dă: noi îl socoteamu dă bogatu; eu te credeamu dă frumoasă.*

Regula a cinci[a]

Graiurile aceștii regule după acuzativa pătimitoare mai punu și alta cu propoziționele *în, a,* carele să arate înduplecare spre vrunu altu termenu sau sfîrșitu: *i să prinse a-ș întoarce mîniia sa cea mare în blîndețe; amorul m-au îndemnatu a sili, sau a merge.*

Regula a șase

Graiurile aceștii regule după acuzativa pătimitoare mai punu deasupra o ablativă care să însemneze *cinste, organu, mijlocu* și altele asemenea. Sau fără asuprire, sau cu asuprirea *păntru, cu, în, a, prin: amu vîndutu un calu în doao zeci dă lei; să duseră oamenii să-l cerce*
115 *prin drumuri părăsite.* //

Regula a șapte

Graiurile aceștii regule după acuzativa pătimitoare mai punu deasupra o ablativă, care să arate dăosebire, cu propoziționе *dîn* sau *dă: să mutu un lucru dîn locul său; l-am scăpatu dă mii dă fapte netrebnice.*

Păntru graiuri asolute

Graiurile asolute sîntu acelea ce nu au nici o cădere după dînsele, și acestu fel sîntu dă obște toate cele nestrămutătoare, cumu: *dormu, zacu, iubescu.*

Multe și dîn cele ce sîntu dăsăvîrșitu strămutătoare cîteodată să iau ca asolute: *eu citescu.*

Păntru graiul neutru

Graiurile neutre vinu în oareșcare chipu cu cele lucrătoare, ce însemnîndu vreo patimă mai vîrtos arată lucrare; cu toate acestea sîntu dăosibite, nu arată ca cele lucrătoare dăsăvîrșitu lucrare strămutătoare, ci nestrămutătoare, sau strămutătoare nesăvîrșită.

Regula una

Această regulă are doao căderi numitoare: una și cea dîntîiu arătătoare dă soghetul lucrării; cea după
116 urmă arată ființa sau numele, sau // vreo cîtățime a însuș soghetului: *eu sîntu sănătosu; eu nu sîntu încă bătrînu; eu nascu zdravănu; eu ajungu mare; elu pare frumosu, bunu.*

Regula a doao

Graiurile aceștii regule au după dînsele o căd[ere] ghenitivă, ce arată materie sau sfîrșitu, sau au o modă imfinitivă cu semnul ghenitivei, sau fără semnu: *eu dedeiu Radului; elu îș dă; îndrăzni a i să zice; cuteză a-i aduce; îndrăzni a-i da palme.*

Regula a treia

Graiurile dă această regulă au după dînsele o dătătoare ce arată soghetu, sau sfîrșitu: *atunci vomu putea crede; de a plăcea lui Dumnezeu; cîndu nu vomu plăcea la ceia ce nu sîntu plăcuți la Dumnezeu; cu o dăosibită însemnare voiu adăoga în scrisoare.*

Regula a patra

Graiurile aceștii regule au după dînsele acuzativă nu adăvăratu pătimitoare: *amu dormitu un somnu bunu; amu visatu un visu frumos.*

Regula a cinci[a]

Graiurile aceștii regule au după dînsele o pricinuitoare cu propozițионele *a, păntru,* sau *în,* care să însem-
117 neze mișcare la vreun termenu // sau sfîrșitu, cumu: *a merge păntru o pricină; a intra,* sau *a intra în casă; a veni înlăuntru.*

Regula a șase[a]

Graiurile aceștii orîndueli au după dînsele ablativă cu propunerile *în,* cu semplici sau cu articoli, cum: *Tu mi-ai făgăduitu să mă faci să vorbescu cu cutare boeru; și voiu rămînea într-acest bunu obiceiu; și asta într-acestu locu, cazu în tină.*

Regula a șapte[a]

Graiurile aceștii orîndueli au după dînsele o ablativă cu propunerile *dîn, dă la, de a: esu din casă; purcegu dă la curte; nascu dîn mumă-mea.*

Păntru graiurile pătimitoare

Graiurile ce sîntu la noi pătimitoare sîntu doao dăsăvîrșitu: unul îl alcătuește graiul neutru *a fire*, adică verice graiu lucrătoriu înduplecîndu-se cu graiul *a firea* prin schimbarea căderiloru și adaosul propoziționei să face pătimitoriu: *eu sîntu iubitu dă tine;* altul îl alcătuește părticelele pronumelui *mă, te, să,* cu care să înduplecă: *mă iubescu dă cătră tine.* Altă alcătuire nu are, fără numai strămutîndu-se nomina-
118 tiva lucrătoare în căderea a șase, cu propu//nerea *dă* sau *dă către,* și acuzativa pătimitoare în numitoare, să arată puterea pă dăplinu: *eu cinstescu pă cutare; cutare să cinstește dă mine; eu iubescu pă cutare; cutare iaste iubitu dă mine;* și *cutare să cinstește dă către mine;* și *cutare să iubește dă cătră mine.*

Păntru graiurile neutre-pătimitoare

Părticelele pronumelui iarăș facu graiu neutru-pasivu *mă, te, să,* care arată întoarcerea lucrării la soghetu, care face a să și cunoaște graiul dă pătimitoru.

Regula una

Graiurile aceștii regule nu au după dînsele vreo cădere însușită, căci ar putea să aibă o propoziționе, cu căderea ei, sau adverbiu: *mă bolnăvi foarte; a să porni în grabu; a să ținea prin drumuri.*

Regula a doao

Acestea au după dînsele o ghenitivă arătătoare dă materia lucrării, sau o acuzativă cu propoziționе: *a să abate dîn cale; a să slăbi dă mine.*

Regula a treia

Acestea au după dînsele o dătătoare, ce însemnează
119 un termenu, care să priimească în oareș // care chipu lucrarea graiului; *s-au supusu cetatea la înpăratu; m-amu îndatoratu la dragostea și bunătatea ta.*

Regula a patra

Acestea au după dînsele o acuzativă cu propoziționе, care arată mișcare, la vreun altu termenu: *a mă înnălța în mîndrie; a mă îndemna spre războiu; a mă arîdica în slavă.*

Regula a cinci[a]

Acestea au după dînsele acuzativă cu propoziționе, care însemnează înjugare: *a mă întîlni cu însuș Ioan; a mă întovărăși cu dînșii; a mă ascunde în cămară; a mă înțelege cu tine.*

Regula a șase[a]

Acestea au după dînsele o acuzativă cu propoziționе, care să însemneze dăosibire: *a mă astîmpăra dă fapte rele; a mă dăpărta dă lucruri netrebnice.*

Păntru cele obștești

Asemenea acestora sîntu și cele obștești, căci și dă să înfurmează cu pronumele *mă, te, să,* dar însemnează lucrare, cum: *mă luptu, mă rogu; mă batu; mă ducu.*

Regula una

120 Regula dîntîiu iaste aceia ce după graiu are prici- // nuitoare cu propoziționе: *mă batu cu tine; mă luptu cu dînsul.*

Regula a doao

Regula a doao are după graiu și cădere ghenitivă: *mă rogu dumitale,* sau *domnii tale; mă rogu ție.*

Regula a treia

Regula a treia are după graiu cădere dativă și ablativă, cumu: *mă ducu la dînsul;* și *mă ducu dă la dînsul.*

Graiurile fără de perzonă sîntu dăsăvîrșitu asolute, căci nu au căderi, nici înnainte, nici în urmă, cumu: *ploao, tună, fulgeră, ninge.*

Cele jumătate fără perzonă potu a avea căderea după dînsele, cumu ghenitivă și m[o]d[ă] imfinitivă: *i să cuvine a merge;* și nominativă: *trebue elu să meargă;* și dativă: *urmează la elu să să dea;* și celelalte.//

121 **Păntru gherundii și partițipii**

Gherundii urmează să fie legați cu graiu, păntru mai buna loru dăslușire: *umblîndu în cutare locu, amu văzutu iată ce.*

Să alcătuescu și doi și trei gherundii cu un graiu, cumu: *mergîndu la cutare și apropiindu-mă dă cutare, i-amu arătatu ce să cuvine să facă.*

Gherundii să alcătuescu cu toate căderile, după chipurile și regulile graiurilor, cumu: *mergîndu eu; făcîndu elu; aducîndu la tine; chemîndu-l; viindu dă la tine.*

Cu pronume: *rugîndu-mă, zicîndu-mi, trimițîndu-mă, stîndu-mi înpotrivă.*

Cu numele, cumu: *omul vrednicu, socotindu că poate săvîrși orice va vrea, să silește de a pururea.*

Și cu multe nume: *dascalul și ucenicul, crezîndu că osteneala amînduroru pricinuește învățătura, nu încetează a să sîrgui.*

Gherundii totu cu un termenu arată amîndoao numerile: *gîndindu elu, gîndindu noi.*

Gherundiul să alcătuește cu adverbiu: *umblîndu tare; socotindu bine; scriindu frumosu;* și cu propoziționе: *alergîndu dă la curte; mergîndu spre tine;*
122 și cu congiunțione: *mergîndu și zicîndu.* //

Iar partițipia împărtășită fiindu și la nume ca și la graiu, are toate urmările și ale graiului și ale numelui, are toți ghenerii ca și numele adietive și să înduplecă și la graiu și la nume, și să alcătuește cu un nume la toate.

Articolii carii să alcătuescu cu nume s-au arătatu la cartea dîntîiu și măcaru că amu dăslușîtu la care nume să punu articolii și la care nu să punu, dar și acumu pă scurtu să dămu o idee și cumu să leagă cu numele și pronumele.

Cîndu sîntu doao nume alăturate la înduplecare, adică sostantivu și adietivu, unul dintr-acestea priimește articolii, și cei dăsăvîrșitu și cei nesăvîrșitori, carii sîntu articolii dă pronume, adică: *omul frumos, omului frumos,* și *un omu bunu, unui omu bunu.*

Articolii dă pronume să înduplecă cu articolii iarăș, adică: *la un omu bunu, pă un omu bunu, de la un omu bunu;* însă numai căderile dat[ivă], acuz[ativă și ablativă.

Pronumele să alcătuește cu articoli precum s-au
123 arătat. //

Cîndu să înduplecă sau doao nume, sau un nume cu pronume, am arătatu că amîndoao cu un articol să înduplecă: *omul frumosu, lucrul bunu, nevasta frumoasă.* Dar la numele înmulțite dîn idiotizmă și obiceiu al limbii să face un *anacoluthon,* căci articolul dă la căderea nominativă rămîne și la cea dativă, și acuz[ativă], și abl[ativă], cu toate că nu lipsăscu articolii aceloru căderi, și rămîne numele dîntîiu cu 2 articole: *la omul frumosu, la lucrul bunu, pă omul frumos, pă lucrul bunu, oamenii frumoși, lucrurile bune, la oamenii frumoși, la lucrurile bune, pă oamenii frumoși, pă lucrurile bune,* și *dă la oamenii frumoși.* Și cu toate că aicea articolii *l* și *i* și *le* sîntu în zadaru, nu putem însă să zicem *anacoluthon,* căci iaste idiotizmă. Am putea însă să zicemu că acestea nu sîntu articoli, ci sîntu pronume perzonale dă la fața a treia. (Dă vreme ce să aseamănă cu articolii, și dăosebirea loru să cunoaște numai la alcătuiri, fiindu că cu articolii să alcătuescu numele, iar cu pronumele graiurile, adică *lucrurile,* acestu *le* iaste articol; și *le aduseră,*

acestu *le* iaste pronume). Şi mai vîrtosu că zicîndu *la lucrurile bune,* acestu *le* seamănă ca cumu le-ai
124 arăta, dă aceia nu pociu să-i zicu pronume, ci // articol, că de-ar fi pronume aru trebui să fie arătătoru, care să şi pune cîndu trebue, şi iar să scriu din obiceiu 2 articoli, cumu: *la lucrurile cele bune, la oamenii cei frumoşi.*

Pronumele să alcătuescu cu graiurile, ca cum ar fi articol, cu nume, cumu şi numele cu graiul; *îl chemai, l-am adusu, îi amu zisu, bate-l.*

Propoziţione să pune dă a pururea înnaintea numelui, cumu s-au arătatu. Să alcătueşte şi cu graiul: *întru a merge, cu a merge.*

Adverbiul să alcătueşte cu graiul. Să pune şi înnainte şi în urmă. Însă în urma graiului să cuvine pururea a să pune, aşa iaste regula, adică *îi şade bine,* daru să zice şi *bine îi şade.* Însă aceasta să ia spre dăsfăimare, în locu dă *îi şade rău,* daru nu pururea, căci dă multe ori luîndu-se şi spre bine să zice şi să scrie adverbiul înnaintea graiului. Cu toate acestea la buna construţione nu să cuvine.

Congiunţione înpleteşte o parte a cuvîntului cu alta, şi unu cuvîntu cu altul; să pune cîteodată şi înnaintea numelui. Iaste însă chipu ritoricescu şi însemnează că o leagă acel cuvîntu cu altul dă mai înnainte cugetat, ca cumu ar fi: *şi ce rămîne altu să mai facu, să arată*
125 *prin // cugetu că la această pricină, sau stare rea, ce amu făcutu, iată ce, şi iată ce, ce rămîne altu să mai facu.*

Interieţione să pune dă a pururea înnainte.

Păntru construţione figurată

Îndăstulată iaste limba noastră dă alcătuiri figurate şi pă cîtu va fi din dăstul ca să facu pă iubitorii dă învăţătură să înţeleagă şi acestea voiu arăta fără preget, făcîndu-i dăstoinici printr-această arătare ce voiu face, a afla toate cele ce nu amu arătatu aici păntru prelungime.

Cinci sîntu figurile grammaticeşti, carele sîntu în obiceiu, adică: *ELLIPSIS,* prin care să trece cu vederea şi să lasă la alcătuire vreo parte a cuvîntului; *PLEONAZMU,* prin care să pune la cuvîntare şi oraţione vreun termenu care să va putea socoti în zadaru; *SILLIPSIS,* prin care părţile cuvîntului să să prigonească una cu alta; *ENALLAGHI,* prin care să pune o parte a cuvîntului în locul alţia, carea firește să cuvenea aceia să să pue; şi *IPERBATU,* prin care vine turburată orînduiala firească a părţiloru cuvîntului.

126 Şi cu toate că aceste chipuri s-aru arăta dreptu // greşăli la orînduelile grammaticii, sîntu însă greşăli cu cuvîntu, precumu zice şi un autoru, sau acestu cuvîntu iaste, sau cea mai mare scurtare, şi laconizmu de a grăi, sau unu lucru nu ştiu ce dă dulceaţă, şi dă graţie, ce au unile chipuri dă a grăi afară din regulile cele mai dă obşte, şi le numescu latinii *VENUS* dă a grăire şi d-a alcătuire.

Păntru ellipsis

La noi această figură iaste obicinuită, printr-aceasta dar fără vreo întunecire şi cu deslușire încă să tace sau o parte sau alta a cuvîntului.

Exempluri

Ellipsis a numelui fiinţatu iaste: *cumu n-au petrecutu nimicu dîntr-atîta înnălţime să cază.* Lipseşte *de locu.* Alta: *ţ voiu da a t î t e a, încît să nu le poţi număra.* Lipseşte *dă multe bătăi.* Alta: *eu d ă m u l t u, te iubescu.* Lipseşte *timpu şi vreme. La c î t e am fost suppusu.* Lipseşte *întristări.*

Ellipsis a numelui adietivu: *eu te socoteamu dă omu.* Lipseşte *înţeleptu.*

127 Ellipsis dă nume imfinitivu: *am cercatu să te a- // jutu, dar n u s - a u p u t u t u.* Lipseşte dă *a găsi*

vreme și mijlocu. M-amu rugatu dă dumnealui și mi-au zisu că nu să poate: lipsește *a-mi face voia.*

Ellipsis dă propoziționе: *nu p o c i u da* — lipsește *a; nu pociu mînca* — lipsește a.

Ellipsis dă adverbiu: *îi amu c î n t a t u încîtu s-au mulțămitu* — lipsește *bine, frumosu, multu.*

Ellipsis dă interiețione: *lasă-mă* — lipsește *oh, săracul* dă mine, *ferice dă elu* — lipsește *oh.*

Ellipsis dă congiunțione; *bogățiia lui Crisu, viața Mathusalii, îndăstularea cea mai răvnită, sîntu vrednice a să da la perzona ta:* lipsește *și.*

Ellipsis dă pronume: *știu că ai mersu* — lipsește *tu; am zis să-i dau* — lipsește *eu.*

Păntru pleonazmu

Îndeșită iaste la noi și această figură, la care să înpărtăluescu adăogările, păntru care să arătămu vreo cătevaș, păntru a da exemplu la iubitorii dă învățătură.

A adăoga fără trebuință pronumele iaste foarte obicinuitu la noi, cumu: *miluește-ne pă noi.* Să adaogă
128 un pronume fără trebuință: *și ne învrednicește// pă noi, stăpîne.* Asemenea *și ne dă noao.* Altul: *adun pă ei.* Altul: *dă-le-o loru.* Altul: *elu mă înfricoșază cu elu.*

Și la articolii: *pă oamenii aceia.* Încă cîndu iaste dă a să pune după un nume altu nume sau pronume: *pă slugile mele, pă oamenii frumoși.*

Și cu graiuri: *cîndu merseiu a face cutare treabă — merseiu* iaste pleonazmu; *c î n d u v e n i i u a citi cutare carte; Cîndu t ă c u i u a zice; cîndu s t ă t u i u a vorbi.*

Păntru sillipsis

Această figură nu iaste multu obicinuită la noi, cu toate acestea nu lipsește iarăș, și încă dîn fire. Întîiu

toate numele obștești, atît sostantive cît și adietive, înduplecîndu-se ca și cele fămeești, să prigonescu între dînsele.

Numele neutre, la numărul înmulțitu, să aseamănă cu cele fămeești, și să prigonescu și acestea.

Să prigonescu și la concordanța numelor: *am umblat Țara Rumănească pîste totu,* în locu dă a să zice *toată,* și altele.

Păntru enallaghi

Și această figură iaste îndeșită la limba noastră, a căriia însușire iaste dă a să pune în unile căderi o
129 parte dă cuvîntu păntru ceia//laltă.

M[o]d[a] imfinitivă în locu dă nume, cumu: *dîntr-aceasta să pricinuește a v i e ț u i r e a noastră în liniște* în locu *de viața; a te urî îm pricinuește lauda.*

Sostantivul și adietivul în locu de adverbiu, măcar că la noi să aseamănă multu cu adverbiul, numele. *Eu bine cunoscu că tu nu mă iubești* — aici acest *bine* iaste adverbiu și să ia cu *enallaghi* și drept nume sostantivu. *Și ce înțeleptu judecă sau grăește* — în locu dă *înțelepțește. Și cu meșteșugu scrie* — în locu dă *meșteșugește.*

M[o]d[a] otativă în locul dă imfinitivă: *nu pociu să mergu* — în locu dă *nu pociu merge.* Și preteritul trecutu, în locul celui dă acumu: *cutare ohtă un mare ohtatu,* în locu dă *ohtează.*

Și cel nesăvîrșitu, în locul celui trecut a modei congiuntive: *înnălță cesta sabia și l-ar fi tăiatu, dă n-ar fi fostu unul să-l oprească;* și *dă n-ar fi fostu că elu era bătrînu, ar fi pățitu multe.*

Un graiu păntru altu: *a știrea* păntru *a puterea,* cumu *nu știu face,* în locu dă *nu pociu face.* Și *nu știu să trăescu fără dă tine,* în locu dă *nu pociu să trăescu fără dă tine.*

130 *A avea* în locu dă *a socoti: eu te amu dă sfîntu,* în // locu dă *te socotescu a fi cu frica lui Dumnezeu.*

A avea păntru *a şti: eu amu dă la părinţii miei,* în locu dă *ştiu dă la părinţii miei.*

A face în locu dă *a sili: fă să ajungi,* şi altele asemenea.

Păntru iperbatu

Cinci chipuri dă iperbatu dăslușăscu grammaticii, păntru carele vomu arăta aici, însă pă scurtu; *anastofi, tmisis, parenthesis, sinhisis,* şi *anacoluthon.*

Anastofi să numeşte cel dîntîiu, şi iaste cîndu un glasu sau un termenu ce să cuvenea să stea înnainte să pune pă urmă, cum: *iaste elu* atît dă harnicu cît eu mă miru, în locu dă *elu iaste.* A să pune un sostantivu în mijlocul dă doao adietive: *frumosu omu şi înţeleptu.*

Tmisis să numeşte cel dă al doilea şi să face cu a înpărţi un cuvîntu în doao şi a întra în mijlocu altu cuvîntu, adică: *vezi cumu de cu ce înţelepciune şi cu frumoasă critică ne învaţă Aristotel firea lucruriloru.* Şi aceasta: *cu acestu omu bunu fieştescine putea, în pace şi cu linişte, să vieţuiască.*

Parenthesis să numeşte cea dă al treilea, care iaste
131 de a copi[a] a unui periodu scurtu, fără // de care să poată sta ceialaltă parte a cuvîntului, şi care la scrisoare să închide mai dă multe ori, în doao linee întoarse, adică la această pă scurt însemnare (îi zicu pă scurtu căci în puţine slove să coprinde) va urma a să cunoaşte în grabu plăcerea şi dulceaţa alcătuirei şi *eu mi-am pus toată puterea* (cumu Dumnezeu ştie) *ca să isprăvescu porunca dumitale.* Parenthesis nu trebue să fie nici prea lungi, nici prea desu obicinuite.

Sinhisis să chiamă cea dă a patrulea, adică turburare la alcătuire în periodu, cîndu s-ar pune o cădere fără construţione într-altu chipu, adică necuviindu-se.

Iar cea dă a cincilea să zice *anacoluthon* şi iaste cîndu să pune vreo cădere păntru să-i zicu aşa în vîntu, şi fără legătură şi cuvîntu la construţione. La noi această figură iaste idiotizmă precumu amu arătatu

la articole. Însă numai la articole, iar la altele cîndu să va întîmpla iaste anacoluthon, măcar că lăsă însrisu un autoriu că aceste figuri s-au aflatu dă grammatici şi le-au pus în număr, păntru a să erta greşalele întru carele cîteodată cadu din neputinţa omenească şi cei
132 mai buni autori. //

Păntru metafora şi aligorie

Aligorie iaste a asemăna arătarea ce vei să faci, sau patima ce ai, sau bucuria, cu vreo istorie trecută, care să să asemene cu pricina ce vei să arăţi întocmai, şi să să închipuiască sau povestirea aceia cu arătarea ce vei să faci, sau arătarea ce vei să faci cu povestirea trecută.

Cumu:

Bucură-tă Scara Ceriului pre care s-au pogorîtu Dumnezeu.

Către sfînta Fecioară — aligorie; scara ce o au văzut-o Iacovu în somnu:

Bucură-te mare, care ai înnecatu pă faraon cel gînditoriu.

Bucură-te piatra care ai adăpatu pă cei însetoşaţi dă viaţă.

Stîlpul dă focu ce povăţueşti pă cei ce sîntu la întunericu.

Şi altele toate dîn *Biblie,* aligorii ale Sfintei Fe-
133 cioare.//

Iar metafora iaste a arăta pricina ce vei să zici, şi să scrii, închipuită întocmai asupra, sau a vreunii vite, sau a vreunii ape, sau a vreunui elementu, sau a vreunii păsări, sau vreunii flori, sau pomu, sau copaciu, sau veri ce altu lucru lumescu, văzutu şi ştiutu, a cărora sau firea sau mişcarea, sau fapta, să să asemene cu cugetul arătării ce vei să faci, cumu iaste:

Bucură-te viţa mlădiţii cei neveştejite.
Bucură-te bae care speli cunoştinţa.

Aceste doao chipuri însă, fiindu însușire a ritoricii, nu să cuvenea, nici le pomenimu aici, numai fiindu că unu grammaticu dăsăvîrșitu ar putea să înpodobească scrierile sale cu acestea, și nefiindu ritorica, amu binevoitu să-i dămu o idee și dă acestea. Iar dă nu va avea trebuință a scrie, fie încai cîndu le va întîmpina la vreo citanie, să le cunoască pă amîndoao.//

134 **A CĂRȚII A DOAO. PARTEA A PATRA**

Păntru poetică

Poetica iaste foarte veche precumu să vede de la greci, arapi, perși, încă și evrei și haldei. Poetica iaste aceia ce arată a să face stihuri, mai vîrtos că aceste stihuri să numescu *poetică* și *poezie*.

Grecii au obicinuitu foarte multu poetica, și puindu osteneală au aflatu multe feluri dă chipuri a alcătui stihuri cu mare meșteșugu, cumu să văd. Întîiu le-au obicinuitu spre laude dumnezeiești, după aceasta și spre laude omenești, și spre istorii, comodii, opere, și verice altu, cumu au scris întru aceasta lăudații Aristofan, Isiod, Euripidu, și vestitul Omir, și mulți alții, carii toate alcătuirile loru le făcea în stihuri, vrîndu a să numi poetici, și nu logografi.

Latinii au urmatu la aceasta întru toate grecilor, precumu să văd lăudatele și frumoasele alcătuiri ale lui Ovidie și Virghilie, și altora dîn cei noi și pînă astăzi.

Italianii, franțezii, ișpaniolii și alții ce li să trage limba dîn limba latinească ca niște pîrae, precumu și
135 această a noastră rumînească, n-au // obicinuitu a face stihuri cu numere pă picioare ca grecii și latinii, și eu nu bănuescu a fi pricina alta dăcîtu neaverea dă multe slove glasnice.

Eu măcar că sîntu datoru să urmezu întru toate meșteșugului și obiceiului acestor limbi ce-l au la poezie, fiindu poezia acestora și dulce și frumoasă,

dar în vreme ce sîntemu îndăstulați, și dă multe slove glasnice și difthonghi, răvnescu să arătu și vreo cîteva chipuri dă stihuri cu număr dă picioare, dorindu a urma și celor doao mai sus arătate limbi, dîn carele avemu începutul, și cu aceasta ca să arătu și evlavia cea după datorie ce are limba noastră la acelea.

Limba talienească n-au obicinuitu a avea stihuri cu număru dă picioare ci numai cu număr dă silabe, și cu multe feliuri, altele dă șase, altele dă optu, altele și dă 12 și pînă la 15. Acestea totu cu o furmă dă glăsuire la pronunție, totu cu o curgere, cu potrivire dă silabe la fîrșitu. Și aceasta dă multe chipuri cu paza construționii, după regulile grammaticii, cu multă dulceață, cu mari gîndiri, precumu sîntu dîntr-ale
136 multor alți autori, ale lui Tasu, // și Ariostu și Petrarha, și ale prea înțeleptului și plinului dă istorie, și dă știință, și mai vîrtosu dă duhu născătoriu, Metastasie, păntru care îndrăznescu a zice că nu s-au înpodobitu acestu poetă cu poezia talienească, ci au înpodobitu poezia talienească cu duhul și cu condeiul său.

Nu să poate uita lesne, dă către cei ce au cititu nici dulceața *Enriadii*, ce au alcătuitu în limba galicească filosoful Volteru.

Toate versurile acestora, afară dîn mijlocul alcătuirii loru ce nu-l poate urma fieștescine, afară dîn arătarea cea însuflețită a istoriei, ce o dau la toți prin urechi, ca prin ochi, afară dîn regulile construționii și orthografiei, meșteșugul iaste.

1: A să păzi cursul cititului, avîndu apăsările cu regulă totu un feliu a unui stih cu altul, cumu zicu arapii, vezi-i, și usul acesta iaste la greci numărul cu picere, însă meșteșugitu foarte, cumu vomu arăta.

2: A să păzi construțione și orthografia, și noima pă dăplinu.

3: A să face tăerile termenilor cele cuviincioase și
137 obicinuite. //

Iar chipurile potrivirii loru la sfîrșit, măcar că arătămu vreo cîteva stih[uri] păntru pildă, dar poate

u[n] poetă după orînduiala şi regulile grammaticii alcătuindu să facă şi alte multe chipuri, păzindu cîte amu arătatu pentru acestea.

Un chipu

Musă, putere, dă, mă rogu, la graiurile mele.
Zi-m cumu să-ncepu? 'n ce fel s-arătu? gîndirea mea prin ele?

Altu chipu

Grammatica e meşteşugu ce-arat-alcătuire,
Şi toţi printr-însa potu afla verice povăţuire.
Ş-a scrie încă într-alesu cu reguli arătate,
Pă toţi învaţă d-a le şti fără greşală toate.
Şi versuri înmeşteşugite arată d-a să face.
Siliţi-vă a o-nvăţa, sau faceţi cumu vă place. //

Altu chipu

Ce ai să-m zici dă mîndrie,
Eu n-aş fi mai vrut să fie.
Căci să-npotriveşte firii,
Şi legii, şi omenirii.
Omu la omu să să arate,
Ca cumu nu-i e ca unu frate.
Totu cu rea dăosibire,
Face pă la toţi privire.
Cu turbare ca o vită,
Şi natura n-e [1] urîtă.
Aib-o cin' va vrea s-o aibă,
Iaru cu mine treabă n-aibă. [2]

Cu aceste chipuri să poate scrie şi istorii şi cîntece.

Altu chipu

A socoti că poate
Unu omu să facă toate
Oricîte va gîndi

[1] În ediţia de la Viena, p. 170: *natura-i-e.*
[2] În ediţia de la Viena, p. 170: *Cu-nţelepţii treabă n-aibă.*

Nu-i duhu dă isteciune.
Nici semnu dă-nţelepciune,
Şi n-o va dobîndi. //

Altu chipu

De-a avea [1] milostivire,
Nu-i lucru pîste fire.
Şi cei ce au simţire
Nu potu tăgădui.

Iaru firea arătată,
D-a fi nenduplecată,
Dă obşte dăsfăimată.
N-amu ce povăţui.

Altu chipu

La o-ntristare
Amară foarte,
'Ncîtu cel ce o are
Să-ş roage moarte
N-ai ce să faci.

Nu-i mîngîere,
Nici e putinţă.
Acel ce piere
Să-ţi dea credinţă.
Trebue să taci. //

Păntru stihurile cu număru dă picere, după orînduiala greciloru

Picioru la meşteşugu poeticii să zice numărătoare sistemă, adică o parte a stihului ce să face dîn doao, trei, sau patru slomniri; să numeşte picioru metaforiceşte, după vite care prin mijlocirea picioareloru umblă, aşa prin mijlocirea piciorului să alcătueşte cuvîntul dîn care să face stihul, după cumu arată prea

[1] În textul de bază: *de-avea.*

învățatul *Antonie Catiforu*, în cartea sa. Deci din picioarele acestea, 4 sîntu cu 2 slomniri, optu cu trei slomniri și 16 cu patru slomniri.

Daru dă vreme ce am făgăduitu să arătăm numai trei feluri de stihuri, care să și obicinuescu astăzi dă greci a să face, nu iaste trebuință dă știința tuturoru acestor picioare, ci numai dă aceste ce arătu mai josu.

Păntru picioare cu doao slomniri

Spondiu să face dîn doao slomniri lungi, cum: *timpul.*

Pirrihiu, dîn doao slomniri scurte, cumu: *vreme.*

Troheos, dîntr-o slomnire lungă și una scurtă, cum,
141 *bine.* //

Iambos, dîntr-o slomnire scurtă și una lungă, cumu: *omul.*

Păntru picioare cu trei slomniri

Dactilos, dîn o slomnire lungă și doao scurte, cumu: *durere.*

Iar celelalte nu sîntu trebuincioase.

Păntru stihurile dactilicești

Exametru iroicescu, adică cu șase numere, așa să zice, căci *Omiru* au scris dă iroi cu aceștia, și să face dîn șase picioare, dîn care cel dă al cincilea negreșitu trebue să fie dactilu; cel dă al șaselea spondiu sau troheu. Iar celelalte picioare, fie sau dactili, sau spondii.

Numai cu acestu felu dă stihuri să poate face istorie.

Iar epigrammata să face dîntr-un stihu iroicescu și unu *eleghiu* sau *iroeleghiu.*

Să poate face și vreo istorie scurtă, sau învățătură cu aceștia.

Acesta iaste *pendametru* și are cinci picioare, și să
142 înparte în doao frîngeri, // care să numescu *cola.* Are în colul dîntîiu doao picioare, au spondii, au dactili, după plăcerea cuiva, și o tăetură adică o slomnire lungă. În cea dă al doilea doi dactili, și altă silabi. Trebue acestu stihu eleghiu la frîngerea dîntîiu să i să sfîrșască *lexis.* Cea după urmă slomnire a acestui stihu să ia în locu dă lungă, dă ar fi măcaru și scurtă, cumu sîntu aceștia:

Proemiu la vreo epigrammă sau începere dă istorie.

Și ce voescu cumu poci s-arătu? Amu glas? Musă grăește.
Zi ce să cuvine, sau fă-mă a-nțelege.
Cumu să arătu mai pă-nțelesu în graiu curgere bună,
143 Cugete frumoase, cu poetice faceri. //

Păntru stihurile iambicești:

Trimetre ce să obicinuescu

Stihurile iambicești ce să facu dîn 12 slomniri, adică dîn șase picioare.

Picioarele să potu face la aceștiia toate iambe. La cel dîntîiu, cel dă al treilea și cel dă al cincilea poate intra spondiu picioru. La cel dă al șaselea dă multe ori pirrihiu.

Cumu sîntu aceste stihuri:

Asupra silinții

Epigrammă

Ce are? Cine? Și în ce fel să ne-arate?
Silința cîte nu săvîrșaște-n vreme?
Războae face cu-npotriviri ciudate.
Aduce, duce, osteneala ș-o are.
Drept hrană dulce, încă și bucurie.

Apleacă firea, și voința ș-o cere.
Neștine unde, ție-o ca o basis [1].
144 La verce treabă, va avea de-a începe. //

Canoane păntru stihuri și învățătură păntru număratul lor

Capu. 1:

Slovele glasnice amu arătatu că se înpartu în trei; în mici, sau scurte, carele sîntu ѥ, ѻ, ъ; în lungi sau mari, carele sîntu и, ѡ, ѧ, și acele dă obște, carele să iau și dreptu lungi și dreptu scurte, carele sîntu a, і, ѵ.

Acele scurte dă a pururea să numără dreptu mici și scurte, numai cîndu va urma după dînsa doao slove neglasnice, sau una îndoită (căci să face dîn doao) atunci rămîne slomnirea scurtă, dreptu lungă, dîn punere, iar nu firește.

Iar cîndu dîntr-acele neglasnice cea dîntîiu va fi schimbătoare, și cea după urmă neschimbătoare, atunci să poate număra slomnirea, și scurtă, și lungă, cum va vrea poeta.

Cele lungi și mari sîntu dă a pururea lungi, și mari firește.

Difthonghi firește și sîntu lungi, și să numără așa.

145 ### Păntru frîngerile stihuriloru și păntru sinizisis

Capu. 2:

Stihul eleghiu dă a pururea are frîngere, care să face dîn doao picioare și jumătate.

Stihul iambicescu are frîngere care să face sau dîn picioare 2 pl[ine] sau 3 pline . Frîngerea dă a pururea să face la sfîrșitu zicerii și termenului.

[1] În textul de bază: *vasis*, corectat după ediția de la Viena, p. 177.

Stihurile toate pot avea sinizisis, și sinizisis iaste cîndu doao slomniri nu vor avea între ele slovă neglasnică, și dă nevoe păntru număru le vei lua pă amîndoao dreptu una, și aceasta iaste dă cinci feluri:

2 lungi, dreptu una lungă.
2 scurte, dreptu una lungă.
2 scurte în locul unii scurte.
Scurtă și lungă în locul unii scurte.
146 Scurtă și lungă în locul unii lungi. //

Păntru tăetura lexelor și păntru numărul stihuriloru

Capu. 3

La stihuri să iartă multe mîngîeri, adică a să scurta termenii (însă pînă să să poată înțelege) și a să tăia slove ca să vie la număru, însă tot prin orthografie. Și mai vîrtosu cele după urmă glasnice, ce neavîndu acentu asupra lor, rămînu mute dă totu, să tae, și prin apostrof să arată, cumu: lucrur', oamen'.

Patru regule au a să păzi, care sîntu acestea:

1. Canoanele stihuriloru ce amu arătatu aici.
2. Gîndirea, cugetarea, sau noima cuvîntului.
3. Construțione după meșteșugul grammaticii.
4. Și orthografia.

Iar aflarea și *evglotia* alcătuirii, și gîndirile cele înnalte rămînu la duhul și isteciunea făcătorului dă
147 stihuri. //

Număratul stihului iroicescu

Și	: mare	dactil	Și s-au făcutu șase picioare după canonu.
ce	: mică		
vo-	: mică		
esc,	: mare	spondiu	
cumu:	mare		
am	: mare	dactil	
s-a-	: mică		
rătu?	: mică		

Am : mare
glas? : mare } spondiu

Mu- : mare
să : mică
gră- : mică } dactil

eș- : mare
te. : mică } troheu

} Și s-au făcutu șase picioare după canonu.//

148 *Număratul stihului eleghiu*

Zi : mare
ce : mică
să : mică } dactil

cu- : mare
vi : mare } spondiu

ne, : jumătatea piciorului dă la frîngerea dîntîiu, și mare

sau : mare
fă- : mică
mă : mică } dactil

a-n- : mare
țe : mică
le : mică } dactil

ge. : jumătatea piciorului dă la frîngerea dă a doao, și mare, și să face cu ceialaltă jumătate spondiu.//

} Și s-au făcutu cinci picioare.

149 *Numărul stihului iambicescu*

Ce : mică
a- : mare } iambu

re? : mică
ci- : mare } iambu

ne? : mică
Și-n : mare } iambu și jumătatea piciorului dîntîiu

ce : mică
fel : mare } iambu

să : mică
ne-a : mare } iambu

ra : mică
te? : mică } pirrihiu și jumătate picior după urmă//

} Și s-au făcut picioare șase Acestu stihu iaste dîn doao picioare și jumătate.

150

SCARĂ

Grammatică rumînească. Partea dîntîiu a cărții dîntîiu. Ce iaste gram.? și păntru înpărțeala sloveloru, și părțile cuvîntului lista13 (94)
Partea a doao. Păntru articolu sau încheere ..... „ 19 (97)
Partea a treia. Păntru nume ..... „ 24 (100)
Partea a patra. Păntru pronume ..... „ 37 (108)
Partea a cincea. Păntru verbi sau graiuri ..... „ 57 (119)
Partea a șase. Păntru gherundii și părtășire ..... „ 83 (139)
Partea a șapte. Păntru propoziționе sau propunere.... „ 85 (140)
Partea a opta. Păntru adverbiu sau spre graiu..... „ 87 (140)
Partea a noao. Păntru congiunționе sau legare ..... „ 91 (143)
Partea a zecea. Păntru interieționе sau parenthesis .. „ 93 (144)
Grammatică rumînească. Cartea a doao. Partea dîntîiu.. „ 95 (145)
Păntru pronunție și orthografie ..... „ 95//(145)
Partea a doao. Păntru prosodie, frasis, idiotizmă sau obiceiu „ 102 (149)
Partea a treia. Păntru construționе sau alcătuire .... „104 (151)
Partea a patra. Păntru poetică sau facere dă stihuri .. „ 134 (170)

Sfîrșitu, în numele marelui Dumnezeu, și cu ajutorul său, a *Grammaticii rumînești.*

Iar de la jumătate s-au tipăritu de
DIMITRIE MIHAILOVICI typ. Rîm.

ISTORIE A PREA PUTERNICILOR ÎNPĂRAȚI OTHOMANI

ISTORIE A PREA PUTERNICILOR ÎNPĂRAȚI OTHOMANI

Adunată și alcătuită pă scurtu dă dumnealui Iannache Văcărescul, dicheofilax a bisericii cei mari a Răsăritului și spatar al Valahiei. Începîndu-se în vremea prea puternicului înpăratu sultan Abdul Hamid I, la văleatu Hîjretu 1202 și Mîntuitoriu 1788, în Nicopoli a Bulgariei și s-a săvîrșitu în zilele prea puternicului înpăratu sultan Selimu III, la văleatul 1794 și 1208, în luna lui șevalu.

TOMU I

PROIMION

2r/1 Mulți dîn cei ce au vrutu să scrie istorii după vremi, sau mai vîrtosu dîn cei ce au răvnitu a înnoi cele scrise dă alții mai dînnainte, fiind îndăstulați dă darurile științei, ș-au înpodobitu condeiul cu înfrumusețate alcătuiri, strălucite, și dă furme ritoricești, și dă meșteșuguri grammaticești, și prin mijlocul acestora au pututu a birui și fireasca înlenevire cea spre citanie a celoru mai mulți, a ațîța și pohta cea dă multe științe a celor mai lăudați, și cu aceasta pă toți îi au îndemnatu a le citi dă îndeșîte ori, și a le afla curgerile cu deadinsul, și a dobîndi folosirile cele ce să nascu dîn istorii. Iar eu aflîndu-mă dăzbrăcatu dă vășmînturile darurilor științei, și condeiul mieu fiind numai abia pututu a
2v/2 să ținea în degetele nedăstoiniciei // mele, nici să cuvenea să-l povățuescu spre a înpleti alcătuiri dăpărtate dă dulceața aceia, fără care istoriile scriindu-se, dăosebi că nu pricinuescu vreo folosire, supără încă și auzul, și mai vîrtosu acelor ce firește nu sînt statornici a suferi cu răbdare prelungirea citaniei.

Însă acumu la văleatul 1788 aflîndu-mă strămutatu cu lăcuința spre vreme în cetatea Nicopolii dîn crăia bulgarilor, dă lumeștile furtuni ale întîmplărilor, și dă multele feluri dă războae, ce dăsăvîrșitu au turburatu toată liniștea patriei mele, unde și dăspre o parte aflîndu-mă lipsit dă toate trecerile dă vreme cele veselitoare dă sufletu, și afundatu în valurile întristărilor, și păntru

patimile ce suferă iubiții miei simpatrioți, neputînd afla eu acumu vreun mijloc spre a le tămădui, dăspre
3r/3 altă parte fiind și dă multe ori // întrebatu dă unii dă aici, ce înpăratu au suppusu Bulgaria și Nicopoli, la sangeacul othomanicescu; fără vrednicie m-amu îndemnatu a scrie o adunare istornică, a prea puternicilor înpărați othomani pă scurtu alcătuită, arătînd dă cînd și cu ce mijloc au luatu această stăpînire începerea ei, și creșterea, și starea, și urmările celelalte pînă astăzi, ca prin scurtarea povestirii să poată afla fără multă osteneală vericine istoria othomaniceștii înpărății. Iar mai vîrtosu ca să mîngîiu cu această osteneală și petrecerea vremii cei turburate întru care mă aflu.

Iată dau începere, nădăjduind ca fără zăbavă să-i aratu și săvîrșitul la obște.

Mulți sîntu scriitorii tevarihurilor sau analelor turcești, mai vîrtosu că la puternica aceasta înpărăție iaste și mansupu dăosebitu sau drăgătorie, carele iaste
3v/4 // orînduită numai păntru a scrie tevarihurile înpăraților, sau vizandida turcească, care să numește Vacanuis, adecă scriitor dă cele întîmplătoare, și la acestu ofițiu să punu dă a pururea oameni înpodobiți cu procopseală. Și acestu Vacanuis totdeauna iaste dator a să întîlni cu învățații ulemali, și cu toți luminații rigeali, și mai vîrtosu cu Kephudai sadrî azem, și cu reizul chitabu spre a cerceta toate vestirile, pricinile și scrisorile ce mergu și vin la înpărăție, ca să ia știință dă toate curgerile lor, și să le aștearnă în alcătuirile istoriilor înpărătești, ce să scriu dă dînsul, și toți numiții rigeali sînt datori să i le arate toate, fără preget, și tăinuire.

Dintr-acești istornici trei mi s-au întîmplat a vedea,
4r/5 și a citi: pă Naima, pă Rașid, și pă Subhî, carii au scrisu cu atîtea frumoase // tejnișuri, și istileahuri sau metafore și idiotizme și potriviri la cuvinte și la ziceri în periode ce le numescu turcii cafiele după obiceiul limbii lor, istoriile multor înpărați după vremi; precumu și alți înnaintea acestora, și în urmă pînă acum, cumu și astăzi iaste scriitor slăvitul Eiveri efendi.

Nu cu mai puțin gustu au alcătuitu istoriile turcești și mulți alți istornici greci, latini, franțezi și itali[1], dintru ale cărora istorii cu multă băgare dă seamă făcînd o adunare, arătu pă scurtu toate cîte ar putea da o idee pă dăplin la cititori dă curgerea, starea și otcîrmuirea înpăraților othomani.

MOAMETH

Moameth dătătorul, sau așăzătorul și întemeitorul legii, și credinții moamethicești, după arătarea unor
4v/6 istornici, s-a născut la 560, iar după dăslușirea // altora [2] s-au născut la văleatul 571, maie 5 la Meca în Arabia, dîn neamul lui Ismail, precum cred moamethanii. Ismailteni, agarineni, și saraceni s-au numit toți acei ce s-au trasu dîn neamul lui Ismail, zicîndu-să ismailteni, după Ismail, agarineni după Agar mumă-sa, și saraceni după Sara stăpîna mumă-sii, aceasta însă fără cuvînt, neavînd nimic a face numele Sarii cu Ismail.

Toți aceștia după Ismail pînă la Moameth era idolatri sau și dă alte legi ce era atunci în lumină. Abdalah, tată-său, și mumă-sa Emine era și ei idolatri. El în vîrstă mică ș-a pierdut părinții și unchiu-său Abutaleb a avut grija creșterii lui. Acesta l-a pus în slujba Hatigii, sau Hatige, văduvei dă un bogat neguțător ce să neguțătorea la Siria. Mai susu numita stăpînă-sa
5r/7 s-a prinsu dă dragoste asupra lui,// și s-a măritatu cu dînsul. Moameth avu dintr-însa trei fii carii muriră mici, avu și patru fete, carele să măritară cu îndăstulare. Întru acestea mergînd elu adesea pă la Palestina și aiurea, și întîlnindu-se cu iudei și cu creștini și luînd știință dă toate scripturile și dă înmulțitele lor tîlmăciri, și dîn toate făcînd o adunare a scoposului său celui

[1] Nichifor, Zonara, Laonic, Leungravie, Ladvocat, Cantemir, Volter, Bușing și alții (nota autorului).

[2] Melitie, Ladvocat (nota autorului).

politicescu a alcătuitu *Curanul*, sau *Alcuranul* a acăruia coprindere o voiu arăta pre scurtu mai înnainte. A adeveritu la oameni casii sale că are întîlnire cu arhanghelul Gavriil în vremile ce arăta că este cuprins dă videnii, și fu fără zăbavă dă toți aceștia cunoscut dă prooroc.

Stăpînitorii dă la Meca luînd înștiințare dă aceste discorsuri, și avînd temere dă apucăturile numitului
5v/8 prooroc, l-au izgonitu dă acolo,// și așa dosindu s-a tras la Medine, cu toți ai săi. Dă la această fugă a lui Moameth, care s-a întîmplat la 16 ale lui iulie în zi vineri, la văleatul 622 de la Hs., numără moamethanii anii eghirii, adică hîjretu tarihî, carii după cursul numărului lor, adecă după al lunii sînt acum ani 1202, și s-a întîmplat la al 13 anu a înpărăției lui Iraclie.

Viind la Medine să făcură mulți următori propoveduirilor și stăpînirii sale, și dăscoperindu-ș cugetul către unchiu-său Hamza îi dete steagul stăpînirii sale (care și pînă astăzi să află la puternica înpărăție othomanică, numindu-să Sangeag-șerif, adecă sfîntul steag, ce dînpreună și cu alte steaguri ale halifilor și cu hîrcaoa sau vășmîntul proorocului sînt rămase dă la halifi în haznelele prea puternicii înpărății) ș-îl trimise să facă
6r/9 dobîndiri.//

Deci după alte multe urmări, la leat 630 s-a făcut stăpînitor și mecîz. Și așa dăspre o parte cu slobozenia legii, care hărăzește credincioșilor ei toate bunătățile cerești, fără depărtarea plăcerilor lumești, încă și aceste bunătăți cerești arătate cu înlesnită înțelegere și la cei fără simțire, și dînspre altă parte, cu steag și cu arme, adecă cu stăpînire, s-a întins și legea, pînă a fi șase părți musulmani, dîn treizeci părți dă oameni ce s-au socotit că sînt în lume și înpărăția în trei părți ale pămîntului, precumu să vede în Asia, Africa și Evropa.

După ce deci îi a murit soția, și a moștenit și multă avuție a ei, și a făcut și alte mari dobîndiri, s-au întăritu în putere și a adunatu și mulți următori și suppuși,
6v/10 și a stăpînitu multe locuri și politii // și ale romaicestilor schiptruri, și lăsînd sucesor al său întîiu pă Abubechir, a murit la leatul 633 în Medine a Arabiei.

Stih:

Moameth stătu-n lume om foarte minunat.
Căci s-arătă dîn slugă prooroc și înpărat.
Și dătătoriu d-o lege, ce după ce-o-ntocmi,
În trei părți ale lumii dă mulți să priimi.

Halifi

Sucesorii săi s-au numit halifi, adecă epitropi, precum este și să numește și pînă astăzi puternicul nostru înpărat erhalifesî, sau halifei rui zemin, și va să zică epitropu pă fața pămîntului.

Stăpînirea halifilor a fostu la Damascu vreo cîtăva vreme, apoi la Bagdat, și a ținut ca la 690 dă ani, cînd după ce Alahu tătarul omorînd pă Musta-agi halifu, a suppus și Bagdatul, atunci s-a săvîrșit acestu mijloc al stăpînirii halifilor, și după aceasta a început al acei
7r/11 othomanicești pîste puțină vreme.//

Deci după Abubechir a rămas diadoh Umaru care a suppusu Damascu prin mijlocul lui Abuavir și Eghipetul prin Umereu și Persia prin Abdila.

Curan[ul]

Coprinderea *Curanului* în perilipsis iaste aceasta. A crede un Dumnezeu făcătoriu a tuturor, într-o față, necoprins, fără început și săvîrșit, răsplătitor celor bune și rele. A aduce la acestu Dumnezeu cinci namazuri, sau închinăciuni, pă zi. A-ș spăla mîinile și picioarile cu apă înnaintea închinăciunii, care spălare o numescu abdestu, și cred a fi curățitoriu dă păcate. A nu bea vin. A nu mînca vite necurate sau cu unghia necrăpată, sau ce nu rumegă, și să nu fie înnecată și mortăciune. Toibe, adecă părăsire dă păcatu cel spălat în abdestu [1]. A crede pă Mîntuitorul nostru Hs., nu Dumnezeu, nici fiiu a lui Dumnezeu, ci proorocu, născut din dumne-
7v/12 zeiască suflare, și dîn fecioara Mariam,// și înnălțat la ceruri pînă a nu să răstigni, și fostu dă a veni ca să judece la divanul cel după urmă faptele tuturor. Însă

[1] Dă la Arie (nota autorului).

întîiu să adevereze pă Moameth, păntru a căruia venire zicu că ar fi proorocit, și încă are să vie întîiu la Damascu într-un șerif a unii minarele. A crede *Biblia, Psaltirea, Evanghelia* și *Curanul*, căci dîn aceste trei dă mai sus să face adunarea alcătuirii *Curanului*, cu deosibite tîlmăciri, căci dîn *Biblie* cred zidirea și facerea lumii, îngerilor, omului, căderea diavolului, pă Avraam căci a dat tăerea înprejur și a născut pă Ismail dîn Agar, și încă cred că jîrtva cea dîn poruncă nu era să să facă lui Isaacu, ci lui Ismail, dîn care să trage Moameth, și aceasta este pricina Curban-bairamului. Și fieștesce musulman este dator să junghe berbece la această zi,
8r urmînd lui Avraam, și însuș puternicul înpărat // să
13 îndatorează să ia cu o mînă berbecele și cu alta cuțitul, și apoi să le dea la altul ca să facă jungherea, mai vîrtos că în *Curan* să arată că ei urmează credinții lui Avraam care a fost înnaintea și a legii vechi și a legii noao. Tăerea înprejur nu urmează a o face la optu zile, precum a fostu porunca, ci dă la al 13-lea anu dă cît era Ismail cînd s-au dat porunca.

Dîn *Psaltirie* iarăș iau cîntările măririi dumnezeești. Dîn *Evanghelie*, între altele, și proorociia ce zicu că păntru Moameth s-a zisu, iar cînd va veni Mîngîitorul, și judecata viitoare, și raiul, și iadul.

Iar *Curanul* a crede că l-a trimis Dumnezeu dîn ceriu cu arhanghelul Gavriil, păntru căci cei ce credea *Biblia, Psaltiria*, și *Evanghelia*, le învicleniseră și le amestecaseră și nu le lăsasără cumu s-au datu dîn ceput, și după aceia ca să să dăscopere adăvărul cumu au fostu acestea mai înnainte, s-a trimis *Curanul* cu coprinderea acestor cărți îndreptate, păntru aceasta postescu și
8v ramazanul, căci la bairamul // acesta i-a dat *Curanul*.
14 Raiul îl cred dătător dă bunătățile ce aducu înțelegere la simțirile trupești, ca să nu mai zică acei ce-l vor crede că nu pot să-l înțeleagă, precum zice dascalul Michiat. Iar iadul îl cred cu săvîrșîre, adecă un musulman ce a crezut *Curanul* și pă Moameth trimis dă Dumnezeu, nu iaste cu putință a să munci în veci, măcar verice păcate ar avea necurățite prin abdestu, și nepărăsite, ci cred că acele păcate arzîndu-să la iad

în vreme, și musulmanul rămîind curățit merge la raiu în pace.

Păntru această pricină mi s-au întîmplat și dispută cu înnălțatul vezir, Varcalî zadé Selimu pașà, ce să află într-această vreme orînduit Nigheboli și Cule muhafîzî, Efleacu și tuca sevahîlî baș-bogu.

Viind vorbă într-o seară păntru iad, m-a întrebat, cumu credem noi iadul; îi i-am răspunsu că Hazreti Isà,
9r cît pîntru alte legi, cu un cuvînt ne arată // a nu putea
15 vedea raiul zicînd că cel ce nu va trece prin apă și prin duh, nu va întra în raiu.

Iar iadul dăsăvîrșit noao creștinilor ne-l hotărăște cînd vom călca poruncile sale și nu ne vom pocăi, și acesta dă veci muncitoriu și fără săvîrșit.

Mi-a zis apoi: „Căci credeți *Evanghelia* numai, ce folos vă rămîne"? Am răspuns: „Noi cînd nu vom urma a face cele ce ne poruncește *Evanghelia*, cum și musulmanii cînd nu vor urma cele ce le zice *Curanul* să cunoaște că nu le credem, căci dă le-am crede cu deadinsul, n-amu călca poruncile?"

M-a mai întrebat: „Dar ce dreptate iaste păntru un păcat ce are puțină dobîndire și dulceață să să pedepsească neștine dă veci în munca iadului?"

Amu răspunsu că tot aceea dreptate ce păntru puțin bine ce va face, sau numai păntru căci n-a făcut rău, are să-l înveselească dă veci în raiu. Apoi l-am între-
9v batu: „Totu // un feliu trebue să să pedepsească un
16 musulman, cînd mă va necinsti pă mine, și pă înnălțimea ta un vezir, tot cu un feliu dă necinste?" „Ba" — mi-a răspuns.

„Dar cînd va necinsti pă înpăratul asemenea? Ce i să cuvine aceluia?" Mi-a zisu: „Trebue să-și piarză capul."

„Dar cînd va îndrăzni a nu cinsti pă Dumnezeu? Nu trebue să-și piarză sufletul? fiindcă necinstea nu să socotește cîtu iaste dă mare în graiurile și faptele ce să zicu și să facu, ci în ipochimenul la care să zicu și să făcu, și ce face altu cînd calcă porunca lui Dumnezeu neștine? și dă vreme ce cum Dumnezeu n-are sfîrșitu nici pedeapsa acelui îndrăzneț nu să cuvine a avea

sfîrșit, fie creștinu, fie musulmanu, căci cît iaste Dumnezeu dă mare, atît iaste dă mare și fiește̦sce călcare a poruncilor sale, și cum nu are săvîrșît Dumnezeu,
10r/17 acestu fel nici pedeapsa acelui // păcătos nu să cade după dreptate a avea săvîrșît". A zîmbit a rîde și a întrat în altă vorbă.

Să venim iarăș la prochimen. Ethica, în *Curan*, întru care să coprindu faptele cele bine plăcute, iaste a ținea cu slobozenie patru soții după lege cu nicheahu în viața lui, cine va avea mijlocu și cîte roabe dăosebi va putea a robi, sau a cumpăra, să le aibă fără păcatu, ca și soțiile cu nicheah. Și copiii să n-aibă dăspărțire la moștenire. Această voe avînd apoi să nu curvească; așijderea și fămeia în toată viața ei un bărbat să nu-i lipsească, fiind datoare a văduvi luni trei numai.

Cine va omorî vrăjmașul, și să va omorî dă vrăjmaș, iaste mucenicu, și clilonomu raiului.

A posti la ramazan zile 30, zioa numai, însă și dă apă și dă mirosuri, nefiind musulmanul bolnav și călătoriu. Iar seara și noaptea a mînca și carne și
10v/18 verice,// și a dobîndi toate pohtele trupești, cele fără păcat. Și altele multe cîte lățescu legea și înmulțescu credincioșii ei, fără osteneală multă dă propoveduiri.

Cred în cea după urmă, Egelul, sau Mucaderul, adică proorizmu, sau mai înnainte hotărîrea, arîdicînd aitexusion și dă sineș stăpînirea omului, și apoi nu știu ce cuvînt îi îndatorează a să înfățișa la judecata dă apoi. Cinstescu pă toți proorocii pînă la Moameth, și la călindarăle lor sînt așăzați la zilele ce sînt orînduite și la noi, însă fără a le prăznui, căci nu prăznuescu, cu a nu lucra nici bairamul. Cinstescu și mulți sfinți ai noștri, iar mijlocitori către Dumnezeu nu-i cred a fi. Icoane nu suferă nici a vedea, nici săpate, nici zugrăvite (de la iconomahi); și altele care pre scurt nu le pociu arăta.

Eu la această Istorie ce scriu în limba rumânească
11r/19 amu găsit // cu cale a da idee și dă Moameth, și dă legea moamethană cititorilor, păntru ca să aibă oareșcare știre dă ethica credinții a stăpînirii căriia povestescu Istoria.

Deci dă la leat 1300 dă la Hs., și 700 dă la Moameth, a luatu începerea ei stăpînirea othomanicească după ce mai nainte cu vro 20 dă ani, scoțîndu-să și izgonindu-să dîn Persia, șah Suleiman, stăpînitorul Osuziilor turci, fiiul său Ortugluli a mersu către Aladin, sultanul Iconiei, pă lîngă care lingușîndu-să cu multe mijloace, i-a dat întîiu Carajadagă hărăzire, în coprinsul Anghirii. Deci el fiind om drept, s-a arătat cu slujbe credincioase către Aladin și l-a pornit cu dragoste asupra sa, atîta încît făcîndu-l epitrop în tot cuprinsul stăpînirii sale și capu tuturor oștilor sale, fără zăbavă au murit, după ce au făcut și multe dobîndiri dă locuri și dă țări,
11v/20 // precum au luat și Chiutaia dă la greci, și le-au adaos toate la stăpînirea lui Aladin.

Dreptatea lui Ortugluli i-aduse stăpînire,
Căci Aladin să-ndatori să-i facă mulțămire,
D-aceia și-l făcu vechil pă ale sale toate,
Și cu deadinsu ne arătă, dreptatea ce mult poate.

Îndată Aladin, după moartea lui Ortugluli, au chemat pă fiiul său Otman și i-au dat toată puterea în mîini, și l-au făcut epitrop în locul tătîne-său Ortugluli, care cu înțelepciune și vrednicie, făcînd bune otcîrmuiri, și multe dobîndiri, era iubit și acesta foarte mult dă Aladin. Între acestea însă o ruptură noao dă tătari gazanieni năvălind în locurile stăpînirii lui Aladin la 699 valeatul hîjret și 1299 dă la Hs., prințipii și cei mai mari din țările lui Aladin socotiră ca o norocire a lor scăderea domnului lor Aladin, și să arîdicară a doao
12r/21 oară cu epanastasis // asupra lui toți. Aladin și temîndu-să că nu-i va mai putea suppune supt stăpînirea sa, lăsînd toate, au fugit pă tainâ, către Mihail Paleologul, înpăratul grecilor, însă într-un zadar, că în vreme ce socotea să afle dă acolò scăpare și ajutor, găsi o închisoare dă a pururea, întru care și muri, la văleatul 703 hîjret și 1303 dă la Hs.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN OSMAN I, CE S-A NUMIT ȘI ALIOSMAN ȘI OSMANGIC

OSMAN I
1

Deci la mai sus zisul văleat, adecă la 700 hîjret și 1300 dă la Hs., un an după fuga lui Aladin, Otman, ce păntru vrednicia sa și păntru ipolipsis, și putere, și bogăție, ținea rangul cel dîntîiu între prințipii ce era suppuși la Aladin, să făcu dă a să cunoaște stăpînitor a toate înpărăției lui Aladin, dă către toți cei mai sus arătați suppuși ai lui Aladin, pă unii dobîndindu-i cu

12v
22

făgăduieli,// pă alții silindu-i cu înfricoșeri, au tras suppunerea dă la fiește̦scare după trebuința ce avea vericare dîn ei dă protecția sa.

Radu Vodă Negru dă la 1290, a doilea dăscălicătoare, era domn Țării Rumînești.

Deci mai sus numitul sultan Osman, ce s-au numit și Osmangicu, și Ali-Osman, din spița a căruia să trag toți prea puternicii înpărați osmanlîi, văzîndu-să pă sineș stăpînitor unii înpărății ce poate o aștepta dă multă vreme, și numindu-să și cunoscîndu-să sultan și înpărat, după ce s-au așăzat scaunul la Carahîsar, a orînduit gubernaturi sau chivernisitori eparhiilor ce stăpînea, pă fiii săi, Orhan căruia i-au și dat soție pă Olofira, fiica prințipului Mihail Grecul, (acest Mihail a făcut podul dă piatră din Odriiu ce să zice Mihal Kiopru), dîn părțile locului, dîn care Orhan au dobîndit doi fii, pă sultan Suleiman, și pă sultan Murat, ce au fostu și moștenitori în urmă. Deci lui Orhan, dîndu-i sangeacul dă la Caragea-dagî, și lui Ghiunduzaleb sangeacul dă la Eșchisehri, și lui Aiubaleb

13
23

sangeacul // dă la Ainonghi, și lui Husanaleb, acel dă la Iarhîzar, și lui Dunghiunaleb, acel dă la Ainaghiol, și lui Aladin, acel de la Bilezichi, au început a face dobîndiri stăpînind într-acel an și Chiuprihisar, și au mutat scaunul împărății la Enghișehri, și făcînd biruințe mari,

La 1318. Mihail, sin Negru Vodă

și suppuneri dă multe țări, la văleat 726 hîjret, și 1326 dă la Hs., au stăpînit și cetatea Brusii capitalul Vithinii,

prin fii-său sultan Orhan, ce-l trimisese serascher, cu sumă multă dă oaste, și cu toate că Ornusu sau Onorius, cubernatul grec al aceștii cetăți, avea și oaste dîn dăstul în cetate, și zaherele, dar fu poruncit dă însuși înpăratul Mihail, să dea cetatea, și așa se stăpîni dă către sultan Osman, care și la văleatul 726 hîjret, și 1326 dă la Hs., trecînd în ceilaltă lume, au lăsat moște-

13v
24

nitor înpărății pă fii-său // sultan Orhan, pă care și înnaintea morții sale chemîndu-l, l-au sfătuit întîiu cu multă înțelepciune, în ce chipu să cuvine, și să viețuiască, și să înpărățească.

Stih

D-a să numi Eroe în lume cineva,
Osman trebue să fie dar nu doar altceva.
Făcu întîiu stăpînirea, apoi s-a arătat
Fără războiu și în grabă, halif și înpărat.
Și adăogă devletu cu țări, și să făcu
'Ncepere și părinte — npăraților d-acu.

PĂNTRU ORÎNDUIALA OTCÎRMUIRII ÎNPĂRĂTEȘTI OTHOMANICE

Stăpînirea othomanicească iaste legată la legea moamethană, ca și faptele omenești, adică ethica credinții, însă dă la Moameth, ce au fostu și stăpînitor sau înpărat, și prooroc, și dătător dă lege. Deci în șeri-șerif, adică în pravila turcească ce iaste alcătuită după coprinderea *Curanului*, nu sînt fetfale numai păntru pricinile ethice, ale faptelor omenești, ci mai vîrtosu

14r
25

și păntru // toate mijloacele otcîrmuirii înpărătești ale politicești̦lor pricini, căci nici cerere dă dăjdii, nici războiu, nici pace, nici nimic nu să poruncește fără fetfa, adică fără de a scrie pravila, și fără dă a să arăta cu capu dă pravilă, dă către prea înțeleptul muftiu, adică șeih-islamu, cuviința păntru care să dă porunca și să arată. Așa s-au urmat și în vremea stăpînirii halifilor

și dă la sultan Osman, ce s-au arătat după halifi, și padișah adică înpărat, și halifei rui zemin, adică epitrop pă fața pămîntului, și să urmează întocmai și pînă astăzi, și turcii, adică moamethanii, sînt datori să fie supușii legii și poruncilor ce să dau după lege, dă aceia și fără coprinderea legii poruncă nu să dă, păntru nici o pricină.

Stih

Coprinsul stăpînirii acești othomanești,
E-npărățit dă lege ca faptel-omenești.
14v Pravila să întreabă, apoi să dau porunci.//
26 Ș-așa războiu sau pace, toate să fac atunci.
Cînd nu sloboade legea nimic nu e urmat.
Fetfa cînd nu să scrie tot lucru-i nelucrat.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN ORHAN I

ORHAN I
2

Sultan Orhan, la leat 1326 creștinescu, și 726 othomanicescu, suindu-se în tahtul părintescu și înpărătescu la Enghișehri, și răvnind a-ș lăți laturile stăpînirii, suppuse Nicomidia, și mută tahtul înpărătescu la Brusa, bătu și monedă în numele său, și punîndu-ș oștile în bună orînduială, stăpîni și Nicheia, și dete poruncă ca ostașii săi să ia soții pă văduvele grecilor, și văzînd că în Asia slăbise puterea romaicească, făcu a trece oștile sale în Evropa, orînduind serascher pă fiiul său Suleiman, care și trecu cu flota sa ce avea la doao porturi ale mării, și îndată suppuse Calipoli, și Malgara, și Ypsala. Sultan Orhan porni și
15r pă fiiul său Murat în Evropa // puindu-l în capul unii
27 oștiri noao ce gătise, care și între alte cetăți stăpîni și cetatea Ciorlu. Suleiman în mijlocul izbîndelor sale, îș pierdu viața, căzînd după un cal, și întristarea morții lui Suleiman să făcu călăuză

1332. Alexandru Vodă sin Mihail Voevod

1343, Vădislav Voevod, brat Negru Voevod

1352. Nicolae Voevod, sin Alexandru Mihail

tătîne-său lui Orhan spre mormînt, care și după doao luni trecu în ceialaltă lume dă ani 70, înpărățind ani 35. Era om iubitor dă învățătură, căci după ce au făcut și școale multe, pohtea să să și sfătuiască păntru verice pricină a stăpînirii sale, cu oameni procopsiți. Arată unii că ar fi luat în urmă în căsătorie și pă fiica lui Ioanu Cantacuzino, înpăratul grecilor, Theodora sau Maria, însă dîn istornicii creștini, iar nu dîn turci.

Stih

'N Evropa 'ntîiaș dată
'Npărat, Orhan s-arată
Din cei othomanești.
15v Thrachii, în Romania //
28 Și în Machedonia
Trimise aceste vești.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN MURAT I

MURAT I
3

La 1360 dă la mîntuire, și 761 hîjret, sultan Murat cel dîntîiu, unul dîntre cei mai mari înpărați othomani, în vîrstă dă ani 41, moșteni și tahtul și darurile bunătăților tătîne-său. Acesta atît era iubitor dă lege, încît îl numiră Hudavenchear, adecă lucrător dă Dumnezeu, sau cu totul dat la Dumnezeu. Îndată suppuse și stăpîni Anghira în Asia, și tot într-acest an, adică în anul dîntîiu, porni pă Atabeghi șahîn Lala în Evropa, să lovească Andrianopoli, după care trecu și înpăratul. Însă pînă a nu sosi înpăratul, Andrianopoli să luă dă vezirul la asaltul sau iurușu cel dîntîiu. Dă aceasta vestindu-să, înpăratul să întoarse la Brusa, și
16r îndată numi Rumeli — Beilerbeghi, pă Hagi // Ornuz-
29 beghi și îi porunci ca să treacă în Thrachi, care și

1362. Dan Vodă, sin Negru Vodă

suppuse Filippopoli, și Eschizagara, și toate cetățile acestor împrejmuiri. După aceasta a așăzat breaslă noao dă ostași, pă care Hagi bectaș proorocul îi a numit eniceri blagoslovindu-i a fi pururea biruitori. După acestu Hagi bectaș, și orînduiala dervișilor bectașîi ia numirea ei, patru fiind orînduelele dervișilor: bectașii, mevlevii, cadri și seiah. Acești eniceri dar în grabu la 766 stăpîniră Batha în Asia și Zagara și Ghiumurgina în Evropa, și Lala șahîn făcu zapt Ischenderie, și Darma și Cavala. Așîșderea Machedonia și Albania primiră și această lege dă la biruitorii musulmani. La 788 stăpîni Zihna, Caraferia, și Mînăstirea. Împăratul făcu la Andrianupoli geamia ce să numește Muradie, făcu și la Brusa una în ulița ce să numește Caplue,//
16v și stăpîni și atîtea eparhii în Asia. Începuse și războiul
30 asupra bulgarilor și sîrbilor, rugat fiind dă Andronic Paleologul, înpăratul grecilor, căci avea supărare dă dînșii.

1386. Mircea Vodă, sin Radu Vodă

Deci în toate părțile aducea izbînde asupra lor, făcînd 39 dă bătălii. Iar la văleatul 1389 mîntuitor, și 791 hîjret, Lazar, craiul sîrbescu, puindu-se în capul oștilor a noroadelor confederate dă atunci, ce era unguri, bulgari, sîrbi, valahii, tribalii și dalmații, au purces asupra sa. Drept aceia, însuși sultanul mergînd în potriva lor, s-au întîmpinat la Casovia în Servia, unde și făcîndu-să un sîngeros războiu, păntru căci au zăbovit biruința a să cunoaște la ce parte spînzură. În cea după urmă să înduplecară creștinii și să făcu prigionier craiul Lazar, ceialalți să trecură supt sabie,
17r mulți au și fugit, și așa rămase // izbînda a turcilor,
31 căci a dăsfăcut armada creștinească.

După bătălie merse înpăratul să facă vizită cîmpului bătăliei și să cunoască morții. Și mergînd să întoarse și zise vezirului: „Ce mirare, că nici unul n-are barbă". Vezirul răspunse: „Acei cu barbă au minte și nu să îndrăznescu a să înpotrivi armelor celor nebiruite ale othomanilor". „Aceia ce-m pare mai minunat — mai zise înpăratul vezirului — știi ce este, că după visul ce

am visat astă noapte, eu astăzi trebuia să fiu lovit dă o mînă dă vrăjmaș."

Nu săvîrșî vorba bine, și un soldat tribal ce era ascunsu în trupuri dă frică, socotind că a venit vremea să-ș mîntuiască patriia, văzînd pă înpăratul aproape dă unde era el, să sculă plin dă mînie și lovi pă înpăratul
17v cu un cuțit pîn vintre. Deci acesta fu // în grabu făcut
32 în bucăți, dar și înpăratul pînă în doao ceasuri trecu în ceialaltă lume, dă ani 71, înpărățind ani 30, la 1390 văleatu mîntuitor, și hîjret 792.

Stih

Murat peri la pace,
Iar nu cînd să bătea.
Ci dar *Minerva* [1] tace,
Iar *Marte* [2] cît putea
Striga la toți să crează
Că ș-acu e slăvit
Și cum peri, toți vază
Că-i dă vrăjmaș lovit.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN BAIAZID I

BAIAZID I
4

Cel mai micu fiiu a lui sultan Murat, ce să numia Baiazid, moșteni scaunul înpărătescu și îndată tăie capul craiului Lazar, ce era prins în războiu, căci au fostu pricina morții tătîne-său. Acest înpărat era iute și grabnic la săvîrșirile hotărîrilor sale, încît păntru desele treceri dîn Asia în Evropa, și
18r păntru grabnicile // războaie și marile biruințe ce făcea,
33 îi deteră numire dă Ildîrîm, adecă fulger. Deci păntru ca să să arate că nu este mai jos dăcît tată-său, la

[1] Sau Palas, dumnezeoaică a înțelepciunii și a științelor (nota autorului).

[2] Dumnezeu războaielor și a vitejiei (nota autorului).

darul vrednicii, îndată stăpîni în Evropa, Caratova și Iseibul, și în Asia Aidinul, Sarihanul, Carzul și Monteșul. Au făcut un războiu asupra moldovenilor și i-a biruit întîiu, dar în urmă fu biruit dă către moldoveni. Birui pă Caramanoglu și îi stăpîni locurile în Asia. Trecu iarăș în Evropa, și luă Nicopoli, Șiștovul, Rușciucul, Silistra, și toată marginea Dunării. Apoi trecînd la Brusa, pentru pricini trebuincioase ale înpărății[i], luă vestire că Sighizmond, craiul ungurescu, unit și cu alți prințipi creștini, au trecut Dunărea cu mareșalu Novăi, și viind aici la Nicopoli au închis-o cu încun-
18v giurare prin sumă multă dă oaste, numai decît // trecu
34 în Evropa și adunînd în grabu ca 60 dă mii dă oaste au sosit fără zăbavă la Nicopoe, și au bătut pă unguri luîndu-le și toată ordia, și zaherelile, și sumă mare dă bani, cu carii au și făcut geamia dă la Andrianopoli cu darușîfà și medrisè. Peri și conte Nevei în războiu. Sighizmond abia a scăpat la Țarigrad, și pă Marea Neagră s-au întors să-ș găsească țările. Baiazid și numaidăcît să află înnaintea Țarigradului cu o oaste grea, făcîndu-l muhaserè și hotărînd să-l ia cu asalt. Atunci vezirul luă îndrăzneală și merse la înpăratul și zise: „Zavistia noroadelor nu te sloboade să ei acum cetatea Țarigradului, în vreme ce țe-ai lățit atîta dă mult înpărăția, și în Evropa, și în Asia și în vreme ce la toți creștinii numai aceasta au rămas a fi ca o mîngîere a tuturor locurilor ce au pierdut, și acea zavistie
19r poate face pă toți să să // adune asupră-ți; ci fă cerere
35 dăocamdată prin care să poți avea suppus pă înpăratul grec, și cu vreme ia și cetatea daca vom întemeia cîte am stăpînit."

Fu plăcut acest sfat la înpăratul. Și îndată porunci să meargă soli în Țarigrad, carii și mergînd închiseră pace cu Paleologul, înpăratul grecilor, așa: Să plătească grecii la turci 10 mii filuri altîn, adică galbeni de aur pă an; să facă turcii geamie la Țarigrad, să aibă mehchemè și cadiu. Și așa să arîdică înpăratul cu oștile și merse la Odriiu.

Într-acea vreme Tamerlan, craiul schithilor, care dîn om prost ajunse prin vrednicie și minte, cu mijloc

tirănescu, a stăpîni toată India, Persia și cea mai multă parte în Asia, înflorea în puterea armelor sale. La acesta au năvălit Paleologul, înpăratul grecilor, plîn-
19v gîndu-să dă necinstea și nedreptatea // ce i-a făcut
36 Baiazid și Taring beiul. Asemenea s-au plîns și alți prințipi dîn Asia. Și s-au rugat înpăratul grecilor să-l scape dă Baiazid, și-i făgăduește ca să-i fie suppus lui. I-a răspuns că protecția sa o va avea, dar nu o schimbă cu daruri, nici îl voește a-l avea suppus, căci nu răvnește la binele altora.

Deci Tamerlan arîdicîndu-să asupra lui Baiazid, cu un milion dă oaste, l-au întîmpinat și Baiazid cu cinci sute dă mii dă oaste, unii zicu la Anghira, alții zicu aproape dă Brusa, și s-au făcut mare războiu încît au murit 350 dă mii dă oaste. Mustafa șahzadè a lui sultan Baiazid peri în războiu, căzu prigionier și înpăratul Baiazid, pă care Tamerlan îl închise într-o colivie dă
20r fier, unde și nemaiputînd suferi tirania, s-au omorît
37 singur la leat 1401, și 704.//

Stih

Slavă și dobîndire, la înpărați e fire
Și sînt îndatorați
Pururea să le ceară, pînă măcar să piară
Ș-atunci sînt lăudați
Și fulgerul să trece, neștine ce să cerce
Nu-i lucru necrezutu,
Și Baiazid dă piere, cinstea lui așa cere,
Dă față e văzutu.

CELE CE S-AU URMAT ÎNTRE FII[I] LUI SULTAN BAIAZID

Suleiman Celebi, fiiu lui Baiazid, trecînd în Evropa cu Ali-pașa, vezirul tătîne-său, să sui la Andrianopoli în scaunul înpărătescu. Tamerlan după izbîndă intră în Brusa și găsi cu cale să trimiță sol ca să hereti-

sească pă Suleiman dă înpărăție și să-i zică că el au uitat că au fost vrăjmaș lui Baiazid, și acum voește a să afla ca un părinte copiilor lui, și cum că el să mulțămește pă lucrurile stăpînirii sale, și dîn stăpînirile lui
20v Baiazid nu va să să înpărtășască nimic.//
38 Suleiman au răspunsu că el nu poate uita că a avut un părinte care au dat lege în lume; și n-au făcut cinstea cea cuviincioasă solilor lui. Tamerlan după toată dreptatea s-au turburat și au adus pă șah zadè Musa Celebi, fratele lui Suleiman și l-au înpărățit în locul tătîne-său în Brusa, zicîndu-i: „O inimă adevărat înpărătească știe să stăpînească locuri și în urmă să le dăruiască". Și așa au purces la țara lui și Musa au rămas înpărat în Asia. După purcederea lui Tamerlan, Suleiman, mergînd în Asia cu oaste grea, au izgonit pă Musa dă acolo. Musa, fugind în Evropa, au năzuit la noi în Valahia, unde fiind bine priimit dă rumîni, și el și oștile sale, i s-au dat ajutor și oaste rumînească, și mergînd la Andrianopoli au luat-o în stăpînirea sa. Suleiman, adunînd oaste în Asia, au venit asupra lui Musa și iarăș l-au izgonit. Musa au năvălit iarăș în
21r țara noastră // cu ai săi și luînd dă iznoavă ajutor au
39 mers și au izgonit pă frate-său dîn Odriiu, și l-au și omorît prinzîndu-l între Odriiu și Țarigrad, și mulți socotesc că la Ciorlu.

Celebi sultan Mehmed, frate-său, ce era frate bun și dă mumă cu Suleiman, ce să afla atunci la Amasia, nesuferind moartea frăține-său, s-au sculat asupra lui Musa. Musa temîndu-să să nu-l izgonească și dîn Odriiu au trimis sol la sultan Mehmed rugîndu-l să înparță înpărăția și să stăpînească Asia, și el să stăpînească părțile dîn Evropa. Sultan Mehmed au priimit atunci. Musa, după aceasta, au făcut un sefer asupra Moreii și au suppus Peraverdul și Matruna. După aceasta a mers asupra ungurilor și au suppus Semendria, și au prăpădit pă oștile ungurilor încît numai un om au
21v scăpat și au dus vestirea la craiul.// Enicerii s-au umplut
40 dă bogăție, și sultan Musa cu banii ce au luat dă acolo au făcut o geamie ce s-au numit geamiatic. După aceasta sultan Mehmed negăsînd a fi cu cale să rămîie

înpărăția înpărțită, poate luînd pildă dă la greci, sau romani, au purces cu grea oaste asupra frăține-său Musa și au trecut prin Țarigrad, unde au fostu priimit dă înpăratul grecilor cu multă cinste, și viind asupra Odriiului, mulți dîn pași și rigeali ai frățîne-său dosind au mersu spre întîmpinare-i. Deci lovindu-să oștile fraților, rămase biruit sultan Musa, care dosind spre Servia, l-a prins un ostaș și aducîndu-l viu la frate-său, l-au omorît și au rămas singur înpărat în toată stăpînirea othomanicească și dîn Evropa și dîn Asia sultan Mehmed, la 1413 creștinescu și 816 turcescu.

Istornicii toți pă acești doi, Suleiman și Musa, nu-i
22r numescu // înpărați, și pricina iaste că n-au stăpînit
41 nici unul toată înpărăția, ci cînd unul cînd altul pă cîte jumătate. Dă aceia și după moartea lui Baiazid, scriu istoria lui sultan Mehmed I.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN MEHMED I

MEHMED I
5

Sultan Mehmed cel dîntîiu, la leat 1413 mîntuitoriu și 816 hîjret, dă ani 39, s-au propovăduit înpărat a toate otomanicești înpărății în Andrianopoli, și atît păntru bunătățile sale, cît și păntru dreptatea ce cu multă scumpătate o păzea, și păntru multa rîvnă ce avea să să ție de cuvînt nesilit, și să nu-ș strămute parola și hotărîrile, a dat mult ipolipsis la opște.

1414. Vlad Voevod Țepeș sin Vădislav Vodă

Deci fu dă toți cunoscut dă înpărat. Suppusese Pontul și Cappadochia mai nainte. După aceasta trecînd iarăș în Asia asupra lui Caraman oglu, ce să arîdicase
22v în potriva înpărății,// au venit el însuș înfricoșîndu-se,
42 și s-au închinat la înpăratul.

Și întocmind trebile înpărății[i] în Asia au trecut în Evropa și, făcînd gătire dă războiu, a purces asupra Valahiei. Și trecînd Dunărea o parte dă oaste pă la

Mehedinți, au stăpînit Turnu Severinului, altă parte trecînd pă la Rușciuc a luat Giurgiuv. Rumînii au adunat oști și s-au diafendeysit în toate părțile întîiu după datoria țării și a slobozeniei, și mai vîrtosu avînd temere dă supărarea legii. Dar în cea după urmă, văzînd că înpăratul s-au arătat purtător dă biruință și au întemeiat și Giurgiuv cu un garnizon nu dă puțin număr, înțelepțește s-au socotit că dă vor închina țara la stăpînirea othomanicească fără războiu, vor dobîndi priveleghiile ce nădăjduia, și dă care să-nveselescu și astăzi. Iar înpotrivindu-să și rămîind suppuși prin bi-
23r ruință, vor fi urmate cele înpotrivă, știind // căci capul
43 plecat, după parimie, dă sabie nu va fi tăiat. Au hotărît și cu sfat dă obște la leat 1418 și 820, domnul cu boierii au închinat Țara Rumînească fără război la înpăratul Mehmed cel dîntîiu și s-au făcut tributarii. Și prii-

1418 și 820. S-a închinat Valahia. Mihail Vodă sin Mircea Vodă

miți fiind cu bucurie la înpăratul, le-au făcut multă cinste, atît domnului, dîndu-i cabaniță sau hlamidă înpărătească, și cucă, și sangeacu, și doao tuiuri, cu paia dă trei, căci are voe a face toate ale pompei, cîte fac cei cu trei tuiuri, adică noao calcanuri, noao dauluri, șase satîri, ceaușî gavazi și altele, încă mai multe, de vreme ce i-a dat și peici înpărătești, cum da numai hanului, și divan ceaușî, capigii, și mecterhanea înpărătească, și cal cu divan tacîmî, și hai ahîrlîi, cum și pă boieri, înbrăcîndu-i cu caftane, le-au hărăzit toate priveleghiile, adică a rămînea la
23v toate prințipatul, cum au fost // și pînă atunci, cu
44 obiceiurile și orînduelile sale cele dîn ceput, și cu a nu să putea face măcar o geamie în țară, și cu dă va și veni vreun pămîntean la legea turcească, să-ș piarză patria, robii și toate cele nemișcătoare, și acela să iasă dîn țară, și țara să-ș dea numai tributul sau dajdea, care atunci s-a legat a fi pă an taleri cincisprezece mii (precum am auzit) și doisprezece șoimi, și la vremi dă oaste, cînd ar avea devletul cu altă înpărăție războiu, să aibă datorie a merge și prințipul cu oștile rumînești spre ajutor. Prințipul să să facă dîntre boeri,

cu alegere dă către boeri, și înpărăția să aibă a cunoaște pre cel ales, trimițîndu-i spre cinste cîlîciu caftan și toate darurile ce s-au zis mai sus. Le-au hărăzit și locuri doao în Odriiu, unul în potriva mitropoliei peste
24r uliță, să facă saraiu dînd voe să facă și biserică dă
45 piatră, ce stă și pînă astăzi, iar unul afară // dîn Odriiu păntru ciftlîc. Și așa făcînd prințipatul mefruzul calem, adică dăosebit condeiu, s-au întors în pace spre ocîrmuirea țării toți, rămîind Turnul, Giurgiuv și Brăila a fi serhaturi, cum în urmă și Hotinul luat dă la Moldavia.

Deci mai sus numitul lăudatu înpărat, mai stăpînind în urmă în Asia Taricli, Eschigheboli, și Hergè, și înpărățind cu multă slavă, ani optu, luni zece, au murit dă apoplexie la leat 1421, și 821, în Adrianopoli.

1421. Radu Vodă sin Mircea Vodă

Stih

Uni înpărăția Mehmed cea dăjghinată
Păntru nu ca a Romii să pată rău vreodată,
Valahia să-nchină la el, dă bunăvoe
Ca nu cu vreme-n urmă să-i vie vreo nevoe.
Dreptatea, -nțelepciunea, și dă cuvînt ținerea
Unite-n bunătate, îi fu toată averea.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN MURAT II

MURAT II
6

Sultan Murat al doilea, fiiul lui sultan Mehmed, să sui în
24v scaun // la 1422 și 825 în vîr-
46 stă dă ani 18, vrednic fiiu a unui părinte înțelept și mare. Deci întîiu fu silitoriu să facă războae asupra unor zorbale ce să sculase înpotriva înpărății, cum și asupra unui mincinos Mustafa, ce să arăta pă sineș a fi Mustafa, fiiul lui sultan Baiazid, care perise în războiu lui Tamer-

1423. Dan Vodă sin Mircea Vodă

lan, ale cărora oşti dăsfăcîndu-le, cu vitejiia cea cuviincioasă, le prăpădi, prinzînd şi tăind şi pă acel Mustafa. A luat întîiu soţie pă fiica lui Laz oglu, domnul sîrbilor, vestită la frumuseţe, şi în urmă pă a unui Isfindar beiu, stăpînitorul Sifabului din Asia, din care născu pă sultan Mehmed al doilea. Stăpîni în Asia Montèşul, Aidinu şi Sarihan; luă şi ostrovul Ianta dă la veneţeni. După aceasta Gherman oglu viind să închină la dînsul în Odriiu, cu toate locurile stăpînirii sale, căruia îi
25r / 47 făcu multă cinste în urmă.// Trecu în Grecia şi luă Thesalonichi, Athina şi Carlina, bătu prin Casim paşa Rumeli beilerbei, şi pă Mora cralîul în Morea, ce să socoteşte a fi Dimitrie Despotu. Şi stăpîni Giogherginlîcul. Să aţîţă războiul cu ungurii, asupra cărora făcură multe izbînde turcii. Între acestea Valac oglu,

1427. Alexandru Mircea Vodă.
Vădislav Mircea Vodă

domnul sîrbilor, care era cunoscut dă aleat şi prieten al lui sultan Murat păntru rudenia ce avea, să dăscoperi hain şi traditoriu, la războiul ungurescu. Deci întoarse înpăratul armele asupra lui şi suppuse Semendria, şi în cea după urmă să făcu stăpînitor Serviei. Şi la întoarcere stăpîni şi Sofia, capitalul Bulgariei. Deci înpăciuindu-să cu toţi prin tractaturi, făcu şi trecerea cea dă piatră la Uzun chiopru, minunată, pă 60 dă cămări lungul, cu geamie şi han. Într-această vreme răvni ca să să odihnească şi să prosti dă-npărăţie
25v / 48 la 1443 şi 847 // şi făcu pă fiiul său Mehmed în locul său, şi elu să trase la Magnisia.

Caraman oglu văzînd că s-a tras Murat şi socotind că a venit vremea să prăpădească înpărăţia turcilor, făcu unire cu Stanislau, craiul ungurescu, care la pacea trecută un istornicu[1] arată că jurînd pă sfînta *Evanghelie*, a fostu iscălit şi tractatul cu sînge dîn sfîntul potiriu că va păzi pacea şi prieteşugul dă a pururea. Deci dîzlegîndu-l papa Romei dă jurămînt, întemee oastea ungurească cu boemezi, cu leşi şi bulgari şi păste toţi cu Valac oglu, şi purcese cu mare putere la Varna. Ministeriu othomănescu chemară dă iznoavă pă sultan Murat să ia înpărăţia şi să înduplecă în cea după urmă şi trecu în Evropa la Odriiu. Deci sfătuindu-să cu fiisău şi cu cei mari ai înpărăţiei, şi făcu o dimigorie, aşa:
26r / 49 „Noi credem că Hazreti Isà, adăvărat iaste duh al lui // Dumnezeu, născut dîn fecioara Maria, prooroc foarte multu iubit dă Dumnezeu, şi încă trăind înălţat fiind la cerul al treilea unde şade păntru ca să vie să judece şi să osîndească şi pă aceşti

1432. Alexandru Mircea Vodă

păgîni ce au îndrăznit să strice *Evanghelia* sa, şi să-l numească Dumnezeu şi încă păntru că cred şi alte oareşcare ponturi ce le numescu taine, zicînd că prin preoţii lor să săvîrşescu şi să face vinu sînge a lui Hazreti Isà şi altele. Acesta a jurat pă *Evanghelie* şi a iscălit cu acel sînge acestu tractat, care şi luîndu-l în mîini zise: «Dă crede adevărat Ladislau că iaste acesta sînge, Dumnezeu are să-l osîndească păntru căci crede. Dă nu crede să cunoaşte că n-are nici o credinţă. Deci Dumnezeu, ziditorul lumii, are să-l osîndească.»"

Şi aşa prea puţină oaste luînd, şi zicînd că nu iaste trebuinţă dă multă, căci osînda are să o facă Dum-
26v / 50 nezeu, a purces // la Varna, nu ca la un războiu, ci ca la o

1434. Radu Vodă sin Mircea Vodă

privelişte, unde şi biruind dă tot pă Ladislau, căci întîmpinîndu-se amîndoi în furia războiului, lovi cu giritu sultan Murat calul lui Ladislau, care şi căzu cu dînsul, şi îndată îl tăie. Şi puindu-i capul într-o suliţă l-arătă oştilor sale care şi începură a fugi, şi turcii a-i goni şi a-i tăia, pînă să dăsfăcură dă tot. Şi puindu-l într-un car înpodobit, şi puindu-i tractatul acel iscălit pă pieptu, îi a scrisu şi eftà în care arăta că cine cearcă a înşăla pă Dumnezeu, aşa să osîndeşte; deci cu acestu mijloc l-a adus pînă la Andrianopoli. Moartea acestuia a pricinuit multă pagubă şi stricăciune ţării ungureşti şi înpărăţiei grecilor. După aceasta iarăş s-a prostit

1436. Vlad Vodă Ţepeş a doao oară

[1] Volteru (nota autorului).

1441. Radu sin Vlad Vodă

dă-npărăție al doilea rînd și lăsînd pă fii-său, merse la Magnisia. Dar iarăș fu chemat la
27r 51 înpărăție dă eniceri, păntru // amestecături ce să urmasără, unde și mergînd îl puseră în taht și trimiseră pă fii-său la Magnisia. La anul viitor îș întoarse armele asupra Castriotului ce să numea Schender-beiu, care să făcuse apostat turcindu-să întîiu dîn grecu, și iarăș făcîndu-să creștinu să făcuse și zorbà. Deci întrînd în Morea luă Palidabri și Acșeehisar și căci au îndrăznit acesta a să face dîn turcu creștinu, a făcut înpăratu toate bisericile geamii în țara arnăuțească. Și într-acele părți aflîndu-se păntru nizam, luă știre că craiul ungurescu cel nou vine asupra lui și cu mulți alții la Casovia. Deci mergînd înpăratul la Sofia, și gătind oaste merse în potriva lor și prăpădi doaosprezece mii dă oaste ungurească, au perit și toți gheneralii, nemți, unguri, boemezi și leși ce era acolo. Să zice că și domnul rumî-
27v 52 nescu // ce era pă acea vreme ar fi fost acolo, făcîndu-se rebel atunci și el. După aceasta, întorcîndu-să la Odriiu, au însurat pă fii-său sultanu Mehmed tot într-acel an, în cursul a căruia muri și înpăratul Murat al doilea, fiind leatul mîntuitor 1451, și hîjret 855, de ani 49, înpărățind ani 30 și jumătate.

1446. Vădislav Vodă, sin Dan Vodă

Stih

Marte ni să fălește,
Și zice că-l cinstește
Murat cît el voește,
Iar nu elu pă Muratu.
Minerva-l dojenește,
Și-i spune că-l slăvește
Pă ia căci o iubește
D-aceia-i lăudatu.

MEHMED II 7

Sultan Mehmed al doilea, ce fu numit Fatih și Buiuc, adică stăpînitor și mare (căci în adăvăr fu cel mai slăvit între înpărații othomani), după
28r 53 moartea tătîne-său // sultan Murat al doilea, în vîrstă dă ani 21, la 1451 dă la Hs. și 855, să sui în tahtul înpărățeștii sale moșteniri în al doilea rînd în Andrianopoli, și dă loc porni armele asupra unchiu-său Caraman oglu ce ținea pă mătușăsa, căci să arîdicase înpotriva înpărăției, care și auzind dă venirea înpăratului asupră-i, căzu cu rugăciune și ceru a să suppune. Ci dar și înpăratul, ca să nu piarză vremea altor mai trebuincioase biruințe și dobîndiri, îi dete ertăciune și îndată purcese asupra Țarigradului și asedii cetatea. Înpăratul grec ce era Constandin Paleologul, cel după urmă înpărat, tremurînd dă apropierea unei primejdii așa mari, trimise soli ca să ceară pace cu verice condiții va pohti. Sultanul răspunse solilor că nu poate vedea pă înpăratul lor să ceară pace cu rugăciune și să nu i-o dea, mai
28v 54 vîrtosu // că și legea îi poruncește, dar nu poate să facă pace fără dă a cunoaște oștile sale că au făcut vro izbîndă. Ci ceru ca să-i dea un loc în Evropa pă Boaz în Vospor, largu cît o piele dă bou, cu această condițiune, zise, eu voi arîdica asediul. Grecii să socotiră fericiți, d-a încheia pacea cu o așa mică cerere, și făcură cererea sultanului. Deci arîdică asediul cetății și în grabu porunci să aducă o piele dă bou, care și puse dă o făcu fășii foarte supțiri cu carele înfurmă o circomferență dă coprindere dă cinci sute dă pași dă locu, în petrecere, fără a nu îndrăzni grecii să-i zică un cuvînt. Deci în patruzeci dă zile făcu o cetate cu cinci turnuri, pă furma numelui său Mehmed, și tot dăodată făcu și alta în dreptul aceia în Asia, și puse un garnizon tare în amîndoao cu toată artileria în fiește̦care, și
29r 55 toate cele trebuincioase,// dînd poruncă oblăduitorilor acestor forțe̦ță să nu lase vite să meargă la Țarigrad.

1452. Radu Vodă cel Frumos, sin Vlad Vodă

Săvîrșînd acestea să întoarse la Odriiu unde și începu a întemeia un saraiu pofhainicu, care și astăzi să numește Gihan-numà. În cea după urmă, la al treilea an a înpărății lui, și la leat 1453 și 857, dăscoperi dizeniu cel mare, ce avu ascuns pînă atunci, și purcese cu o groaznică armadă asupra Țarigradului, pă care îl asedii al doilea rînd și-l închise și pă mare, și pă uscat, pă dă toate părțile. Deci după asediu dă zile 53 nemaiputînd grecii să lupte truda, și să să înpotrivească la atîtea bătălii, cerură să să închine cu condiții; încă nu perise înpăratul, și trimiseră soli la sultan Mehmed, pă care îi priimi cu multă politeță, și le făgădui cererile, cu închinarea cetății și întorcîndu-să solii
29v la cetate cu răspunsu trimise sultanul // să-i ajungă și
56 să-i cheme îndărăt, nu știu ce să le mai zică. Ci dar pînă aproape dă poarta cetății neputînd ajunge trimișii, strejile dă la poartă socotind că gonescu pă soli, deteră focuri în trimiși. Luară știre turcii și începînd a striga să facă iuruș, că grecii sînt necredincioși și necinstiți, năvăliră și întrară pă la Toncapi în cetate. Luă înpăratul știre, fără veste că turcii au întrat, năvăli cu ai săi cu armele în mîini, să-ntîmpină, să bătu cu vitejie, cînd ca un ghenerar, cînd ca un soldat, pînă ce îl tăiară. Tăia turcii fără milostivire după datoria războiului. Grecii dăznădăjduiți să înpotrivia cît era cu putință, pă dă altă parte năvăliră la singură scăparea, care iaste suppunerea și închinăciunea, scoaseră steaguri albe la porți, semnul cel obicinuit al păcii, și striga: „N-aveți frică dă Dumnezeu, noi ne închinăm voao, și voi ne
30r tăeți". Auzind // aceasta, înpăratul Mehmed porunci să
57 înceteze bătălia, și atunci să înțelese greșala ce s-au întîmplat. Le făgădui toate cîte mai înnainte prin soli le hotărîse și singur le zise: „Toate cîte v-am hotărît vi le hărăzescu iarăș, atîta numai, cetatea cătă am stăpînit cu arme, să-mi dați bisericile spre geamii, iar ceialaltă parte ce o închinați să-ș ție bisericile în pace". Și așa toate bisericile dă la Acsarai, pînă la Sfînta Sofia, să făcură geamii, iar celelalte să deteră

1453, și 857 s-a luat Țarigradul

creștinilor. Și să luă Țarigradul la leat 1453, și 857, în 20 gemazilevel, și mai 29. Scriu cu prelungire mulți această jalnică istorie, și nu rămîne a mai scrie și eu cevaș.

Deci întră înpăratul pă la Toncapi, și merse la Sfînta Sofie, și cîndisi namaz, și apoi merse la saraiul înpă-
30v rătescu, în urmă făcu și saraiul // ce să numește Eschi-
58 saraiu, i să închinară și Silivria și Burgazu, în grabu, și toată țara grecilor. În urmă să arădică asupra ungurilor și bătu Beligrad, răni pă craiul în războiu, care pîste puțin și muri. După aceasta întoarse armele la Morea și o stăpîni, bătu în Asia pă Cîzîl Ahmed, și pă Uzun Hasan beii, și fără zăbavă luă Sinopul și asedii Trapezunda. David înpăratul i să închină și fu priimit cu cinste și trimis la Țarigrad. După aceasta stăpîni Bosna, la 1463 și 868, și făcu pă Caraman oglu otcîrmuitor acolo, și în urmă toată Albania, către acestea stăpîni Evripu și Mitilinu, și făcu războiu cu perșii și-i birui luîndu-le locuri, suppuse Arabia, și toată Caramania; la 1471, și 876, stăpîni Crîmul și nogaii, și
31r făcu han întîiu pă Menghili Gherai, prin care // luă
59 Căpceacul. Bătu pă ghenovezi și luă Cafaua. Stefan vodă din Moldova bătu pă Suleiman pașa trimis dă înpăratul, pă care tăindu-l înpăratul căci n-a chivernisit oștile bine, merse înpăratul însuși în Moldova, și fugind moldovenii prin munți, prădă și robi Moldova dă o pustii. Schimbă și pă Cazicli Vodă, domnul rumînescu, căci nu da haraciul, și seamănă să fie acesta Vlad Vodă Țepeș, și puse altu domnu în Valahia. Trecu în Italia și supuse Otrantul, și să spăimîntă Evropa foarte. După aceasta întorcîndu-să în Asia,

1460. Vlad Vodă Laiotă

1461. Radu, sin Vlad Vodă

1462, iar Vlad Vodă

1466. Radu Vodă, sin Vlad Vodă

1477, Vlad Vodă sin Vlad Vodă Țepeluș

1480. Radu Vodă, sin Vlad Vodă

cu gînd ca să meargă în Eghipet, și ajungînd la Maitepu, aproape dă Nicheia, să bolnăvi și trecu în ceialaltă lume la 1481, și 886, dă ani 51. Un istornic [1] zice că era om foarte procopsit, și grăia elinește, latinește și persește, și foarte viteazu // și politicos, a 31v / 60 suppus 2 imperii, 12 crăii și au luat 200 cetăți.

Stih

Marte văzînd p-acest Mehmed, în extasis rămase.
Acesta-i Marte ne zicea, așa să-nfricoșase
Și cu Saturn [2] războaie
D-o face îl despoaie,
Striga ne-nrușinat.
Unde a rămas pămîntul
A nu-i face cuvîntul
Ș-a sta nevătămat
Și așa zicînd tăcu dă tot, și ne lăsă a crede
Că cel mai mare între sultani el fu, pă cum să vede.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN BAIAZID II

BAIAZID II
8

Sultan Mehmed, încă trăind, dedese sangeacul Amasiei, fiisău Baiazid, și sangeacul Iconiei fii-său Iem, luase și pă nepotu-său Corcut, pă fiiul lui Baiazid, lîngă dînsul ca să-l facă sunet. Deci după ce au murit Mehmed, vezirul și rigealii trimiseră davetnamè la Baiazid, chemîndu-l să vie să moștenească tahtul tătîne-său. // El și într-acea vreme să 32r / 61 gătise și purcesese la Meca spre închinăciune. Priimind această vestire și chibzuindu-să ce să facă, găsi cu cale să orînduiască vechil a în-

1494. Vlad Vodă iarăș

[1] Ladvocat (nota autorului).
[2] Dumnezeu, părintele tuturor dumnezeilor. Aceștia sînt stele și se numesc planete și sînt: Saturnu, Giove, Marte, Mercuriu, Venere. Grecii îi numea dumnezei, cum și elementurile, adică *ira* și la toate virtuțile și viițiile da cîte un dumnezeu băsnindu. (nota autorului).

părăți pă fii-său Corcut și elu să duse la Meca. Corcut, ce să afla lîngă sultan Mehmed, otcîrmui înpărăția pînă să întoarse tată-său. Întorcîndu-să sultan Baiazid, fii-său Corcut să sculă cu tot devletul și-i eși în nainte la Nicheia, și întîmpinîndu-l cu toată cinstea veniră la Țarigrad și șăzu în taht. Și fii-său Corcut purcese a fi otcîrmuitor la Magnisia. Iem, fratele lui Baiazid, să sculă asupra frățîne-său Baiazid cu războiu ca să-i ia înpărăția cu cuvînt că-i mai cuvine lui, fiind că s-au născut aflîndu-se tată-său Mehmed înpăratu. Merse asupră-i Baiazid și-l birui. El fugi la Eghypet, acolo fiind bine priimit, strînse oaste // dă iznoavă 32v / 62 și merse asupra lui Baiazid. Deci fu bătut dă isnoavă și fugi în Italia la Napoli. Acolo fiind priimit, cerea ajutor ca să vie asupra frățîne-său iarăș și evropeii îl politeisea cu mîglisiri. Berber baș a lui sultan Baiazid, ce era dîn italian turcit, să făgădui înpăratului că el va omorî pă Iem. Deci înpăratul îi făgădui vezaretul. Îș schimbă hainele în grabu și purcese în Italia. Și făcîndu-se bărbier la Iem, găsind vreme îl omorî adormit cu briciul, și fugind veni la Țarigrad și să dete această vestire în public și să făcu Berber baș a vezir. După aceasta făcu doao forțețe la Isthmul dă la Corinthu. În urmă stăpîni Achermanul și Chilia și porni războiu în Cerchezia, suppuse și partea ce mai rămăsese dîn Bosna și Croația. Iar în urmă fii-său Selim, ce era // otcîrmuitoriu la 33r / 63 Trapezunda să sculă asupra tătîne-său și trecînd Marea Neagră veni la Odriiu. Tată-său merse asupră-i și-l bătu, el fugi la Varna și dă acolo la Cafa. Baiazid voi să dea corona înpărătească fii-său lui Ahmed. Ministeriul devletului cu enicerii chemară pă Selim, care trecînd veni la Țarigrad. Deci fu silit Baiazid să-i dea tahtul, căci enicerii striga că Baiazid nu e războinic și stau

1495. Mircea Voevod, Vlad Vodă sin Vlad Vodă

1497. Radu Vodă sin Vlad Vodă

1498. Mihnea Alexandru Vodă.

1499. Radu Vodă sin Vlad Vodă.

1501. Vlad Vodă sin Vlad Vodă.

1502. Radu sin Vlad Vodă

1507. Alexandru Vodă

1509. Mihnea Vodă, sin Vlad

1510. Mircea Vodă, sin Mihnea

33v / 64

1511. Vlăduț sin Vlad Vodă

atîtea țări în lume neluate. Baiazid purcese la Demetona să să odihnească. Selim îl scoase cu cinste din Țarigrad pînă la Cecmegè. Baiazid și mergea încet în călătorie făcînd oturacuri. Aceasta poate fu pricină dă bănuială și zicu că i s-ar fi dat otravă prin mijlocul unui dohtor ovreiu, unde și muri la Clur în Thrachi, dă ani 62, înpărățind // 32, la 1512, și 918.

Stih

Înpreună cu Minerva și mîna ta pornește,
Un sfătuit dă dînsa, așa ne sfătuește.
Dar Baiazid acesta, pă semne n-o aflase
Deci dete-n părăția, căci Marte nu răbdase.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN SELIMU I

SELIMU I
9

Sultan Selim, ce s-au numit Iavuz, adecă însălbătăcit și ca o fiară, la 1512 și 918, suindu-se în tahtul înpărătescu, precum s-au arătat, și auzind dă moartea tătîne-său, care zicu că o pricinuise,

1512. Neagoe Vodă

făcu să să aducă trupul la Țarigrad cu multă cinste și după aceasta purcese cu oaste asupra frățîne-său Admed, pă care prinzîndu-l îl omorî. Merse și asupra frățîne-său Corcut, la Magnisia, și pă acesta prinzîndu-l îl omorî; și dă loc întră în Persia cu războiu, căci acești

34r / 65

doi era atunci pă carele zavistiia craiul Persiei și al // Eghipetului. Însă găsi cu cale să bată întîiu pă craiul Persiei, și apoi să între în Eghipet. Deci întră în Persia și aproape dă Tibriz, la Șaldiran, întîmpinează

pă perși ce venea asupra lui. Și așa cu mijloc ce a găsit el cu cale, care mijloc și defterdaru Piri pașa l-au sfătuit a-l face, începînd războiul au năvălit înnainte Sinan pașa cu oștile Asiei, și după dînsul și înpăratul. Și au prăpădit pă perși, perind și Mehmed han, și Techel han. Iar Ismail han au scăpat cu fuga, și îndată i s-au închinat Tibrisul. Și făcu pă Piri pașa vezir. Și porni și robi perșii la Țarigrad. Și înpăratul merse și ernă la Amasia. În primăvara anului 1515 și 921 eși din Amasia și întrînd în Persia, stăpîni Giumah și Baiburud, luă și Diarbechirul, ce era supt protecția perșilor. Și după cererea // dierbechirenilor, le

34v / 66

făcu beiler-beiu pă fiiul lui Buiucli oglu, Mehmed beiu, prin care au stăpînit 13 cetăți dă la perși, au suppus și toată crăiia curdilor întreagă, au bătut Cerchezia și îndată ș-au întors armele asupra Eghipetului.

1522. Radu Vodă, sin Neagoe Vodă

Șair beiu, chivernisitorul Damascului, și Gazeli beiu, chivernisitoriu Halepului, ce era suppuși la Eghipet, să închinară lui sultan Selim. Sultan Gavri al Eghipetului luînd veste dă acestea, purcese asupră-i și să întîmpină cu sultan Selim la Buri-vaic, și să făcu o sîngeroasă bătălie, întru care peri sultan Gavri, și stăpîni Halepul și Damascul, prăpădi și pă Tuman beiu, peri însă și Sinan pașa, dă care foarte s-au întristat înpăratul, încît au zis că „Ce-i iaste bun Eghipetul fără Iosif". Luă dîn stăpînirea cerchejilor Gaza

35r / 67

și 9 cetăți și politii în Asia, cum și Eghipetul, // luă și Alexandria și stinse stăpînirea Mamaluchilor și bătu și pă arapi și le suppuse țările arăpești și Meca și trecură toate acestea în stăpînirea othomanilor, mai vîrtos că în Cair încă aflîndu-să însuși șeriful dă la Meca viind îi aduse cheile Mecăi ce stăpînea el pînă atunci înpreună cu alte țări din Arabia. Și aceasta fu cea mai mare slavă ce putu dobîndi Selim înpărat. La întoarcerea sa, sosind la Halep, veniră soli dă la perși spre închinăciune cu atîtea daruri și îi deteră titlu dă șahînșahî alem, ve sahîb cîraci beni adem, adică înpăratul înpăraților și singur stăpînitor fiilor lui

Adam. Dă acolo veni la Ţarigrad cu atîtea izbînde şi dobîndiri. Iar la anul viitor, leat 1521, şi 927, voind a merge la Odriiu, păntru pricini trebuincioase, trimi-
35v sese pă toţi vezirii // înnainte. Şi el să afla numai cu
68 Ferhat paşa, caimacamul, lîngă dînsul. În urmă deci sosind la un sat ce să zice Suvaşdi să bolnăvi şi în puţine zile trecu în ceialaltă lume, dă ani 54, înpărăţînd ani 9, luni 8. Şi să făcu eclipsis şi aceştii stele strălucitoare a imperiului othomănescu.

Stih

Înpărăţia şi dă-i fu scurtă dîn viєţuire,
Dar foarte lungă s-arătă dîn multa dobîndire
Arabia şi Persia şi cele dîn Asia,
Şi Eghipetul dîn Africa-i tremură vitejia
Iar firea întristîndu-se dă fraţi şi dă părinte
'I dăsfaimă faptele la toţi, cu jalnice cuvinte.

ÎNPĂRĂŢIA LUI SULTAN SULEIMAN I

SULEIMAN CANON I
10

Ferhat paşa, ce era înpreună cu sultan Selim, ascunse moartea înpăratului şi îndată înştiinţă vezirului numai, care să afla la Odriiu aştептînd venirea înpăratului. Vezirul otcîrmui lucrurile ca
36r cum ar fi // trăit Selim şi cu mare grabă înştiinţă curge-
69 rea pricinii lui sultan Suleiman, care şi atunci să afla la Trapezunda, şi-l rugă să vie fără zăbavă. Deci dîndu-se în publicu sosirea lui Suleiman, să dăscoperi şi moartea lui sultan Selim. Atunci toţi vezirii şi rigialii eşiră spre întîmpinarea lui Suleiman, care şi întrînd în Ţarigrad îl puseră în tahtul înpărătescu la 1521, şi 927, în luna lui şeval. Tot într-acea zi, după prînzu, eşîră cu înpăratul spre întîmpinarea trupului lui Selim, pă care cu multă cinste îl duseră şi-l îngropară în geamia lui sultan Mehmed Fatih.

Într-această vreme, Gazeli, beilerbeiul Damascului, făcîndu-se înpotrivitor înpărăţii, fu bătut prin Ferhat paşa şi scosu dă acolo şi omorît.

După aceasta, pornind înpăratul armele în Evropa,
36v merse însuşi şi luă Beligradul dă la unguri, // care îi
70 deschise şi drumul Budinului în urmă, mai luă acolo Burgajul, Barigiul, Tirugiul, Bughiurdlenul şi altele. Iar la leatul 1522, şi 929, luă ostrovul Rodos de la cavalerii dă Malte, după asediu dă 5 luni. Bătu dă isnoavă pă rebelii[i] dă la Eghipet şi-i suppuse întemeind stăpînirea Eghipetului în toată cuviincioasa suppunere. La 1524 şi 931 merse însuşi la Misir şi bătu şi monedă în numele său, şi lăsînd oblăduitor acolo pă Suleiman paşa, să întoarse la Ţarigrad. La 1525 şi 932 merse dă isnoavă asupra ungurilor şi-i bătu la Mohaciu. Peri şi craiul Ladoş sau Lodovic al doilea, fiiul lui Ladislau. La 1526 şi 933 luă Baiul, Seghedinul, şi să întoarse la Ţarigrad izbînditor. La 1529, şi 936, luă Budinul dă la nemţi, căci Ferdinandu dîn Austria ce ţinea pă sora lui Ladislau cercă să moştenească
37r crăiia // dar puterea lui Sulei-
71 man încunună cu moştenirea pă Ioanu Zapolu prinţipu Ardealului făcînd şi Vienna asediu în urmă, multă vreme păntru aceasta. Deci rămase craiu ungurilor Ioannu, însă cu legătură la pace, ca încît va trăi. Iar după moartea lui Ioan, să rămîe la strălucită Casa Austriei, ca şi Boemia.

1524. Vlad Vodă sin Radu Vodă

1525, Radu Vodă sin Radu

1529. Vlad sin Vlad Vodă Moisi Vodă

1530. Vlad, sin Vlad Vodă

1532. Radu sin Radu Vodă

1533. Vlad sin Vlad Vodă

1535. Vintilă Vodă

1536. Radu sin Radu Vodă

1536. Pătru Mircea Vodă

1538. Neagoe Laiotă

La 1540, murind Ioann, ceru sultan Suleiman să facă moştenitor pă pruncul său, căruia ca un protector îi fu şi epitropu, şi după puţin murind pruncul, i să făcu ca

1539. Radu Vodă i Radu Vodă, Vladu.

un epitrop și părinte, și moștenitoriu, unde stăpîni cu acestu cuvînt și cu altele Transilvania și Budinul cu toată Ungaria dă Jos pînă în hotarăle Ghermaniei, rămîind Ungaria

S-a închinat Moldavia.

dă Susu la Austria, în toate aceste războaie. La leat 1529 și 936, Bogdan Vodă domnul Moldovei, după sfatul

37v / 72 tătîne-său închină Moldova la sultan Suleiman, și // trimise întîiu sol pă Tutuc logofătul, care fu priimit

1540. Vlad Vodă, Radu

dă înpăratul. Ceru priveleghii ca și rumînii, și închină Moldova. După aceasta veni și

1541. Radu Vodă, Radu

domnul Bogdan Vodă și întîlni pă înpăratul la Filipopoli cînd să întorcea la Țarigrad. Fu priimit cu cuviincioasa cinste și i să făcură toate țirimoniile ca și domnului Valahiei și să întoarse la Moldova în pace.

La 1529, și 936, merse înpăratul la Beciu și închise cu asediu, precum s-au arătat mai sus. La 1535, și 940 porni război în Persia și luă Bagdatul bătînd pă

1545. Mircea Vodă Radu

Techelus Mehmed han și înasedii Vanul și-l luă. Păntru

1552. Nicolae Vodă nici o lună

acest înpărat zice un filozof (căci avea război și cu perșii

1552. Pătrașco Vodă

și cu ungurii): „Acum îl vedeai pă țărmurile Efratului, și acum îl vedeai pă țărmurile Dunării". [1]

La 1536 și 943, suppuse și stăpîni Ghiurgia. La

38r / 73 1538 și // 945 stăpîni crăia Yemenului, cu toate provințiile ei, între Marea Roșie și între Persia. La 1552 și 959 stăpîni Timișvar. La

1553. Iar Radu Vodă

1554 și 962, dete pacea perșilor, rămîind Vanul, Merașul

1554. Pătrașco Vodă iar

și Musulul hotară turcești. La 1566, luă Hio sau Sacîzul dă

1556. Pătru Vodă Mircea

la ghenovezi și dete lege și

[1] Volter *Istoria de obște* (nota autorului).

1557. Pătrașco Vodă iar

canon (acesta iaste teșrifatu) și regule dă iznoavă înpărăției, carele să urmează și pînă acum și dă aceia s-au numit și Canon. Dar în cea după urmă muri și elu,

1558. Mircea Vodă, Radu

dă ani 74, înpărățind ani 41,

1559. Pătrașco Vodă Pătrașco

făcînd asediu Gighetul în țara

iar Pătrașco Vodă Mircea

ungurească, cu trei zile pînă

1560, iar Pătrașcu Vodă Radu

a nu lua turcii această cetate, la 1566 și 974, septemvrie, a

iar Pătru Vodă Mircea

căruia moarte o tăinui vezirul pînă luă cetatea și pînă

1568. Alexandru Mircea Vodă

veni fiiul înpăratului și moștenitoriul șahzadè Selim, ce

38v / 74 era atunci la Amasia. //

Stih

Și Suleiman înpodobi numele-npărăției
Și armelor tărie dîndu, încă și vitejiei
Africa și Persia
Evropa și Asia
Cu slavă-l priimescu
Și-n ele cît-odată
Ca-n toate tot d-odată
Pururea-l găzduescu.
Efratul, Tigrul [1], Dunărea [2], cu Nilu [3]-ș fac certare
Dîn ele care mai adesu să-i facă adăpare.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN SELIMU II

SBLIM II
11

Mehmed pașa vezirul tăinui moartea lui sultan Suleiman pînă au sosit sultan Selim, ce atunci să afla la Amasia. Deci după ce au luat cetatea, puind într-însa un garnizon tare, și orînduind celelalte

[1] Doao ape mari la Vavilon și la Siria, le pomenește și *Biblia*, în Asia (nota autorului).
[2] Apă mare în Evropa. Curge și pă aici în Valahia (nota autorului).
[3] Apă mare în Africa la Misiru (nota autorului).

oști spre ernatic, purcese spre Beligrad, țiind ascunsă moartea înpăratului. Sultan Selim la 1566 și 974 ajun-
39r gînd // în Țarigrad, șezu în tahtul înpărătescu. Și
75 zăbovi numai trei zile în Țarigrad, și purcese la Beligrad, unde și auzind enicerii dă venirea sa, să porniră la arme, socotind că poate au venit asupra tătîne-său, precum făcuse și moșu-său Selim. Deci îndată fu propoveduit înpărat publicîndu-se și moartea tătîne-său. Și așa purcese la Țarigrad. La anul viitor închee pacea cu imperatorul Maximilian al doilea. La 1567 și 975, făcînd epanastasis arapii, trimise oaste asupra lor și-i suppuse. Cercă în zadar după aceasta să unească Volga cu Tanai. La 1571 și 979, dînd nizamul cel cuviincios în Asia și Evropa și Africa, porni asupra veneților războiu și luă Ostrovul Chipru și îl stăpîni, din dobîndirile a căruia făcu geamia cea dă la Odriiu. La 1574 și 982 suppuse // iarăș Tunuzu, Angheru, Goleta, care fiind suppuse dă sultan Suleiman mai dîn nainte, le supăraseră spaniolii atunci, pă carii biruindu-i, stăpîni dă isnoavă toată Livia Selim. La 1575 și 983, bolnăvindu-să dă apoplixie dîn pricina unii băi, muri dă ani 52, înpărățind ani 8 și 5 luni. Era om foarte dreptu și priimitoriu, însă datu la dăzmierdări și plăceri păntru care l-au și numit Mestu [1], turcii, adică băutor, poate dîn vro zavistie.

1569. Pătru Vodă Mircea iarăș

1570. iar Alexandru Vodă Mircea

1572. Mihnea Vodă Alexandru

iar Alexandru Mircea Vodă

1573. iar Mihnea Vodă Alexandru

39v **iar Alexandru Mircea Vodă**
76

1577. iar Mircea Vodă, Radu

iar Alexandru Vodă Mircea

[1] Cantemiru, Beringheru (nota autorului).

Stih

'N palaturi dă-ndrăznise
Odihna, și venise
Nu iaste așa ciudatu.
Căci Chipru și Livia
Arată vrednicia
Ș-acestui înpărat.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN MURAT III

MURAT III

40r **12**
77

1578. iar Mihnea Vodă Alexandru

1580. Radu Vodă sin Vlad Vodă

iar Mihnea Vodă Alexandru

1584. Petru Vodă Pătrașco

1585. Radu Vodă Șerban Pătru Vodă iarăș

1586. iar Mihnea Vodă Alexandru

1588. Ștefan Vodă, Ion Vodă o lună

1588. Mihnea Vodă Alexandru

1591. Ștefan Vodă iar Iar Mihnea Vodă

1592. iar Ștefan Vodă Mihaiu Vodă, sin Pătrașco Vodă

După moartea lui sultan Selim, fiiul său sultan Muratu al treilea // șăzu în tahtul înpărătescu la leat 1575 și 983 care și în anii dîntîiu nu porni nici un războiu, iar la 1578 și 986 porni războiu în Persia și bătu pă perși, luînd Revanu, Ghiungè și Carebec, făcînd pace la 1590 și 998, după rugăciunea perșilor. După aceasta să făcu un zorbalîc în Țarigrad dă eniceri, pă carii îi suppuse înpăratul. Cu toate acestea la 1594 și 1002, porni războiu în țara ungurească trimițînd pă Sinan pașa, care și luă Ianicu în asediu dă 18 zile. La 1595 și 1003 trecu sultan Murat în ceialaltă lume dă ani 50, înpărățind ani 20 și lăsînd 20 dă fii.

Stih

Măcar că Venere avu cinste într-acea vreme
Dar birui și perși și nemți, Murat făr' d-a să teme.

40v
78

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN MEHMED III

MEHMED III
13

La 1595, și 1003, sultan Mehmed moșteni tahtul înpărătescu și întîiu ș-omorî pă cîte 19 frații cei mai mici. Apoi moștenind dă la tată-său și războiul în Ungaria, la acestu văleat înasedii Egre și o luă bătînd pă nemți și să întoarse izbînditor în Țarigrad. Și mulțumindu-se pă această dobîndire, făcu în urmă pace cu nemții și cu Rodolfu II imperatorul, numai păntru ca să să acufunde cu răpaos în brațele dulcețelor și urmă această petrecere dă viață, spre care firește era pornit, pînă la leat 1603 și 1012 cînd trecu după frații săi, înpărățind ani 9, luni 10, numit fiind Egre.

1592. Gavrilă Vodă Movilă
1593. Ștefan Vodă
Iar Alexandru Bogdan Vodă
1594. Mihai Vodă, Pătrașco
iar
1597. Nicolae Vodă, fiiu-său
vechil
1600. Simion Vodă Movilă
1602. Radu Vodă Vlad
Iar Simion Vodă
1603, iar Alexandru Vodă
Radu Vodă Șărban Basaraba

Stih

Toți păntru Egre-l laudă, dar firea îl dăsfaimă,
Căci cu omoru d-atîția frați, și ei i-aduse spaimă.//

41r
79

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN AHMED I

AHMED I
14

Sultan Ahmed înpărățind la 1603, și 1012, dă ani 15, stăpîni tahtul înpărătescu, încă pînă a nu-ș stăpîni cunoștința. Porni război asupra perșilor. Vezirul Halil pașa, ce să trimise asupră-le,

1606. Radu Vodă Vlad
1607. Radu Vodă Șărban
1611. Radu Vodă Mihnea
1617. Basaraba Vodă
Alexandru Vodă Iliaș

să arătă cu oarecare vitejie, făcîndu-le și stricăciuni. Iar înpăratul într-această vreme fiind om slobod la mînă și iubind zidirile a făcut geamia cea mare dă la Ippodromion în Țarigrad. Dar la 1617, și 1026, trăind ani 29 muri înpărățind ani 14.

Stih

Toți dumnezeii elinești cu ale lor neveste
Vrură geamia a vedea daca luară veste.
Văzînd tăcură, nezicînd nici vorbă, nici poveste.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN MUSTAFA I

MUSTAFA I
15

41v
80

1618. Gavriil Vodă Moghilă
Alexandru Vodă Iliaș
Gavriil Vodă
1619. Radu Vodă Mihnea

Sultan Mustafa I, fratele lui Ahmed la 1618 și 1027 înpărăți după frate-său, și fiind dat la plăceri // să-nlenevise căutarea trebilor înpărăției, deci după trei luni fu scos din înpărăție.

Stih

'N cea după urmă Venere cu Vahu [1] înpreună
Și pă-npărați îi fac lipsiți, pînă și dă cunună.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN OSMAN II

OSMAN II
16

Sultan Osman II, fiiul lui Ahmed înpărăți tot într-acel an, la 1620 și 1029. S-au ară-

[1] Curvia și beția (nota autorului).

tat un fenomenu pă cer, o sabie luminoasă dînspre răsărit la apus, în treizeci dă zile în toate serile după scăpătatul soarelui. Porni

1624. Alexandru Vodă Radu

războiu asupra leşilor dă la carii luă Hotinul înnapoi. Şi cerură leşii pacea care le-o dete cu condiţione după cererea înpăratului. Şi să întoarse cu izbîndă la Ţarigrad. Prietenii lui sultan Mustafa deteră pricină enicerilor să facă zorbalîc. Deci să arîdicară şi nu numai îl scoaseră dîn taht, ci îl şi omorîră la leat 1622, şi 1031, în vîrstă dă ani 12, înpărăţind ani 4.//

42r
81

Stih

Pierdu cu stăpînirea Osman şi vieţuirea
Făr'dă a nu gîndi
Poate că n-avu cine să-l sfătuiască bine
Ci dar să osîndi.

Sultan Mustafa iarăş să sui în taht în al doilea rînd scoţîndu-se dă la închisoare. Şi nelăsîndu-se dă faptele cele dîntîiu, dă care toţi socotea că să va fi părăsit, şi mai vîrtosu cercînd a şi pedepsi pă acei ce-l scoseseră întîiu, după 16 luni îl scoaseră. Şi puindu-l la închisoare după obiceiu, acolo şi-au dat sfîrşitul.

Stih

Şi patimile-nvăţături, cînd nu pot să să facă
Vericine pate tot aşa, ci fiteşcare tacă.

ÎNPĂRĂŢIA LUI SULTAN MURAT IV

MURAT IV
17

Sultan Murat IV ce s-au numit şi Gazì, care va să zică biruitor, la 1622, şi 1032, s-au suit în tahtul înpărătescu, fiind în vîrstă de 14 ani. Deci întîiu au dat nizam zurbalelor, ca să pricinuiască

42v
82

suppunere // prin care să poată face biruinţe. După aceasta porni războiu asupra lui Abazà paşà, pă care îl bătu şi-l prinse, prin mijlocul lui Hoşreş paşa, prin care făcu şi Bagdatul muhaserè al doilea rînd, căci arîdicase războiu asupra per-

1627. Alexandru Radu o lună

Alexandru Vodă Iliaş

Radu Vodă sin Radu

1628. iar Alexandru Vodă Iliaş

1630. Leon Vodă Ştefan

1632. Matei Vodă Brîncoveanu

şilor, şi au bătut pă Lustem han, serascherul Persiei, mîntuind Vanul dîn asediu. Au arîdicat războiu asupra leşilor trimiţînd serascher pă Murtaza paşa, la care viind soli leşeşti cerură pacea, pă carii îi trimise către înpăratul şi priimi pacea. Luă Revanul dă la perşi. Merse şi însuşi înpăratul asupra Bagdatului [1] pă care şi îl luă la 1637, şi 1047. Şi lăsînd pă Mustaa paşa vezirul, păntru ca să dea nizam eparhiei Aratului, merse dă ernă la Diarbechir. În primăvară veni la Ţarigrad, cu socoteala ca să pornească războiu în Evropa. Şi în mijlocul acestor chibzuiri // bolnăvindu-să trecu în ceialaltă lume, la 1639, şi 1049, înpărăţind ani 17. Mulţi arată că era băutoriu [2], mai vîrtos Cantemir şi Bering, la gheografia lui Büşing, scriu pă larg. Şi cine va voi va vedea acolo. Şi toate cele ce arată aceşti scriitori, că să urma dintr-această pricină, poprise cu iasac tutunul şi afionul. Au făcut omor şi la multă sumă dă oameni.

43r
83

Stih

La cel ce prisoseşte Virtute [3] nu să teamă
Că şi Viţiu [4] dă are, nu-i prea băgat în seamă.

[1] Aici a tăiat cu mîna sa pă veziru şi a făcut a omorî 30 dă mii dă prigionieri, şi un muzicant l-a făcut d-a plînsu (nota autorului).

[2] Băutor s-a făcut din pricina unui Becri-Mustafa pă care l-a luat şi în seraiu, avîndu-l între musaipa pînă a murit (nota autorului).

[3] Bunătate, *areti* zic grecii (nota autorului).

[4] Răotatea unui lucru, *cachia* zic grecii (nota autorului).

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN IBRAHIMU I

IBRAHIMU I
18

Sultan Ibrahim, frate-său, la 1639, și 1049, în vîrstă dă ani 23, trecu în tahtul înpărătescu. Deci îndată căzu ca să curățească Marea Neagră dă cursari. Însă fu trebuință ca să ia întîiu cetatea Azahului, care și făcîndu-o muhaserè o luă
43v cu asalt. După aceasta // ministeriul devletului othomanicescu, văzînd că singur ostrovul Critului rămăsese
84 numai pă Marea Albă între celelalte neluat, și care înfricoșa puterea înpărătească, găsi pricină cuviincioasă că niște maltezi întîlnind pă cadiu dă la Meca, și Brusa molasî, într-o corabie în părțile Critului, le-au bătut corabia și i-au omorît. Și ei au dosit la limanul Candiei. Deci porni devletul războiu asupra veneților și porni pă Musah pașa și pă Iosuf capetan pașa, cu armadă și cu oaste la Crit, la 1645 și 1055. Și sosind acolo înasediiră Hanea, și în 50 dă zile o stăpîniră. În urmă merse și Husein pașa și urmă a face izbîndiri. Deci într-această vreme la văleatul 1649, și 1059, nemaiputînd ministeriul suferi faptele înpăratului, căci mulți scriu o dăosibită dăsfrînare, și fapte netrebnice,
44r sfătuindu-să // ulemalii cu vezirii și cu rigialii și cu
85 enicerii îl arădicară din tahtu, unde și fu omorît. Scriu unii istornici [1] că fiind trebuință dă a să omorî sultan Ibrahim, acolo unde era prinsu ca să nu mai iasă viu, urma să să scriie hatișerif păntru aceasta. Și înpăratul ce să pusese în taht, păntru care arătăm mai naainte, neștiind încă carte, după vîrsta sa, însuși șeihîslamul i-a luat mîna dreaptă, și puindu-i condeiul în degete, i-a povățuit scrierea hatișerifului dă moartea tătîne-său. Deci mergînd trimișii să omoare pă sultan Ibrahim, îi a întrebat cu ce poruncă îndrăznescu a pune mîna asupra unui împărat, au arătat hatișeriful. Și uitîndu-se la dînsul a zisu: „Ce frumos scrie fiiul mieu și ce de grab a învățat, căci el pînă astăzi nu știia carte". Și cu acestu mijloc s-a săvîrșit tragica

[1] Ladvocat (nota autorului).

44v moarte a lui sultan // Ibrahim, însă nu știu dă va fi
86 adăvăratu aceasta.

Stih

Azacul și Hanea pă lîng-acestea toate
I-arată — npărăția, că ce voește poate.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN MEHMED IV

MEHMED IV
19

Sultan Mehmed IV, pruncu aflîndu-să în vîrstă dă ani 7, la văleatul 1649 și 1059, fu pus în taht și cunoscut dă înpărat. Și avînd noroc dă a avea vezir pă Chiuprulî zadè Mehmed pașa, care dă fel era albanaș, fiiu dă preot grecu, și înbrățișase moamethismu și să întemeese în ostrovul Chiprului, unde învățase meșteșugul armelor și fusese însemnat dă viteaz, la războiul Persiei, și ținuse otcîrmuirea prin pașalîcu a Barutului, apoi fusese mutat la Halep, dă unde fu ales dă veziriu și epitrop înpărăției, pă care o a oblăduit cu multă minte și înțelepciune pînă în vremea
45r cînd săvîrșindu-i-se firește viața, i s-au săvîrșit // și
87 vezaretul. Și fiiul său Ahmed pașa Chiprulî-zadè moșteni și averea și vezaretul tătîne-său. Deci mai sus zisul vezir Mehmed pașa, fiind înțeleptu și vrednic, și destoinic a umplea iarăș comoara înpărătească, care să răsuflase în zilele trecutului înpărat, făcu a înceta și rebelione a enicerilor ce să ațințase dîn îndemnările Zaima valedè-sultanii, moașii înpăratului Mehmed, pă care o au făcut a trece în ceialaltă lume peste puțin cu toți următorii săi. Pă pașa dă la Halep ce să hainise, îl prinse făcîndu-i răsplătirea cu moarte. Slăvită pruncie a înpăratului, păntru căci luă înnapoi dă la veneți și ostroavele Tenodul și Limnul. Chiuprulî pașa purcese cu oaste asupra nemților și bătu

1654. Costandin Cărnul sin Radu Vodă Șărban Basarab

Ianova și o luă. Ali pașa luă Varadinul cu iuruș. Fazil Ahmed pașa chiuprulu oglu, fiiul vezirului, luă Vivarul, peri și Racoți // și moartea lui dăschise stăpînirea Ardealului la biruitori iarăș, care și făcură domnu pă Mihail Apafi. Deci înpăratul Leopold ceru pace dă la vezir prin soli, carii și viind cu multă smerenie, lăsară în stăpînirea turcilor tot ce suppusese. Și le-au dat vezirul pace în 20 dă ani, la leat 1664, avgust, vezir fiind Ahmed pașa, Chiuprulî zadè.

45v
88

La ostrovul Critului să luase Hanea cu toate cetățile dîn vecinătate.

Deci întîmplîndu-să moarte lui Mehmed pașa, să trimise fii-său Ahmed pașa ce să făcuse vezir, și plecă dă la Țarigrad la 1655, și 1066, și merse dînpreună cu înpăratul la Odriiu, și dă acolo purcese la Hanea în Crit. Deci începu a face războaie și a stăpîni ostrovul. Pînă în cea după urmă aflîndu-să dă atîta vreme făcută muhaserè cetatea Candia, o luă la 1669 și 1080, prin mijlocul vestitului Panaiotache, care cu o foarte supțire stratighină făcu sau amăgi // pă oblăduitorul cetății Muruzini, să o închine la othomani. Acesta fu cel dîntîiu grec ce s-au învrednicit a fi tergiman divanului înpărătescu, care fu înpodobit și cu duh mult și cu înțelepciune mare și procopseală. Și elu să află și la trecutul tractat al nemților, și la acesta al venețenilor, tergiman cu multă laudă și a scriitorilor tevarihurilor turcești, și a celoralalți.

1658. Mihnea Vodă, Radu

1660. Gheorghe Vodă Ghica

1661. Grigorie Vodă Ghica, și a dosit

1665. Radu Vodă Lon

1669. Antonie Vodă

46r
89

Încă armia la Crit aflîndu-să, Doroșenschi, hatmanul cazacilor, ce să afla între Nistru și Nipru, ce era suppuși atunci la leși, veni și să închină la prea înnalta Poartă. Sultan Mehmed, îi priimi cu libov, și-i dete un tuiu și sangeac, și-l trimise înnapoi stăpînitor, făgăduindu-le cazacilor ocrotirea înpărătească. Aceasta este pricina tuiului a treilea, care să zice că s-au dat domnului Moldovei în urmă cînd au rămas // Ocraina

46v
90

supt stăpînirea prea înnaltei Porți, fiindcă i-a legat supt stăpînirea Moldaviei. Iar apoi după ce s-au dat Ocraina îndărăt la leși, s-au luat iarăș tuiu înnapoi și au rămas doao pă cum au fostu și mai nainte, măcar că unii dîn istornici nu voescu că s-ar fi dat la Moldova al treilea tuiu, făr' dă numai zic cum că s-ar fi făcut cerere dă acestu tuiu, dar nu s-ar fi dat, nepriimind vezirul ca să să dea la creștini trei tuiuri.

Însă Ucraina au fostu supt stăpînirea Moldaviei în cîtă vreme au fost supt stăpînirea Porții. Craiul leșilor s-au mîniat asupra lui Doroșențchi, de ce să să închine la Poartă și au trimis oaste asupra lui. Sultan Mehmed aflînd dă aceasta au scris o carte craiului leșăscu cu înputăciune poruncindu-i să să părăsească dă aceasta și înfricoșîndu-l că dă nu să va părăsi va rîdica // războiu. Leșii n-au prinsu această poruncă în seamă. Deci la 1672, și 1083, arîdicînd războiu asupra leșilor, însuși înpăratul au purces dă la Odriiu cu oaste și au mers la Hotin. Și dă acolo au pornit pă Ahmed pașa vezirul și pă Mustaa pașa cu Selim Gherae hanul, carii trecînd Nistru au luat Zivanieț. Și au făcut muhasere Camenița, care s-au închinat cu condițione.

47r
91

1672. Grigorie Vodă Ghica

Luarea Cameniții înfricoșă pă leși. Înpăratul trimise pă Caplan Mehmed pașa cu hanul tătărăscu, și făcu muhasere și Lembergu, păntru care spăimîntîndu-să leșii, cerură prin hanul pace. Și dete Camenița cu alte 48 dă tîrguri și sate. Și făgădui să plătească cîte 20 de mii dă lei pă an, și să nu mai supere pă cazaci. Și priimi înpăratul pace, care să închee la 1083 hîjretu. Aceasta fu dobîndirea cea după urmă, ce au făcut prea înnaltul devlet // începînd dă la văleatul 703.

47v
92

Și să întoarse înpăratul la Odriiu. Și îndată luă știre, cum că s-au întors leșii dîn pace și au pornit războiu iarăș asupra Porții.

Deci ș-au întors și înpăratul armele asupra leșilor, și au mers dă iznoavă în Polonia. Ioan Sobievschi să afla atunci mareșal al coroniei. Doroșențchi cu cazacii să hainise dă către înpărăție. Domnul Moldovei, Petreceico și domnul Țării Rumînești, Grigorie Ghica, să

amestecaseră cu leşii, nepăzindu-şi credinţa la devlet. Muri craiul Poloniei Mihail şi să făcu Ioan Sobievschi craiu, şi măcar că Doroşenţchi a dosit iarăş dă la leşi şi au venit să să închine la înpăratul, dar nu fu priimit, ci fu izgonit. Cu toate acestea fură leşii bătuţi şi să închise pace, înnoindu-se acea trecută.

1674. Duca Vodă

Dîn pricina cazacilor şi a lui Doroşenţchi, arîdicaseră războiu // muscalii, asupra prea înnaltei Porţi. Deci fu trimis Ozu valesî Şaitan Ibrahim paşa asupra muscalilor întîiu, la 1678, şi 1089. Purcese şi înpăratul cu vezirul Cara Mustafa paşa, ce să făcuse dă curînd vezir, după moartea lui Ahmed paşa. Înpăratul rămase la Tatar pazargic. Şi vezirul purcese cu oştile şi trecu apa Bogului şi merse ca să asediască Cehrinul, şi măcar că ruşii să înpotriviră cu statornicie, avînd comandir pă Romadocovschi, luară însă turcii Cehrinul cu lagumuri. Deci să înpăciuiră aceste doao înpărăţii fără zăbavă.

48r / 93

1679. Şărban Vodă Cantacuzino

Emeric Techeri la văleatul 1682, dinpreună cu alţi nemeşi unguri, dîn Ungaria dă Sus, nefiind mulţămiţi dă oblăduirea chesaricească, întoarse faţa suppunerii dă către nemţi şi năvăli la protecţia prea înnaltei Porţi, făgăduindu-să ca să plătească tribut 40 000 dă taleri pă an // şi să ţie şi 30 000 dă oaste gata în slujba othomaniceştii înpărăţii.

48v / 94

Deci turburară liniştea păcii a strălucitei Porţi şi aţîţară focul vrăjbiei, fără cuvînt dă dreptate iarăş asupra luminatei Casi Austriei, carea nici dedese pricină dă vreo vrajbă, nici să înplinise sorocul păcii trecute. Pînă la această vreme a mers tot în dobîndiri şi în creştere prea puternica stare aceştii mărite puteri, căci pînă aici n-a pornit război, la care n-au biruit, nici a întrat în eparhie cu hotărîre dă suppunere, şi n-o a stăpînit în cea după urmă. Dar iubirea dă cinste fără cuvînt şi rîvna dă rele dobîndiri fără dreptate, a unor miniştri, aducu şi pagubă şi necinste la

stăpîni. Şi necugetarea stăpînilor dă a nu metahirisi acestu fel dă oameni în slujbele lor, şi neîngrijarea spre a nu da voe şi putere unora ca acestora,// îi aduc a să căi în viaţă dă multe ori fără folosire.

49r / 95

Cara Mustafa vezirul fuse acest ce păntru a socoti fără cuviinţă că are a să cinsti prelungindu-şi vezaretul, pînă cînd să va face şi sultan Ghermaniei şi padişah Apusului. Fu pricină dă a necinsti cu moarte scurtînd şi înpărăţia şi porni războiu la acestu văleat asupra înpăratului Leopold. Purcese cu multă trufie spre Austria, dînpreună cu hanul tătarilor, cu prinţipii Transilvaniei Mihail Apafi, Valah[iei] Şărban Cantacozinul, şi Moldav[iei] Duca Albanaşul. Şi cu toţi vezirii, beilerbeii şi mirii-miranii. Şi măcar că înpăratul Leopold făcu multă silinţă, şi cu multe mijloace ca să stingă această aţîţare dă foc, văzîndu-să mai vîrtos că nu au dat nici o pricină, şi trimise solu ecstraordinar la Ţarigrad, pă conte Caprara, dîndu-i poruncă ca să facă verice mijloc va şti şi să potolească războiul.// Şeihislamul şi cu mulţi dîn ulemali se înpotrivea a da fetfă păntru războiu, zicînd că este înpotriva dreptăţii. Veziru însă nu lăsă mijloc cu care să nu săvîrşască rîvna dă iubire dă slavă ce avea, silindu-se atît ca să înduplece pă şeihislamul să dea fetfa, cît şi să aplece pă valede sultana, păntru ca să îndemneze pă înpăratul la aceasta. Nu lipsi a nu să chibzui ca să găsească aflări noao, potrivite la şerişerif, cu care să poată dobîndi fetfaoa războiului. Arătă întîiu că şi dă nu lasă legea a să porni războiu asupra nemţilor, păntru căci n-au dat pricină dă stricăciune păcii, dar nu ne îngăduieşte, zicea, iarăş legea ca să nu înbrăţişăm pă Techel şi toată nobleţa ungurească ce aleargă la noi cerînd să se facă sudeţi şi să plătească tribut.

49v / 96

În cea după urmă află alt mijloc, adică să priimească a întări pacea nemţilor // dînd proteţione ungurilor şi făcînd dă la nemţi mai mari cereri care să nu le poată priimi inperatorul, şi să să arate că nemţii dau pricină dă stricăciunea păcii, şi să poată Şeran să ia fetfaoa războiului.

50r / 97

Între altele dar cereri ce era dă a să strica cetăți în Ungaria dă Sus și a să da locuri în stăpînirea lui Techel, era și aceasta: să plătească inperatorul 1 000 dă pungi dă bani pă an la dovlet, tribut păntru Ungaria dă Sus. Ambașadorul Caprara nu putea să dea mîna la aceste teclifuri, fără voia inperatorului. Cu toate acestea nici acel răspunsu nu să așteptă, ci să trimise poruncă către Budun beilerbei bătrînul Ibrahim pașa, ca să meargă cu 6 000 dă oaste spre ajutorul lui Techeli și trimise și hatișerif prin care numi pă Techeli craiu țării ungurești, și porunci lui Budun valesî să-l propoveduiască, trimise poruncă și lui Mihail Apafi, domnul
50v Ardealului, ca să unească // și oștile lui cu Techeli.
98 Și așa toți aceștia luară șase cetăți ungurești dă la nemți în grab. Să scoaseră și tuiurile înpăratului, și la 1682 lăsă înpăratul Țarigradul și trecu la Odriiu cu toată puterea înpărătească.

Multe semne înpotrivă să arătară, dar să urmă călătoria, cu rîvna și cu căldura cu care să începuse. Purcese și înpăratul dă la Odriiu și merse pînă la Isargic unde și rămîind dete sangeacul șerif și toată plenipotența vezirului, prin hatișerif și purcese la Beligrad, unde și să adunară oștile cele chemate dîn toate părțile. Vezirul ce avea rîvnă ca să stăpînească Beciul, socotind că cu luarea Beciului va putea stăpîni lesne toată Ghermania. Și așa întră în sevdă să să numească sultan Ghermaniei și padișah Apusului, cu dăosibită stăpînire dă cea othomanicească. Și hotărî ca să meargă drept la Beciu, și să facă Beciul muha-
51r serè.// Voi însă aceasta ca să o facă prin sfat dă obște,
99 dar vru ca să să arate mai presus dă sfat, și toți să-l sfătuiască a face aceia ce pohtea el, și avea ascunsu în inimă. Făcu sfat dă războiu la Beligrad, unde după arătarea lui Rașid Efendi, Uzun Ibrahin pașa Budun valesî, n-au găsit a fi dă înțelepciune ca să lase cetățile ungurești neluate, și cele dîn Austria ce sînt pînă la Beciu fără garnizon turcescu, nici să facă Vienna muhaserè, căci este ștajărul stăpînirii evropeilor, și să va da pricină, ca nu numai puterile înpotrivitoare, ci și chiar aleații devletului să să arîdice asupra othomani-

ceștii înpărății păntru aceasta. Însă, dăosebi că nu i să dete ascultare, fu și certat și înfruntat dă către vezirul.

După ce ajunse la Esec, arată istornicii evropei, că și chiar Techel așa l-au sfătuit, nedînd însă ascultare nici lui, merse cu multă trufie la Vienna și o făcu // muhaserè. Și nu să sili încai să facă iurușurile grabnice
51v și învitejîte, și să ia cetatea, ci prelungi asediu mai multu
100 dă doao luni, tot făgăduind înpăratului că va lua Vienna. Înpăratul Leopold, ce fugise dîn Vienna la Linț, nu lipsi a face silință să cheme pă leși și să adune și oștile Ghermaniei care fără zăbavă strîngîndu-să supt oblăduirea ducăi dă Lorena, să unieră cu însuși craiul leșăscu, Ioanu Sobievschi, și năvălind asupra ordiei înpărătești o bătură și o dăsfăcură dă tot, luînd și toată averea, stăpînind și tot cîmpul războiului. Și scăpară Vienna dîn muhaserè și să porniră și leșii și nemții asupra turcilor ce dosea dînpreună cu vezirul, avînd o înfricoșare panică. Găsiră pricină la această vreme cu îndemănare și venețenii, căci li să închisese solii în Țarigrad, păntru o gîlceavă ce să întîmplase, și să arî-
52r dicară // și ei asupra prea înnaltului devlet cu războiu.
101 Cara Mustafa vezirul fugind dă la Beciu înnapoi spre Budin cu oștile obosite și înfricoșate dîn buna sa chiverniseală, cercă a să înpotrivi pă alocurea la oștile chesaricești ce era garnizonuri pîn cetățile ce le lăsase în urmă. Dar în toate părțile fură bătuți și înnecați prin ape, după proorocia lui Uzun Ibrahim pașa. După ce ajunse la Budin, tăe capul lui Ibrahim pașa păntru căci îl sfătuise bine. Dar tăe și înpăratul capul vezirului după ce au ajunsu la Beligrad, dacă au aflat curgerea pricinii, păntru căci n-au ascultat sfatul cel bun și mi să pare că această epigrammă i s-ar cuveni la mormînt:

Stih:

Cara-ți fuse și numele, Cara-ți fuse și treaba,
Căci prăpădișî atîtea țări, înt-un zadar și geaba,
Eratostrate [1] te-nvață să-ți lași o pomenire,
Ș-o vei avea cît ș-a lui, fără dă nemurire.

[1] Cel ce a arsu capiștea Dianii la Efes, una din 7 minuni (nota autorului).

102 // Toate însă acestea fără folos, căci nemții, leșii
52v și venețenii făcea izbîndă în toate părțile. Să sculară
și rușii asupra Porții, unindu-să cu aceste puteri în
urmă și la 1686 duca dă Lorena, în luna lui septemvrie,
luă Budunul cu iuruș, neputînd vezirul Suleiman pașa
să facă nici un ajutor. La văleatul 1687, mai făcură
nemții mare biruință și izbîndă la Mohaciu. Dobîndiră și
Sclavonia. Duca dă Lorena întră în Transilvania.
Rușii plecară în războiu asupra țării tătărăști. Leșii
asediară Camenița. Venețenii luară Corinthu și Athica
și făcea toți în toate părțile izbînde și aduseră pă musul-
mani la atîta dăznădăjduire, încît să întoarseră asupra
înpăratului prin povățuirea lui Siaus pașa, pă care
măcar că-l făcu înpăratul și vezir dă nevoie, tăind pă
Suleiman pașa. Dar și aceasta în zadar, căci la noiem-
vrie 8, 1688 și 1089, îl arîdicară dîn taht prin Nacîb //
efendi, și prin șeriful dă la Sfînta Sofie, și fu silit ca
53r să dea schiptrul înpărăției frățîne-său, și el să treacă
103 la închisoare dîn taht, unde și după amîrîtă petrecere
dă patru ani, trecu și în ceialaltă lume, dă ani 52,
înpărățind ani 41, și stînd la închisoare ani patru.

Stih :

Mare-npărat sultan Mehmed, și micu tot într-o vreme,
Căci unde toți îl tremura, ajunse d-a să teme.
Înnorocit ne-n norocit, și acestea totu odată,
C-așa patu cei ce trebile singuri nu și le cată.
Stă și la slugi adevăratu, o cinste stăpînească,
Însă-ntre slugi sînt osebiri, stăpînii dar grijască,
Că-s Chiprulîi, și Panaioți, și Cara-Mustafale,
Ș-acei dîntîiu aduc folos, cei după urmă jale.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN SULEIMAN II

SULEIMAN II
20

Să trimise bostangi bașa ca să cheme pă sultan Suleiman dă la Cafas în taht. El cu toate

53v că temîndu-se dă frate-său // să discovleisea să iasă și
104 să priimească schiptrul, dar în cea după urmă trecu în
taht și să cunoscu dă înpărat. Și veniră toți spre închi-
năciune. Făcu confermațione vezaretului asupra lui
Siaus pașa pă care zurbale îl omorîră în grab, făcîndu-l
bucăți, cu pricină că nu le-au
dat bacșîșul cel obicinuit. Fă-
cură și alte multe răotăți în
Țarigrad. Dar în cea după
urmă, enicerii suppuindu-se la sangeac, înfrînară pă
zorbale. Și să făcu vezir Techiurdalî Mustaa pașa.
Înpăratul merse la Odriiu și trimise oști, și asupra
înpărățiilor înpotrivitoare, și asupra zorbalelor, căci să
sculase și în Rumeli, și în Anadol imperialii, și aducea
izbîndă în toate părțile. Dreptu aceia înțăleptul înpărat
făcu chibzuire ca să miște lanțul înpăciuirii și să facă
cercare ca să vază în ce să află. Deci găsi cu cale ca să
54r trimiță soli la Beciu cu giulușname către // înpăratul
105 Leopold și cu arătare că au priimit schiptrul înpărăției
othomănești. Deci să orînduiră, Zulficar efendi, ce
atunci era enicer chiatîbî, și cu prea învățatul Scherlet
zade Alexandru Mavrocordatu, ce atunci să afla și
mare tergiman al divanului înpărătescu, care să făcuse
după famozul Panaiotache, și măcar că în vremea ce
s-au tăiat Cara Mustaa pașa, fiind pîrît cum că ar fi
dat sfat vezirului ca să facă Beciul muhaserè, fuse fără
vină scos dîntr-această drăgătorie, care și să dete iarăș
la musulmani făcîndu-să un sefer aga tergeman. Și
să află și în primejdie dă viață înțeleptul Mavrocordat.

1689. Constandin Vodă Brîncoveanu

Dar fiind că la această drăgătorie este trebuință dă procopseală multă, și dă știință dă limbi dă îndăstule, și dă minte supțire, fu adus iarăș și dă iznoavă așăzat tergiman.

Duca Bavariei luase Beligradul în vremea ce au ajuns
54v acești doi soli la Beciu // și prințipul dă Baden întrase
106 în Bosna. Cu toate acestea solii ajungînd la Beciu și
povățuindu-să la audiența imperatorului, deteră giu-
lușnamelele înpărătești, însă nu găsiră cu cale ca să dea
pricină ei întîiu dă vorba înpăciuirii, lăsînd ca să facă
această dăschidere întîiu creștinii, cu socoteală ca să

afle mai multă înlesnire la negoțul ei. Văzînd însă că la acest articol, nemții făcură o adîncă tăcere, în cea după urmă merseră înnainte și făcură provlimă inperatorului, dă a tratălui pacea în doao chipuri, sau pă picior, cu o trecvă scurtă, sau cu o pace statornică, și făgăduiră să lase toată Ungaria la nemți, și Transilvania să rămîie a plăti tribud, și la o înpărăție și la alta, Camenița să să dea la leși, și Beligradul cu Timișvarul să rămîie la turci. Și cu toate că vestitul Alexandru, arată unii că ar fi făcut și un cuvînt în limba
55r latinească asupra // păcii, cu atîta pitho și dulceață,
107 încît unii zic că ar fi scos și lacrăme dîn ochii biruitorului atuncea Leopold și ar fi dat poruncă ca să să înceapă tractatul.

Deci cu toate acestea, văzînd solii turcești că li să dă un răspunsu cu multă mărețe, adecă într-acest chip: „Că măcar că starea dă acum și norocirea armelor mele îmi dau nădejde dă a dobîndi nu numai țara ungurească, ci și toată înpărăția turcilor, amorul însă ce am păntru pace mă face ca să dau mîinile la ia. Deci voiu să am crăia țării ungurești cu toate provințiile dînprejur, adică cu Sclavonia, Croația, Bosna, Servia, Bulgaria și Transilvania. Iar Moldova și Valahia să rămîe slobode dăspre mine. Legea catolică să fie priimită în toată țara turcească, și sfîntul mormînt să să dea franțișcanilor. La leși să să dea Crîmul, Bugeacul,
55v Moldova și Țara Rumînească. La venețeni să să dea
108 Morea,// Eiripul și o parte dîn Dalmația."

Nu făcură altu răspunsu, fără dăcît dăspre o parte găsiră cu cale să facă tăcere și să înștiințeze la Poartă, iar dăspre alta, Alexandru Mavrocordatul întîlnindu-să cu solul Franției ce era la Beciu, i-arătă cererea nemților și-i zise, (precum m-am încredințat dă la mulți istornici): „Eu sînt plenepotențiariu ca să dau nemților ce voru cere și să fac pace", și îi arătă și hatișiriful dă această plenipotență. „Voi însă ce sînteți supărați dă dînșii dă a pururea, și după starea întru care să află acum, nu vă pot face nici un rău, cînd va lua aceste crăii dă la înpărăția noastră, și să va face atîta dă puternici, mai puteți voi să mai stați la Pariș?"

Văzînd și auzind acestea solul Franției, îndată porni ștafete la craiu și fuse dîn dăstul ca să arîdice armele
56r franțezilor asupra nemților. Deci craiul frantozescu //
109 arîdică războiu asupra nemților și-i făcu ca puterile ce făcea triomful asupra Dunării, să să întoarcă asupra Rinului. Și făcu înștiințare sultanului prin mijlocul ambașadorului Șatoniof, cum că are 400 000 dă oaste gata ca să între în lucrare, și cum că la anul viitor se va strădui cu războiul în inima Ghermaniei. Această făgăduială învie inimile turcilor și începură a nu mai gîndi la pace. Și porunci solilor la Beciu ca să să ție tari. Mavrocordatul cugeta ca Beligradul să-l facă a rămînea la turci prelimenariu a păcii, și apoi să între în tractatu. Înpăratul Leopold și răvnea ca să facă o trecvă cum ar fi putut, căci nu-i da mîna a fi înpiedicat cu doao așa puternice înpotriviri, căci îi era cu neputință să facă izbîndă la amîndoao. Solii turcești răspunseră că n-au plenepotență ca să închee pacea cum vor vrea, ci ziseră ca să rămîe păntru altă vreme. Chiu-
56v prulu // Mustafa pașa să făcu vezir dîn caimacam și
110 adună sfat mare în Țarigrad. Și să hotărî la sfat ca să să urmeze războaiele. Și scrise solilor la Beciu ca să să întoarcă la Țarigrad, și făcu strigări dă oaste. Și trimise porunci în toate părțile, în care arăta că nu voește să vie nici un ostaș silit. Și așa începură dă toate părțile a năvăli ostași vrednici dă izbîndă, căci avea mare ypolipsis vezirul, care îndreptă și veniturile înpărăției. Și întră în campania războiului. Și purcegînd spre Beligrad luă Șiahîrchioiu, bătu pă conte Șțarenberg și luă Nișu. În cea după urmă luă și Beligrad. Și trecu Dunărea și luă Lipa și trimise oști în Timișvar.

Domnul Ardealului Apafi murise, deci dedese domnia vezirul lui Techeli, și orîndui serascher cu zece mii dă oaste, și orîndui și pă hanul tătărăscu, și pă domnul
58r Țării Rumînești,// atunci era Constandin Brîncoveanu.
111 Și le porunci ca să între în Ardeal și să încredințeze domnia lui Techeli. Deci întrară cu toți în Ardeal pă munții Țării Rumînești, și bătură pă Haizler gheneral, și dicherară pă Techel domnu. Și să întoarse vezirul cu aceste izbînde la Odriiu, și dă acolo merse la Țari-

grad cu înpăratul și întrară biruitori. Și începu vezirul a face gătire dă anul viitor. Deci să bolnăvi înpăratul dă idropică, și la acest an 1691, și 1102, trecu în ceialaltă lume dă ani 52, înpărățind ani 3, luni 9.

Stih

Și Suleiman silință făcu după putință,
D-a fi biruitoru.
Dar nu fu cu putință, să facă vro silință
D-a fi nemuritoru.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN AHMED II

AHMED II
21

58v
112

La acestu văleat, 1691, și 1102, vezirul scoase în tahtu pă // sultan Ahmed II, după nobetul saltanatului, frate mai mic a lui Suleiman, și trecu la Odriiu, și măcar că curtea înpăratului acestuia avea multă îndrăsneală la înpăratul încît Cîzlar aga au putut să facă cu pîri pînă să trimiță înpăratul ca să aducă pă acestu meșhur vezir, și să-i ia pecetea. Însă vezirul cu toată înțelepciunea cea cuviincioasă putu face, ca nici să meargă, nici să dea pecetea, nici să să arate înpotrivitor, cu toate că-l iubea și ulemalile și rigialii și enicerii toți ca p-un părinte, numindu-l mîntuitorul musulmanilor, căci toate acestea curgea la neamul Chiprulîilor, ca fierul la magnit. Și îți părea că toate aceste virtuți sînt firești la acest neam. Și cu un mijloc supțire făcu dă a să trimite surgun Cîzlar aga, la Eghipet, și a să spînzura Iazagi efendi cu călimările la brîu, căci ei îl pîrîseră. Și purcese vezirul la

59r
113

oaste.// Imperatorul și puse mijlocitori dă pace pă Guliermu III, craiul englezilor. Vezirul cu toate că priimi pă sol cu mare cinste, dar îi zise că el este priimitor dă a să face o pace cinstită. Și cu acest mijloc îl lăsă cu socoteală să-l surdisească, pînă va lua Budinul. Trecu Sava și să apropie dă Petre Varadin, și

bătu 5 000 dă oaste nemțească ce era cu prințipul Baden. Dar nenorocirea oștilor othomănești aduse lucrul, încît acest eroe, vezirul Chiuprulu zade, în furia bătăliei, fu lovit dă un glonțu în tîmplă și căzu mort. Ofichialii curții sale strigînd unul pă altul la această întristată întîmplare, păntru ca să să auză vorba, făcură dă încetă mehterhaneaoa. Și această încetare a mehterhanelei, dete pricină enicerilor a pricepe că să făcu cevaș dă mîhnire. Această șastisire făcu încetare iurușurilor și hugiumului și aduse lucrul

59v
114

dă a să birui dă nemți, dă unde era biruitori,// și să făcu Ali pașa caimacamul vezir. Paghen, solul englezilor, și Colier, solul olandejilor, veniră iarăș mediatori, păntru pace la turci dîn partea nemților. Solul franțezilor monsiu dă Șatonov să înpotrivi avînd ajutor și pă Mavrocordatul, și arătară turcilor că nu pot nemții a suferi doao războaie așa mari, dăcît un an sau mult doi, ci să nu facă turcii pacea. Deci să făcură gătiri noao dă războiu, și să urmară fără dă nici un rod, pînă la văleat 1695, și 1106, cînd sultan Ahmed II, bîntuit fiind dă vrășmași dîn toate părțile trecu în ceialaltă lume, dă ani 51, înpărățind ani 4.

Stih

Un lucru necuviincios cînd să va da odată,
Urmează în urmă multe mii, 'nțelepții toți ne-arată.
'N cea după urmă dă-ntristări, cînd nu avem scăpare,
Scăpăm dă viața cu-ntristări, cu bucurie mare.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN MUSTAFA II

MUSTAFA II
22

60r
115

După moartea lui sultan Ahmed, Tarabooluz Ali-pașa vezirul // cugetă ca să treacă în taht pă șah zade Ibrahim, fiiul lui sultan Ahmed II ce era în vîrstă dă trei ani, cu socoteala ca să înpără-

țească el. Sultan Mustafa, fiiul lui sultan Mehmed IV, luînd înștiințare dă la Nejir aga Cîzlar aga dă moartea unchiu-său, nu mai dete vreme vezirului ca să să sfătuiască păntru aceasta, ci trecu în tahtu după nobetul sultanatului, la 1695, și 1106. Vezirul și enicer aga, luînd veste că ofichialii saraiului să făcură stăpînitori aceștii alegeri, alergară cu bucurie mincinoasă și sărutară poala înpăratului celui nou. Și așa urmară și toți ceilalți după obiceiu. Deci înpăratul dete vezaretul iar lui Ali pașa, însă hotărî ca să meargă însuși înpăratul în războiu. Dar aduse pă Elmas Mehmed pașa dă la Bosna și-l făcu caimacam, și după trei zile tăe pă Ali pașa și numi vezir pă Elmas Mehemed pașa. Și purcese
60v înpăratul spre // Beligrad. Și după ce s-au trecut acea
116 campanie, să întoarse pă la Logoș și Caransebeș ale Timișvarului, pă care le și luă. Și trecu prin Țara Rumânească, pă la Mehedinți și pîn Romanați. Și trecînd Dunărea pă la Izlaz, la Nicopoli, merse la Odriiu. Însuși domnul Țării Rumânești i-au fost conacciu după cuviință.

Muscalii înasediiră Azacul și să urmară iarăș războaele și la anul viitor cu izbînda turcilor către nemți, căci goniră dîn Timișvar pă imperiali. Luară însă muscalii Azacul, însuși înpăratul Petru fiind dă față. Muri și Sobievschi, craiul leșăscu, și căzură leșii la alegere dă craiu, și părăsiră războiul dăocamdată.

Solii Engliterii și Olandiei, iarăș cercară a face pace la înpăratul. Înpăratul, cu toate că știa că să înpăciuiseră franțozii cu nemții, însă nu priimi pacea, ci purcese la Beligrad cu 135 000 dă oaste. Trimise și
61r înpăratul // Leopold pă prințipul Evghenie dă Savoe
117 asupra Varadinului. Se dete batalia la Genta cu biruința nemților. Înpăratul merse iarăș la Beligrad și făcu pă Husein pașa vezir, și merse la Țarigrad.

Frideric August, electorul Saxoniei, să făcu craiu Poloniei. Și într-această vreme sultan Mustafa începu a cunoaște cît era dă trebuincioasă încheerea păcii.

Înpăratul Leopold, cu toate că era biruitor asupra turcilor, dar aștepta să moștenească crăia Spaniei, după moartea lui Carlu II, și nu pohtea să-ș prăpădească

oștile. Solii englezilor și a olandezilor văzînd că s-au înfruntat într-atîtea rînduri, nu vrea ca să mai facă provlimă.

Alexandru Mavrocordatu, tergimanul divanului, om dă un duh supțire și petrecător, cunoscu că cu înlesnire ar putea pune în orînduială aceste doao puteri. El era dăsăvîrșit dat la enteresurile othomanești. Deci răpi această ocazione prin care să arătă cu slujbă //
61v vrednică dă însemnare la înpărăție, cu care covîrși
118 atîta alte slujbe ce făcuse și-ș dobîndise o ipolipsis nemuritoare.

Deci mergînd la vezirul pă care nădăjdui să-l facă cu înlesnire ca să dea mîna la acest acomodament, între alte vorbe îi zise cum că: „Cu puțina cunoștință ce am la pricinile Evropei socotescu că după starea întru care să află acum imperatorul Leopold, cu multă bucurie ar pohti să facă pace cu turcii". Îi zise vezirul: „Este cu putință un biruitor ca dînsul să facă această gîndire?" Îi răspunse Mavrocordatul: „Stăpîne, aceasta ce eu îți zic iaste dă la mine. Eu nu m-am întîlnit cu soli interesați, ca să grăescu cevaș asupra acestui punt, numai de vei pohti ca să-m dai voe să mă întîlnescu o săptămînă cu solii. Eu îți făgăduescu că nu numai să-ți arăt cugetările imperatorului, ci să fac ca să facă
62r ei cerere dă a întra în negoțiul păcii". Deci // îi dete
119 toată voia vezirul lui Mavrocordat ca să să întîlnească cu solii creștini. Deci mergînd către soli, le zise că „În vreme ce au fostu la Vienna, el au priimit atîtea semne dă bunătate dă la imperatul Leopold, încît el s-ar număra cel mai mare nemulțămitor, cînd nu s-ar înplini datoria să să arate cu vreo slujbă către înpărăția sa, aflîndu-să în cea după urmă și creștin, și cum că nu putea să afle mai cu favore ocazione dăcît acum, căci el știe făr dă nici un fel dă îndoială că imperatorul ar rămînea mai mult mulțumit, cînd ar face pacea cu turcii acum, dăcît cînd s-ar întîmpla a face curînd vreo ruptură cu Franța sau cu altă crăie, căci turcii atunci ar răspunde cu mărețe și nebăgare dă seamă, și cum că ar putea el fi silitoriu acum să să facă o pace cu condiții care să poată fi priimite la imperatorul". Și-i puse

la jurămînt ca să păzească taină această provlimă, și
62v altele. Solii // îi mulțumiră și-i ziseră: „Că imperatorul
120 nu să dăpărtează dă a iscăli condiții cinstite, și cum că
el este volnic să facă propuneri dă aceasta către prea
înnaltul dovlet, și imperatorul îi va rămînea mulțămit".

Mavrocordatul să întoarse către vezir, și i le arătă
toate acestea dă care foarte să mulțămi vezirul și zise:
„Să fi încredințat că vei da cu această silință o slujbă
la înpăratul vrednică dă însemnare, căci vei pricinui
liniștea înpărăției othomănești". Și începu a face trac-
tatul dă pace cu solii nemțești, englizești și olandezi.
Feriol, solul franțozescu, aflînd dă aceasta, să sili mult
ca să stînjînească săvîrșîrea acestii păci. Dar nu i să
dete ascultare, și încă i să răspunse ca să nu să mai
amestece. Cu toate acestea înpăratul lăsă Țarigradul și
merse iarăș la Odriiu și trimise pă vezirul cu toată
63r armia // la Beligrad. Deci oștile turcești sta în Beligrad
121 și oștile nemțești la Petrevaradin și să păzea una pă
alta. Rușii, leșii și venețenii asemenea urmară la hota-
răle lor. Deci să orîndui Carlovița, locul congresului.
Și dîn partea dovletului să orînduiră soli, Rami Mehmed
reiz efendi, și Alexandru Mavrocordatul, care și să
numi beiu și mahrem esrar. Dîn partea nemților, conte
Petinghen și conte Șlic. Dă la muscali, Bogdanovici
și Vozniceni. Dă la leși, Stanislav voivodul Posnaniei.
Dă la venețeni, Ruzini. Și mediatori era englezul Paghet
și olandezul Colier. Să făcu întîiu dispută care să șază
mai sus la rînd. Și aceasta înțeleptul Mavrocordat o
îndreptă cu o efevrimă, dă a să face o casă dă congres
rătundă, cu atîta uși cîți și soli și cu o masă rătundă
și cu scaune înpregiur. Și cu acest mijloc să îndreptă
63v și madeaoa // dă protimisis. Deci rămase imperatorul
122 mulțămit cu a să ținea pace 25 dă ani. Budinul cu
țara ungurească dă jos și prințipatul Ardealului pînă la
Mureș și pînă în Tisa rămaseră ale nemților. Timiș-
varul și Beligrad cu Bosna rămase al turcilor. Rusia au
făcut o trecvă dă doi ani în care au stăpînit Azacul.
Leșii a luat Camenița cu Podolia și Ocraina. La vene-
țeni s-au dat Morea și Lefcadia.

Și așa s-au încheiat pacea, la văleat 1698, și 1109.
Deci s-au întors fieștescare la locul său. Și înpăratul
după comfermațiile păcii lăsînd trebile asupra lui Husein
pașa vezirul, merse la Caristeran, la saraiul ce-l făcuse
sultan Mehmed, tată-său, acolo unde mergea la vînă-
toare. După aceasta trecu la Odriiu și scoase înpăratul pă
Husein pașa vezirul, păntru căci l-au găsit viclean, căci
64r învățase pă // nepotu-său Cîblelîu să nu arate înpăra-
123 tului mișcările cele adăvărate ale muscalilor, care le
înștiințase hanul. Și făcu vezir pă Daltaban, ce să
afla atunci Bagdat-valesî, care sosind la Țarigrad ceru
tractaturile păcii să le vază. Deci văzînd locurile și
cetățile ce să dedese, a început a striga de ce să se
facă pace cu acest mijloc. Și au început a grăi multe
asupra lui Rami efendi și asupra lui Mavrocordat, și
mai vîrtos asupra muftiului, dă ce au dat fetfaoa.
Muftiu, și fiind puternic la înpăratul, făcu dă luă
pecetea lui Daltaban și-i luă și capul, și făcu vezir pă
Rami Mehmed pașa, dîn reiz efendi, și trecu înpăratul
la Odriiu. Deci moartea lui Daltaban pricinui turburare
în Țarigrad. Și făcînd zorbalîc enicerii păntru lefi că
nu li să plătea, omorîră pă caimacam Chiuprulî Abdu-
lah pașa, și făcură pă Firari Hasan pașa, făcură și
64v vezir // pă Ahmed pașa, făcură și muftiu pă Nacîb
124 chiasî efendi. Și plecară zorbalele la Odriiu să scoață
pă înpăratul. Omorîră acolo pă muftiu, pă Feizulah
efendi. Rami pașa fugi, cum și Mavrocordatul. În cea
după urmă, unindu-să oștile înpăratului cu zorbalele,
scoaseră și pă înpăratul, și-l puseră la închisoare, unde
după 6 luni muri dă melanholie, înpărățind ani 8 și
3 luni.

Stih

Războaele prietenești, pururea sînt mai rele,
Dăcît acele vrășmășăști, ce fug toți dă ele,
Cu pagube dă multe țări, cu ai săi vrășmași să-npacă
Suppușii și prietenii ce alt au să-i mai facă.
Cu mijlocul cel arătat, pierdu ș-o-npărăție,
Și viața-n urmă, Mustafa, păntru melanholie.

AHMED III
23

La acest văleat, 1702, și 1114, cerînd zorbalele ca să să facă înpărat sultan Ahmed, frate-
65r/125 său, însuș Mustafa merse // și-l înbrățișă în Odriiu și-i zise să meargă în tahtu și să dea nizam zorbalelor în urmă, ca să nu-i facă și lui asemenea.

Deci înpărățind în Odriiu făcu comfirmație întîiu drăgătoriilor, tuturor celor orînduiți dă zorbale, și cu aceasta rămaseră amăgiți. După 20 dă zile merse la Țarigrad. Deci în urmă cu multă înțelepciune, măcar că ș-a slăbit puterea înpărăției cu morțile ce a făcut la atîția viteji, carii fuseseră pricina scoaterii frățîne-său, dar ș-a sigurefsit tahtul spre vreme, cu a nu să teme că poate-i veni vrodată și lui o asemenea întîmplare, dă care și în cea după urmă n-a putut scăpa, precum să va vedea. Deci dăspre o parte grijînd a înnmulți și a îndăstula comorile înpărăției, fu cel dîntîiu care a îndrăznit a schimba și moneda. Dîspre alta otcîrmuind toate celelalte întocmiri ale puterii, cu bună chibzuire,
65v/126 // a fost dăstoinic dă a întoarce la coronă și locuri dîn cele pierdute mai dîn nainte.

Într-această vreme avînd războiu cei mai mari prințipi ce a văzut atunci Evropa, adecă Petru I, înpăratul Rosiei, și Carlu al XII, craiul șfeților, după șase ani a înpărăției lui sultan Ahmed, rămîind Carlu dă tot dăsfăcut și biruit dă către Petru la Pultava căzăcească, și neavînd altu mijlocu dă scăpare, rănit, a năvălit în brațile othomanicești. Fu dar priimit dă către prea puternicul înpărat cu mult libov și orînduit a ședea în Besarabia la Bender, cu toată cinstea crăiască, unde au șăzut cinci ani. Nu au lipsit însă dă a face aților focului războinic, între osmanlîi și ruși, prin mulți mijlocitori, și mai vîrtos prin hanul tătărăscu. Deci la leat 1711, înarmă înpărăția othomanilor asupra
66r/127 Rosiei. Fu trimis Baltagi Mehmed pașa vezirul // serdari ecrem, cu oștile turcești asupra moscalilor, și să întîmpinară cu însuși Petru înpăratul la apa Prutului,

unde aflîndu-se încungiurat dă turci acolo, și cu multă lipsă dă zaherea, căci să înșălase dă făgăduieli mincinoase, cu toate că oștile rosești luaseră Brăila, fu silit înpăratul Petru a cere pacea, care și i să dete cu întoarcerea Azacului înnapoi și a tuturor locurilor ce luaseră dă la turci la 1698. După aceasta fu și Carlu îndemnat a merge la țările sale, care și nesuppuindu-să fu silit
1714. Ștefan Vodă Cantacuzin a să trimite cu necinste. Nu prelungescu povestirea aceștii istorii, căci s-a scris pă largu dă mulți vrednici dă laudă istornici.

La leat 1715 porni războiu asupra venețenilor, și Chiumurgi Ali pașa vezirul merse cu armadele pă uscat și pă mare și suppuse iarăș Morea la înpărăția othomanicească. Carol al VI, înpăratul romanilor, fiind
66v/128 garante la pacea ce s-au făcut la // Carlovița, cînd a dat turcii Morea la venețeni, fu silit a rîdica războiu asupra
1716. Nicolae Vodă Mavrocordat
1717. Ion Vodă frate-său
1719. iar Nicolae Vodă. turcilor. Deci mergînd oștile turcești la Beligrad, și întîmpinîndu-să cu duca Savoiei, prințipul Evghenie, rămase stricate și dăsfăcute dă tot, să stăpîni pîste puțin și Beligradul dă către nemți, și Timișvarul, și Craiova Valahiei. Deci să siliră turcii a cere pacea, care să închise la Pasarovița, luînd turcii Morea dă la venețeni și dînd nemților Beligradul cu Servia, banaturile Timișvarului și Craiovei, cu toate districturile sau județele lor. Nu mult după aceasta s-a făcut sadrî azem, Ibrahim pașa și chehaia, gineri-său Mehmed. Și într-această vreme i-a dat și paiaoa ce o are chehaialîcul acum, adică Rumeli paiasî. Acești doi fiind foarte iubiți înpăratului, a prelungit mulți ani într-aceste doao drăgătorii, avînd toată puterea
67r/129 otcîrmuirii înpărătești, și măcar că n-au // pricinuit vreo stricăciune prelungirea drăgătoriei lor. Însă s-a arătat ca o statornicie la mințile nestatornice și iubitoare dă vederi noao.

Deci cei mai mulți aprinzîndu-să dă zavistie la leat 1730, și 1143, făcură mare zorbalîc în Țarigrad, avînd căpetenie pă Patrona și Muslu. Deci năvălind

la Atmeidan uniți cu enicerii, cu mare hugiut încungiurară saraiul Burnu, adecă Bizantion, palatul înpărătescu, unde rămaseră închiși cu ai palatului și vezi-
1730. Constandin Vodă Mavrocordat, 15 zile întîiu
rul și chehaiaoa și cei mai mulți rigiali și ulemali. Iar căpeteniile zorbalelor tăbărîră la Atmeidan, și dă acolo dă la acea tabără făcea cereri și porunci trimetea dă călca case și prăvălii, da focuri pă alocurea și înfricoșa să arză toată cetatea cea mare Costandinupoli cu saraiul, și toate cele dă împrejurul ei, și să treacă
67v / 130
suptu sabie dă obște pă toți. Înpăratul, // sigurevsit spre vreme în saraiu, supt paza bostangiilor și baltagiilor, să temea dă toate cele întîmplătoare, trimise să-i întrebe ce le este cererea? (Această istorie cu giornal și pre larg să scrie dă Subhî-efendi, și dă mulți evropei, și cine va răvni să o știe cu amăruntu, o va afla dîntr-acelea, iar eu dau numai o idee cititorilor dă aceasta pă scurt) au răspuns că cer pă chehaia beiu. Mulți dîn cei dîn lăuntru sfătuia să să dea. Și mulți, mai vîrtos sora înpăratului, zicea că dă le va face voia numai la o cerere, are să le o facă la toate, pînă și la a să lepăda dă înpărăție. Sultan Ahmed văzînd hugiumul și faptele lor, porunci să tae capul chehaelii și să-l arunce pîste ziduri, zorbalelor, socotind că cu aceasta îi va potoli. Ei însă văzînd că li să făcu voia aceasta, cerură capul vezirului cu mai multe înfricoșiri. Să //
68r / 131
dete și acela fără zăbavă. În cea după urmă cerură eșirea înpăratului din taht și giuluș dă alt înpărat nou și strigară să să facă sultan Mahmud. Sultan Ahmed văzînd că nu i-au mai rămas nădejde, să scoborî dîn taht și însuș zise lui sultan Mahmud să facă giuluș și rămase în cafasuri unde după puțină vreme muri, înpărățind ani 28.

Stih

Ahmed cu-nțelepciunea, ce foarte mult iubi,
Și cu luări dă locuri, devletu-npodobi.
Grijî mai mult dă toate, a fi înlenșitu,
Dar și elu la aceasta, rămase amăgitu.

68v / 132

A ISTORIEI OTHOMĂNEȘTI, A PREA PUTERNICILOR ȘI MARILOR ÎNPĂRAȚI

ce s-a alcătuit dă dum[nealui] spatarul
Ianache Văcărescul

TOMU 2

69r[1]
133

69v
134

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN MAHMUD I

MAHMUD I
24

Sultan Mahmud cel dîntîiu, și Mehmed al cincilea precum îi zic evropeii, fiiul lui Mustafa al doilea, la 1730, și 1143, trecînd în taht să pro-

1730. Mihai Racoviță

povedui înpărat. Să înștiințară zorbalele și-l cunoscură dă înpărat, și țiindu-ș tabăra tot la Atmeidan zicea că înpăratul iaste ciracul a lor. Însuși Patrona lovindu-l pă spate cu mîna, îi zicea: „Tu ești ciracul mieu". Deci vezirii, ulemalii, pașii, rigealii, domnii și acei ce să orînduia în treabă, era acei ce poruncea Patrona și Muslu cu zorbalele. Era dă la 1722, încă dîn vremea lui sultan Ahmed, pornită ecstratie, sau sefer în Persia, păntru turburările lui Mirveis. Înțeleptul înpărat sultan Mahmud, neputînd suferi acestu mijloc dă necinste, care curgea la otcîrmuirea înpărăției, pricinui trebuință dă a merge oști în Persia, și hotărî să scoață
70r // ordie înpărătească la Scutari, și să să facă gătirea
135 acolo, ca să să pornească la Persia. Deci după ce a trecut ordia la Scutari, întru una dă zile să făcu hotărîre dă a să face sfat dă războiu, în saraiul înpărătescu la Vizantion. Fuseră dar chemați, vezirul, ulemalii, rigeali, și pașii, cîți să afla atunci la Țarigrad, între carii era și căpitan pașa, Geanîm hogea, vestitul acela Naiarh, care a dat și sfîrșitul aceștii comedii sau tra-

[1] Pagină albă în manuscris.

ghedii. Fură chemaţi la acestu sfat şi cei mai pre sus
dă sfat, într-acea vreme, Patrona şi Muslu. Carii viind
cu ai săi să închiseră porţile palatului. Rămaseră
după obiceiu şi orînduială, toţi ostaşii şi calabalîcul
afară, şi în palat rămaseră numai cei chemaţi la sfat,
şi breslele cele orînduite ale palatului şi obicinuite.

Să începu sfătuirea dîn care să aţîţă prigonire Patro-
nii, cu Geanîm hogea. Şi dîntr-această prigonire,
70v aprinzîndu-se // gîlceavă, sări căpitan paşa şi năvăli
136 asupra Patronii, şi alţii asupra lui Muslu, ce era gătiţi
cu hotărîre păntru aceasta şi
îi tăiară. Să dete poruncă ca
1731. Costandin Vodă al doilea rînd să li să arunce capetele pîste
ziduri să le vază oamenii lor,
şi zorbalele, şi enicerii ceialalţi. Şi în grab eşî şi enicer
aga cu toţi zabitanii săi. Şi îndată urmîndu-i enicerii
cu toată suppunerea, să luară după zorbalele ce înce-
puseră a fugi văzînd capetele căpeteniilor lor. Prinseră,
înnecară, tăiară, pă cîţi aflară. Eşî şi capetan paşa cu
galiongii săi, făcînd aseme-
1733. Grigorie Ghica nea, şi numai puţin şi bos-
tangi başa cu ai săi. Şi aşa
patruzeci dă zile ţiind această vînătoare, nu scăpă
viu nici un vinovat. Mulţi însă şi fără vină trecură în
ceialaltă lume, păntru ca să nu să întîmple a să învi-
novăţi şi aceia în urmă, altă dată. Dar să înpuţi şi
marea în Ţarigrad dă leşuri, încîtu multă vreme, zic,
71r că nici peşte, nici ostraca nu să putea // mînca.
137 Deci să potoliră toate răzvlătirile dă totu, şi să
făcu la obşte o înveselită petrecere, care să pomeneşte
şi acum, căci numitul înpărat era înţelept şi plin dă
bunătate.

La leat 1735, Anna, înpă-
1735. Costandin Vodă Ma- răteasa Rosiei, avînd
vrocordat a treia supărări dă tătarii nogai, şi
crîmlîi şi dă cei dă la Azac,
ce călca locurile sale şi bîn-
tuia sudiţii şi suppuşii, ceru la înnaltul devlet othoma-
nicescu ca să-i înfrîneze. După vreme văzînd că înnal-

tul devletu puţin grijaşte dă aceasta, porni războiu
asupra tătarilor. Şi întrînd oştile roseşti supt pová-
ţuirea mareşalului Mineh, în ţările tătăreşti, purtă-
toare dă biruinţă, prăpădiră Crîmul şi stăpîniră şi
Ozia, întrară şi în Moldavia. Devletul trimise ordia
înpărătească la Isaccea cu toată puterea. Şi să întîm-
pinară în multe locuri oştile, totu cu izbînda oştilor
roseşti.

71v Totu într-această vreme, avea înnaltul devlet seras-
138 cheri trimişi // şi în Persia păntru turburările lui Tah-
mazu, care a cercat să facă şi aleanţă cu amîndoao curţile
inperiale înpotriva Porţii. Şi la leat 1737 arîdică răz-
boiu şi înpăratorul Carlu al VI, asupra othomaniceştii
înpărăţii fără veste, trimiţînd feldmareşal pă duca dă
Lorena, gineri-său, care fu în urmă prin schimbu,
mare ducă dă Toscana, şi înpărat romanilor Fran-
ţiscu I, ce avea soţie pă fiica lui Carlu, pă lăudata
înpărăteasa Maria Terezia, carele şi după ce a trecut
în hotarăle turceşti, suppuse cetatea Nişului.

Deci prea înnaltul devlet, lăsînd serascheri asupra
biruitorilor muscali, trecu în grabu cu sangeagî şerif
şi cu toată ordia la Diiu, dă unde apoi întoarse Nişul
la stăpînirea sa, dete batalia dă la Isargic cu mare
izbîndă, şi făcu Beligradul asediu, care şi să închină
cu tractat. Să înpăciuiră ruşii cu întoarcerea tuturor
72r ţărilor ce luase, şi cu stricăciunea // dă totu a Aza-
139 cului, şi a tuturor cererilor şi supărărilor tătăreşti,
luîndu-şi şi cheltuiala ce făcuseră la războiu. În urmă
la 1739 să înpăciuiră şi nemţii la Pasarovici, întorcînd
la înnaltul devlet, Beligradul, cu Servia şi banatul
Craiovei, cu judeţele sale, pă care prea puternica
înpărăţie îl uni iarăş cu ţara noastră rumânească,
cum a fostu dîn ceput, măcar că cercaseră unii să-l
facă dăosibit prinţipat.

Acestu înpărat a suppus foarte mult zorbalele, căci
dă la 1730 dedese voe şi prăvăliaşilor turci, şi creşti-
nilor şi ovreilor, şi armenilor,
1741. Mihaiu Vodă Racoviţă ca să aibă îndrăzneală să lo-
vească şi să omoare pă eni-

ceri, la vremile ce-i vor vedea pornind zorbalîc. Dedese însă și enicerilor voe să să poată neguțători. Era plin dă bunătate și dă înțelepciune, iubia raelele și le dedese la toate slobozenie în zilele sale cele fericite. Beșîr
72v aga cîzlar agasî, // luase multă îndrăzneală și putere,
140 încît puțin era să pricinuiască mari turburări, dă nu i-ar fi arîdicat viața înpăratul. Deci a înpărățit cu pace pînă la 1754, cînd întru una dă vineri, măcar că să afla foarte bolnav, dar neeșînd doao vineri la selamlîc, mai în nainte păntru neputință, la a treia fu silit să iasă la geamie ca să nu dea bănuieli. Deci întorcîndu-să dă la seleamlîc, nemaiputînd sta pă cal, aproape dă Babi-Humaiun, s-a povîrnit să cază, și priimindu-l în brațe baș-aga, l-a luat și l-a dus pă mîini dînpreună cu ceialalți ai săi aproape într-o odae, unde și acolea îș a dat săvîrșîtul, trecînd la saraiu cel dă trandafiri dîn ceialaltă lume, înpărățind ani 24.

1744. Costandin Vodă a 4-a

1748. Grigorie Ghica Vodă

1752. Mateiu Vodă fiiu-său

1753. Costandin Vodă Gihan

În zilele acestui fericit înpărat la..... [1] am văzut și eu lumina lumii aceștii pline dă amaru, și la fericirile ei, și dă nestatornicie, și la cele ce să pot socoti mai statornice.

73r
141

// Stih

Mahmut apoi la toate rămase lăudatu
Căci toți îl socotiră dă vrednic înpăratu.
Aduse și izbînde, făcu și dobîndiri
Șî-ș veseli suppușii cu multe fericiri.
Ș-așa trăind cu slavă, devletu-ș dăsfătă,
Înpărățind cu pace, pînă să strămută.

[1] Loc alb în manuscris.

OSMAN III
25

Mustaa pașa, ce s-a numit Tîlchi, aflîndu-se vezir, trecu cu grabă în saraiu și scoase după nobetul saltanatului pă sultan Osman III, fratele lui Mahmud, și îl sui în tahtul înpărătescu la leat 1754, și 1167. Acestu înpărat era foarte drept atîta încît avea prolipsis cum că toți veri cîți să află în treaba devletului sînt jacași și năpăstuitori săracilor
73v și nemernicilor, și păntru aceasta // mai în toate săptă-
142 mînile schimba rigealii și pă veziri, în fiește̦sce doao luni sau trei, îi scotea, pă alții surghiunindu-i, pă alții și tăindu-i, și în adăvăr jafurile și rușfeturile după cît era putință să înpuținaseră, căci toți tremura dă frică. Mulți însă și nevinovați au perit.

1756. Constandin Vodă Mavrocordat, a 5-a

Mai sus numitul vezir fiind scos dîn vezaret, după ce au înpărățit, și iarăș adusu dă iznoavă la pecete, singur el s-a prostit, sfătuind pă înpăratul ca să facă pă Halep valesî. În cea după urmă aducînd dă la Halep pă vestitul acela Mehmed pașa Ragîp l-a făcut vezir, care și cu înțelepciunea sa cea mare otcîrmuind, a putea ținea vezaretul mai mult dăcît alții, în zilele acestui înpărat, fiind că a putut sta pînă la moartea înpăratului, însă cu multe meșteșuguri, și cu mare primejdii, căci dă mai trăia doao trei ceasuri înpăratul își pier-
74r dea și viața, dîn pricina Cîzlar agăi și a lui // Iazagi
143 efendi. Acesta îi o a proorocit și un munegim la Halep încă, zicîndu-i că peste puținu ai să ajungi vezir și după aceasta pîste puțin ai să te primejdușești și dă vei scăpa dă acea primejdie, vei să fii vezir încît vei trăi (Aceasta dă la însuș Hachim baș̦a al acestui vezir Athanasache, ce s-au numit Ipsilant am auzit-o cu încredințare). Deci la leat 1757, și 1171, bolnăvindu-se înpăratul Osman foarte rău ș-a dat săvîrșitul.

Puțina viețuire nu dete păsuire
Acestui înpărat.
S-arate vro mărire, ca cu dăosebire,
Să fie lăudatu.[1]

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN MUSTAFA III

MUSTAFA III
26

Mehmed Ragîp paşa vezirul, trecînd în saraiu, merse la sultan Mustafa III şi îi dete buna vestire dă nobetul înpărăției ce i-a sosit şi îi
74v făcu davet dă giuluş. Sultan Mustafa // care fu cel mai
144 cu multă înțelepciune înpodobit, dăcît toți înpărații osmanlîi a acestui strălucit neam, şi cel mai mare politic între musulmani, aşişderea şi cel mai bîntuit dă nenorocire, nu să birui dă obicinuita bucurie a iubirii dă slavă în deşărt, ci vru întîi să afle starea înpărății, şi mijlocul dă a bine înpărăți, şi apoi să să sue în taht.

Deci după multele cercetări ce făcu vezirului, cunoscînd că şi înțelepciunea lui este dăstoinică dă a străluci şi pă a sa în lume, îi înnoi vezaretul, prin cuvînt şi jurămînt, pînă a nu eşi în tahtu. Apoi eşind trecu în tahtu după orînduiala obiceiurilor înnaltului devlet şi înnoi şi înfurmă vezaretul lui Ragîp.

După ce dar fu cunoscut înpărat dă toată obştea, îndată cugetă să fie şi cunoscut la această obşte cum că este înpodobit şi cu darurile înpărătești. Unde întîiu înbrățişă dreptatea, darul cel ce mai cu de-a
75r dinsul aseamănă pă înpărați // cu Dumnezeu, căzu la
145 cercetări prelungite şi cu amăruntul păntru verice pricină, atîta încît fără zăbavă arîdică toată frica norodului şi dă năpăstuiri, şi dă mozavirii, şi dă pîri mincinoase. Şi după ce dete pilde multe asupra dreptății, cu mare statornicie vru să semene în mințile tuturor

[1] Marginal autorul a corectat: *lăudatu* în loc de *arătatu*.

şi economia, schimbă porturile cele dăsfrînate, şi ale raelilor, cu iasac dă a purta toți haine negre şi în Țarigrad şi aiurea, afară numai dîn Valaho-Moldavia, cum şi ale turcilor, atît cu poruncă ca să poarte haine proaste, cît şi cu pildă, căci le purta însuşi înpăratul. Unde îndată să văzu o îndăstulare, şi mai bine să zic o bogăție la obşte.

Urmă tătîne-său la schimbatul monedii, şi mai vîrtos la înmulțirea haznelilor, şi îndăstulă devletul cu atîta comori noao ce a adăogat şi cu multă avere. Oamenii înțelepți şi procopsiți luară mare ipolipsis. Şi la toate fără multă vorbă. Străluci buna otcîrmuire,
75v încît // la toți dă obşte să încredință, o fără dă griji
146 şi fericită petrecere.

1758. Scarlat Vodă Ghica

La leat 1758, tătarii dă la Crîmu făcînd ribelione, sau zorbalîc, asupra hanului tătărăscu, sau mai bine să zicu asupra Porții, prin îndemnările lui Cîrîm Gherei, ce atunci era serascher sultan şi cugeta a să face han cu acestu mijloc, eşiseră dîn hotarăle tătărăşti precum şi dîntr-acele ale suppunerii şi robiră mult norod dîn Moldavia, ajungînd şi pînă la județul Rîmneculuì al Valahiei. Înnaltul devlet, cu toate că dete porunci vezirilor dă la Rumeli, dă la Ozù, şi dă la Vidin, şi domnilor Țării Rumânești şi Moldovenești, şi muhafîzilor după la cetățile Bugeacului şi Crîmului, să lovească şi să suppue pă tătari. Dar cu toate acestea, şi cu mai mult politicescu mijloc, arîdică pă Cîrîm Gherei la cinstea hăniei şi-l făcu han Cîrîmului. Să
76r potoliră răzvrătirile în grab şi să // întoarseră toți
147 robii cu filotimia hanului, ce vru să să arate mai vîrtos cu aceastea că el este credincios devletului, cum încă şi cu a pedepsi pă mulți dîn zorbale, poate căci i-a dat ascultare, şi au fostu pricina îndăstulării sale.

Într-această vreme, Ştefan Văcărescul, părintele mieu, să afla spatar mare al țării şi pînă a nu să înlinişti mai sus zîsele turburări, luase poruncă dă la prințipul Valahiei ce era atunci Scarlat Ghica, ca să meargă cu oştile ce să afla gata, la Focşani, păntru paza țării, cînd sosi şi înştiințare că s-au întors tătarii în țara lor.

Într-aceste vremi iroele veacului său, și al casii Brandeburghilor, Friderecul I, craiul Prusiei, avînd războiu în a doao oară, cu strălucită casa Austriei, întru care înpărăţea cu multă slavă și vrednicie Maria Terezia, care cu vreo cîţiva ani mai înnainte, prin vestită purtarea dă biruinţă a armelor

1761. Costandin Vodă Mavrocordat, a 6-a

76v
148 sale înpotriva // voinţii, nu numai a multor corone dîn Ghermania, ci și a multora dîn Evropa, încununase cu stema imperiului romanilor pă iubitul său soţu, Franţiscu I, mare duca al Toscanii, dîn prinţipii Lorenii, ce atunci să afla gheneralisim oștilor austriane.

Să arîdicase spre ajutoru aceștii fericite case și Elisavet I, înpărăteasa Rosielor, și Luighi al XIV, craiul franţezilor, și duca Saxoniei Avgust, ce era craiu Poloniei, făcînd toate aceste puteri războiu asupra craiului Prusiei, care și cu toate că a pierdutu pînă și Berlinul, dar ţinea războiu cu multă ciudire a obștii. Acest craiu, aflîndu-se într-această stare, năvăli la ajutorul prea înnaltei Porţi, cugetă însă întîiu a lucra dă a putea trimite și ţinea solu, dă a pururea la Ţarigrad, asemenea ca și alţi crai și înpăraţi, care și prin mijlocirea tergimanului Grigorie Ghica la veziru Ragîpu paşa, fu priimit și să sili foarte mult numitu sol
77r
149 ca să-n // armeze pă prea înnalta Poartă asupra casii d-Austria, cu mari făgădueli. Nu fu însă cu putinţă a să priimi această cerere. Deci craiul Prusiei alergă la ajutorul hanului tătărăscu ce într-acea vreme era tot Cîrîm Gherei, omu războinic și plin dă îndrăzneală, care și nu zăbovi dă a să arîdica și a și purcede asupra nemţilor să între în Ardeal, fără dă a nu da știre la prea înnalta Poartă, măcar după datoria ce avea ca un suppus. Prea înnalta Poartă să turbură asupră-i, și după ce îl întoarse înnapoi, fără prelungire dă vreme, îl scoase și

1763. Costandin Vodă Ghica

1764. Ștefan Vodă, fratesău

dîn hănie. Aceia însă ce nu poate aduce și pricinui anii și strădania, pricinueşte cîteodată ceasul și norocul. Muri firește Elisaved, înpărăteasa Rosiilor. Petru al treilea ce era moștenitor înpărăţii, nepotul zisei înpărătese dă sor, și fiiu dîn ducii dă Olștain, avea printr-ascunsu corispondenţă prietinească cu craiul prusianu.
77v
150 Deci priimind moștenirea // Rosiei, întoarse în grab asupra nemţilor armele sale ce era arîdicate asupra prusianilor păntru ajutorul nemţilor. Fu dar silită Austria a priimi pace, cu pierderea ducatului Sileziei.

Fără prelungire însă dă multă vreme, făcîndu-să mare epanastasis la Rosia, scoaseră muscalii pă Petru înpărat păntru faptele sale și încoronară pă Ecaterina a doao, soţia sa, cu stema Rosiei, cea dîntîiu iroină ce a văzut veacul nostru, și una dîn cele alese și dîntîiu persone ce au văzut lumea, pînă în zilele sale. Această născută fiind în Ghermania dîn casa dă Analt-Zerbst, ca cum ar fi fostu destinată și hotărîtă păntru coroana Rosiei, nu ar fi putut Rosia vreodată să arate în lume darurile sale cele firești ce s-au văzut fără otcîrmuirea acestui duh. Trebuia însă Rosia a fi suppusă la acestu duh, păntru ca să-l putem vedea toată lumea cît iaste dă mare și dăosibit.

1765. Scarlat Vodă Ghica

1766. Alexandru Vodă, fiiul său

78r
151 Această // înpărătească după ce a priimit schiptrurile rosești, în vremea ce a început a da lustruri înpărăţii, s-a întîmplat moarte craiului leșăscu, Avgust, duca Saxoniei. Deci fiind chemată dă leși, păntru obicinuitul ajutor ce dă a pururea ceru la Diete în vremea ce fac alegere dă craiu, n-a trecut cu vederea a nu arăta și la înnălţata Poartă, această chemare obicinuită, ci a cere ca și înnalta Poartă, ca o vecină a leșilor, să trimiţă sol păntru aceasta în Polonia, și să fie dînpreună sîrguitoare la această alegere. Poarta și arătînd că să îndăstulează, cu toată mulţămita, ca alegerea dă craiu să fie dîn neamul leșilor, iar nu dă aiurea, și cum că n-are dăosibit interes dă a să face

dîntre leși vericine va fi, a răspunsu Rosiei, că nu are d-a trimite sol, ci să urmeze a da ajutorul cel cuviinciosu.

78v / 152 Deci trimeţînd înpărăteasa Ecaterina sol, pă prinţipul Nicolae Repnin, și vro cîteva // polcuri ca să să afle păntru ajutor, s-a făcut alegere dă a fi craiu, Stanislau Poniatoschi, care și astăzi trăește cu îndăstulare. Mulți dîn cei ce răvnea a crăi s-a turburat păntru aceasta și au urmat a face răzvlătiri, și traitorii craiului și confederaţiile. Rușii și sta în Polonia, spre ajutorul craiului ce să alesese.

Într-această vreme și leșii preagoslavnici fiind bîntuiți la slobozenia legii, dă către leșii catolici, cum și luteranii, și lipsiți dă toate dreptățile, a dreptului noroadelor, și dă toate priveleghiile neamului lor, păntru lege, alergară la protecţia și ocrotirea înpărătesii Ecaterinei, care, și priimindu-i cu braţe înpărătești, să arătă protectriță dreptăților și priveleghiilor lor, și a legii către leși. Leșii, ce cu multă zavistie nu sufera alegerea craiului Poniatovschi, cu mai multă nemulţămire nesuferind și această ocrotire, alergară
79r / 153 la prea înnalta Poartă. Cerură ajutoriul înnaltului // devlet, dă a să izgoni rușii dîn ţara lor, și cu acestu mijloc, dă a să putea înpotrivi la protecţia Rosiei ce să întocmise, și asupra legii pragoslavnice, și asupra craiului, și deteră făgăduieli dă a face hărăziri dă locuri și ţări la prea puternica înpărăţie păntru acestu ajutor.

Cu înlesnire deci aţiţară și aprinseră focul războiului și înarmară pă prea înnalta Poartă asupra rușilor. Fu scos dîn vezaret înţeleptul vezir Muhsun oglu, ce nu vrea să dea suflare aceștii aţiţări, fără cuvînt. Să făcu Hamza paşa vezir, care arîdică solul Rosiei la Edicule. La 1768 septemv[rie] să făcu han Crîmului, războinicul Cîrîm Gherei. Pîste puţin în urmă să făcu vezir Emin Mehmed paşa iailîcciul, care a
1768. Grigorie Ghica eșit cu sangeac-șerif dîn Ţarigrad. Să făcu domnu Ţării Rumânești, Grigorie Ghica,
79v / 154 în locul cumnată-său Alexandru Ghica, și domnu Ţării Moldovenești Constandin Mavrocordat, în locul // lui

Grigorie Calimah. Să făcu tergiman și Nicolache Șuțul. Și purcese ordia la leat 1769 martie la Isaccea, care ordie dăsăvîrșit socotindu-se dînpreună și cu oastea serascherilor ei, era alcătuită dă un milion dă ostași.

Rușii ce nu pohtea acest fără
1770. Manuil Vodă pricină războiu, și n-avea nici o gătire dîn vreme, măcar că priimiră cu braţe dă fier pă Cîrîm Gherei, încă dă la ghenarie, căruia în cea după urmă iuţimea gerului îi pricinui și moarte, dar să silea să stingă acest jăratec războinic cu multe mijloace.

Mehmed paşa ce fu coprins dă făgăduieli rosești fără vreme și fără cuvînt, căci a pricinuit răul înpărăţiei cu acest scopos, prelungea dă a să face și năvălirea serascherilor în Polonia, ce era trebuincioasă, și înpletirea războiului, a ordiei, ce nu să cuvenea a fi zăbavnică, și vrînd să înșale pă înpăratul, rămase înșălat dă rușî.

80r / 155 Rușii ce-i făcea făgăduieli pricinuitoare // dă pace, făcea și gătiri vrednice dă izbîndă. Vezirul umbla dă la Han Tepesî la Bender, cînd rușii mergea dă la Laticiov spre Cameniță. Vezirul tăia zahreaoa și tainurile ostașilor ca să fugă și să poată cere pace către înpăratul cu pricinuiri. Rușii amăgea pă vezirul cu a nu da războiu, și a cere pace pînă va face a izgoni ostașii. Toate aceste nenorociri ale înpăratului Mustafa să urmară pînă la septemv[rie] cînd rușii făcură muhaserè Hotinul și pă Boznalî Mehmed paşa serascherul. Trimise devletul pă Moldovangi Ali paşa serascherul dă la Bender să mîntuiască Hotinul. Rușii să traseră dă la Hotin în grab, păntru ca să pue mai cu lesnire în mîini și pă Moldovangiu. Să încredinţă înpăratul dă vicleșugurile vezirului. Îș luă pecetea dă la vezirul Han Tepesî. Și îi luă și capul în Odriiu. Luă și capu dragomanului Nicolae Șuțul cu pricină că ar fi fost
80v / 156 amestecat // într-aceste sfaturi, în Ţarigrad. Dar toate fără folos, fiind fără vreme, căci ostași nu mai rămăseseră. Dete pecetea Moldovangiului, cu cuvînt că a mîntuit Hotinul, și fără cuviință, căci nu era om dă a cunoaște, că nu este cu putinţă a face el la octomv[rie]

cu 30 000 dă oaste, aceia ce trebuia să facă Mehmed
pașa cu un milion la maie. Deci trecu Moldovangiu
oștile la Cameniță în Polonia și în grab fuseră stricate
dă muscali, și oștile, și ipolipsis a devletului, căci s-au
biruit vezirul și fără zăbavă stăpîniră Hotinul rușii,
și tot cîmpul armiei turcești rămîind părăsit dă turci.
Trecu Dunărea și ordia, și vezirul la Isaccea, și dă
unde și să nădăjduia și să cuvenea să ia turcii stăpî-
nirea în Polonia, să înpatroniră rușii, și dă Moldavia
și dă Valahia. Și pă domnul Moldaviei îl făcură prigio-
90r nier la Galați, dă unde și bolnăvindu-se // ducîndu-l la
157 Iași au murit pă drum. Pă domnu Valahiei, Grigorie,
iarăș călcînd București oștile volontarii prin comanda
unui pol polcovnic, Nazarie Carazin, și prin ajutorul
și conglăsuirea Pîrvului Cantacuzinul, ce era atunci
spatar al țării, îl prinseră și-l trimiseră prigionier la
Petroburgu. Călca-voiu păstoriul, după scriptură, era
atunci urmările.

Toți creștinii ce n-a chibzuit cele după urmă, și
care nu era adăpați dă știința politicești otcîrmuiri,
socotea că Rosia are să arîdice dîn lume, sau cel puțin
dîn Evropa, toată stăpînirea turcească. Unii păntru rîvna
legii, alții păntru pohta slavei, și alții păntru iubirea
hrăpirii, să făcură ostași ruși, și cei mai mulți și fără
comandir, alții iarăș dă frica turcilor, fiindu-le credin-
cioși fugea dă dînșii să nu piară. Prințipul Ghica putea
să scape și să fugă la turci, dar fiindu-i frică să nu-ș
90v piarză // capul, cu pricina că n-au ocrotit țara, cu
158 1 500 dă ostași turci, ce era atunci în București, și la
zgomotul cel dîntîiu au fugit fiind izgoniți dă 30 dă
cazaci, și dă trei patru sute țărani volintiri, fără arme,
s-a paradosit dă nevoie.

Boerii, ce ne aflam la București, am cugetat a tri-
mite soțiile la Ceraș în Săcueni, să le depărtăm dă
primejdiile văzute, unde și mulți boeri s-a dus dă
nevoie. Eu am fostu popritu dă către cei [ce] stăpînea
dăspre ruși, cum și dă spatarul Pîrvul, care și hrănea
dragoste asupră-m și ipolipsis dîn ceput. Și atunci
avînd nădejde că voiu vrea să-i facu slujba ce socotea
că pociu, mă silise a rămînea. Eu și văzînd primejdia

obștii, și aceia în care să afla țara, și mai vîrtos învino-
văținea către lege, căci arîdicase epanastasis asupra
stăpînitorilor, și neputînd a face pă spatarul să cu-
91r noască primejdia, și a patriei // și a dumnealui, după
159 datorie-m cugetam să mă trag. Dumnealui ce gîndea că
poate să să facă domn țării dă către muscali, au adunat
o înpreunare dă boerii acei mai mari și mai bătrîni și
cu mitropolitul Grigorie, la carii s-au făcut provlimă
ca să meargă doi boeri mari la feldmareșalu ce atunci
să afla la Laticiov, păntru ca să ceară oaste dă paza
țării, și acești doi boeri unul să fie Mihail vistierul,
frate-său, și altul eu prietenul, ce și eu mă aflam vis-
tier mare, făcut dă la septemvrie 69, după Mihail
Cantacozinul.

Deci ne orînduim soli păntru aceasta. În urmă
să mai orîndui dînpreună și Nicolae Brîncoveanul
logofătul, dă care vistierul Mihail îș ascundea chib-
zuirile. Pă cale mergînd îș dăscoperi Mihail chibzuirile
către mine la o gazdă într-o seară, cînd dormea Nico-
lae, și mă ispiti întrebîndu-mă așa: „Feldmareșalul
cînd ne va porunci să facem și alegere dă un domnu în
țara noastră dîntre noi, pă cine găsescu eu cu cale?"
91v Socotind // poate că voiu răspunde „pă dumnealui spa-
160 tarul, fratele dumitale". Eu și i-am răspuns că nu
găsescu altul mai cu cale dăcît pă mine. Îmi zise și
acest răspunsu îl potu face toți boerii. „Și ce îndoeală
ai dumneata?", îi ziseiu. Îmi zise: „Dacă ar fi știut
frate-mieu așa, mai bine ar fi fugitu la turci". Îi răs-
punseiu că „Mai lesne s-ar fi făcut deocamdată domnu
acolea, căci în Evropa înpărații domnu asolut nu fac";
îi arătai pildă, Transilvania, Timișvarul și Podolia,
Smolenscul, și altele și d-abia începu a mă crede. Și
văzîndu-l întristat poftitoriu zicîndu-i; „Acestea stau
în mîna lui Dumnezeu".

A doao zi purcesem la Buzău, unde, dîn norocul
mieu, găsim viind în țară pă polcovnicul Nazarie,
pricinuitoriul răzvrătirii, și prietenul spatarului, dîn-
92r pineanul clucerul. Avea oaste vreo patruzeci dă cazaci
161 și vro 200 dă ciobani, săteni și asemenea, cu carii //

mergea îndatu la București. Îl întîlnim cît pă un mîntuitoriu al țării. Elu și întrebîndu-ne unde mergem, îi arătăm pricina. Omul și ce scrisese că au călcat Țara Rumânească, și adeverise aceasta cu trimiterea dă prigionier a domnului Ghicăi, mai scrisese că au și stăpînit țara și vrea să adevereze și aceasta cu trimiterea de boeri la Petrupoli, ne zise: „Ce căutați a merge la feldmareșalul, căci oaste vine multă, mai bine să mergeți la înpărăție să cereți priveleghii", ca cum ar fi mai rămas altă treabă pă aici dă stăpînirea țării, și numai priveleghiile lipsea. Prinseră bucuroși solii să să întoarcă cu dînsul la București, să facă această gătire. Eu atunci cugetaiu a găsi un mijloc și să fug și să nu mă gonească cinevaș. Deci lăsai pînă să sfătuiră toți mai sus numiții cu Nazarie, dă cele ce era să ceară, și mă dedei somnului. Săvîrșindu-să sfatul, să deteră dumnealor somnului, și eu privegherii, și mergînd la
92v Nazarie îi zisei: „Bine // ai socotit dumneata să trimiți
162 deputați la Petroburg, numai fiind că la aceasta trebue să fie conglăsuirea tuturor boerilor cel puțin, căci trebue să iscălească toți cererile, bine ar fi ca să fie chemați toți după unde sînt". El ce aceasta pohtea mă întrebă: „Și unde sînt?" Îi ziseiu că unii să află la Ceraș, în Săcueni, alții la Rucăr în Mușcel. Îmi zise: „Tu, frate, să mergi să-i aduci la București". Eu îi răspunseiu că mai mult aș pohti să merg și eu la Petroburgu, căci cu aceasta îl făcuiu a nu bănui că doar am gîndit gîndul ce pîste puțin l-am pus în lucrare. Îm mai poftori vorba cu a-m zice: „Să mergi să aduci boerii la București, încredințîndu-i că iaste oaste multă, și eu te voiu trimite la Petroburgu în urmă". Îm luaiu zioa bună și purceseiu prin plaiurile Buzăului, cu cărți către boeri poruncitoare să vie la București. Și mergînd prin plaiurile Săcuenilor sosiiu la Ceraș, dă unde luîndu-mi soția și pă mumă-mea și
93r // un copil ce aveam, trecuiu în Ardeal la Brașov,
163 prin lazaretul Buzăului, dînpreună și cu cîți boeri să afla acolo, și dă loc înștiințaiu socru-mieu lui Iacovache, ce să afla la ordie la Babadagî. Boerii cei dîn țară, sfătuindu-să la București, plecară la Petroburg,

cu mitropolitul Grigorie, Mihail Cantacozinul și Nicolae Brîncoveanul și Pantazi Cîmpineanul.

Turcii după la serhaturi făcură gătire să lovească țara. Și aianul Rusciucului, vestitul Celebi aga, om înțelept și cu ipolipsis, era cap oștilor, veni în țară la mînăstire la Comana, unde aflîndu-se Nazarie, îl făcură muhaserè în mînăstire. Pîrvul spatarul era în București, unde venise și un maior cu 300 iagheri, și cu 2 tunuri. Îl luă Pîrvul și purcese cu dînsul la Comana, să izbăvească și mînăstirea, și pă Nazarie, și fu prăpădit și el și toți ostașii ruși dă tot. Un gheneral Ale-
93v xandru Zametnin, ce să afla la Focșani, fiind chemat //
164 dă Pîrvul, au sosit la București cu 1 200 dă oaste, cu care turcii în urmă s-au lovit la mănăstirea Văcărești, și au fostu biruiți în doao rînduri.

La Craiova să afla un boer al lui Grigorie Voevod, caimacamul Manole postelnicul, care aducînd și oaste dă la Diiu, și cu catanele ot prez Olt, au lovit volintirii ce să numia ruși în doao rînduri. Deci fu chemat dă Vidin valesî, Capicîran pașa, și-l făcu ban la Craiova, și-l trimise cu oaste în Craiova. Și după aceasta fu orînduit a veni iarăș cu Celebi aga spre București, cu făgăduiali ca de vor goni pă ruși, să rămîe domnu. Fu însă bătut și izgonit dă muscali. Prea înnaltul devlet îl făcu domn, aflîndu-să vezir Halil pașa, căci nu era atunci cinevaș ca să ceară într-această vreme domnia. Nu-i dete însă semnele domnești, cu pricină că după ce va veni la București îi le va da, și merse pă
94r la Diiu în Craiova. Făcu // și boerii, și sta acolo adăs-
165 tînd primăvara.

Prea puternicul înpărat luînd pecetea dă la Moldovangiu după ce au fugit la Babadagî trimițîndu-l muhafăz la Cenic calesî, și făcînd vezir pă fiiul Aivaz pașii, Halil pașa, care au și făcut domnu pă mai sus zisul Manole Vodă, porunci să facă gătire mare la Saccea. Deci rușii trăgîndu-să dîn București spre Focșani ca să să unească cu feldmareșalul în Moldova, veni Manole Vodă în București, unde veni și un sarascher, Bosnalî Mehmed pașa. Prea înnaltul devlet trecînd Dunărea la Cartan, cu vreo 150 000 dă oaste și

merse spre Han Tepesî, unde să întîlni cu oștile rusești ce era ca 27 000, avînd comandir pă an șef ghe-
neralul Petru Romanțov, care și după această izbîndă, l-au numit înpărăteasa și feldmareșal. Întîmpinîndu-să
oștile, au năvălit dalcîlîcii turci cu multă vitejie asupra muscalilor. Rușii, cu toate că s-au spăimîntat
94v foarte // mult dă năvala othomănească, dar ținea răz-
166 boiul cu statornicie, dăspre o parte silindu-să cu răbdarea și cu vitejia, dăspre altă parte făcînd rugi la Dumnezeu. Cu această dăznădăjduire dă biruință mai pă scurt străduindu-să, le sosi ajutorul norocului, dîntr-o primejdie ce s-au întîmplat aprinzîndu-li-să gephaneaoa ce avea pîn cară, care și învîlvoind ecstraordinarii vîlvori dă foc și văpăi înfricoșate, și socotindu-le dalcîlîcii că sînt lagumuri și secreturi, s-au întors înnapoi și au năvălit la fugă. Rușii i-au gonit făcînd năvală pînă la un loc, și i-au părăsit, ca să nu dea pricină dă a să întoarce, dînd locul urgiei. Și așa stăpînire tot cîmpul armiei turcești, rămîind biruitori și la această batalie a anului al doilea.

Trecură turcii la Isaccea și ernară la Babadagî. Rușii să înpatroniră iarăș dă Țara Rumînească și dă
95r Crîm, căci o armie ce era în părțile locului cu // dăosibit
167 comandir, izgoniseră și dă acolo pă turci, și tătarii puseseră armele gios și trimiseseră și diputați la Petroburgu pă Șahin Gherei, ca să ceară protecția inperatoriții.

Înțeleptul înpărat Mustafa văzîndu-să bătut și biruit mai rău dă nenorocire, decît dă vrăjmașii săi, dete poruncă Austriei îndatorînd-o și cu a-i da unile locuri, carele le vom arăta aiurea, cum și cheltuiala războiului, care îi o și trimise pă la Timișvar cu un aga și aduse lucrul ca să priimească și să orînduiască Austria o sumă dă oaste grea, suptu oblăduirea mareșalului Hadic, care sta gata în Ungaria, și în Transilvania, păntru ca să între în Moldavia și în Valahia asupra muscalilor. Aduse și pă pacificur vezir Muhsun zadè Mehemed pașa, dă la Morea, și-l făcuse Tuna serascher și sărdar pîste atîția uci tuiulîi, dîndu-i toată puterea pă deplin asupra războiului, și scoțînd dîn

95v vezaret pă Halil pașa. // Făcu sahîibi devlet, pă silictar
168 Mehmed pașa, dîndu-i poruncă ca să stea la Babadagî și să urmeze la toate cererilor și povățuirilor serascherului Muhsun oglu. Muhsun oglu deci, viind dă la Morea, trecu pă la Diiu în Țara Rumînească, cu o ordie dă 80 000 dă oaste. Aduse și pă domnul Manuil Vodă dă la Diiu iarăș în Țara Rumînească. Rușii ce era puțini în banatul Craiovei, lăsară județele dă peste Olt și să traseră în București. Vro cîteva ortale ce era la Rușciuc trecură la Giurgiuv și stăpîniră cetatea.

Vezirul Muhsun oglu și cu domnul Manuil Vodă, după ce ajunseră în Craiova, ne scrise și noao boerilor ce ne aflam la Brașov ca să mergem acolo să ne aflăm în slujba devletului. Deci eu și cu unchiu-mieu Radul spatarul Văcărescul, și cu vreo doaozeci, treizeci dă boeri am purces pîn Ardeal, și eșînd pîn lazaretul Vîlcani, am mers la Craiova.

96r Serascherul // și dă la Craiova au mers pîn Roma-
169 nați la Cule, și dă acolea pă malul Dunării la Giurgiuv unde au așăzat ordia, și nu vrea să vie asupra Bucureștilor în zadar, ci cugeta că au să găsească mijloc, păntru ca să și biruiască cînd va da războiul, sau cînd va cunoaște că nu va birui să-și păzească ipolipsis încai.

Acestea urmîndu-se aici. Și Rosia înștiințîndu-să dă mișcările ce hotărîse nemții a face, puse în lucrare idea ce avea de a lua cîte o bucată dă locu dîn Polonia, atît Rosia, cît și Prusia. La această înprilejire, Austria și făcuse pretensione, ca să să înpărtășască și ia dă Galiția și Lodomeria, în Polonia. Rosia, cu toate că nu avea aleanță atunci cu nemții, priimi cererea austriană, păntru ca să poprească războiu nemților dă asupră-ș, ce să pusese în regulă după cererea turcilor.

Deci să trătălui mai lesne aceasta, într-aceste trei gabineturi. Și cîte trele aceste puteri să înpatroniră
96v în Polonia dă cîte un loc. // Hadic ce era să iasă în
170 Moldavia să să bată cu muscalii să găsi mai cu cale ca să iasă în Polonia spre a să înpatroni dă Galiția și Lodomeria, căci acestea era văzute dobîndiri. Polonia

ce fu pricină nenorocirii înpăratului, căci păntru dînsa au rădicat războiul, fu mai mare pricină dă nenorocire, căci stînjîni războiul nemților dă asupra muscalilor.

Acestea lucrîndu-să în lăuntru, oastea othomanicească ce era cu Muhsun oglu, nevrînd ca să șază mai mult cu ordia la Giurgiuv, căci să sicîldisise, plecară făr' dă voia serascherului să vie la București și găsiră la Popești oștile muschicești, bine întrinceate cu șanțuri și cu toate cele trebuincioase, unde după ce s-au bătut multe zile cu muscalii, rămaseră stricate și izgonite la Giurgiuv. Înpărăția văzînd întîrzierea nemților și neștiind ce să urmează, păntru ca să aducă tărie trebii, trimise pecetea vezaretului lui Muhsun oglu.

97r / 171 Muhsun oglu // ce nu lăsase oastea să vie la București întîiu precum am arătat, auzind că s-au stricat la Popești după cum le proorocise, nici le-au mai așteptat întoarcerea la Giurgiuv, ci au trecut la Rușciuc, și pierzînd batalia la Popești (căci așa să arăta că este a lui) găsi pecetea la Rușciuc, și merse ca să erneze la Șumna.

Ne întoarsem și noi dă la Craiova cu domnul care să temea să meargă la Diiu, avînd pricină cu pașa, și mergînd la Hațec, domnul rămase așteptînd răspunsu, la înștiințarea ce făcuse la devlet pă unde să iasă. Iar noi ne întoarsem la Brașov.

Ci dară nemții ce luaseră parte în Polonia, nu găsiră cu cale a nu să arăta cu vreo treabă și către turci. Deci făcură provlimă dînpreună cu curtea Prusiei către muscali, păntru ca să facă pace cu turcii, și aceasta nu doar cu preliminarii sau cu vreo garanție și numai păntru a înplini un bun ofițiu. Priimi Rosia,

97v / 172 hotărînd ca să să facă tractatul // la Focșani.

Așa Austria ce era învitată dă turci să facă războiu cu muscalii, să văzu că face cerere dă pace la turci.

Devletul și socotind că nemții și prusianii vor fi mediatori în formă, priimiră. Și să orînduiră soli, Sabica Reiz Osman efendi ce era haleanii sangiu, și cu Iasîngi zade Osman efendi mutevelîul. Murahași și dragoman aceștii muchealemele, să orîndui socrumieu Iacovache Rizul. Orînduiră și muscalii pă Grigorie Orlof și pă Abrețcov. Și așa veniră la Focșani, unde merseră și dăspre partea nemților Tugut, și dăspre partea prusianilor, Geglin, ce să afla soli la Țarigrad.

Osman efendi, ce era om periergos, și vrea să aibă dîn toate părțile înștiințări, îmi scrise prin mijlocul socră-mieu Iacovache, ca să mă scol dă la Brașov și să merg la Focșani. Iacovache și-i arăta că face trebuință ca să încarce cu această treabă pă solul nemțescu.

98r / 173 Deci Os//man efendi pohti pă solul Tugut să mă aducă la Focșani. Solul Tugut, sau că au uitat ca să scrie la feldmareșalul Romanțov să-mi scoață un pașaport dă trecerea mea prin țară, după cum să cuvenea, fiindcă era supt stăpînirea rosească, sau că au socotit că cu pașoportul nemțescu voiu putea merge fără popreală, n-au făcut alt dăcît trimițîndu-mi porunca lui Osman efendi, au scris comandirului dîn Ardeal să-mi dea pașoport nemțescu.

Deci mi să dete un pașoport cu acest mijloc. „Acest boer al înpărăției othomănești ce merge la Focșani supt protecția chesaricească, fiind chemat dă soli la Congres, să treacă cu pace." Și îm făcură și multe țirimonii la purcedere. Eu cu toate că văzuiu că acest pașoport nu poate să fie dîn dăstul, dar socotiiu că poate va fi scris și la feldmareșalul Rosiei, solul nemțescu, și așa purceseiu, și mergînd pînă la Focșani

98v / 174 aproape dă congres, mă poprira // muscalii la streajă nelăsîndu-mă să întru în congres, căci nu aveam pașoportul feldmareșalului.

Ci dar rămăseiu poprit cu corturile în cîmp optusprezece zile. Cîtă turburare și mîhnire pricinui aceasta lui Osman efendi asupra solului nemțescu, și cîtă melanholie luă solul nemțescu, și cîtă silință făcu ca să-mi scoață slobozenie să nu să rușineze mai mult, fiețescine poate s-o cunoască. Însă văzînd eu că trec atîtea zile și voia nu mi să mai dă, și socotind că poate curge dîn doao lucruri, sau căci au apsifisit solul nemțescu ca să-i scrie carte păntru aceasta, sau căci poate va fi fost rugat dă boerii ce era aici în slujba Rosiei, păntru ca să nu-mi dea voe să mergu la turci, hotărîiu ca să-mi scoț eu voia, care nu putea să o tăgăduiască. Deci

scriseiu o carte la feldmareşal în limba talienească, într-acestaş chip: „Ecelenţa, domnule şi patronul mieu,
99r/175 de vreme ce norocul şi întîmplarea // au binevoit ca să facă prigionier pă mine, un om fără dă arme, şi în vreme dă armistriţiu, adecă dă încetarea războiului, la purtătoarele dă biruinţă astă dată armele ruseşti, mai vîrtos avînd şi paşoport cu protecţie chesaricească, păntru vină, căci îmi păzescu după datorie credinţa, la stăpînii ce Dumnezeu mi-au orînduit, sînt dăsăvîrşit întîmplării mulţămit şi norocului, căci mi-au făcut această dăosibită cinste. Unde nu fac altă rugăciune exelenţii tale, fără dă numai în vreme ce arderea soarelui îm prici-
nueşte multă tirănie, aflîndu-mă într-un cîmp, mă rog exelenţii tale ca să fiu trimis cu un ceasu mai nainte şi eu la locul unde să află şi ceilalţi prigionieri turci, ce s-au făcut prigionieri în vreme dă război şi cu armele în mînă, şi voi fi foarte mulţămit aceştii faceri dă bine
99v/176 rămîind." Pecetluiiu cartea şi o dedeiu maiorului // supt paza a căruia mă aflam, rugîndu-mă ca să o trimiţă cu poşta ce mergea în toate zilele la Iaşi.

El şi gîndind că doar am făcut intisap la slujba rosească, îmi fericea norocul. Eu şi ce ştiam ce am scris, mă puneam în orînduială dă călătorie lungă, şi unde aşteptam răspunsu dă această poruncă, a treia zi văzuiu pă un Melicov ce era atunci diloglan la soli, că veni cu poruncă ca să mă ia dă acolea şi să mă ducă la solii turceşti să mă facă teslim, şi îndată purceseiu, şi mă duseiu la Osman efendi, care şi mă priimi cu libov, orînduindu-mi şi corturi şi cele trebuincioase.

Deci rămăseiu acolea şi văzuiu că nu are dă a lua săvîrşîre pacea, fiindcă dîn solii mediatori nu era garantii nici unul, şi dedeseră răspunsu că ei sînt mijlocitori, păntru a-ş înplini un bun ofiţiu unde nici la muchialemè nu i-au lăsat ruşii să între, ci după ce
100r/177 să făcea muchialemeaoa dă turci, // şi dă muscali numai, apoi mergea şi ei dă la unul la altul, ca să facă tîlmăciri. Ruşii şi dă loc au propus indipendenţa Crîmului. Osman efendi şi voind a să strica muchialemeaoa, căci nu-i da mîna să să înduplece la acestu fel dă condiţii, aflîndu-să singur dîn rigiali murahas,

dete răspuns că mai bine ar fi priimitor ca să dea dă tot Crîmul la ruşi, dăcît să să facă indipendente cu lege turcească, şi la geamii să să pomenească hanul, iar nu înpăratul aflîndu-să halif. Ruşii ce acestu scopos avea, ca în cea după urmă să ia dă totu Crîmul, pă cum l-au şi luat, atunci însă fiind că nu le da mîna păntru alte interesuri, rămase pacea neisprăvită, şi să strică congresul. Venise şi poruncă lui Orlof, să să întoarcă, căci nu era mulţămit feldmareşalul, ca să săvîrşască numai biruinţele el, şi să nu săvîrşască şi
100v/178 pacea. Deci purcese Orlof înnaintea // noastră, şi făr' dă veste viind la Osman efendi să-şi ia zioa bună, neaflîndu-să Iacovache dă faţă, i-am făcut eu dragomanlîcul pînă au venit Iacovache.

Abreşcov au trimis tot într-acea seară pă solul nemţescu şi prusian la Osman efendi, pohtindu-l ca să înnoiască mutarecheaoa alte 40 dă zile, şi el cu Romanţov sînt plenepotenţiarii dă a face pace. Osman efendi priimi a să face mutarechè noao. Însă ceru d-a să face cu vadea dă şase luni. Muscalii făgăduiră că vor scrie şi vor face silinţă. Osman efendi socotind că iaste înşălăciune, nu vru să mai aştepte, ci la începutul lui septemvrie purcesem dă la Focşani şi mersem la Şumna pă la Giurgiu. Feldmareşalul scrise vezirului o carte întru care arăta că Osman efendi iaste înpotriva păcii şi n-au vrut să facă altă mutarechè. Ci dar vezirul trimise pă un Vazif efendi hogea aianul, şi scrise o
101r/179 carte // lui Osman efendi dojănindu-l păntru aceasta, şi ne ajunse la Copăceni. Osman efendi şi trimise pă Vazif efendi la Focşani, ca să lege mutarechè dă 40 dă zile cu Abreşcov, şi să aştepte acolo pînă va veni răspunsul şi dă cea dă şase luni, şi după ce va veni răspunsu dă acea dă şase luni, apoi să să întoarcă Vazif efendi la ordie. Iar Osman efendi cu toţi cu noi urmăm călătoria la Şumna, de vreme ce Osman efendi cugeta să să tragă dîntr-această slujbă, ce nu-i da mîna ca să o săvîrşască.

Viind deci veste că s-au priimit şi acea dă 6 luni mutarechè, să orîndui murahas, Abdulrezac reiz efendi, şi tergiman, Scarlat Caragea ce era tergiman al diva-

nului, și să orîndui loc dă congres Bucureștii, curtea domnească cea veche, și purcese Abdulrezac efendi spre București.

101v/180 Eu după ce am sosit la Șumna, șăzînd m-am înfățișatu la prea înnaltul vezir // Musun oglu, și am dat și mahzarul boerilor dă la Brașov, și am fostu priimit cu libov, orînduindu-m și tainaturi și cele trebuincioase. Și am șăzut 30 dă zile. După aceasta am fostu trimis iarăș înlăuntru, păntru oareșcare slujbe ale dovletului. Și orînduindu-mi-să un divan ceauș cu ferman înpărătescu, către toți vezirii după marginea Dunării păntru călătoria mea, dîndu-mi-să și o emriname către boeri, a vezirului, și mehtupuri ale înnălțimei sale dăosebite către ghenaralii Ardealului, am purces dă la Șumna, și pă la Rușciuc, și Nicopoe și Diiu trecînd, am mers în Mehedia la lazaret, și dă acolo m-am dus la Brașov iarăș.

La București s-au trătăluit muchelemeaoa pînă la martie a văleatului 1773, cînd neputîndu-să încheia pacea, s-au stricat muchealemeaoa. Și s-au început iarăș războaele. Feldmareșalul au trecut oștile rosești
2r/181 pîste [1] // Dunăre și au făcut multe biruințe pă la Carasu, pă la Babadagî, și s-au întors iarăș înnapoi în Țara Rumânească, și însuș au mers la Iași ca să erneze. Într-acest an, la 1773, mae, înpăratul romanilor Iosif II, vrînd ca să meargă în Galiția și Lodomeria, în țările ce dobîndise atunci, trecînd pîn hotarăle Ardealului, au venit și la Brașov unde au șăzut și trei zile, și ne-au făcut noao boerilor rumâni ce eram musafiri acolea, multă cinste, căci cum au sosit la conacul unde era gătit, dăloc au trimis pă dohtorul înpărăției sale, la noi unde eram adunați toți, la gazdă la mine și ne-au zis, că „măcar că înpăratul cearcă întristare păntru noi, căci sîntem înstreinați dă patrie, dar are părere bună, căci ne aflăm acioindu-ne în țara înpărăției sale, și

[1] Urmează o nouă numerotare, a Bibliotecii Academiei R.S.R., pentru că aici se găsește o pagină de titlu, a tomului II, numerotată 1: „*A istoriei othomănești a prea puternicilor și marilor înpărați* ce s-a alcătuit dă d-lui spatarul Ianache Văcărescul. Tomu II".

pohtește ca a doa zi la zece ceasuri nemțești, să ne dea audiență".

2v/182 Deci după ce am făcutu // mulțămita către dohtor, a doa zi am mersu toți înnaintea înpăratului. Eu am făcut dragomanlîc boerilor în limba talienească și am fostu priimiți cu atîta libov și cinste, încît după ce ne-au întrebat și dă sîntem mulțămiți dă ghenăralul cetății și dă chivernisitorii locului, și i-am arătat adăvărul, s-au întors și au mulțămit ghenăralului însuși păntru noi. Aiholțu să numea ghenăralul acesta, care au și lăcrimat dă bucurie atunci. Cu toate acestea au dat poruncă, ca veri ce pricină vor avea rumânii noștri între dînșii, să nu fie volnic a-i judeca cineva, fără dă cît noi între noi să-i judecăm. Încă și ardeleanii, atît parte ostășască, cît și politicească, dă va avea pricină cu vre un rumân, iarăș la noi să vie să-și caute judecata. După aceasta ne-au chemat ca să mergem într-acea seară la casa ghenăralului cetății,
3r/183 dînpreună cu familiile noastre // unde au poruncit ca să să facă asamblée. Deci seara ne-am adunat toți acolo după poruncă cu jupînesele noastre, și viind și înpăratul la optu ceasuri nemțești, întrînd în casă m-au întîmpinat lîngă ușă pă mine, și mi-au zisu „Sinior Vacarescule (căci îmi aflase numele dă la audiență), te pohtescu și te puiu în osteneală ca să-mi faci astă seară tergimanlîc". Îndată eu închinîndu-mă i-am răspunsu că aceasta iaste cea mai fericită noapte ce am întîmpinat în lume dă cînd m-am născut. Și așa luîndu-l dă supțioara dîn stînga, m-am aflat într-această slujbă și cinste pînă la un ceas după 12, nelăsînd nici un boeru și nici o jupînească ca să nu facă vre o întrebare sau vorbă, sau mîngîere, pînă cînd vrînd să meargă la gazdă, ne-au chemat ca să mergem a doa zi afară dîn cetate la loagher, unde are însuși să facă ezercițiu ostașilor ce era acolo. Deci mergînd, după ce au
3v/184 făcut ezercițiu // ne-au făcut iarăși multe vorbe dă mîngîere, și așa ne-au slobozit a merge la gazdele noastre, și înpăratul au purces în țara leșască.

Războiul tot să urma pînă la dichemvrie a acestui văleat 1773, cînd bolnăvindu-să înțeleptul înpărat sultan

Mustafa dă asthmă, au trecut în ceialaltă lume, înpărățind ani 16, lăsînd războiul dășchis. Era om cu mare duh, și cu multă înțelepciune, și nu era grabnic a face moarte zicînd că viețuire nu poate dărui, surdisea multu la închisori pă vinovați, numai păntru ca să cerceteze și să afle adăvărul bine, căci era foarte dreptu și politicos, însă bîntuit dă nenorociri, precum am arătat. Pînă a nu muri, dă doao trei ori au chemat pă frate-său șahzade Abdul-Hamid, și l-au sfătuit multe mijloace dă a înpărăți, măcar că unii zic că ar fi cugetat
4r / 185 și s-ar fi silit, ca să înpărățească pă fii-său // șahzade Selim, ce atunci era mititel, puind mijlocitor pă Melec Mehemed pașa ce atunci era caimacam, atît către ulemali, cît și către rigeali, și cum că n-ar fi vrut mai sus numiții să strice nobetul saltanatului, însă nu știm dă putem să dăm crezămînt la aceasta.

Stih

O picătură dă norocu, nu un borcan dă minte.
Un omu zicea, voescu să aibu, și nu știu cu ce minte,
Pă semne, elu proorocea, ce va să fie-n vreme.
Dar înțeleptul Mustafa zicea și-n astă vreme,
Dă minte o stropitură voiu, dăcît dă norocire
O adîncime a dobîndi, fiu cu nenorocire.

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN ABDUL HAMID I

ABDUL HAMID I
27

La acestu văleat 1773, mîntuitor, și 1187 hîjret, Melechi Mehmed pașa caimacamul scoase după nobetul saltanatului, pă sultan Abdul
4v / 186 Hamid cel dîntîiu, și să sui // în tahtu. Și îndată porni pă capîgilar chehaiasî cu hatișerif la Șumna. Și înnoi vezaretul lui Muhsun zadè Mehmed pașa, și îi dete toată puterea în mînă și asupra războiului, și asupra

păcii. Deci vezirul ca un serdariecrem, orîndui serascheri pă toată marginea Dunării pă cei mai vrednici ce au socotit că pot fi. Și au început a face gătire dă război. Înpăratul dete priveleghiul cel dîn ceput ogeaculuí baltagiilor, ce-l stricase sultan Mustafa, și făcu iarăș iazîgi efendi cu beretă și ortacușac. Avea pă un Ahmed efendi încă dă cînd era șahzadè, pă care îl făcu iazîgi efendi și mai sus numitul avea toată puterea la înpăratul. Schimbă și pă caimacamul.

Și vezirul Muhsun oglu să gătì dă război, și trimise oști în toate părțile. Trecu și Romanțov Dunărea și să întîmpinară oștile în multe părți. Și mai pă scurtu, mai la toate părțile era muscalii purtători dă biruință.
5r / 187 // În cea după urmă, lovindu-să și armiile cele mari, rămaseră turcii biruiți. Și așa pă dă toate părțile Dunării, făcînd muscalii hugium, păntru ca să dea săvîrșît odată unui război supărător ca acesta, un gheneral Caminischi ajungînd la Șumna, și încunjurînd dă toate părțile ordia othomănească, ajunseseră strejile mușchicești pînă la un sat ce să numește Dobralî, ce iaste pîste munții Emului, atîta încît ordia împărătească sfătuindu-să în multe rînduri, și văzîndu-să stenohorisită, încît cînd vrea să trimiță tătari la Țarigrad, cerea pașoport dă la muscali.

Ci dară hotărîră să ceară pacea. Romanțov să afla atunci în părțile Cainargicului. Deci cerură turcii mutarechè, și să hotărî loc dă congres Cainargicul. Și așa să orînduiră murahași, Resni Ahmed efendi, ce era chehaia beiu, și Munibu reiz efendi. Orîndui și Romanțov pă ghenăralul prințipul Repnin, dîn partea sa, și la
5v / 188 1774, iulie 4, s-au încheiat // pacea la Cainargic, rămîînd Crîmul indipendente, și în stăpînirea rușilor rămaseră trei cetăți, Enicale, Chersul și Cîlburunul dîn dreptul Oziei, cu voe dă a avea rușii corăbii pă Marea Neagră. Înnoind și oareșcare priveleghii ale Moldaviei și Țării Rumânești, cerîndu-ș și cheltuiala războiului. Întoarseră celelalte locuri la prea înnalta Poartă. Și așa să înpăciuiră muscalii cu turcii, nepriimind alți mijlocitori păntru aceasta. Și așa purcese ordia înpărătească la Odriiu. Să întoarse și Romanțov la Iași, și de acolo să duse în lăuntru.

Devlet Gherei ce să afla han, în vreme ce au văzut că tătarii trimit deputați la Rosia, el trecuse la Anadol spre Sinop, și văzînd că s-au încheiat pacea într-acestu chipu, avînd și mulți dîn mîrzali și sultani, tarafu al lui, fu chemat dă dînșii la Crîm ca să fie han. Deci trecu și luă hănia. Rușii ce avea scopos ca să să facă șahin
6r Gherei, nimic nu ziseră // dăocamdată, ci rămase devlet
189 Gherei han. Vezirul Muhsun oglu plecînd, după ce au ajunsu la Odriiu, s-au bolnăvit foarte rău, încît au și murit. Și aga pașa, ce era hagi Eecu au dusu sangeacul în Țarigrad. Și s-au făcut vezir Izet Mehemed pașa.

1774. Alexandru Ipsilant, după pace, Vodă

La septemvrie 15 a acestui văleat, să făcu domnu Țării Rumînești Alexandru Ipsilant, ce stătuse dragoman cu vreo doao-trei luni mai nainte. Grigorie Vodă Ghica, ce fusese prigionier la muscali, eșîse dîn robie și, nu știu cu ce socoteală, făcu rugăciune la devlet ca să-i dea domnia Moldovei. Această rugăciune făcîndu-o cerere și Romanțov, i să dete domnia Moldovei. Tergiman divanului înpărătescu în locul lui Alexandru Vodă Ipsilant, să făcu Costandin Muruz, care în urmă au stătut și domnu Moldovei.

Și sosindu-ne și noao poruncă înpărătească la Brașov
6v ca să ne pogorîm în țară, mergînd // și eu în țară, am
190 trecut pă la Silistră, unde găsind pă Seit Hasan pașa Stancioiulîul, serascher, un vezir plin dă bunătate și iubitor dă faceri dă bine, mă luă în multă dragoste și-mi dete cinci mehtupuri către vezirul, către chehaia beiu, către reiz efendi, către iazîgi efendi, și către domnul Țării Rumânești. Și printr-acestea arătîndu-mi slujbe mă adresea la devlet, îmi dete și pă Ichingi ciohodar, mihmandar, ca să mă ducă pînă în Țarigrad. Și așa purceseiu dă la Silistra cu menzil și merseiu la Țarigrad în al treilea rînd, unde fuseiu priimit și dă vezirul, și dă toți ceilalți cu evmenie. Și dîndu-mi-să și ferman arătător dă slujbele credinții mele cei către devlet, și cu musaadè, mă întorseiu cu domnul în Țara Rumânească, unde fuseiu orînduit iarăș în drăgătoria vistierii în al treilea rînd.

7r Să înliniști // toată otcîrmuirea devletului. Un
191 gezaerli Hasan pașa ce să afla în vremea războiului serascher la Rușciuc, fuse adus la Țarigrad, și să orîndui capetan pașa. În adăvăr era și om vrednicu, dar era și epihirimaticos.

Într-acestaș chip curgea lucrurile pînă la 1777, cînd Șahin Gherei, făcînd la Crîm o sistemă dăosibită a sa, cu mijloc dă epanastasis, să făcu han la Crîm avînd și protecția rușilor. Devlet Gherei neputînd să stea la Crîm au trecut la Sinop, cerînd protecția prea înnaltului devlet.

Prea înnaltul devlet și hotărî să-i dea ajutor și orîndui pă Abdulah pașa serascher cu 100 000 dă oaste la Ismail. Orîndui și pă căpitan pașa cu armadă pă Marea Neagră, ca să dea ajutor hanului Devlet Gherei. Să porunci acestor doao țări să facă și pod la Ismail. Și într-această îndămînare dă vreme, devletul trimise
7v pă Carà Hîsarî zadè capigi bașa, la Iași, // și luă capul
192 lui Grigorie Vodă. Făcu domnu Moldovei pă Costandin Muruz și tergiman divanului pă Nicolae Caragea. Căpitan pașa era poruncit ca să corisponderisească și cu Devlet Gherei, și să cerceteze și la Crîm că dă va avea taraf mare la Crîm și lîngă dînsul numitul han, sau dă-l vor pohti tătarii dă a-l avea han, așa să-l treacă la Crîm, și să înștiințeze serascherului dă la Ismail ca să năvălească și el în Crîm. Trimisese poruncă păntru aceasta și lui Abdulah pașa, ca cu acestu mijlocu să strice indipendența Crîmului.

Rușii ce întăriseră cetățile lor, Chersul, Enicale și Cîlburunul cu oaste cît făcea trebuință, ca unele ce era ale lor, trimiseseră și vreo doao-trei polcuri, spre ajutorul lui șahin Gherei, ce avea protecția lor. Acestea
8r fură dîn dăstul ca să facă pă toți mîrzalii și sultanii să
193 priimească pă șahin Gherei // dă han și să nu mai voiască pă Devlet Gherei, mai vîrtos că șahin Gherei au putut lesne să arîdice și vreo cîțiva dîn cei ce nu-l pohtea, și să-i surgunească în țările rusești, au rîdicat și viața la vro cîțiva și așa au rămas han.

Căpitan pașa ce să plimba cu armadă dă la Sinop la Oziiu, văzînd că dă la Crîm vreo nădejde nu e, și

rămînea ca toată lucrarea dă a să face Devlet Gherei han, să fie a prea înnaltului devlet, să trase la Ţarigrad la văleatul 1778 octomvrie.

La văleatul 1779, prea înnaltul devlet negăsind cu cale ca să mai strice pacea ce avea cu muscalii, mai vîrtos fiind şi solul Franţiei mijlocitor (căci făcuse Franţa cu Rosia un tractat dă comerţiu şi cu aleanţă, păntru mijlocul cu care să arătase Rosia către Franţa, la războiul ce au avut cu englezii, păntru coloniile englezeşti
8v dă la America, ce din îndemnarea Franţiei făcuse epa-
194 nastasis asupra englezilor, şi prin războiul şi ajutorul // Franţiei, au rămas indipendente dă către englezi) să orîndui a să face o muchealemè la Cara-agaciu în Ţarigrad, la care fuse murahas Abdulrezac reiz efendi, şi solul muscalilor dîn Ţarigrad, şi să înnoi pacea ce făcuse la 74 cu muscalii.

Imperatorul romanilor Iosif II, trăind încă mumă-sa înpărăteasa Maria Terezia, a cugetat după războiul ce au avut cu prusienii păntru Bavaria la 79 ca să facă o aleanţă cu Rosia, păntru interesurile curţii sale. Marele duca Pavel, diadohul Rosiei, luase întru al doilea căsătorie pă Maria Feodorovna dîn casa dă Virtemberg a Ghermaniei. Hotărîse şi Iosif ca să ia pă ceilaltă sor ... [1] soţie. Nepotu-său dă frate Franţiscu II, ce avea gînd să-l facă moştenitoriu şi coronii Austriace, şi coronii imperiului, şi cu aceasta să întemeeze şi mai mult aleanţa Rosiei, au mers însuşi inco-
9r nitu, supt nume dă conte dă // Finchenştain, pînă la
195 Smolenţc şi s-au împreunat cu înpărăteasa Ecaterina ce venise în părţile locului, şi făcuse o aleanţă între aceste doao înpărăţii, care aleanţă multe curţi nu o văzură cu ochiu bun. Aceste doao aleanţe ce au făcut curtea Rosiei, cu Franţa şi cu Austria, i-a pricinuit mult folos.

La văleatul 1780, s-au întîmplat moarte înţeleptei înpărătese Marii Terezii, care în toată vremea înpărăţiei şi crăiei sale nu au avut război cu prea puternica înpărăţie othomănească niciodată. Imperatorul Iosif

[1] Loc alb în manuscris.

rămase moştenitor şi casii dă Austria, om plin dă duh şi dă multe ştiinţe.

Într-această vreme să afla domnu Ţării Rumâneşti tot înţeleptul Alexandru Ipsilant, care au domnit 7 ani în Ţara Rumînească. Cu trei ani înnaintea mazîliei, mă făcuse pă mine spatar al ţării. La văleatul 1781, avgust, făcuse după mine spatar pă Gheorghie
9v Mavrocordatul şi logodise şi pă fii-său cel mai mare //
196 beizade Constandin. Nu ştiu însă dîn ce pricină s-au întîmplat, ca luminaţii fii a acestui bun otcîrmuitor amîndoi la dichemvrie a acestui văleat să fugă, nu numai dîn curtea părintească, ci şi dîn Ţara Rumînească, şi să treacă în Ardeal. Eu ştiind libovul părintescu al domnului ce avea asupra fiilor, şi mijlocul cu care îi creştea, şi silinţa ce făcea păntru ca să-i strălucească în lume cu procopseală dă multe ştiinţe, mai vîrtos văzînd şi multa credinţă cu care să purta domnul Ipsilant către prea puternica înpărăţie, căci am cunoscut în faptă, atît în vremile vistierii, cît şi în vremea spătăriei, ce m-am aflat slujînd într-această domnie a înnălţimei sale, nu am putut să dau la alt fuga acestor doao îndăstulate odrasle dăcît că dăosebi dă dascălii elineşti, şi dăosebi dă hogii turceşti, avea şi dascăli evropei, şi dă limba franţozească şi dă limba talie-
10r nească, oameni // vrednici dă laudă, şi înpodobiţi cu
197 multe ştiinţe, şi poate dîn istoriile gheograficeşti luînd sevdà ca să vază şi ţările Evropei în simţire, şi mijlocul cu care să otcîrmuescu, şi nefiind cu putinţă ca să meargă, sau cu voe înpărătească, sau cu voia părintească, au cugetat siliţi fiind dă rîvna vederii şi dă căldura vîrstii să meargă cu acest mijloc. S-au făcut nevăzuţi într-o noapte dîn palaturile domneşti, şi cea mai mare mirare au fostu cum au putut trece în a doao noapte călări, şi cu doao slugi, oameni dă fel braşoveni, potecile plaiului Prahovii, carele cu greu le putea trece şi ziua cei ce să călătorea în toată vremea pă dînsele. Rămaseră părinţii acufundaţi într-o nepovestită şi jale şi temere: şi jale căci pierduse doi fii ce putea fi pierduţi amîndoi şi trupeşte şi sufleteşte dă a pururea; şi temere căci se afla domnu, şi domnu al înpărăţiei

10v/198 othomănești // și cu toate că prea înnaltul vezir ce era Izet pașa în al doilea rînd, care în rîndul dîntîiu acesta era ce dedese domnia mai sus arătatului domnu, și măcar că mai sus zisul vezir n-au lăsat mijloc dă mîngîiere și dă cinste ce nu au făcut domnului Ipsilant. Dar vrășmașii să înarmaseră, căci găsiseră îndemînare dă vreme dă a pîrî. Prietenii să trăseseră, căci pierduseră îndemînarea dă vreme dă a mai ajutora. Serhaturile după marginea Dunării însălbătăcite păntru nizamul Țării Rumânești, ce-l păzea mai sus zisul domnu cu multă strășnicie, striga întru o înprilejîre dă vreme ca aceasta: „Acești ce fugu, nu sînt încai slugi, ci sînt însuși fii ai domnului, locul dă la care fug iaste prea înnaltul devlet othomănescu, fericirea care părăsescu iaste îndăstularea domniei Țării Rumînești, locul la care năvălescu iaste devletul chesaricescu, unde cît
11r/199 bișug? și cîtă // abondanță? și cîtă materie?“ dă a gîndi și a cugeta veri cine ce va vrea.

Înțeleptul domnu, după scrisorile, după sfătuirile, după blestemele în cea după urmă cu care prin mulți trimiși făcu fiilor săi, păntru a să întoarce, și fuseră în zadar. Dar întîiu alergă la prea înnaltă Poartă și făcu castriet și prostire domniei rugîndu-să să-l mazîlească, și arătînd că numai iaste dăstoinec dă a oblădui, măcar că să mai prostise mai înnainte și nu priimise Poarta, dăspre altă parte mișcase toate lucrările prin mijlocirea solilor dă la Țarigrad.

În cea după urmă hotărî să trimiță și soli la Beciu păntru aceasta, și acel hotărît dă a merge sol fuseiu eu. Eu și cu toate că cu un an și trei luni mai nainte pierdusem soția cea dîntîiu, fiica lui Iacovache, rămîindu-mi trei copii fără dă oblăduire dă mumă, pierdusem și pă mumă-mea într-această vreme, și-m rămaseră
11v/200 fiii și mai făr' dă // oblăduire, gazretul însă ce am către credința prea înnaltului devlet, dăspre o parte, căci socoteam întoarcerea acestor doao luminate odrasle, a fi o slujbă întocmai către înpărăție, dăspre altă parte, datoria ce aveam către domnul Ipsilant, păntru dragostea întru care mă avea, mă făcură ca să las și casa și copiii făr' dă oblăduitor și pă însuși soția mea

dă al doilea, Eleni Caragea, fiica tergimanului Iordache Caragea necununată, căci într-acea zi ce am purces eu la Beciu sosise dă la Țarigrad prin mijlocirea domnului în curtea domnească.

1782. Nicolae Vodă Caragea

Deci la dichemvrie 26 a văleatului 81 purceseiu dîn București cu mitropolitul Grigorie, cu episcopul Rîmnecului Filaret, cu banul Dumitrache Ghica, carii era trimiși dînpreună cu mine pînă în lazaretul Timișului păntru a îndemna pă mai sus arătații luminații coconi să să întoarcă înnapoi, și cînd
12r/201 nu vor vrea,// eu să mă ducu la Sibiiu, să facu toate lucrările, doar dă voiu putea dă acolo să facu ca să-i trimiță nemții siliți. Și cînd nu va fi cu putință, atunci să mă duc la Vienna să-mi puiu solia în lucrare.

După ce ajunsem la lazaret și mersem în Brașov, episcopul, banul și eu făcum multă silință spre a-i face să să întoarcă, și nu întîmpinăm lesnirea. Prin ghenăralul Aiholțu al Brașovului, ce-mi era bine cunoscut încă dîn răzmirița trecută, făcuiu multă strădanie să-i iau, și înțeleseiu însumi că eșîse treaba dîn mîna lui.

La ghenarie 5 a văleatului 82, purceseiu la Sibiiu. Comandirul Ardealului ce era ghenăralul Prais, îm era iarăș cunoscut, cum și gubernatul Ardealului, Bruchental; făcuiu toate cele ce să putură și cu aceștia și nu fuse cu putință ca să mi să dea.

12v/202 Deci la ghenarie 16, purceseiu la Beciu încă cu un boer grec, paharnicul Hurmuzache ce-l // trimisese domnul acolo ca să meargă înpreună cu mine, și cu toate că era o iarnă foarte grea, însă în optu zile am ajunsu la Beciu. Cărțile dă solie să trimiseseră la cantilaria curții cu secritarul Raicovici.

A doao zi merseiu la prințipul Caoniț ce era mare canghelariu al curții. După ce mă întîmpină cu multe țirimonii și cu multă cinste, îmi zise să fiu încredințat că s-au trimis porunci la toți ghenăralii Ardealului, ca să îndemneze pă acești doi prințipi să să întoarcă înnapoi. După ce făcuiu mulțămita cea cuviincioasă și mă bucuraiu căci înțeleseiu că au priceput nemții că nu iaste vre un misteriu dăosăbit la mijlocu, între-

bîndu-mă prinţipul Caoniţ, cînd pohtescu să aibu audienţă la înpăratul, eu vrînd să-mi caut treaba cu temeiu, răspunseiu că mă rog să fie îngăduială pînă va veni răspunsul dă la Ardeal, păntru ca să vedem şi dă
13r/203 s-au întorsu // prinţipii în Valahia, la audienţă să nu mai facu rugăciune înpăratului ci numai mulţămită, iar dă nu s-au întorsu atunci să-i facu şi rugăciune. Priimi Caoniţ cererea mea, şi zicîndu-mi că eu ştiu să-mi caut treaba, mă luă dă mînă şi eşim în sala dă asamblée unde era toţi ambaşadorii curţilor adunaţi, şi cele mai strălucite dame dîn Vienna, făcuiu cunoştinţă cu toţi şi mă întîmpinară cu libov şi cu cinste, atîta încît ambaşadorul Spaniei mă şi pohti ca să merg la balul ce vrea să dea a doao seară el după obiceiul ce au la carnavaluri.

Pînă a nu sosi eu la Beciu cu vreo doaozeci dă zile mai nainte, purcesese dă la Beciu în Italia, marele duca al Rosiei, Pavel, ce venise acolea păntru logodna cumnată-sii ce am arătat mai sus, şi păntru o înnoire aleanţii ce făcuse aceste doao curţi, dă care mă pliroforisiiu
13v/204 pă larg. Într-această seară dar // prinţipul Caoniţ ce vrea să-mi arate o blană dă samur şi o tabachere cu berleanturi, ce-i dăruise granduca al Rosiei, găsi pricină cu a-m lăuda blanele dă samur cu care eram eu îmbrăcat (căci obicinuescu evropeii să arate la aceste o semplicità şi la oamenii acei ce-i văd întîiu, şi pă mine la această asamblée mă dăscinsese damele şi dă brîu, păntru ca să-mi vază şalul); după lauda ce-m făcu prinţipul blanelor mele mă întrebă dă ce preţu sînt samurii. Îi răspunseiu. Îmi zise: „Să-ţi arăt o blană dă samur ce mi-au dăruit moştenitorul Rosiei, şi mă rog să mi-o preţuieşti.“ Aduse blana şi o puse p-un bileard. Eu înţeleseiu păntru ce mi-o arată şi cum că nu era scoposul preţuirea. Îi răspunseiu cum că blanele dă samur nici cînd iaste soare, nici cînd iaste noapte nu să pot preţui bine. Această blană însă, socotindu-să
14r/205 locul dă la care s-au datu şi locul // la care s-au datu nu are preţu, şi eu dă o aş fi văzut şi zioa nu sînt dăstoinicu ca să o preţuescu. Cu acestu fel dă întrebări şi

răspunsuri am trecut acea noapte pînă la un ceasu după 12, şi aşa m-am întors la gazda mea.

A doao zi duminecă am priimit cu ştafetă înştiinţare dă la Bucureşti că s-au mazîlit domnul Ţării Rumâneşti Alexandru Ipsilant după cererea ce făcuse, şi cum că s-au făcut domnu Nicolae Caragea tergimanul divanului înpărătescu, şi Mihalache Şuţul ce era capichihaia al ţării s-au făcut tergiman. Şi mi să scria dă către mitropolitul ţării şi dă către boerii dă la Bucureşti, cum că dă vreme ce sînt şi eu orînduitu caimacam şi mi să coprinde numele în fermanul înpărătescu dă căimăcămie, să lasu toate trebile acolo şi să viu la Bucureşti cu ştafetă. Întîiu am mersu la conte Cobensel,
14v/206 ce era vice canghelariu, şi dînpreună // cu dînsul am mersu la prinţipul Caoniţ, şi i-am dat această vestire. Prinţipul Caoniţ şi m-au întrebat cu mirare, păntru ce s-au mazîlit domnul Alexandru Vodă? Au doar s-au turburat Poarta păntru dosirea fiilor săi? Eu şi i-am arătat că Poarta nu urmează să să turbure, fiindcă şi de au dosit, au dosit la locu prietinescu, dă la care cînd îi va cere, nu are nici un fel dă îndoială că nu-i şi va lua. Şi am arătat cum că Poarta pînă acum în furmă nu ştie dă aceasta, numai prinţipul Alexandru aflîndu-să afară dîn sineş păntru multa întristare şi-a cerut mazîlia, şi Poarta i o au datu cu multă musaadè. Deci fiindcă eu sîntu orînduit un logotenente al domniei la regenţă, face trebuinţă să purcez. Mi-au zis că nu pociu să purced pînă nu voiu lua audienţă dă la înpăratul. Şi îndată au făcut talhîsu înscris la chesarul
15r/207 pricina, şi eu dă acolea m-am dus pă la // toţi ambaşadorii dă i-am heretisit cu bileturi, şi întorcîndu-mă la gazdă să prînzescu, au venit toţi ambaşadorii la mine dă m-au heretisit cu bileturi. Monsiu Bretaliiu, ambaşadorul Franţiei, ce era un om cu un dăosibit duh, în bilet mi-au făcut şi chemare ca să merg în al treilea seară şi la balul său, socotind că voiu şădea la Beciu, şi-m făcea mai multe ţirimonii dăcît toţi, păntru ca să arate cu aceasta dăosibită shesis către prea înnaltul devletu, şi eu mă purtam către dînsul ca cu un turcu şi cerca mare plăcere. N-au ţinut însă acestea mult că

pîste trei ceasuri au eșitu talhîsul buiurdisit dă la înpăratul către șambelanul cel mare, ca să mă înștiințeze să merg a doao zi la curte să-m dea audiență la 10 ceasuri. Într-această seară am mersu la balul solului Spaniei, unde era toți cei mari ai Beciului pînă și arhiduca
15v / 208 Maximilian, fratele chesarului ce iaste acum elector al Coloniei.//

A doao zi la zece ceasuri am mersu la curte, și întrînd în curtea dîntîiu cu carîta, căci în curtea dă a doao numai familia înpărătească întră, m-am dat josu la scară și m-am suit într-un foișor cu stîlpii dă marmură ce-i ținu lei în spinare. Într-acea curte dîntr-ai curții nu să vedea nici pasăre, dăcît numai acei ce sînt orînduiți dă a priimi audiență, dă vreme ce gvardia dă ostași iaste afară dîn curte. Am trecut într-o sală unde am găsit unu dîn gardia corpului cea nemțească, care și m-au întrebat dă sînt eu boerul dă la Valahia, și au căzut înnaintea mea rămîindu-m slugile aci. Am mai mersu doao sale pînă la ușa divanului înpărătescu ce are tahtul, și acolea găsind trei gvardii dîn somatofilaci, un neamț, un ungur, și un leah, cu cîiafeturile lor fiește̦scare, s-au întors gvardia cea dîntîiu la locul ei
16r / 209 ce ținea pușcă. Și dîntr-acești trei ce păzea aici // cu săbiile scoase, au căzut neamțul înnaintea mea și am trecut prin divanu ce să numește sala dă audiență. Acesta are un tahtu cu baldachin tot dă aur lucrat, perdeaoa ce să spînzură dă la baldachin și cloșurile sînt tot dă sîrmă și cu mărgăritar frumosu. Această sală dă o parte are ferestre, și dă o parte are ferestre dă oglinzi. Dîntr-această sală am trecut în alta iar cu taht mai micu dă frînghie. Dîntr-aceia am întrat într-o cameră mare, unde păzea la ușa gabinetului chesarului un dejur șambelan cu chee, care, acesta era și ghenăral, ne-au priimit cu cinste și ne-au pohtit cu țirimonie să așteptăm puțintel pînă va da veste înpăratului, și mergînd să întoarse în grab, căci înpăratul era în altu gabinet și mai înnainte. Ne spuse: „Acum ese". N-apucă să sfîrșască vorba, și să sună un clopoțel și îndată să
16v / 210 repezi șambelanul și trase dă la perdea un cloș dă fir și să // rîdică perdeaoa, și-m făcu semn să întru în casă.

Întrînd la ușă văzuiu pă chesarul în mijlocul casii făr' dă capelă, în picere, și dă locu călcînd doi pași am îngenunchiat turcește, și puindu-m capul în pămînt vrînd să-l arîdicu, m-am pomenit cu mîna chesarului la cap zicîndu-m că nu face trebuință dă această țerimonie și să mă arîdicu, și vrînd să-i sărut mîna au tras-o și m-au cunoscut dă cînd mă văzuse la 73 la Brașov și îndată mi-au zis: „Sinior Vacarescule, dumneata în Vienna cum au fostu cu putință a veni, aflîndu-te și conselier al prințipatului?" Am răspunsu cu multă smerenie că: „Un prințip plin de jale și un prințipat plin dă întristăciune mi-au dat lacrămile lor în pumni rugîndu-mi-să ca să le aduc și să le vărsu la picioarele sfintei tale măriri și să pociu printr-această vărsare a lacrămilor lor să dășărt dîn comorile cele nedășărtate
17r / 211 ale milostivirii // tale, o clemență spre a înveseli acești ochi cu vederea întoarcerii acestor doi fii ai prințipului Ipsilant, în Valahia". M-au întrebat: „Păntru ce pricină au dosit?" Am răspunsu că: „Dă să dă păntru vre un rău, răul nu iaste alt dăcît multa îndăstulare și răsfățăciune". M-au întrebat dă au duhu și ce cugetează. I-am arătat că: „Duhul i-au îndemnatu să facă această pornire, iar cugetul nu urmează a fi alt dăcît a să învrednici la mai multă îndăstulare dăcît aceia ce au avut în Valahia". Mi-a răspunsu că: „Aici aceasta nu să dobîndește așa lesne, ci și cu slujbă multă și cu vreme prelungită", și-m zise: „Pot avea vreun venit al lor dăosibit dă undeva?" Îi arătaiu că: „Cine dosește dă la noi iaste lege a pierde și cîte nemișcătoare are". Îmi zise: „Și cum au socotit că pot trăi aici; aici slujescu prințipi din Ghermania, cu 20 florinți leafă pă lună, dar trăescu cu rendite dă la casele lor". Am răs-
17v / 212 punsu, // că: „Dă ar fi putut ști aceasta, poate n-ar fi făcut această îndrăzneală, și rîvna ca să vază lucruri ce nu putea vedea cu voe, și tinerețele i-a făcut a face această pornire, care dăosebi dă văzută întristarea ce au adusu părinților, au pricinuit și o gîndită necinste patriei noastre". Îm răspunse că au trimis porunci pă la gheneralii Ardealului, să-i îndemneze a să întoarce în țară. Răspunseiu că: „Iaste și rușinea și necinstea ce

socotescu că potu avea dă să vor întoarce, care numai cu îndemnare nu-i va lăsa să să întoarcă dă nu vor fi şi siliţi". Îm zise: „Cînd îi voiu sili, atingu asilul înpărăţiei". Răspunseiu, că: „Asilul tuturor înpăraţilor iaste cinstea înpărăţiilor, şi dă toată lumea iaste rîvnit asilul tuturor înpărăţiilor, păntru rifugiul şi scăparea tuturor; însă asilul iaste asil, cînd să va socoti ca un
18r asil, şi cînd i să vor păzi canoanele şi regulile lui.//
213 Asilul să cuvine a-l dobîndi acei ce dosescu dă la un mare rău, şi peire, şi primejdie, unii ca aceia cînd îl vor afla dă la verce înpărăţie, atunci să cunoaşte cinstea şi canoanele asilului. Iar cînd doseşte neştine dă la bine, păntru a nu petrece bine, dîn neştiinţă numai, şi fără nici o vină, şi mai vîrtos păntru a pricinui şi altora rău, acela cînd nu să va întoarce silit, atunci să atingu canoanele asilului, căci iaste lucrul înpotriva lor, şi asilul păntru a-ş păzi însuşirea lui, însuş să sileşte dîn canoanele lui, să silească întoarcerea aceluia." Mi-a zis: „Bravo, dumneata îm grăeşti cu duh şi cu dreptate, dar cum pociu să facu tot trupul ostăşăscu să o ştie aceasta?" Am zis că: „A fi tot trupul ostăşăscu indişiplinat şi pedepsit iaste dăstul a şti fără dă a întreba că sfînta ta mărire nu face lucrul înpotriva nici a asilului, nici a cinstei înpărăteşti". Şi am mai zis:
18v „Prea milostive // înpărate, eu ştiu că neîndăstularea
214 elogvenţiei mele nu poate trage milostivirea înpărăteştii tale măriri asupra aceştii pricini, a căria nenorocirea şi vina dă a nu să săvîrşi după cererea soliei mele nu iaste alta dăcît vîrsta mea, căci aflîndu-mă cel mai tînăr, în adunarea consiliului Valahiei, neputinţa vîrstii şi bătrîneţelor, nu au slobozit să vie vreunul dîn cei mai bătrîni, şi în vîrstă şi în ştiinţă, ca să poată pricinui cu înlesnire această facere dă bine la o obşte, şi pă lîngă osteneala ce cu multă cinste şi slavă a mea am făcut pînă a veni, îm pierzu şi puţina reputaţie şi ipolipsis dă la tot prinţipatul Valahiei, unde pă lîngă întristarea ce am dă pricina aceştii întîmplări, mi să mai grămădeşte şi alta cu a nu mă fi putut arăta dăstoinic a o săvîrşi, şi a nu fi fostu vrednicu să dobîndescu

dreptatea, nici dă la însuşi dreptatea ce eşti înpărăţia ta".//

19r Dăodată puindu-ş mîna în pieptu mi-au zis: „Îţi
215 făgăduescu pă înpărătească mea parolă, că nici în ţările mele, nici în slujba mea, nu-i voiu ţinea, şi îi voiu întoarce în Turchia, fără dă alt, numai trebue să-i aducu întîiu aici ca să le sigurivsescu buna petrecere, ci nu grijî şi te mulţămeşti cu aceasta?" mă întrebă. I-am răspunsu îngenunchind că „Foarte mă mulţumescu, căci aceasta iaste şi mai înpărătească faptă, căci iaste plină dă iubire dă omenire".

M-au heretisit dă căimăcămie, şi m-au întrebat păntru mazîlie, mi-au făcut multe întrebări dă Ţarigrad, dă Valahia, dă obiceiuri şi altele, ţiindu-ne doao ceasuri şi mai bine. Şi răspunzînd la toate după cuviinţă, i-am spus că mă rog să aibu voe să purcezu căci mă grăbescu, şi m-am rugat să aibu îndoite paşoporturi, şi dă drumul Sibiului şi dă drumul Timişvarului.
19v „Le vei avea", mi-au zisu. Şi mai stînd // puţintel
216 ne-au zis: „Vă urezu bună călătorie", şi noi făcînd mulţămita cu îngenuncherea, s-au tras la gabinet, şi aşa am eşitu dîn lăuntru, căci nu poate eşi nimeni dă la audienţă dîn gabinet pînă nu să trage însuşi întîiu.

După ce am eşit dîn lăuntru, am mersu la gazdă, şi la masă încă aflîndu-mă, au venit un canţelist dă la canţelaria curţii, şi mi-au adus doao paşoporturi precum cerusem la înpăratul şi dăosebită poruncă către ghenăralul Zetfisu, comandirul Timişvarului, cu poruncă ca de voiu merge dă la Timişvar... [1] să-m dea zece husari cu cai dă poştă înpărăteşti, să mă aducă pînă la hotar. Şi aşa sculîndu-mă dă la masă, am mai şăzut pînă au înnoptat, şi seara la şase ceasuri nemţeşti am eşit dîn Vienna, şi am venit la poştea dă la Fişement şi acolea am dormit.

Patru zile am şăzut în Beciu numai, şi purcegînd am
20r sosit la Timişvar, şi de acolea, ştiind turburarea // ce
217 au serhaturile fără cuvînt, şi chibzuindu-mă că se vor

[1] Loc alb în manuscris.

fi înștiințat și dă mergerea mea la Beciu, și dă aș fi mersu pă la Mehedia cu husarii ce-m orînduiseră păntru paza drumului și păntru cinste, putea să să facă zvon pă la cafenele, că m-am dus să aducu catane, iar nu pă fii[i] domnului, și ca să nu mai dau pricină dă turburare țării, am lăsat acel drum ce-m era mai îndămînă și mai aproape să întru în țară, și am venit pă la Sibiiu.

Aici sosind am găsit pă domnul Ipsilant purcesu la Giurgiu, și eu rămîind aici ca un caimacam, am înștiințat dă toate măriei sale cu spatarul Mavrocordat ce păntru aceasta îl lăsase aici. Deci după patru luni au purces și beizadelile dă la Beciu, ca curierii, și au mersu la Țarigrad pă la Beligrad.

După Paște au venit și domnul Nicolae Caragea, care m-au orînduit iarăș în drăgătoria spătării în al doilea rînd, și după șapte luni dîn voia lui Dumnezeu întîmplîndu-se // moarte și cei dă a doao soție ai mele, 20v / 218 mi-au dat întru a treia căsătorie pă a cincilea fiică a măriei sale, la văleatu 1783.

1783. Mihaiu Vodă Șuțu

Înpărăția Rosiei dîndu-ș nizam politicești lor otcîrmuiri celor cuviincioase după curgerea vremii au adus cu atîta înțelepciune lucrul, încît însuși Șahin Gherei, hanul tătărăscu, prostindu-să dă hănie, au închinat Crîmul și toată stăpînirea la înpărăția Rosiei cu zapis și cu tractat, și el s-au trasu în țările rosești, orînduindu-i înpărăteasa locul dă a ședea și făcîndu-i leafă pă an cîte 120 000 dă ruble. Au făcut pă prințipul Potemchin gubernat Crîmului și țării tătărăști, dîndu-i aceștii crăii și numirea cea veche Tavrica Hersonisos. Au întrat și oștile rosești într-această crăie și au luat-o în stăpînire.

Solul moschicescu dîn Țarigrad au arătat la prea puternica înpărăție curgerea pricinii. Au făcut și solul chesaricescu provlimă cum că face trebuință a să 21r / 219 îndrepta hotarăle // nemțești că sînt strîmbe, cerînd Rușava și o bucată dă locu dîn Bosna dă la apa Una, și diafendefsi și cererile rusești. Rușii au adus o oaste grea în Crîm. Și nemții au coborît alta în țara ungurească dă jos spre părțile Varadinului și spre apa Tisii.

Mareșalul Laudon să orînduise ca să vie la Varadinul cel mare. Însuș imperatorul Iosif au venit pă la toate aceste hotară, pînă și ale Ardealului, ale țării noastre, ca să vază aceste gătiri.

Vezir într-acea vreme era Halil Hamid pașa, om foarte procopsit, ce slujise și multă vreme la calemul divanului înpărătescu, și dă la care divan cheatîbî, încă aflîndu-să și cheatîb al țării noastre lîngă capichehaele, am învățat și eu sarfu, la văleat 64 în Țarigrad. Acesta despre o parte, dă locu au poruncit ca să să facă gătiri dă războiu, însă în tainâ. Trei cereri au făcut atunci la socru-meu Neculae Vodă: să facă gătire 21v / 220 dă pod la Brăila, să gătească // o sumă mare dă zaherea dă făină la Silistra, și să facă și o mie dă ostași turci lîngă măria sa, și căte trele să să facă în tainâ. Și cu acestea cîte trele m-am încărcat eu și le-am gătit fără dă a nu ști nici vistieria măcar.

Dă cînd mă aflam vistier în al patrulea rînd la 76 făcusem pod la Ismail, și aveam catastih dă cheresteaoa ce trebuie și dă locu am și gătit cheresteaoa tumbazilor, și am făcut-o teslim la Brăila cu rizapazar, și cu numiri cum că taiu cherestea păntru trebuința unii case ce are să facă vodă la Țarigrad. Zahereaoa am cumpărat-o dîn țara turcească și am măcinat-o la Silistra. O mie dă turci i-am făcut prin marifetul beșlegilor după la județe, fiind că mă aflam spatar, carii fiind presărați în toată țara, și leafa li să da dă la cămară prin marifetul mieu, nu era văzuți.

Dăspre altă parte, mai sus numitul vezir au făcut și multe meșfereturi, și în cea după urmă văzînd că 22r / 221 a face // războiu prea înnaltul devlet neaflîndu-să gata dă războiu, cu doao înpărății așa mari, carele întîiu să gătisără dă războiu apoi făcuseră aceste propuneri la Poartă, și mai vîrtos că văzuse ce să întîmplase în răzmirița trecută, s-au găsit cu cale ca să nu să facă războiu, ci să facă cererile amînduror puterilor. Și după aceasta, fiindcă vedea pă rușî și pă nemți și pă franțezi legați în aleanță, au hotărît ca să alerge la puterile luterani și reformate, adecă la englezi, la olandezi, la prusieni, la darimarchezi, și la sfeți, și să facă

cu acestea o aleanță întîiu, și dăspre alta să facă dîn vreme gătire dă războiu, și așa în urmă să pornească războiu devletul, și să izbîndească după scoposul ce avea. Acestu sfatu au plăcut la obște, căci într-acea zi au ținut meșferetul mai mult decît șase ceasuri, fiind dă față toți ulemalii, toți pașii, toți ogeagheanii, și ogeaclîii.

22v / 222 Ci // dar la văleatul 84 ghenarie s-au făcut alte tractaturi păntru Crîm și alte cereri cu rușii, păntru locul dă la Bosna și Rușava cu nemții, și s-au înpăciuit lucrurile iscălindu-să tractaturile.

Încă dă la 83 avgustu venise domnu aici Mihail Vodă Șutul. Și după acestu tractat ce s-au săvîrșit la 84 ghenarie, dedese prea puternica înpărăție și Țării Rumânești un dăosibit hatișerif cu mai multe priveleghii dăcît acel ce au dat la 75, care au sosit aici la fevruarie.

Înțeleptul vezir după ce le-au făcut acestea, dă locu au început a lucra dizeniu cel mare, ce am arătat mai susu, căci englezii era mîhniți într-ascunsu cu Rosia, păntru ajutorul ce făcuse Franției dîn pricina a căruia cu neutralitè armè pierduse noao colonii la America.

Prusienii era mîhniți păntru aleanța ce făcuse
23r / 223 Rosia cu chesarul. Șfezii iarăș nu pot // vedea cu ochi buni atîtea eparhii, cum Livonia, Ingria, Filandria, și altele trecute în stăpînirea rușilor. Olandezii iarăș avea pricini cu chesarul. Ci dar baron Enslie solul englezului ce era în Țarigrad, nu găsi greotate dă a face lucrare prin solii acestor puteri ce era în Țarigrad ca să aducă scoposul la săvîrșire. Dăspre altă parte, înțeleptul vezir începu a face și celelalte gătiri.

Dă la iunie 2 a văleatului 84 mă făcuse domnul Mihail Vodă iaraș vistier întru al cincilea rînd, cînd la septemvrie veni fermanul ca să tăem cherestea dă pod pîste Dunăre dă iznoavă care să o ducem la Silistra și să trimitem zaherea dă trei feluri la patru serhaturi, la Nicopoli, la Rușciuc, la Silistra și la Brăila, care le-am și gătit fără zăbavă. Ne orînduisem
23v / 224 să facem și dîn Țara Rumânească și o corabie dă armadă precum mai făcusem și la 76. // Să orîndui și serascher

la Ismail, Șahin Ali pașa. Toate acestea să lucrară dă mai sus zisul vezir, care și dăsfăimîndu-să dă uniialții și mai vîrtos dă căpitan pașa, ce avea multă putere păntru tractatul ce făcuse, i să luă pecetea și pîste puține zile și capul.

Șahin Ali pașa dă la Ismail să făcu vezir și merse la iunie în Țarigrad. Nu să făcu însă păntru ca să rămîe ci păntru ca să să facă înnainte mergător la vezaret lui Isuf pașa. Isuf pașa fusese haznadar căpitan pașîi, apoi îl făcuse capigi-bașă și capichehaia. Apoi îl făcuse Mora-valesî, dă unde și la văleatul 86 fevruarie să făcu vezir, și Șahin Ali pașa să trimise iarăși la Ismail.

Căpitan pașa după aceasta au vrut să mai facă un ciraclîcu, mai vîrtos găsind înprilejîre dă vreme, căci era trebuință ca să meargă la Misir cu armadă păntru
24r / 225 // ca să suppue zorbalele ce să rîdicaseră acolo. Deci făcu cerere ca pă dragomanul armadei să-l facă domnu Țării Rumânești. Acesta dă felul lui era ostrovean, dă la ostrovul Paros și să numia Nicolae Mavrogheni, și să aflase slujînd la alți dragomani ai armadei mai dîn nainte vreme.

1786. Nicolae Vodă Mavrogheni

Doao lucruri să pricinuia cu aceasta dă stricăciunea țării: unul căci dîn dragoman al căpitan pașîi nici odată n-au stătut a să face domnu nici în Valahia, nici în Moldavia, ci d-abia am văzut a să face boer și încă boer în drăgătorie mică, ca agathomagicu, mai vîrtos că eu am văzut și vechil dă tergiman al divanului înpărătescu, care au făcut și recheap la înpăratul, să ia în urmă boerie în Țara Rumânească ca Scarlat Caragea; a doao că acesta nu era un om crescut la Fener ca să știe orînduelile Fenerului încai, sau ale
24v / 226 prea înnaltei Porți. Unde rămînea să știe dă // aceste țări, și dă obiceiurile noastre, cînd nici a grăi grecește sau turcește bine nu știa, rumânește nu era în viața lui cu putință ca să învețe, om prostu și la fire, și la gîndire, și la simțire. Îl făcu însă domnu cu mirarea

a tuturor, la martie 26 a văleatului 86. Şi veni păntru păcatele şi peirea ţării la sfîrşitul lui maie aici.

Căpitan paşa căcatatrecsise pă vezirul Hali paşa cu pricină că au iscălit tractatul, dar în adăvăr el avea altă pizmă şi patimă asupra lui, de vreme ce căpitan paşa nu pohtea nici într-un chip a să face războiu cu puterile ce s-au arătat mai susu. Drept aceia purcese cu armada la Misir. Isuf paşa lucră dizeniul cel început dă Hali paşa prin baron Enslie.

Mavrogheni sosind în ţară dete pricină tuturor a rămînea încremeniţi după ce l-au văzut ictromă sau
25r poznă a firii a semăna. Ce să povestescu fap // tele
227 şi lucrările acestuia, fiindu-mi şi ruşine să le iau în condeiu. De aceia şi le las la cei ce scriu analele domnilor ca să facă această osteneală după datoria la care s-au suppus.

La văleat 87, ghenarie, mă făcuse vistier dîn dvornec Mavrogheni, şi în grabă văzuiu doao-trei fermanuri înpărăteşti: unul ca să trimitem sumă multă dă zaherea la ambarăle Sacsiei; altul ca să trimitem salahori şi cherestea la Ozù; altul ca să trimitem cară, salahori şi cherestea la Ismail. Cu carele mă încărcasem eu după datoria drăgătoriei a le săvîrşi. Nu după multe zile văzuiu încă un ferman ce ni să trimesese dă la Ismail prin care făcea înpărăţia serascher pă Ali paşa pîste 100 000 dă oaste şi scria ca în vreme ce înpărăţia îl socoteşte ca un dulbun, îi poruncea să privească mişcările vecinilor, şi dăspre o parte să le
25v înştiinţeze înpărăţiei, dăspre // altă parte să facă şi el
228 mişcări neîntrebate. Deci îndată zugrăviiu războiul în inima mea.

Într-această vreme Şahin Gherei ce să odihnea în Rosia să stenohorisise acolo, şi ceruse voe dă la prea puternica înpărăţie, nu ştiu cu ce îndrăsneală şi nădejde, ca să fie priimit în ţările turceşti, şi i să dete, care şi după ce au eşit în Bugeag, au început a zice că iaste ţara lui şi a face şi alte mişcări necuviincioase. Deci trimeţînd înpărăţia, îl sili a trece la Silistra mai în grabu, şi dă acolo îl trimise la ostrovul Rodos, unde pîste puţin îl şi omorî.

Înpărăteasa Rosiei nu ştiu păntru care trebuinţă venise la Crîm, poate ca să vază ţara cea noao ce dobîndise. La această plimbare merse şi imperatorul Iosif. Şi cel mai ciudat lucrul că mersese şi solul Franţiei cel ce era în Ţarigrad la Crîm. Toate aceste pri-
26r cini ciudate turburară // inimile turcilor.
229 Prinţipul Potemchim făcea cereri dă a comerţii şi dă tractaturi noao. Deci turcii începură a face cerere ca să părăsească muscalii Crîmul şi să să dea tătarilor, şi altele. La acestea neputînd solul moschicescu să răspunză, fu arîdicat la Edicule la avgust 5 a acestui văleat. Şi după fetfaoa legii să propovedui războiu asupra muscalilor, şi să porunci paşii dă la Ozù ca să lovească Cîlburunul şi să între în Crîm. Şi într-acea toamnă, dă unsprăzece ori au năvălit. Sovarov ghenăralul însă ce era la Cîlburun, măcar că avea puţină oaste, dar s-a diafendefsit cu multă vitejie ocrotind cetatea şi suferind multe răni pă trupul său.

Prea înnaltul devlet au orînduit serascheri pă la toate serhaturile. Au făcut şi han la Cubanu, care să ia Crîmul.

Înpărăteasa Rosiei au orînduit doao armii, o armie
26v sub comanda feldmareşalului Petru Romanţov // care
230 avea dă a întra în Moldavia şi a coprinde Dunărea; altă armadă suptu oblăduirea feldmareşalului prinţipul Potemchin care era dă a face războae în părţile Oziei şi în părţile Cubanului. Au orînduit şi o armadă pă Marea Neagră.

Eu văzînd că s-au început un războiu ca acesta, şi oblăduitor ţării noastre iaste Mavrogheni, m-am prostit dă drăgătoria ce aveam, păntru ca să nu fiu amestecat în faptele mai sus numitului fiind dă tot netrebnice. Au întrat într-o idee ca să să facă serascher şi aceasta dă a o catorthosi, au găsit mijlocu ca să strîngă oaste turcească cu leafă.

Doao interesuri socotea să aibă dîntr-aceasta: unul cinstea ca să să zică că cu plată dă la dînsul ţine oaste păntru slujba devletului; şi altul ca suptu această
27r numire să prade şi să jefuiască ţara, de vreme ce toată
231 oastea care ţinea cu plată, nu era // dăcît cinci-şase

mii dă oameni. Şi atît la devlet, cît şi aici, arăta că are 20 000 dă oaste. Şi pă această analoghie făcea luările şi jafurile. Doao lucruri rele au pricinuit devletului: unul, că propovăduind în toată ţara turcească că el plăteşte cîte zece lei la un călăreţu pă lună, şi căte şapte la un pedestraş, turcii ce datoria legii şi fetfaoa îi suppunea ca cu cheltuiala lor să meargă la oaste, auzind dă leafa lui Mavrogheni, nu mergea la ordia înpărătească şi la serhaturi, ci alerga aici; aici era numai numele dă oaste multă, iar plata era pă oaste puţină, aceasta ca să nu dea falie, o otcîrmuia cu acestu mijloc: priimea pă cîţi turci venea, şi le orînduia tainuri, căci nu le da cu vre o plată, ci cu jafuri, şi urma aceasta pînă era aproape să să sfîrşească luna, şi atunci pă care vrea să izgonească, îi
27v tăia tainul ca să fugă şi să nu aştepte vremea // lefii;
232 iar altul, că cu numirea lefilor cum că dă la 20 000 dă oaste dîn punga lui, şi cu tainurile ce le hrăpia dă la ţară cu jaf şi nu cu plată, prăpădea memlechetul înpăratului.

În multe rînduri i-am arătat aceste stricăciuni ce le pricinuia, şi la devlet, şi la ţară. Dar ce să zicu, şi cui să zicu? El văzînd că vezirul are rîvnă să arîdice războiu după toată dreptatea, şi nemaisocotind cele ce să cuvenea, şi cele dă care era trebuinţă, şi să afla lipsite, făcea toate mişcările ca să grăbească pornirea războiului. Zaherelile şi cherestelile ce să dedese într-acestu an dîn ţară, care poruncise înpărăţia să le plătească dîn haraciul ţării, el le-au făcut teberu şi au zis că le dăruieşte înpărăţiei, ca cum înpărăţia cînd ar fi vrut să le ia dîn ţară fără plată nu ar fi putut, şi ca cum nu ar fi fost ţara a înpăratului. Dar el arăta că le plăteşte cînd şi dobîndea dîntr-acestea. Însum
28r // l-am văzut să scrie un tacrir la devlet prin care
233 arăta că nemţii nu numai n-au aleanţă cu ruşii, ci zicea că le sînt şi vrăjmaşi. Însuş el mi-a arătat tacrirul acesta cînd îl scria. L-am întrebat. „Şi ce vrăjmăşîe au?" Mi-a răspunsu că nu voescu nemţii să dea titlu dă imperatriţă înpărătesei Rosiei. Auziţi poznă dă răspunsu, cititorilor. Atunci nemaizicîndu-i alt,

i-am spus că „Aleanţa nemţilor cu muscalii o ştie devletul dă la 80, şi dă la tractatul dă 84. Însuşi chesarul prin solul său la Ţarigrad au arătat-o prea înnaltei Porţi aceasta. Estimp au mersu chesarul iarăş la Crîm, şi poţi să mai zici că n-au aleanţă? La acestu tacrir n-are să-ţi facă altu răspunsu prea înnaltul devlet dăcît să-ţi ia capul cu pricinuire că-ţi baţi jocu". „Nu ştii tu, mi-a zis, acesta iaste adevărul." Şi adă-
28v vărat, eu n-am ştiut că dă unde socoteam că voiu
234 vedea răspunsul ce am zisu, // am văzut că-i vine răspunsu cu aferin şi cu slugă credincioasă.

La ghenarie a văleatului 88 au arîdicat nemţii războiu asupra Porţii păntru muscali. Şi ghenăralii dă la hotară au înştiinţat pă paşii după la hotară păntru aceasta. Apoi solul au arătat la Ţarigrad, şi lui Mavrogheni i-a venit carte dă la ghenăralul Sibiiului dă propoveduirea războiului. Dar pînă a nu-i veni această carte îi veni o caimè dă la Melechi paşa ce era Vidinvalesî, prin care îl înştiinţa dă războiul nemţilor.

La fevruarie 2 era cînd m-au chemat pă mine şi mi-au arătat-o, şi mergînd l-am găsit muşcîndu-ş barba. Şi îm zise: „Văzut-ai, nemţii a arîdicat războiu. Bine îm ziceai tu. Şi acum ce să facu? " I-am zis: „Nu te teme, că înpărăţia dă te-ar fi crezut dă atunci te omora, cum ţe-am zisu eu, ci aceasta o ştia şi crezămînt nu ţe-au dat; numai // dă la înnălţimea ta, înpă-
29r răţia nu cere slujbă ca aceasta dă cele gîndite, ci numai
235 slujbă dă cele văzute; părăseşte-te însă dă acestea şi cere la devlet să trimiţă un serascher să păzească ţara dă vrăşmaşi, şi noi să-l hrănim cu zaherele după datorie că aşa să cuvine. Şi înnălţimea ta fi încărcat cu slujbele devletului şi cu trebile ţării. Iar trebile războiului să fie asupra acelui serascher." Nu putea să-mi dea ascultare, căci cu acestu mijloc i să arîdica toată treaba jafurilor dîn mînă. Aşa văzînd şi neputînd să-l mai sufer, şi mai vîrtos temîndu-mă ca să nu-mi arunce şi vro năpaste, precum a aruncat la mulţi nevinovaţi ca să-i jăfuiască, şi la mulţi pă care-i avea pizmă, căci îi surgunea cu cartea lui la cetatea Giurgiului. I-am arătat că eu nu pociu într-aceste vremi ca să şăzu

aici în ţară temîndu-mă dă cele în potrivă, şi am cerut
ca să-mi dea voe să mergu la Ţarigrad cu casa mea,
29v mai // vîrtos că soţia mea era şi ţarigrădeancă. El şi
236 pohtea să lipsescu dă aici, dar nu voia să merg la
Ţarigrad, unde îmi făcu provlimă ca să mă duc pîste
Dunăre la un serhat dăocamdată (aşa îmi zicea) păn-
tru ca să nu ceară şi alţii să meargă la Ţarigrad văzîn-
du-mă pă mine, şi-mi făgădui că dă acolo ori cînd
voiu vrea să-mi trimiţu casa la Ţarigrad, o va trimite
cu cheltuiala lui, şi eu să viu lîngă dînsul. Eu şi ce mă
mulţămiam să lipsescu odată dă a-l mai vedea, şi să
mergu unde mă vor duce, am ales Nicopoia, numai
căci ştiam mintea şi înţelepciunea lui Selim aga Var-
nalî-zadè. Să mai afla trimişi acolo zălog trei boeri;
Iannache dvornecul Moruz, Scarlat logofătul Ghica,
şi Tudorache paharnecul Iuliano. Cu mergerea mea
au mai trimis Mavrogheni şi alţi boeri, pă banul Nico-
lae Brîncoveanul, pă Dumitraşcu dvornecul Racoviţă,
30r pă Manolache dvornecul // Creţulescul, pă Costache
237 Ghica logofătul, pă Dumitrache Fălcoianul clucerul, şi
pă stolnecul Alexandru Farfara.

Doao lucruri cugetase Mavrogheni, păntru trimi-
terea acestor boeri. Unul ca să arate la Poartă cînd
va fi înprilejire dă vreme, că aceşti boeri au avut
corispondenţă cu nemţii şi cu muscalii mai înnainte,
şi păntru ca să nu-i aducă în ţară întru aceste vremi
de aceia i-au trimis zălog acolo; şi altul, ca dă va vrea
să întoarcă în ţară, vreunul dîntre aceştia, să-l în-
toarcă cu multă luare dă bani, precum au şi făcut în
urmă dvornecului Grecean căruia îi trimisese soţia
la Nicopoe, şi păntru ca să o aducă îndărăt după rugă-
ciunea sa, i-au luat ruşfet t[a]l[eri] 10 000. Eu am cerut
în multe rînduri ca să-mi dea voe, să-m trimiţ soţia
la Ţarigrad, precum îmi făgăduise, însă n-a fostu cu
putinţă, socotind că voi merge şi eu înpreună, căci
pă mine singur m-au chemat dă multe ori la Bucu-
reşti, fără dă // a-mi cere bani, fiind că avea ipolipsis
30v la mine. Eu însă dăspre o parte văzînd dragostea întru
238 care mă avea Selim paşa, care fiind om dă fel dîn
Nicopoli, şi aflîndu-să capigibaşă şi aian, şi procopsit

şi înţelept, îi dedese înpărăţia trei tuiuri, aflîndu-ne
noi în Nicopoe, şi-l făcuse muhafîz Nicopoi şi Culii.
Dăspre altă parte neputînd suferi să mai văzu pă
Mavrogheni, n-am vrut să viu, ci am şăzut acolea, dă
la martie pînă la octombrie.

La martie deci, a acestui văleat, după ce arîdica-
seră şi nemţii războiu asupra devletului, au eşit Isuf
paşa cu sangeacul dîn Ţarigrad la Odriiu. Muscalii cu
toate că avea aleanţă cu nemţii, căci nemţii arîdica-
seră şi războiu păntru dînşii, feldmareşalul Romanţov
însă hrănea o mare urîciune asupra nemţilor, încă dîn
ceilaltă răzmiriţă, păntru căci să zicea că-l dăsfăima-
31r seră nemţii atunci. Deci acum mai // mult grija ca să
239 joace pă nemţi, şi să-i aducă în stare dă a pierde răz-
boaele şi a rămînea biruiţi, dăcît să facă înşuşi izbîndă,
şi să fie purtător dă biruinţă asupra turcilor, căci dă
năvălea dîn vreme dă la martie cu ordia şi cu comanda
sa, nu numai toată Dunărea ar fi luat-o în stăpînire-ş,
slobozind foarte puţine tunuri, ci şi păste Dunăre ar
fi trecut cu înlesnire, dă vreme ce turcii nu avea gătire
dă oaste dîn vreme nici dă haznele, căci pă Isuf paşa,
stînjinindu-l înpăratul a nu dăşchide războiul, arătîn-
du-i că nu are haznele, i-a răspunsu că să mulţumeşte
să-i dea acei bani, ce zicea însuşi vezirul că să află
gata, care am auzit că ar fi fostu numai 17 000 dă
pungi, şi s-au făgăduit vezirul că ce va mai trebui va
iconomisi el dă a-i găsi dă aiurea. Aceasta însuşi Hechin
başa al înpăratului mi-au spus-o aflîndu-mă la Rodos,
31v şi acestu Hechin başa după moartea // lui sultan
240 Hamid, făcîndu-se Misir molasî au trecut pă la Rodos.
Şi acolo şezînd trei zile, mi-au spusu aceasta, că au
auzit-o dîn gura înpăratului, cu trei zile pînă a nu muri.
Şi îmi zicea că să tînguia înpăratul înpotriva vezirului
cu aceste vorbe: „Mi-au făgăduit, zicea, că cu 17 000
dă pungi ce să afla atunci în hazneaoa dă cheltuieli
numai, are să facă acestu războiu, şi dă atunci pînă
acum, i-am trimis trei haznele întregi, şi după ce nu
numai n-au făcut biruinţă, au pierdut şi locuri, şi
acum iar îmi cere bani." Şi-mi spunea Hechin başa
că, o săptămînă dă ar fi mai trăit înpăratul Hamid,

ar fi arîdicat viața vezirului. S-au văzut însă pîste puțin după ce s-au arîdicat războiul că și moneda s-au micșorat cu multă pagubă a opștii.

Ordia înpărătească dar sosind la Odriiu, și văzînd
32r/241 că muscalii nici să pomenescu nici // să arată, nici la Hotin, nici la Bender, au lăsatu treaba muscalilor, asupra serascherului dă la Ozu, dă Bender, dă la Hotin, și dă la Ismail. Și ordia cu tot devletul au purces spre Beligrad. Și mergînd pînă la Niș, și văzînd că nu era înlesnire să meargă la Beligrad, dă vreme ce sîrbii îndemnați dă nemți eșîseră dîn hotarăle suppunerii către turci, și era dă la Niș pînă la Beligrad toți arîdicați în picere cu înpotrivire. Cu multă înțelepciune Isuf pașa vezirul au lăsat serascher la Niș pă Feizi Suleiman pașa Rumeli valesî, și au mers cu ordia la Diiu, cu chibzuire ca să aducă războiul în țările vrășmașilor, unde și dă va fi purtător dă biruință, lesne va suppune pă sîrbi. La Diiu sosind dar, aflînd și înlesnirea dă a avea zaherele cu Dunărea, au năvălit pă la Mehedia cu multă ciudirea opștii, păntru că sînt locurile
32v/242 strimte // și primejdioase. Bătu pă nemți la Mehedia și merse vezirul cu oastea pînă la Caransebeș. Nemții și păntru ajutorul rușilor orînduiseră pă prințipul Saxcuburgu cu 30 000 dă oaste ca să să afle lîngă muscali. Dedese și comanda ordiei cei mari asupra mareșalului Lasu. Și la această comandă să afla și imperatorul Iosif. Spre părțile Sclavoniei, să orînduise prințipul Lihtenștain. Însă rămîind nemții bătuți și la Caransebeș, la o batalie la care fiind și înpăratul trăgîndu-să spre Timișvar s-au bolnăvit foarte rău. Această izbîndă a turcilor au pricinuit și multă îndrăzneală oștilor othomănești, și multă înfricoșare oștilor chesaricești, care rămîind biruite și la Beligrad, întrară turcii pă dă toate părțile în banatul Timișvarului, și pricinuiră multă robie și prăpădenie. Deci vezirul să
33r/243 întoarse ca să erneze // la Rusciuc.

Chesarul bolnăvindu-să și rămîind cu olentă pîste un an dă zile și muri. Atunci însă după ce au sosit la Beciu, au orînduit alți comandiri păntru anul viitor,

în părțile Sclavoniei pă mareșalul Laudon, și în părțile Ungariei pă mareșalul Hadic.

Acestea urmîndu-să într-această vară a văleatului 88 în părțile hotarălor nemțești, prințipul Cuburg, socotind că va avea ajutorul rușilor, trimise un ghenăral și călcă Iașii, și luă pă domnul Ipsilant prigionier și toată boerimea moldovenească. Hanul ce să afla în Bugeac și cu oștile turcești merse asupra Iașilor. Deci să traseră nemții dîn Iași iarăș înnapoi. Prea înnaltul devlet făcu domnu Moldovei pă Manuil Vodă încă dă la Sofia mergînd spre Beligrad, care trecînd pă la Nicopoe, și pă la București, au mersu la Iași. După aceasta nemții făcură Hotinul muhaserè multă
33v/244 vreme. // Atunci sosi și oaste dă la Romanțov. Și deteră turcii Hotinul. Și așa lăsîndu-l muscalii în stăpînirea nemților, merseră la Iași, și izgoniră pă domnul și pă hanul dă acolo, carii să traseră în Bugeac și la Galați. Atîta izbîndă au făcut feldmareșalul Romanțov într-acest an. Iar prințipul Potemchin ce avea comanda Crîmului, luînd înștiințare dă acestea, hotărî să facă Ozia muhaserè, pă care în zioa dă Sfete Nicolae o și luă cu iuruș.

Noi ce ne aflam la Nicopoe fără dă protecția lui Selim pașa, căci îl trimisese înpărăția la Bender, într-un serhat lipsiți dă toate cele trebuincioase, și ca cum eram închiși, căci nu eram slobozi să mergem aiurea. Și nu numai nu ne aflam atunci în vreo vină, ci unii dîn noi aveam și merit la devlet, după credința cu care ne-am purtat în cealaltă răzmiriță, mai vîrtos
34r/245 eu că aveam dă atunci fermanuri // și multe buiuruldiuri arătătoare dă aceasta, întru care să coprindea, arătarea credinții și altor boeri. Am trimis un arzohal cu unul dîn boeri la prea înnaltul devlet întru care făceam rugăciune ca să avem voe să mergem în Memalichi Mahrusè, la un locu cum iaste Odriiul, unde să putem a ne înlesni petrecerea vieții. Acestu arzohal după ce l-au luat vezirul, ne-au trimis răspunsu să stăm acolea pînă să va face hotărîre. După ce au sosit la Rusciuc, viind la București, și pîrîndu-ne Mavrogheni cu multe pîri mincinoase, dînd și la haznea o

sumă dă bani, au putut face ca să să trimiță ferman cu un ceauș înpărătescu, și să ia și pă șase dîn noi să-i ducă la Rodos surgun. Și așa lăsîndu-ne familiile la Nicopoe, la sfîrșitul lui noemvrie am purces după poruncă și am mersu la Rodos. Într-acestu fel au curs lucrurile într-această iarnă, pînă la martie a văleatului // 89, cînd bolnăvindu-să înpăratul, în foarte
34v
246
puține zile au trecut în ceialaltă lume înpărățind ani 16 și lăsînd războiul dășchisu.

..... [1]
.....

ÎNPĂRĂȚIA LUI SULTAN SELIMU III
CARE ÎNPĂRĂTEȘTE ȘI ASTĂZI CU MULTĂ ÎNȚELEPCIUNE

SELIMU III
28

La Rodos eram acufundați în multă întristare (și nu păntru noi, căci noi și pă unde am trecut, și acolo am fostu priimiți cu multă peri-
35r
247
piisis și cinste dă toți cei mari, ci păntru fami // liile noastre, ce nu numai era dăpărtate dă noi ci le lăsasem și într-un serhat ca Nicopoli, fără dă nici o protecție omenească) cînd am luat buna vestire că prea puternicul sultan Selim, fiiul înțeleptului Mustafa, chemat fiind dă caimacam după nobetul saltanatului, au trecut în tahtu la martie a leatului 1789 și 1203, care și pă vezirul Isuf pașa pîste puțin scoțîndu-l dîn vezaret, l-a orînduit serascher la Diiu, făcînd vezir pă Hasan Pașa serascherul. Pă Gezaerli Hasan pașa ce 15 ani stătuse căpitan pașa, iarăș îl scoase și-l făcu serascher la Ismail și să urmă războiul într-acestu an. Să arîdicaseră și șfezii cu războiu asupra rușilor, și le pricinuia multă stînjînire dă izbîndă asupra turcilor. Să înpotrivia și leșii cu multe supărări asupra muscalilor. Cu

[1] Loc liber pentru versuri pe care nu le-a mai scris.

toate acestea pînă acum semăna războiul rosescu a
35v
248
fi difensiv. Prințipul Cuburgu // aștepta, ca unit cu rușii să lovească ordia. Mareșalul Romanțov dăsfăimîndu-se dă otcîrmuirea ce făcuse pînă acum, dîn care s-au pricinuit și nemților stricăciune, și rușilor neizbîndă, îi arîdică comanda dîn mînă înpărăteasa, și cu mijlocul disgrațiat să orîndui a ședea la Jîjîia în Moldavia fără treabă. Și să dete și comanda sa tot asupra prințipului Potemchin, care și veni la Iași. Mareșalul Hadic întîmplîndu-i-să moarte, să dete comanda sa mareșalului Laudon, care și fără zăbavă făcînd izbînde asupra turcilor, luă și Beligradul, și Fethislam, și Adacali, aducea izbînde nemții și în Bosna, luînd cetăți. Să loviră și ordiile cele mari, dîn sus dă Măxineni, în Rîmnec, Hasan pașa vezirul, cu anșef ghenăraru rosescu, Sovarov, om viteaz și înțelept, ce avea 7 000 dă muscali, și cu prințipul Cuburg,
36r
249
ce avea // 30 000 dă nemți, și să strică ordia othomănească dosind vezirul pîste Dunăre, la care dosire s-au înnecat și învățatul Mehemed Hairi-efendi, în apa Buzăului.

Mavrogheni în vremea ce aducea turcii izbînde în Bosna, și în Ungaria, aducea și el cu turcii ce avea aici izbîndă pă la hotarăle Transilvaniei, și apoi să întorcea și jăfuia mănăstirile țării, și lua și odoară și sfintele vase dupîn biserici, și rasele călugărilor, și sfărîma zidurile curților, cum au făcut la Cozia, și la Argeș, și scria la devlet că au luat dă la nemți Cozia calesî. Iar într-acestu an, ce s-au înpotrivit norocul biruinței la prea înnaltul devlet, neavînd ce să mai facă și Mavrogheni aici, căci nu avea ce să mai prade, și să mai jăfuiască, nici mai rămăsese boerinaș și mazîlaș, dă a-i da drăgătorie și fără dă voe, și apoi îi jăfuia,
36v
250
și trimitea caftanele pă la județe // și înbrăca fără dă voe pă cine auzea că are bani, făcuse și caimacam la Craiova turcu, și chehaia turcu, și capigilar chehaia turcu, și neavînd ce alt a mai face aici, cu pricină că merge ca să-și facă cercetare ordiilor, umbla prin sate și înbrăca pă țărani cu caftane și apoi îi punea la închisoare ca să-i dea bani, fapte ce nu le-au mai văzut

Ţara Rumînească, necinste care n-au mai văzut-o domnia Ţării Rumîneşti. Spăimîntat după acestea toate, au lăsat trei ichituiulîi cu puţină oaste în Bucureşti, şi el s-au tras la Giurgiuv, dă unde au cugetat un dizeniu ca să facă o trecvă cu prinţipul Potemchin întru care să lege, ca să nu vie muscali şi nemţi în ţară, şi să tragă şi el turcii din ţară pînă să va face pace, nu ştiu dă ar fi putut-o săvîrşi. Trimisul ce au fost încărcat cu această solie ajungînd la Focşani, şi
37r găsind acolo pă prinţipul Cuburg ce // cu toate că fusese
251 biruitor la această campanie, dar nu să îndrăznea să vie la Bucureşti, poate căci nu era încredinţat că va găsi zaherele. Deci trimisul lui Mavrogheni găsi mai cu cale să-l încredinţeze dă toată neîngrijirea, şi dă zaherele, şi să-l aducă la Bucureşti, şi să lase dizeniul lui Mavrogheni nelucrat. Şi aşa să pogorî şi prinţipul Hohenloh la Craiova. Şi stăpîniră Ţara Rumînească nemţii. Prea înnaltul devlet scoţînd pă acestu vezir, făcu pă gezaerlîul Hasan paşa vezir, care şi merse la Şumna.

Prea milostivul înpărat luînd înştiinţare dă starea noastră, şi că ne aflăm la Rodos, şi familiile noastre la Tîrnova, dete poruncă prea înnălţatului Mustaà paşa caimacamul, ca să scrie la ordie la vezirul, să ne facă itlacul negreşit, şi în fermanul itlacului să să coprinză, că după porunca ce s-au trimis prin caima-
37v camul la ordie. Şi aşa ni să făcu // itlacul şi noao, şi
252 boerilor Filipeşti ce era surguniţi la Meteora, cu doi ani mai nainte, păntru alte pricini. La fevruarie a văleatului 1790 ne sosi itlacul la Rodos cu un ici aga al vezirului, dă unde şi purcesem ca să venim la Tîrnova. Ajungînd la Hio, luăm înştiinţare, cum că ar fi murit gezaerlî Hasan paşa vezirul, şi s-ar fi făcut vezir Celebi aga-zadè şerif Hasan paşa, ce să afla la Rahova muhafîz. După ce sosim la Calipoli, ne încredinţăm dă aceasta.

Mavrogheni ce venise pă la Arvanitohori, dă la Şumna, într-acea iarnă, şi mersese la Şiştov, ceru ca să fie orînduit lîngă Isuf paşa serascher la Diiu, şi merse acolo. Hasan paşa gezaerlîul cercase ca să afle un

mijlocu dă a putea încheia o pace, şi cu muscalii, şi cu nemţii. Deci întîmpinînd cereri mari, nu săvîrşi nimic, pînă i să întîmplă şi moarte dă lîngoare. Celebi zadè//
Hasan paşa, după ce sosi, dăspre o parte întări găti-
38r rile războiului, dăspre altă parte prea înnaltul devlet
253 îndemna şi pă craiul prusian, ca să să rîdice asupra nemţilor, după datoria aleanţii ce făcuse cu Poarta.

Chesarul Iosif murise, frate-său Leopold ce era ducă al Toscaniei, să făcuse craiu Ungariei, şi moştenitor Casii dă Austria, nu să făcuse însă imperator. Era şi ungurii nemulţămiţi dă priveleghiile ce le stricase imperatorul Iosif. Să făcuse şi mare epanastasis la Filandra austriacească.

Într-acestu chip curgea lucrurile cînd prinţipul Cuburg, purcegînd dîn Bucureşti cu 30 000 dă oaste, ca să ia cetatea Giurgiului, fu oastea bătută acolo dă 700 dă turci, şi să trase iarăşi la Bucureşti.

Craiul prusian văzînd starea întru care să afla Austria atunci, socoti cu înţelepciune că nu va putea Austria să facă război şi cu Prusia, ci va fi dîn dăs-
38v tul, ca numai să arate // Austrie[i] că iaste aleat, şi
254 mediator păntru turci. Şi Austria îndată va cere pace cu prea înnalta Poartă. Aşadar, făcu craiul prusian această înştiinţare craiului ungurescu Leopold, care şi văzîndu-ş starea întru care să afla atunci, şi trebuinţa ce avea dă craiul prusian, păntru corona imperiului, ce o cerea craiul ungurescu, ceru ca să facă pace cu prea înnaltul dovlet, şi să fie craiul Prusiei, şi craiul Engliterii, şi Olanda, mijlocitori. Şi să orîndui loc, Raişembah, unde să să facă adunarea trimişilor acestor puteri, păntru ca să închiză preliminariul păcii.

Noi venisem dă la Rodos, la Arvanitohori al Tîrnovului, şi ne găsisem familiile în proastă stare, mai vîrtos eu ce dîn patru copii ce lăsasem cu soţia mea domniţa, cînd am mersu la Rodos, am găsit numai unul. După ce am sosit la Arvanitohori, n-au trecut vreme multă,
39r şi au venit un ferman // înpărătescu, ca să mergem la
255 Odriiu cu familiile noastre, să ne odihnim acolo. Deci mergînd şi ajungînd acolo la începutul lui iulie a vălea-

tului 1790, n-am şăzut o săptămînă dăplin, şi mi-au venit o emriname a prea înnaltului vezir Hasan paşa, întru care după ce dăsfăima pă Mavrogheni păntru surgunia noastră, îmi poruncea mie cu multe laude, şi cu că fiind trebuincios, numai decît să mă scol să merg la ordie la Rusciuc, care mehtup să află cu multă cinste supt păstrare, în arhiviile casii mele.

Deci îndată lăsîndu-m soţia şi un copil mai mic ce aveam la Odriiu, luînd pă fii-mieu cel mare, am plecat cu menzil, şi am mersu la Ruşciuc. În ceasul ce am sosit am dăscălicat în ordie la bostangilar odabaşa, care şi îndată dînd veste la luminatul chehaia beiu, chehaia cheatîbi efendi, chemîndu-mă m-au luat şi
39v m-au dus drept la vezirul. După ce m-au priimit // cu
256 milostivire, şi cu cinste, m-au pus dă am şăzut, şi între alte vorbe şi întrebări ce mi-au făcut păntru pricinile războiului, şi ale Ţării Rumâneşti, mi-au poruncit să scriu boerilor dă la Bucureşti, şi să le arăt că va să vie ordia înpărătească la Bucureşti, păntru ca să dea războiu nemţilor, şi că de va fi izbînda a turcilor, precum şi să nădăjduia, şi ar fi fostu, să nu dosească vreunul ci să stea toţi pă locu, şi să aştepte venirea vezirului cu bucurie, căci prea înnaltul devlet are multă milostivire asupra ţării, şi ca de acestea. Şi mă încredinţă şi cu mare jurămîntu pă chitabul Azam, păntru ca să-i încredinţez şi eu cu jurămînt. Eu şi răspunseiu, că în vreme ce ştiu toţi dîn Bucureşti că domnul Mavrogheni să află la Diiu, şi iaste halea domnu, şi fiind izbînda turcească are să vie la Bucureşti, nu iaste cu putinţă să-m dea ascultare mie, şi toţi trebue să dosească. Mă întrebă: „Pînă acolo îl
40r urăscu rumânii?“ // Îi răspunseiu, arătîndu-i şi toate
257 faptele lui, şi-i zisei: „Pă mine vei să mă ei cu înnălţimea ta mergînd la Bucureşti?“ Îmi zise: „Negreşit am să te iau, dă vreme ce am să te trimiţu înnaintea mea la Bucureşti.“ Îi răspunseiu: „Lîngă înnălţimea ta dă mă voiu afla, şi voiu auzi că vine Mavrogheni iarăş în ţară, negreşit voiu dosi unde îmi va da mîna, numai ca să nu-l văzu“.

Îndată trimise şi chemă pă luminatul chehaia beiu Feizulah aga, pă prea slăvitul tefterdar Raic Ali efendi, şi pă prea slăvitul reisul chitabu Biri Abdulah efendi. Sosind aceşti trei miniştri, îi puse vezirul dă şăzură, îm porunci şi mie să şăzu, şi-mi zise ca să spuiu şi înnaintea acestor rigeali, acele ce am spus înnălţimei sale. Şi le mai spuseiu încă o dată. Şi dă locu răspunseră rigealii că aceasta trebue să să scrie la înpăratul, şi-m zise vezirul: „Mergi dă scrie cărţile ce ţe-am zis şi-i încredinţează că nu va mai fi Mavrogheni dom-
40v nu“. Îi răspunseiu că voiu // scrie, numai mă rog ca să
258 vază şi înnălţimea sa acele ce scriu. Şi cerui ca să să facă doao porunci: să vie şi ceilalţi boeri dă la Arvanitohori, şi dă la Odriiu, ca să să afle în slujba înpărăţiei, vrînd cu aceasta ca să sistisescu şi pă boerii ceialalţi. Şi porunci să să facă doao fermanuri şi să meargă devlet-tatar ca să-i aducă.

Într-acea seară mă dete musafir la frate-său Celebi aga, care ducîndu-mă la Ruşciuc în casele sale, îmi făcu ziafet în seara aceia aducînd şi sazuri. A doa zi, mergînd la ordie, arătaiu scrisoarea ce am scris la boeri la Bucureşti, care făcîndu-să tergimè, o trimise la înpărăţie să să vază. Acest fel era scrisoarea . . . [1] //

42r Iar mie îmi orîndui treaba Ţării Rumâneşti, ca să
261 să caute dă mine toată, şi atît robii dîn Ţara Rumânească, veri nemţi, veri rumâni cîţi vor veni la închisoarea muhzur-agîi, să aibu datorie să-i cercetez eu, şi să le facu tacrirurile, să le ducu la vezirul, şi muhzur aga să-m dea ascultare păntru dînşii ori ce-i voiu zice. Îmi orîndui şi un harbagiu înpărătescu, ca să fie nelipsit dă lîngă mine. Şi îm porunci ca şi eu să fiu nelipsit dă la corturile vezirului, unde dîntr-acea zi am fost nelipsit dîn slujba înpărătească, făcînd şi dragomanlîc în divan în toată curgerea dă vreme ce am fost la ordie într-această campanie.

La avgust în una au trecut ordia înpărătească la Giurgiu, cu care înpreună trecînd şi eu m-am aflat

[1] Urmează loc liber pentru scrisoare pe f. $\frac{40v}{258}$ şi f. 41 r, şi v, paginile 259 şi 260.

nelipsit pînă s-au întors înnapoi. Scrisorile mele ce am scris în județele Țării Rumânești au fost dîn destule, la înduplecarea și credința ce au firește rumânii
42v / 262 către prea puternica Poartă, ca să pornească // pă lăcuitorii a tuturor județelor după marginea Dunării, să care zaherea și să vînză la serhaturile turcești, și să o vînză la turci aflîndu-să nemții în București. În hasul Giurgiului o mie și șapte sute dă familii veniseră cu carăle lor dîn Ilhov, dîn Vlașca, și dîn Teleorman, și hălăduia supt ocrotirea mea în has, ca să să afle în slujba înpărătească, și pă unde lăcuia în has le făcusem sate și orînduisem cîte un harbagiu înpărătescu prin toate satele ca să nu-i supere cinevaș. Și pă toată zioa aducea în ordie cîte o mie dă cară și mai mult dă vindea cum vrea, feluri dă lucruri, fîn, lemne, zaherele dă tot felul. Și făcea alișveriș cu îndăstulare. Într-acest fel s-au urmat pînă s-au întors ordia înnapoi. Și prea înnalți stăpîni cu multă bucurie să veselea dă credința și sadacatul rumânilor, și nu s-au bîntuit nici măcar cu un paiu.

În toată această curgere dă vreme, judecățile și
43r / 263 pricinile lor să căuta dă mine // și dă cîte ori venea la cortul mieu cu pocloane, îi luam însumi eu pă ei cu acele pocloane și-i duceam pă la rigeali cu pocloane, pă unii la chehaia beiu, pă alții la reiz efendi, pă alții la tefterdar, pă alții la ceauș basa, și arătam că într-adins au adus pocloanele pentru dînșii și le priimea cu libov stăpînii și le dăruia galbeni dîn destui. Într-acest chip am otcîrmuit trebile țării cu multă plăcere a stăpînilor pînă cînd s-au făcut armistriția cu nemții.

La avgust 2 s-au făcut mare sfat la iatacul prea înnaltului vezir, la care sfat am fost chemat și eu. Și șăzînd au început vezirul să arate că le-au sosit hatișerif, ca să meargă să lovească pă nemți, cu un ceas mai nainte, dă vreme ce și craiul Prusiei ce era aleat al Porții, scria în hatișerif că au purces dă la Berlin, și au întrat în Boemia. Însuși vezirul era hotărît să vie cu oastea la București, și au cerut dă la mine
43v / 264 ca să dau în scris pă unde iaste // mai cu cale să meargă oastea la București, și cu ce mijloc.

Înpăratul Iosif murise, eparhiile belghige ale nemților arîdicase cap cu epanastasis cu doi ani mai nainte, toate țările ce sînt suppuse la Casa Austriei nu era mulțămite dă otcîrmuirea ce făcuse înpăratul Iosif. Clironom rămăsese Leopold, care nici cu corona ungurească nu să încununase, unde rămîne că avea să să încoroneze și imperator romanilor, și această încoronare urma să să facă prin alegerea electorilor, dîn carii era și craiul Prusiei unul.

Deci am arătat vezirului că nemții nu sînt în stare ca să facă războiu și cu craiul Prusiei, ci eu sînt încredințat în chibzuirile mele că la cea dîntîiu provlimă ce vor face prusienii către nemți, iaste trebuință nemții să ceară pacea cu noi, și eu crez că vor să-i pue și
44r / 265 mediatori pă prusieni, și sînt // fără dă îndoială că peste puțină vreme vom avea și soli dă la Prusia aici. Atunci însă dă să cuvine ca prea înnalta Poartă să dea pacea nemților sau nu, rămîne la înțelepciunea sfatului și la voința prea puternicului înpărat. Multe și altele după trebuință și după datorie-m am grăit, care și nu să cuvine a întra în condeiu dă istorie. Deci s-au săvîrșit sfatul hotărîndu-să ca la trei ale lunii să purceză ordia enicerilor la Daia, și la opt să purcedem noi cu vezirul. Și au și purces ordia enicerilor la Daia.

La 6 ale lui avgust aflîndu-mă la Rușciuc m-am sculat dă dimineață să merg la Giurgiu și trecînd Dunărea și vrînd să es din caic în malul Dunării la cortul lui hagi Eieni aga capigi basa, unde a pururea eșam, am văzut dodată supt cort evropei, muhurdarul lui reiz efendi Osman efendi, și caraculacul lui chehaia beiu.
44v / 266 Îmi ziseră că sînt prusieni și să merg // să mă întîlnescu cu dînșii. Unde și mergînd mă întîlniiu cu conte Lisi. Acesta dă felul lui era dă la Chefalinia, om foarte bun, vorbea și talienește și grecește, și avînd mare sevdà ca să vorbească grecește, au început să-m vorbească grecește. Eu și temîndu-mă ca să nu înțeleagă turcii ce era acolea, căci nu să cuvenea, am urmat a-i grăi talienește, și la cea dîntîiu întrebare îmi spuse toată pricina venirii sale, și cum că iaste sol și mijlocitor dă pace. El venise pă Dunăre dă la Diiu și pricina venirii

nu o știa vezirul, măcar că o proorocisem eu. Îi ziseiu solului ca să nu mai spuie nimănui pentru ce au venit, pînă să va întîlni cu vezirul, și eu încălecaiu și merseiu drept la vezirul, și-i spuseiu pricina, grăind și altele. Peste doao ceasuri fuse solul adus în ordie la dăosibite corturi pînă i se tîlmăciră cărțile, și la opt ceasuri fuse
45r adus dă ceauș baș̦a înnaintea // vezirului după obiceiu.
267 Și după ce i să citiră cărțile, îl înbrăcară cu blană dă samur și pă secretar cu blană dă cacum, și pă stafier cu caftan, și să trimiseră iarăș la corturile sale în ordie, și îndată să purceseră cifte-tatari la Țarigrad cu înștiințare la înpărăție. Prea puternica înpărăție s-au turburat foarte asupra vezirului, pentru ce să priimească mijlocirea dă pace, arătînd că craiul Prusiei după datoria aleanții să cuvenea să dea războiu nemților, ca și nemții sau să ceară și pacea noastră dă la ruși cu interesurile Porții, sau să să facă aleați cu noi și să aridice războiu asupra muscalilor. Și în adevăr acesta [era] interesul prea înnaltei Porți.

Deci cu toate că mulți în taină arăta vezirului, și la rigealii cei mai aleși că nu să cuvine să dea pacea nemților, însă într-un zadar le-au fost osteneala, căci chehaia beiu și tefterdar-efendi socotea că daca vor
45v încheia pacea cu nemții, // pă moscali îi vor prăpădi cu
268 multă înlesnire, și să afla în idee cum că după ce vor încheia armistriția cu nemții, nemții le pot da voe să treacă oștile turcești pîn Țara Rumânească, să treacă în Moldova, să meargă asupra moscalilor. Eu cu adăvărat știu un obraz, care înnaintea vezirului au zis lui chehaia beiu, și tefterdarului: „În ceialaltă răzmiriță n-ați avut războiu numai cu moscalii, și ce izbîndă ați făcut? Moscalii vă făcuse muhaserè la Șumna, și puțin au fost să vă ia și sangeacul daca ar fi vrut; și ce vă face să credeți acum că puteți să-i biruiți? Nu care cumva oastea care n-o avem?“ Dă vreme ce atunci la ordie nu era mai mult decît 53 000 dă oaste, cu toate acestea n-au folosit nimic. Peste doao zile s-au făcut mare sfat, și ogeaclîi și hogeagheani. La acestu sfat
46r eu n-am fost. Știu însă că chehaia beiu și tefterdarul
269 și dînpreună și vezirul, au călcat picior, pînă încît // au

trimis și făgăduială înpăratului, că dă vor încheia pace cu nemții, ei iau asupra lor ca să biruiască pă moscali. Și așa în 30 dă zile reiz Abdulah efendi au încheiat armistriția cu conte Lisi în Rusciuc.

După ce s-au încheiat armistriția au cerut vezirul ca să treacă cu oștile pîn Țara Rumânească la Focșani, și n-au priimit nemții, ci trecînd la Rușciuc ordia, s-au răspîndit toată oastea.

Într-această vreme domnul Mavrogheni au purces dă la Diiu ca să vie la ordie, avînd cu dînsul vreo șapteoptu mii dă oaste, și vreo 20 dă tunuri. Și fiindcă rumânii printr-un mahzar arătaseră toate faptele sale la vezirul, și vezirul la înpăratul, au venit hatișerif și au trimis vezirul pă un Sultan, și pă frate-său care era capigi bașă și mirahor-paiasî, și întîlnindu-l pă cale viind, într-un sat ce să numește Bela, i-au tăiat capul
46v și l-au adus la ordie. Și chemîndu-mă vezirul pă mine //
270 m-au trimis la Leilec-ceadîr, cu caftangiul măriei sale să-i văz capul, și întorcîndu-mă mi-au poruncit să scriu la București boerilor o carte ca dîn porunca înnălțimei sale, și să le arăt, că dreptatea prea puternicului înpărat aflînd dă faptele lui Mavrogheni ce au făcut în Țara Rumânească i-au făcut răsplătirea. Și după poruncă îndată i-am înștiințat, și s-au bucurat cu toții.

N-au trecut zile multe, și să găti ordia ca să purceagă la Silistra, să meargă asupra moscalilor. Eu și socotindu-mă că în Moldova nu am nici o treabă, și neavînd acolo, nu urmează ca să mă duc nici cu ordia, am cugetat ca să ernez la Odriiu, și să triimeț să aduc și pă soția mea domnița dă la Țarigrad, căci o trimisesem la mumă-sa s-o vază. M-am dus și m-am rugat dă vezirul ca să-mi dea voe să merg la Odriiu. Și mi-au dat voe dîndu-mi și ferman înpărătescu, și doao emri-
47r namele sistatica cu // multe laude. Carele și acestea
271 să află păzite în scrisorile casii mele cu multă evlavie. Și așa purcegînd cu ceauș înpărătescu am mers la Odriiu, și dă acolo am trimis și am adus soția. Și am ernat cu multă cinste, căci eram iubit foarte și dă mola efendi, și dă bostangii baș, dă enicer-agasî, și dă însuși caimacam pașa, Izet Mehemed pașa, ce venise la Odriiu și

cu care cinam în cele mai multe seri, și am petrecut cu multă odihnă și cinste pînă la fevr.[uarie].

Prea înnaltul vezir plecînd cu ordia dă la Ruşciuc au mers la Silistra, și dă acolo făcea gătiri ca să meargă asupra moscalilor, cînd moscalii năvălind fără dă prelungire au luat Ismailul, și Chilia, și Achermanul, cum și ... [1]

Deci prea puternica înpărăție au trimis dă au luat capul vezirului, făcînd surgun și pă chehaia beiu, și pă tefterdar, și au făcut vezir iarăș pă prea înnaltul Isuf
47v pașa. Chehaia beiu să afla // atunci, fiiul prea înnaltului
272 Cheamil Ahmed pașa, Hacî Mehemed beiu.

La febr[uarie] era cînd mi-au venit prea slăvită poruncă a luminatului chehaia beiu la Odriiu, ca să mă scol și să merg la Șumna, scriind și către aianul Odriiului Mehemed efendi, să-mi dea tot felul dă ajutor la purcedere. Deci gătindu-mă fără zăbavă am mers la Șumna.

Într-această vreme să urma la Șiștov congresul nemaților. Dîn partea noastră era orînduiți murahași preslăvitul reiz efendi Biri Abdulah, și prea învățatul Mechè molasîn și Ordu cadîsî, Ismet beiu efendi, și slăvitul Oruznamegi efendi Duri Mehemet, aflîndu-să tergiman Alexandru Moruz, ce în urmă s-au făcut și domn. Dîn partea nemților era murahas baron Herbert, și conte Esterhazil. Era și trei soli, al Engliterii, al Olandei, și conte Luchezini al Prusienilor. Și cu
48r toate că să începuse congresul de la noemv[rie] // și
273 preliminarele păcii era hotărîte, văzîndu-să însă biruințele moscalilor, nemții după datorie prelungea pacea, potrivind vremea dă a o săvîrși sau dăodată cu moscalii sau oareșce mai nainte.

Eu după poruncă m-am dus la Șumna și înfățîșîndu-mă după datorie la chehaia beiu întîiu, am fost priimit cu cinste orînduindu-mi și conac aproape lîngă pașa capisî și tainuri. Vechil dă tergiman să afla beizade Iordache Moruz. După puține zile mi-au dat audiență prea înnaltul vezir Isuf pașa cu multă cinste,

[1] Loc alb în manuscris.

m-au șăzut lîngă înnălțimea sa și m-au ținut mai mult dăcît trei ceasuri.

Prea înnaltul devlet adusese cu multe înduplecări și pă un Mahmut pașa dă la Scodra (om viteaz, și ce făcuse mai nainte și ribelione) cu 30 000 dă oaste a lui. Era chemat pentru ca să meargă asupra moscalilor.
48v Nu să încredea însă ca să treacă Dunărea // dă la Vidin
274 mai jos, căci să temea. Prea înnaltul vezir Isuf pașa, doao lucruri mi-au cerut, care sînt acestea: să fac în Țara Rumânească pă taină cinci poduri, pă Jîiu, pă Olt, pă Argeș, pă Ialomiță, și pă Buzău, care poduri să le pociu întinde peste aceste ape în vremea ce va fi să treacă Mahmut pașa dă la Diiu, să meargă la Focșani; să gătesc și pă alocurea trei-patru mii dă chile dă zaherea, ca să să afle dă va avea trebuință Mahmut pașa. Al doilea mi-au zis că dă vreme ce au hotărîre ca să treacă ordia pă la Silistra, și avea gînd să întinză pod la Silistra, în Țara Rumânească, să dau ajutor la niscareva cherestea ce va fi trebuincioasă.

Am arătat înnălțimii sale cum că dă voiu merge dă față în Țara Rumânească pentru ca să le fac acestea, nemții pentru prieteșugul ce au cu moscalii, nu numai
49r că // nu-mi vor da voe ca să fac acestea, ci încă poate să
275 să facă pricină să surdisească săvîrșirea păcii cu noi, pentru ca să nu pricinuiască vreun rău moscalilor, căci dă s-au și înprietenit cu noi, nu s-au învrăjbit cu moscalii. Dă voiu merge pă taină în Țara Rumânească, adecă tiptil ca cum aș merge pentru altă trebuință a mea, podurile cîte cinci și zahereaoa pentru Mahmut pașa le pociu găti pă taină, însă Mahmut pașii voe dă a trece dă la Diiu nicidăcum nu-i vor da nemții, pînă să va face pacea lor, dă vreme ce acestea trebuia să fie întocmite în capetele armistriții.

I-am arătat că și pod peste Dunăre la Silistra nu pot nemții să-i dea voe să facă, și încă i-am zis mai mult că i-aș găsi mijloc să facă podul, căci ostroavele țării nu le puseseră nemții în mutarechè, și nu ziseseră în capetele mutarechelii, Țara Rumânească toată sau cu
49v ostroavele ei pînă în matca // Dunării, să să afle supt
276 stăpînirea nemților, pînă să va face pace, ci ziseră

numai, Țara Rumânească, ce am luat în stăpînirea noastră, să să afle supt stăpînirea nemților. Dar ostrovul ce iaste în dreptul Silistrei, nu să unește cu pămîntul țării, căci îl dăsparte Borcea.

Au beendisit vezirul arătările mele, și au rămas să le vază dă vor eși așa, cu toate că începuse a le cam pricepe. Pă lîngă acestea, făcîndu-mi întrebare și dă domnul țării și dă domnie, mi-au zis să mă gătesc să viu în Țara Rumînească teptil, și cu înțelepciunea, ce va fi prin putință să-i slujescu. Mi-au dat o carte către murahașii dă la Șiștov, ca să-m ia voe dă la baron Herbert ca să viu în Țara Rumânească să-m caut socotelile casii, și să-mi iau și pă noră-mea dă aici ce era logodită cu fii-mieu și-i murise părinții. Deci am trimis un ceauș înpărătescu cu ferman ca să arîdice pă domnița dă la Odriiu, să o aducă la Arvanitohori, precum am
50r / 277 și adus-o cu mare cinste, și eu am // mers la Șiștov, și prin mijlocul solilor noștri luînd carte dă la baron Herbert, către conte Mitrofschi, ce era comandir în București, am venit la București, unde doao poduri al Oltului și al Jîiului le-am tăiat cu înlesnire, prin mijlocul răposatului mitropolitului Cozmei, și prin mijloc dă preoți zicînd că taie cherestea pentru ca să facă mori, și am și dat bani pă dînsele. Podul Argeșului și al Ialomiții n-au fost trebuință să le fac, căci să afla și multe poduri și în dombazuri. Podul dă la Buzău l-am făcut cu mijlocul episcopului Dositheu.

Am arvunit și o sumă dă zaherea prin mijloc dă oameni credincioși, și acestea toate le-am gătit cu mijloc dă nu m-au înțeles nimeni. Am trimis și pă noră-mea la Arvanitohori, scriind domniții să o cunune cu fii-mieu, și eu mai șezînd vro cîteva zile în București am trecut la Șiștov, unde .....[1]

[2] Această frază neterminată marchează sfîrșitul manuscrisului.

POEZII

1

STIHURI ZECE DE CÎTE DOAOSPREZECE
SLOMNIRI ALE PECETII PREA LUMINATULUI DOMN

*A*ceste doao seamne ce-n peceat-am pus,
*L*uminat domnului nostru i s-au adus.
*E*șiți muze, cîntînd, întîmpinați-l,
*C*u flori de crin frumos încununați-l.
*S*lăvească-se și-n mulți să se vestească
*A*lexandr-iros în Țara Rumânească,
*N*oroade, mîini, ochi să rîdicați,
*D*e la ceriu fericire să-i rugați,
*R*aze de aur anii să-i înmulțească
*U*meri protivnici să se zdrobească.

2

CEA DINTÎI MOLIFTĂ DĂ RUGĂCIUNE CĂTRE
SFÎNTA FECIORĂ

Oh, puternică stăpînă,
La acest ceas amărît

Dă-mi spre ajutor o mînă
Cînd să pier sînt hotărît.

Datoria mă-nplîntează
A mă arăta-ndrăzneț,

Nu trufia, să mă vază
Lumea doar că sînt măreț.

Și, dă nu mi să cuvine
Pentru mine ajutor,

Fie voia la tine
Cînd vei vrea, pohtesc să mor!

Numai fii-mi milostivă
D-a muri ca un creștin,

Apără-mi cele-npotrivă,
Că sînt dă păcate plin.

Dar ajută o lehuză,
Că tu bine ai voit

La acesta-a fi supusă
Și eu m-am îndatorit,

Din porunca ta cea mare
A-i da acum ajutor

Și-ntr-aceast-amară stare
Să m-arăt ocrotitor.

Vezi trei prunci fără dă vină,
Ce din mila ta trăiesc

Neștiind nimica, suspină
C-acum să primejduiesc.

Dă ochi cu milostivire
La părinte amărît,

Ce tu a grîjî prin fire
Dă ei m-ai orînduit.

D-o năprasnică urgie
Că să află ocoliți;

Cine să-mi ajute mie
Și să-i ție ocrotiți?

La puterea ta cea mare
Caz, alerg și năvălesc

Și crez să găsesc scăpare,
După cum nădăjduiesc.

Vezi fecioarăle, Fecioară,
Ce le sînt eu hrănitor,

Să primejduiesc să moară
Și cer al tău ajutor,

Slugi și slujnice, dă tine
Ce d-a să chivernisi

Sînt orînduiți la mine
Buna stare d-a-și găsi.

Ce sînt vinovați să piară
Cu acest mijloc amar?

Toți cad, mila ta să ceară;
Scapă-i dă acest pahar!

Astă datorie mare
Mă făcu ca să-ndrăznesc

Au să fac și lor scăpare,
Au să mă primejduiesc.

Ci, dar, cu nădejde mare
Eu la tine năvălesc

Ajutorul tău cel tare
Rugîndu-mă să-l găsesc.

Deci urechea ta, stăpînă,
Pleac-o d-a mă auzi

Și puternica ta mînă
'Ntind-o spre a ne păzi.

N-am la cine da năvală
Într-acest ceas osîndit,

Pe tine te am pohfală
Nu mă lăsa obidit!

3

A DOAO MOLIFTĂ DE RUGĂCIUNE LA SFÎNTA FECIAORĂ

Stăpînă, iar la tine
S-alerg mi să cuvine
Și iar să năvălesc.

Dă am multe păcate,
Mintea nu mi s-abate
Și iar nădăjduiesc.

Tu singură scăpare
Ești, și nădejde mare
Acelor păcătoși.

La tine cine-aleargă
'N zadar n-are să meargă;
Să fac toți sănătoși.

Dă daruri ești fîntînă,
Slăvita mea stăpînă,
Și izvorăști la toți.

Cîți sînt la neputință
Verice au trebuință,
C-atîta vei, cît poți.

Și poți, cît poate-o mumă
Să aflu daruri — sumă —
Dă la un fiu iubit,

Și fiu așa puternic,
Un dumnezeu cel veșnic
C-acest fel te-au slăvit.

Și eu ce crez la tine
Să aflu verice bine,
În starea ce-am sosit,

La cin-să dau năvală,
Încît să am pohfală
Că n-oi fi părăsit?

Nădejdea mea, știi bine
Amarul ce-i la mine:
Nu mă lăsa să pier!

Cu lacrămi mă rog ție,
Ajută-mi astăzi mie,
Căci mila ta o cer.

4

A TREIA MOLIFTĂ DĂ MULȚĂMITA

Nu sînt vrednic s-aduc ție
Mulțămită pă deplin,

Nu că n-aș găsi cuvinte,
Ci sînt dă păcate plin.

La atîtea daruri multe
Ce pururea-mi hărăzești

Trei cuvinte-ar fi destule,
Dar cu fapte creștinești.

Dă acestea sînt departe
Ce-ndrăzneală am să fac?

Ce dar cu rușîne multă
Ca un păcătos eu tac.

Ș-atuncea iar nu să cade,
C-apoi n-am să mai îndrăznesc,

Să cer ajutor și milă
Cînd ajung să pătimesc.

Ci la tine iar, stăpînă,
Caz, mă rog și năvălesc:

Fă-mă vrednic în tot ceasul
Ca să poci să-ți mulțămesc

Curățâ-mă dă păcate
Cîte pîn-acum făcui,

Luminează-mi proasta minte,
La lege să mă supui.

Dă-mi putere, dă-mi izbîndă ca să poci să biruiesc
Înpotrivnica armadă dă patimi, ce mă trudesc.
Înarmează-mă, stăpînă, cu armă d-a birui,
Care iaste sfînta cruce și-n ea poci nădăjdui.
Fă-mă însă tu, stăpînă, vrednic dă a o purta
Ș-apoi cu a ei tărie viteaz a mă arăta

Și, biruitor dă patimi, dă păcate curățit,
Vrednic că cu trei cuvinte să mă arăt mulțămit.
La atîtea daruri multe ce pururea-mi hărăzești
Și nu mă lași niciodată, nici nu vrei să mă mîhnești.
Ș-așa după cuviință să caz și să-ți mulțămesc
Și nădăjduiesc la tine, pururea să te slăvesc.

5

STIHURI LA CEȘMEAOA DĂ LA COTRĂCENI

Veniți, acei însetoșați și beați cu îndăstulare
Apa ce prințipii Moruzi vă dau cu libov mare.
Ca să auză oarecînd: M-ați adăpat pă mine,
Zicîndu-le și lor Hristos: luați cerescul bine.
Tot într-o vîrstă amîndoi, unchi și nepot dîn fire,
Și fii ai *Evangheliei* fără tăgăduire,
Panaiotache odrăslit dîn Constandin ce fuse
Stăpînitor Moldaviei cu laude nespuse;
Iar Constandin, dîn cel ce-acum domnește-aici cu pace,
Alexandru, și numele nemuritor își face.

1795, iulie.

6

STIHURI LA CEȘMEAOA CEA DÎN DRUM

Porunca legii împlinind ș-a firii trebuință,
Domnul Alexandru Moruz, prin rîvnă și silință,
Adap-acum pă cei setoși cu multă-ndăstulare
Și priimește de la toți o pomenire mare.

7

STIHURI LA CEȘMEAOA DÎN OBOR

Veniți, faceți vînzările, nu mai grijiți dă apă,
Domnul Alexandru Moruz acum pă toți v-adapă,
Și, chipzuind ce sufereați, cînd n-aveați adăpare
Cît să cuvine mulțămiți l-atîta milă mare.

1796, iulie 4.

8

Amărîtă turturea
Cînd rămîne singurea,
Căci soția și-a răpus,
Jalea ei nu e de spus.

Cît trăiește tot jălește,
Și nu se mai însoțește!
Trece prin flori, prin livede,
Nu să uită, nici nu vede.

Trece prin pădurea verde
Și să duce de se perde.
Zboară pînă de tot cade,
Dar pre lemn verde nu șade.

Și cînd șade cîteodată,
Tot pre ramura uscată.
Umblă prin dumbrav-adîncă,
Nici nu bea, nici nu mănîncă.

Unde vede apă rece,
Ea o turbură și trece;

Unde e apa mai rea,
O mai turbură și bea.

Unde vede vînătorul
Acolo o duce dorul
Ca s-o vază, s-o lovească,
Să nu se mai pedepsească

*

Cînd o biată păsărică
Atît inima își strică,
Încît dorește să moară
Pentru a sa soțioară,

Dar eu om de naltă fire,
Decît ea mai cu simțire,
Cum poate să-mi fie bine?!
Oh! amar și vai de mine!

9

Spune, inimioară, spune!
Ce durere te răpune?
Arată ce te muncește,
Ce boală te chinuiește?

Fă-o cunoscută mie,
Ca să-ți caut dohtorie!
Te rog fă-mă a pricepe
Boala din ce ți s-începe?

Arată, spune, n-ascunde,
Dă-mi un cuvînt și-mi răspunde.
Spune, inimioară, spune!
Ce durere te răpune?

10

Tu ești puișor canar!
Nu te hrănești cu zahar,
Nici măcar cu cînepioară,
Ci hrăpești o inimioară
Ce-ai făcut-o jertfă ție!
Ce-ai cu ea de gînd nu [1] știe!!

11

Într-un copaci, zarifior,
Un șoim prins în lățișor [2]
Strigă [3] amar [4] ciripind,
Norocul său [5] blestămînd:
— „Multe păsări am vînat,
Și-mi zicea șoim minunat;
Iar aici laț fiind întins,
Cum am dat, pe loc [6] m-am prins!
De inimă, nu [7] de cap!
N-am [8] nădejde să mai [9] scap."

12

Într-o grădină,
Lîng-o tulpină,
Zării o floare ca o lumină.

[1] Cuvînt lipsă în Ms. 332, întregit după Ms. 421.
[2] În Ms. 332: *S-au prins un șoim în lățișor.*
[3] În Ms. 332: *Și strigă.*
[4] În Ms. 332: *cu amar.*
[5] În Ms. 332: *lui.*
[6] În Ms. 332: *de loc.*
[7] În Ms. 332: *iar nu.*
[8] În Ms. 332: *Și nu e.*
[9] În Ms. 332: lipsește cuvîntul *mai.*

S-o tai, să strică!
S-o las mi-e frică
Că vine altul și mi-o rădică.

13

*Z*ilele ce oi fi viu
vrednic aș vrea ca să fiu,
*O*ftînd, ca să te slăvesc,
dar cum poci să îndrăznesc?
*I*scusit aș trebui
să fiu, să poci zugrăvi
*C*hipul tău care dă rază
soarelui, și-l luminează.
*O*i putea oare vrodată,
păn'nu merg pe lume-ailaltă,
*M*ăcar pe scurt să-ți vorbesc,
să vezi cum mă chinuiesc?
*O*ftările-mi sărcinează
pieptul, viața îmi scurtează,
*R*ăpaus, viață-oi avea
numai Stixul [1] cînd o vrea.

14

Urmașilor mei Văcărești!
Las voă moștenire:
Creșterea limbei românești
Ș-a patriei cinstire.

[1] În textul de bază: *stihul*; poezia fiind scrisă cu un alfabet de tranziție — *x* desemnînd atît pe *h* (în alfabetul cirilic) cît și pe *x* (în alfabetul latin) — optăm pentru lecțiunea *Stixul* nu *stihul*.

ALECU VĂCĂRESCU

[PREFAȚĂ]

Întru această condicuță să trecură vreo cîteva stihuri grecești și rumînești, făcute de însumi, dar nu toate cîte le-am făcut în toată viața mea, căci acelea toate avîndu-le într-altă carte trecute, le-am și pierdut cu totul, și măcar că unile le și țiu minte, dar nu vruseiu să mai muncescu să le mai scriu o dată, nădăjduind că cel ce-mi va fi furat condicuța va avea atîta ominie [1] să le arate în lume și nu supt numirea altui poetic. De aceea aici să însemnară numai aste alcătuite de la luna lui aprilie a veleatului 1795 și pînă astăzi și cîte și de acum înainte ceasurile și întîmplările, atît ai tinereții cît și ai norocirii mă vor mai povățui a mai face.

Către aceasta rogu și pă tot cititorul ca de va întîmpina vreo noimă ori neplăcută sau nepotrivită atît la ideea sa cît și la a obștii, să nu mă criticarisească îndată, ci să socotească că ori vreun interes ori vreo idee dă ale meale [2], care nu sînt dator să i le tălmîcescu [3], mă vor fi silind a scrie într-acestași chipu, și judecînd că eu n-am fost stihurgos pentru gustul lumii, decăt pentru trebuințele mele, nădăjduiesc că din suflet mă va ierta.

1796, dechemvrie, 4

Clucer AL[ECU] V[ĂCĂRESCU]

[1] În Ms. 287: *omenie.*
[2] În ms. 287: *mele.*
[3] În ms. 287: *tălmăcescu.*

[PREFAȚĂ]

Frumusețea, duhul și sentimentul împreună și cu celelalte daruri, ce fără lipsă le ai, întocmai o desăvîrșită zidire și vrednică celuia ce te-au zidit te arată. Deci și eu astufeliu văzîndu-te și cunoscîndu-te, nu cu părerea, ci chiar după întregimea dovezilor ce în toate zilele îmi faci, îndrăzniiu să cuget să fac o după cuviință închinăciune, și neputînd din însumi să o fac, neavînd duh născocitor, aflîndu-să cu totul neputincios de a face deopotrivă fapta cu obrazul căruia să cuvine închinăciunea, alergaiu la duhul cel cu noian al răposatului fratelui mieu și găsiiu cu ce să-mi răsplătesc rîvna întocma, judecînd vrednice aceste osteneli ale sale mai multu de darurile ce firea ție-au dăruit ție decăt de obrazul ale căruia scîntei îi aprindea cu văpăi iuți inima însuflețindu-o la această pornire, și ți le închinu rugăndu-mă să cați, cetindu-le, să vezi pînă în ce treaptă să suie și focul celuia ce scînteiele tale îi fac o mare și iute văpaie, aprinzîndu-l cu totul, și sînt prea încredințat că m-ăi crede, pentru că-ți spuiu drept și că pentru amîndoauă asemenea este adevărul.

Duhul și născocirea acelui iubit frate nu mi-au rămas de moștenire mie dar norocirea cugetîndu-mi fericirea, mi-au dăruit buni prieteni, făcînd printr-înșii să aibu ca de o moștenire aceste fragmenturi, și să mă pociu sluji cu dînsele cănd voiu găsi astfel de vrednicu obrazu. Și sînt încredințat că să fi fost în ființă acum acel iubit frate, și de o alegere și de o îndrăzneală cu cuvînt

ca aceasta m-ar fi lăudat, mărturisinc chiar că pentru una mă iartă și la ceilaltă că mai umilit este; pociu cu tot dreptul să mă fălesc la atăta norocire pentru multe alte cuvinte și pentru că și acrostihidile dinlăuntru sînt făcute iarăși pă numele tău. Judică dar însuți și vezi de mi să cuvine această fală sau ba și crezu că tot într-o glăsuire vei fi cu

credinciosul robul tău,
NICOLACHE [VĂCĂRESCU].

1

*L*a doi ochi ce sînt din fire
Plini de nur și dă simțire
*U*rmează ca să să-nchine
vrînd și nevrînd fieșcine.
*C*ăci într-o căutătură
viață dau și viață fură.
*S*înt dăprinși tot a supune
ș-a robi fără minune.
*A*cești ochi plini de putere,
căutînd cu mîngîiere
N-au zăbovit să găsească
lesnire să mă robească;
*D*ar și eu fără sfială
le didei făgăduială
*R*ob să le fiu în vecie
cu mare statornicie;
*A*cest dulce de rob nume
să-l port și în ceea lume.

2

A-ți fi rob îm este fală,
rău te afli la-ndoială.
*L*a ochii ce au din fire,

osebit nur și simțire,
*E*ste către toți o lege
bucuroși robi să să lege.
*C*u cît mai ales la mine
unu, ce moare de tine
O să poci sta împrotivă [1]
la lege-așa milostivă!

3

*L*a obrazul ce mă-nchin
văzînd daruri pă dăplin
*U*nite cu nur firesc
nu poci să tăgăduiesc
*C*ă rob credincios îi sînt
pîn' voi întra în pămînt.
*S*ingur eu așa [2] mă leg
de vreme ce înțeleg
*A*ltfel că nu poci trăi,
fără d-a mă chinui.
*N*u-i găsesc nici un cusur
pă razile lui mă jur.
D-aceea m-am hotărît
cu dulcele lanț de gît,
*R*ăbdînd în veci să-i robesc,
știind cît mă fericesc.
*A*șa lui m-am închinat
de cînd l-am întîmpinat!

4

Oglinda cînd ți-ar arăta!
Întreagă frumusețea [3] ta!
Atunci și tu, ca mine,
Te-ai închina la tine.

---

[1] În Ms. 3238: *înpotrivă.*
[2] În Ms. 3238: *Singur așa eu.*
[3] În Ms. 3238: *frumsețea.*

N-ar fi mijloc să te privești
Asemenea după cum ești
Și idololatrie
Să nu-ți aduci tu ție.

Ochii în ea cînd ți-i arunci
Dă tot să-ntunecă atunci
Și dă te și arată
Iar nu adevărată

D-aceea nu da crezămînt
Oglinzii, ce cu scăzămînt
Îți face-nșălăciune
Și tot minciuni îți spune.

Ci cîtă ești să știi, dă vei,
Dă crezămînt ochilor miei,
Fiindcă nu te-nșală
Nici fac vreo greșală.

În ei te cată să te vezi
Întocma pă cît luminezi
Și dîntr-a lor vedere
Vezi cîtă ai putere.

Crede-i, săracii, cînd îți spun
Că numai ție să supun
Și că le ești din fire
A lor dumnezeire

5

Cît e ziua de frumoasă
Lîng-o noapte-ntunecoasă,

Atît ești și tu-ntre toate
Hotărît și fără poate.

Singură ești numai una,
Care ai luat cununa
Darurilor de la fire
Mai pă sus dă omenire!

N-ai potrivnică supt soare!
Și mă jur și pui prinsoare
Că ești mai deosebită
Și cu toate-npodobită:

Frumusețe,-nțelepciune,
Vorbă, duh și isteciune,
Le văz toate adunate
Și la tine-npreunate.

Ah, dar cît ești dă frumoasă!
Cînd a fi și credincioasă,
Și eu sufletul din mine
Să-l fac jărtfă pentru tine!

6

Ochilor! ajung-atît,
Nu mai plîngeți amărît!
Vremea este să uscați
Păraiele ce vărsați.

Și tu, limbă! ce tăcuși
Ca o mută pîn-acuși,
Dezleagă-te ca să spui
Focul unde te supui.

Pieptule ! ce pînă azi
Nu ştiuşi decît să arzi,
Aflînd acum unde mergi,
Bate-te ceasuri întregi.

Mîinilor ! nu vă-nlemniţi,
Ci vedeţi să pipăiţi
Şi să strîngeţi binişor
Acel minunat trupşor.

Picerelor ! alergaţi,
Săriţi, nu mai tremuraţi !
Duceţi-mă să-ntîlnesc
Stăpîna care-o slăvesc.

Iar voi, buze ! ce-mi ţineţi
Sufletul, acum vedeţi
Fără saţiu sărutînd,
Să-l faceţi prinos rîzînd.

7

Afrodita întristată
Căci nu s-află pă pămînt
Frumuseţe-ndestulată
Şi de duh, şi de cuvînt ;

Te zări d-abia pă tine
Şi te hotărî de om
Căruia i să cuvine
Ca să-i fie clironom.

Şi zîmbind îţi lăsă ţie
După cum s-au cuvenit

Schiptrul său dă-mpărăţie
Şi puternicul magnit.

Dăruindu-ţi şi putere
Ca să poţi să stăpîneşti
Şi să tragi la a ta vrere
Inimile omeneşti.

Dar cînd te-au făcut stăpînă
Pă tot neamul omenesc,
Ţi-au şi zis să fii blajină
Către cei ce te slăvesc.

Iar să nu te-arăţi tirană
Şi judecător nedrept
Către unul ce-are rană
Şi atîta foc în piept.

Dar să vede amăgită
L-acest după urmă gînd
Şi stăpîna Afroditâ,
Căci tu, cînd mă vezi plîngînd,

Nu că nu mai milostivă
Nu-mi eşti nicidecum atunci,
Ci te-arăţi şi înprotivă [1]
L-ale ei sfinte porunci !

8

În flacăra care mă arz
În loc de chinuri şi necaz

[1] În Ms. 3238: *înpotrivă*.

Găsesc tot mîngîere,
Dulceață și plăcere.

Ca pervaneaoa am ajuns
Nu e vrun lucru de ascuns,
Singur alerg de voie,
În foc fără nevoie!

Cînd nu te văz, înghieț de frig,
Voi să te văz și să mă frig!
A ochilor tăi rază
Îm place să mă arză!

În focu-ți cînd mă prigoresc,
Atunci îmi pare că trăiesc!
Atunci mă știu cu viață,
Aminteri sînt de ghiață.

Această parte mi-am ales
Din flacără-ți să nu mai ies!
Nu voi să am scăpare
D-un foc ce rai îm pare!

Să arz trăind, să mor arzînd!
Ș-al tău obraz numai văzînd,
Să-m pară focul viață,
Și moartea o dulceață!

Așa m-am hotărît să fiu
Cît voi trăi, cît voi fi viu,
În piept purtîndu-ți focul,
Să-mi fericesc norocul!

Iar cînd pă urmă voi muri,
Nici între morți nu voi feri

D-a spune la oricine
C-așa ți se cuvine.

9

Firea dă te-au înpodobit,
Cu acest nur osebit,
Dar nu te-au făcut gelat
Să omori fără păcat.

Nici ți-au zis, te fac și na!
Pă oricin' ți s-o-nchina [1]
Omoară-l numaidecît
Sau măcar fie-ți urît.

Ci poate ț-o fi și spus
Că trebuie p-un supus
Cum te-o iubi să-l iubești
Dup-ale ei legi firești.

Apoi mie, căci mă-nchin
De ce îm răsplătești cu chin?
Și cu moartea drept hair
Nu știu nici cum să mă mir!

Căci în starea care sînt
Nu găsesc nici un cuvînt
A te-ndemna să faci morți
Prin frumusețea ce porți.

Tirană să te numesc
Nici nu voi, nici nu-ndrăznesc

[1] În Ms. 287: *orice ți s-o închina;* corectat după Ms. 3238.

De vreme ce mie îm placi
Și cu moartea care-m faci.

Atîta numai îți zic:
Să nu numeri drept nimic
Și drept bagatelă chiar
A mă omorî-n zadar.

Ca să nu-ți vie vrun ceas
Pentru cîte trag și-am tras
Să vezi niște răsplătiri
Și singură să te miri.

10

Cum nu socotești vrodată
Cum că e și judecată,
Care-ntreabă pă oricine
D-au făcut sau rău, sau bine.

Și gîndind la răsplătire
Să-ți vii singură-n simțire
Și să lași atîtea rele,
Care faci inimii mele!

Dă gîndești că n-or să-ți vie
Cîte mi le faci tu mie,
Vei vedea vreodinioară
Cît de mult o să te doară!

Ale mele toate zise
De le numeri tot drept vise
Și drept basne, așa numa,
Ai greșală, lasă gluma.

Și-nțelege, te dășteaptă,
Judecata că te-așteaptă!
Unde n-or să fie jocuri
Cît îmi dai dureri și focuri.

Ci-o să dai răspuns la toate,
Cîte una cînd le-o scoate,
Arătînd din ce pricină
M-ai căznit, neavînd vină.

Dă aceea dă ț-e teamă
Dă dreptate, bagă seamă;
Nu vărsa-n zadar un sînge
Ce atunci să poate plînge!

Ci îți vino în simțire,
Și cunoaște că din fire
Nu poți face strîmbătate
Unde vezi numai dreptate.

11

Îți arăt cu jurămînt
Că a nu sta la cuvînt
Ș-a-ți strica parola-ndată
Nu te credeam niciodată.

Totdeauna socoteam
Și a crede mă sileam
Că poți fi deosebită
Și la ce-i vorbi, robită.

Iar acuma pă dă-ntreg
Începui să înțeleg

Că la cîte vei a spune
Nici un temei nu voi pune.

Cînd îm zici că mă iubești
De lești, te prăpădești;
Cînd te văz iar cu schimbare
Și deosebire mare.

Apoi nici aci nu stai,
Ci iar pricină îm dai
Și te-arăți iar cu durere,
Mai cerînd întemeiere!

Nu știu cu ce să mai zic,
Că oricîte-oi face, stric!
Cum voi gîndi, am greșală
Dragostea, căci mă înșală.

Nici într-un fel nu te-apuc,
Că ești chiar ca un năluc,
Și aidoma ca luna
Ce să schimbă totdeauna.

Ci dar, te rog să mă ierți,
De vreme ce-n doauă părți
Ți se-nduplecă cuvîntul
Dincotro l-o bate vîntul.[1]

12

Ochișori frumoși
Dulci și mîngîioși!
Ce sînteți mînioși?

[1] Numai aceste stihuri nu le-au făcut poeticul pentru trebuința sa, nefiind atît nenorocit, ci le-au făcut rugat de un scump prieten al său, care l-au osîndit strîștea la acest fel de loc, care prieten ticălosul nici așa nu s-au putut folosi (nota lui N. Văcărescu).

Voi vă bucurați
Cînd mă-ntîmpinați,
Iar nu vă turburați.

Vă știam porniți
Să mă miluiți,
Nu să mă chinuiți.

Dar acum pricep
Că sînt la gazep
Și nu știu cum să-ncep.

Ca să vă-nblînzesc,
Că mă tot sfiesc
Să nu vă necăjăsc.

Vinovat nu sînt!
Vă fac jurămînt,
Apoi cu ce cuvînt,

Să vă necăjiți
Și să urgisiți
P-un rob ce stăpîniți?!

De sînt vinovat,
Spuneți-mi curat
Să știu adevărat:

Ce feli să urmez
Să vă-ncredințez
Și cum să mă îndreptez?

Ochișori cu haz,
Nu-m faceți necaz,
Ajunge-mi cît mă arz.

13

Cu lațurile ce întinzi
Din ochii tăi cei frumoși
Știu bine că pui nu prinzi,
Ci inimi dă ticăloși.

Și-ncai după ce le prinzi
Di ce nu le și omori?
Ci numai vei să le-aprinzi
Pă ceasuri dă mii dă ori!

Le arzi pînă le dăprinzi
Cu flacără, de-o fac haz,
Apoi d-aci le dăsprinzi
Pentru mai mare necaz.

Încă te faci că-ți dăsprinzi
Și mrejile, și c-îți uiți
Cum că aprinzi, cît coprinzi
Cu ochii, încotro te uiți!

Dar astea dă ni le vinzi
Drept marghiolii, te-amăgești,
Că mințile sînt oglinzi
Și văd curat ce gîndești.

14

Cine are piept să poarte
Focuri și dureri de moarte,
Și să fie odihnit?

Suferind cu mulțămită,
Așa patimă cumplită
Făr' d-a s-arăta mîhnit?

Numai eu mă văz în stare
Să mă arz fără-ntristare
Și rîzînd să mă topesc.
Numărînd drept datorie,
A muri cu bucurie
Pentru ceea ce iubesc!

Mulți gîndesc că despărțire
N-am din cei fără simțire
Piatră-mi zic că sînt și fier.
Văzînd astfel dă răbdare,
Făr' d-avea asemănare
Și să miră cum nu pier!

Și măcar că au dreptate,
Dă urmări așa ciudate,
Toți deobște-a să mira;
Să am moartea drept plăcere
Și să sufer cu tăcere
Făr' d-a nu mă supăra.

Dar greșăsc, căci n-au știință
Că cu pohtă și voință
A răbda este dator,
Cin-o ști să te-nțeleagă,
Și-o mucenie întreagă,
Nu ca un nesimțitor.

Dă aceea cu-ntregime
Dă simțiri, nu cu prostime,
Cîtă ești înțelegînd,—
Ș-al meu suflet te iubește,
Și dă voie să trudește!
Și să bucură arzînd!

Dar mă rog și tu-nțelege,
Că la pieptul meu e lege
Pentru tine a ohta;
Ș-a răbda dureri și chinuri,
Patimi, focuri și suspinuri
Și a nu să văita:

Și rămîi încredințată
Că și d-oi muri vrodată
Tot acela fiind eu
Și în iad și fiteunde
Voi striga, făr-a ascunde,
Că tu ești amorul mieu!

15

Dă nu mă crezi pă mine,
Întreabă pă oricine
Și vezi cît pătimește
Un suflet ce iubește!

Întreabă-ncai pă lume,
Să vezi că nu sînt glume
Necazurile mele,
Care petrec cu ele.

Dă lacrămi vărs pîraie
Cu groaznică văpaie,
Și sufletul îmi iese
Dă ohtături adese!

Un ceas nu văz odihnă!
Nu dorm vrodată-n ticnă,
Durerile-m sînt hrană,
Și mîngîieri la rană!

Mă arz peste măsură!
Slăbesc fără căldură!
Sînt bolnav în picere,
Și mor făcînd tăcere.

Cînd nu te văz am chinuri,
Și cînd te văz, leșinuri;
Și-un ceas nu-m prisosește
S-îți spui ce mă trudește!

Și tu-n loc de răpaos,
Mai mult îm faci adaos
Dă chinuri cu voință,
Nevrînd să-m dai credință.

Nu crezi cum că firește
Să dăznădăjduiește
Ș-o inimă-npietrită
Cînd nu e miluită?

16

Foarte multă văz plăcere
La a tuturor părere,
Hotărînd cu o pornire,
Făr' d-a face osebire:

Cum că lucruri delicate
Trei să află-n lume date
Care pot să îndulcească
O vedere omenească.

Zic: c-o apă și-o verdeață
Și un chip frumos la față

Au fireasc-a lor putere
Să mîngîie o vedere.

Arătînd că pot să facă
Orice suflet ca să placă,
Și cusur să nu rămîie
Pă cît simte să-l mîngîie.

Dar o minte cu simțire,
Delicată și supțire,
Vrînd acestea să le-adune,
Face judecăți mai bune;

Nu dă făr' dă cercetare
Privileghiu așa mare:
Tot un fel sînt cîte trele
Dopotrivă între ele.

Căci la apă și verdeață
Și dă este vro dulceață,
Dar o știm cu legătură
Într-un fel dă la natură

Dînd dă obște o plăcere
La a tuturor vedere,
Și mai mult nu se-nmulțește
Nici mai scade, nici mai crește.

Iar viind la frumusețe,
Aici voi, idei istețe!
Căci întrăm în adîncime
Și dă tălmăciri mulțime.

Vedem chipuri milioane,
Dar sînt cadre și icoane —
Care-npodobesc pereții —
Cu năpastea frumuseții!

Și măcar că-s mișcătoare,
Mai ales și vorbitoare,
Dar le-arată tot cuvîntul
Că umblînd geme pămîntul.

Merg acelea, bunioară,
La verdeață, la apșoară,
Să-m dea singure credință,
Cît nu sînt de trebuință!

Cînd voi zice frumusețe,
Voi și suflet cu blîndețe,
Cu simțiri, cu isteciune,
Depărtat de-nșelăciune.

Și un nu știu ce prea dulce
Ce simpadie aduce!
Și să-nnoadă cu strînsoare
Unde va fi dat prinsoare.

Atunci este însușită:
Frumusețe săvîrșită,
Care poate să numească
Fitecine și cerească.

Atunci fermecă din fire
Orice suflet cu simțire,
Și mîngîie și vederea,
Și adaogă plăcerea.

Acest dar al frumuseții
Cu al apei ș-al verdeții,
Avînd și singurătatea
Face rai pustietatea ![1]

17

Armele-n vreme de pace
Știu că izbînzi nu pot face,
Nici a face vro pornire,
Cînd nu văd împotrivire.

Ci și dă sînt ascuțite
S-arat-a fi amorțite,
Nemaicerînd biruință
Dă unde văd umilință.

Dar inima mea, stăpînă!
Și-n vreme ce ți să-nchină,
Și ți-e cu totul robită.
Nu poate fi odihnită.

Fiindcă armele tale,
Pornindu-se fără cale
Și-n liniște îi fac bătaie
Și-n mii dă chipuri o taie!

[1] Aceste stihuri învrednicindu-să poeticul lor într-o zi de maiu de dimineață într-acest feliu de fericită și întreită pustietate și între alte multe pline de foc și de dulceață sohpeturi, dăschizîndu-să și acestea, au luat poruncă ca să le facă. Ah! și nu de alt, decît ca să facă numai arătarea ziselor sale mai însuflețită, întîmplîndu-se oareșcare dispută, plină dă nenumărate plăceri asupra vorbii. Cu cîtă dar silință și bucurie le-au făcut sărmanul las pă toți cei simțitori să judece, măcar că n-au avut soroc mai mult dăcît un ceas. Ah, zi și pustietate fericită! Cu toate că ai fost trecătoare, dar în sufletul poeticului te încredințez că ai rămas vecinică! (Nota lui N. Văcărescu.)

Îi dau o caznă nespusă
Ca cum ți-ar fi nesupusă,
Ș-o chinuiesc vrăjmășaște
În vreme ce nu-ți greșaște.

Cu cît o văd hotărîtă
Roabă a-ți fi să-ntărîtă,
Gîndind că fac vro dobîndă
Cînd fac această izbîndă.

Nu vor dă leac să învețe,
Că trebuiește blîndețe,
Iar nu războaie și oaste
La inimi ce vrînd sînt proaste.

18

Cum să-ntoarce după soare
Pururea această floare,
Așa inima din mine
În veci umblă după tine.[1]

19

*R*ăzboi să fac cu stelile, cu soarele, cu luna,
cu cerul tot am hotărît, ș-acum și totdauna,
*U*nite toate dă vor fi și stîndu-m înpotrivă,
nu mă-ngrozesc daca-m vei fi tu numai milostivă;
*C*u toate poci a mă lupta cu strașnică răbdare
și hotărîrea ce-am făcut nu va avea schimbare
*S*ă nu gîndești, lumina mea, d-acu-ncolo vrodată,
că focul tău din pieptul meu poate să să abată;

[1] Aceste stihuri s-au cusut la o gevrea (nota lui N. Văcărescu).

Am hotărît cu jurămînt supt preslăvita-ți mînă,
pîn-oi muri să fiu supus și tu să-m fii stăpînă.
Nu mă mai poate dăzlipi în viața mea dă tine,
nici moarte, nici necaz, nici chin, nici frică, nici rușine.
D-aceea, dar, stăpîna mea, și tu mă înarmează
cu arme d-ale dragostii, cît poți mă-nbărbătează,
Răbdare și putere dă-m, și nu-m da bănuială
că dragostea-ți va fi în veci după făgăduială.
Apoi și eu atunci să știi că, cît voi fi pă lume,
din lanțul tău n-oi mai ieși: mă jur pă al tău nume. [1]

20

N-are cine-m spune drept
Dă ți-e milă de un piept
Care rabdă mii de morți
Pentru nurul care porți:

Sau de-ți place și faci haz
Să-l vezi în foc și-n necaz,
Fără d-a putea trăi
Pînă nu-l vei milui.

Ca să poci să înțeleg,
Care dîn doauă s-aleg
Și ce mai întîi să fac:
Să-ți vorbesc oar', sau să tac?

Căci arzînd făr' d-a-ți grăi,
Mă tem că mă voi căi,
Și-ndrăznind iarăși să-ți spui,
Poci viața să mi-o răpui.

[1] Aceste stihuri, care sînt și purtătoare ale strălucitului nume, s-au făcut de înfocatul poetic aflîndu-să ascuns de frica vrăjmașilor într-o căsuță, în diiastimă de o giumătate de ceas și plin de frică, de bătaie de inimă și dăznădăjduită hotărîre și ieșind de acolo le-au lăsat spre pliroforie (nota lui N. Văcărescu).

Cum și puind drept temei
Că m-ai hotărît să piei,
Fără d-a-ți fi vinovat
Și așa poci fi-nșelat.

D-aceea iată-ndrăznesc
Și îți spui cît pătimesc
Arătîndu-ți prin raport
Că durerile ce port
Atît de mari au ajuns
Încît nu sînt de ascuns!

Nici le mai poci tăinui
Făr' d-a nu mă chinui
Și cum că milă aștept
La focul ce am în piept.
Să nu mor fără cuvînt
Văzînd la ce stare sînt.

Ci să te încredințezi
Din toate cîte le vezi
Că credincios voi să-ți fiu
Cît voi trăi ș-oi fi viu. [1]

21

Trandafiraș norocit,
Care te-ai învrednicit
Să-npodobești acel sîn
Unde pururea mă-nchin!

[1] Aceste stihuri, cu toate că aici sînt așezate la numărul 23, după atîte alte stihuri, dar sînt mai întîiu făcute dăcît toate, adică de la fericitul aprilie al leatului '95, însă neavînd copia pînă acum, la maiu leat '98, de aceia acum dobîndindu-o de unde cu grabu s-au fost dat atunci, silit am fost ca să le trec aici, dar pricina este așa (nota lui N. Văcărescu). (În volumul de față poezia indicată de N. Văcărescu la nr. 23 poartă numărul 20 între poeziile lui Alecu Văcărescu, întrucît cele trei poezii de mai înainte scrise în limba greacă le-am trecut la ciclul traducerilor din grecește.)

Roagă-te și pentru mine
Să mă aibă mai la bine,
Găsește vreun mijloc
Să m-așeze într-al tău loc;
Și îi spune că am durere,
Nu dragoste cu părere,
Poți să-i și făgăduiești
Că tu, de te veștezăști;
Eu firea nu mi-o prefac
D-oi avea noroc să-ți plac.
Arată-i cu umilință
Că-n loc de ghimpi am credință,
Fă-mă s-ajung la devlet
Și ia-mi și viața rușfet. [1]

22

Rabdă, inimă, cît poți,
Nu-ți da taina pî la toți;

[1] Iar aceste stihuri cu toate că sînt foarte pă scurt și nu cu multă noimă și încă și scăzute din tot meșteșugul poeticesc, dar pricina le este ciudată, căci la mai al veleatului '95, întîmplîndu-să ticălosul poetic numai cu scumpa pricină a flăcărilor sale și șezînd amîndouă părțile peste doauă ceasuri cufundați într-o tăcere foarte adîncă și sorbindu-să unul cu altul cu căutăturile, mai la urmă au ieșit acest trandafiraș dintr-acel sîn ceresc și adică cam cu nebăgare de seamă s-au pusu pă pernă, ca cum ar fi fost lepădat, la care întînzîndu-să ticălosul și luîndu-l, tremurîndu-i și sufletul, și mîna, întîiu au fost dojănit dă ce să-l ia, apoi iertîndu-i-să greșala au fost întrebat că să pot face stihuri asupra trandafirului? Și el cu multă smerenie răspunzînd că focul acelui trandafir ar putea însufleți și pietrile a face stihuri cu multă blîndețe, însă plină de mărime și de putere, au fost poruncit să facă. Deci el, nepierzînd vreme nici un minut, țiind trandafirașul în mînă, cu ochii plini de lacrămi, au început a le zice dîn gură. Și de nu să întîmpla asupra aceștii fericiri o pîrdalnică de venire..... vă făgăduiesc că ar fi zis un milion de stihuri fără condeiu. Dar acea venire i-au tăiat puterea și atît numai au apucat de au auzit că foarte frumoase sînt și să să scrie; unde le-au și scris îndată și le-au închinat făr' de a avea copie. Iar acum, dobîndindu-o, s-au scris aici. Iar acel trandafiraș norocit și astăzi să află la scumpă păstrare și să va afla pînă la sfîrșitul vieții poeticului (nota lui N. Văcărescu).

Patimile vrînd să-ți spui,
Nu te-ncrede fitecui.

Căci anevoie găsești
O inimă pă cum ești,
Să aibă prietesug
Curat, fără vicleșug.

Și astăzi văz foarte rar
Între oameni acest dar,
Cît poci să zic c-așa firi
Mai nu găsești nicăiri.

Nu le căta c-îți zîmbesc
Și îți rîd cînd îți vorbesc,
C-acelea sînt fățării
Și te mușcă, cînd nu știi.

S-arată binę de loc
Dar pîntr-ascuns își bat joc
Și caută vreme, cînd
Să te strice mai curînd.

D-aceea aș vrea să vezi
Să nu te prea-ncredințezi,
Să faci astfel de mișcări
Făr' d-a face cercetări.

Ci vrînd să te jăluiești
Și să spui ce pătimești
Cearcă-ntîi pă cineva
Și vezi dă poate și va

Să-ți dea vreun ajutor,
Ș-atunci spune-ți al tău dor
Iar altfel foarte te rog
Să fii al obștii zălog.

23

Ochii tăi ce s-au dăprins
Să mă vază tot aprins,
Ce să mire că mă arz,
Și nu judec al lor tarz.
Care m-au topit de tot
Ș-a-i înțelege nu pot,
C-am ajuns să voi să mor
Numai dă pricina lor.

Nu mai e de suferit
Acest foc acoperit
Care mi-l ațîță ei,
C-o mie de jucărei;
Căci, arzîndu-mă dă viu,
Acum să fac că nu știu
C-al acestui foc izvor
Este numai fapta lor.

Întîi plini de vicleșug
Și înșălător meșteșug.
M-au amăgit pîn' m-au ars,
Ș-acum îi văz că s-au tras;
Ca cum ar tăgădui
C-a mă dăznădăjdui,
Sau a-m da vrun ajutor
Nu e numa-n mîna lor.

Ci vor să s-arate drepți,
Nevinovați și-nțelepți,
Cînd numai ei sînt greșiți,
Ca niște nelegiuiți.
Și cum pot a nu gîndi,

Cînd vor a mă prăpădi,
C-arăt și eu tuturor
Toată răutatea lor?

24

Ele-ncotro m-oi duce
Tot patimi îmi aduce
Norocul cel amar;
*Ș-ale co*prinde toate
O inimă nu poate
De fier fie măcar.

Au amorțit simțirea,
Căci s-a-nmulțit mîhnirea
Și văz că mă topesc.
A m-îndoi cu firea
Că-mi va lipsi mîhnirea
Nici cum nu socotesc.

25

LA AMOR

Oricine ești, stăpînul tău vezi-l! și rob te scrie,
Că ori ți-au fost, ori ți-este azi sau mîine o să-ți fie! [1]

26

Chipul tău e ce dă rază
Soarelui și luminează!
Ochii tăi arme nu poartă,
Mă mir dar cu ce săgeată?!
Îmi dau trudă, nevoire,
Și pedeapsă peste fire.

[1] Traducerea epigrafului lui Voltaire la statua Amorului din grădina de la Maisons:

„Qui que tu sois, voici ton maître;
Il l'est, le fut, ou le doit être".

TRADUCEREA POEZIILOR SCRISE ÎN LIMBA GREACĂ

1

De inima ne-mblînzită
mă mir pe care o ai;
Căci nu te lași ispitită
și suferință cumplită
la amorezați le dai.

De lacrimi nu ai știință
și oftări disprețuiești.
La-nchinători cu credință
le arăți nesocotință
și milă nu le nutrești.

Dac-a ochilor săgeată
în pieptul lor pătrunzînd
Ar face rană bogată
sau chiar moarte-nfricoșată,
nu se tulbură-al tău gînd.

Mă mir de cruda inimă ce ai și de nebăgarea în seamă cu care disperezi pe amorezi. Nesocotești pîraiele de lacrămi, rîzi de oftările nenorociților tăi adoratori și cu o privire rece te arăți că nu simți nimic de dînșii; te arăți că nu te turburi dacă săgețile privirilor tale le va pricinui chiar moarte.

Că doar tu nemilostivă,
tînără și prea frumoasă
Poți să fii deopotrivă —
de aceea nu e divă,
vorba nu-n zadar e scoasă.

De nevoie chiar și firea
de tine se va mira
Cum nesocotești menirea
precum și povățuirea
ce ți-a lăsat a urma.

Pe cine-ți iese-n cărare
știi numai să-l săgetezi.
Nu vrei s-aduci vindecare,
ci robi ție-n ascultare
pe toți ai dori să-i vezi.

Nici sfîrșitul cînd îți vine
nu te mai poate uita
Cine te-a iubit pe tine
și de-ar muri în suspine
fericire nu-i vei da.

Tînără, atît de frumoasă și atît de crudă, nu mai este alta afară de tine. De aceea lumea se miră cu multă dreptate.

Negreșit că și natura caută să se minuneze, cum ai putut să părăsești fără voia ei toate mijloacele de iubire ce eaț i-a dat. Știi numai să săgetezi pe oricine întîlnești fără să-i și tămăduiești. Îți place să le pui lanțul de brațe, ca să devie toți sclavi ai tăi.

De ar ajunge cineva pînă la moarte din pricina amorului tău, nu poate să te uite, nici să dobîndească de

Cruzimea cea nendurată
în inima-ți s-a oprit,
Iar frumusețea ne-arată
că-n sufletu-ți niciodată
blîndețea n-a poposit.

---

la tine o picătură din roa fericirei ! Cruzimea cea mai aspră locuiește în inima ta, și frumusețea strigă în contra puținei blîndețe ce se găsește în sufletul tău.

2

Din clipa cînd te-am zărit,
În lanțul tău fericit
Am alergat să mă leg.

Și-n robie cu credință,
Cu statornică voință
Ca să-ți rămîn înțeleg.

Cît voi fi-n această viață
Chipul tău cel cu dulceață
Și de neasemuit

Să-l slăvesc fără-ncetare
Și să nu-l las în uitare
Voi fi pururea pornit.

Din ceasul în care te-am văzut, am alergat să mă leg în lanțul tău cel dulce, cu hotărîre statornică să rămîi totdeauna în această plăcută robie, să privesc în toată viața neimitatul și dulcele tău chip, fără să doresc a-mi elibera inima din această robie ! Căci natura a unit în

Frumusețe prea plăcută,
Grație neîntrecută,
Putere de-a fermeca,

Toate firea le-a-mpletit
Și pe toate le-a sădit
Cu drag în ființa ta.

Afrodita nu-i ca tine,
Și-n loc să țintească bine
Zeul Amor, fiul ei,

A trecut în apărare
Și ți-a depus la picioare
Arcul și săgețile-i.

Fiind așa de frumoasă
De ce privești mînioasă
Cînd acel ce te-ndrăgește

Credința lui ți-o închină
Și o dragoste deplină
Vine de-ți făgăduiește,

---

tine toate darurile frumuseții: puterea de a încînta și noblețea sufletului.

Tu întreci pe Afrodita, și sărmanul Amor, văzîndu-te, a luat măsuri de apărare, depunînd la picioarele tale arcul și săgețile sale, de bunăvoie.

Dacă, dar ai atîta putere, de ce privești cu mînie pe un adorator ce vine a depune la picioarele tale inima,

Zicîndu-ți că vorba-i dată
Îi va fi nestrămutată
În toată viața sa.

Și nu-și va uita cuvîntul
Cît timp va călca pămîntul,
Orișice s-ar întîmpla?

N-ar fi mai cu cale oare
Să-i faci o mare favoare
Și cu dragoste, cum poți,

Din primejdia în care
A căzut fără scăpare
Neîntîrziat să-l scoți?

Ah! de-aș fi eu norocitul
De a-ți fi ție iubitul
M-aș lega cu jurămînt,

Prea frumoasa mea stăpînă,
Totdeauna să-ți rămînă
Credincios al meu cuvînt.

---

credința și adorarea sa, zicîndu-ți că va fi statornic pentru tot ce ți-a făgăduit și că își va ține cuvîntul chiar cu pierderea vieții sale?

Aceasta ar trebui să-ți pricinuiască bucurie și, văzîndu-l că se primejduiește numai din pricină că te adoră peste măsură, să-l și ajuți cu favoarea și iubirea ta!

Ah! de-aș putea să nădăjduiesc că voi avea norocirea să fiu iubit de tine, frumoasă doamnă, te asigur că ți-aș fi totdeauna credincios!

3

Cerule, cînd va ajunge la auzul tău vreodat'
Cînd are să se audă glasul meu cel întristat?
Pînă cînd n-ai s-asculți oare și nu ai să faci privite
Ofurile cele ascunse și din pieptul meu ieșite?
Dacă nu ești cu dreptate și nici cu milă n-ai fi
Firea ta să o pătrundă omul cum s-ar domiri?
Fără cauză nu strig eu, ca să fii tu supărat.
Spre a afla ce se-ntîmplă, mă rog fă-mă ascultat.
Slavă, bogăție, cinste eu nu-ți cer să-mi dăruiești;
Nu-mi pasă dacă pe acestea la alții le-mpărtășești.
Nu mă supăr că aceia bunul și l-au împlinit
Din harul tău care mie nu îmi este hărăzit.

Cerule, cînd o s-ajungă la auzul tău glasul meu cel plin de întristare? Pînă cînd o să întorci privirile și auzul de la oftările mele cele de față și secrete?

Dacă nu ești drept, nici măcar milostiv, care este caracterul tău, căci omul disperează?

Eu nu strig fără cuvînt, ca să te superi. Fii cu băgare de seamă, ca să te încredințezi că eu nu cer, ca alții, bogății, mărire și cinste; nu mă turbur de asemenea bucurii, nici pentru preferința ce le dai lor.

Puțin îmi pasă, dacă ei dobîndesc după dreptate acele bunuri!

Eu aș vrea ca să ajungă la urechea ta atît:
Ca să mai trăiesc în silă viața mult mi s-a urît,
Mai groaznică decît iadul mi se pare și doresc
Cu urgiile ei negre cît mai curînd s-o sfîrșesc.

Eu doresc să ajungă odată la auzul tău că nu mai voiesc să trăiesc, în silă, o viață pe care cu drept cuvînt o urăsc, nu o mai pot suferi și mă îngrozesc de dînsa mai mult decît de numele iadului!

4

Inimă nenorocită, eşti nebună de mai crezi
C-ai putea să-nduri durerea pe care-o simţi şi o vezi.
Ştiu că răbdarea se prinde suferinţele să-nfrunte
Şi că o vreme le ţine pieptul, cît ar fi de crunte.
Dar cînd puterea-i slăbeşte, atunci nu mai e răbdare,
Numai poartă acest nume, ci se chiamă disperare.
Timp e ca să crăpi acuma, să zbucnească flăcări mari
Şi mistuită de ele fără chinuri să dispari.
Căci de astăzi înainte din adînc a suspina
E-njositor şi ruşine şi nici folos n-ai afla.
Numai dacă pieri, atuncea îţi poate fi de folos.
Altfel ori şi ce vei face e desigur de prisos.

Nenorocitul meu piept ! Dacă şi acum mai gîndeşti să te împotriveşti la dureri, eşti în adevăr nebun !

Ştiu că răbdarea, pînă la un loc, ştie să combată nenorocirea şi suferinţele ; cînd, însă, ajunge la adevărata neputinţă, atunci se numeşte disperare, iar nu răbdare. Iată, dar, timpul să faci explozie !

Unde sînt flăcările, să te arză odată, să nu te mai chinuieşti ! Căci de astăzi înainte a mai suspina este ruşine şi înjosire, este chiar nefolositor !

Numai a te pierde ţi-e de folos !

Pe pămînt, în iadul negru şi nici în ceruri vreodat'
O întristare mai mare nicicînd nu s-a mai aflat.
Mori deci ca să dai o pildă de cum merg către mormînt
Amor, jale, despărţire şi oricare jurămînt.

1798. Din campania Craiovei.

Pe pămînt, în iad, şi chiar în cer, nu s-au cunoscut chinuri mai mari decît acelea ce suferi tu astăzi !

Mori, dar, şi te pierde, ca să vază fiecine cum să sting în mormînt : amorul, întristarea şi despărţirea ta.

1798. Din campania Craiovei.

5

TETRASTIH BRODAT PE UN TURBAN

Cînd strălucita cometă a părului tău de aur,
A nurului locuință și al dragostei tezaur,
O soartă prea fericită s-o leg a-ncuviințat,
Capul precum o coroană de ți l-am încununat;
De-acum nu mai îndrăznească ochii cei cu gelozie
Privitori să mă deoachie, ci numai cu bucurie
Să cate acei ce varsă lacrimă neistovită
Pentru ochii plini de viață cu care ești dăruită.

TETRASTIH CUSUT PE UN TURBAN

După ce m-am învrednicit a servi de legătură unor atît de străluciți cometi și unor peri cu totul de aur, ce sînt locaș al grațiilor și cuib al amorului, de acuma să nu mai cuteze a mă privi ochii cei geloși; ci numai cei ce varsă pîraie de lacrămi pentru ochii tăi cei frumoși și plini de viață, să mă privească cu bucurie.

ALT TETRASTIH CUSUT PE UN SARIC

6

Lucrurile fără viață sînt ades mai norocite
Și decît cele în viață deseori mai pizmuite.
Cîte inimi doar o clipă să se facă nu ar vrea
Cum sînt: saric de muslină, șal, batistă sau gevrea
Ca să se învrednicească să steie în acel loc
Unde pe mine acuma m-a pus clipa de noroc.
E zadarnic-a lor pizmă, căci dacă sînt fericit
Este pentru că norocul astfel să fiu a voit.

ALT TETRASTIH CUSUT PE UN SARIC

De multe ori lucrurile neînsuflețite sînt mai norocite decît cele vii și, prin urmare, pismuite. Cîte inimi n-ar dori să devie, măcar un moment, șal sau gevrea, precum sînt eu, ca să se învrednicească a sta în locul acela unde eu mă găsesc, din norocire! Însă în zadar mă pizmuiesc, căci norocul așa a voit!

7

DISTIH BRODAT PE UN CORDON

Dacă norocul pe lume există-n grad diferit
Chiar la lucruri fără viață, aș fi foarte fericit
Ca cerc să-ncing nu pământul, ci al amorului loc
Și sfera nurilor care e frumosul ei mijloc.

DISTIH CUSUT PE UN COLAN

Dacă s-ar lua în băgare de seamă gradele de fericire ale lucrurilor neînsuflețite, ar fi o mare fericire pentru mine să-ncing un mijloc atît de frumos !

Mă mulțumesc, dar, să fiu cerc și să am de centru, nu pământul, ci sfera grațiilor și izvorul amorului !

8

SATIRĂ

Fără sfială
Și socoteală,
Lumea-ntreagă te minte și-nșeală.

Orice prietenie
A ajuns viclenie,
Într-un cuvînt doar vrăjmășie.

Șireată
Și stricată
S-a făcut societatea deodată.

Unde te-nvîrtești,
Dușmani găsești;
Nu-i unul în care să nădăjduiești.

Lumea toată, fără sfială, a ajuns să fie minciună și vicleșug.

Prieteșugul este desăvîrșită viclenie sau curată vrăjmășie.

Societatea întreagă a devenit o turmă de mîrșavi.

S-a schimbat omenirea. Oriunde te-ntorci, întîmpini vrăjmași; nu găsești pe nimeni la care să nădăjduiești ceva.

Fiecare mă ține
De bine
Numai cît timp e cu mine.

Nimeni nu-i
Pe fața cui
Ochii cu-ncredere să-ți pui.

Popa de l-ai întîlnit,
Ți se dă drept sfințit
Dar masca pe față și-a potrivit.

Cît te nimerește,
Te blagoslovește
Și ca șarpele pe ascuns te otrăvește.

Oriunde ai porni
În plină zi,
Ca noaptea întuneric vei găsi.

Te periclitezi,
De nu crezi
Și vrei lumina s-o vezi.

În față toți sînt pentru tine, dar, cum pleci, sînt pentru toată lumea. Toți sînt amăgitori, nu găsești pe unul asupra căruia să-ți ridici privirile. De cauți asupra clerului, îl găsești și pe dînsul plin de fățărnicii: îți dă o mulțime de binecuvîntări de tot felul, dar te mușcă pe ascuns ca un șarpe.

Ne temem să vorbim despre celelalte, căci găsești noaptea în mijlocul zilei și, de nu vei crede în întuneric și vei căuta lumina, (te) primejduiești.

La judecată
Niciodată
Dreptatea nu se mai arată.

La cine vrei
Ajutor să cei
Vezi că minciuna e obicei.

Ca-n ciudă —
Și la rudă
În zadar e orice trudă.

În loc de mulțumire
Afli împotrivire
Pîn' te scoate din fire.

Ca lupii te-nconjoară
Luîndu-te de subsuoară
Prietenii perfizi de-odinioară.

De au putință,
Cu mare silință
Te sfîșie, fără căință.

De vei îndrepta pașii către judecătorii, vei găsi nedreptatea înrădăcinată într-însele.

La oricine alergi să-i ceri vreun ajutor, găsești într-însul un mincinos.

De ceri protecția rudei tale, ea caută să se scape de tine cu orice preț.

Las pe așa zișii frați
Și mai colțați,
Hidre și balauri înverșunați.

Aceștia fiind tari
Și mari,
Dinaintea lor să dispari.

Sînt și slugi haine,
Intrigante și meschine,
Gata să trădeze pe oricine.

Se-ntrec în ipocrizie
Și prefăcătorie,
Chipurile, la modă să fie.

De sirene
Cu lungi gene
Ce fac bărbaților cazne și scene,

Oratori
Și retori
Ar fi trebuitori,

Cei de o vîrstă cu tine, în loc să-ți fie prieteni adevărați, sînt lupi vicleni care, de ar putea, te-ar sfîșia într-o clipă. (Lăsăm la o parte pe alții mari și mici, balauri și hidre cu multe capete.)

Oriunde alergi, interesul nu te lasă să reușești; chiar pe slugi îi găsești plini de mîrșăvie, înșelăciune și vicleșug.

Toți au ambiția să se ție de mode.

Dacă te duci la femeile cele frumoase, vezi că ele pricinuiesc bărbaților cele mai mari nenorociri.

Pentru a arăta,
A picta
Și ca într-o oglindă a prezenta,

Josnica lingușire
Și pervertire
Ce are sexul femeiesc din fire.

Te amăgesc,
Te rătăcesc
Și pîn' la urmă te zăpăcesc.

Dragostea curată
În furtună turbată
Și ură pe dată-i preschimbată.

Mai bine omul să șadă
Și să vadă
Dacă nu poate să prevadă.

Orice amor se învîrtește ca un dulap și se preface-n ură.

Ca să poată cineva descrie cu de-amănuntul această materie și să reflecteze, ca într-o oglindă, lingușirea, răutatea și obștească amăgire a femeilor, care turbură și prefac totul, se cere să aibă o pană măiastră, ritorică mare și să fie ajutat de muze, căci, altfel, s-ar osteni în zadar.

Să mă iertați
Cîți cugetați
Că scriu satiră, nu vă mirați.

Nenorocitul
Și nedreptățitul
De mine, eu sînt pățitul.

N-o luați de-a buna
C-am scris cîte una,
Că pe nimeni n-ating cu minciuna.

Această izbucnire
E o izvodire
Pentru propria-mi înveselire.

Mințile să se învețe
Și cu povețe
Altădată să fie mai istețe.

De aceea, omul trebuie să afle toate patimile și să le bage de seamă, ca să nu mai cază în greșeli.

Cer iertare de la toți cei ce cred că i-am satirat.

Să nu se mire nimeni de aceasta, căci eu, sărmanul, sînt ars și amăgit fără dreptate, ci numai ca să petrec.

9

TATĂL NOSTRU PARODIAT

Tată, tu te duci răpind avutul — *nostru*,
Deci ai lucrat împotriva celor ce-ți poruncește — *cel din ceruri*,
Ai luat cu totul în deșert cuvîntul — *sfințească-se*
Și sîntem siliți să blestemăm — *numele tău*.
Căci tu, abuzînd de puterea ta, ai zis: — *vie*,
Însă din nelegiuitele tale jafuri s-a unplut — *împărăția ta*.
Dacă Dumnezeu te va pedepsi, noi vom zice: — *fie*
Pentru că întotdeauna s-a arătat nouă silnică — *voia ta*.
Fie ca de-acum să putem trăi și noi — *precum în cer*,
Adică fără necazuri și nedreptăți; — *așa și pe pămînt*.
Iar dacă tu ai furat pe nedrept de la noi — *pîinea noastră*
Și de nevoie ne-ai lăsat plîngerea — *cea de toate zilele*,
Măcar ceea ce ne-a răpit lăcomia ta — *dă-ne nouă*.
Pentru că abia ne-a rămas ce ne trebuie ca să trăim — *astăzi*.
Zadarnic ți-am strigat în gura mare — *iartă-ne nouă*.
Fiindcă tot ai făcut să crească — *datoriile noastre*,
Cum dar vom putea fără a minți să spunem — *precum și noi iertăm*
Ție, tiranule, și celor din jurul tău — *greșiților noștri*
Mai degrabă plîngînd și strigînd cu mare durere fiecare — *dintre noi*

NICOLAE VĂCĂRESCU

„Scapă-ne, Doamne, de el" — *și nu ne duce pe noi*
Cu căldură te rugăm, fă-ne grația — *în ispită*
Și nu trece cu vederea astă rugăciune a noastră —
și ne izbăvește
Ca pe oricare neam și supus — *de cel rău*
De fiorosul și cruntul păstor — *amin.*

POEZII

1

În rai fără tine[1] e moarte! e gheață!
Ș-în iad lîngă tine e bine! e viață!
Ș-în iarnă cu tine sînt toate-nflorite!
Ș-în vară cînd nu ești sînt toate pierite!
Tu ești sufletire dă duhuri istețe,
Ș-ai fi mîngîiere d-ai fi cu blîndețe,
Ești inimi[i] trufașe în trează [2] plăcere,
Cu orice mișcare și chiar [3] cu tăcere.

2

Ca un pom ce dă dă ploaie
Și pă lîngă el să moaie
Uscăciunea ce-l seca,

Tocm-așa fără-ndoială
Cu fireasc-orînduială
Acum și inima mea [4]

D-o dumnezeiască știre
S-au mai dat și ea în fire
Ș-a-nceput a să-ndrepta.

[1] În Ms. 1651, f. 343: *bez tine.*
[2] În Ms. 1651, f. 343: *La inimi trufașe întreagă.*
[3] În Ms. 1651, f. 343: *dar.*
[4] În Ms. 1651, f. 343: *Ș-a mea inimă acum.*

3

În noian dă întristare cînd s-o afla cineva,
Cum să-și mai afle scăpare, cînd și dragostea nu va,
Dragoste, fii milostivă la amară starea mea,
Lasă, nu mai sta-nprotivă și blîndețea iar ț-o ia.

4

Amărîtul [1] al mieu trai,
Iad îm pare, iar nu rai!

5

Un pic dă nădejde d-aș ști c-o să-m vie,
Și traiul mai dulce că poate să-m fie,
Atuncea și viața mi-ar fi doar mai scumpă,
Și ața ce-o trage n-aș vrea să se rumpă.

Dar cînd de nădejde dă leac [2] nu să simte,
Și nici cum să-m vie nu-mi trece prin minte,
D-amor [3] . . . nu e vorbă, dar nici dă viață,
S-au săvîrșît toate! . . . ah, rumpe-te [4], ață!

Și poate atuncea, de n-o fi simțire [5],
Să fiu în odihnă, să am fericire [6].

[1] În Ms. 1651, f. 344: *fericitul* (scris de autor deasupra cuvîntului *amărîtul*).
[2] În Ms. 1651, f. 343: deasupra cuvintelor *dă leac* autorul scrie: *un pic*.
[3] În Ms. 1651, f. 343: *Dă traiu*.
[4] În Ms. 1651, f. 343: *rupe-te*.
[5] În Ms. 1651, f. 343: *d-o fi nesimțire*.
[6] În Ms. 1651, f. 344: poezia se continuă cu încă două versuri:
Dar cînd din rea soartă voi simte ș-acolo
Oriunde aiurea să merg mai încolo.

6

A trăi făr-a iubi,
Mă mir ce trai o mai fi!
A iubi făr-a simți,
Mă mir ce dragoste-o fi!
A simți făr-a dori,
Mă mir ce simțire-o fi!
A dori făr-a jertfi,
Mă mir ce dor o mai fi!

7

Ticălosul al mieu piept,
Lasă taina, spune drept,
Arată ce pătimești
Și d-al cui foc te trudești.

Că focul ce te-au pătruns
Nu mai e să stea ascuns,
Iar să taci e în zadar,
Că tăcerea n-are dar.

Cînd un suspin te vădește,
Taina ce-ți folosește?
Crapă dar ș-o dă dă față,
Dă te-ai curăți dă viață.

8

DURDA

Primăvara se ivește,
Ia vezi muguru-nfrunzește,
Și iarba cum încolțește,
Inima-mi zburdă și crește!

Cucul a-nceput să cînte,
Nu pe crăci uscate, frînte;
Micșuneaua, cam plăpîndă,
Altor flori miros comîndă,
Daleo, Doamne, ce orîndă!

Roibul meu, iarna mai toată,
N-a văzut vifor, nici zloată,
Că-l țineam tot pe cătare,
Pe bere și pe mîncare,
Vai de draga lui spinare!

Roibule, mi te gătește,
Șalele-ți înțepenește,
Să mă duci peste pripoare,
Văi și coaste la strimtoare,
Pre potecă făr' de soare.

Daleo, daleo, dragă durdă!
Fă-te-ncoacea, nu fii surdă,
Vin' să te-ngrijesc mai bine
C-a-npuiat greierii-n tine,
Daleo, durdă, vai de mine!

Oleo-leo! vremea-nvitează.
P-ăl cu inima vitează,
Să nu stea să se clocească,
Ci-n sînge să bălăcească,
Pomina să-și înflorească.

[DIN CORESPONDENȚA LUI NICOLAE VĂCĂRESCU CĂTRE NEPOTUL SĂU IANCU VĂCĂRESCU]

I

Iubitul mieu Ianco!

Niciodată nu poci a te uita, să fii încredințat, fiindcă această axiomă este pravilă la mine. Vruseiu, însă, să văzu de-ți place a suferi, să aștepți scrisori și să nu-ți vie de la unul ce ț-au fîgăduit. Am pătimit de la dumneata astă cercare și vruseiu să mi să facă răsplătire și să te facu mai delicat spre astă madea. Dăzleg tăcerea și scriu dumitale acumu, ne mai putînd suferi a fi cufundat în noianul său și a nu ști despre ale sănătății dumitale, cei scumpe mie.

Cercetez sînătatea, petrecerea și bunăvoia dumitale, ca aflînd, sau să mă bucur (care mult îm place a fi), sau să pătimescu tot întru una.

Nu întra în bănuială că te-au lepădat uitării și nepomenirii cel care este legat firește a-ți fi bun prieten și slugă ca un frate,

Nicolae Văcărescu.

1814, iunie 17.

[P.S.] Prietenul Fierăscul [1] să logodește, dumineca viitoare, cu fiica logofătului Bălianului [2].

[*Adresa*]: Cinstit dumnealui biv vel comis Ianco Văcărescul, iubitului meu nepot, cu frățească dragoste.

---

[1] Constantin Herăscul Năsturel.
[2] Grigore Băleanu.

II

Iubitul mieu și dulce Ianco!

Dă piatră d-aș fi fost, iarăși dulceața și ritmul ce are lăuta ta cea poeticească putea, fără alt, să mă însuflețească! Cu cât mai ales, însă, fiind simțitor, și mai vârtos tot d-un sînge cu tine, să putea să fiu decât nesimțitoarele mai nesimțitoriu? Ba, aceasta ar fi fost, decât toate greșalile mele, cea mai neertată, și poci zice că și elementurile s-ar fi supărat, obidindu-să asupră-mi, și m-ar fi avut multă vreme la gazepu.

Aș fi venit însumi, negreșit, să dau această răsplătire, dar prilejul cu o fericire mă stănjinește de alta. Știi parola (adică cuvîntul cel netăgăduit), că era astăzi să mă aducă să te văz. Venirea ninecăi cei mari, ai vrednicii de închinăciune fămei, mă stănjinește, cum zic. Ascultă dar, și crede că din inimă zic, nu din politică!...

Dar vezi bine, nu scrie Metastazie, sau Virghilie, nici Ovidie, scriu eu, voiu să zic slabul și în condeiu și în idei, din suflet curat, însă:

Darul poeticii ț-e dat drept bună moștenire,
D-aceea văzu că-ți prisosesc tot întru o unire.
Dulceață, duh poeticesc, tîlc bun și înclinare,
L-ast meșteșug, nu zic minciuni, vericine nu le are.
Nu te înșel cu măglisiri, nu mă prefac, mă crede,
Sînt drepte toate cîte zic, neștine nu le vede?
Și ce să zică ar putea, cât de dușman să fie![1]
Mlădițe ești acelui trunchiu[2].... drept e, dar, o trufie!
Să nu te lași a te-nșăla, că scapeți în greșale!
Mintea să-ți fie-ndreptar, de poate apoi, te-nșale!
Și iar atunci vei mai vedea câte stălpări îți vine
De obște, de la cei ce simtu c-așa ți să cuvine.
Trăește, dar, îndelungat, vesel și cu dobândă,
Să vezi adeseori cununi, departe de osândă.

[1] Δυναται γαρ και πολέμος ανδρὸς αρετην ομολογειν!
Poate și un dușman să confirme virtutea acestui bărbat! (nota autorului).

[2] *La devitse qui dit: „Je sors d'un tronc accoutumé au triomphe"* (nota autorului).

Aceste, de vreme că s-au scris, pot fi și drept ținere aminte și drept cununi. Iar eu sănt cu mare căldură sufletească,

al tău liubit și libovnic unchiu.
N.V

[P.S.] '814, septemvrie 26. După ce m-am întors de la Văcărești, spre răsplătirea stihurilor ce au făcut. N.

[Adresa]: Cartia cătră nepotul Ianco Văcărescul.

III

Iubite și dorite obraz!

Am înțeles că nu mai mergi nicăirea, am înțeles că tot în Văcărești te afli, iar nu în dărdora amestecăturii, ci în limanul odihnii. Bine ai făcut de m-ai înștiințat că nu ai purces, fiindcă eu te țineam în Ploiești. Nenorocirea, zici, te întrigarisește, tot pă dumneata, ori și pă alții, și încă mai simțitor. De te intrigarisește numai pă dumneata, ai cuvînt să te jăluești de dînsa; iar de și pă lume, ce te jăluești atât de ager? Îmbuniază-te însuți pă sine și nu te mai plînge, cînd vezi bine că răul altora este mai mare!

Mă-ntrebi ce fac. Șăz într-un unghiu de casă, uitîndu-mă și privind vîrful nasului mieu cu ochii amîndoi, și întocmai ca gîngăniile la vremea iernii, așa sînt; nici din deget nu pociu mișca.

Iată dar, că măsurîndu-ți mormîntul, poți să-ți mișci trupul; iar cel ce nu-și poate mișca degetul, nu e atât de slabu, oare, încât să apropie să-și piarză și mormîntul? Cum mi să întîmplă mie acum.

Nemuritorii sînt nesimțitori, pentru că, cînd ar simți, nu ne-ar lăsa să ne împresoare înghiețul ernii. Apoi, cum ceri să chibzuiască că sînt muritori? Simte, din câte-ți scriu, de sînt viu sau mort. Iată și pentru partia soolui celui frumos, răspuns, nu înpotrivă, ci într-o glăsuire:

Acum smochinul nu le înbracă,
Însă nici mărul nu crezu să placă
La dumnealor.

Acuma Lipscă, Londră, Parisuri,
Sînt de batjocură și de rîsuri:
Sînt altfel toate la gustul lor.
Toate figurile le văz schimbate,
Și-n locul celora, alte ciudate,
Pă placul lor,
Sînt mai de modă deocamdată,
Și la nevastă cît și la fată,
Cum e știută mai tutulor.
Nu foi cu colțuri, nu mere moarte,
Lucruri mai bune, întinse foarte
Le sînt pă plac.
Haine ciudate, poame uscate,
Lasă pă Eva să aibă parte,
Și croitori nu le mai fac
Decăt o roche, sau o cămașă,
Întinse, scurte pîn' la gogoașă:
Așa s-îmbrac.

Și fără sațiu, nu mai mănîncă
Decăt fișecuri, sau și butincă
Cu aromaturi, iar nu cu mac.
Macul îl lasă de alte ceasuri,
La ale patului foarte dulci pasuri,
Cînd inimioara le face tac!

Iubitul tău prieten,
N.

'814, n[oiembrie] 5

[P.S.] Sora vătafului este foarte bolnavă, sărmana!
N.

IV

Iubitule!

Satu Bungetu i Văcărești au venit la ispravnicat și ziseră mulțime dă lucruri înpotriva dumitale, și arătînd că priimesc și scăzămîntul, ce li s-au făcut drept

mîngăiere, a să încărca, numai să scape de cererile dumitale cele grele, adică dă luare de oameni, dă cereri dă clacă — ce în anul acesta nu e dator a da dumitale satul Bungetu i altele, pentru care să arătară foarte mîhniți și amărîți. Dumnealui cliuceru să arătă foarte supărat pentru aceasta și, de va fi adevăr, are mult cuvînt. Apoi acest lucru este împotriva și interesului și cinstii dumitale, și nu faci cu aceasta dăcît o împrospătare celor trecute.

Socotesc că este bine și că face trebuință a veni dumneata mîine, a sta față cu dînșii pentru a te îndrepta, și mai ales acum! Eu așa zic, și aș găsi foarte cu cuviință aceasta, cu proastă părerea mea. Iar dumneata judecă și fă cum știi.

Sînt al dumitale iubit unchiu și gata slugă,
Nicolae Văcărescu

'815, maiu 12

[Adresa]: Cinstitului și mie dorit și iubit nepotu, dumnealui biv vel comis Ianco Văcărescul, cu frățească dragoste, la Văcărești.

V

Iubitul mieu și mult dorit!

Pentru că vreme nu am avut de a copiarisi (să vede, însă că ai înțeles că mai mult să cuvine așa), îți trimiț un epitre dedicatoar ce au făcut moși-tău către Filaret, cînd i-au închinat *Grămmatica rumînească*. Îl trimiț ca să-l vezi, îl trimiț ca să te invitez și să te ațăț, îl trimiț ca să te aprinz, să te fac să fii foc viu, mai mult dăcăt ești, și apoi, tot ce am pățit și eu, ca să te fac să-ți aduci aminte cu toată puterea și virtuția duhului și a inimi[i] și a cugetului ce porți, ce au fost părinții noștri: tată-tău și moșă-tău, și să plîngi cu inimă înfrîntă și cu duh slobod, dar supus dăn întămplări a purta jugu.

Ah, dorite ! Mult și scump iubite sînge al mieu ! Ah, ramură a trunchiului celui obicinuit în slavă și laudă ! Mă crede că, atunci, adică din mult norocita și amară noapte ce am cetit această epigramă, istorie, și ce ori alt vei vrea, îmi arde inima în flacără nestinsă și în cumplită văpaie, și mă amărăsc, cît mă simț muscă. Mă arz atît încît și în ceasul ce-ți scriu mă podidesc lacrămile, simțind ce era acei oameni și văzînd că noi nu sîntem nici de a face cevaș fiteșcui în parte, nici măcar oameni dă a ne uni și a face.

Dar, bine ! Nu trebuie cumplit să mă amărăsc cînd, lăsînd pă cei streini, văz că nici cei de la fire înclinați nu să unesc? Poți să-mi vorbești dumneata, aici, cu oarecare dăosibire, dar eu zic că te greșăști, căci simț că și dumneata iubești, poate pă unchi, iubești și pă văr și pă nepot, dar nu ai dă prieten pă nici unul dîn ei. Îți scriu cu inimă dăschisă, fiindcă știu că ai îndoială asupră-mi — nu crezi ceea ce, cînd mai la urmă ne-am împăciuit,— ț-am zis și ț-am făgăduit; nu crezi, încă, că eu nu cuget să te înșăl. Nici nu știu această vorbă, cînd gîndesc la tine și cînd îți chibzuiesc darurile.

S-ar fi căzut, pentru această îndoială, sau ca un drept, să nu-ți mai scriu, sau ca un mincinos și om al lumii noastre, să-ți scriu, ca mai mult să te înșăl. Dar unde putere, unde curaj, dă a-mi amăgi sîngele și dă a mă înșăla pă mine? Nu îndrăznesc nici noaptea singur fiind, și în sihăstria ce mă aflu, să o chibzuiesc ! Cînd aș cugeta într-alt chip, mi s-ar părea dă toate păsările noaptea trăitoare ! Mi-ar cășuna în cap !

Deci și dumitale, cu toată sfiala ce să cuvine a avea pentru prieteșug și la sfînta unire, nechibzuind la nici o împotrivire a vremii sau ale întîmplărilor, mă leg cu cuget curat a fi unit, și mă unesc cu inimă dăschisă a fi legat cu inima și sentimentul tău cel bun, nu că nu am fost cum arăt și mă leg cînd am zis, ci numai ca să te încredințez. Strînsoarea nodului o aștept dă la tine pă jumătate, fiindcă ceilaltă parte ț-o trimisei, și mă crede...

Am arătat luminatului beizade [1], căte Islam Aga, prietenul nostru, mi-au zis pă drum. S-au măniat foarte luminăția sa, hotărînd să înfrunteze pă Delibașa și poruncind cămărașului să zică Turnagiului multe cam înfruntătoare pentru Islam, și ca să-l orînduiască; iar eu luai răspuns tot atunci, că să scriu dumitale pentru aceasta.

Sînt al dumitale unit și legat și din sînge și din cuget, unchi și prieten,

Nicolae Văcărescu

'815, octomvrie 31

P.S. Cetind scrisoarea dă închinarea *Grămmăticii*, să mi-o trimiți; poți să o și copiarisești.

VI

Doritul mieu Ianco !

Te superi, oare, de multele mele scrisori? Dar eu, nu poți face chibzuire, cum doresc pă ale tale ! Nu ț-aș fi scris acum, de nu aș fi fost silit de o știre noao și nu prea cu noimă bună. Cercetaiu astăzi pă un prost, de dumneata, și într-un cuvînt, fără dă leac țirimonii, îmi spuse că nu sînt mulțămiți dă dumneata p-acii, pentru că dormi mult, pentru că pînă a te găti faci multe ceasuri, că nu vei a scoate pricinile înnaintea dumitale, și, mai la urmă, că ții pricinile căte doao și trei zile, fără a le cerceta.

Dă sînt adevărate, nu pociu ști, poate (și la idea mea este fără îndoială) să fie minciuni. Dar, judică dumneata, dă să cuvine p-aici să să auză acestea dă un ispravnic nou, și mai ales de un Văcărescu !

Ianculețule, iarăș te rog, rădică acest fel de pricini din gurile bîrfitorilor, că știi că, firește, noi sîntem orînduiți să avem mulți neprieteni. Arată tot înpotrivă,

[1] Beizadea Costache Caragea, fiul cel mare al lui vodă Caragea.

ca să nu mai aibă ce să zică. Mă iartă dă mă întinz, judecînd că nu vine dă dușmănie aceasta.

Am auzit că clucer Mihăiță [1] nu voește a veni acii; dă este adevăr, nu știu. Atăt numai știu că sînt

al dumitale cel știut,

N.

[1816], iulie 6

[Adresa:] Cinstitului dumnealui căminar Ianco Văcărescul, ispravnic ot sud Dîmboviță, cu frățească dragoste.

VII

Cu căzută plecăciune închinîndu-mă, sărut prea cinstită mănușița dumitale!

Turburată era viiața mea căndu am priimit hîrtiuța cea scrisă de dumneata; din pricina boalii, că în 30 dă zile nu am știut ce să face în lume. Iar acum, slavă Domnului, sînt mai binișor și mă simțu că să întărescu puterile întru mine și au început a mi să umfla pantalonii dinnainte.

Eu lumea în pace nu o las, că ea pă mine mă supără. Și rănd tinerilor nu voi da, că încă grindeiul mieu n-au albit, ci este negru ca un samur dă Moca! Zi haiducului Aleco să-m trimiță pă omul cel știut, și îl încredințez că nu va mai dori de pămîntul de aciia, ci i să va părea Drajna, Paris și alte prea frumoase locuri împărătești.

Pă Dafinica am părăsit-o, că i s-au spart traista dinnainte. Am alta acum, numele Vitorița, care este dăparte Dafina dă aceasta, și pentru aceasta poți să-mi faci jurămînt că-m ești vrăjmaș. Însă zicu și aceasta: dă simți putere întru dumneata, a ținea cu mine la duel, că eu sînt hotărît să-m pierzu viiața pentru acest obrăjelu!

[1] Clucerul Mihăiță Filipescu.

Pentru prașila pepenilor au fost sunet și auzire, iar acum văz că i-au lăsat să să coacă neprășiți; dar pînă cînd, nu știu. Aceasta văz, că cele slabe au înghițit pă cele grase.

Eu țiu amîndoă măestriile: și vînătoria de cele tărătoare pre pămînt, căt și dă cele zburătoare prin văzduh, și dă peștii apelor. Dă te ține cureaua, fă-le; iar de nu, taci!

Și cu toată plecăciunea sînt prea plecatul dumitale, slugă,

Cel știut

[*Nicolae Văcărescu*]

[Fără dată]

NOTE

NOTE LA *STUDIUL INTRODUCTIV*

1. *Cu privire la originea transilvăneană a Văcăreștilor.* Legenda spune și istoria consemnează — în special Dionisie Fotino în *Istoria generală a Daciei, sau a Transilvaniei, Țării Muntenești și a Moldovei*, traducere de George Sion, tomul II, București, 1859, p. 4— că în secolul al XIII-lea Radu Vodă Negru și-a adunat pe toți ai casei, mulțime de nobili, „cu popor de toate treptele, cu femei, cu copii, cei mai mulți ortodocși" și, trecînd Carpații despre miazăzi, a intrat în Țara Muntenească, oprindu-se aproape de obîrșia rîului Dîmbovița, într-un cîmp întins și frumos, numit Cîmpulung, și s-a așezat acolo „fiindcă locul acesta și mai înainte era proprietatea sa, ca unul ce era mai mare și mai tare decît toți ceilalți domnitori ai pămîntului dacic".

Dionisie Fotino datează această trecere la 1241 și o pune pe seama venirii „mogulilor sciți".

Istoria Țării Rumânești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini, cunoscută și sub numele de *Letopisețul Cantacuzinesc*, arată că „la cursul anilor de la Adam 6798 (1290), fiind în țara ungurească un voievod ce l-au chemat Radul Negrul Voievod, mare herțeg pre Almaș și pre Făgăraș rădicatu-s-au de acolo cu toată casa lui și cu mulțime de noroade: rumâni, papistași, sași, de tot feliul de oameni. pogorîndu-se pre apa Dîmboviții, început-au a face țară noao" (p. 2).

Nu dă nici un nume de însoțitori, nici pomenește despre originea transilvăneană a Văcăreștilor. Amintește doar noroadele ce coborîseră cu Radul Negrul, „unii s-au dat pe supt pobgorie, ajungînd pînă în apa Siretului și pînă la Brăila; iar alții s-au tins în jos, preste tot locul de au făcut oraș și sate pînă la marginea Dunării și pînă în Olt".

Radu Popescu își începe *Istoriile domnilor Țării Rumânești* cu domnia lui Radu Negru: „Cînd au fost cursul anilor de la Adam 6798 (1290) Radul Vodă Negrul, care avea scaunul său la Făgărași de la moșii și strămoșii rumânilor... s-au socotit să-și mute scaunul dencoace, peste plai". Pricina mutării este, după Radu Popescu, „pentru ca să-și facă întărituri locurilor de paza oamenilor și să-i fie mai lesne a păzi pre cei din Ardeal, de s-ar cumva apropiia turcii"; sau „să se fi învrăjbit domnul rumânilor cu domnii ungurilor și cu ai sașilor". Nici Radu Popescu nu vorbește nimic de însoțitorii lui Radu Negru.

C. D. Aricescu, în *Istoria Cîmpulungului*, București, 1855, p. 99, socotește că au fost doi Radu Negru. Primul a venit la 1215 — cum arată și Ianache Văcărescu în manuscrisul gramaticii sale, f. 3,— și a ridicat biserica din Cîmpulung, cum arată inscripția: „S-a zidit întîiași dată, din descălecătoarea țării de răposatul Radul Negru, cînd a fost cursul anilor de la Adam 6723" (1215).

Al doilea Radu Negru a descălecat la 6798 (1290). La trecerea Carpaților, Negru Vodă era însoțit de fiul său cel mare și de cîțiva amici sinceri.

Pentru enigma Negru Vodă vezi și Petre Constantinescu-Iași, *Negru Vodă de o parte și de alta a Carpaților*, în *Magazin istoric*, an. V, nr. 1 (46) ianuarie 1971, p. 31—32.

2. *Cu privire la strămoșii lui Văcărescu.* Neagoe Văcărescu este deci cel dintîi din neamul Văcăreștilor care s-a coborît cu a sa familie în Țara Românească, el este strămoșul atîtor generații de Văcărești care aveau să joace roluri însemnate în mersul învolburat al istoriei românești. Legenda spune (vezi și Alexandru Odobescu, *Opere*, vol. II, București, 1967, p. 48) că acest Neagoe a întemeiat pe malul Dîmboviței sate și biserici, că a avut șase fete și doi feciori, Radu și Șerban, cărora le-a lăsat moștenire o avere imensă și scutul părintesc ce avea gravat cetatea Făgărașului, deasupra căreia filfîie o acvilă albă și prapurul purpuriu, pe care stă scris cu litere de aur cuvîntul, *Virtus*, pe care-l traducem cu *iubire de neam*, caracteristică acestei familii.

Cu privire la data descinderii, știrile legendare și cele istorice, scrise, diferă. Astfel, Dionisie Fotino, cum am văzut mai sus, socotea că evenimentul a avut loc la anul 1241. Fotino a fost contemporan cu Ianache Văcărescu, istoric și el, și cu fiii acestuia, și unele date, unele

știri, au fost luate direct de la ei. Eder, însă, în *Observationes criticae et pragmaticae ad istoriam Transilvaniae*, Cibinii, 1803, p. 53, fixează ca dată anul 1290. Aci, el vorbește și despre ilustra familie valahă a Văcăreștilor ce poartă emblema Făgărașului:

„Exeunte etiam seculo tertio decimo Ugrinum Valachum possessionum « Fogros et Zumbothel iuxta fluvium Olth existentium » dominum fuisse, ex originariis Andreae III litteris anni 1290 comperi; et ilustram in Valachia familiam Vakaresk in hunc diem ad significationem pristinae possessionis uti insignibus Fagarasiensibus accepi. Valachos istos, ut erant pecurariae unice dediti, liberioris pastionis copiam sectatos temporibus Caroli Roberti, duce Radulo Nigro, magno numero in Valachiam transmigravisse proditum est".

Iohann Christian von Engel, publicînd la Halle în 1804 a sa *Geschichte der Moldau und Walachey*, vol. 1, redă (la p. 147) aceeași informație: „Um J. 1290 war ein gebohrner Walach, Namens Ugrinus, der Herr und Besitzer von Fogaras und Szombathely. Die Walachischae Bojaren Familie Vakareskul fuehrt noch jetzt das Fogaraser Wappen zum Andenken eines vorigen Besitzes".

George Șincai, contemporan cu istoricii de mai sus, care știa de existența lui Ianache Văcărescu în Țara Românească, pe care-l cunoscuse fie prin gramatica publicată la Viena în 1787, fie direct în cadrul societății Transilvaniei, își însușește informația de la Eder. În opera sa *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, tom. 1, Iași, 1853, p. 287, citim: „La anul 1290 era un născut român, anume Ugrin, domn și stăpîn Făgărașului și Sombatheiului. Familia Văcărescului ține stema sau țimirul Făgărașului pînă astăzi, întru aducerea aminte că l-au stăpînit oarecînd, precum scrie Eder".

Despre originea transilvană a lui Ianache Văcărescu vorbește și Jean A. Vaillant, fost profesor la București între 1829—1840, în vol. II, al lucrării sale *La Roumanie*, Paris, 1844, p. 114—115, arătînd că Ianache Văcărescu este strănepotul lui Radu Negru.

Ion Voinescu II, în prefața la *Colecție din poeziile d-lui marelui logofăt Iancu Văcărescu*, București, 1848, p. 111, arăta: „Originară din Transilvania, familia Văcăreștilor este una din acele familii cu care istoria noastră se fălește pentru sentimentele sale de patriotism. Ea a produs necontenit bărbați însemnați care s-au deosebit în mai toate carierele".

Ideea e reluată de Ion Eliade Rădulescu în discursul ținut *La înmormîntarea lui Ioan Văcărescu*, București, 1863, p. 5, susținînd

că strămunii răposatului „trecură de peste Carpați odată cu duca de Făgăraș Radu Negru, descendentul Nigerilor-Basarabi", și apoi de B. P. Hasdeu în studiul *Negru Vodă. Un secol și jumătate din începuturile statului Țerei Românești* (1230—1380), publicat ca introducere la t. IV din *Etymologicum Magnum Romaniae*, București, 1898.

Unele informații își au izvorul în tradiția de familie, altele într-o genealogie a neamului, pierdută în 1848. Însă, în manuscrisul gramaticii lui Ianache Văcărescu, păstrat la Academia R.S.R. sub **nr. 305**, găsim pe fila 3 **verso** următoarea însemnare:

„1215. Neagoe Văcărescul, fiiul lui Dan Văcărescul, voevod al Făgărașului, nepot de sor a lui Radul Vodă Negru; venit-au cu iel [adaus cu creionul: și doamna lui, Anna], la Cîmpulung în acești ai; zidit-au biserici doosprezece în satele care a stăpînit pă Dîmbovița în jos; lăsat-au fiu pă Radul i Șărban, și fete șasă; a murit în vîrstă de ani 59; numele soții[i] sale fost-au Maria; acesta fost-au foarte bogat."

Această însemnare a fost publicată și de N. Iorga în *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. III, București, 1901, p. 76.

În lipsa altor documente scrise, admitem și data și amănuntele pe care Ianache Văcărescu le dă privind originea și neamul său. Părerea că este urmaș de voievod devine convingere și realitate la Ianache Văcărescu, cu prilejul convorbirii pe care acesta o are, în vîltoarea evenimentelor din 1769, cu Mihai Cantacuzino vistierul. La întrebarea acestuia pe cine ar putea propune domn (Mihai se gîndea la fratele său spătarul Pîrvu Cantacuzino), Văcărescu a spus răspicat: „Eu,... și nu găsesc altul mai cu cale decît pe mine".

Odobescu relatează apoi fapte în legătură cu Radul comisul, fiul lui Neagoe Văcărescul, numit Bilșug, și mai ales în legătură cu larga lui dărnicie cu prilejul secetei și foametei. Timpul, desigur, a exagerat și a înflorit, deși legenda concură totuși cu *Virtus* de pe emblema familiei.

Din însemnarea făcută de Ianache Văcărescu în gramatica sa, desprindem o genealogie întreruptă, ceea ce înseamnă că nici el, istoric și direct interesat în stabilirea unei genealogii precise, n-a reușit să stabilească decît sincopat spița neamului.

Aflăm totuși că Dan, voievodul Făgărașului, era căsătorit cu o soră a lui Radu Vodă Negru. Copilul lor, Neagoe, au trecut munții 1 1215 împreună cu unchiul său Radu Negru și s-a stabilit la Cîmpu-ng-Muscel. Cu el a venit și mama sa, Anna.

Acest Neagoe, căsătorit cu Maria a avut doi băieți Radu și Șerban și șase fete.

Însemnarea conține o genealogie mereu întreruptă, ea consemnează pe Pătrașcu, născut la 1554, unul din vitejii lui Mihai Viteazul. El ar fi avut mulți frați și ar fi fost „îngrijitor zidirii bisericii domnești din Tîrgoviște în zilele lui Pătru al doilea Cercel Voevoda".

Biserica domnească din Tîrgoviște, ctitorie a lui Petru Vodă Cercel, ispravnic fiindu-i Pătrașcu Văcărescu, a fost renovată tîrziu de domnitorul Mihail Șuțu împreună cu soția sa Sevasti, născută Calimachi, dar „prin rugăciunea și îndemnarea lui Jupan Ianache Văcărescu vel vistier și mare dicaiofilax al bisericii", cum arată inscripția din pridvor, sus, în partea din interior. Este un act pios din partea lui Ianache Văcărescu nu pentru că a fost vistier și apărător al bisericii, poate nici pentru faptul că a fost admirator al lui Petru Cercel și Mihai Viteazul, ci, mai ales, pentru că nu și-a uitat strămoșii. Biserica era o mărturie istorică a existenței strămoșului său Pătrașcu Văcărescu, om al domnilor Petru Cercel și Mihai Viteazul și mare ban al Craiovei.

Ianache Văcărescu trece apoi la 1685 amintind pe Negoiță Văcărescul, capichihaie a lui Șerban Cantacuzino la Constantinopol. Nu se spune însă al cui fiu era. Din *Condica Văcăreștilor* publicată în 1966 de George D. Florescu și Dan Pleșia aflăm că jupîneasa Catalina, soția unuia din frații lui Pătrașcu, a vîndut la 24 ianuarie 1642 nepotului său Ivan pitar ot Văcărești toată partea sa de ocină din Văcărești.

Nu putem ști dacă Ivan pitarul era fiul lui Pătrașcu Văcărescu În orice caz, cu acest Ivan pitarul începe genealogia precisă, documentară și neîntreruptă a Văcăreștilor.

Ivan pitarul a avut trei copii: Alexandra, Dumitrașco și Neagoe sau Negoiță ce va fi spătar în 1669 și capichihaie a lui Șerban vodă în 1685, cum ne arată Ianache Văcărescu. Negoiță Văcărescu a fost căsătorit cu Necșuța Bucșanu, soră cu Bădică clucerul Bucșanul și cu Pătrașcu căpitan Bucșanul, au avut doi fii: Ivan și Ianache.

Se pare că lui Negoiță spătarul îi plăceau prea mult petrecerile. Aceasta a dus la despărțirea de soție și la vinderea nesăbuită a moșiilor. Necșuța s-a recăsătorit cu Neagoe postelnicul, fiul lui Antonie Vodă din Popești, și a fost mama doamnei Maria, soția lui Constantin Vodă Brîncoveanu. Cu acest soț a mai avut patru copii: Constantin, ce va fi vel căpitan, Duca — vel clucer, Pană — vel vornic și ban în 1717 și pe Neagu.

Deoarece Negoiță vindea una după alta moșiile, Necșuța, acum recăsătorită, și cu cei doi copii Ivan și Ianache cer sprijinul donului și al divanului. Radu Vodă Leon, prin cartea sa de judecată din 7176 (1667—1668), împreună cu toți boierii divanului au socotit că „nu se cade a-l lăsa după nebunia lui să vîndă și să petreacă tot și apoi copiii lui să umble pe la ușile altora". Prin această carte de judecată se interzicea oricui să cumpere vreuna din moșiile lui Negoiță.

Hotărîrile lui Radu Leon au fost întărite de Antonie Vodă din Popești prin porunca sa din 3 decembrie 1669:

„Așișderea și jupîneasa Neacșa, care o au ținut Negoiță Văcărescu, muma lui Ivan și Ianache, ea încă să aibă a-și ține pentru zestrile ei, care le-au petrecut bărbatul ei Negoiță și s-au fost prețuit naintea Radului Vodă drept ughi 128... Iar de vîndut să nu mai aibă voie a mai vinde nimic, nici să mai fie volnic nimini a mai cumpărarea dă la el nimic, moșii, sau rumîni, sau țigani pentru că fiind acest om Negoiță Văcărescu un om nebun dă tot și bețiv și eșit dintru toată firea omenească și vînzînd și risipind tot cu ale lui nebunii, cît și pre jupîneasa lui o au despărțit părintele vlădica Ștefan, care au fost mitropolit, pentru ale lui fapte nebunești."

S-au găsit totuși doi boieri, Ilie biv vel armaș, și Ivan Lăzăreanul, clucer, care au cumpărat satul Văcărești, iar Pătrașcu vel șătrar a cumpărat din satul Șotînga partea Văcăreștilor. Împotriva lor reclamă frații Ivan și Ianache. Antonie Vodă din Popești hotărăște ca Necșuța să-și ție zestrea, iar cumpărătorii să piarză banii. Totuși procesul continuă pînă la 19 aprilie 1672 cînd noul domn, Duca, hotărăște ca cei doi frați să dea banii cumpărătorilor „făcîndu-i cum vor putea" și „așa au dat ughi 640 și au rămas stăpîni pe acele moșii".

Socotim că numai pentru a nu mai înstrăina din avere a fost trimis bașcapuchihaie la Constantinopol. Se pare că spre sfîrșitul vieții a avut o comportare mai bună. Acesta este sensul inscripției de pe mormînt: „*Supt ăcăstă reace piiatră* de aici, în sfănta și mare mitropolie, odihnescu-se oasele robului lui Dumnezeu Neagoe Spătarul Văcărescul, avîndu viață în lume, ani 72, *și s-au săvîrșit cu pace în luna lui septemvrie în 28 de zile, la anul 7210 (1701)*" (inscripția nr. 253 — a 15-a inscripție din mitropolia Tîrgoviștei — publicată de N. Iorga în *Inscripții...*, București, 1905, p. 122).

În notele cu care însoțește vol. II al operelor lui Odobescu (1967, p. 486), comentînd inscripția de mai sus, Virgil Cîndea arată

în final că „acest soț al mamei Necșuța era însă din altă spiță de Văcărești munteni". Aceasta este infirmată de documentele din *Condica Văcăreștilor* publicată de George Florescu și Dan Pleșia, și din care rezultă că nu este vorba de un alt Văcărescu, ci de Negoiță Văcărescu, tatăl lui Ivan și Ianache Văcărescu. Că acest Negoiță ar fi murit la Țarigrad, iar turcii i-ar fi pecetluit hainele, este o informație pe care Odobescu a luat-o din tradiție. Ea este consemnată și de Ianache Văcărescu în manuscrisul gramaticii, dar neputînd fi verificată nu se poate pune temei pe ea.

Negoiță Spătarul și Necșuța Bucșanu au avut doi fii: Ivan și Ianache. Amîndoi au urcat treptele boieriei. Se pare că mai activ a fost Ianache care în timpul domniei cumnatului său Constantin Vodă Brîncoveanu a fost agă, clucer, vistier și capichihaie la Poartă, a luat parte la viața spirituală, fiind ispravnic a multor biserici.

Fiind în imediata apropiere a domnilor, și-a însușit din politica lor. Ianache a fost slujbaș al lui Șerban Cantacuzino, al cărui spătar era Constantin Brîncoveanu. A cunoscut energia lui Șerban, goana lui după avere, strășnicia caracterului său, dar și politica sa. Șerban a murit în al zecelea an de domnie, pare-se otrăvit de ai săi, cum relatează Del Chiaro în *Revoluțiile Valahiei*, traduse în limba română de S. Cris-Cristian, Iași, 1929. În locul lui a fost ales Constantin Brîncoveanu. Ianache a avut prilejul să observe mai bine politica vicleană a Cantacuzinilor și mai ales a stolnicului Constantin Cantacuzino. De aceea, el se alătură cumnatului său și îl slujește cu credință. Fiindu-i și sfetnic de taină, cunoștea toate veniturile domnitorului și mijlocea chiar plasarea sau ascunderea lor.

Datorită uneltirilor Cantacuzinilor, Poarta hotărăște mazilirea lui Brîncoveanu, aducerea lui și a familiei la Istambul, iar imensele sale avuții să treacă în tezaurul sultanului.

Hotărîrea a fost pusă în aplicare la 4 aprilie 1714, a treia zi de Paști, cînd capigiul Mustafa-aga, vechi prieten al domnului, i-a pus năframa pe umăr făcîndu-l mazil și oblingîndu-i pe boieri și pe mitropolitul Antim Ivireanu să ia măsuri ca domnul să nu fugă. Atunci a fost propus și învestit domn cu tot ceremonialul Ștefan Cantacuzino, fiul stolnicului și rudă a lui Brîncoveanu.

Se știe drama lui Brîncoveanu la Istambul. Sînt cunoscute chinurile îngrozitoare la care au fost supuși ca să spună unde sînt ascunse comorile. La această înfricoșetoare dramă a luat parte și Ianache Văcărescu. Poate că sub grozăvia torturilor, el să fi spus cîte ceva

din averea domnului, dar cu prețul vieții nu și-a trădat domnitorul. Era dezamăgit de purtarea neomenoasă și ipocrită a boierilor Cantacuzini. Datorită dîrzeniei cu care și-a apărat domnitorul a fost cel dintîi care și-a pierdut capul.

În ziua de duminică 15 august 1714, Constantin Brîncoveanu, cei patru fii ai săi și Ianache Văcărescu au fost scoși din temnița celor Șapte Turnuri (Edicule) și duși spre locul execuției în piața de lîngă marele serai al sultanului, pe malul Cornului-de-Aur, în fața cartierului Galata. A asistat la execuție însuși sultanul care sta la o anumită distanță, ca și mulți străini reprezentanți diplomatici ai diverselor țări europene. Primul decapitat a fost Ianache Văcărescu, ca cel mai apropiat dintre sfetnici, și apoi copiii iubiți ai lui Constantin Brîncoveanu: Răducanu, ce urma să se căsătorească cu fata lui Antioh Cantemir, Ștefăniță, Constantin și Matei, iar la urmă nenorocitul voievod, părintele lor, care a suportat cu bărbăție și demnitate atîta cruzime și barbarie petrecute sub ochii lui.

După această nemaiîntîlnită tragedie, decît în iureșul și focul războaielor, capetele tăiate au fost purtate în prăjini pe străzile Istambulului, iar cadavrele aruncate în mare, de unde, pe ascuns, au fost pescuite și înmormîntate în mănăstirea Halchi, nu departe de Constantinopol. Astfel a pierit cînd împlinea un sfert de veac de domnie Constantin Brîncoveanu, care a dus o politică de echilibru pentru păstrarea ființei și demnității țării, și astfel a pierit Ianache Văcărescu, victimă a slujirii cu credință și a înaltului său patriotism. Peste doi ani, în 1716, autorii morali ai sfîrșitului lor, stolnicul Constantin Cantacuzino și fiul său Ștefan, vor avea aceeași soartă și în același loc.

Din *Genealogia Cantacuzinilor* desprindem că Ianache Văcărescu a fost căsătorit cu Stanca, fiica boierului Cojescu și soră lui Bîrcă, cu care a avut opt copii: patru fete — Maria, Ilinca, Bălașa și Neacșa, și patru băieți: Radu, Constantin, Barbu și Ștefan.

Maria s-a măritat cu Istrate Urdăreanu, nepot de fată lui Șerban Cantacuzino Voievod, și, despărțindu-se de el, s-a recăsătorit cu un grec din Ianina, stabilit în București, Panait Cămărașul. N-au avut copii.

Ilinca s-a măritat după clucerul Șerban Cîndescu.

Bălașa s-a căsătorit cu Barbu, fiul slugerului Iorgu, grec din Constantinopol, stabilit la București. De la ea au rămas un fiu

Constantin, ce s-a numit după sat Costescu, și o fată Stanca, care s-a căsătorit cu Constantin Catargiul.

Neacșa, căsătorită cu șetrarul Mihai Dedulescu, n-a avut copii.

Radu e atestat în documente ca spătar, logofăt, vornic între 1745—1766. A fost căsătorit de două ori: prima dată cu Ancuța Băleanu, de la care i-a rămas un fiu Constantin, și murindu-i soția, s-a recăsătorit cu o grecoaică, Venețiana, după mamă din neamul Ruseteștilor, cu care a avut trei copii: Ștefan, Barbu și Maria. Radu moare în 1778.

Constantin, mare logofăt și mare vistier în timpul lui Nicolae Mavrocordat a fost căsătorit cu Maria, fata marelui vornic Iordache Crețulescu și a Saftei, fata lui Constantin Brîncoveanu. A murit în 1732 și i-a rămas o fată, Elena care, orfană de timpuriu de ambii părinți, a fost crescută de Safta Crețulescu, bunica, și măritată la 15 ani cu Mihail Cantacuzino, autorul *Genealogiei Cantacuzinilor*, publicată de N. Iorga în 1902 și din care desprindem aceste date.

De la Constantin Văcărescu ne-a rămas un opuscul istoric intitulat: *Luminata viață a neamului prea luminatului, prea învățatului și blagocestivului domn a toată Țara Românească, Io Nicolae Alexandru Voievoda, scoasă din leatopisețile moldovenești, cu porunca înălțimii sale de prea plecatul din slugile măriei sale Constantin Văcărescul vel vistier la leat 7235 (1727).*

Reținem deci o carecare preocupare pentru istorie din partea acestui Constantin Văcărescu. Să nu uităm că fratele său Barbu se va înrudi, dar după moartea lui Constantin, cu Constantin Mavrocordat.

N. Iorga semnalînd această lucrare în *Originea moldoveană a lui Ienăchiță Văcărescu* — prezentată și într-un opuscul grecesc de Smaranda, soția lui Nicolae Mavrocordat — și făcînd legătura cu Ștefan Văcărescu, fratele lui Constantin și tatăl poetului nostru (care era căsătorit cu nepoata lui Ion Neculce), stabilea intrarea în arena culturală a Văcăreștilor prin înrudirea cu marele cronicar moldovean.

Socotim că ideea lui Constantin Văcărescu de a înjgheba o lucrare de istorie la 1727 nu are nici o legătură cu Neculce, după cum nici preocuparea lui Ștefan Văcărescu pentru orații protocolare nu are și nici nu poate avea izvorul în înrudirea cu Ion Neculce. Abia după căsătoria lui Ștefan Văcărescu cu Ecaterina Done, nepoata lui

Neculce, se poate vorbi de înrudire și de transmitere a preocupărilor literare la urmași.

Barbu Văcărescu a fost, de asemenea, vistier, mare logofăt, mare vornic și mare ban al Craiovei. A fost căsătorit cu Safta, fiica spătarului Răducanu Cantacuzino, fiul stolnicului Constantin Cantacuzino. S-a despărțit în 1732 și s-a recăsătorit cu Luxandra Rosetti, din Moldova, sora marelui logofăt Constantin Rosetti ce era tată doamnei Ecaterina a lui Constantin Mavrocordat Voievod. Împreună cu Luxandra, Barbu Văcărescu a avut o fată Maria, măritată în 1750 după banul Dumitrache Ghica, fiul dragomanului Alexandru Ghica, cel ucis de turci.

Barbu Văcărescu a avut o carieră politică pe cît de zbuciumată, pe atît de patriotică.

Ștefan Văcărescu al patrulea băiat al lui Ianache, a avut o carieră politică zbuciumată alături de fratele său. Spre deosebire de ceilalți, a avut și predispoziții literare și oratorice. A fost căsătorit cu Ecaterina Done, nepoată de soră după mamă a lui Ion Neculce. Au avut în cele din urmă trei copii: Maria, Ștefan și Ianache — istoricul, gramaticul și poetul.

3. *Cu privire la data nașterii lui Ianache Văcărescu* au fost emise mai multe păreri. Alexandru Odobescu, cel dintîi și mai autorizat biograf al său, arată (în opera citată, p. 50) că s-ar fi născut „pe la 1740". Această dată a trecut ca dată sigură a nașterii în toate istoriile literare pînă astăzi.

Dar cel dintîi care pune la îndoială data nașterii lui Văcărescu, adoptată de Odobescu, a fost Nicolae Iorga. Acesta în articolul *De unde a învățat italienește Ienăchiță Văcărescu*, publicat în *Omagiu lui Ramiro Ortiz*, București, 1929, p. 101—105, pornind de la faptul că în 1769 Ianache, ca mare vistier, apărea printre marii boieri ai țării și mai avea și un copil, „nu putea să fie un tînăr de douăzeci și nouă de ani". Anul nașterii trebuia deci simțitor trimis în urmă, cu atît mai mult cu cît el era din septembrie vistier mare al țării, deși *Genealogia Cantacuzinilor* spune că a ajuns la această înaltă situație de tînăr, ajutîndu-se de rudenie, ca soț al fetei lui Iacovache Rizo și cumnat al lui Grigore Ghica Vodă (p. 103).

Dan Simonescu, vorbindu-ne despre calitățile de literat și orator ale lui Ștefan Văcărescu, sublinia: „înțelegem și simțim, parcă, nu numai atunci atmosfera de sărbătorească bucurie a familiei domnitoare, dar și mărturisirea propriei lui bucurii că și el avea, tot de

curînd, o odraslă nouă". (Ienăchiță s-a născut tot cam pe la anul 1740) (Dan Simonescu, *Orațiile domnești în sărbători și la nunți*, în *Cercetări literare*, IV, București, 1940, p. 31).

Se știe că fiul lui Constantin Mavrocordat, Ion— căruia Ștefan Văcărescu îi rostește oratia în care se referea la propriul fiu — s-a născut la 24 decembrie 1740. Acest „cam pe la 1740" trebuie interpretat totuși anterior anului 1740.

N. Tcaciuc-Albu în monografia închinată lui *Ienăchiță Văcărescu, viața, opera, influențele străine*, apărută în 1943, reia discuția și pornind de la obiceiul vremii propune ca dată a nașterii anul 1742 Plecînd de la constatarea că fiii de boieri ajungeau în slujbele statului la 18 ani și cum Ianache era vel căminar în 1760, înseamnă că s-a născut la 1742. Cum, tot după obiceiul vremii tinerii se căsătoreau la 20 ani și cum Ianache s-a căsătorit la 1762 cu Elenița Rizu, înseamnă că s-a născut tot la 1742. Această dată este însușită de Augustin Z. N. Pop în recenzia pe care i-o face în *Revista Fundațiilor*, anul XI, din 1 ianuarie 1944, numărul 1, p. 217, și de Paul Cornea în *Curs de istoria literaturii române moderne*, București, 1962, p. 46.

Totuși, argumentele nu par convingătoare. În primul rînd pentru faptul că într-adevăr Ianache Văcărescu apare atestat în documente în 1760, dar aceasta nu înseamnă că tocmai atunci a fost numit. El putea fi numit cu mult înainte de această dată. De asemenea dacă s-a însurat în 1762, trebuia neapărat să aibă vîrsta de 20 de ani? El putea să aibă și mai mult, ori mai puțin. Iată, de exemplu, Constantin Mavrocordat era văduv la 20 de ani, prin moartea primei sale soții, Smaranda Cantacuzino, fata lui Radu, fiul stolnicului Constantin Cantacuzino și frate cu Ștefan, cel ucis de turci în 1716. Deci era căsătorit cu mult înainte, la 18 ani, și fusese domn înainte de a împlini vîrsta de 20 de ani.

În ce ne privește socotim, cu N. Iorga și Dan Simonescu că Ianache s-a născut înainte de 1740. Susținem aceasta pentru următoarele considerațiuni:

La 22 mai 1760 era deja vel comis, cum arată documentul 213 publicat de Ion Filitti *(Arhiva Gheorghe Gr. Cantacuzino*, București, 1919, p. 67). În acest document Ianache Văcărescu face parte din divanul domnesc alături de Constantin Dudescu vel vornic, Ștefan Văcărescu tatăl său, vel ban, Constantin Brîncoveanu vel logofăt, Mihai Cantacuzino vel vistier și mulți alți boieri de divan. La această

vîrstă el era neînsurat și deci nu se poate susține că a fost ridicat în slujbe datorită situației socrului său. La această dată el avea mai mult de 18 ani.

Printr-un înscris din 12 octombrie 1760, Radu Văcărescu împrumuta de la nepotul său Ianache, acum vel căminar, cinci sute piaștri: „Scrisoarea mea la mîna dumisale Ianache vel căminar, precum să să se știe că mi-au făcut dumnealui bine cu bani cu dobîndă taleri 500, adică cinci sute, la pungă dă lună po taleri 10, de acum pîn în doao luni dă zile; deci la soroc să aibu a da dumisale bani cu dobînda lor cîți să face și cu mulțămită. Și pentru adevărata credință am iscălit mai jos, ca să să crează. Octomvrie 12 dni, 1760. R.Văc.". Are „chezaș" pe Constantin armaș.

Acest document publicat de N. Iorga în *Studii și documente*, III, București, 1901, p. 77, dovedește că Ianache era la octombrie 1760 mare căminar și că avea și bani destui, încît putea să împrumute. De observat că Radu nu s-a împrumutat la fratele său Ștefan care era ban, ci la nepot, care nu mai era copil, începător în trebile publice, ci om matur, obișnuit în funcții — fusese vel comis — căci dădea bani cu împrumut, nu pe credință, ca între rude, ci cu soroc și cu dobîndă de 10 taleri pe lună.

Pe același document există o altă însemnare în limba germană: *„Wechsel an die Venezianka per 500 piaster; mit zulasten! 1000 piaster"* (Poliță de la Venețianca pentru 500 piaștri cu împovărarea 1000 piaștri).

Probabil că unchiul nu și-a mai onorat înscrisul, a murit în 1778, încît Ianache a trebuit să ia de la mătușa sa Venețiana o poliță la care a adăugat dobînda ce a egalat împrumutul.

Interesează deci faptul că la 12 octombrie 1760 Ianache nu era un simplu copil de 18 ani, ci un om matur, în puterea cuvîntului, obișnuit cu probleme financiare. S-a născut deci înainte de 1740.

Nu era neapărată nevoie să se căsătorească la 20 de ani dacă ținem seama de împrejurările în care a trăit. În vîltoarea anilor 1753—1755, frații Barbu și Ștefan Văcărescu, deci unchiul și tatăl, au trecut prin împrejurări grele sfîrșind prin a fi încătușați în 1755 și duși în închisoarea întunecoasă și rea din insula Cipru unde Barbu a și murit și, dacă admitem legenda în baza căreia frații Barbu și Ștefan Văcărescu erau prigoniți și în cele din urmă și otrăviți, e greu de crezut că tînărul Văcărescu trebuia să se însoare la 20 de ani. Se va fi însurat el în 1762, dar nu la 20 de ani, ci mai în vîrstă.

În 1769, cînd Ianache era vistier, Iorga se îndoiește dacă putea avea num ai vîrsta de 29 de ani. Aceasta înseamnă că data nașterii putea să fie 1738, în orice caz înainte de 1740. Mai trebuie să ținem seama și de faptul că însuși Ianache Văcărescu mărturisește că s-a născut într-o lume plină de amar și de nestatornicie.

În ce constă aceasta? Cunoaștem că în 1683 puțin a lipsit Austriei, să nu se prefacă într-un pașalîc turcesc. Regele Poloniei, Ion Sobieți, a scăpat lumea de acest pericol. De atunci a început declinul puterii turcești. Un nou război turco-austriac din care sultanul ieși din nou învins, duse la vestita pace de la Carlovitz (1699), prin care Casa de Austria recîștiga definitiv întreg Ardealul, precum și Ungaria, cu excluderea Banatului Timișoarei care a rămas încă sub stăpînire turcească. Este momentul începutului decăderii a Imperiului turcesc, în concepția lui Dimitrie Cantemir. Din acest moment Austria urmărea să cucerească și Banatul Timișoarei, după care ținea să pună mîna pe mănoasele, provincii românești care îi deschideau porțile spre Marea Neagră și odată cu ele și amestecul în treburile Dardanelelor, și ca atare direct în soarta Imperiului otoman.

Dar, împotriva intereselor și socotelilor Casei de Austria apare pe scenă un nou pretendent, Rusia. Țarul Petru cel Mare avea nevoie de Dardanele pentru comerțul cu Mediterana.

Din pricina acestor ciocniri de interese, țările românești avură mult de suferit, căci ele deveniră scena de luptă între cele două imperii. Drumul spre Dardanele și Bosfor trecea prin țările române fie că venea de la Viena, fie că venea dinspre răsărit. Și astfel țările române au fost mereu hărțuite, mereu ocupate și mereu stoarse de avutul lor.

În 1718, noul război între Austria și Turcia se termină prin pacea de la Passarowitz, prin care austriecii căpătară întreg Banatul Olteniei pe lîngă cel al Timișoarei, în sfîrșit cucerit de ei. Dar în curînd izbucni un nou război, în 1736, și rușii ocupară Moldova, pe cînd austriecii intrară în Muntenia. De data aceasta turcii ieșiră învingători și prin pacea de la Belgrad 1739, rușii fură nevoiți să evacueze Moldova, iar austriecii să plece și din Muntenia și din Oltenia.

Pe lîngă aceste evenimente, din cauza cărora țările române au avut de suferit, au avut loc și dese schimbări de domni, lupte între pretendenții la tron, cu răsfrîngeri nenorocite atît asupra poporului

cît și asupra boierimii. Aceasta totdeauna era împărțită în două: o parte ținea cu noul domn, alta, care era împotrivă, lua drumul pribegiei, unde întreținea legături și urzea planuri pentru răsturnarea domnului. Nimeni nu era sigur pe viață. Orice domn, ajuns la putere, lichida adversarul prin suprimare sau prin stoarcere nemiloasă de bani. În plus, trebuie să reținem că domnitorul aducea cu sine o nouă administrație, venită numai pentru îmbogățire.

În asemenea împrejurări s-a născut și a crescut Ianache Văcărescu. Acesta este sensul nestatorniciei și amarului de care vorbește în lucrarea sa de istorie, cu privire la nașterea sa.

4. *Cu privire la învățătura lui Ianache*

Domnul era grec, nu știa românește. Boierii trebuiau să învețe limba greacă. Pentru aceasta domnitorii înființează școli cu limba de predare greacă. Fiindcă inițial boierii nu prea voiau să-și dea copiii la asemenea școli, a fost nevoie de o poruncă specială din partea domnilor cu amenințarea că nici un fiu de boier nu poate fi primit la curte și nu se poate învrednici cu vreo boierie, dacă nu cunoaște limba greacă. Iată în acest sens o anafora a boierilor Țării Românești din 9 mai 1746:

„De vreme ce în pământul nostru vedem că de la o seamă de vreme toți feciorii de boieri s-au răcit de către învățătură, la care mai înainte toată boierimea avea multă plăcere, spre a-și da pe fiii lor ca să învețe și să se procopsească la carte elinească, iar acum nu ne putem pricepe din ce pricină s-au lenevit atît părinții cît și feciorii lor a urma acestei bunătate de folos și de podoaba neamului boieresc încît au rămas mai proști la învățătură decît alte trepte mai de jos; ce dar am socotit cu toții de obște ca să înnoim și să aducem iar la starea cea mai de înainte pe feciorii de boieri, pentru ca să nu rămînă de tot în prăpastia învățăturei și să fie mai jos decît alte neamuri, după împrejurul țării noastre; de vreme ce învățătura este podoaba și însuflețirea cea mai de cinste la feciorii de boieri, *ca oricare fecior de boier*, au din cei cu părinți, au acei fără părinți, *de nu se vor sili să meargă la învățătură și să învețe carte elinească cu tot temeiul ei pe deplin, să nu fie vrednic de a se înălța* la stepena boieriei, nici a se primi în orînduiala Curței, că și măria-sa prea înălțatul nostru domn Io Constantin Nicolae Voievod, pentru folosul patriei, iar mai ales pentru învățătura și cinstea feciorilor de boieri, au așezat și au întemeiat atîtea școale de limbă elinească,

ca să nu mai poată găsi nici unul pricina că nu are unde învăța. Ci dar în știrea tuturor de obște să fie, căci *care din boieri* nu se va *sili să dea pe fiul său la învățătură*, sau din feciorii de boieri, care vor fi fără părinți, nu se vor sili spre învățătură elinească a învăța pe deplin cu tot temeiul, acela va fi lipsit din orînduiala Curței și nu se va primi niciodinioară la treapta de cinste. Iar cari vor fi sîrguitori și vor sili la învățătură aceia să aibă a se cinsti cu dregătorie după învrednicia învățăturei ... mai în 9 zile, leat 7254."

Anaforaoa e semnată de toți marii boieri ai țării, printre care citățm: marele vornic Iordache Crețulescu, marele ban Grigore Greceanu, marele clucer Constantin Brîncoveanu, marele logofăt Barbu Văcărescu, fost mare comis Ștefan Văcărescu, Radu Văcărescu al doilea logofăt și alții.

Cum printre semnatarii acestei anaforale, întărită de Constantin Mavrocordat în aceeași zi, figurau chiar unchii și părintele, era firesc ca micul Ianache să învețe carte grecească la școala grecească și cea slavonească de la Sf. Sava. Limba greacă îi era necesară pentru urcarea treptelor boierești și o va însuși nu numai în relațiile cu domnul, sau cu marii dragomani la Istambul, dar va compune chiar poezii în această limbă. El va fi contemporan cu o seamă de poeți neogreci care au trăit la noi, în vremea sa, printre care Rigas Velestinlis.

Printre dascălii greci ce s-au făcut cunoscuți la școala grecească menționăm pe: George Trapezuntul, Alexandru Turnavitu, Lazăr Scrivas (care era și secretarul lui Constantin Mavrocordat) gramaticul Neofit Kavsokalivitul, Manasses Iliades, Lambru Fotiade, Constantin Vardalah. Asemenea dascăli nu se mulțumeau să predea limba greacă, sau alte obiecte în limba greacă, în cadrul școlii de la Sf. Sava, ci predau lecții și în casele boierilor pentru fiii acestora. Astfel dascălul Manasses Iliades, macedonean din satul Melenic, care-și făcuse studiile la Universitatea din Bolonia, preda logica, fizica, retorica lui Coridaleu și a lui Ermogen la Sf. Sava, dar preda lecții și copiilor de boieri, pe care îi lua chiar în casa sa.

Ca cineva să ajungă domnitor în țările române în secolul al XVIII-lea, trebuia să fi fost mai întîi dragoman la Poartă, iar, ca să fie dragoman, trebuia să cunoască multe limbi străine. Boierii greci depuneau mari eforturi să ajungă dragomani. Apoi, ajunși domnitori la noi, își aduceau secretari pentru redactarea corespondenței: pe divan effendi pentru limba turcă, alții pentru italiană,

franceză, germană. Neputînd uita faptul că, spre a ajunge domn, au fost mai întîi dragomani, domnitorii fanarioți nu neglijau deloc educația copiilor lor, sperînd ca fiii lor să ajungă dragomani și apoi domni. Pentru aceasta se înconjurau de oameni cu înaltă cultură, cu dascăli și secretari angajați să le învețe odraslele limba italiană, limba franceză, limba germană.

Din interes, sau chiar din spiritul de imitație, boierii greci veniți în țările noastre odată cu domnitorii, creditori ai prințului, ca și boierii români care voiau să-și mențină sau să ocupe locuri în administrația țării, urmau exemplul domnului. Și astfel, în casele lor au apărut o seamă de dascăli, printre care menționăm pe: Linchou, prietenul domnitorului Constantin Racoviță; Gian Pietro Nagmy, italian de origine, în timpul lui Grigore Ghica; Pierre La Roche și Tissandier, recomandați de ambasadorul Franței la Constantinopole, Saint-Priest; Jean Louis Carra, mort pe eșafod în 1793, dar care a scris *Histoire de la Moldavie et de la Valachie avec une dessertation sur l'état actuel de ces deux provinces*, tipărită în 1777; Alexandre Maurice Blanc de Lanautte, comte d'Hauterive; un alt Linchou (deosebit de primul, care era și negustor), care l-a învățat franțuzește pe Ianache Văcărescu, Weber, german adus de Nicolae Caragea, l-a învățat pe Ianache limba latină și germană; Raicevici, Panzini, Sulzer, cunoscuți foarte de Ianache Văcărescu.

Se presupune că limba italiană, cea mai apropiată de limba română, devenită pentru Ianache limba diplomatică, a învățat-o încă în anii copilăriei fie de la un dascăl — pentru că de la Brîncoveanu încoace n-au lipsit dascăli italieni, secretari italieni ca: Anton-Maria del Chiaro, Sestini, Panzini, Raicevici și alții, fie chiar de la mătușa sa Venețiana, cum presupune N. Iorga, născută și crescută probabil în Veneția. Mama lui Ianache, Ecaterina, a trăit pînă în 1782, dar e posibil ca copilul să fi crescut și pe lîngă mătușă pentru a deprinde limba italiană. N. Iorga luînd informația din *Genealogia Cantacuzinilor*, nu exclude nici ideea că Ianache a învățat italiana direct în Italia. Într-adevăr aci aflăm știrea că Constantin Mavrocordat, care vorbea perfect italiana, a trimis la Veneția în 1747 doisprezece tineri la studii. Nu este exclus ca printre aceștia să fi fost și micul Ianache, care atunci avea în jur de 10 ani. Iorga se îndoiește de aceasta, dar considera ca sigur că același Constantin Mavrocordat întors în scaunul muntenesc după Mihai Racoviță și

acel Matei Ghica, care știm că era susținut de Barbu și Ștefan Văcărescu, să fi reluat această tradiție culturală. Fapt este că pentru Ianache Văcărescu limba italiană a fost limba sa diplomatică.

5. *Cu privire la flota pe Dunăre*

Prin pacea de la Carlovitz, 1699, Austria obținea Transilvania și astfel era tot mai aproape de Dunăre. Prin articolul 2 al tratatului de la Carlovitz, pentru prima dată se preciza: *„l'usage de ce fleuve sera commun aux sujets des deux empires"*.

Prin pacea de la Passarovitz, 21 iulie 1718, Austria, ajutată de spada principelui Eugeniu de Savoia încorporează Oltenia întinzîndu-și stăpînirea pe Dunăre. Șase zile după pace, Austria încheia cu Turcia un tratat de comerț și obținea permisiunea ca negustorii imperiali să poată transporta mărfurile lor pe Dunăre de la Vidin pînă la Rusciuc. Nu se permitea însă Austriei ca vasele sale de comerț să intre în Marea Neagră. Obținea totuși acordul ca mărfurile sale să continue drumul pe Dunăre dar încărcate pe vase turcești, valahe și moldovene: *„Il leur sera permis aux marchands imperiaux de louer des vaisseaux turcs, valaques et moldaves à Brăila, Galatz, Isaccea, Kilia, etc., à l'effet de transporter leurs marchandises ..."*.

Se trage concluzia că la 1718 exista de-a lungul Dunării o flotilă comercială nu numai turcă, dar și românească.

La 18 septembrie 1739, prin pacea de la Belgrad, Austria pierdea Oltenia și totodată dreptul de a naviga pe Dunăre. Se mulțumea a recunoaște că *„dans les endroits où les rives du Danube ... sont d'un côté à l'Empereur et de l'autre à la Porte, le cours des eaux sera commun aux deux états jusqu-à la moitié du fleuve"*.

Mărfurile austriece puteau circula pe Dunăre, *„en payant les droits qui ont été payé"*, servindu-se de vase străine. Înseamnă că și la acea dată exista pe Dunăre o flotă comercială românească.

Prin pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774), Rusia dobîndea dreptul de a naviga pe Dunăre: *„il y aura une navigation libre et illimitée pour les vaisseaux marchands dans toutes les mers qui baignent les terres des Etats contractants. Les sujets des deux empires jouiront réciproquement d'une entière liberté de commerce par terre et par mer, ainsi que sur le Danube"*.

Această situație îndeamnă pe domnii Moldovei și Țării Românești, Grigore Ghica și Alexandru Ipsilanti, să nu neglijeze Dunărea, Alexandru Ipsilanti înzestrează țara în 1775 cu un galion, un vas de

război de o lungime de 41 și jumătate coți, înarmat cu tunuri. În 1776 și Grigore Ghica construiește la Galați un alt galion de război cu aceeași lungime, cu două tunuri.

În 1786, în alaiul de primire a lui Mavrogheni ca domn ia parte obligatoriu și un număr însemnat de galeongii, pe lîngă breasla spătăriei, adică pe lîngă armată. Aceasta și pentru faptul că Mavrogheni fusese dragoman al lui Capitan Pașa, adică al comandantului marinei turcești.

În luptele de la Calafat, Mavrogheni fusese ajutat de flotila sa. Aceasta înseamnă că el contribuise la dezvoltarea ei. Războiul a fost cîștigat de austrieci. Coburg a pus în vînzare vasele românești socotindu-le captură de la turci și astfel este desființată flotila românească.

Prin pacea de la Șistov din 1791, Austria dobîndește dreptul de navigabilitate pe întreaga Dunăre, drept pe care nu-l avusese niciodată.

Prin pacea de la Iași din 1792, rușii se retrag din țările noastre. Este meritul de necontestat al lui Ianache Văcărescu de a fi influențat divanul și domnitorul ca să ceară aprobarea Turciei pentru reînființarea flotilei navale pe Dunăre.

În arzmagzarul înaintat Porții otomane semnat la 23 noiembrie 1793 de domnitorul Alexandru Moruzzi și de întregul divan (18 boieri) se motiva înființarea flotilei pentru următoarele:

— „... rădăcina și temeiul îndestulării țărilor și locuitorilor acestora sînt *meșteșugurile, lucrarea pămîntului* și *negoțul*, fără carele nu este cu putință a se îndestula un norod, de ar fi măcar și umbrit sub umbra dumnezeirii".

— „... văzînd și cîtă silință au locuitorii acestei țări spre săvîrșirea înaltelor împărătești porunci la împlinirea cherestelelor, ce se cer după vremi și la trimiterea zaherelelor, pe la cetăți, și mai vîrtos la împărățitoare cetate a Constantinopolei, pentru care se și numește keler al prea puternicei împărății, și cîtă greutate cearcă și suferă pentru săvîrșirea acestora".

— ...„ neaverea mijloculuí cu care să se poată căra și aduce mărfile prin înleznire pe apa Dunării de la un loc la altul..."

De aceea se face apel spre a se dobîndi și voie și putere ..." ca să poată Valahia a face și a avea bolozane, șăici și caice și de toate vasele pe apa Dunării, în cuprinderea țării, carele să nu fie bîntuite

niciodată de către vericine, *privilegiu ce din vremile bătrîne de mulți ani l-au fost pierdut țara aceasta*".

Rezultă că inițial flota avea un caracter comercial. Dar odată cu aprobarea de către sultan, flotila își asuma și rolul de polițai pe Dunăre și de apărător al fruntariilor țării. Organizarea flotilei este încredințată marelui spătar Ianache Văcărescu, care este astfel primul ministru al marinei românești.

După primirea firmanului „în grabă căutînd — spune documentul — am făcut și am găsit cîte un vas pentru trebuința fiecărui județ". De atunci se păstrează obiceiul ca vasele să poarte numele de orașe, județe și provincii.

Se iau măsuri pentru confecționarea și a altor vase puse toate sub controlul lui Ianache Văcărescu: „... drept aceea, am dat acest întocmit și bine închipuit hrisov al domniei-mele acestei dregătorii a spătăriei cei mari și celui de acum cinstit și credincios boierul domniei-mele Ianache Văcărescu vel spătar, cu care să aibă volnicie de-a pururea această dregătorie a ocîrmui și a avea sub ascultarea și paza sa toate vasele românești atît cele domnești cît și cele ale altora ce cu voia domniei-mele se vor face după vremi...".

Patriotismul marelui spătar se manifestă astfel și prin înființarea și dezvoltarea flotilei dunărene românești. Gîndul lui se îndreaptă atît spre dezvoltarea țării prin comerț, dar mai ales spre independența ei.

6. *Misiunea lui Nicolae Văcărescu în legătură cu mișcarea lui Tudor Vladimirescu*

La 30 ianuarie 1821, divanul țării soma pe Tudor Vladimirescu, sub amenințarea cu moartea, să pună capăt răscoalei: „... de nu ți se vor precurma relele cugetări, hotărăște-te singur morții; și fii încredințat că nu vei găsi scăpare"; „osînda morții îți va fi grozavă și cumplită, ca unui turburător" (*Documentele Răscoalei de la 1821*, p. 196, 197.)

Tot atunci boierii divaniți înștiințează Poarta otomană și pe dragomanul Porții, arătînd că răscoala se întinde tot mai mult în Valahia, că nu este numai o simplă faptă tîlhărească, și cerînd „un braț puternic și înalt" pentru izbăvirea țării.

Fără a aștepta răspunsul împărăției, boierii hotărăsc să trimită împotriva lui Tudor pe toți sîrbii și bulgarii aflați în slujba statului. Căpitanii Iordache Olimpiotul, Ioan Farmache și Hagi Prodan,

considerați mai devotați și mai viteji, au fost însărcinați cu conducerea expediției. Odată cu ei au plecat delibașa Mihali, tufeccibașa Bozin și bulucbașa Ghencea.

Comandant suprem al tuturor trupelor a fost numit marele vornic Nicolae Văcărescu. Prin scrisoarea din 4 februarie 1821 boierii îi cer lui Nicolae Văcărescu să lovească pe răsculați cu toate forțele militare, să pună în lucrare „orice va sta prin putință spre încetarea răului și spre izbăvirea țării, sfărîmînd pornirea și împuternicia tîlharului" (*Ibidem*, p. 233—234).

Totodată boierii ocîrmuitori reiau negocierile cu Tudor trimițînd pe Pavel Macedonski cu misiunea de a îndemna pe fratele său Dimitrie și pe Tudor să înceteze mișcarea lor. Într-o scrisoare trimisă printr-un lipcan, boierii se adresează lui Tudor cu dojană și amenințare: „Urmările ce faci sînt urmări răzvrătitoare, iar nu de patriot cum zici, pentru că turburi norodul. Îi dai în osînda judecății ca pe niște însoțiți la fapte rele și, în loc de a-i face bine, precum zici că-ți este rîvna îi vei aduce mare foc și peire la cap".

În timp ce se desfășurau aceste negocieri, Nicolae Văcărescu ajunge din urmă trupele trimise, la Șerbănești Domnești din județul Olt și-și continuă drumul cu ele. Înainte de a junge la Craiova a trimis pe delibașa Mihali, tufeccibașa Bozin și bulucbașa Ghencea la Coțofeni, cu ordinul de a se uni cu trupele lui Ioan Solomon și ale serdarului Diamandi și de a aștepta acolo, fără a se mișca, sosirea lui Iordache Olimpiotul cu celelalte trupe.

După instrucțiunile primite, Nicolae Văcărescu a încercat — ori s-a prefăcut că încearcă — să dezarmeze pe Tudor prin mijloace pașnice și apoi să înduplece locuitorii spre a nu se întovărăși cu „relele cugetări". El a trimis lui Tudor la Țînțăreni o scrisoare la care acesta îi răspunde că „toate pornirile cele vrășmășești ale mai marilor noștri care le-au pornit asupra patriei le grămădești asupră-mi; ... ci, pre semne, dumneata pre norod, cu al căruia sînge s-a hrănit și s-a poleit tot neamul boieresc îl socotești nimic, și numai pre jefuitori îi numești patrie! dar, dacă este tagma jefuitorilor dreaptă și norodul vinovat, cum de nu trimiteți dumneavoastră și pe la învecinatele neamuri ca să vedeți pe cine categorisesc, pre norod sau pe dumneavoastră?"

Tudor încheie scrisoarea cu un apel la amintirea părinților lui Văcărescu „care niciodată nu s-au ridicat cu arme de moarte împotriva patriei" și îl invită la o întrevedere pentru a discuta orînduielile pe care le așteaptă norodul.

Proclamațiile lui Văcărescu către populație n-au avut nici un efect, căci țăranii continuau să se alăture mișcării lui Tudor.

Văcărescu ar fi dat ordin trupelor să atace, dar arnăuții ambelor tabere în loc să lupte s-au îmbrățișat.

Tocmai atuncea sosea de la București un curier cu ordinul de rechemare a lui Văcărescu și înlocuirea lui cu Samurcaș.

Sosit la București, Văcărescu a informat divanul asupra misiunii sale: Tudor a cerut locuitorilor ca „nici un sătean să nu se mai supuie la nici o poruncă a stăpînirii decît numai la poruncile lui, declarînd că el s-a sculat asupra stăpînirii ca să scape pe norod de chinurile fanarioților, și cel mai de temei cuvînt, ca toate moșiile boierești, mănăstirești și ale eparhiilor să le facă ale țăranilor; ei să le împartă între ei; să nu mai dea nici dijmă, nici clacă, ci ca niște stăpîni să le stăpînească ei desăvîrșit. Așa înverșunîndu-se țăranii, pe unde treceam tot cu ciocoi mă zgornea: « Uideo, ciocoiule! Uideo, ciocoiule! » auzeam în urma mea".

Iordache Golescu, care a asistat la evenimentele din 1821, reține această mărturie a lui Nicolae Văcărescu, cu care continuă convorbirea: „Ce mai veste? Ce mai putem face? Avem vreo nădejde ca să înduplecăm pe Tudor într-o unire supt o comandă a țării, ca să ne putem ocroti și despre venirea lui Ipsilant?" Nicolae Văcărescu ar fi răspuns că nu mai e nici o nădejde, fiindcă Vladimirescu a ridicat pe țărani împotriva stăpînirii și împotriva proprietății boierești. Tot Nicolae Văcărescu ar fi zis: „... dacă cu ai noștri nu ne putem uni, cum o să ne unim cu Ipsilanti?" (vezi E. Vîrtosu, *Iordache Golescu și întîmplările anului 1821*, în *Viața românească*, 1930, nr. 9—10, 248—264).

Adevărul este că boierii divaniți oscilau între a combate și a accepta acțiunea lui Tudor, că Văcărescu primind răspunsul lui Tudor a revenit la sentimente patriotice el fiind și eterist, s-a prefăcut bolnav și n-a acționat împotriva lui Tudor. Dovadă e și faptul că a fost înlocuit cu Samurcaș înainte de a se declanșa lupta.

La București, Văcărescu a semnat petiția boierilor către Rusia și *Cartea de adeverire* dată lui Tudor, însă la începutul lui aprilie

1821 împreună cu socrul său spătarul Grigore Băleanu, demisionat din guvern, a plecat la Tîrgoviște și de aci a trecut în Transilvania.

7. Dacă pomenirea s-a făcut exact la un an, înseamnă că Văcărescu a încetat din viață la 12 iulie 1797. Este singurul document care aruncă o lumină asupra datei morții lui Văcărescu, document pe care îl reproducem în întregime:

Cheltuiala ce s-au făcut la pomenirea de un an a răposatului vistier Ianache Văcărescu '98 iulie 12 *

tal.	*bani*	
120	—	30 ocà făclii pe tal. 4 oca
15	—	doă colivi
11	—	carne, orez i altele pre bucate
6	—	străchini, urcioare
8	60	pîine i colaci
1	60	lumănări de seu la închisori
10	60	la 10 vedre vinu
133	—	la 11 arhierei cu părintele mitropolit și părinții episcopi. Însă; 35 tal. 5 galbeni părintelui mitropolit 42 tal. 6 galb. la părinții episcopi 56 tal. 8 galb. la 8 arhierei
		133
7		la un ipochimen scăpătat
87		la sinodiile arhiereilor i la preoții orașului și împărțit la săraci
150		milostenie la măritișul unei fete scăpătate.
549	60	adică cinci sute patruzeci și nouă și jumătate taleri.

Mitropolitul *Dositei* al Ungrovlahiei

* B.A.R., Manuscrise românești, pachetul CMXXXI B/157, fila 6, publicat și de Mihai Caratașu, în volumul *Documentele Văcărești*, București, Editura Litera, 1975.

8. *Averea răposatului Ianache Văcărescu, biv-vel vistier mișcătoare, și nemișcătoare ce s-au aflat acum după moartea sa* [1]

Tal[eri]		
36 381		în bani gata
58 250		datorie ce are să ie cu zapis de la unii alții
2 498		dobînda acelor datorii
2 000		ce au fost dat răposatul pentru dijmăritul ot sud Slam Rîmnic
99 129		
93 156		s-au scăzut, însă:
	taleri 5 000	ai menzilhanelelor domnești
	„ 20 000	zestrea răposatei Elena Rizu, muma d-sale clucerului Văcărescu, afară din darul dinaintea nunții i legatum, ce s-au dat d-sale deosebit
	„ 16 200	poslușania scutelnicilor m.s. domniței Ecaterinei, ce au slujit casei răposatului, afară din darurile dinaintea nunții, ce s-au dat deosebit
	„ 3 000	ipac, bani ai m.s. domniței
	„ 48 506	datoriile ce se cer de unii alții de la casa răposatului cu zapise și fără zapise
	„ 250	ai cutiei milosteniei pentru caftanul vistierului
	„ 200	logofătului ce au fost la scrisul acestei catagrafii
	„ 93 156	
5 973		rămîn
244 490		au cuprins moșiile, viile, casele, țiganii și alte lucruri mișcătoare și nemișcătoare după prețuire.
250 463		adică două sute cincizeci de mii patru sute șasezeci și trei au rămas avere bună, viind de parte po tal. 41 810, cu tal. 400 ce s-au fost dat mai mult la mitropolie, însă la cinci părtași i la suflet făcîndu-se deopotrivă părți.

[1] Din *Succesiunea vistierului Ianache Văcărescu*, B.A.R., Document CMXXXI B (153—232) fost ms. 1650, publicat și de V. A. Urechia, în *Istoria românilor*, vol. VII, București, 1894, p. 349—357 și de Mihai Caratașu, în volumul *Documentele Văcărești*, București, Editura Litera, 1975.

9. *Socoteala juvaerurilor răposatului biv-vel vistier Ianache Văcărescu care din poruncă gospod. s-au vîndut prin mezat* [1]

tal[eri]	*bani*	
1583	108	la d-lui vel hatman ... însă:
	tl. *b*	
1150	—	o pereche mătănii de mărgăritar
70	—	2 inele cu diamant
341	48	— 1404 dramuri de argint sfeșnice:
22	60	— 180 dramuri argint 18 zarfuri po bani 15
1583	108	
5066		la dumnealui pah. Hagi Moscu, însă:
3900		— o pereche paftale de diamant
830		— un inel cu diamant
336		— o tabacheră de aur
5066		
3271		la dumnealui clucer Aleco Văcărescu
2410		— un harhal de diamant
510		— un inel robin
351		— una tabacheră de aur
3271		
1094		la dumnealui vel vornic al obștilor Radu Golescu însă:
805		— un inel
128		— o tabacheră
161		— o pereche cercei
1094		
11 014	108	
286	—	una tabachere la d-lui vel portar

[1] B.A.R. CMXXXI B/231, f. 133—134.

5965	—	la d-lui vel ban Dimitrache Ghica, însă:
		2515 tl un inel roza
		2620 un hanger cu diamant
		800 un ipac de aur
		30 un ceasornic de argint
		5965
3000	—	un inel berleant la măria-sa beizade Grigoraşco
1310	—	la chir Theodosie lipscanul, însă
		1100 — una pereche cercei zmaragd
		210 — una tabachere de aur
		1310
1285	—	la chir Polihronie gealep, însă:
		885 o coadă de mărgăritar
		400 un inel
		1285
264	—	la dumnealui dohtor cel mare, însă:
		92 un inel diamant
		172 un ceasornic de aur
		264
601	—	la dumnealui cămăraș al doilea, însă:
		221 un inel zmaragd
		301 un inel zamfir
		79 un ceasornic
		601
160	—	un inel la d-lui vel comis
300	—	o tabachere de aur la Castris neguțătorul
226	—	un ceasornic de aur la d-lui vel logof. Brăncoveanu
136	—	un ceasornic ipac la d-lui vel șătrar
500	—	un inel diamant la d-lui cămărașul Ianco
239	114	un pahar de argint la d-lui vel vistier Scarlat Ghica, dramuri 872, po bani 33
25287	102	toată vînzarea, din care se scade
1264	45	telalîc telalilor
24023	57	suma dinpotrivă a juvaerurilor din care însă

		610 taleri să scade pentru un harhal de diamant ce-l luase d-lui clucer Aleco Văcărescu drept taleri 2410 și n-au avut bani și pe urmă s-au vîndut în taleri 1800
		230 ipac să scade pentru un hanger ce-l luase dumnealui banul Ghica drept tal. 800 și l-au întors și s-au vîndut pe urmă în taleri 600 i tal. 30 un ceasornic
940		
		100 ipac pe o tabachere drept 350 ce o luase dumnealui clucerul Văcărescu drept taleri 350 și n-au avut bani și s-au vîndut cu taleri 250
		940
23083	57	

Unde s-au dat acești bani ai juvaerurilor:

tal	*bani*	
10000	—	la prea sfinția-sa părintele mitropolit cu răvaș
8083	57	la cutie
5000	—	la d-lui vel hatman cu poruncă domnească.
23083	57	

10. *Procesul succesoral la moartea lui Ianache Văcărescu*

Prea înălțate doamne,

Din luminată porunca domniei tale fiind orînduiți ca să facem împărțeala averii răposatului Ianache Văcărescu biv vel vistier la moștenitorii săi i la suflet, și văzînd că atît m.sa luminata domniță Ecaterina, ce au fost soție răposatului, cît și dumnealui biv vel clucer Alexandru Văcărescu, fiul mai sus numitului boier din soția dintîi a sa, Elena Rizu, fac cerere în parte fiștecare, ca întîi să li se deosebească dintr-această avere dreptățile ce zic că au a lua; și apoi să li se facă cuviincioasă împărțeală; am cercetat acele cereri

ale m.sale și ale dumnealui clucerului, și cîte dîntr-însele s-au găsit cu cale, le-am scos din avere și li s-au dat pe a mînă, după cum le arătăm la vale, iar cîte au fost fără de cuvînt drept, se însemnează mai jos iarăși cu pricina lor.

1. *Cererile M. S. Domniței*

„Zice că m.s. Mihai Vodă Șuțu la întîia domnie, i-au făcut privileghiu prin luminată cartea măriei sale, ce o văzurăm cu leat 1785, ca să aibă lude 50 scutelnici pe care făcîndu-i d-lui răposatul pogonași la vii și dărvari, au poslușit casei pînă la sfîrșitul vieții sale. Ci că pentru unii ce sînt făcuți dar pe obrazul m.sale să i se plătească din casa răposatului poslușania lor. Așijderea zice că tot m.s. Mihai Vodă i-au fost orînduit atunci și leafă de la visterie pe lună, cîte taleri 150 pe lună, care leafă i s-au și dat totdeauna și se dă și acum; și cum că în cîtă vreme a trăit cu răposatul, de au și intrat banii lefii în mînele m. sale, dar i-a cheltuit cu trebile casei, făcîndu-și uneori și haine, cînd vedea că răposatul nu-i face; care cheltuieli, fiindcă era datoria răposatului a i le face, ca unei soții, să i se împlinească acum acea leafă din averea sa scăzîndu-se numai taleri 500 ce au fost zis măria sa răposatului ca să-i cheltuiască la biserica ot Văcărești, a fi pentru pomenire, care biserică s-a și făcut.

Răspunsul d-lui clucerului

„Aceste privileghiuri s-au făcut numai și numai pentru cele multe slujbe ce au arătat răposatul către luminații domni și pentru ajutorul însuși casei d-lui, iar nu pentru m.s. domnița, căci m.s. era în casa taică-său îndestulată de toate cele ce-i trebuia; iar mai ales că de vreme ce m.s. domnița zice că leafa au intrat în mînele m. sale, se cădea să și-o păstreze, nefiind silită a o cheltui în casă, pentru că oricînd și oricîți bani îi trebuia m. sale pentru cheltuieli de ale m.-sale, avea toată voia ca să ia de la vătaful de curte, cum și tîrguielile ce pohtea lua de la neguțitori, și, puindu-le la catastișele lor, le plătea răposatul fără de a intra nimeni în cercetare, ce au făcut banii, sau tîrguelile acelea? Decît numai să auză că domnița au luat ce era îndestul, după cum se și văd cheltuielile m.s. trecute în catastișele vătafilor, ce au fost după vremi, și ale neguțitorilor, și plătite de răposatul. De aceea dar nu mai rămînea loc și trebuință a cheltui în casă din leafă și nu este casa datoare a răspunde."

Hotărîrea judecății

În ce privește scutelnicii, comisia socotește că domnița are dreptate și hotărăște să rețină drept poslușanie 16 200 lei.

În ce privește leafa, rămîne ca domnița să dovedească cu acte că răposatul îi lua adesea cei 150 taleri pe lună fixați de Șuțu, iar nedovedind să aibă pace.

2. *Cererea domniței*

„Să i se dee darurile ce zice că a dăruit răposatul după nuntă, însă: un ceasornic mic de aur în anul dintîi; i un inel de diamant, ot cămărașul al doilea, la nașterea fiului d-sale Costache; i alt ceasornic mai prost, cînd s-au întors din țara turcească; i alt ceasornic de aur cu mărgăritar și lănțușul iar cu mărgăritar, în ziua de Sf. Ecaterina, în domnia m.s. Alexandru Vodă Moruzi; și un rezan iestimp la Bobotează; așijderea să i se deie și hainele ce i-au făcut răposatul pe obrazul m.sale, zicînd că pravilele orînduesc a se da muierii darurile nu numai cele dinaintea nunții, ci și cele după urmă, și cum că tot la acea carte și titlu coprinde că de va dărui bărbatul muierii lui cevași și pînă la moartea lui nu va putea strămuta darul, se întărește acel dar și nu se strică de nimeni, precum și chiar cămara împărătească moștenind pe vreun om fără de moștenitori, nu poate să strice darurile; iar mai ales că de vreme ce omul este stăpîn a dărui și la streini, cît trăiește, cît mai vîrtos la însuși soția lui."

Răspunsul d-lui clucerului

Darurile se numesc și se țin în seamă numai acelea ce dă omul soției lui înaintea nunții; iar după nuntă nu mai are cuvînt a cere altceva, cu pricină de dar, ci fiindcă msa domnița are îndestule daruri din naintea nunții, să se mulțumească cu acelea.

Hotărîrea judecății

Cercetînd pravilele, comisia stabilește că adevărat se țin în seamă darurile ce dă bărbatul muierii după nuntă; dar nu în altă vreme, ci numai cînd acel bărbat se pedepsește cu moartea din urgie împărătească, precum scrie la al 70-lea cap.

Darurile după nuntă dintre casnici nu se țin în seamă „cum pe larg se vede la cartea 30, titlul I".

Cu toate acestea, comisia, considerînd că darurile și hainele după nuntă fiind de preț care, după pravile, nu-s vrednice a face pe acel bogat sărac și pe cel sărac bogat, a găsit cu cale să le lase domniței.

Dar darurile dinaintea nunții: un ceasornic mic cu mărgăritar și cu lănțușul iar de mărgăritar, o tabacheră de aur mică, un toc de aur pentru ace, știute de clucer, o floare de diamant de 3 000 taleri pentru care are adeverință de la răposat, toate acestea s-au dat domniței după pravile.

3. *Cererea domniței*

„Taleri 3 000 ai m.sale au fost dați împrumut cu zapis, întîi la d-lui stolnicului Constantin Nenciulescu și apoi la p.s.sa părintele mitropolit, i i-au luat răposatul. Să i se dea."

Răspunsul clucerului

„Banii au fost ai răposatului și de aceea i-au luat, iar numele m.sale se va fi pus în zapis pentru vreun alt sfîrșit, făr' de a fi ai m.sale, căci domnița n-au avut pungă deosebită."

Hotărîrea comisiei

„Fiindcă ne încredință p.s.sa părintele mitropolit că zapisul împrumutării au fost pe numele m.s. domniței și banii i-au luat răposatul, cum și stolnicul Constantin primi blestemul p.s.sale părintele mitropolit, înaintea noastră, că iar pe numele m. sale au fost și zapisul împrumutării d-lui și cum că dobîndа o plătea la m.sa, și fiindcă au avut ecsoprica cuvenită, nu rămîne îndoială că n-au fost ai m.sale, și dreptate avînd a și-i lua, i s-au dat."

4. *Cererea domniței*

„Sculele ce a dat răposatul d-sale clucerului nu dăruindu-le ca să le aibă întru desăvîrșită stăpînire, ci ca să le aibă pentru trebuința casei, adică *enhrisin*, după cum i-au fost dat și două moșii, și o vie, să se ajute cu venitul lor, cît va trăi răposatul, iar după moartea d-lui să le puie la mijloc, ca să se împartă cu ceilalți moștenitori; însă o suia de aur cu sori de diamant, i un inel de zechir, i alt inel de smaragd, i o floare de diamant, i un celenchiu mic, i o pereche cercei în mijloc cu rubinuri, împrejur cu diamanturi și cordeaua lor, deasupra iar diamanturi; i un inel de diamant pentru logodnă, să le puie la împărțeală și să-și ie dintr-însele partea ce-i va veni după dreptate."

Răspunsul clucerului

„Moșiile și via cu acest fel de așezămînt i s-au fost dat de taică-său, precum zice m.sa domnița, de care este și în scris adeverința a taică-său cu acest fel de coprindere. Și nu se împotrivește de a le întoarce, ca să intre la împărțeală; iar sculele nu primește a le da, căci i le-au dăruit taică-său din însăși buna sa voință, după cum obișnuiesc și alți părinți de dăruesc copiilor."

Hotărîrea judecății

„În adeverința ce este făcută pentru moșie și vie, scrie răposatul că acele s-au dat clucerului *catachrisin*, iar de aceste scule nimic nu pomenește. Deci de era dator, tot cu acel așezămînt, negreșit trebuia să le pomenească, iar nepomenind, se cunosc dăruite, precum și răposatul într-o condicuță de scule, ce o văzum, cu slova d-sale, arată că le-au dat d-lui clucerului. Și dar aceste scule ca niște lucruri dăruite pe obrazul d-lui clucerului, găsim cu cale să și le stăpînească cu pace de către ceilalți moștenitori."

5. *Cererea domniței*

„Taleri 2 500 zice că i-au dăruit m.sa Mihai Vodă Șuțu (unchiul m. sale), ca să-**și cum**pere o sculă, și i-au luat răposatul; pentru care în puțină **vreme** va aduce dovadă."

Răspunsul clucerului

„Aducînd dovada se va cerceta."

Hotărîrea judecății

„De va putea m.s. domnița să dovedească cu vrednică dovadă cum că chiar m. sa i s-au dăruit acei bani și că i-au luat răposatu, dreptate are să și-i ié de la moștenitori, iar nedovedind să nu-i supere."

6. *Cererea domniței*

„24 de zarfuri de argint ce au făcut cu cheltuiala m.sale și toate argintăriile, ce sînt însemnate cu numele m.sale să i se dee."

Răspunsul clucerului

„Acele argintării sînt făcute cu cheltuiala răposatului și pentru căci au învățat domnița pe argintar a pune numele m.sale, este datoare casa să le piarză."

Hotărîrea judecății

„Lucrurile ce se fac în casa bărbatului sînt ale lui și nu poate să le ceară soția sa, cu pricină căci le-a numit pe numele său făr' de altă dovadă că sînt dintru ale sale; drept aceea acele daruri de orice altă argintărie va fi făcută cu numele m. sale sînt ale casei răposatului."

Nențelegerea capătă un alt aspect, în sensul că nu numai domnița revendică bani, giuvaeruri și moșii, ci și Alecu Văcărescu ridică asemenea pretenții:

1. *Cererea d-sale clucerului*

„Zestrea maică-sa Elenei Rizu a fost numai bani gata 20 000 afară de scule și haine, ce zice că au avut de alți taleri 5 000; ci fiindcă d-lui este firescul moștenitor al maică-sei, să i se împlinească din averea răposatului și să i se dee d-lui, iară ceilalți copii să nu aibă a face cu acea zestre."

Răspunsul m.s. domniței

„Luînd răposatul vorbă cînd era în viață, spunea că zestrea acei răposate a fost peste taleri 20 000 cu bani gata i scule și haine și cum că după moartea d-ei s-au făcut patru părți: adică una a sufletului d-ei, alta a Marioarei copilei, sora d-lui clucerului, și alta a răposatului și cea de a patra a d-lui clucerului; și fiindcă Mărioara au murit în vîrstă de ani 14, moștenind taică-său și partea ei să se dee dumisale clucerului a patra parte; iar din cealălaltă zestre să iee și clucerul parte cît un copil; iar de nu se ține seamă vorba răposatului, să se facă împărțeala după pravilă, de obicei în trei părți, adică una clucerului, alta a sufletului și alta răposatului, din care parte a răposatului să ié și clucerul deopotrivă cu ceilalți copii."

Hotărîrea judecății

„Fiindcă acest fel de împărțeală, precum zice m.s. domnița, în scris nu se vede făcut de răposatul, am căutat pravilele ca să vedem de s-ar cuveni răposatului a lua ceva din acea zestre a soției dîntîi și am găsit la cele împărătești, cartea 28, titlul 14, scriind chiar așa ..... [1]

[1] Text alb.

Ci de vreme cît răposatul în viață a trăit, vreo orînduială în scris ca aceasta n-a făcut, cu cît mai vîrtos copiii săi cei făcuți cu m.s. domnița, acum după moartea tatălui lor nici un cuvînt de dreptate au a se amesteca la această zestre, cînd răposatul a tăcut și cînd firescul ei moștenitor stă de față. Așijderea ne arată și p.s.s. părintele mitropolit, că răposatul chemîndu-l de l-a ispovedit și cu mințile întregi fiind, între altele ce i-au arătat că lasă după moartea sa a se urma, i-au spus și pentru această zestre, că au fost în sumă totală de taleri 20 000. Deci, după această învățătură a pravilei, urmează ca toată această zestre să o ié d-lui clucerul, fără a nu se amesteca ceilalți copii întru nimic, adică taleri 20 000, iar nu mai mult, după cum au arătat mortul la sfîrșitul vieții sale și după cum m.s. domnița asemenea zice că a auzit din graiul răposatului care bani s-au și dat d-lui clucerului acum."

2. *Cererea d-sale clucerului*

„De vreme ce darul dinaintea nunții al m.s. domniței este de taleri 3 000, să i se dee și d-lui pentru darul dinaintea nunții al maică-sei tot atîta, măcar că atunci fiind taică-său tînăr și la însurătoarea întîia, la loc strein, în Țarigrad, și la o casă ca aceea, cum era pe acea vreme a răposatului Iacovache, socru-său, urmează a fi dat dăruri de mai mult preț, după starea zestrei maică-sei și după firea ce avea răposatul, cum este știut de toți; dar se mulțămește pe cît au luat m.s. domnița."

Răspunsul domniței

„Să dovedească d-lui clucerul zisa d-lui și așa să i se dée."

Hotărîrea judecății

„Cum că au avut și răposata maica d-lui clucerul daruri înaintea nunții nu rămîne îndoială, mai vîrtos căsătorindu-se răposatul în Țarigrad la acest fel de casă și luînd zestre îndestul după vremurile de atunci. Drept aceea după neîndoiala ce este, că au avut și maică-sa dăruri, i s-au scos scule de taleri 3 000, asemenea ca și m.sale domniței."

3. *Cererea d-lui clucerului*

„O suia de diamant, un inel roz-galben și opt șire mărgăritar ce le-a fost cumpărat răposatul de la maică-sa Ecaterina Vorniceasa Văcărească în taleri 3 500, din care a apucat de a dat taleri 1 500,

iar taleri 2 000 ce sînt să mai dée, a orînduit la sfîrșitul vieții sale, ca să dée d-lui și să ié numitele scule ca să-i fie pentru două copile ale sale, cum la aceasta arată p.s.s. părintele mitropolit, ci să i se dea sculele și să i se răspundă acei bani."

Răspunsul m.s. domniței

„Nu se poate încrede la aceasta numai pe mărturia p.s. părintele mitropolit, ci fiindcă este spre paguba celorlalți copii și cu folosul numai al unuia și aceste sînt lucruri părintești prin care toți copiii trebuie să se împărtășească, să facă judecata cercetare de a găsi temeiul adevărului."

Hotărîrea judecății

„Fiindcă ne încredințează p.s.s. părintele mitropolit că așa a orînduit răposatul la sfîrșitul vieții sale precum zice d-lui clucerul, din care se dovedește că însuși stăpînul lucrului cel ce a lăsat pentru copii îndestul avut, așa a voit să se facă de a le lăsa nepoatelor d-sale acele scule, după ce vor răspunde taleri 2 000 și fiindcă un părinte păzind *to falchi diomeros* a lăsa copiilor săi, nu este oprit a face și deosebit către nepoți; după această orînduială a răposatului, ce ne-o încredințează p.s. părintele mitropolit, duhovnicul răposatului, a căruia mărturie este primită judecății, găsim cu cale, ca răspunzînd dumnealui clucerul acei taleri 2 000, să iée mai sus numitele scule, și să fie dator a le da copiilor d-sale Maria și Safta, precum le-au orînduit răposatul moșul lor, fără de a nu le înstreina la altă mînă, sau a le da la alt copil al dumisale".

La capătul tuturor acestor neînțelegeri, comisia dă deslușiri domnitorului asupra felului cum a procedat cu valorificarea și împărțirea averii răposatului vistier:

„Ci dar, pentru ca să putem face dreapta împărțeală și pentru ca să se cunoască partea sufletului cîtă este din toate, s-a pus preț lucrurilor mișcătoare și nemișcătoare, nu însă precum s-ar vinde la streini, ci mai cu scădere, ca o prețuire între părtași și aducînd toată averea în sumă, am scos mai întîi banii domnești ai menzilhanelelor, precum ni s-a poruncit prin luminat pitacul m.tale, apoi zestrea d-lui clucerului și dreptățile m.s. domniței, ce se cuprind mai sus. Așijderea, și pentru datoriile ce se cer de către unii alții cu zapise

și fără zapise, s-au deosebit din avere zapisele de datorii ce are și casa a lua și s-au dat la Sf. Mitropolie, ca să stea acolo în păstrare, pînă ce vor dovedi datoria că este bună și dreaptă și apoi să-și iée fieștecare dreptul lui. Iar celalt avut ce a rămas bun și fără de nici o pricină l-am făcut în șase părți deopotrivă una cu alta, din care una s-au dat m.sale domniței spre a o avea *catahrisin*, iar nu cu stăpînire desăvîrșit; alta d-sale clucerului Văcărescu, i trei părți la doi copii și o copilă a m.s. domniței: Nicolae, Iorgache și Elena, iar a șasea parte am deosebit-o pentru sufletul răposatului în lucruri mișcătoare și s-au dat în mîinile d-lor boierilor epitropi ai răposatului, ca să facă toate pomenirile și milosteniile cîte răposatul la sfîrșitul vieții sale au orînduit prin ispovedanie către p.s. părintele mitropolit, după cum pe larg se cuprinde în tacrirul ce ne-au arătat p.s.sa în scris. De care această împărțeală am făcut și deosebite foi de lucrurile ce au căzut în partea fieștecăruia și a m.s. domniței și a d-sale clucerului și li s-a dat la mîni, iar a sufletului și a nevrîstnicilor copii s-a dat în mînile d-lor boierilor epitropi, ca unii ce sînt rugați de răposatul a-i căuta sufletului și a avea grija copiilor.

Iară hotărîrea cea desăvîrșită pentru toate rămîne a se face de către înălțimea-ta. *1797, septembrie 20.*"

Raportul e semnat de Dositei mitropolitul, Ghica Dumitrache ban, vel spătarul Mavrocordat, vel banul Racoviță și de vornicul Nicolae Filipescu.

Aceste deslușiri însoțite de întregul proces sînt înaintate printr-o anafora domnitorului care poruncește:

„Io Alexandru Ion Ipsilant Voievod i gospod.

Citindu-se înaintea domniei mele anaforaua ce ne face p.sf.sa mitropolitul Ungrovlahiei și cu dumnealor cinstiți și credincioși boierii domniei mele, ce au fost orînduiți, asupra căreia făcînd domnia mea chibzuirea cea cuviincioasă la fieșcare madea în parte, am găsit urmarea dumnealor cu iubire și dreptate întru toate, și cu bună orînduială pe care o și întărim cu domneasca noastră pecete, ca să se urmeze întocmai și la toate, cum se cuprinde mai jos, și poruncim dumnealor orînduiților epitropi ca să îngrijească cu osîrdie pentru părțile nevristnicilor copii, a se iconomisi cum se cade, i pentru partea sufletului, cum și pentru partea domniței, care o are *catahrisin*, orînduind sub dumnealor și alți purtători de grijă care să

aibă pururea datoria îngrijirii atît pentru părțile copiilor, a se iconomisi cum se cade, cît și pentru partea domniței spre a-și avea tin hrisin numai, ca să nu se risipească lucrurile.

1797, Oct. 17."

11. *Jalba lui Alecu Văcărescu către domnitorul Hangerli, privitor la acuzațiile de omor ce i s-au adus*

Neadevăratele cuvinte ce s-au răspîndit și cu mult meșteșug s-au propagat de către acela ce din natură, aplecare firească și educațiune, se ocupă de faptele altora, că adică eu, negîndindu-mă nici la greutatea crimei, nici de înfricoșata judecată a lui Dumnezeu temîndu-mă, nici de dreapta răzbunare a legilor și a stăpînirii fiindu-mi frică, nici de mustrarea cugetului fiind lovit, nici de bătrînețe rușinîndu-mă, nici chiar de omenirea cea asemenea mie fiindu-mi milă, ci aprins de pofta cea nelegiuită și plină de turbare a uciderii și îndemnat de scopuri necuviincioase, ca să mai adaog peste tristele zile ale vieții mele cei pline de dureri și crima omorului cea vrednică de tot disprețul, m-am făcut cauză și instrument al tristei morți a unei cocoane cinstite, rudă a mea și care ținea lîngă mine loc de mumă. Este, dar, neapărată trebuință a se cunoaște una din două, adică de sînt aceste cuvinte drepte și adevărate, sau mincinoase și plăsmuite. Să intrăm dar în dezbaterea acestui zvon ce s-a răspîndit.

Ca să se adevereze cauza generală care m-ar fi silit să ajung la atîta lipsă de minte și netemere de Dumnezeu, să judece mai întîi cu băgare de seamă tot omul cuminte și împărtășit de simțul cel bun, care ar fi putut să fie rodul ce trebuia să culeg din această disperată faptă? Căci dacă aș fi avut vreun drept să-mi răzbun asupra acestei persoane, sau aș fi voit să mă liberez de dînsa, aș fi putut alege o altă răzbunare, iar nu uciderea, cea mai neînțeleasă din toate răzbunările și cel mai din urmă refugiu al tîlharilor celor disperați, care n-au altă meserie, nici doresc vreo viață mai bună decît numai a ucide și a fi uciși, fără să știe nici ei de ce fac aceasta și fără să se bucure cel puțin de efectul faptelor lor.

Al doilea: Să se cerceteze cu de-amănuntul predispozițiunile inimii mele, ca să se vază de am avut cruzimea înnăscută în mine, sau aplecare și silință către faptele rele, să se ia în băgare de seamă creșterea ce am primit și oamenii cu care mă adun, pornirea către uciderí, nobletea cea mare, virtuțile mele și desgustul ce am de a mai trăi ca să se poată dovedi care din toate acestea m-a împins

și m-a silit să sacrific toată existența mea omorîrii unei femei care, chiar trăind, era moartă pentru mine.

Al treilea: Să se cerceteze cu multă băgare de seamă (la întîmplare de a se da asupră-mi, cu cuvînt, cauza și voința de a săvîrși o asemenea faptă) mijloacele și înlesnirile prin care am putut săvîrși această faptă. Cine poate tăgădui că mijlocul cel mai bun ar fi fost să găsesc un om foarte devotat mie, care, fiind sigur despre înflorirea stării mele să crează că servindu-mă își va asigura prosperitatea și fericirea pe toată viața? un om nu numai inițiat, dar cu cunoștințe întinse despre legile iubirii cei adevărate și ale acestui omor nevinovat ce nu se găsește decît în mitologie, care să sacrifice pentru o plăcere a mea efemeră, toate deodată: Dumnezeu, suflet, viața și poziținea sa cea modestă, dar reală?

Cine poate tăgădui că un asemenea om nu se poate găsi pe toată suprafața pămîntului? Vor zice unii că, deși oameni de felul acesta nu se găsesc, sînt însă o mulțime de tîlhari care omoară pentru bani. Dovadă în contra acestei presupuneri este neîmpărtășirea mea cu tîlharii și sărăcia mea cea vestită și văzută de toată lumea.

Fără, dar, să înșir o mie de alte cuvinte probabile pentru apărarea mea, mă mulțumesc de ajuns ca să se puie mai întîi la tortură acei trei indivizi și, dacă printr-aceasta nu se va putea lămuri și desființa cu totul acest zvon ce s-a răspîndit, atunci, drepte judecător, mă voi tîrî însumi la picioarele tronului înălțimii voastre, cu mîinile mînjite de sînge, cu sufletul pătat și cu cugetul plin de vicleșug și mă voi declara culpabil de moartea acelei femei și gata a răscumpăra această crimă cu viața mea. Voi cuteza încă a numi pe înălțimea-voastră nedrept dacă, pornit de milă, nu-mi veți ridica această viață dureroasă și de o mie de ori mai urîtă decît moartea.

Cînd, însă, aceste cuvinte, viul adevăr al faptei și cercetarea cea lămurită și cu de-amănuntul ce veți face măria-voastră, vor dovedi nedreaptă această pîră și vor face să strălucească nevinovăția mea, atunci mă voi înfățișa iarăși înaintea strălucitului tron al înălțimii-voastre, cu vestmîntul onoarei sfîșiat și întinat, iar nu ca să-mi apăr viața și, îngenunchind înaintea măriei voastre voi zice lăcrămînd:

„Milostive doamne! Părinte duios! Obștescule garant al onoarei fiecăruia dintre supușii tăi! Asprule judecător! Dă dreaptă osîndă celui ce mă nedreptățește, dă război celui ce se luptă în contra mea și a tuturor de obște, asupra aceluia ce a răspîndit această defăimare, unicul om care m-a denunțat de omorîtor! Osîndește pe acel vistier Scarlat Cîmpineanu, a cărui gură vicleană și plină de toate răutățile a cutezat să verse atîtea neadevăruri împotriva unui om care nu i-a făcut nici un rău! El s-a atins foarte amar de cinstea mea, el mi-a rănit reputația fără milă și m-a adus în stare ca, fără înalta măriei voastre sprijinire, să urăsc deodată lumea, pe copiii mei și chiar viața!

Osîndește, măria ta, pe această himeră în chip de om, imagine vie a răutății și a pismei, obștesc vrăjmaș al compatrioților săi, suflet plin de venin, stîrpitură împuțită a naturii, dobitoc ce se trage din tătari și cel mai adevărat următor al neamului și strămoșilor săi, care din nenorocire se numește om și care, prin reputație, noroc și o influență pernicioasă a stelelor, pătează onorabila ceată a boierilor!

Pe vestitul revoluționar, care s-a revoltat de două ori pînă acum împotriva stăpînirii, care a înșelat trei împărății, care a bîrfit fără rușine în contra stăpînirii și s-a hrănit în ucideri, ca să se deprinză a lupta și a ucide, vai, chiar pe stăpînitori, care s-a hrănit cu cadavre și s-a adăpat cu pîraie de sînge, cel ce, în prezența tuturor, a intrat în nenorocita sa patrie, ținînd în mîini, cu triumf, spada din care pica sîngele cel încă cald al stăpînitorilor; care nu are nici o cunoștință despre Dumnezeu și n-a adorat nimic niciodată, pe cel străin de mustrarea cugetului și fără omenie, care cu nedreaptă judecată a osîndit pe cel nevinovat de această nelegiuire. Cine i-a dat lui voia, cine i-a încredințat această sabie cu două tăișuri ca să abuzeze liber de dînsa prin minciuni și pîri omorîtoare de onoare? Și iarăși cine i-a dat în mînă onoarea și reputația celor mai adevărați fii ai patriei?

Nu lăsa, prea milostive doamne, nepedepsit pe acest om, care s-a atins de mine și m-a nedreptățit, nici pe mine cel atît de mult defăimat, să nu mă lași nemîngîiat și părăsit pe marginea celei mai grozave deznădăjduiri și a prăpastiei iadului!"

Și oricum va fi mila măriei tale! [1]

[1] B.Ac.Rom. ms. 1139, f. 375—376 și 379—380. Traducere modernă după o copie a originalului scris grecește, aflată tot aci, f. 377—378; A fost publicată de I. Vîrtosu în *Adevărul*, nr. 15945 din 14 ianuarie 1936; de I. C. Filitti în *Cercetări și documente privitoare la istoria Principatelor Române*, București, 1935, p. 52—55 și în *Preocupări literare*, anul I, ianuarie 1936, p. 22—25; de Ioan Vîrtosu, în *Corespondența literară între Nicolae și Iancu Văcărescu*, București, 1938, p. 43—46.

GRAMMATICA LUI IANACHE VĂCĂRESCU

Gramatica lui Ianache Văcărescu apare la 1787, la șapte ani după gramatica lui Micu și Șincai: *Elementa linguae daco-romanae sive Valachicae*. Totuși ea este cea dintîi gramatică a limbii române tipărită în limba română.

Apariția gramaticii își are izvorul în preocupările marelui boier, în interesul pentru cultură al domnitorului Alexandru Ipsilanti și în interesul manifestat de Alexandru Mavrogheni pentru școlile reorganizate de Ipsilanti. La 25 august 1786, Mavrogheni poruncea elevilor de la școli să asculte de Filaret, episcopul de Rîmnic pe care l-a orînduit nazir asupra școlilor (Urechiă, V. A., *Istoria românilor*, III, p. 77).

În același an 1786, la 1 octombrie, printr-un pitac către epitropi, Mavrogheni constata un lucru „necuviincios" existent în țară și anume că nici unul dintre pămînteni, nici chiar dintre boieri, nu are știință de carte turcească „ce este limba cea mai trebuincioasă într-această țară". Această lipsă se datorește neîndeplinirii datoriei de către domnii precedenți. Dar el, din rîvnă părintească fiind pornit, vrea „să împodobească" țara al cărei cîrmuitor este și cu învățătura „acestui cinstit și trebuincios dialect". Urmărea să aducă în țară chiar dascăli de limba turcească. Deocamdată hotărăște să facă o școală a țării la Țarigrad, în seraiul Țării Românești, cu cheltuiala sa. Pentru aceasta cere epitropilor să-i găsească șapte tineri pămînteni, mai ales dintre fiii de boieri scăpătați, cu părinți sau fără, care „să voiască a merge să dobîndească acest lucru rîvnit". Pentru aceasta, cei șapte tineri trebuie să aibe oarecari cunoștințe de gramatica grecească, pe care să-i verifice vel vornicul Ianache

Văcărescu. E de reținut faptul că Văcărescu este și profesor examinator de limbă greacă, iar preocupările lui pentru limba română trebuiesc legate de înființarea școlilor în limba națională din porunca lui Ipsilanti. Atunci, și pentru aceste școli, el lucra la gramatică, așa cum mărturisește Sulzer, istoricul austriac și dascălul copiilor lui Ipsilanti, în volumul al doilea (p. 102) al lucrării sale *Geschichte des transalpinischen Daciens*, apărut la Viena în 1781—1782.

Rezultă deci că preocuparea pentru gramatica limbii române este anterioară apariției gramaticii lui Micu și Șincai și că are dreptate Ianache să afirme acest lucru în prefața adresată episcopului Filaret al Rîmnicului. Nu știa nimic despre gramatica lui Eustatievici, rămasă în manuscris.

Gramatica rumînească apare în prima ei ediție la Rîmnic, în intervalul ianuarie-aprilie 1787. În ianuarie, Văcărescu semna prefața, iar la 12 aprilie domnitorul Mavrogheni, căruia autorul îi prezentase cartea și solicita sprijin pentru tipografie, își exprima satisfacția că gramatica a apărut întîi în timpul domniei lui. Documentul, semnalat de C. Giurescu în *Istoricul ctitoriilor bucureștene ale lui Nicolae Vodă Mavrogheni*, extras din *Biserica Ortodoxă română*, 1962, p. 363, a rămas totuși inedit și se păstrează în Biblioteca Academiei R.S.R., făcînd obiectul documentului românesc XCII/56:

„...De vreme ce din multele cărți ce am luat domnia mea înștiințare că se tipăresc dă a pururea dă tipografia sfintei episcopii Rîmnicului urmează spre multă folosire nu numai neamului românesc și creștinesc ce lăcuesc în pămîntul țării domniei mele, ci încă și tot celalt după aiurea ce să poslușaște dă această limbă românească și mai vîrtos fiindcă și dumnealui cinstitu și credincios boierul domniei mele Ianache Văcărescu, vel vistier, au arătat domniei mele că și gramatica limbii românești ce acum întîiu s-au tipărit în fericite zilele domniei mele tot la această tipografie s-au tipărit și ne-au arătat după toate acestea îndăstulate întipăriri ce face mai sus zisa tipografie că are nevoe de oameni cei trebuincioși ce ar putea să dea ajutor la tipărit și la alte poslușănii ale tipografiei. Dă care oameni cînd s-ar putea îndăstula tipografia s-ar face mai cu îndăstulare tipăririle cele trebuincioase și folositoare la neamul românesc. Domnia mea și firește rîvnind dă folosul obștii, și care cu bucurie am văzut acum întîiu tipărită gramatica românească în zilele domniei mele, din care are să se folosească obștea, după arătarea și rugăciunea ce și dumnealui vel vestier ne-au făcut pentru această înlesnire, am

cugetat a binevoi ca să hărăzesc privileghiu la tipografia mai sus zisei sfintei și dumnezeești episcopii ca să poată ținea lude șase scutiți și apărați de dajdie și de verice alte orînduieli ce vor eși de la vistieria domniei mele pe an în țară ... Ca să fie domniei mele vecinică pomenire..."

Meșterul tipograf semnat pe pagina de titlu este Gheorghe fiul lui Popa Constantin.

Din *Bibliografia românească veche*, II (1717-1808), București, 1910, publicată de Ion Bianu și Nerva Hodoș, desprindem că tipograful Popa Constantin apare încă din 1766 tipărind la Rîmnic un *Antologhion și un Penticostar* în 1767. El era foarte cunoscut pe vremea lui Ipsilanti. Atunci tipărește la București în 1774 un *Apostol*, *Învățătura bisericească* și un *Octoih*, iar în 1775, *Omiliile lui Macarie*, *Egipteanul* și o *Psaltire*.

Începînd cu luna octombrie 1776, Chesarie de Rîmnic tipărește în românește *Mineele*. Meșter tipograf este același Popa Constantin. *Mineiul* pe noiembrie apare în 1778, pe decembrie în 1779; pe ianuarie, februarie și martie în 1779. Opera lui Chesarie e continuată în 1780 de noul episcop Filaret, prietenul lui Văcărescu, după manuscrisele lăsate de Chesarie. Filaret termină tipărirea *Mineelor*, de care vorbește Văcărescu în prefața gramaticii.

Gheorghe tipograful învățase meseria de la tatăl său. Lui îi revine sarcina să tipărească gramatica lui Văcărescu. La sfîrșitul cărții, după cuprins, la p. 151, se arată că Gheorghe a tipărit numai prima jumătate a cărții, iar a doua jumătate a fost tipărită de Dimitrie Mihailovici, pe care îl găsim ca meșter tipograf și al altor cărți. Numerotarea paginilor este slavonă.

În același an 1787, gramatica apare la Viena, în a doua ediție cu următorul titlu: *Observații sau Băgări-dă-seamă asupra regulelaru Grammaticii rumînești, adunate și alcătuite dă dumnealui Iannache Văcărescul cel dă acum dicheofilax a bisericii cei mari a Răsăritului și mare vistierul a Prințipatului Valahiei. Tipărită acum întru al doilea rîndu în Vienna Austriei, la Iosifu, noblu de Curțbec, înpărătescul și crăescul al Curții tipografu și vivliopolu, 1787.*

Dacă ediția de la Rîmnic era în 4°, cea de la Viena este în 8° cuprinzînd 184 pagini.

Manuscrisul gramaticii se păstrează la Biblioteca Academiei R.S.R., sub nr. 305. Este în 8 oblong, are foi scrise 65, albe 14. Este nepaginat de autor', ci de Academie de la 1—79. Cuprinde cîteva

neorînduieli. Astfel prima pagină se referă la înduplecările articolului, după care urmează un fragment din dedicație, alcătuită cînd autorul era vornic. De la f. 65 v pînă la 79 r inclusiv, manuscrisul conține foi albe, iar 79 v este o pagină cu privire la verb. În foile albe, Văcărescu urma să scrie „număratul stihurilor" și „scara", pe care le găsim numai în edițiile tipărite. Acestea redau cu exactitate manuscrisul.

Manuscrisul conține pe folio 3 v însemnarea genealogică, nedată în edițiile tipărite. Dedicația către mitropolitul Filaret este și mai scurtă și diferită de cea publicată de el însuși în ediția de la Rîmnic. Pentru comparație o redăm întocmai (folio 1 v — 3 r):

„Prea cinstitului, sfințitului, iubitoriului de Dumnezeu Episcopu a Sfintei Episcopii a Rîmnicului și a Craiovei, exarh noului Severin, Kir Filaret — Ianache Văcărescu marele dicheofilax a bisericii cei mari a Răsăritului și marele dvornic a Principatului Valahiei, cu toată cuviincioasa smerenie și evlavie.

Și la cine altu să cuvine a să arătarea meșteșugul cuvîntului, decît la îndreptătoriul dă cuvîntu adevărului? Și la ce alta să poate cercarea metalul aurului și argintului dăcît la piatra cea muncitoare. Dumnezeiasca providență ce te-au povățuit spre rîvna acestei învredniciri de a fi îndreptătoriu dă cuvîntul adevărului său, te-au gătit mai înainte ca pă un vas priimitoriu dă acestu mai presus dă tot cuvîntul firescu și înțelegătoriu daru, înpodobindu-te desăvîrșit și cu știința cuvîntului firescu, și, sau pentru căci erai înpodobit cu știința cuvîntării firești, te-au făcut și îndreptătoriu cuvîntului celui pîste fire, sau pentru căci te-au alesu a fi îndreptătoriu cuvîntului celui pîste fire, te-au înpodobit și cu știința cuvîntului firescu: astăzi ești îndreptătoriu și al unui cuvînt și al altuia. Deci un credincios desăvîrșit a acestui cuvîntului a adevărului ce propovăduiești, care poate s-a amăgit socotind că a putut alcătui un meșteșug al cuvîntului grammaticescu, prin carele să se poată dobîndi și știința cuvîntului firescu, la cine să cuvine să-l aducă? La cine să-l cerce și la cine să-l hărăzească altul dăcît la cea întru toate vrednicie a ta? Daru, cînd și grammatica aceasta ce am alcătuit, nu iaste dă altă limbă — ce nu cîte puține gramatici fiește-și-care — ci iaste dă limba rumînească ce după starea întru care să află nu are nici una pînă acum limba patriei noastre prin care cuvîntăm dialecta, cu care ne închinăm marelui Dumnezeu proslăvindu-l întru închinăciunea troiții ce-i de o ființă, dialecta cu care petrecem viețuirea

accasta vremelnică și, nădăjduind dobîndirea acei statornice, ne străduim a o cîștiga; și cînd către acestea urmează ca această gramatică să-și ia începutu ei din Mehedinți și Romanați, adică iarăși din înfrumusețată eparhia Sfinteniei tale, de unde i s-au zămislit au a nu firea, au pierzania ei, ce mai rămîne să facă alt decîtu la iubitoriul dă cuvînt și la fericitul tău suflet să o hărăzescu?

Știut iaste la multa ta ființă că marele acela Traian, după atîtea războaie și bătălii, cînd au supus dachii care stăpînea Transilv[ania], V[alachia], M[oldova] și Besar[abia], prin povățuirea lui Flac, după numele a căruia au luat Valahia și numire ce are pînă acum, și după ce au luat Cermicegetura [sic!] și au omorît pă craiu nostru Decheval, la 104, și au supus crăia noastră la schiptrurile Romei și s-au numit Dachicu, vrînd a-și statornici stăpînirea, au cugetat să facă colonie și strămutări din Italia, partea cea mai cinstită atunci din Europa a stăpînirii romaicești, și cu acest mijloc politicescu, sau mai bine să-i zicu înțelepțescu, vrînd să-și facă stăpînirea ohabnică și fără dă nici o îngrijire, au adus mulțime dă italieni aici, pă care trecîndu-i apa Istrului sau a Dunării, pă trecerea cea dă piatră ce este în județul Mehedinți, ai căruia să văd stîlpii dă piatră și pînă astăzi, dintr-aceia cei ce s-au așăzat în sălășluire întăiu au cuprins județul Romanaților care le poartă numele și acum, și dinpreună și toate celelalte județe a creștinești tale eparhii și apoi s-au întins și în cestelalte.

Dar ce folos? Că dă au și lăcuit această frumoasă eparhie romanii, dar au fost oameni precum să vede din cei ce voesc a se muta, proști și fără știință, ci și fără gramatică, au grăit ei italienește. Dar crezu că de la fii[i] lor au început a să dăjghina limba; fiind dachii împreună locuitori cu dînșii și bulgarii vecini și sîrbii, atîtea limbi dăosebite și a lor fără gramatică, ce urmă să fie dăcît ce am văzut? căci dă ar fi fost măcar cu dascăli dă gramatică astăzi am grăi toți limba italienească, cu care au venit acei stăpînitori dă atuncea aici; dar să cunoaște adevărul acestor arătări ale mele din doao lucruri mai cu deadinsu; din strămutarea și dăjghinarea limbii, nefiind gramatică; și din a lipsi din limba noastră toți terminii științei și cîte ziceri au luat italienii de la latini și latinii din izvor, adică din limba grecilor, *și au rămas limba noastră cu orînduiala părților* (cuvintele subliniate sînt tăiate în manuscris)."

Această prefață a fost publicată de I. Bianu și R. Caracaș în *Catalogul manuscriptelor românești*, vol. II (301—728), București —Leipzig — Viena, 1913, p. 6—9.

Nu putem cunoaște la care anume text al dedicației se referă Nicolae Văcărescu cînd îi trimite nepotului său Iancu scrisoarea din 31 octombrie 1815, din care extragem:

„Pentru că vreme nu am avut de a copiarisi (să vede însă că ai înțeles că mai mult să cuvine așa), îți trimiț un epitre dedicatoar ce au făcut moși-tău către Filaret, cînd i-au închinat *Gramatica rumânească*. Îl trimiț ca să-l vezi, îl trimiț ca să te invitez și să te ațăț, îl trimiț ca să te aprinz, să te fac să fii foc viu, mai mult dăcăt ești, și apoi, tot ce am pățit și eu, ca să te fac să-ți aduci aminte cu toată puterea și virtutea duhului și inimi[i] și a cugetului ce porți ce au fost părinții noștri: tată-tău și moșă-tău, și să plîngi cu inima înfrîntă și cu duh slobod, dar supus dăn întîmplări a purta jugu." [1]

Pentru a treia oară gramatica lui Văcărescu apare în 1872 în *Trompeta Carpaților*, numerele 993—994, 1000—1002 și 1007 publicată de scriitorul Dimitrie Bolintineanu, dar numai pînă la verb și o parte din verb.

Ediția de la Viena reproduce textul ediției de la Rîmnic, mai puțin prefața-dedicație către episcopul Filaret. Aceasta a prilejuit diverse interpretări. Cert este că ideile expuse în prefață sînt de altă natură decît cele susținute de Micu și Șincai.

Nu există însă nici o mențiune că la această dată Văcărescu ar fi cunoscut gramatica lui Micu și Șincai de la 1780. Părerea noastră este totuși că a cunoscut-o. La puțin timp după apariția gramaticii acestora, Văcărescu trecea în Transilvania și mergea la Viena pentru aducerea beizadelelor lui Ipsilanti. Este imposibil ca Văcărescu, boier cu o rară cultură, să nu se fi interesat și de această gramatică. Mai tîrziu, dacă nu de atunci, el va face parte din Societatea cărturarilor ardeleni, societate care se va ocupa și cu dezvoltarea limbi. Există mărturii de participarea sa în cadrul acestei societăți. În dorința de a scoate un ziar, *Vestiri filozofești și moralicești*, această societate publica în 1795 o *Înștiințare*, în finalul căreia aducea un imn de slavă lui Ianache Văcărescu ca autor al gramaticii și „pentru că s-a făcut chip cuvîntării ritoricești în original prosodii poeticești"

[1] Ms. 421, f. 54; Vezi și Vîrtosu Ion, *Corespondența literară între Nicolae Văcărescu și Iancu Văcărescu*, 1814—1817, București, 1938, p.17—18.

„din duhul înțelepciunii tale așteptăm și de aci înainte mai mult folositoare." [1]

Faptul că Ianache Văcărescu nu amintește de gramatica lui Micu și Șincai dovedește că el a urmărit alt scop, în timp ce gramatica acestora, scrisă în limba latină, se adresa mai mult străinilor.

Tipărirea la Rîmnicu-Vîlcea a gramaticii trebuie pusă și în legătură cu numirea de către Mavrogheni la 25 august 1786 a episcopului Filaret ca nazir al școalelor, prieten gramaticului nostru. Un argument în plus ca să-i dedice prefața din gramatică iar aceasta să fie tipărită și prin grija episcopului.

Suprimarea lungii prefețe adresate episcopului Filaret în ediția de la Viena, a fost interpretată că ea prezenta mai puțină importanță pentru românii transilvăneni, iar apariția gramaticii la Viena se poate interpreta prin legăturile pe care Văcărescu le-a avut cu Societatea cărturarilor din Transilvania [2], dar și ca o mărturie a conștiinței originii comune și unității naționale cu frații ardeleni.

[1] I. Bianu, *Publicațiunile periodice românești*, tom. I, Librăriile Socec și Sfetea, București, 1913, p. XIII.

[2] Popovici, D., *La litterature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945, p. 162, 420.

ISTORIE A PREA PUTERNICILOR ÎNPĂRAȚI OTHOMANI

Fiind în exil, din porunca lui Mavrogheni, Ianache Văcărescu scrie o cronică a împăraților turci ca să răspundă unor întrebări și mai ales să petreacă într-un fel timpul. Lucrarea poartă următorul titlu:

Istorie a prea puternicilor înpărați othomani. Adunată și alcătuită pă scurtu dă dumnealui Iannache Văcărescul, dicheofilax a bisericii cei mari a Răsăritului și spatar al Valahiei. Începîndu-se în vremea prea puternicului înpăratu sultan Abdul Hamid I, la văleatu Hîjretu 1202 și Mîntuitoriu 1788, în Nicopoli a Bulgariei, și s-a săvîrșitu în zilele prea puternicului înpăratu sultan Selimu III la văleatul 1794 și 1208 în luna lui șevalu.

Opera a rămas neterminată. Se păstrează într-un singur manuscris în 4°, legat, cel original, în biblioteca Academiei R.S.R., secția manuscrise, sub nr. 2905 (tomul I) și 2906 (tomul II), cuprinzînd în total 277 pagini numerotate de autor cu cifre arabe. Textul integral a fost publicat doar de Al. Papiu-Ilarian în *Tesauru de monumente istorice pentru România*, tom. II, București, 1863, p. 244—302, ediție greu utilizabilă, deoarece textul e transcris latinizant.

Manuscrisele au aceeași scriere, frumoasă și citeață, probabil a unuia din secretarii marelui spătar. Numai versurile cu care caracterizează la sfîrșitul fiecărui capitol sultanul respectiv, ca și titlurile capitolelor sînt scrise de Văcărescu. De aceea le considerăm originale. Au fost dăruite Academiei Române de Ștefan Dimitrie Grecianu în ședința din 6 mai 1905.

Din titlul primului volum aflăm că opera a fost scrisă între anii 1788—1794. Ea cuprinde însă faptele pînă la 1791 an la care se referă și ultima frază rămasă neterminată. Tomul I cuprinde paginile 1—131, paginația autorului și f. 1—68 a Academiei. Are la început o prefață — *Proimion* (pag. 1—5), după care ne vorbește despre Moameth, Califi și *Coran* (pag. 5—13). Începe apoi istoria turcilor de la 1300—1730 (pag. 13—131) cuprinzînd istoria a 23 de sultani. Tomul al doilea, cu titlul *A istoriei othomănești a prea puternicilor și marilor înpărați ce s-a alcătuit dă dum [nealui] spatarul Iannache Văcărescul*, cuprinde istoria doar a 5 sultani, pe paginele 132—277. În acest volum, numerotația Academiei continuă de la 69—101, după care, titlul volumului fiind reprodus din nou, începe o altă numerotare de la 1—50.

Al. Papiu-Ilarian a însoțit ediția cu o prefață, *Ianache Văcărescului*, în care, după ce descrie manuscrisul aflat în posesia lui Ștefan Grecianu, face un elogiu lui Odobescu, cel dintîi biograf al Văcărescului, după a cărui lucrare, *Poeții Văcărești*, publicată în *Revista română*, vol. I, p. 481—532) ne dă cîteva date despre viața și opera lui Ianache Văcărescu.

Subliniem totuși admirația lui Al. Papiu-Ilarian, ardelean, pentru Văcărescu, a cărei origine ardeleană o relevă și contribuția lui la dezvoltarea literaturii române. Citățm:

„Familia Văcărești lor, una din cele mai vechi și mai strălucite familii ale țării, are rara fericire de a fi dat patriei patru generațiuni de literați și poeți, carii, într-un timp cînd cultul naționalității părea a fi amorțit pentru totdeauna pe pămîntul României, ei visau timpul de aur cînd

«Acest biet corb sărman
Iar acvilă s-ar face,
Și-orce român ar fi roman
Mare-n război și-n pace.»

Într-o epocă tristă pe cînd limba română, ca tot ce era românesc, era atît de disprețuită, pe la 1787, după 1681 de ani de la Traian, în care amar de timp, se miră Ianache «cum de nu se află vreun om ca să grijească să cuprindă starea limbii noastre prin mijlocul vreunei gramatici, a limbii patriei noastre cu care cuvîntăm, cu care ne închinăm, cu care cuvîntînd petrecem viețuirea aceasta» etc.; în deșertul unei epoci atît de triste, zic, este dulce și frumos a întîlni un adevărat boier român ocupat cu alcătuirea uneia din cele

dintîi gramatici ale limbii noastre. Și cine nu va admira acel memorabil testament în versuri al lui Ianache, cel mai nobil legat ce putea lăsa un român de geniu posterității sale:

«Urmașilor mei Văcărești!
Las vouă moștenire:
Creșterea limbei românești
Și-a patriei cinstire! »"

Pentru scrierea cronicii, Ianache Văcărescu a folosit izvoare turcești, bizantine și europene. De remarcat că a folosit în ordinea în care au fost scrise iar știrile au fost prelucrate: Naima, Rașid, Subhî, Eiver Efendi, Halil Hamid și mulți oameni politici turci; cronicari bizantini: Nicefor, Zonaras, Laonic Calcocondyl; istorici europeni: Leungravie (Leunclavius — nume latin al lui Johann Loewen Klau) lingvist, istoric și jurisconsult german, Jean-Baptiste Ladvocat, Voltaire — francezi, Meletie, arhiepiscop de Arta, Catiforos, Büsching și mai ales pe Dimitrie Cantemir.

Cronica constituie un instrument prețios de informație, primul volum pentru istoria sultanilor turci, iar al doilea pentru cunoașterea politicii europene a vremii, a istoriei Țării Românești în special între 1730—1790 și mai ales a vieții și activității lui Ianache Văcărescu. Desprindem activitatea sa politică, cea de diplomat și mai ales tendința de înnoire a limbii noastre literare. Abundă aci numeroși termeni administrativi și politici turcești, dar și numeroase cuvinte de origine italiană, rezultat al culturii dar și al orientării sale spre Apus.

Pentru limba literară merită subliniat faptul că spre deosebire de D. Cantemir care alcătuia la sfîrșitul fiecărui capitol caracterizări în proză, Văcărescu, face caracterizări în versuri.

Observînd că tomul I care cuprinde istoria a 23 sultani pe 131 pagini, iar al doilea istoria a 5 sultani, pe o perioadă de 64 ani în 146 pagini, N. Iorga spunea că operei îi lipsește orice proporție, în sensul că prima parte e scrisă foarte pe scurt, în timp ce a doua este „o bogăție". Prima parte e criticată și pentru faptul că autorul „uită cele mai strălucite evenimente din istoria patriei lui și cîntărețul melancolic al stemei muntene, acel care vede planînd vulturul roman asupra viitorului țării sale uită că aici a existat vreodată un Mihai Viteazul" [1].

[1] N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, III, Partea I, ediția II, București, 1933, p. 149.

Valoarea operei e contestată și de Dumitru Popovici care precizează [1] că lucrarea este departe de a egala opera lui Dimitrie Cantemir pentru faptul că Văcărescu, deși a avut la dispoziție izvoare italiene, franceze, latine, grecești, și turcești, probabil și germane, era un spirit mediocru. Socotim că Văcărescu n-a fost un spirit chiar mediocru, de vreme ce știa atîtea limbi și de vreme ce în împrejurări deosebite, consemnate chiar în opera sa, a dat dovadă de o inteligență vie, obținînd bunăvoința interlocutorilor săi, cum vom vedea.

Că n-a consemnat evenimentele petrecute în țara sa în mare măsură este adevărat, dar că n-a amintit deloc, „Istoria" dovedește contrariul. Astfel odată cu domnia sultanilor, trece pe margine și toți domnitorii români. Sîntem convinși că autorul avea intenția să scrie și o istorie a Țării Românești. Așa se explică absența în text, în bună parte a știrilor despre Țara Românească în primul volum.

Sînt trecuți pe margine: Radu Vodă Negru, care la 1290 face a doua descălecare (Prima, așa cum consemnează el în gramatică, avusese loc la 1215).

— La 1318 — Mihail, sin Negru Vodă;
— La 1332 — Alexandru Vodă, sin Mihai Voevod;
— La 1343 — Vădislav Voevod, brat Negru Voevod;
— La 1352 — Nicolae Voevod, sin Alexandru Mihail;
— La 1362 — Dan Vodă, sin Negru Vodă;
— La 1386 — Mircea Vodă, sin Radu Vodă; și tot astfel pînă la sfîrșitul lucrării.

În timpul lui Mircea cel Bătrîn amintește de lupta de la Cosova (Casovia) din 1389, cînd craiul Serbiei, Lazăr, în fruntea unei armate „confederate", alcătuită din unguri, bulgari, sîrbi, valahi, tribali și dalmați, pierde războiul și cade prizonier. Aci, Văcărescu stăruie asupra sfîrșitului luptei, povestind cum sultanul Murat, de ani 71, e ucis de un ostaș tribal. Urmează la tron Baiazid I Ilderim. Amintește de faptul că acesta a avut război cu moldovenii pe care „i-a biruit întîi, dar în urmă fu biruit dă către moldoveni". Stăruie asupra luptei de la Nicopole. Nu amintește deloc de trecerea acestui sultan peste Dunăre, de lupta de la Rovine, ci numai de faptul că în luptă cu Tamerlan cade prizonier și se sinucide la 1401.

[1] D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945, p. 156.

Trecînd la urmașii lui Baiazid, Văcărescu nu pierde din vedere intervenția armată românească în sprijinul lui Musa pentru ocuparea tronului: „Musa, fugind în Evropa, au năzuit la noi în Valahia, unde fiind bine priimit dă rumâni, și el și oștile sale, i s-au dat ajutor și oaste rumînească" (p. 38).

Stăruie pe larg asupra închinării Valahiei în 1418, către turci, fără război, „căci capul plecat, după parimie, dă sabie nu va fi tăiat" (p. 43).

Amintește în treacăt că Ștefan cel Mare „bătu pe Suleiman pașa", la Podul Înalt la 10 ianuarie 1475, pe care de ciudă l-a tăiat sultanul. Amintește și de intervenția sultanului Mehmed II în Moldova în 1476, cînd Ștefan a fost învins la Valea Albă. Nu scrie însă nimic de faptul că sultanul a fost silit să se retragă și nimic despre Vlad Țepeș, dar consemnează faptul că Bogdan, fiul lui Ștefan cel Mare, a închinat Moldova turcilor „la leat 1529" (?), și că împăratul l-a primit „cu cuviincioasa cinste".

Deși pe margine trece toți domnii Țării Românești în ordinea în care au domnit, și de cîte ori au domnit, în tot veacul al XVI-lea, inclusiv Mihai Viteazul, nu amintește deloc despre luptele acestuia cu turcii.

În veacul următor, trece cu ușurință peste domnia atîtor voievozi însemnați, pentru a se opri puțin la luarea Cameniței de către turci (povestită pe larg de Neculce) arătînd că „domnul Moldovei, Petriceico, și domnul Țării Rumînești, Grigore Ghica, să amestecaseră cu leșii, nepăzindu-și credința la devlet" (p. 92).

Nimic despre participarea românilor la asediul Vienei, iar despre Constantin Brîncoveanu doar intervenția în Ardeal din 1691. Totuși e de observat că stăruie asupra diplomației lui Alexandru Mavrocordat ca împuternicit al turcilor pentru tratatele de pace. În toate faptele pe care le povestește sau le interpretează, Văcărescu se manifestă ca un adept al politicii turcești. În lupta de la Prut între ruși și turci (1711), trece neobservat pe Dimitrie Cantemir, deși arată că împăratul Petru „aflîndu-se încongiurat dă turci și cu multă lipsă de zaherea, căci să înșălase dă făgăduieli mincinoase... fu silit a cere pacea" (p. 127). Nimic despre trecerea lui Cantemir în Rusia, despre sfîrșitul tragic al lui Brîncoveanu sau al bunicului său Ianache Văcărescu, despre moartea stolnicului Constantin Cantacuzino și a fiului său Ștefan și nici despre înlocuirea domnilor pămînteni cu greci din Fanar.

Văcărescu a trecut cu ușurință peste toate acestea pentru faptul că el a scris o istorie „pe scurt", vrînd să dea doar „o idee", dar și pentru faptul că, aflîndu-se în exil, nu putea scrie despre acele fapte care loveau în interesele Porții otomane. Abia în volumul al doilea va acorda atenție deosebită istoriei țării sale și cînd el însuși este figură centrală a evenimentelor. Opera va avea atunci alt caracter și va fi scrisă după exilul din insula Rodos, cînd reintră în administrația țării.

Primul volum se încheie cu moartea sultanului Ahmed în 1730, al 23-lea sultan. Este o înșirare pe scurt a domniei sultanilor turci, nu lipsită de interes, cu intervenții de legendă și cu talent de povestitor. Acest talent se va manifesta pregnant în al doilea volum cînd nararea faptelor turcești se împletește cu nararea propriilor sale fapte. Sînt însă deosebit de interesante caracterizările pe care le face sultanilor la sfîrșitul fiecărei domnii.

La prima vedere, versurile au un vădit caracter encomiastic și exprimă într-un anumit fel atașamentul scriitorului față de sultanii a căror domnie o redă. Ele dovedesc însă un orizont cultural deosebit, un talent poetic și o preocupare pentru alcătuirea a mai multor tipuri de strofe și versuri.

Astfel, cele dintîi versuri sînt închinate lui Mahomet:

„Moameth stătu-n lume om foarte minunat,
Căci s-arată din slugă proroc și împărat.
Și dătătoriu d-o lege ce după ce-o-ntocmi,
În trei părți ale lumii dă mulți să priimi."

Observăm aci că versurile au o măsură — 13 silabe primele două și 12 silabe următoarele — un ritm iambic, o rimă pereche masculină și o cezură după a șaptea silabă. În plus găsim o imagine artistică reluată din textul în proză. Capitolul despre Mahomet (p. 6) începe cu „Moameth dătătorul, sau așezătorul și întemeietorul legii și credinții moamethicești". Imaginea trebuie să fi vorbit mult marelui nostru poet Mihai Eminescu, căci, acesta, citind opera lui Văcărescu în ediția lui Al. Papiu-Ilarian, a reținut-o și prelucrînd-o în laboratorul său poetic i-a dat viață caracterizînd în *Scrisoarea III* pe voievozii români:

„Rămîneți în umbră sfîntă, Basarabi și voi Mușatini,
Descălecători de țară, dătători de legi și datini".

Tot strofă de patru versuri, cu aceeași măsură, același ritm și aceeași rimă găsim și pentru caracterizarea lui Ortugluli (p. 20).

„Dreptatea lui Ortugluli i-aduse stăpînire,
Căci Aladin să-ndatori să-i facă mulțămire,
D-aceia și-l făcu vechil pă ale sale toate,
Și cu deadinsu ne arătă dreptatea ce mult poate."

Măsura acestor versuri și ritmul lor prevestesc pe Grigore Alexandrescu și mai ales pe Vasile Alecsandri *(Dumbrava Roșie)*.

Socotim că opera lui Văcărescu — în ediția lui Al. Papiu-Ilarian a inspirat pana lui Alecsandri și în scrierea baladei „Murad Gazi sultanul și Becri Mustafa (1639)" [1], deși autorul amintește numai de opera lui Cantemir.

E de observat că Văcărescu nu alcătuiește în această „istorie" un singur fel de versuri. Din contră, găsim aci o varietate, ceea ce înseamnă că l-a preocupat nu atît sultanul căruia i le închină, ci adaptarea limbii românești la diferite tipare de stihuri.

Sultanului Osman îi dedică o strofă alcătuită din șase versuri cu rimă pereche dispusă alternativ, Văcărescu este adeptul respectării legii. El știe că „în șeri-șerif, adică în pravila turcească ce iaste alcătuită după cuprinderea *Curanului*, nu sînt fetfale numai păntru pricinile ethice, ale faptelor omenești, ci mai vîrtosu și păntru toate mijloacele otcîrmuirii împărătești ale politicestilor pricini, căci nici cerere dă dăjdii, nici războiu, nici pace, nici nemic nu să poruncește fără fetfa, adică fără de a scrie pravilă și fără dă a să arăta cu capu dă pravilă dă către prea înțeleptul muftiu, adică șeih-islamu, cuviința păntru care să dă porunca și să arată" (p. 24—25). Această idee e redată într-o strofă alcătuită tot din șase versuri, după măsura celei anterioare. Astfel:

„Coprinsul stăpînirii acești othomanești,
E-npărățit dă lege ca faptel-omenești.
Pravila să întreabă, apoi să dau porunci.
Și așa războiu sau pace, toate să fac atunci.
Cînd nu sloboade legea nimic nu e urmat.
Fetfa cînd nu să scrie tot lucru-i nelucrat" (p. 25.)

[1] V. Alecsandri, *Poezii*, București, 1901, p. 247, ediție îngrijită de Al. Vlahuță.

Pentru caracterizarea sultanului Orhan I (1326—1360) folosește o strofă alcătuită din șase versuri, dar cu măsura de 8 silabe, prevestind pe St. O. Iosif:

„'N Evropa, 'ntîiaș dată
'Npărat, Orhan s-arată.
Din cei othomanești.
Thrachii, în Romania
Și în Machedonia
Priimise aceste legi" (p. 27—28).

Pentru caracterizarea sultanului Murat I (1360—1390), folosind o strofă de 8 versuri, a căror măsură de 7 silabe amintește măsura versurilor populare, face aluzie la Minerva sau Palas „dumnezeoaică a înțelepciunii și a științelor, și la Marte, sau „dumnezeu războaielor și a vitejiei":

„Murat pieri la pace,
Iar nu cînd să bătea,
Ci dar Minerva tace,
Iar Marte cît putea
Striga la toți să crează
Că ș-acu e slăvit
Și cum pieri, toți vază
Că-i dă vrăjmaș lovit." (p. 32).

Și tot astfel pentru fiecare sultan el creează un nou fel de vers. Spre edificare mai dăm cîteva exemple:

Pentru Baiazid I, cel închis în colivie de fier de către Tamerlan și care „nemaiputînd suferi tirania" s-a sinucis în 1401, Văcărescu scrie o strofă alcătuită din versuri lungi (14 silabe) urmate fiecare de versuri scurte (7 silabe):

„Slavă și dobîndire, la înpărați e fire
Și sînt îndatorați
Pururea să le ceară, pînă măcar să piară
Și atunci sînt lăudați.
Și fulgerul să trece, neștine ce să cerce
Nu-i lucru necrezutu,
Și Baiazid dă piere, cinstea lui așa cere,
Dă față e văzutu (p. 37).

Satisfăcut că Țara Românească s-a închinat de bunăvoie turcilor, iar tratatul încheiat hărăzea țării toate privilegiile, Văcărescu închină sultanului Mehmed I următoarele versuri encomiastice:

„Uni împărăția Mehmed cea dăjghinată
Păntru nu ca a Romii să pată rău vreodată,
Valahia să-nchină la el, dă bunăvoe
Ca nu cu vreme-n urmă să-i vie vreo nevoe.
Dreptatea,-nțelepciunea, și dă cuvînt ținerea
Unite-n bunătate, îi fu toată averea" (p. 45).

Pentru caracterizarea sultanului Murat al II-lea (1422—1451) „vrednic fiu al unui părinte înțelept și mare", Văcărescu folosește din nou nume mitologice, dar altfel de strofă cu alt fel de rimă:

„Marte ni să fălește,
Și zice că-l cinstește
Murat cît el voește
Iar nu elu pă Muratu.
Minerva-l dojenește
Și-i spune că-l slăvește
Pă ia căci o iubește
D-aceea-i lăudatu" (p. 52)

aluzie la faptul că Murat, căutînd pacea, s-a aflat mereu în războaie. Aceasta constituie, ca și alte strofe pe care le vom sublinia mai departe, o dovadă că Văcărescu era un bun cunoscător al mitologiei antice greco-romane. Uneori găsește prilejul să redea personajelor mitologice înțelesul românesc.

Domnia lui sultan Mehmet II, cel numit Fatih și Buiuc, adică Stăpînitor și Mare (1451—1481) — căci într-adevăr „fu cel mai slăvit între împărații otomani", cel care a cucerit Constantinopolul, este redată în versuri ce prevestesc factura versurilor poeților noștri moderni:

„Marte văzînd p-acest Mehmed, în extasis rămase.
Acesta-i Marte, ne zicea, așa să-nfricoșase
Și cu Saturn războaie
D-o face îl despoaie
Striga ne-nrușinat.
Unde a rămas pămîntul
A nu-i face cuvîntul

Și-a stat nevătămat,

Și așa zicînd tăcu dă tot, și ne lăsă a crede
Că cel mai mare-ntre sultani el fu pă cum să vede" (p. 60).

Aceste versuri sînt însoțite de următoarea notă: „Dumnezeu, părintele tuturor dumnezeilor. Aceștia sînt stele și se numesc planete și sînt: Saturnu, Giove, Marte, Mercurie, Venere. Grecii îi numea dumnezei, cum și elementurile, adică *ira* și la toate virtuțile și viciile dă cîte un dumnezeu băsnindu".

Prin Dumnezeu, Văcărescu înțelege pe Saturn. E de observat că toate denumirile sînt în limba italiană. Chiar dacă cuvîntul *elementurile* este de origină latină *(elementum)* desemnînd „fenomen al naturii care se manifestă ca o forță puternică", Văcărescu îl cunoaște tot prin intermediul limbii italiene *(elemente)*. El știe deci despre planete și știe că grecii și romanii atribuiau virtuților ca și viciilor cîte un zeu, și caracterizează aceasta drept născocire.

Alt exemplu ni-l oferă versurile închinate sultanului Soliman I. (1521—1566):

„Și Suleiman înpodobi numele-npărăției
Și armelor tărie dîndu, încă și vitejiei
Africa și Persia
Evropa și Asia
Cu slavă-l priimescu
Și-n ele cît-odată
Ca-n toate tot-d-odată
Pururea-l găzduescu.
Efratul, Tigrul, Dunărea, cu Nilu-ș fac certare
Dîn ele care mai adesu să-i facă adăpare" (p. 74).

În aceste versuri, Văcărescu consemnează întinderea imperiului turcesc prin cuceririle fulgerătoare făcute de sultanul Soliman, imagine căreia i-a dat viață artistică Eminescu prin versurile din Scrisoarea III.

„Iar în patru părți a lumii vede șiruri munții mari,
Atlazul, Caucazul, Taurul și Balcanii seculari;
Vede Eufratul și Tigris, Nilul, Dunărea bătrînă.
Umbra arborelui falnic peste toate e stăpînă.

Astfel Asia, Europa, Africa cu a ei pustiuri
Și corabiile negre legănîndu-se pe rîuri
. . . . . .
Toate se întind n-ainte-i... ca pe-un uriaș covor."

În caracterizarea altor sultani care au domnit puțin sau dedați viciilor, Văcărescu le închină strofe alcătuite din două sau trei versuri, care nu mai sînt laudative. Astfel, sultanului lui Murat III, care a domnit 20 de ani: (1575—1595), dedat plăcerilor, dar și norocos în război, îi dedică 2 versuri:

„Măcar că Venere avu cinste într-acea vreme
Dar birui și perși și nemți, Murat făr'd-a să teme" (p. 77).

Tot prin 2 versuri îl caracterizează și pe Mehmed III (1595—1603), care și-a ucis frați ca să poată domni în voie. Deși a cîștigat biruința asupra nemților, cucerind cetatea Egre, mai apoi încheind pace cu împăratul Rudolf, nu-l iartă pentru fratricid.

„Toți păntru Egre-l laudă, dar firea îl dăsfaimă,
Căci cu omoru d-atîția frați, și ei i-aude spaimă" (p. 78).

Văcărescu trece aci peste domnia lui Mihai Viteazul — contemporan al sultanului, deși pe margine înseamnă cu grijă chiar și pe Nicolae, fiul voievodului.

Sultanul Ahmed I (1603—1617) a construit în Țarigrad o geamie care, în imaginația lui Văcărescu, a stîrnit gelozia zeilor din Olimp:

„Toți dumnezeii elinești cu ale lor neveste
Vrură geamia a vedea daca luară veste.
Văzînd tăcură, nezicînd nici vorbă, nici poveste" (p. 79).

Iar fratelui acestuia, Mustafa I, care a domnit doar trei luni în 1618, scos din împărăție din cauza beției și desfrînării („Vahu") îi acordă versurile:

„N'cea după urmă Venere cu Vahu împreună
Și pă-npărați îi fac lipsiți, pînă și dă cunună" (p. 80).

Aci, se vede obligat să dea explicație în notă: „Venere și Vahu = curvia și beția".

Acest procedeu de a caracteriza în versuri puține, după însemnătate, va fi folosit de Eminescu în poezia *Epigonii*.

Dacă unele versuri, ca cele de mai sus, au caracter moralizator, în altele găsim verva satirică a autorului. Astfel, lui Cara Mustafa,

vizirul ce condusese armatele turcești la asediul Vienei și pierduse războiul — din această pricină sultanul i-a tăiat capul la întoarcerea în Țarigrad, Văcărescu îi face „o epigramă" care „i s-ar cuveni la mormînt":

„Cara-ți fuse și numele, Cara-ți fuse și treaba,
Căci prăpădișî atîtea țări, într-un zadar și geaba
Eratostrate te-nvață să-ți lași o pomenire
Și-o vei avea cît ș-a lui, fără dă nemurire" (p. 101).

Văcărescu ajută pe cititor dînd următoarele explicații: Cara pe turcește înseamnă negru, iar Eratostrate este „cel ce a ars capiștea Dianii la Efes, una din cele 7 minuni".

Critică și pe sultanul Mehmed (1649—1688), care a adus numai pagube imperiului turcesc:

„Mare-npărat sultân Mehmed, și micu tot într-o vreme,
Căci unde toți îl tremura, ajunse d-a să teme.
Înnorocit ne-nnorocit, și acestea totu odată,
C-așa pat cei ce trebile singuri nu și le cată,
Stă și la slugi adevăratu, o cinste stăpînească,
Însă-ntre slugi sînt osebiri, stăpînii dar grijască,
Că-s Chiuprulîi și Panaoiți și Cara-Mustafale,
Și-acei dintîiu aduc folos, cei după urmă jale" (p. 103).

Conținut satiric au și versurile ce caracterizează pe sultanii Suleiman II (1688—1691), Ahmed II (1691—1695), Mustafa II (1695—1702) și Ahmed III (1702—1730).

POEZIILE LUI IANACHE, ALECU ȘI NICOLAE VĂCĂRESCU

Se găsesc în manuscrisele 287, 332, 421, 1651 și 3238 păstrate în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, București.

1. *Manuscrisul 287* în 8° oblong conține foi 110, dar numai 36 sînt scrise, cu caractere cirilice, de aceeași mînă, aproape peste tot. Cuprinde *Versuri românești și grecești ale Văcărești*lor și anume:

Prefața lui Alecu Văcărescu, f. 1—2 r;

Prefața autograf a lui Nicolae Văcărescu 2 v — 3 v;

Poeziile lui Alecu în limba română, numerotate în această ediție de la 1—25, pe f. 4—16 v; 22—34;

Poeziile în limba greacă ale lui Alecu — f. 17 v — 22;

Poeziile lui Nicolae Văcărescu: *În rai fără tine; Ca un pom ce dă de ploaie, În noian dă întristare* și *Un pic de nădejde* — f. 41 v — 42 v. Sînt nescrise f. 34 v — 41 r.

2. *Manuscrisul 332*, in folio — 47 foi din sec. XVIII—XIX. Scriere cirilică și grecească de mai multe mîini. Cuprinde:

Poezii românești și grecești de ale Văcăreștilor, originale și copii, între care se află amestecate și cîteva scrieri și însemnări de ale altora.

De fapt cuprinde poezii care în majoritatea lor sînt copiate, unele în 1801, martie 29, iar la sfîrșit se află iscălit Gheorghian H. Pețacov sau Pedestrescul (sic!) probabil numele copistului. La sfîrșitul manuscrisului se află iarăși iscălitura lui *Gh. H. Pețacov* și data *1815*, iar la dreapta în grecește: „Gh. H. Pețacov zelosul imitator al celui mai sus arătat prea strălucit fruntaș poet, cel întru fericire răposat, prea stimatului Alecu Văcărescu. Copiate în 1847, august 13, în București."

3. *Manuscrisul 421* în 4°, foi 56 (la mijloc cîteva foi albe) dăruit de Alexandru Odobescu. Scrierea e cirilică modernă (de tranziție) de aceeași mînă. Poartă titlul: *Poezii de Enăchiță, Alecu și Nicolae Văcărescu.*

E un manuscris prețios pentru poeziile lui Ianache Văcărescu căci aci se găsesc strînse mai toate poeziile lui: versurile privind definiția gramaticii precum și toate modelele de versuri cuprinse în *Observații ;* după care urmează testamentul literar și poeziile erotice, mai puțin *Zoico mor.*

Tot aci se găsesc fragmente din gramatică: *Cîteva trăsături din gramatica* (ediția de la Rîmnic) *românească a banului Ianache Văcărescu, care azi a devenit foarte rară :* din dedicație (f. 9); din reguli gramatice (f. 12 v), din reguli asupra poeziei (f. 14).

Pe f. 20—48 — *O mică adunare din cîte s-au putut găsi din poeziile clucerului Alecu Văcărescu.* Pe f. 22 se găsește alt titlu: *Adunare de vreo cîteva bucăți de poezie, alcătuite de răposatul întru fericire frate-meu Clucerul Alecu Văcărescu.*

Urmează prefața „adunătorului" Nicolae Văcărescu și prefața lui Alecu care se termină cu însemnarea: „Clucer Al. V., 1796, dechemvrie 4." În ms. 287, aceste prefețe sînt trecute în ordine inversă, fără nume de autor și nici dată. Urmează toate poeziile Văcărești-lor consemnate și în ms. 287. În plus sînt doar: *Elenco și Alecu au amor* (acrostih) — f. 26.

Cum se-ntoarce după soare (epigramă) f. 45 v.

Chipul tău ce e de rază (care se găsește și în ms. 332).

O deosebire între poeziile din acest manuscris și cele din 287 e că în ms. 421 cele mai multe poezii au titlu, pe cînd dincolo nu au și le intitulăm după primul vers care le începe. Iată poeziile lui Alecu care au titlu (reproducem în paranteze drepte și primul vers):

1. Lucsandra [La doi ochi ce sînt din fire] f. 24
2. Aleco [A-ți fi rob îmi este fală] f. 24 v.
3. Lucsandra [La obrazul ce mă-nchin] f. 25
4. Ruxandra [Război să fac cu stelile, cu soarele, cu luna] f. 25 v.
5. Credincios voi să-ți fiu [N-are cine-m spune drept] f. 26 v.
6. N-ai potrivnică sub soare [Cît e ziua de frumoasă] — f. 28
7. Stăpîna care o slăvesc [Ochilor! ajung-atît] — f. 29 v.

8. Să arz trăind [În flacăra care mă arz] — f. 31 v.
9. Cum te-a iubi [Firea dă te-au înpodobit] — f. 32 v.
10. Tu ești amorul meu [Cine are piept să poarte] — f. 37 v.

Celelalte poezii sînt intitulate tot după primul vers ca în ms. 287

În continuare manuscrisul mai cuprinde: *O mică adunare de cîte s-au putut găsi din poeziile vornicului Nicolae Văcărescu scrise de însăși mîna sa* (f. 49—56). Cuprinde poeziile aflate în ms. 287 și vreo cîteva noi:

În rai fără tine
Ca un pom ce dă de ploaie
În noian dă întristare
Amărîtul al mieu trai
Un pic de nădejde d-aș ști c-o să-m vie
A trăi făr-a iubi
Durda [Primăvara se ivește]

Epistola către nepotul său marele logofăt Iancu Văcărescu purtînd data 1815, oct. 31.

4. *Manuscrisul 1651* — cuprinde numeroase hîrtii, poezii și corespondența lui Nicolae Văcărescu către nepotul său Iancu; însă răspîndite.

5. *Manuscrisul 3238 cuprinde Poezii românești și grecești ale lui Alecu Văcărescu,* scrise de mînă străină, astfel:

Prefața, purtînd data „1796, dechemvrie 4"	f. 1—2
La doi ochi ce sînt din fire	f. 3
A-ți fi rob îmi este fală	f. 4
La obrazul ce mă-nchin	f. 4
Oglinda cînd ți-ar arăta	f. 5
Cît e ziua de frumoasă	f. 6
Ochilor! ajung-atît	f. 7
Afrodita întristată	f. 8
În flacăra care mă arz	f. 9
Firea dă te-au înpodobit	f. 11
Cum nu socotești vrodată	f. 12
Îți arăt cu jurămînt	f. 13
Cînd îmi zici că mă iubești	f. 14
Ochișori frumoși	f. 15
Cu lațurile ce întinzi	f. 16

Cine are piept să poarte	f. 16—17
Dă nu mă crezi pă mine	f. 18
Poezii în greceşte	f. 19—24
Foarte multă văz plăcere	f. 25—27
Armile-n vreme de pace	f. 28—29
N-are cine-m spune drept	f. 30—31
Trandafiraş norocit	f. 31—33
Poezii în greceşte	f. 33—36
Rabdă, inimă, cît poţi	f. 37
Ochii tăi ce s-au dăprins	f. 38—39
Elenco şi Aleco	f. 40

*

Ianache Văcărescu a scris de timpuriu poezii în limba greacă şi publicate la Veneţia (1771) în lucrarea *Slujba sfîntului Alexandru*. Aci aflăm cîteva poezii cu caracter religios scrise în 1767. Preocupat cu dezvoltarea învăţămîntului a scris gramatica în care a redat opt modele de versuri şi strofe, vrînd să dovedească că şi în limba română se pot face versuri.

Cele 151 versuri din cele 29 strofe din *Istorie a prea puternicilor înpăraţi othomani* sînt o dovadă a puterii creatoare a poetului de a prinde în puţine cuvinte firea sultanilor.

Cu privire la cele 10 versuri din Catavasier

Era obiceiul ca orice carte ce se tipărea sub egida domnului să poarte sub stema ţării cîteva versuri, numite *Stihuri politiceşti*, nesemnate de autori, rămaşi pentru totdeauna anonimi.

În *Catavasierul* de la 1793, sub stema ţării se găsesc 10 versuri cu măsura de 12 silabe şi rimă pereche. Reproduse în *Bibliografia românească veche*, tomul II, Bucureşti 1910, pag. 352, sub nr. 560, au fost atribuite de N. Iorga lui Ianache Văcărescu în articolul *Încă o bucată a lui Ienăchiţă Văcărescu*, publicat în *Revista istorică*, anul XV, nr. 10—12, oct.-dec. 1929, pag. 346, spunînd: „Nu greşesc, cred, atribuind această sigură încleştare de silabe, această aromă clasică, Văcărescului".

Catavasierul a apărut în întiia domnie a lui Alexandru Constantin Moruzi cu cheltuiala mitropolitului Filaret, meşter tipograf fiind Dimitrie Petrovici. Versurile sub stema ţării sînt închinate domnitorului şi merită atenţie datorită imaginilor sugestive: muzele să-l întîmpine cîntînd, să-l încunune frumos cu flori de crin, iar noroadele cu rugăciunile lor să ceară de la cer numai fericire, ani

mulţi strălucitori ca aurul, iar duşmanii să fie pururea zdrobiţi. În acrostih se poate citi ALECSANDRU, numele domnitorului. În acea vreme, Ianache Văcărescu era mare spătar, dregătorul de mare încredere al domnului şi prieten al mitropolitului. Toate acestea ne întăresc convingerea că *Stihuri zece de cîte douăsprezece slomniri* aparţin lui Ianache Văcărescu.

Cele trei *Molifte* ca şi versurile pentru Cişmelele lui Moruzi au caracter ocazional. N. Tcaciuc-Albu încerca să apropie primele două de poeziile germane *Abendlied* şi *In Krankheit* de Christian Gellert. Fără îndoială, metoda comparaţiei are rezultate pozitive în munca de cercetare. Totuşi dăm mai multă crezare logofătului de vistierie D., martor al întîmplării care mărturiseşte că poeziile au fost create ad-hoc. Lăsînd la o parte caracterul lor religios, subliniem spontaneitatea lor şi mai ales limba atît de cursivă şi populară în care sînt scrise, spre deosebire de limba folosită de autor în *Istoria înpăraţilor othomani*, la care lucrase de curînd.

Amărîtă turturea descrie jalea unei turturele căreia i-a pierit soţia, la sfîrşitul căreia poetul adaugă două strofe în care îşi exprimă propria sa stare sufletească. Este poezia mult discutată. Unii cercetători i-au negat originalitatea, aducînd argumente că ar fi o traducere a unei poezii neogreceşti anonime sau o apropie de poezia germană. Alţi cercetători o socotesc originală, pornind de la motivul existent în poezia populară. Fapt cert este că a circulat, că a fost culeasă şi mlădiată de Vasile Alecsandri, de Anton Pann şi de mulţi alţii. A constituit un izvor de inspiraţie pentru mulţi scriitori în secolul al XIX-lea. Pentru toate discuţiile purtate în jurul ei — vezi şi Cornel Cîrstoiu, *Ianache Văcărescu, Viaţa şi Opera*, Editura Minerva, Bucureşti, 1974, p. 235—242.

Amărîtă turturea, a circulat, ca orice poezie de dragoste, cîntată de lăutari şi a ajuns apoi în mişmaşuri. Redăm mai jos o variantă a acestei poezii, necunoscută, inedită, cea mai veche din cîte se cunosc şi cea mai apropiată în timp de Ianache Văcărescu:

Versul turturelei

Amărîtă turturé
Ia iubitul şi-a doré
Cu ocii nu-l vedé
Să lăsa jos cu urgie
De pierderea de soţie.

Unde vede un vînători
Ia mai saltă și mai zboară
Să puște să o omoară.
Unde vede un om pe coastă
Ia zboară să o omoară
Să nu să mai pedepsească.
Unde vede un fag frunzos
Ia zboară, nu șăde jos.
Unde vede o crangă verde
De-acolo zboară, nu șăde
Și zboară la vîrv uscat
Și mai-ș cîntă cu bănat
Că soția o lăsat.
Unde vede un izvor răce
Pe acolo zboară și trece.
Unde vede o baltă caldă
Ia bé apă și să scaldă.
Unde-i balta limpezé
O tulburé și apoi bé,
Dacă îi cu viață ră.
Dară eu un om pe lume
N-am soție pe lîngă mine!

Se poate observa ușor apropierea de poezia lui Văcărescu, chiar și în ce privește finalul. Autorul ei, deși poartă semnătura locotenentului *Gabriel Lupșor* din regimentul al doilea român din Năsăud, unitate ce a existat în perioada anilor 1762—1851, pare a fi George Badiu din Prundul Bîrgăului, din apropierea orașului Bistrița după cum ne mărturisește profesorul Onisim Filipoiu din Cluj. Poezia poartă data de „5 martie 1819", cînd a fost copiată de Gabriel Lupșor. Împreună cu alte poezii ale lui George Badiu, s-a păstrat în colecția profesorului Iuliu Moisil din Năsăud, și după moartea acestuia manuscrisul a trecut în posesia nepotului său, profesor Onisim Filipoiu din Cluj.

GLOSAR

A

abdest (tc. *abdest*), s. — spălarea piciorului înainte de închinăciune la mahomedani
abondanță (it. *abbondánza*), s.f. — abundență, belșug, bogăție
acent (it. *accènto*), s.m. — accent
acomodament (it. *accomodamento*), s.m. — îndreptare, împăcare, acord
acrostihidil (ngr. *acroshichon*) s.n. — acrostih
aferim (tc. *aferim*), adv. — bravo, bine, admirabil
afion (tc. *afyon*), s. — opiu
agă (tc. *aga*), s. — ofițer în armata otomană
agă zade (tc. *aga zade*) — fiul agalei
aian (tc. *ayan*), s. — nobil, vice-guvernator, primar de oraș
aleat (it. *aleato*), s.m. — aliat
aleanță (it. *alleanza*), s.f. — alianță, unire
alem (tc.) — semiluna, simbolul credinței musulmane pe steag
aliosman (tc. *ali* — înalt + *Osman*), s. — dinastia lui Osman
alișveriș (tc. *alișveriș*), s. — comerț, vînzare-cumpărare
altîn (tc. *altyn*), s. — aur
ambar (tc. *ambar*), s. — magazin, depozit, hambar
ambașador (it. *ambasciatore*), s.m. — ambasador
amor (it. *amore*), s.n. — amor, iubire
anacoluthon (lat. lit. *anacoluthon*), s.n. — anacolut
analoghie (it. *analogia*), s.f. — analogie
anastòfi (ngr. *anastophi*), s.m. — inversiune, schimbarea ordinei cuvintelor în propoziție
anomal (it. *anomale*) adj. — neregulat

anteriu (tc. *anteri*) — haină lungă purtată de preoți sau de boieri
apoplexie (ngr. *apoflexia*), s.f. — apoplexie
apostat (fr. *apostat*), s.m. — răsvrătit, rebel
apsifisi (ngr. *apsifiso*), v. — a dispreţui, a neglija, a nu băga în seamă
arap (bg. *arap*), s.m. — om care aparţine rasei negre
areti (ngr. *aretia*), s.f. — bunătate
arhiduca (it. *arhiduca*), s.m. — arhiduce
arhierie (ngr. *arhieria*), s.f. — rangul de arhiereu, eparhie condusă de un arhiereu
arhistratig (*arhi* + lat. lit. *stratigus*) — cunoscător desăvîrşit al strategiei; comandant suprem
arhiviile (it. *archiviol*), s.f. — arhive
arhonda (ngr. *arhontas*), s.m. — titlu de noblețe
armada (ngr. *armada*), s.f. — flotă
armie (rus. *armija*), s.f. — armată, oaste
armistriţiu şi *armistiţia* (it. *armistizio*), s.f. — armistiţiu
arnăut (tc. *arnaut*), s.m. — soldat mercenar (albanez) recrutat sub fanarioți
arzmagzar (tc. *arzmahzar*), s. — petiţie
arzohal (tc. *arzuhal*), s. — cerere
asalt (it. *assalto*), s.m. — atac
asolut (it. *assoluto*), s.m. şi adj. — absolut
asil (it. *asilo*), s.m. — azil

B

bacşiş (tc. *bakşiş*) s.n. — bacşiş
bagatelă (it. *bagattella*), s.f. — nimic, fleac
bairam (tc. *bayram*), s.n. — sărbătoare, petrecere
baldachin (it. *baldachino*), s.n. — baldachin, postav fin
baltagiu (tc. *baltaci*), s. — apărător la curte
baş (tc. *baş*), s. — cap, şef, conducător
başbog (tc. *başbeg*), s.m. — guvernator general
başcapichihaie (tc. *başcapi-chihaie*), s.m. — reprezentant general
batalia, *batalie* şi bătălie (it. *baltaglia*), s.f. — război, bătălie
bazis (ngr. *bazis*), s.f. — bază
bectaş (tc. *bektaş*), s. — cel care aparţine de ginta Bectaş

beg sau *bei* (tc. *bey*), s. — guvernator al unui oraş sau unei provincii, rang militar, domn
beiler (tc. *bey* + *ler*), s.m. — conducător, domn
beilerbeghi şi *beilerbei* (tc.), s.m. — beiul beilor
beizadea (tc. *beyzade*), s.f. — fiu de domn, principe
beretă (it. *berretto*), s.f. — chipiu
berleant (it. *brillante*), s.n. — briliant
beşleagă (tc. *beşli* + *agasî*), s.m. — căpitan de beşlii
bileard (it. *biliardo*), s.n. — biliard
bilet (it. *biglietto*), s.n. — bilet, scrisoare
bişug (magh. *böseg*), s.n. — belşug
blagoslovenie (v. sl. *blagoslovenije*), s.f. — blagoslovire
bostangibaşa (tc. *bostanci* + *baş*), s.m. — căpetenia bostangiilor
bostangilar (tc. *bostancilar*), s.m. — bostangiu
bostangiu (tc. *bostanci*), s.m. — soldat din garda sultanului
breaslă (v. sl. *bratistvo*), s.f. — în orînduirea feudală organizaţie a meseriaşilor; funcţie, slujbă, profesiune
buiuc (tc. *buiuc*), adj. — mare, măreţ
buiurdisi (tc. *buiurdün*), vb. — a transmite oficial o plîngere

C

cabaniţă (tc. *kabanica*), s.f. — mantie scumpă purtată de domnitor sau de boieri la solemnităţi
cachia (ngr. *cackia*), s.f. — răutatea unui lucru
cacum (tc. *kakim*), s.m. — hermină
cadiu (tc. *kadi*), s.m. — judecător musulman, cărturar
cafas (tc. *kafas*), s.n. — balcon cu grilaj
cafeci-başa (tc.), s.m. — şeful serviciului care servea cafeaua
caficle (tc. *kafiye*), s.f. — rimă
caftan (tc. *kaftan*), s.n. — haină de onoare cu mîneci lungi
caftangiu (tc. *kaftangiu*), s.m. — rang de boierie, mai-marele peste garderoba sultanului
caic (tc. *kayic*), s.n. — luntre uşoară, lungă şi îngustă
cal cu divan tacîmî — cal cu şa, cu toate dichisurile necesare
caimacam (tc. *kaymakam*), s.m. — locţiitor al domnului
calabalîc (tc. *kalabalyk*), s.n. — bagaj
calcan (tc. *kalkan*), s.n. — scut, pavăză
calem (tc. *kalem*), s.n. — creion, cancelarie, birou

calesi (din tc. *kale*), s.n. — cetate, poartă
califat (tc. *hilâfet*), s.n. — califat
campania (it. *campagna*), s.f. — război, campanie
canghelariu (germ. *kanzelaru*), s.m. — cancelar
canon (ngr. *canon*), s.n. — normă, lege
cancelist (germ. *kanzelist*), s.m. — slujbaș din cancelarie
cancilarie (it. *cancelleria*), s.f. — cancelarie
capela (it. *cappella*), s.f. — capelă, biserică cu un singur naos
capelă (ngr. *kapela*, it. *cappello*), s.f. — bonetă de postav cu cozoroc moale
capetan başa (tc. *kaptan*), s.m. — comandantul marinei
capichihaie (tc. *kapikayaşi*), s.f. — reprezentant al domnului român la Poarta otomană.
capigibaşa (tc. *kapici* + *başa*), s.m. — comandant al portarilor seraiului
capigiu și *capigilar* (tc. *kapici*), s.m. — portar; trimis al sultanului pentru schimbarea domnului
capiște (v.sl. *kapište*), s.f. — templu, altar dedicat zeilor
capitale și *capitalul* (it. *capitale*), s.f. — capitală
capot (tc. *kapot*), s.n. — un fel de manta boierească sau militară
cara (tc. *kara*), adj. — negru
caraculac (tc. *karakulak*), s.m. — paznic
carater (it. *caràttère*), s.n. — caracter
carîtă (it. *carretta*), s.f. — trăsură elegantă, caretă
carnaval (it. *carnevale*), s.n. — carnaval
castriet (tc. *kastriet*), s. — renunțare
catagrafie (ngr. *katagrafi*), s.f. — inventar, recensământ
catagrafiere (ngr. *catagrapho*), s.f. — înregistrare, inventariere
catahrisis (ngr. *katahrisis*), s.f. — figură retorică prin care se atribuie unui cuvînt înțelesul altui cuvînt cu sens apropiat
catană (magh. *katona*), s.f. — ostaș
catastif (ngr. *katastihon*), s.n. — catastih, registru, condică
cădere, s.f. — caz (la declinare)
cămăraș (ngr. *kamara* + suf. *aș*), s.m. — slujbaș la odăile domnului
căminar (v.sl. *kamy*, *kamene* + suf. *ar*), s.m. — boier care avea în grijă strîngerea dării pentru băuturile spirtoase
ceadîr (tc. *çadîr*) s. — cort, șatră, pavilion
ceauș (tc. *çavuș*), s.m. — curier; șef, căpetenie
celebi (tc. *celebi*, s.m. — nobil, erudit

chehaia (tc. *kehaya*), s.f. — slujbaș
chehaia bei (tc. *kehayabey*), s. — conducătorul slujbașilor
chehaialîc (tc. *kehayalyk*), s. — biroul slujbașilor, funcție de intendent al vizirului sau pașei
chesar (it. *cesare*), s.m. — împărat
chibzuire (magh. *képezni*) s.f. — gîndire, reflectare
chitab (tc. *kitabe*), s. — inscripție, scriere
chivernisitor (ngr. *kyverno* -a agonisi), s.m. — strîngător, chivernisitor
cifle tatari (tc.) — pereche de curieri
ciftlîc (tc. *çiftlik*), s. — moșie mică, conac de moșie, fermă
ciohodar (tc. *çohadar*), s.m. — slujbaș pe lîngă domn
cirac (tc. *çirak*), s.m. — argat, ucenic, om de încredere
ciraclîc (tc.), s.f. și n. — protecție, favoritism
cirimonie și *țirimonie* (it. *cerimonia*), s.f. — ceremonie
ciubuc (tc. *čubuk*), s.n. — pipă, țeavă de lulea
cîzlar (tc.), s.m. — slugă credincioasă
cîzlar aga (tc. *cîzlaraga*), s. — șeful eunucilor
clemență (it. *clemenza*), s.f. — blîndețe
clironom (ngr. *klironomos*), s.m. — moștenitor
clironomisi (ngr. *klironomo*), vb. — a moșteni
cloș (fr. *cloche*), s.n. — tip de croială largă cu falduri
clucer (v.sl. *ključaru*), s.m. — boier care se ocupă cu aprovizionarea curții domnești
colivie (v.sl. *kulivija* > ngr.), s.f. — cușcă din metal sau lemn
colonie (it. *colonia*), s.f. — colonie
comandir (rus. *komandir*), s.m. — comandant
comerți, vb. — a face comerț
comis (ngr. *komis*), s.m. — boier de divan care se îngrijea de grajdurile domnești
composte (it. *composto*), adj. — compus
conac (tc. *konak*), s.n. — reședință, loc de popas
conăci, vb. — a găzdui, a poposi
conacciu (din. tc. *konak*), s.m. — gazdă de oaspeți
condițione (it. *condizione*), s.f. — condiție
confederat (it. *confederato*), s.m. — aliat
confederație (it. *confederazione*), s.f. — confederație de state, ligă, alianță
confirmație și *confirmațione* (it. *confirmazione*), s.f. — confirmare
congres (it. *congresso*), s.n. — întrunire

conselier (it. *consigliere*), s.m.— consilier
consiliu (it. *consiglio*), s.m.— consiliu
coragiu (it. *coragio*), s.n.— curaj
coresponderisi (it. *correspondere*), vb.— a corespunde
corona (it. *corona*), s.f.— coroană
cort (ngr. *korti*), s.n.— adăpost portativ, cort
cortorosi, vb.— a se cotorosi (descotorosi)
crai (v.sl. *krali*), s.m.— împărat, rege, domnitor
cucă (tc. *kuka*), s.f.— căciulă
cule (tc. *kule*), s.— turn, foișor, culă
cupeț (v.sl. *kupici*), s.m.— negustor
curban (tc. *kurban*), s.— jertfă
curban bairam (tc.), s.— jertfă de sărbători
curier (it. *corriere*), s.m.— curier
cursar (it. *corsare*), s.m.— pirat, hoț de mare, corsar

D

dactîlîci (tc.), s.m.— voluntari folosiți în operații militare periculoase
dagî (tc. *dağ*), s.— munte
dajde (v.sl. *dajda*), s.f.— impozit, dare, bir
darusîfa (tc. *daruşşifa*), s.— casă de îngrijire, spital, ospiciu
daul (tc. *davul*), s.— tobă
davet (tc. *davet*), s.— invitație, convocare
davet dă giuluș (tc.), s.— invitație la adunare
davetname (tc. *davet-name*), s.— scrisoare, invitație
defterdar (tc. *defter*), s.m.— cel care ține socotelile unui stat
dejur (fr. *de jour*), adj. invar.— de jurnă, de serviciu peste zi
district (lat. *districtus ;* it. *distretto*), s.n.— împărțire administrativă (district)
derviș (tc. *derviș*), s.m. — călugăr musulman
devlet și *dovlet* (tc. *devlet*), s. — imperiul otoman
devlet-tatar s.n. — împărăția tătărască
diadoh (ngr. *diadoh*), s.m. — succesor
diafendefsi (ngr.), vb. — a apăra interesele cuiva
dichera (it. *dichiarare*), vb. — a declara
difensiv (it. *difensivo*), adj. — apărat
diiastimă (ngr. *diastima*), s.f. — interval, spațiu de timp
diloglan (tc. *diloglan*), s. — în slujbă

deputat (it. *deputato*), s.m. — deputat
discors (it. *discorso*), s.n. — cuvîntare, discurs
dizgrațiat (it. *dizgraziato*), adj. — dizgrațiat, nenorocit
divă (it. *diva*), s.f. — zeiță, stea
divan (tc. *divan*), s.n. — adunare, consiliu, sfat, curte
divan-efendi (tc.), s. — secretar de divan (imperial, viziral, etc.)
dizeniu (it. *disegno*), s.m. — plan, intenție
dohtor (it. *dottore*), s.m. — doctor
dombaz și *tumbaz* (tc.) — pod de luntre încheiate
dragoman (ngr. *dragumanos*), s.m. — interpret, tîlmaci
dragomanlîc (ngr. *dragumanos* + suf. *lîc*), s.n. — slujba de interpret
dregător s.m. — demnitar
duca (it. *duce*), s. a.— duce
dulbnn (tc.), adj. și s.m.— prevăzător

E

ecelență (it. *eccellènza*), s.f. — excelență
eclipsis, ellipsis (ngr. *elipsis*), s.f. — dispariție, întunecare, lipsă
economia (it. *economia*), s.f. — administrație; economie
efendi (tc. *efendi*), s.m. — titlu de politețe, domn
eghira (tc. din arabil *adjira*), s. — fugă
elector (it. *ellettore*), s.m. — elector
eleghiu (ngr.), s. — poezie cu stihuri de metrică diferită
ellipsis (ngr. *ellipsis*), s.f. — elipsă
elogvența (it. *eloquenza*), s.f. — elocință
estratie și *ecstratie* (it. *estrazione*), s.f. — origine, neam.
emriname (tc. *emriname*), s. — instrucțiune; ordin de liberă trecere
enicer și *ienicer* (tc. *yeniceri*), s.m. — soldat din infanteria turcească recrutat din creștini turciți
enteres (it. *interesse*), s.m. — interes
epanastasis (ngr. *epanastasis*), s.f. — mișcare, răscoală
eparhie (ngr. *eparhia*), s.f. — episcopie, provincie, administrație boierească
epigraf (ngr. *epigraph*), s.n. — scurtă maximă sau enunțare
epigramma (ngr.*epigramma*), s.f. — inscripție
epihirimă (ngr. *epihirima*), s.f. — începere

epihirimaticos (ngr.), s.m. — proscris, exilat
epitrop (ngr. *epitropos*), s.m. — tutore, administrator al unui bun
erhalifesî (tc.), s. — epitrop
eroe și *iroe* (it. *eroe*), s.m. — erou
esrar (tc. *esrar*), s. — secret, taină, mister
evglotia (ngr. *evglotia*), s.f. — elocvență
evlavie (ngr. *evlavia*), s.f. — evlavie, comportare respectuoasă
evmenie (ngr. *evmenia*), s.f. — bunăvoință
exerciţiu (it. *essercizo*), s.n. — exercițiu
extasis (ngr. *extasis*), s.n. — admirație profundă, adorație
extraordinar (it. *straordinario*), adj. — extraordinar

F

fatih (tc. *fatih*), s. — stăpînitor, cuceritor
falie (it. *faglia*), s.f. — eroare
famos (it. *famoso*), adj. — renumit, faimos, celebru
favore (it. *favore*), s.f. — favoare
ferman (tc. *ferman*), s.n. — firman: ordin emis de sultan
fetfa (tc. *fetva*), s. — sentință juridică religioasă hotărîtă de muftiu
filotimie (ngr. *filotimia*), s.f. — dărnicie, generozitate
filuri altîn (tc.), s. — galbeni de aur
forteță (it. *fortezza*), s.f. — fortăreață, cetate
frasis (ngr.), s. — locuțiune verbală

G

gabinet (it. *gabinetto*), s.n. — cabinet
galion (ngr. *galeoni*), s.n. — corabie
galiongiu (din *galeoni* + suf. tc. *giu*), s.m. — corăbier
garant (it. *garante*), adj. — garant
garanție (it. *garanzia*), s.f. — garanție
gardie și *gvardie* (it. *quardia*), s f. — gardă
garnizon (fr. *garnison*), s.n. — garnizoană — unitate militară
gazdă (magh. *gazda*), s.f. — gazdă
gazep (tc. *gazap*), s. — mînie, furie
gazî (c. *gazî*), s. și adj. — biruitor, erou, viteaz, victorios
gazret (tc. *gayret*), s. — efort, rîvnă, sîrguință, zel

geamie (tc. *çami*), s.f. — casă de rugăciune, geamie, moscheie
gealep (tc. *çalep*), s.m. — negustor de vite
gelat, gealat (tc. *cellat*), s.m. — gîde, călău
gephanea (tc.), s. — muniție
generalisim (it. *generalissimo*), s.m. — generalisim
gevrea (tc. *çevre*), s.f. — batistă brodată cu mătase și fir
gezaerlî (tc.), adj. — algerian
gheneral (it. *generale*), s.m. — general
giornal (it. *giornale*), s.n. — jurnal
giuluș (tc *giuluș*), s. — adunare
giulușname (tc. *giuluș* + *name*), s. — invitație la adunare
gîlceavă (bg. *galčava*), s.f. — ceartă, neînțelegere, discuție aprinsă
granduca (it. *granduca*), s.m. — mare duce

H

hagi (tc. *haci*), s.m. — cel care a fost în pelerinaj la Meca sau la Ierusalim
haian (tc. *ayan*), s. — agent, agent secret, spion
hain (tc. *hain*). , adj. — neîndurător, ciinos, trădător
haini (din tc. *hain*), vb. — a se înrăi, a se înstrăina
hair (tc. *hair*), s. — noroc
halea (tc. *halja* , adj. — în serviciu, în funcție
halif (tc. *halife*), s.m. — calif
halifei rui zemin (tc.) — epitrop pe fața pămîntului
har (ngr. *har*), s.n. — dar, ajutor spiritual
Hazreti Iza (tc.), — Isus Hristos
harabagiu (*tc. arabadju, arabaçi*), s.m. — căruțaș, vizitiu
haraci (*tc. haraç, haradj*), s.n. — tribut, dare plătită de țările nemusulmane
has (tc. *has*), s. — district
hatihumaium (tc. *hatihumaium*), s.n. — convenție
hatișerif (tc. *hatișerif*), s.n. — ordin, decret
herechet (tc.), s. — urcare
a heretisi (ngr. *hiritizo*), vb. — a felicita
hîrcă (tc. *hirka*), s.f. — veston
hlamidă (ng . *hlamida*), s.f. — hlamidă, mantie împărătească
hoge (tc. *hoça*), s.m. — preot, învățător, dascăl

hotar (magh. *határ*), s.n. — hotar
hrisov (ngr. *hrisovuilon*), s.n. — act domnesc
hugiut (tc. *hugiut*), s. — năvală
hugium (tc. *hugium*), s. — atac
husar (magh. *huszar*), s.m. — ostaș din cavaleria maghiară

I

iasac (tc. *iasak*), s. — poruncă
iatac (tc. *yatac*), s.n. — cameră de culcare
iavuz (tc. *yavuz*), adj. — sălbătăcit, sever, aspru, cumplit, crunt
iazîgi (tc. *iazigi*), s. — scrib
ici (tc. *üc*), num. — al treilea
ichituiulîi (tc.), s. — pașă cu trei tuiuri
iconomisi (ngr. *ikonomo*), vb. — a economisi, a agonisi
ictroma (tc. *ictroma*), s. — poznă
idiotizmă (ngr. *idiotismos*), s.n. — construcție caracteristică unei limbi, obicei
idolatru (fr. *idolatre*>ngr.), adj. — care se închină la idoli
idolatrie (fr. *idolatrie*>), s.f. — închinare la idoli
ildirim (tc. *ildirim*), s. — fulger
imperator (it. *imperatore*), s.m. — împărat
imperatriță (it. *imperatrice*), s.f. — împărătească
impatroni (it. *impadronire*), vb. — a pune stăpînire
imputăciune (it. *imputazione*), s.f. — invinuire, acuzare, reproș
inasedia (it. *inassediare*), vb. — a asedia
indipendență (it. *indipendenza*), s.f. — independență
indipendente (it. *indipendente*), adj. — independent
inconitu (it. *incognito*), adj. — necunoscut, incognito
incorona (it. *incoronare*), vb. — a încorona
interiețione (it. *interiețione*), s.f. — interjecție
intisap (tc. *intihap*), s. — alegere, opțiune, părtaș, amic al ...
intrinceat, întrînceat, adj. — întărit
ipochimen (ngr. *ipokimenon*), s.m. — persoană, individ, subiect
ipodrom (ngr. *ippodromos*), s.n. — cîmp amenajat pentru curse de cai
ipolisis și *ipolipsis* (ngr. *ypolisis, ypolipsis*), s.f. — considerație

istileah (tc. *istileah*), s. — idiotizm, obicei
ispravnic (bg. *izpravnik*), s.m. — șef al administrației într-un județ, administrator, intendent
itlac (tc. *itlac*), s. — anulare
iuruș (tc. *yürüș*), s. — asalt, năvală, atac, fugă, goană

Î

înduplecare, s.f. — declinare

J

jăcaș (din pol. *żak* + suf. *aș*), s.m. — om jefuitor, hrăpăreț

L

lagum (tc. *lâğim*), s.n. — canal, canalizare
lazaret (it. *lazaretto*), s.n. — carantină, infirmerie
legatum (lat. *legatum*), s.n. — act, dovadă
libov (v. sl. *ljubovĭ*), s.n. — dragoste, pasiune
liman, (rus. *liman*), s.n. — țărm, mal, adăpost, refugiu
linea (it. *linea*), s.f. — linie, cratimă
lîngoare (lat. *languor, -oris*), s.f. — febră tifoidă
loagher (germ. *lager*), s.n. — lagăr
logograf (ngr. *logos* + *grapho*), s. — nume dat primilor prozatori greci, în opoziție cu poeții
lude (bg. *lyude*), adj. — scutit de dări, scutelnic
lustru (it. *lustro*), s.n. — strălucire

M

madea (tc. *madde*), s.f. — problemă, chestiune, obiect
mahrem (tc. *mahrem*), s. și adj. — particular tainic, confident
mahrem esrar, s. — taină confidențială
marghiolie (ngr. *marghiolos*), s.f. — șiretenie, viclenie
magnit (it. *magnete*), s.m. — magnet
mahzar (tc. *mahzar*), s. — memoriu, petiție

manaluc (tc. *mamaluc*), s.m. — mameluc, soldat din garda sultanilor din Egipt
mansup (tc. *mensup*), s. — dregătorie
mareșal (it. *maresciallo*), s.m. — mareșal
marifet (tc. *marifet*), s. — măiestrie, dibăcie
materie (it. *materia*), s.f. — materie, subiect, domeniu
măreție (din *mare*), s.f. — măreție, mîndrie
mărgăritar (ngr. *margaritari*), s.n. — perlă
mecîz (tc. *mecaz*), s. — sens figurat, metaforă
mediator (it. *mediatore*), s.m. — mediator
mecterhanea (tc. *mehterhane*) s.f. — muzică militară turcească
medrise (tc. *medrese*), s. — școală religioasă, seminar
mefruz calem (tc. *müfrez kalem*) — deosebit condei, birou separat
mefruz (müfrez), adj. — separat, detașat, despărțit
mehcheme (tc. *mekeme*), s. — judecată
mehtup (tc. *mektup*), s.n. — scrisoare oficială, adresă, raport
melanholie (it. *melancolia*), s.f. — tristețe
melechi (tc. *meleke*), s. — aptitudine, talent
memlechet (tc. *memleket*), s. — țară, patrie
menzil (tc. *menzil*), s.n. — ștafetă, curier
menzilhanea (tc. *menzil* + *hane*), s. — serviciul de poștă, casă, adăpost
mest (tc. *mest*), adj. — băutor, amețit, beat
meșhur (tc. *meshur*), adj. — renumit, vestit, cunoscut
meșferet (tc. *meșferet*), s. — ce nu-i la îndemîna oricărui om
metahirisi (ngr. *metahirizome*), vb. — a obișnui, a folosi ceva
meteahnă (din *beteahna* < magh. *beteag* + suf. *nă*), s.f. — defect, cusur, lipsă
mevlevi (tc.) — călugări musulmani
mezat (tc. *mezat*), s.n. — licitație
mihmandar (tc. *mihmandar*), s. — cel ce primește musafiri; ghid
minarea (tc. *minare*), s.f. — turnul înalt al geamiilor
ministeriu (it. *ministerio*), s.n. — minister
mirahor paiasî și *mirahor* (tc.) — comisul sultanului
miri (tc. *miri*), s. — fisc, ceea ce aparține statului, tezaur public
miri-miran (tc.), s.m. — pașă cu două tuiuri
mișmaia, s.f. — cîntec de lume grecesc
mîglisire (de la a *mîglisi*), s.f. — lingușire, amăgire, înșelare
mîglisi, vb. — a linguși pe cineva spre a-l înșela

mîrzali (tc. *mîrza* — prinț + *ali* — înalt), s.m. — mare prinț
modă s.f. — mod, la verbe
mola (tc. *molla*), s. — învățat, savant
molasî (de la tc. *molla*), s. — judecător în orașele mari
moneda (ngr. *moneda*), s.f. — bani de hîrtie sau metal
mozavirîi (tc.), s. — calomnii, obrăznicii
mucenic (sb. *mucenik*), s.m. — martir
muchialemea (tc.), s.f. — conferință, dezbatere
muhafiz (tc. *muhafiz*), s.m. — comandant al unei cetăți
cule muhafizî, adj. — supraveghetor, paznic, gardian
muftiu (tc. *müftü*), s.m. — căpetenie religioasă la musulmani
muhasere (tc. *muhasara*), s. — încercuire, asediu
muhurdar (mühürdar), s.m. — păstrătorul sigiliului
muhzur aga (tc.), s. — căpetenie de ieniceri care inspecta închisorile
munegim (tc.) — astrolog
murahas (tc. *murahas*), s.m. — delegație, plenipotențiar turc
musaade (tc. *müsaade*), s. — autorizare, permisie, voie
musaipa (tc. *misaipa*), s. — oaspete
musicant (it. *musicante*), s.m. — muzicant
mușteriu (tc. *müșteri*), s.m. — cumpărător
mutareche (tc. *mütareke*), s. — armistițiu
muteveliu (tc.), s.m. — administratorul cetății Ismail
misteriu (fr. *mystère*), s.n. — taină, secret

N

namaz (tc. *namaz*), s. — închinăciune, rugă, rugăciune
name (tc. *name*), s. — scrisoare
nazir (tc. *nazir*), s.m. — ministru, inspector al școlilor
năluc (bg. *neluca*), s.f. — ființă ireală
nicheah (tc. *nikah*), s. — cununie, cununie civilă
nizam (tc. *nizam*), s. — oștire regulată, ordie
nobet (tc. *nobet*), s. — rînduială, rînd
noimă (ngr. *noima*), s.f. — rost, înțeles, sens
norod- (v. sl. *narodü*), s.n. — popor, gloată
nur (tc. *nur*), s.m. — farmec feminin, grație

O

oblădui (v. sl. *obladovati*), vb. — a ocroti, a conduce, a guverna
oblăduire (de la v.sl. *obladovati*), s. — conducere, stăpînire
oblăduitor (din *oblădui* + suf. *itor*), adj. — care cîrmuiește, protector
ocazione (it. *occasione*), s.f. — ocazie
ocroti (v.sl. *okrotiti*), vb. — a apăra, a proteja
odabașa (tc. *oda* + *baș*), s. — căpetenie
ofichial (it. *officiale*), s.m. — oficial
ofițiu (it. *officio*), s.n. — oficiu, funcție, sarcini, datorie
ogeac (tc. *oçak* și *odjak*), s.n. — denumire dată oastei de ieniceri
ogeaclîi (tc. *oçaklîi*), s.m. — comandant de corp de trupă
oglu (tc. *ogul*), s. — fiu
ohabnic (v.sl. *ohabnic*), adj. — ohabnic, care nu poate fi înstrăinat, de veci
olac (tc. *ulak*), s.m. — curier special călare
olentă (it. *olente*), s.f. — care dă miros
ordie (tc. *ordu*), s.f. — hoardă, oaste turcească
ordu cadîsi (tc.), s.m. — judecător militar
ortal (tc. *orta*), s.n. — regiment, trupă
osîndi (v.sl. *osonditi*), vb. — a condamna, a pedepsi
osmangic (tc.), s. — diminutiv de la Osman
osmanlîu (tc. *Osmanlî*), s. — împărat din spița lui Osman
ostracă (ngr. *ostrakon*), s.f. — scoică, stridie

P

pace (it. *pace*), s.f. — pace
pacific (it. *pacifico*), adj. — liniștit, blînd
padișah (tc. *padișah*), s.m. — împărat, sultan, padișah
paia (tc. *paye*), s. — titlu, rang onorific
paiasî Rumeli s. — rang de noblețe al Rumeliei
panică (it. *panico*, tc. *panik*), s.f. — panică
paradosi (ngr. *paradido*), vb. — a învăța pe cineva ceva, a preda
parimie (ngr. *parimia*), s.f. — proverb, maximă, pildă
parolă (it. *parola*), s.f. — parolă
partițipie și *părtășire* (it. *participio*), s.m. — participiu
pasargic (tc. *pasargic*), s. — tîrguială

pașă (tc. *paşa*), s.m. — titlu acordat unor demnitari militari
pașalîc (tc. *paşalik*), s.n. — provincie sau țară subjugată de turci și condusă de un pașă
pașoport și *pașaport* (it. *passaporto*), s.n. — pașaport
patron (it. *patrono*), s.m. — stăpîn
pazar (tc. *pazar*), s.n, — piață, bazar, tîrg
perdea (tc. *perde*), s.f. — perdea
periipsis (ngr. *periipsis*) — s.f. — dragoste
perilipsis (ngr. *perilipsis*), s.n. — rezumat, pe scurt
periorgos (ngr. *periorgos*), adj. — foarte iritat
pervanea (tc. *pervane*), s.f. — fluture de noapte
pitac (ngr. *pitak*), s. — poruncă scrisă, dispoziție; diplomă de boierie
pitho (ngr. *pitho*), s. — compasiune, compătimire
plenipotenția (it. *plenipotenza*), s.f. — plenipotență
pliroforie (ngr. *pliroforia*), s.f. — lămurire, deslușire
pliroforisi (ngr. *pliroforo*), vb. — a lămuri, a documenta, a convinge
poclon (v.sl. *poklonu*), s.n. — dar, cadou, plocon
poetic (ngr.), s.m. — poet
poftori (sl. *povütoriti*), vb. — a repeta, a ura, a ruga
pohti (v.sl. *pohotiti*), vb. — a pofti
pohfainic, adj. — fastuos, cu mare pompă
pohfală (v.sl. *pohvala*), s.f. — pompă, fast, strălucire
polc (rus *polk*), s.n. — regiment
polei (v.sl. *polijati*), vb. — a face să strălucească, a străluci
politeță (it. *politezza*), s.f. — rafinament
politia (ngr. *politia*), s.f. — politie, oraș
pompă (it. *pompa*), s.f. — fast
popri (sb. *popreti*), vb. — a opri, a reține
poslușanie (v.sl.), s.f. — slujire
posluși (v.sl. *poslușiti*), vb. — a sluji, a slugări
poslușnic (v.sl. *poslușinikŭ*), s.m. — servitor, slujitor
pravila (v.sl. *pravilo*), s.f. — pravilă, lege
preliminar (it. *preliminare*), adj. — preliminar, inițial
prepositione și *propunere* (it. *preposizione*), s.f. — prepoziție
pretensione (it. *pretensione*), s.f. — pretenție
prigionier (it. *prigioniero*), s.m. — prizonier
principatul (it. *principato*), s.n. — principat, suveranitate
princip (it. *principe*), s.m. — principe

privilegiu și *priviléghiu* (it. *privilegio*), s.n. — avantaj, înlesnire, privilegiu
prochimen (ngr. *prokimenon*), s.n. — nume dat versetelor din psalmi care se cîntă înainte de rugăciune
proiemiu și *proimion* (ngr. *proimion*), s.n. — predoslavie, prefață
protecție (lat. *protectio*), s.f. — protecție, sprijin
protecțione și *protețione* (it. *protezione*), s.f. — protecție, favoare
protectriță (it. *protettrice*), s.f. — protectoare
protimisis (ngr. *protimisis*), s. — preferință, prioritate
provincie (it. *provincia*), s.f. — provincie
provlimă (ngr. *provlima*), s.f. — propunere, întrebare care cere răspuns

R

raia (tc. *raya* și *reaya*), s.f. — supus, raia, cetate de pe teritoriul Țării Românești, supusă turcilor
ramazan (tc. *ramazan*), s.n. — lună de post a anului musulman
rang (it. *range*), s.n. — rang, grad
rădvan (rus *rydvan*), s.n. — trăsură de lux închisă
răpaos (it. *riposo*), s.n. — odihnă, liniște
răsufla (reflexiv), vb. — a pierde tăria, a se goli
război (v.sl. *razboj*), s.n. — conflict armat
răzmiriță (bg.sb. *razmirica*), s.f. — răscoală, răzvrătire
răzvrătire și *răzvlătire* (din v.sl. *razvratiti*), s.f. — răscoală, revoltă
rebel (it. *ribelle*), s.m. — rebel, răzvrătit
recheap (tc. *recheap*), s. — cerere
regență (it. *reggenza*), s.f. — regență
reiz (tc. *reis*), s. — președinte, căpitan de corabie
reizul chitab (tc.), s. — șeful cancelariei otomane
rendite (it. *rendita*), s.f. — venit, rentă
reputație (it. *reputazione*), s.f. — prețuire, faimă
ribeliune și *ribelione* (it. *ribellione*), s.f. — răscoală, revoltă
rifugiul (it. *rifugio*), s.n. — loc de refugiu, adăpost
rigeali (tc. *riçal*), s.m. — înalt funcționar de stat; ministru
ritorizm (ngr. *ritorizmos*), s.n. — vorbărie pompoasă, retorism
riza (tc. *riza*), s. — acord, sentiment
ruşfet (tc. *rüşvet*), s.n. — mită, șperț

S

sadacat (tc. *sadakat*), s. — fidelitate, devotament, atașament
sahi (tc. *sahi*), adj. — adevărat, exact, veridic
sahibîi (tc. *sahibi*), s. — stăpîn
sală (it. *sala*), s.f. — sală
salahor (tc. *salahor*), s.m. — muncitor necalificat
saltanat (tc. *saltanat*), s.n. — alai, pompă, coroană, monarhie
sameș (din *samă* + suf. *eș*), s.m. — administrator de moșie, strîngător de biruri pe un județ
samur (tc. *samur*), s.m. — samur, zibelină
sămeșie (din *sameș* + suf. *ie*), s.f. — funcția sameșului; instituția, localul în care sameșul își îndeplinește slujba
sangiac (tc. *sancak* și *Sandjaki*), s.n. — steag, drapel; provincie de sub guvernarea unui sangeac bei
sangiac șerif (tc. *sancak șerif*), s. — sfîntul steag
sarfu (tc. *sarfu*), s. — gramatică
saric (tc. *sarik*), s.n. — văl fin în jurul fesului alcătuind împreună turbanul
satîr (tc. *satîr*), s.n. — satîr, topor de luptă
sazuri (tc. *saz*), s. — instrument muzical oriental cu coarde
scopos (ngr. *scopos*) s.n. — scop, țel
secritar (it. *secritario*), s.m. — secretar
secreturi (it. *segreto*), s.n. — secrete
sefer (tc. *sefer*), s. — drum, campanie, expediție
selamlîc (tc. *șelamlîc*), s. — încăpere rezervată bărbaților pentru recepție
sefertaș (tc. *sefertași*), s. — sufertaș
semplici (it. *semplice*), adj. — simplu
semplicita (it. *semplicita*), s.f. — simplitate
serai și *sarai* (tc. *saray*), s.n. — palat
serascher, seraschier (tc. *sarasker*), s.m. — comandantul armatei și ministrul de război
serdar (tc. *serdar*), s.m. — comandant de oaste de cavalerie
serhat (tc. *serhat*), s.n. — cetate turcească de-a lungul graniței
sevda (tc. *sevda*), s. — dragoste, pasiune
sigurifsi (din ngr. *siguros*), vb. — a pune la adăpost
sillipsis (ngr. *sillipsis*), s.f. — figură de gramatică care constă în întrebuințarea unor cuvinte contrare

simpadie (ngr. *symbathia*), s.f. — simpatie
simpatriot (ngr. *sympatriotis*), s.m. — compatriot
sinior (it. *signore*), s.m. — domn
sistisi (ngr. *sistiso*), vb. — a prezenta, a recomanda
sîcîldisi (tc. *sîkilmak*), vb. — a se plictisi
slomnire, (v. sl.), s.f. — silabă
soartă (it. *sorta*), s.f. — fel, soi, sortiment
soget (it. *soggetto*), s.m. — subiect
sol (v.sl. *sŭlŭ*), s.m. — persoană trimisă în misiune
soldat (it. *soldato*), s.m. — soldat
spătar (ngr. *spatharis*), s.m. — comandant al oștilor țării
stafetă (it. *staffetta*), s.f. — ștafetă
stafier (it. *staffière*), s.m. — rîndaș, lacheu, valet, îngrijitor de cai
stenohorisi (din ngr. *stenahoria*), vb. — a năduși, a strîmtora
stihurgos, s.m. — stihuitor, versificator, poet
stratighima (ngr. *stratighima*), s.f. — șiretenie, vicleșug
striște, s.f. — soartă, piază-rea, ghinion
sultan (tc. *sultan*), s.m. — suveran, monarh, împărat
sultanat (tc. *sultanat* și *saltanat*), s.n. — coroană, monarhie, împărăție
stigmi mare — punct
stigmi mică — virgulă
sucesor (it. *successore*), s.m. — urmaș, succesor
sudit și *sudeț* (it. *sudito*), s.m. — supus
sunet (tc. *sünnet*), s. — ceea ce trebuie adus la îndeplinire; circumciziune
surdisi (tc. *sürdürmek*), vb. — a face să dureze, a continua
surgun (tc. *sürgün*), s.n. — surghiun
sistema (ngr. *systima*), s.f. — așezătură, sistem

Ș

șah (tc. *șah*), s.m. — suveran, împărat
șahinșah (tc. *șahinșah*), s.m. — împăratul împăraților
șahzade (tc. *șahzade*), s.m. — fiul șahului
șambelan (fr. *chambellan*), s.m. — demnitar avînd în grijă camera unui suveran
șastiși (ngr. șantizo), — a tulbura, a se plictisi, a se sătura

șatrar (sb. *șatra* + suf. *ar*), s.m. — dregător care avea în grijă corturile unei tabere
șefer (germ. *Schöpfer*), s.m. — creator, maestru
șehinșahî alem, ve sahil cîraci beni Adem — împăratul împăraților, sau singur stăpînitor fiilor lui Adam
șeih-islam (tc. *șeyh-islâm*), s.m. — căpetenie religioasă
șerif (tc. *șerif*), s.m. — prinț
șeri șerif (tc. *șerișerif*), s. — pravilă turcească
șiență (it. *scienza*), s.f. — știință

T

tabacheră (it. *tabachiere*), s.f. — tabacheră
tacîmî (tc. *takim*), s.n. — tagmă, ceată, grup, îmbinare
tacrir (tc. *tacrir*), s.n. — interogatoriu, proces-verbal, povestire, relatare
taht (tc. *taht*), s. — tron împărătesc
tain (tc. *tayin*), s.n. — porție
taler (germ. *Taller*), s.m. — monedă de argint
talhîz (tc. *terhis*), s. — raport prezentat de marele vizir sultanului
taraf (tc. *taraf*), s.n. — mică formație muzicală, grupare
tarih (tc. *tarih*), s. — istorie, dată
tarz (tc. *tarz*), s. — mod, manieră, stil
teberu (tc. s.) — dar, ofrandă benevolă
teclif (tc. *teklif*), s. — dorință, propunere, ofertă
tefterdar (tc. *tefterdar*), s.m. — controlor financiar al marelui vizir
tefterdar efendi (tc.) — contabilul tezaurului imperial
tejnișuri (tc.), s. — metafore
tergiman (tc. *tercüman*), s.m. — tranzlator, interpret
tergime (tc. *terçüme*), s. — traducere
teșrif (tc. *teșrif*), s. — considerație, respect
teșrifat (tc. *teșrifat*), s. — protocol, ceremonial, etichetă
tevarihuri (tc. *tevarüs*), s. — anale
tiptil și *teptil* (tc. *tebdil*), adv. tiptil, încet, binișor, ușurel
titlu (it. *titolo*), s.m. — titlu
tiranie (ngr. *tyrannos*), s.f. — stăpînire arbitrară și dușmănoasă.
tîlchi (tc. *tîlki*), s. — vulpe, șiret, viclean
toibe (tc. *toibe*), s. — părăsire de păcat; cel trecut prin *abdest* (v.)
traditoriu (it. *traditore*), s.m. — trădător

tractat (it. *trattato*), s.n. — tratat
trecva (it. *tregva*), s.f. — armistiţiu
tribut (it· tributo) s .n.—tribut, impozit
trionful şi *triomful* (it. *trionfo*), s.n. — triumf
truda (v.sl. *truda*), s.f. — muncă grea, osteneală, chin
tuiuri (tc. *tug*), s. — steag turcesc alcătuit din două sau trei cozi de cal
tumbaz (tc.), s. — pod de luntre încheiate

U

uci (tc. *üc*), s. — vîrf, capăt, margini, hotar
ucituiuli (tc.), s. — paşă cu trei tuiuri
ulema (tc. *ulema*), s. — savanţi, oameni de ştiinţă, cler, preoţime

V

vacanuis (tc. *vakanuis*), s. — cronicar, scriitor de cele întîmplate
vadea (tc. *vade*), s.f. — scadenţă, termen
valesî (tc. *vali*), s. — guvernator de provincie numită Vilâyet
validé (tc. *valıdé*), s. — mamă
vel (v.sl. *velŭ*), adj. — mare
vechil (tc. *vekil*), s.m. — om de încredere, împuternicit
vezir (tc. *vezir*), s.m. — vizir
vezaret (tc. *vezaret*), s.n. — slujbă de vizir
videnie (sl. *videnije*), s.f. — nălucă, fantomă
virtute (it. *virtu*), s.f. — virtute, calitate, bunătate
vistier, vistiernic (lat. *vestiarius*), s.m. — administrator financiar al ţării
viţiu (it. *vizio*), s.n. — viciu, năravv
vîntre (it. *ventre*), s.n. — pîntece
volintiri (it. *volentieri*), s.m. — voluntari
volontar (it. *volontario*), s.m. — voluntar
volnic (v.sl. *volinŭ*), adj. — liber, independent

Z

zabita (tc. *zabita*), s. — poliţie
zabitan (tc. *zabit*), s. — ofiţer de poliţie
zade (tc. *zade*), s. — fiu

zaherea (tc. *zahire*), s.f. — provizii, alimente, hrană
zapis (v.sl. *zapisŭ*), s.n. — document, dovadă scrisă
zapt (tc. *zapt*), s. — confiscare, jaf
zarifior (tc. *zarif*), adj. — elegant, delicat, fin, frumuşel, straşnic
zavistie (v.sl. *zavistĭ*), s.f. — invidie, pizmă, ură, duşmănie
zămisli (v.sl. *zamysliti*), vb. — a concepe, a procrea, a înfiripa
zălog (v.sl. *zalogŭ*), s.n. — amanet, garanţie
ziafet (tc. *zyiafet*), s.n. — petrecere, banchet
zorba (tc. *zorba*), s. şi adj. — revoltat, uzurpător, zurbagiu
zorbalîc (tc. *zorbalik*), s. — uzurpare, violenţă

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. *Manuscrise*

Manuscrisul 305 — Gramatica cu corecturi, ștergeri și îndreptări făcute de mîna autorului. Pe f. 3 v. — o notă genealogică.

Manuscrisele 287, 332, 421, 1651 și 3238 — Cuprind poezii ale lui Ianache Văcărescu, mare dicheofilax al bisericii cei mari a Răsăritului, Alecu și Nicolae Văcărescu.

Manuscrisele românești 2905 și 2906 — Cuprind textul original al *Istoriei prea puternicilor înpărați othomani*, Tom. I, II.

Manuscrisul românesc 1392 — Dicționar german-român și român-german.

Manuscrisul românesc 1393 — Dicționar român-turc și turc-român.

Manuscrisul 1139 — Cuprinde traducerile din grecește în proză ale poetului Alecu Văcărescu și jalba acestuia către principele Hangerli.

Documentul rom. XCII/56 din 12 aprilie 1787 — Autograf al lui N. Mavrogheni privind *Gramatica* lui Văcărescu și tipografia de la Rîmnic.

Document CMXXXI A(1—152) — fost manuscrisul românesc 1649, cuprinde hîrtii diverse privind familia Văcărescu.

Document CMXXXI B(153—232) — fost ms. 1650, cuprinde *Succesiunea vistierului Ianache Văcărescu.*

II. *Ediții ale operelor lui Ianache, Alecu și Nicolae Văcărescu*

Observații sau Băgări-dă-seamă asupra regulelor și orînduelelor grammaticii rumînești, adunate și alcătuite acumu întîiu, dă dum-

nealui Ianache Văcărescul, cel dă acumu dicheofilax a bisericii cei mari a Răsăritului și mare vistieru a Prințipatului Valahiei, și hărăzite dă însuși la prea cinstitul, sfințitul, dă Dumnezeu iubitoriul episcopu a sfintei episcopii Rîmneculuí, chir Filaretu. Tipărite cu porunca și blagoslovenia sfinției sale, acumu în domnia prea înnălțatului și prea luminatului prințipu a toatei Ungro-Vlahiei, Nicolae Mavrogheni voevod. În arhieria prea sfințitului și alesului dă Dumnezeu mitropolitu și arhiepiscopu a țării, chir Grigorie, la leatu 1787. În tipografia sfintei episcopii a Rîmneculuí. De Gheorghie sin Popa Constandin, tip. Rîmniceanul.

Obsrvații sau Băgări-dă-seamă asupra reguleloru Grammaticii rumînești adunate și alcătuite dă dumnealui Iannache Văcărescul cel dă acum dicheofilax a bisericii cei mari a Răsăritului și mare vistierul a Prințipatului Valahiei. Tipărită acum întru al doilea rîndu în Vienna Austriei, la Iosifu, noblu de Curțbec, înpărătescul și crăescul al Curții tipografu și vivliopolu, 1787. A treia ediție a *Grammaticii* e publicată fragmentar de Dimitrie Bolintineanu în *Trompeta Carpaților*, București, 1872, nr. 993—994, 1000—1002 și 1007.

Istorie a prea puternicilor înpărați othomani, adunată și alcătuită pă scurtu dă dumnealui Iannache Văcărescul, dicheofilax a bisericii cei mari a Răsăritului și spatar al Valahiei. Începîndu-se în vremea prea puternicului înpăratu sultan Abdul Hamid I la văleatul Hîjretu 1202 și Mîntuitoriu 1788, în Nicopoli a Bulgariei, și s-a săvîrșitu în zilele prea puternicului înpăratu sultan Selimu III, la văleatul 1794 și 1208, în luna lui șevalu, tomu I—II (A fost publicată de Al. Papiu-Ilarian în *Tesaur de monumente istorice pentru România*, Tom. II, 1863, p. 238—302).

Poeziile Văcăreștilor, colecția „Biblioteca românească enciclopedică", nr. 2, București, Socec 1908, ediție îngrijită de Mihail Dragomirescu și Emil Gârleanu;

Poeții Văcărești, ediție publicată sub supravegherea lui Petre Haneș-colecția „Căminul", nr. 163—164, București, Editura Stein, berg, 1924.

Poeții Văcărești, viața și opera lor poetică, ediție îngrijită de Paul Papadopol, București, Editura Cugetarea, 1940;

Primii noștri poeți, culegere de versuri, ediție îngrijită de Teodor Vîrgolici, colecția B.P.T., București, Editura pentru literatură și artă, 1954; p. 3—30.

Primii noștri poeți, ediție îngrijită și note de Teodor Vîrgolici, București, Editura tineretului, 1958.

Poeții Văcărești. Versuri alese, ediție îngrijită de Elena Piru, cu o, introducere de Al. Piru, București, Editura pentru literatură, 1961, p. 1—58.

III. *Scrieri privitoare la viața și opera lui Ianache, Alecu și Nicolae Văcărescu*

1. *Istoria literaturii române*, I, București, Editura Academie R.P.R., 1964, p. 494.
2. Academia R.S.R., *Istoria literaturii române*, II, București, Editura Academiei R.S.R., 1968, p. 170—177.
3. Academia R.S.R., *Istoria României*, III, București, Editura Acemiei R.S.R., 1964, p. 206, 716, 1087, 1097, 1108.
4. Alexianu Alexandru, *Un logofăt valah la Napoleon Bonaparte*, în *Magazin istoric*, an. II, nr. 6 (27), iunie 1969, p. 18—21.
5. Bianu I. și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, tom. I (1508—1716), București, 1903; tom. II (1716—1808), București, 1910, p. 341.
6. Bianu I., *Catalogul manuscriptelor românești*, I, București, 1907; II, 1913, p. 7—9.
7. Bogdan-Duică, Gh., *Istoria literaturii române moderne. Întîii poeți munteni*, Cluj, Editura Institutului de arte grafice „Ardealul", 1923, p. 64—78.
8. Bureția Emilian, *Cuvinte de origină turcă și neogreacă în Hronograful lui Dionisie Eclisiarhul* în *Philologica*, I, publicată de Academia R.S.R., Centrul de istorie, filologie și etnografie din Craiova, București, 1970, p. 115—131.
9. Călinescu G., *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, Editura Fundațiilor, 1940, p. 71—75.
10. Camariano Ariadna, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești: Ienăchiță, Alecu, Iancu Văcărescu, Anton Pann și modelele lor grecești*, București, Editura Cartea Românească, 1935, p. 23—29.
11. Camariano, Ariadna, *Spiritul revoluționar francez și Voltaire în limba greacă și română*, București, 1946.

12. Camariano, Nestor, *Modelele gramaticii lui Văcărescu*, extras din *Studii italiene*, III, București 1936, p. 185—191.
13. Cantacuzino Mihai, *Genealogia Cantacuzinilor*, ediție publicată și adnotată de Nicolae Iorga, București, Editura Minerva, 1902, p. 263—370.
14. Cândea Virgil, Giurescu, Dinu C., Malița Mircea, *Pagini din trecutul diplomației românești*, București, Editura politică, 1966, p. 200-207.
15. Caratașu, Mihai, *Documentele Văcărești lor*, București, Editura Litera, 1975.
16. Cartojan N., *Contribuțiuni privitoare la originile liricii românești în Principate*. Extras din *Revista filologică*, an. I, 1927, Cernăuți, 1927, p. 189—208.
17. Cioculescu Șerban, *Varietăți critice*, București, Editura pentru literatură și artă, 1966, p. 70—92.
18. Cîrstoiu, Cornel, *Ianache Văcărescu, Viața și opera*, București, Editura Minerva, 1974, colecția „Universitas".
19. Cornea, Paul și D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne* (litografiat), București, Editura didactică și pedagogică, 1962, p. 9—76.
20. Crețu, Grigore, *Cercetări despre tipografiile, xilografiile, librăriile și legătoriile de cărți din orașul Bîrlad, județul Tutova*, București, Imprimeria Statului, 1907, p. 15.
21. Eliade Pompiliu, *De L'influence francaise sur l'esprit public en Roumanie, Paris*, Ernest Leroux editeur, 1898, p. 77—78.
22. Filitti, Ioan, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, București, Institutul de arte grafice Carol Göbl, 1919 (documentele nr. 213, 217, 377, 379, 500, 501).
23. Filitti, Ioan, *O jalbă a lui Alecu Văcărescu către Vodă Hangerli*, 1798, în *Preocupări literare*, an. I, 1936, nr. 1, p. 22—25.
24. Florescu, George și Pleșia Dan, *Condica Văcăreștilor, copii de documente, regeste și mențiuni*, publicate de ... în *Studii, Revista de istorie*, nr. 5, tom. 19, București, 1966, p. 967—985.
25. Fotino, Dionisie, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Muntenești și Moldovei*, traducere de George Sion, tom. II, București, 1859, p. 4, 175.
26. Gane C., *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. II, *Epoca fanariotă* (1714—1821), ediția a V-a, București, 1943, p. 179-196.

27. Gáldi, Ladislau, *Introducere în istoria versului românesc*, București, Ed. Minerva, 1971, p. 122—127.
28. Gheorghiu, N. A., *Ienăchiță Văcărescu popularizat în Apus*, în *Viața românească*, XXXI (1939), nr. 12 p. 43—57.
29. Giurescu C., *Istoricul ctitoriilor bucureștene ale lui Nicolae vodă Mavrogheni*. Extras din *Biserica Ortodoxă Română*, p. 339—378.
30. Haneș, Petre, *Gramatica lui Ienăchiță Văcărescu*, în *Limbă și literatură*, IV, 1960, p. 75—91.
31. Ionașcu, Romulus, *Gramaticii români. Tractat istoric despre evoluțiunea studiului gramaticii limbei române de la 1757 pînă astăzi*, Iași, Institutul de arte grafice N. V. Ștefaniu, 1914, p. 2—4.
32. Iordan, Iorgu, *Scurt istoric al principalelor lucrări de gramatică românească*, în *Limbă și literatură*, II, București, 1956, p. 163—196.
33. Iorga, Nicolae, *De unde a învățat italienește Ienăchiță Văcărescu*, în *Omagiu lui Ramiro Ortiz*, București, 1929, p. 101—105.
34. Iorga, Nicolae, *Documente și regeste pentru viața lui Ienache Văcărescu*, în *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, III, București, 1901, p. 76—90.
35. Iorga, Nicolae, *Două poezii necunoscute ale lui Ienăchiță Văcărescu*, în *Omagiu lui I. Bianu*, București, 1929, p. 225—230.
36. Iorga, Nicolae, *Încă o bucată a lui Ienăchiță Văcărescu* în *Revista istorică*, an. XV, nr. 10—12, octombrie-decembrie 1929, p. 346.
37. Iorga, Nicolae, *Inscripții din bisericile României*, București, Institutul de arte grafice și Editură Minerva, 1905 (inscripțiile nr. 156, 157, 196, 204, 625, 629, 680, 685, 687).
38. Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii românești*, vol. III, ed. II-a, București, 1933, p. 113—149, 280—283.
39. Iorga, Nicolae, *Originea moldoveană a lui Ienăchiță Văcărescu*, în *An. Ac. Rom.*, Mem. secț. ist, Seria III, tom. X, memoriul V, București, 1929, p. 345—351.
40. Iorga, Nicolae, *Versuri nouă ale lui Ienăchiță Văcărescu*, în *An. Ac. Rom.*, seria II, tom. XXXV (1912—1913), București, 1913, p. 165—173.
41. Lăudat, Ion, *Istoria literaturii române vechi*, partea III, București, Editura didactică și pedagogică, 1968, p. 82—90.

42. Nanu M., *Ienăchiță Văcărescu și varianteie aromâne* în *Viața Românească*, XXX (1939), nr. 2, p. 101—106.
43. Nestorescu, Andrei, *Dicționarele lui Ienăchiță Văcărescu și limba română literară la sfîrșitul secolului al XVIII-lea*, în *Studii de limbă literară și filologie*, publicate de Institutul de lingvistică al Academiei R.S.R., București, 1969, p. 51—63.
44. Odobescu, Alexandru, *Opere*, vol. II, *Scrieri din anii 1861—1870, Antume. Postume. Anexe. Variante. Note. Text scriptic și variante* de Marta Anineanu. *Note* de Virgil Cândea, București, Editura Academiei, 1967.
45. Pascu, Giorge, *Istoria literaturii române din secolul al XVIII-lea. Cronicarii moldoveni și munteni*, Socec, București, 1926, p. 96—132.
46. Pervain, I., *Ianache Văcărescu, lexicograf*, în *Tribuna*, săptămînal de cultură an. IV (1960), nr. 10 (162), p. 10.
47. Piru Alexandru, *Literatura română veche*, București, Editura pentru literatură, 1961, p. 531—562.
48. Piru, Alexandru, *Literatura română premodernă*, București, Editura pentru literatură și artă, 1964, p. 329—334.
49. Piru, Alexandru, *Poeții Văcărești*, București, Editura tineretului, 1967.
50. Popovici Dumitru, *Ienăchiță Văcărescu și cronica mondenă a timpului*, în *Studii literare*, I, Sibiu, 1942, p. 229—231.
51. Popovici Dumitru, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945, p. 156—175; 367—385.
52. Popovici Dumitru, *Primele manifestări de teorie literară în cultura română*, în *Studii literare*, vol. II, Sibiu, 1942, p. 1—25.
53. Popovici Dumitru, *Studii literare*, I, *Literatura română în epoca luminilor*, Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 367—443.
54. Pravilniceasca condică, ediție critică întocmită de colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei condus de academicianul Andrei Rădulescu, Editura Academiei R.S.R., Buc., 1957, p. 8.
55. Rosetti Alexandru, și Cazacu Boris, *Istoria limbii române literare*, I, București, Editura științifică, 1961, p. 426—439.
56. Rotaru Ion, *O istorie a literaturii române*, I (De la origini pînă la 1900), Editura Minerva, București, 1971, p. 89-92.
57. Simonescu Dan, *Cronici și povestiri românești versificate*, București, 1967.
58. Simonescu Dan, *Orațiile domnești în sărbători și la nunți*, în *Cercetări literare*, IV, 1941.
59. Simonescu Dan, *Literatura română de ceremonial. Cronica lui Gheorgachi*, 1762, Studiu și text de ... București, 1939.
60. Streinu Vladimir, *Versificația modernă. Studiu istoric și teoretic asupra versului liber*, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 112—113.
61. Șăineanu, Lazăr, *Istoria filologiei române. Studii critice*, Socec, București, 1895, p. 44—48; 85—104.
62. Torouțiu, I.E., *Hermann și Dorothea. Ienăchiță Văcărescu și Goethe*, București, Tipografia Bucovina, 1931, p. 59—63.
63. Urechiă, V.A., *Memoriu asupra perioadei din istoria românilor de la 1774—1786, însoțit de documente cu totul inedite*. Extras din *An. Ac. Rom.*, seria II, tom. XII, Mem. secț. ist. București, 1893, p. 586—608.
64. Voinescu II, I., *Prefață* la *Colecție din poeziile d-lui marelui logofăt I. Văcărescu*, București, 1848.
65. Vîrtosu Ion, *Corespondența literară între Nicolae și Iancu Văcărescu*, 1814—1817, București, 1938.

INDICE

A

Abaza paşa: 225
Abdalah, tatăl lui Moameth: 187
Abdila: 189
Abdulah paşa (Chiupruliul): 243
Abdulah paşa, serascher: 275
Abdul Hamid I: 272, 295
Abuavir: 189
Abubechir, succesorul lui Moameth: 188—189
Abreşcov: 267, 269
Acherman: 213, 308
Acşeehisar: 208
Adacali: 299
Adrianopole (şi Odriiu): 35, 194, 197, 198, 200—210, 213, 216, 220, 228—229, 235, 237—238, 242, 244, 259, 273—274, 295—297, 301—308
A. du C ... : 49
Africa: 188, 216, 219, 220, 448, 449
Afrodita, zeiţă: 70
Ahmed I: 222, 223
Ahmed II: 238, 239, 450
Ahmed III: 37, 244, 246, 248, 444, 450
Ahmed cîzîl: 211
Ahmed, fiul lui Baiazid II: 213, 214
Ahmed Efendi (iazigi efendi): 273
Ahmed paşa (Chiuprulî zade): 227—230
Ahmed paşa (vizir): 243
Aidin: 200, 206
Aiholţ, general: 271
Aiubaleb, fiul lui Osman I: 194
Aladin, fiul lui Osman I: 194
Aladin, sultanul Iconiei: 193, 194, 445
Alah, tătarul: 189
Albania: 198, 211
Alecsandri, Vasile: 40, 45, 51, 56, 75, 445, 455
Alexandra, fiica lui Ivan pitarul: 7, 399
Alexandrescu, Grigore: 70, 445
Alexandria: 215
Alexandru Vodă Iliaş: 225
Alexandru Vodă sin Mihai Vodă: 196, 442

Alexandru Vodă sin Mircea Vodă: 206
Alexandru Vodă sin Radu Vodă: 225
Alexianu, Al: 64
Ali Chiumurgi pașa, vizir: 245
Ali pașa: 201, 228, 239, 240, 290
Almaș: 395
Amasia: 202, 212, 215, 219
America: 276, 288
Amsterdam: 73
Anacreon: 65
Anadol: 235, 274
Andrieș, N. 49 52
Angher: 220
Anghirâ: 197, 201
Anglia: 42
Anna, împărăteasa Rusiei: 250
Anna, mama lui Neagoe Văcărescu și sora lui Radu Negru: 7
Antonie Vodă din Popești: 228, 399
Apafi, Mihail: 228, 231, 237
Arabia: 187, 188, 211, 215—216
Ardeal: 42, 217, 228, 232, 237, 242, 256, 262, 265, 270, 277, 283, 287, 407, 443 (vezi și Transilvania)
Arat: 225
Argeș: 299; apă: 309, 310
Ariosto: 26, 44, 171
Aristofan: 26, 44, 170
Aristotel: 73, 121
Arie: 189
Aricescu, C.D.: 396
Arvanitohori: 61, 300, 301, 310
Asia: 188, 196—206, 209, 211 215, 216, 219, 220, 442, 44
Atena: 106
Athica: 234
Atmeidan: 246, 248
Atlaz: 448
August, ducele Saxoniei: 256—257
Austria: 18, 40, 57, 218, 231, 232, 257, 264—266, 276. 301, 407, 411—412
Azah (și Azac): 226, 227, 240, 242, 245, 250, 251

B

Babadagi: 262, 264, 270
Baden, ducele de: 235, 239
Bagdat: 189, 218, 225, 243
Badiu, George: 456
Baiazid I Ildirim: 35, 38, 109, 200—202, 205
Baiazid II, fiul lui Mehmed II: 212—214
Baiburud: 215
Baiul: 217
Baltagi Mehmed pașa: 244
Barbu, fiul slugerului Iorgu din Constantinopole: 402
Barigîul: 217
Bartholy, Iacov-Levi Salomo: 48
Batha: 198
Bălcescu, Nicolae: 44
Băleanu Alexandra: 72, 74
Băleanu Grigore: 383
Beci (Viena): 218, 232, 233, 235—237, 278, 279 (vezi și Viena)
Becri-Mustafa: 225
Bela: 307
Belgrad: 211, 217, 220, 232, 236, 237, 240, 242, 245, 251, 286, 296, 297, 299
Bender: 244, 259, 296
Berber bașa: 213
Bianu, Ion: 18
Bibescu, George: 72
Boemia: 217, 304
Boeriu, Eta: 66
Bogdan, fiul lui Ștefan cel Mare: 218
Bogdan-Duică, Gheorghe: 55
Bogdanovici: 242
Bolintineanu, Dimitrie: 18, 30
Bonaparte, Napoleon: 64
Borcea: 310
Bosfor: 209
Bosnia: 211, 213, 235, 236, 240, 242, 286, 288, 299
Brașov: 10, 15, 44, 58, 61, 73, 262, 263, 265, 270, 274
Brăila: 205, 245, 287, 288, 395
Bretaliu (Bretaille) ambasadorul Franței: 281
Brîncoveanu, Constantin, domnul: 8, 38, 235, 237, 399, 401, 405
Brîncoveanu, Constantin, fiul domnului: 402
Brîncoveanu, Matei, fiul domnului: 402
Brîncoveanu, Nicolae: 261, 263, 294
Brîncoveanu, Răducanu, fiul domnului: 402
Brîncoveanu, Ștefăniță, fiul domnului: 402
Bruchental, Samuel: 279
Brusa: 194, 196—198, 200—202, 226
Bucșanu, Bădică: 399
Bucșanu, Necșuța: 399
Buchon, J. A.: 49
București: 10, 16, 18, 26, 27, 31, 33, 44, 45, 47, 48, 52, 53, 58, 62, 67, 73, 81, 260, 262, 265, 266, 270, 281, 297, 300—304, 310
Budin (Buda): 217, 218, 233, 234, 238, 242
Bunget, sat: 76
Bug (rîu): 230
Bugeac: 236, 255, 290, 297
Bughiurdlenul: 217
Bulgaria: 33, 34, 183, 186, 206 236
Burgaz: 211, 217
Buri-vaic: 215
Büsching: 21, 36, 187, 225.
Buzău: 261, 262, 299, 310

C

Cafa: 211, 213
Cafas: 234
Cainargic: 273, 411
Cairo: 215
Calafat: 412
Calcocondyl, Laonic: 440
Calimah, Grigore: 259
Calipoli: 196, 300
Camariano-Cioran, Ariadna: 44, 47, 48, 51, 53, 66, 67
Camariano, Nestor: 63
Camenischi, general: 273
Cameniţa: 229, 234, 236, 242, 259—260
Candia-cetate: 39, 226, 228
Caplan Mehemed pașa: 229
Caprara, conte: 231, 232
Cantacuzino, Constantin Stolnicul: 5, 401, 402, 405, 443
Cantacuzino, Ioan, împărat: 197
Cantacuzino, Mihai: 7, 261, 263, 398, 403, 405

Cantacuzino, Pîrvu: 7, 260, 263, 398
Cantacuzino, Radu, fiul stolnicului: 405
Cantacuzino, Smaranda: 405
Cantacuzino, Şerban: 7, 20, 90, 230, 231, 399, 401—402
Cantacuzino, Ştefan: 5, 245, 402, 443
Cantacuzino, Theodora sau Maria, fiica împăratului: 197
Cantemir, Antioh: 402
Cantemir, Dimitrie: 5, 15, 21, 36, 38, 57, 60, 74, 187, 220, 225, 441—445
Capadochia: 203
Capiciran paşa: 263
Caracaş, Remus: 18, 437
Caraferia: 198
Caragea, Nicolae: 279
Caramania: 211
Caramanoglu: 200, 203, 206, 209, 211
Carataşu, Mihai: 16, 62, 74, 416, 417.
Caransebeş: 240, 296
Cara Hisar: 275
Cara Mustafa: 230—231, 233, 449.
Caratova: 200
Carazin, Nazarie, 260, 262, 263
Carebec: 221
Carlina: 206
Carloviţa: 242, 246, 407, 411
Carol II, regele Spaniei: 240
Carol VI, împăratul romanilor: 245, 251
Carol XII, regele Suediei: 39, 244, 245
Carpaţi: 7, 60
Cartan: 263
Cartojan, Nicolae: 47
Carzul: 200
Casara: 208
Casim, paşa: 206
Casovia: 42, 198, 442
Cassius, Dio: 74
Caunitz: 10, 279, 280, 281
Călinescu, Gh.: 72
Căpceac: 211
Cândea, Virgil: 400
Cecmege: 214
Ceraş: 260, 262
Cermiceghetura: (V. Sarmighethusa)
Celebi aga: 263
Celebi Hasan paşa: 300, 301, 303
Celebi Mehmed, fiul lui Baiazid I: 202—204
Celebi Musa, fiul lui Baiazid I: 202, 203
Celebi Suleiman, fiul lui Baiazid I: 201, 202
Cerchezia: 213, 215
Chateauneuf: 43, 237, 239
Cheamil Ahmed paşa: 308
Chefalinia: 305
Chesarie, episcop, 20, 91, 434
Chersul-cetate: 273, 275
Chilia: 213, 308, 411
Ciorlu: 196, 202
Cipru: 8, 220, 221, 227
Cîbleliu: 243
Cîlburun: 273, 275, 291
Cîmpineanu, Pantazi, clucer: 261, 263
Cîmpineanu, Scarlat: 63, 431
Cîmpulung: 7, 348
Cîrîn Ghirai (Gherei): 255, 256, 258—259
Cîrstoiu, Cornel: 16, 455

Cîzlar aga: 238, 240, 253
Coblenz: 10, 281
Coburg de Saxa: 296, 297, 299—301, 412
Colier, sol olandez: 239, 242
Colonia: 282
Comana, mănăstire: 263
Constantin, armaş: 406
Constantinescu-Iaşi, Petre: 396
Constantinopole: 5, 8, 9, 15, 21, 27, 34, 36, 37, 44, 246, 412 (vezi şi Ţarigrad)
Copăceni: 269
Corassan: 12
Corcut, fiul lui Baiazid II: 213
Coridaleu, Teofil: 73, 409
Corint: 213, 214, 234
Cornea, Paul: 405
Costin, Miron: 21, 40, 75
Coţofeni: 414
Cozia: 299
Cozma: episcopul Buzăului: 261, 310
Craiova: 11, 12, 14, 73, 245, 251, 263, 265, 266, 299, 300
Creta (Crit), ostrov: 226, 228
Creţulescu, Iordache: 403, 409
Creţulescu, Manolache, vornic: 294
Creţulescu Safta, fiica lui Const. Brîncoveanu: 403
Cris-Cristian, S: 401
Croaţia: 213, 236
Crîm (Crimeea): 211, 236, 251, 255, 264, 268, 269, 273—275, 286, 288, 291, 293
Cluj: 55, 456
Clur: 214
Cuban: 291
Cule: 265, 295

D

Dacia: 18, 19, 74.
Daia: 305
Dalmaţia: 236
Daltaban, vizir: 243
Damasc: 189, 215
Damaschin, episcop: 20, 90
Dan Vodă sin Mircea: 205
Dan Vodă sin Negru Vodă: 442
Dante: 65
Dardanele: 407
David, împărat: 211
Decebal: 19, 21, 88, 89, 436
Dedulescu, Mihai, 403
Del Chiaro, Maria: 401, 410
Demetona: 214
Demetrescu, Oprea: 50
Densusianu, Ovid: 47, 49, 55
Devlet Gherei, han: 274, 275, 276
Diaconovici-Loga, Constantin: 29
Diamandi, serdar: 414
Diana, zeiţă: 233, 450
Diarbechir: 215, 225
Diiu, 251, 263, 265, 266, 270, 296, 298, 305, 309.
Dionisie, Eclisiarhul: 6, 63
Dîmboviţa: 389, 395
Domiţian: 19, 20, 88
Done, Constantin: 8
Done, Damian: 8
Done, Ecaterina: 8, 10, 61, 403, 410, 426
Doroşenţchi, hatmanul cazacilor: 228—230
Dosithei, episcop: 310
Dosithei, mitropolit: 428
Dosoftei, mitropolitul Moldovei: 21
Dragomirescu, Mihai: 53

Duca albănașul, domnul Moldovei, 230, 231
Duca, N: 74
Dudescu: 12
Dudescu, Constantin: 405
Dudescu, Elena: 16, 61, 63
Dumitrașcu, fiul lui Ivan pitarul: 7, 399
Dunghiunalele, fiul lui Osman I: 194
Dunăre: 11, 19, 35, 42, 58, 60, 63, 88, 200, 203, 218, 219, 237, 240, 260, 263, 265, 270, 273, 288, 294—296, 299, 304, 305, 309, 448

E

Ecaterina a II-a: 57, 257, 258, 276
Eder: 397
Efes: 233
Efrem, patriarhul Ierusalimului: 44
Egiptul: 189, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 238
Egre: 222
Eirip: 236
Eiveri, scriitor: 186
Eliade, Pompiliu: 14
Elisaveta I, împărăteasa Rusiei: 256, 257
Elmas Mehemed pașa: 240
Emine, mama lui Moameth: 187,
Eminescu Mihai: 45, 65, 69, 70, 71
Emin Mehmet, vizir: 258, 259,
Engel, Iohann Christian; 397
Enghișehri: 194, 196
Englitera: 301
Enicale, cetate: 288, 290
Enslie, baron: 288, 290
Eratostrate: 233
Erbiceanu, C. 82
Eschigheboli: 205
Eschizagara: 198
Eurip: 211
Eufrat: 218, 219
Eugeniu de Savoia: 240, 245
Europa: 89, 188, 196, 198, 199, 201, 202, 203, 207, 209, 211, 217, 219, 220, 225, 221, 244, 256, 260—261.
Eustatievici, [D.]: 17
Euripid: 26, 44, 170

F

Farfara, Alexandru, stolnic: 294
Farmache, Ioan, căpitan: 72, 73; 413
Fatseas, Gheorghios: 21, 27, 88
Fazil Ahmed pașa: 228
Făgăraș: 7, 395—398
Fălcoianu, Dumitrache, clucer, 294
Feizulah (muftiu): 243; aga: 303
Feiz Suleiman, pașa: 296
Feodorovna, Maria de Wirtemberg: 276
Ferdinand de Austria: 217
Ferhat pașa, 216, 217
Fethislam: 299
Filaret, episcop și mitropolit: 12, 17, 18, 20, 85, 87, 279, 432—435, 437-438, 454
Filimon, Nicolae: 14
Filipescu, Mihăiță: 390
Filipescu Nicolae, vornic: 428
Filipești, boieri: 300
Filandria (Finlanda): 288, 301
Filitti, Ioan: 405, 431
Filipoiu Onisim: 456
Filipopol: 198, 218
Firari Hasan pașa, vizir: 243
Flacus: 20, 88, 436
Florescu, George D.: 7, 399, 401
Focșani: 255, 263, 266, 267, 269, 300, 309
Fotiade, Lambru: 9, 409
Fotino, Dionisie: 35, 67, 395, 396
Francisc I, împăratul Franței: 251
Francisc I, soțul Mariei Tereza: 256
Francisc II, nepotul împăratului Iosif II: 257
Franța: 40, 236, 237, 240, 276, 288, 291, 410
Friderich I, craiul Prusiei, 256
Friederic August, electorul Saxoniei: 240

G

Galați: 260, 297
Galdi, Ladislau: 45
Galiția: 265, 270
Gaster, Moses: 47
Gavri, sultanul Egiptului: 215
Gaza: 215
Gazeli, bei, chivernisitorul Halepului: 215
Gazeli, beilerbeiul Damascului: 217
Geanîm hogea: 248, 249, 250
Geglin: 267
Genta: 240
Georgia: 218
Germania: 218, 231—233, 237, 256, 283
Gezaerli Hasan pașa: 298, 300
Gellert, Christian: 46
Gheorghe, sin Popa Costandin, tipograf: 17, 85
Gheorghiu, N. A.: 49
Ghermanoglu: 206
Ghica, Alexandru: 10, 404
Ghica, Alexandru Scarlat: 44
Ghica, Alexandru, domnul Moldovei: 257, 258
Ghica, Constantin (ginerile lui Nicolae Văcărescu): 72
Ghica, Gheorghe: 228
Ghica, Costache, logofătul: 294
Ghica, Dumitrache, banul: 279, 404
Ghica, Grigorie, tergiman: 256 și domn 228, 229, 230, 252, 258, 260, 262, 263, 274, 275, 294, 404
Ghica, Matei: 252
Ghica, Grigore Alexandru: 10
Ghica, Scarlat: 255, 257
Ghiumurgina: 198
Ghiunge: 221
Gigli, Girolamo: 9, 27
Gihan, Constantin: 252, 256
Gihan, Ștefan: 256
Giove (jupiter) planetă: 42, 212
Giumah: 215
Giurescu, Constantin: 18
Giurgiuv (Giurgiu): 204—205, 265, 266, 269, 286, 293, 300, 301, 302, 303, 304, 305
Gleim: Wilhelm Ludwig: 49
Glichi, Nicolae: 45
Goethe: 53— 55
Goleta: 220

Golescu, Iordache: 29, 30
Grecia: 48, 49, 206
Grigorie, mitropolit: 17, 44, 85, 261, 263, 279
Gulierm III (Wilhelm): 238
Guys, Pierre-Augustin: 48

H

Hadic, mareșal: 264, 265, 297, 299
Hagi, Eieni: 305
Hagi, Mehmed, bei: 308
Hagi, Moscu: 418
Haizler, general, 42, 237
Halchi, mănăstire: 402
Halep: 215, 227, 253
Halil pașa, vizir: 222, 263, 268
Hamid, Abdul I: 33, 35, 39, 183, 439
Hamid, Halil: 9, 34, 287, 440
Hamza, unchiul lui Moamth: 188
Hamza pașa, vizir: 258
Han Tepeș: 259, 264
Hanea: 226, 227, 228
Hangerli: 62—64, 429
Hasan, bei de Uzun: 211
Hasan pașa, serascher la Rusciuc: 275, vizir: 298, 299, 302
Hasdeu, B. P.: 47, 56, 398
Hatige, soția lui Moameth: 187
Hațeg: 266
Hechin pașa: 35, 295
Heliodor: 74
Herbert, baron: 310
Herder: 54
Herge: 205
Hesiod: 44, 46, 170
Hio (Sacîz): 218, 300
Hodoș, Nerva: 434
Hohenloh, prinț: 300
Homer: 44, 73, 170, 174
Hoșreș pașa: 225
Hotin: 205, 224, 229, 259, 260, 296, 297
Hurmuzache, paharnic: 279
Husein pașa: 226, 240, 243

I

Ialomița (județ): 62
Ialomița (rîu): 310
Ianic: 221
Ianina: 45
Ianovra: 228
Ianta (ostrov): 206
Iași: 260, 268, 270, 273, 275, 297, 299
Iazagi Efendi: 238, 253
Ibrahim I, fratele lui Murat IV: 226, 227
Ibrahim, șah zade, fiul lui sultan Ahmed II: 239
Ibrahim pașa: 245
Iconia: 212
Ichingi, ciohodar: 274
Iem, fiul lui Mehemed II: 213, 213
Iemen: 218
Ilhov (Ilfov): 304
Iliades, Manasses: 9
Ilmenau: 55
India: 201
Ingria: 288
Iordache, serdar, 72, 73
Iorga, Nicolae: 27, 43, 66, 403, 404
Iorgovici, Paul: 29.
Iosif II: 10, 39, 58, 270, 276, 287, 291, 296, 301, 305

Iosif de Curtbec, tipograf: 18
Iosuf, capetan pașa: 226
Ipsilanti, Alexandru: 10, 14, 17, 41, 58, 61, 274, 277, 278, 281, 283, 286, 297.
Ipsilanti, Constantin: 10, 277
Ipsilanti, Dimitrie: 10
Ipsilanti, Atanasache: 35, 253
Iraclie, împărat, 188
Isaccea: 251, 259, 260, 263, 264
Isargic: 232, 251
Iseibul: 200
Isfindar, bei: 206
Ismail, cetate: 275, 287, 289, 290, 296, 298, 308
Ismail, han: 215
Istambul: 35, 401 (vezi: Constantinopole, și Țarigrad)
Isuf pașa: 289, 290, 296, 298, 308, 309.
Italia: 9, 15, 36, 89, 211, 213, 280
Iuliano, Tudorache, paharnic: 294
Ivan pitarul: 7
Ivireanu, Antim: 401
Izet Mehemed pașa, vizir: 274, 278, 307
Izmet, bei, 308
Izlaz: 240

J

Jijia (rîu): 299
Jilavele (sat): 62
Jiu (rîu): 309, 310.
Jonquières (abate) 74

K

Kavsocalivitul, Neofit: 9
Klain, Kurt Karl: 54

L

Ladoș (Ludovic, fiul lui Ladislau craiul ungurilor): 217
Ladvocat, Jean-Baptiste: 36, 187, 212, 226, 449
Lala, șahîn: 197, 198
Laonic: 36, 187.
Lanautte, Maurice Blanc de: 410
La Roche, Pierre: 410
Lasu, mareșal: 296
Laticiov: 261
Laudon, mareșal: 287, 297, 299
Lausana: 21, 88
Laz oglu, domnul sîrbilor: 206
Lazar, craiul sîrbesc: 198, 199
Lăzăreanu, Ivan: 400
Lefcadia: 242
Leilec: 307
Leipzig: 437
Lemberg: 229
Leon Vodă: 225
Leopold, împărat: 228, 231, 233, 235, 236, 237, 241, 301
Leopold, clironomul lui Iosif II: 305
Leungravie (Leunclavius — Johann Loewenklau): 441
Lihtenstein, principe: 296
Lininul: 227
Linchou: 9, 410
Linchou (altul): 410
Linț: 233
Lipa: 237
Lipsca: 74
Lisi, conte: 306, 307
Livia (Libia): 220, 221
Livonia: 288
Lodomeria: 265, 270
Lorena (duca de): 233, 234, 251

Ludovic (Luighi XIV), regele Franței: 42, 256
Luchezini, conte: 308
Lugoj: 240
Lupșor, Gabriel: 456
Lustem, han, serascherul Persiei: 225

M

Macedonia: 197, 198
Macedonshi, Pavel: 414
Magnisia (Nicosia): 8, 42, 206, 208, 213, 214
Mahmud I (Mehemed V): 9, 39, 246, 248
Mahmut pașa: 309
Mahomet: 444
Maiorescu Titu: 53, 55
Maitep: 212
Malgara: 196
Malta: 217
Manole, postelnic: 263, domn: 265, 297
Marea Albă: 226
Marea Neagră: 200, 213, 226, 273, 275, 291, 407, 411
Marea Roșie: 218
Maria Tereza: 57, 251, 256, 276
Marian, Simeon Florea: 47, 51
Marsillac, Ulysse de: 63
Marte (planeta): 212, 447, 448
Marte (zeu): 42, 199, 208, 212, 214
Matruna: 202
Mavrocordat, Alexandru tergiman: 235—237, 239—243, 339, 443
Mavrocordat, Constantin N: 8, 9, 408, 409, 410
Mavrocordat, Gheorghe, spătar: 284, 286, 428
Mavrogheni, Nicolae: 11, 17, 18, 33, 35, 38, 57, 61, 81, 85, 289—295, 299—307; 412, 432—433, 438, 439.
Maximilian, arhiduce, fratele lui Iosif II: 282.
Maximilian II, împărat: 220
Maxineni: 299
Meca: 187, 188, 212, 213, 215, 226
Medina: 188
Mediterana: 407
Mehedia: 270, 286, 296
Mehedinți: 19, 88, 204, 240, 436
Mehmed I: 447
Mehmed II Fatih și Buiuc: 35, 206, 208—210, 212, 213, 216, 443
Mehmed III, fiul lui Murat III: 222
Mehmed IV, fiul lui Ibrahim I: 35, 37, 227, 228, 229, 234, 240, 243, 450.
Mehmed pașa, chehaia, 245
Mehmed pașa, Chiuprulî zade: 174, 277
Mehmed, han: 215
Mehmed bei, fiul lui Buiucli oglu: 215
Mehmed Efendi, aianul Odriului: 308
Mehmed pașa sillictar: 265
Mehmed pașa, serascherul Bosniei: 259, 260, 263
Mehmed pașa, vizir, 35
Mehmed Hairi efendi, învățat: 299
Melec Mehme dpașa, caimacam; 272
Meletie: 21, 27, 74, 88, 187, 440
Melicov: 268
Mengli Ghirai, han: 211
Meras: 218
Mercur, planeta: 42, 212
Mercurie, zeu: 448
Metastasio: 26, 44, 171
Meteora: 300
Micu, Samuel: 16, 17, 432, 433, 437
Michiat, dascălul: 190
Mihai, cupețul: 7
Mihail sin Negru Vodă: 442
Mihai Viteazul: 7, 38, 44, 399
Mihail, craiul Poloniei: 230
Mihailovici, Dimitrie, tipograf, 181, 434
Mihail, delibașa: 414
Milescu, Nicolae: 40
Milet: 22
Mineh, mareșal rus: 251
Minerva, zeiță: 42, 199, 208, 214, 447
Mircea cel Bătrîn: 442
Mircea Vodă sin Radu Vodă: 442
Mirveis: 248
Misir: 217, 219, 289, 290, 295
Mitilin: 211
Mînăstirea: 198
Moameth, dătătorul de lege: 37, 187—189
Mohaci: 217, 234
Mohanu, Constantin: 82
Moisil, Iuliu: 456
Moldova: 19, 42, 89, 138, 205, 211, 218, 228, 229, 231, 236, 251, 255, 260, 264, 273, 274, 289, 299, 306, 407, 411, 436
Moldovangi, Ali pașa, serascher: 259, 260
Monteșul: 200, 206
Morea: 202, 208, 211, 236, 242, 245, 264, 265
Moruzi, Alexandru: 11, 12, 14, 16, 45, 46, 56, 63, 64, 308, 320, 412, 422, 435
Moruzi, Constantin, tergiman: 274; domnul Moldovei: 275, 320
Moruzi, Iannache, vornic: 294
Moruzi, Iordache: 308
Moruzi, Zoe: 56
Moscova: 74
Muhsun oglu, vizir: 258, 264, 265, 266, 270, 272, 273, 274
Munibu, reiz efendi: 273
Muntenia: 407
Murat I: 446
Murat II, fiul lui Mehmed I: 205, 206, 207, 208, 209
Murat III, fiul lui Selim II: 221, 254, 259, 264, 272, 273, 298, 449
Murat IV, Gaziul: 224, 445.
Mureș, rîu: 88, 242
Murnu, George: 13
Murtaza pașa, serascher: 225
Muruzini, oblăduitorul cetății Candia: 228
Musa: 443
Musah pașa, 229
Muscel: 262
Muslu: 242, 245, 249, 250
Mustaa pașa, vizir: 225, 229
Mustafa I, fiul lui Ahmed I: 223, 224, 449.
Mustafa II, fiul lui Mehmed IV: 240, 243, 244, 248, 450
Mustafa III: 39
Musftaa, fiul lui Baiazid I: 201

Mustafa, pretins fiu al lui Baiazid: 205, 206
Mustafa aga, capigiu: 401
Mustafa Chiupruliul, pașa, vizir: 237
Mustafa pașa Tilchi: 253
Musulul: 218

N

Nacîb Efendi: 234
Nacîb, muftiu: 243
Nagmy Gian Pietro: 410
Naiah: 248
Naima: 186, 241
Napoli: 213
Năsăud: 456
Năsturel, Constantin Herăscu: 383
Neagoe, fiul lui Ivan pitarul: 7, 399, 401
Neagoe, postelnicul, fiul lui Antonie Vodă din Popești și fiii lui: Constantin, Duca, Pană și Neagu: 399
Neculce, Ion, 5, 8, 403
Negru Vodă Radu: 7, 35
Nejir aga: 240
Nenciulescu, Constantin, stolnic: 422
Nepomucène, L. J.: 49
Nepos Cornelius: 74
Nicheea: 196, 212, 213
Nichifor: 36, 187, 440
Nicolae Vodă, sin Alexandru Mihail: 442
Nicomidia: 196
Nicopoli: 33, 34, 35, 36, 61, 72, 183, 185, 186, 200, 240, 270, 288, 294, 295, 297, 298, 439.
Nilul: 219, 448
Nipru: 228
Nistru: 228, 229
Niș: 237, 251, 296.
Novăi (Nevei) mareșal și conte: 200

O

Odobescu, Alexandru: 8, 13, 47, 55, 396, 400, 404
Odriiu (vezi și Adrianopole): 273, 274, 295, 296, 297, 301, 303, 307—308.
Olanda: 301
Olofira, soția sultanului Orhan: 194
Olt (rîu): 88, 263, 309, 310
Oltenia: 19, 20
Onorius, guvernator grec: 195
Orhan, fiul lui Osman: 194, sultan: 196, 197.
Orhan I: 37
Orlof, Grigore: 267, 269
Ornuz, beg: 197
Ortiz, Ramiro: 42, 47, 53, 404
Ortugluli: 193.
Osman I: 57, 194, 195, 196
Osman II, fiul lui Ahmed I: 232
Osman III, fratele lui Mehmed V: 253
Osman Efendi, muteveliu: 266, 267, 268, 269, 305
Osman Efendi, reiz: 266
Otman, fiul lui Aladin: 193
Otrant: 211
Ozia (Ozu): 251, 255, 273, 275, 290, 291, 296, 297.
Ovidiu: 26, 44, 75, 170.

P

Paghet (și Paghen): 239, 242
Paleologul, Andronic: 198, 200, 201
Paleologul, Constantin: 209
Paleologul, Mihai: 193, 195
Palestina: 187
Palidabri: 208
Panaiotache, tergiman: 39, 228, 235
Panait, cămărașul: 402
Pann, Anton: 49, 50, 51, 52, 455
Panzini: 410
Papadima, Ovidiu: 52
Papiu-Ilarian, Al.: 11, 33, 78, 439, 440, 444, 445
Paris: 14, 20, 49, 74, 236
Paros, ostrov: 289
Pasarovitz: 245, 251, 411
Pascu, Giorge: 54, 55
Patrona: 245, 249—250
Pavel, mare duce, diadohul Rusiei: 276, 280
Pătrașcu Vodă: 218, 219
Pătru Vodă Mircea: 220
Persia: 189, 201, 214—216—218, 219, 221, 225, 227, 248, 251
Pervain, Iosif: 31
Pesacov, Gh. H., 451
Petinghen, conte, 242
Petrarca, Francesco: 26, 44, 65—68, 171
Petraverdul: 202
Petre-Varadin: 238, 242
Petriceicu, domnul Moldovei: 229, 443
Petroburg (și Petrupoli): 260, 262, 264
Petrovici, Dumitru, tipograf: 454
Petru, Cercel: 7, 389
Petru cel Mare, împăratul Rusiei: 21, 37, 39, 57, 240, 244, 245, 407
Petru III, împăratul Rusiei: 257
Pfeffel, Gottlich Konrad: 49, 54.
Piri, pașa, defterdar: 215
Piru, Alexandru: 8, 45, 48, 56, 67, 70, 82.
Plesia, Dan: 7, 399, 401
Podolia, 242, 261.
Polihronie, gealep: 419
Polonia: 42, 229, 230, 240, 257, 260, 265, 266, 407
Pontul: 203
Pop, Augustin Z.N.: 405
Popa, Costandin, tipograf: 17, 434
Popescu, Radu: 396
Popești: 266
Popovici, Dumitru; 27, 49, 438, 442
Posnania: 242
Potemchin, principe: 286, 291, 297, 299, 300
Prais, general: 279
Prodan, Hagi: 413
Prundu-Bîrgăului: 456
Prusia: 256, 265, 266, 301, 304, 305
Prut: 244, 443
Pultava: 244

R

Racoți: 228
Racoviță, ban: 428
Racoviță, Constantin: 410

Racoviță, Constantin Cehan: 8
Racoviță Dumitru: 294
Radu, fiul lui Negru Vodă: 7
Radu Vodă Leon: 400
Radu, Negru: 395, 396, 441
Ragîp Mehmed pașa: 253, 254, 256
Rahova: 300
Raic Ali Efendi, tefterdar: 303
Raicevici: 279, 410
Raisembah: 301
Ralet, Isac: 14
Rami Mehmed, reiz efendi: 242, 243
Rașid: 34, 186, 232, 441
Rădulescu-Eliade, Ion: 16, 28, 29, 30, 42, 59, 397
Repnin, Nicolae: 258, 273
Resni Ahmed Efendi, chehaia bei: 273
Revan: 221, 225
Richer: 20, 88
Rin: 237
Rizu, Elenița: 10, 61, 62, 405, 417, 420, 425
Rizu, Iacovache: 10, 57, 262, 266, 267, 269, 278
Rîmnicu-Vîlcea: 11, 57, 78, 80, 92, 432—434, 438
Rodos: 11, 35, 36, 61, 217, 290, 298, 300, 301, 444
Roma: 21, 89, 206, 436
Romanați: 88, 89, 240, 265, 436
Romadacovschi, comandantul Cehrinului: 230
România: 14, 33, 42, 47, 53, 73, 80.
Romanțov, Petru, feldmareșal rus: 264, 267, 273, 274, 291, 295, 297, 299.
Rosetti, Luxandra: 404
Rucăr: 262
Rudolf II, împărat al Germaniei: 222
Rumelia: 197, 206, 235, 245, 255, 296
Rușava: 286, 288
Rușciuc: 200, 204, 266, 270, 275, 288, 296, 297, 302, 303, 305, 308, 411
Rusia: 5, 35, 36, 57, 242, 244, 255, 258, 260, 265—267, 274, 276, 280, 286, 288, 291, 292, 407, 415, 443
Ruzini, sol venețian: 242.

S

Safta, soția lui Barbu Văcărescu: 404
Saint-Priest: 410
Salustius (Caius Salustius Crispus): 22, 92
Samurcaș, C: 73, 415
Sanda, nepoata lui Ion Neculce: 8
Sarihan: 200, 206
Sarmighethusa (Cermicegh etura) 88, 436
Saturn (planeta): 42, 212, 448
Sava (rîu): 238
Saxonia: 240, 256
Săcuieni: 8, 260, 262
Schender, bei: 208
Sclavonia: 234, 236, 296, 297
Scodra: 309
Scrivas, Lazăr: 49, 90
Scutari: 248
Seche, Mircea: 31
Seghedin: 217
Seit Hasan pașa, serascher: 274
Selim aga: 294
Selim, fiul lui Mustafa III: 272
Selim pașa, 34, vizir: 191
Selim I': 213, 214, 215
Selim II Mest: 219, 220, 221
Selim III: 33, 39, 183, 298
Selim Ghirai, han: 229
Semendria: 202, 206
Seneca: 21, 91.
Serbia: 198, 203, 206, 236, 245, 251.
Sestini: 410.
Sevasti, soția lui Mihai Șuțu: 398
Sfetea C., editură: 42
Siauș pașa: 234, 235
Sibiu: 27, 61, 279, 285, 286, 438
Sifab: 206
Sigismund, craiul ungurilor: 200,
Silezia: 257
Silistra: 200, 274, 287, 288, 290, 307, 308, 310
Silivria: 211
Simonescu, Dan: 8, 82, 404, 405
Sinan pașa: 215, 221
Sinope: 211, 274, 275
Sion, George: 395
Siret: 395
Siria: 219
Smolensc: 261, 276
Sobieschi, Ioan: 229, 230, 233, 240, 407
Sofia, capitala Bulgariei: 206, 208
Solomon, Ioan: 414
Spania: 280, 282
Stanca, soția lui Ianache Văcărescu: 402
Stanislau, craiul unguresc (Ladislau): 206, 207, 217
Stanislav, voievodul Posnaniei: 242
Stănilești: 5
Strabon: 73
Streinul, Vladimir: 26
Subî: 186, 246, 440
Suedia: 39
Suleiman I Canon: 216, 218, 219, 448
Suleiman II: 234, 238, 450
Suleiman, fiul lui Orhan I: 196
Suleiman pașa: 211, 217, 234
Suleiman, șah: 193
Sulzer: 16, 17, 410, 433
Suvorov, general rus: 219
Suvasdi, sat: 216.

Ș

Șahin Ali pașa, vizir: 239
Șahin Gherei, han: 264, 275, 286, 290
Șair bei, conducătorul Damascului: 215
Șaitan Ibrahim pașa: 330
Șaldiran, 214
Șeran: 231
Șerban, fiul lui Neagoe Văcărescu: 7
Șerbănești-Domnești: 414

Șiahîrchioiu: 237
Șincai, George: 16, 17, 397, 432, 433, 437
Șiștov: 200, 300, 308 310, 412
Șlic (Schlic), conte: 242
Șotînga, sat: 400
Ștaremberg, conte,: 237
Ștefan cel Mare, 443.
Șumna: 269, 270, 272, 273, 300, 308
Șuțu Mihai (Mihalache) 11, 281, 288, 399, 421, 424

T

Tahmazu: 251
Tamerlan: 38, 200, 201, 202, 205, 442, 446
Tanai, rîu: 220
Taricli: 205
Taring, bei: 201
Tasso: 26, 44, 171
Taurul: 448
Taurica Hersonisos (Crîm): 286
Tcaciuc-Albu, N: 46, 49, 405, 455
Techel, han: 215
Techeli Emeric: 42, 230, 232, 233, 237
Techeluș Mehmed, han: 218
Techiurdalî Mustea, vizir: 235
Teleorman: 304
Tempea, Radu: 29
Tenodul: 227
Teodorescu, Gh. Dem.: 47, 51
Tesalonic: 206
Thales din Milet: 22, 92
Theodosie, lipscanul: 419
Thrachia: 197, 214
Tibriz: 214, 215
Tigru: 219, 448
Timișoara (și Timișvar): 19, 89 218, 236, 237, 240, 245, 261, 264, 285, 296, 407.
Tirugiul: 217
Tisa (rîu): 19, 89, 242, 286
Tissandier: 410
Tîrgoviște: 7, 399, 416
Tîrnovo: 61, 300, 301
Toncapi: 210, 211
Topîrceanu, George: 9, 71
Torouțiu, I.E. 54, 55
Toscana: 233, 234, 251, 301
Traian, împăratul Romei: 18, 19, 20, 21, 74, 88, 436 440
Transilvania (vezi și Ardealul): 10, 19, 88, 89, 218, 231, 234, 235, 236, 261, 264, 269, 421 416, 437.
Trapezuntul, George: 9, 409
Trapezunda: 211, 213, 216
Tucidide: 74
Tugut: 267
Tulcea: 63
Tuman bei: 215
Tuna: 226
Tunuz: 220

Turcia: 10, 14, 285, 407, 411
Turnavitu, Alexandru: 9, 409
Turnu-Severin: 20, 204, 205

Ț

Țara Românească (vezi și Valahia): 5, 8, 11, 19, 35, 37, 39, 42, 44, 64, 73, 204, 229, 236, 237, 240. 255, 262, 264, 265, 270, 273, 274, 277, 278, 288, 289, 300, 302, 303, 304, 306, 307, 309, 310, 408, 411, 432, 440, 442, 447.
Țarigrad: 10, 11, 61, 200, 202, 203, 209, 210, 211, 213—218, 220—225, 228, 231—233, 235, 237, 240, 242—245, 249,, 250 255, 256, 258, 267, 273—278—279, 286—289, 291, 293—295, 306, 307, 426, 450
Țințăreni: 414

U

Ucraina: 228, 229, 242
Uhland: 54
Ulah: 21, 88
Umaru, diadoh: 189
Umereu: 189
Ungaria: 19, 89, 218, 222, 230, 232, 236, 264, 297, 299, 301, 407
Urdăreanu, Istrate: 402
Urechiă, V. A.: 13, 53, 62, 407, 432
Uzun: 206, 211
Uzun Ibrahin pașa: 232, 233.

V

Vah (Bachus): 223, 449
Vaillant, Jean A: 17, 397
Valac oglu: 206
Valea Albă: 443
Valea Orlii: 8
Valahia (vezi și Țara Românească): 17, 18, 20, 21, 40, 42, 45, 58, 85, 88, 93, 183, 202, 203, 211 218, 219, 231, 236, 245, 255, 260, 264, 280, 282, 284, 285, 289, 436, 443
Van: 218, 225
Varadin: 228, 240, 286, 287
Vardalah, Constantin: 9, 409
Varel, politie: 88
Varna: 206, 207, 213
Vasile cel Mare: 91
Vater: 48
Vavilon (Babilon): 219
Vazif Efendi, hoge, 269
Văcărescu: Alecu: 16, 35, 61—65 69—72, 74, 78—81, 417, 418, 420 428, 429, 451—453
Văcărescu, Barbu, fiul lui Ianache V. sin Ivan: 8, 402, 404, 406, 409
Văcărescu, Bălașa, fiica lui Ianache V. sin Ivan: 8, 402
Văcărescu, Catalina: 7, 399

Văcărescu, Constantin: fiul lu Ianache, V. sin Ivan: 8, 402, 40,
Văcărescu, Constantin, fiul lui Ianache, poetul: 61
Văcărescu, Elena — fiica lui Ianache, poetul: 16
Văcărescu, Ecaterina — sora lui Alecu, V.: 16, 61
Văcărescu, Ianache — fiul lui Negoiță V.: 8, 389, 400, 401,
Văcărescu, Ianache (poetul): 6—78 85, 93, 183, 248, 270—283, 396, 397, 406—433
Văcărescu, Iancu: 75, 76, 77, 82, 383—391, 437, 453
Văcărescu, Ilinca, fiica lui Ianache sin Ivan: 8, 402.
Văcărescu, Ivan, fiul lui Negoiță: 8, 399, 400, 401.
Văcărescu, Iordache: 16
Văcărescu, Maria, fiica lui Ianache, V. sin Ivan: 8, 402.
Văcărescu, Maria, sora lui Alecu: 16, 61, 425.
Văcărescu, Maria, fiica Venețianei: V.: 62
Văcărescu, Marița, fiica lui Nicolae: 72.
Văcărescu, Neacșa: fiica lui Ianache, V. sin Ivan: 8, 402
Văcărescu, Neagoe: fiul lui Dan: 7, 398, 399
Văcărescu, Neagoe (Negoiță), fiul lui Ivan: 398—401
Văcărescu, Mihai, fratele lui Alecu: 61
Văcărescu, Nicolae: 13, 16, 61, 62, 69, 67, 72, 81, 82, 383—391, 413— 415, 437, 451—453
Văcărescu, Pătrașcu: 7, 38, 399
Văcărescu, Radu, fiul lui Ianache V. sin Ivan: 8, 265, 402, 403, 406, 409.
Văcărescu, Ștefan, tatăl poetului: 8, 255, 402, 403, 404—405, 406, 409
Văcărescu, Venețiana: 9, 62, 63, 403, 406, 410.
Văcărești, mănăstire: 263
Văcărești, sat: 7, 76, 386 — 387.
Veneția: 9, 21, 27, 36, 44, 48, 73, 88, 410
Venus, planetă: 42, 212, 448
Venus (Venere) — zeiță: 221, 223, 449
Velara, Nicolae: 45
Vind: 55, 263, 309, 411
Viena: 10, 15, 18, 37, 42, 61, 67, 74, 78, 100, 134, 217, 232, 233, 240, 280, 283, 285, 286 407, 434, 437, 439, 450.
Virgilius: 26, 44, 170
Vîlcani, lazaret: 265
Vîrgolici, Teodor: 82
Vîrtosu Emil: 415
Vîrtosu Ioan: 75, 82, 366, 367, 388, 431—437
Vlad Țepeș: 211, 443
Vladimirescu, Tudor: 13, 72, 73, 75, 413, 414, 415
Vlahuță, Alexandru: 445
Vlașca: 304
Voinescu II, Ion: 81, 397
Volga: 220
Voltaire: 21, 36, 42, 43, 44, 90 171, 187, 206, 218,
Vozniceni: 242
Vulpius, Christiane, 55

W

Weber: 9, 49
Weimar: 55
William, regele Angliei: 42
Withe B: 48

Y

Ypsala: 196

X

Xenofon: 74

Z

Zagara: 188
Zaima: 227
Zametnin, Alexandru, general, 263
Zamfirescu, Mihai: 56
Zante: 36
Zapolia, Ion: 217
Zetfisu, general, 285
Zihna: 198
Zonara: 36, 187.
Zivaniet: 229
Zulficar Efendi: 235

CUPRINS

Studiu introductiv 5
Notă asupra ediției 78

IANACHE VĂCĂRESCU

OBSERVAȚII SAU BĂGĂRI-DĂ-SEAMĂ ASUPRA REGULELOR ȘI ORÎNDUELELOR GRAMMATICII RUMÎNEȘTI 85

ISTORIE A PREA PUTERNICILOR ÎN PĂRAȚI OTHOMANI 181

POEZII

1. Stihuri zece de cîte doaosprezece slo nniri ale pecetii prea luminatului domn 313
2. Cea dintîi Moliftă dă rugăciune către Sfînta Fecioară 313
3. A doao Moliftă de rugăciune la Sfînta Fecioară 317
4. A treia Moliftă dă mulțămită 318
5. Stihuri la Ceșmeaoa dă la Cotrăceni 320
6. Stihuri la Ceșmeaoa cea dîn drum 320
7. Stihuri la Ceșmeaoa cea dîn Obor 321
8. [Amărîtă turturea] 321
9. [Spune, inimioară, spune!] 322
10. [Tu ești puișor canar!] 323
11. [Într-un copaci zarifior] 323
12. [Într-o grădină] 323
13. [Zilele ce oi fi viu] 324
14. [Urmașilor mei Văcărești]!] 324

ALECU VĂCĂRESCU

[*Prefața lui Alecu Văcărescu*] 327
[*Prefața lui Nicolae Văcărescu*] 328

1. [La doi ochi ce sînt din fire] 330
2. [A-ți fi rob îm este fală] 330
3. [La obrazul ce mă-nchin] 331
4. [Oglinda cînd ți-ar arăta!] 331
5. [Cît e ziua de frumoasă] 332
6. [Ochilor! ajung-atît] 333
7. [Afrodita întristată] 334
8. [În flacăra care mă arz] 335
9. [Firea dă te-au înpodobit] 337
10. [Cum nu socotești vrodată] 338
11. [Îți arăt cu jurămînt] 339
12. [Ochișori frumoși] 340
13. [Cu lațurile ce întinzi] 342
14. [Cine are piept să poarte] 342
15. [Dă nu mă crezi pă mine] 344
16. [Foarte multă văz plăcere] 345
17. [Armele-n vreme de pace] 348
18. [Cum să-ntoarce după soare] 349
19. [Războiu să fac cu stelile, cu soarele, cu luna] 349
20. [N-are cine-m spune drept] 350
21. [Trandafiraș norocit] 351
22. [Rabdă, inimă, cît poți] 352
23. [Ochii tăi ce s-au dăprins] 354
24. [*Ele-ncotro* m-oi duce] 355
25. La amor 355
26. [Chipul tău e ce dă rază] 355

Traducerea poeziilor scrise în limba greacă

1. [De inima ne-mblînzită] 356
2. [Din clipa cînd te-am zărit] 359
3. [Cerule, cînd va ajunge la auzul tău vreodat'] 362
4. [Inimă nenorocită, ești nebună de mai crezi] 364
5. Tetrastih brodat pe un turban 366
6. Alt tetrastih cusut pe un saric 367
7. Distih brodat pe un cordon 368
8. Satiră 369
9. *Tatăl nostru* parodiat 375

NICOLAE VĂCĂRESCU

Poezii

1. [În rai fără tine e moarte! e gheață!] 379
2. [Ca un pom ce dă dă ploaie] 379
3. [În noian dă întristare cînd s-o afla cineva] 380
4. [Amărîtul al mieu trai] 380
5. [Un pic dă nădejde d-aș ști c-o să-m vie] 380
6. [A trăi făr-a iubi] 381
7. [Ticălosul al mieu piept] 381
8. Durda [Primăvara se ivește] 381

Corespondență

[Din corespondența lui Nicolae Văcărescu către nepotul său Iancu Văcărescu] 383

NOTE

Note la *Studiu introductiv* 395
Grammatica lui Ianache Văcărescu 432
Istorie a prea puternicilor înpărați othomani 437
Poeziile lui Ianache, Alecu și Nicolae Văcărescu 451

Glosar 457

Bibliografie 479
Indice 489

Lector: CONSTANTIN MOHANU
Tehnoredactor: ELENA CĂLUGĂRU

Bun de tipar. 18.X.82. Coli ed. 24,27. Coli tipar 32.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1160 la
Intreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România